

طیلس
مختار قلمی زاده

سچیلیش اثر لری

جلیل محمد قلی زاده

سُچیلیمیش

اشر لری

متنی نشرہ حاضرلایانی
عباس زمانوف

رداقتوری
حمید محمدزاده

نشریاتدان

بو کتابا جلیل محمد قلی زاده نین سئچیلیمیش پیهسلری،
نثر اثرلری و فیلیه تونلاری داخل ایدیلیمیشدیر.

«آنامین کتابی»، «دلی ییغینجاغی»، «کمانچه» پیهسلگری
و «دانا باش کندینین احوالاتلاری» پوهستی عرب الفبا-
سیله ایلك دفعه نشر اولونور. همین اثرلر مؤلفین
آرخیوینده ساخلانیلان ال یازمالاریندان کوچورولموشدور.

«تولیلر» پیهسی ۱۹۲۵-نجی ایل نشریندن، حکایه لار ۱۹۲۷-
نجی ایلده چیخان «بلکه ده قایتاردیلار» کتابیندان، یالنیز
«کیشمیش اویونو» حکایه سی «شرق روس» غزنیندن (۱۹۰۴،
نومره ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۴)، فیلیه تونلار ایسه «ملانصرالدین»
ژورنالیندان گوتورولوب نشر ایدیلیر.

کتاب چاپا حاضرلار کن ادیبین ال یازمالاری نین وئوز
ساغلیغیندا چیخان نشرلرین املاسی اولدوغو کیمی ساخلا-
نیلیمیشدیر.

شرقین بویوک ادیبی

جلیل محمد قلی زاده نین بدیعی یارادیجیلیغی آذری ادبیاتی تاریخینین هیچ بیر وقت کهنه لمه یین، ایللر کچدیکجه گنجله شن، ینی معنا، ینی اهمیت کسب ایدن پارلاق صحیفه لریندن بیریدیر. نظامی، فضولی و م. ف. آخوندوف کیمی ج. محمد قلی زاده ده آذری ادبیاتی تاریخینده ینی مکتب تأسیس ایتمیش، بونووو بیر یازیچیلار نسلینین معلمی اولموشدور. ج. محمد قلی زاده نین بدیعی یارادیجیلیغی، خصوصاً خلقین آرزو و ایسته کلرینی افاده ایدن پوبلیسیست-قاسی دوغما آذربایجانین سرحدلرینی آشراق، خارجی ثولکه لره، علی الخصوص شرق ثولکه لرینه یاییلمیشدیر. ج. محمد قلی زاده بوتون یاخین شرقین بویوک ادیبی، آ. ل. لی محرری و متفکر سوز اوستادی کیمی شهرت تاپمیشدیر. باشقا جورده اولایلمزدی؛ چونکه بویوک ادیب بوتون رنگین فعالینی بویو یاخین شرق ایله قیریلماز تللر ایله باغلی اولموش، اونون یاریم عصره یاخین بیر مدت دوام ایدن بدیعی یارادیجیلیغیندا بوتون یاخین شرق عالمینین اجتماعی-سیاسی حیاتی، ملی قورنولوش اوغروندا مبارزه سی عکس ایدیلیمیشدیر.

آذری لرین و ایلله جهده شرق خلقلرینین اجتماعی فکر انکشافی تاریخینده ینی مرحله آچان جلیل محمدقلی زاده ۱۸۶۶-نجی ایل فیورالین ۲-سینده نخچوان شهرینده خیردا آلویرچی عائله سینده دوغولموشدر. ادیب سونرالار یازدیغی خاطره لرینده دوغولدوغو محیطی بئله تصویر ایتیمیشدیر: «گوزومو عمریمده بیرینجی دفعه آچان کیمی دنیائی قل-رانلیق گورموشم... هر صبح وقتی منی شیرین بوخودان او یادان، آتامین «الله اکبر» سسی اولاردی».

بو قارانلیق محیطین اسیری اولان آتاسی بالاجا جلیلی ایلک دفعه ملاخانهیه گوندردی. بوتون گونو دیزی اوسته قورو حصیرین اوستونده اوتوروب باشا دوشمه دیگی عرب، فارس جمله لرینی ازبرلمک، درس دییه ن ملانین یثرلی-یثرسینز غضبینه گلیمک-یوزلر و مینلرجه آذری اوشاقلاری کیمی، بالاجا جلیلینده نصیبی اولدی. لاکن بو، اوزون سورمه دی. اوغلونو شهرین میرزه لری سیراسیندا گورمک ایسته یین آتاسی اونو ایکی صنفلی روس مکتبینه، بورانی قورتاردیقدا سونرا ایسه ۱۸۸۲-نجی ایلده گور-جستانین غوری شهرینده یثرلشهن زافاقازی معلملر سمیناریاسینا گوندردی.

بش ایل غوری سمیناریاسیندا کئچن تحصیل ایللری ج. محمدقلی زاده نین تعلیم-تربیه سینده، گله جک فعالیتینده و یازیچیلیق طالعینده مهم رول اوینامیشدیر. البته، مو-نارخیست معلملر و شریعت درسی دییه ن ملالار شاگرد-لری ایمپریانین هر شئییه دوزه ن مطیع تبعه لری و آخرت دنیاسی امیدیه یاشایان بنده لر کیمی تربیه ایتمگه چالیشیر-دیلا. لاکن سمیناریادا ثوگره دیلن دنیوی علملر بعضاً عکس نتیجه لر ویریردی. ادیبین خاطر اتیندا بوجهته اشاره ایدیلهرک یازیلیمیشدیر: «نه قدر دارالمعلمینین مدرسلری

پیزی» فاناتيک بويوتمگه چالیشیر دیلار، «اوقدرده اوخو-
ماقدا اولدوغوموز جغرافیا و تاریخ طبیعی درس لری ئوز
ایشینی گورمکه ایدی. درسین بیرینده دنیانین آلتی گونده
خداوند عالمین طرفندن خلق اولوندوغونو و خالقین جمعه
گونو دینجه قالدیغینی اوخویاندا، درسین اوبیر یسینده
تاریخ طبیعی معلمینین بیاناتی ئوز معناسیله دینمز-سویله-
مز» بونلارین هاموسینی شبهه آلتیندا بوراخیردی.

بئله لیکله، سمیناریادا شاگردلر خرافاتدان اوزاق،
گوزو آچیق بویویور، نتیجه اعتباریله موهوماتی انکار
ایدهن دنیوی فن لری ئو گره نیر، روس و دنیا ادبیاتیله تانیش
اولوردیلار که، بودا ونلارین فکری انکشافینا، دنیا گورو-
روشونه دوز گون استقامت ویریر، گله جک فعالیتلرینده
مثبت رول اویناییردی.

۱۸۸۷-نجی ایله ج. محمد قلی زاده سمیناریائی بیتیریب
ایروانین یاخینلیغیندا کی اولو خانلی کندینه معلم تعیین
اولونور و آز سونرا اوز مانکی شرور قضا سینین باش نورا-
شین کند مکتبینه کوچورولور و ۱۸۹۰-نجی ایله کیمی
بورادا چالیشیر. میرزه جلیل ایلمک بدیعی اثری اولان
«چای دستگاهی» آدلی آلیقوریک منظوم پیه سینی ده ۱۸۸۹-
نجی ایله باش نورا شیندا یازمیشدیر.

۱۸۹۰-نجی ایله ج. محمد قلی زاده نخچوان شهرینین
یاخینلیغیندا کی نهرم کن دینین مکتبینه نظارتچی تعیین
اولونور. اونون، فاصله سیز اولاراق، تام اون ایل دوام ایدن
پداغوژی فعالیتینین سککز ایلی بوکنده کچمیشدیر.
«کیشمیش اویونو» پیه سینی، «دانا باش کن دینین احو-
لاتلاری» آدلی مشهور پووه ستینی ادیب نهرم کن دینده
یازیب یاراتمیشدیر.

ج. محمد قلی زاده نین حیات و فعالیتینده اونون معلملیگی
خصوصی یئر توتور. میرزه جلیل کئچن عصرین سون

ربعینده آذربایجان کندیله معارف و مدنیت ایشیغی آپاران
 فداکار خلق معلملریندن بیرری اولموشدور. آرخیو سند-
 لریندن و خاطرهلردن معلوم اولور که، نهرمه ایشلهدیگی
 ایللرده گنج معلم جاهل ملالارین و فاناتیکلرین آردی-
 آراسی کسيلمه دن مکتب علیهینه دوزهلدیکلری فتنه-فساد-
 لارلا اوز-اوزه گلیر، اونلارین هجوملارینا مردلیکله سینه
 گیریر، آغیر چتینلیکلره باخمیاراق، مکتبین تعلیم-تربیه
 ایشلرینی نمونه وی تشکیل ایدیر، مکتبه «شیطان عملی»
 کیمی باخان جاهلله تاثیر گوسترمگی باجاریرمیش.
 نتیجه ده او، نه اینکه کندیله اوغلان اوشاقلارینی، حتی سککز
 نفر قیز اوشاقینی بئله مکتبه جلب ایدیپ، ۹۳-۱۸۹۲-نجی
 درس ایلینده اونلار ایچون خصوصی حاضریق قورسی
 تشکیل ایتیمیش و بونا گوره خلق مکتبلری مدیریتیندن
 تشکر آلمیشدیر.

ج. محمد قلی زاده معلملیک پیشه سینا اوره کدن سهویر
 و شاگردلرینه آتالیق قایغوسی گوستریردی. اونونلا بیر-
 لیکده نهرم کندیله ایشله میشل قوجامان بیر معلمین خاطر-
 لرینده دییلیر: «میرزه جلیل هرگون مکتبین حیطینده
 اوجاق قالاییب سو قیزدیریر و کچل اوشاقلارین باشینی
 یودوقدان سونرا ماققاشلا خسته توکلری چکیپ چیخاریر،
 یئرینه درمان سورتوردی. او، باجاردیقی قدر اوشاقلارا
 تدریس لوازماقی، پالتاز، آیاق قابی و شیرنی آلیردی».

او زمان گنج معلمی کندیلرین آغیر امک شرایطی
 دوشوندورموش، بو ساجه ده ده او، باجاردیغینی ایتیمیشدیر.
 تاریخی سندلردن معلوم اولور که، ۱۸۹۳-نجی ایلده
 ج. محمد قلی زاده تفلیسدن نهرم کندیله بیر کوتان گتیر-
 تدیرمیش، کندیلر همین کوتانین اوستونلیگینی گوردیکدن
 سونرا معلمین مصلحتینه قولاق آسیپ کنده داها یددی

کوئتان گتیر تدیلر که، بودا اونلارین زحمتینی خیلی یونگول-
 لشدیردی. «قافقازین اراضیسینی و اهالیسینی ئوگرنمک
 ایچون ماتریاللار مجموعهسی» آدی آلتیندا روس دیلینده
 چاپ اولونموش چوخ جلدلی اثرین ایگرمی یدینجی
 جلدینده ج. محمد قلی زاده نین بو تشبثی نمونه گوستریله-
 رك قيد ایدیلیر که، «هرهانسینی و ساغلام ایده یانین
 عوام جماعت آراسیندا یاییلماسی یالنیز اوزمان ممکنر
 که، خلق همین ینی لیگین گتیردیگی خیری عیانی اول-
 راق ئوز گوزلری ایله گورسون».

بو ماراقلی فاقت ثبوت ایدیر که، ج. محمد قلی زاده
 ئوز پیشه سینین قنینا گیره ن معلملردن اولمامیشدیر. او،
 اوشاقلارینا درس دیدیگی کندین اهالیسی ایله قایناییب
 قاریشمیش، بیر وطنداش کیمی کندین اجتماعی حیاتینا
 حقیقی معنادا مداخله اینمیشدیر.

۱۸۹۷-نجی ایله ج. محمد قلی زاده معلملیگی بوراخیب
 نخچوان و ایروان شهرلرینده دولت اداره لرینده ایشله ییر،
 اجتماعی حیاتدا، دموکراتیک روحلی گنج ضیالیلارین
 ایره لی سوردوگی مدنی تشبثلرین حیاته کئچیریلمه سینده
 فعال اشتراك ایدیر. ادیبین مطبوعات صحیفه لرینده
 گورونمه سی ده همین ایللره تصادفی ایدیر. ۱۹۰۱-نجی ایله
 اونون ایرواندان گوندردیگی ایلک یازیلار روس دیلینده
 چیخان «قافقاز» و «قاسپی» غزینلرینده درج اولونور. بو
 مقاله لرده گنج محرر زحمتکش کندیلرین حقوقونون
 مدافعه چیسینی کیمی چیخیش ایدیردی.

۱۹۰۳-نجی ایله جلیل محمد قلی زاده نی تفلیسده، زما-
 نین گورکملی اجتماعی خادمی و محرری محمد آقا شاه
 تختلی نین (۱۸۴۸-۱۹۳۱) نشر ایندیگی «شرق روس»
 غزیتنین ره دافه سیاسیندا گوروروك. بورادا او، ئوزونون

اعتراف ايتديگى كيمى، سوزون حقيقى معناسيندا مطبوعات عالمينه داخل اولور و محررليك مكتبى كچيرير، «پوچت قوتوسى» حكايه سيني، «كيشميش اويونو» اثرينين نثر واريانتيني و ساير يازيلاريني «شرق روس» ين صحيفه-لرينده نشر ايتديريب بير يازيچى كيمى تانيماقا باشلاير. ۱۹۰۵-نجى ايلين يانواريندا «شرق روس» غزيتى باغلانديقدان سونرا ج. محمد قلىزاده تفليسده روس مطبوعاتيندا اشتراك ايدير، دموكراتيك «ووزراژدنيه» («انتباه») غزيتينين مسلمان شعبه سينين مديرى وظيفه-سينده چاليشير، مترقى محرر و اجتماعى خدام عمر فائق نعمان زاده (۱۸۷۲-۱۹۳۷) ايله بيرليكه «غيرت» ادلى بير مطبعه آچيب كتابلار، ورقه لر نشر ايديب اهالى آراسيندا يايير.

۱۹۰۵-نجى ايلده انقلابى حركاتى بوغماق ايچون چا-ريزمين قافقاردا تورتيديگى مى قيرغين گونلرينده ج. محمد قلىزاده نى قارداش قيرغينينا قارشى مبارزه ايدن-لرين ثون سيرالاريندا گوروروك. اونون بو زمان انقلابى مطبوعاتدا چيخان «بى نصيبلر» و «خيردعا» ادلى مقاله لرى بونا مثال گوستريله بيلر. اديب بو اثرلرينده و سونرا يازديغى بيرسيرا باشقا فيليه تونلاريندا، خصوصاً «كمانچه» پيه سينده مى قيرغيني اورهك آغريسى ايله قلمه آلميش، هرايكى خلقين تاريخينده قارا بير لكه، قانلى بير جنايت اولدوغونو آچيب گوسترميشدير.

۱۹۰۶-نجى ايلده ج. محمد قلىزاده تفليسده «ملانصر-الدين» ژورناليني نشره باشلاير كه، بودا اونون ادبى ياراديجيلىغيندا و اجتماعى فعاليتينده ان يوكسك زيروه-دير. «ملانصرالدين» ژورنالى اصلينده دموقرات آذرى يازيچيلارينين و محررلرينين مشترك اورغانى اولسادا، اونون ايده يارهربرى و الهامچيسى ج. محمد قلىزاده ايدى.

میرزه جلیل محض «ملانصرالدین» ژورنالی صحیفه‌لرینده نشر ایتدیردیگی حکمتلی فیلیه‌تونلاری ایله یالنیز آذر-بایجاندا، قافقازدا و روسیه‌ده دگیل، یاخین و اورتا شرق ئولکه‌لرینده، همچنین غرب‌دهده بویوک ژورنال‌یست کیمی گنیش شهرت قازانمیشدیر. اودورکه، بو و یا دیگر منا-سبتله ج. محمد قلی‌زاده‌نین حیاتی و یارادیجیلیغی حقیقنده یازیلان هر هانسی بویوک و یاکیچیک بیر اثرده «ملانصر-الدین» ژورنالی باره‌سینده دانیشمادان ادیبین زنگین فعالیتینی بوتون عظمتی ایلی تصور ایتمک غیر ممکندر. اگر میرزه جلیل بدیع یارادیجیلیغی ایله م. ف. آخوندوف ادبی مکتبینی زمانین طلب‌لرینه اویغون اولراق دوام و انکشاف ایتدیریپ ینی مرحله‌یه قالدیرمیشسا، «ملانصر-الدین» ژورنالی ایله‌ده اساسی حسن بک زردابی طرفندن قویواموش آذری محررلیک صنعتی‌نی دوام و انکشاف قیتدیریپ ینی، یوکسک مرحله‌یه قالدیرمیشدیر.

خاطره‌لرین بیرینده دیلیلر که، ایگیرمینچی ایل‌لرین سونوندا باکی‌دا کئچیریلن بیر ادبی ییغینجاقد ج. محمد المی‌زاده تخمیناً آشاغیداکی سوزلری سویله‌میشدیر: «مندن سوروشسالار که، بدیع اثرلرینی چوخ ایسته‌پیرسن یوخسا ژورنالی‌نی، دیهرم که ژورنالی‌می».

بویوک ادیبین بوادعاسی اساس‌سینز دگیلدیر. او، بو جهانشمول ژورنالین صحیفه‌لرینی بزه‌ین حکیمانه فیلیه‌تونلا-رینی اوره‌گینین قانیله یازیردی. هومان‌یست ادیب‌جهالت، یوخوسونا دالان هموطنلرینی اویات‌ماق ایچون ساتیرا و یومورون بوتون کسکین فورمالاریندان استفاده ایدیر، جمعیت‌بن قارا قوه‌لرینه لعنتلر یاغدیریر، ئوز مبارزه‌سینده بویوک-کیچیک تانیمیر، کیمسه‌دن نه قورخور، نه‌ده چکینیر-دی. او، ۱۹۰۵-نجی ایل انقلابینی قانلارا غرق ایدهن نيقا-

لای، شرقین مستبد پادشاهلارینی، مفتہ خور روحانیلری، استثمارچی قاپیتالیست و ملکدارلاری ئوز فیلیه تونلاریندا توکنمز بیر نفرتله قامچیلا بیردی. لاکن غفلت یوخو- سوندان اویاتماق ایسته دیگی زحمتکش طبقه لرین نماینده لرینی ایسه اورهك آغریسی ایله تنقیده توتوردی. بعضاده اوستو ئورتولی تنقیددن اوره گی سویوماییر، ئوز اسلو- بونا ضد گیدرهك نیتینی مستقیم شکلده سویله مگه مجبور اولوردی. مثلا اونون ۱۹۰۶-نجی ایلده «ملانصرالدین» ژورنالیندا چیخان فیلیه تونلارینین بیرینده دییلیردی: «ای حرمتلی اوخوجولاریم، ای مونسلریم! من بوسوزلری اوندان ئوتوری یازمیرام که، سیز اوخویاندان سونرا مجموعه نی قویاسینیز کنار و بوسوزلری یاددان چیخاراسینیز! من بوسوزلری یازیرام که، سیز اوتوروب فکر ایده سینیز!». «ملانصرالدین» ژورنالی نه ملی محدودیت، نه ده جغرافی سرحد تانییردی. اونون احاطه دایره سی اولدوقجا گنیش ایدی. عصریمیزین اوللرینده آذربایجاندا، قفقازدا، روسیه ده، همچنین شرق ئولکه لرینده باش ویرهن مهم اجتماعی حادثه لر- روسیه ده آلولانان ۱۹۰۵-نجی ایل انقلابی، جنوبی آذربایجان خلقی نین ملی آزادلیق حرکاتی، ایران وتورکیه انقلابلاری، هندوستاندا و عرب ئولکه لرینده بین الخلق ایمپریالیزمین مستملکه ظلمینه قارشى باش قالدیران محکوم خلقلرین ئولوم-دیریم دوگوشلری «ملانصرالدین» ژورنال- لى نین صحیفه لرینده و بیرینجی نوبه ده اونون باش محرری ج. محمد قلی زاده نین فیلیه تونلاریندا مترقی جبهه دن ایشیق- لاندیریلیر، خلقلرین آزادلیق، استقلالیت و سیاسی حقوqlار اوغروندا آپاردیقلاری مبارزه لره دوزگون استقامت ویری- لیردی.

ج. محمد قلی زاده «ملانصرالدین» ژورنالی صحیفه- لرینده ثابت مرامنامه ایله چیخیش ایدیردی. دموکراتیک

رەسپوبلىقا اوغروندا مبارزە - اونون مرامنامەسىنىڭ -
سىنى تشكىل ايدىردى. بو مرامنامە يە اساسلاراق ج. محمد
قلىزادە ئوز دورىنىڭ دولت اصول ادارەسىنى كىشىلەر
تنقىدە تونۇر، محكوم خەلقلىرى دىموكراتىك رەسپوبلىقا
اوغروندا انقلابى چىقىشلار روھلاندىرىدى.

جوشغون محەررايىك فعالىتى ايللىرىندە ج. محمد قلىزادە
بىدىعى يارادىچىلىغىنى دا دوام ايتدىرەك، «ايراندا حرىت»
«قربانعلى بك»، «اوستا زىنال»، «نىكرانچىلىق» ھىكايەلىرىنى؛
«ئوللىر»، «آنامىن كىتابى» پىسلىرىنى و سائر اثرلىرىنى
يازىمىشدىر.

۱۹۲۰-نجى ايلىن ايلون آيندا ج. محمد قلىزادە آخر -
بايجانىن قديم پايتختى تېرىزە كوچوب، شىرىن مترقى
ضىالىلارنىڭ كىمكى ايله ژورناللىرىنى نىشرىنى اورادا دوام
ايتدىردى و ئولمز «ئوللىر» پىسلىنى تېرىزە صىنەسىندە
تماشا يە قويدى. بويوك ادىبىن بىر ايل دوام ايدەن تېرىزە
ھاياتى اونون فعالىتىنىڭ ان محصولدار صىفەلىرىنىڭ بىرىدۇر.
اوزمان تېرىزە بويوك متفكر و انقلابچى شىخ محمد خىيالىنى
نىڭ قىرمانچەسىنا ھلاك اولماسى، اونون قوردوغو «آزاد -
يىستان» ىن فاجىەلى عاقىبتى ج. محمد قلىزادەنى سارسىت -
مىش، اونو سون درجە مئائىر ايتىمىشدىر. بو آغىر گونلردە
ادىب خەلقى آزادلىق اوغروندا مبارزەنى يەندە عزم ايله
دوام ايتدىرەك چاغىرراق ژورناللىرىدا ئوزاسلوبونامىخسوس
بىر ادا ايله يازىردى:

«ھىرىات توستونۇر؛ مجلسلىرىدە و ايلوردە دىخانىات و
مىشروبات توستوسو، كوچەلىرىدە ھىمام توستوسو، معنوياتدا
موھومات توستوسو، روھدا و قلىدە كىثافت توستوسو...
خلاصە، ملت توستو اىچىندە بوغولماقدادىر! و بوغولا -
بوغولا نىجائە منتظر دۇر.

— کیمدن؟

— هر بير وجدان صاحبيندن، هر بير حقيقي وطن دوستون.
دان، هر بير بنى نوع بشره رحى گلندن.
ملت بوغولور، توستولر ملنى هر طرفدن احاطه ايله.
بير، اگر داد و فرياده تى يتيشمه سهر، ممكنر كه، ملندن
بير اثر دخى قالميا.
ئله سمك لازيمدير.

۱۹۲۱-نجى ايلين اورنالاريندا جليل محمد قلى زاده نى
سووهت آذربايجانين پايتهختى باكيذا گوروروك. بوتون
جياتى بويو دموكراتيك ايده يالار جبهه سيندن چيغيش ايدن
اديب سووهت حاكيمنى ايللرينده بديعى ياراديجيلىغىنى
و پوبليسيستىك فعاليتىنى دوام اينديرمر، «ملانصرالدين»
ژورنالينين صحيفه لرینده ينى قورولوشون داخلى و خارجى
دشمنلرى ايله امانسىز مبارزه اپارميش؛ «دانا باش كند»
نين مکتبى، «دهلى ييغينجاغى» پيه سلرينى؛ «بلكه ده
قايتارديلار»، «خانين نسيحى»، «قونسولون آروادى»،
«شعر بلبللرى» حكايله رينى و باشقا اثرلرى ياراتميشدير.
حياتينين سون ايللرينده ايسه ميرزه جليل آخرى ادبيا-
ئيندا خاطره ژانرينين قلاسيق نمونه سى اولان مشهور
«خاطر ايم» اثرينى يازميشدير.

جليل محمد قلى زاده ۱۹۳۲-نجى ايل يانوارين ۴-نده
باكيذا وفات ايتميشدير. سووهت دولتى بويوك اديبين
خدمت لرينى يوكسك قيمتlendirمر، باكيذا اونا هيكل
قويموشدور، رهسپوليقدا بيرسيرا مکتبلره، كتابخانالارا،
كوچه لره، قولخوزلارا و مدنى-معارف مؤسسه لرینه اونون
آدى ويريلميشدير. بويوك اديبين ارثى گنیش علمى تد-
قيقات اوبيقتى اولموشدور. اديبين اثرلرى دفعه لرله بو-
يوك تيرازلارلا نشر اولونموش و سووهت اتفاقينين قارداش
خلقلرينده ديبلرينه ترجمه ايديلميشدير.

آخری و ایله جهده عموم شرق و دنیا ادبیاتینین ثولمز سوز
اوستادلاری نسلینه منسوب اولان ج. محمدقلی زاده نین
ادبیاتیمیزین تاریخینده کی موقعی او قدر بویوکدیر که،
تدقیقاتچی اونو قیمتلندیرمکده چتینلیک چکیر. وقتیله
روس جمعیتینین او یانیشیندا غوغول، چرنیشوسقی و
سالتیقوف-شدرین نئجه بویوک تاریخی رول اوینامیشسا،
چاریزمین و یئرلی استثمارچیلارین ظلمی آلتیندا اینده
آذربایجانین او یانیشیندا ج. محمدقلی زاده ایله بویوک رول
اوینامیشدیر. دنیا ادبیاتینین باشقا بویوک یازیچیلاری کیمی
ج. محمدقلی زادهده ثولمز صنعتی ایله عقللرده انقلاب
یاراتمیش، شعورلارا حکم ایتمیش، دورین ادبی انکشافینا
استقامت ویره رک، «ملانصرالدینچیلر» آدیله مشهور اولان
ینی یازیچیلار نسلی تربیه ایدیپ یتیشدیرمیشدیر.

بیر یازیچی، بدیع سوزون بویوک اوستادی کیمی،
ج. محمدقلی زاده نین دردی خلق دردی ایدی. خلقین
فاجعه سی، کدری و بونلاری دوغوران اجتماعی عامللرین
افشاسی، مدنیت، سعادت، آزادیغا چاغیریش-اونون بوتون
یارادیجیلیق موتیولرینین اساسینی تشکیل ایدیر.

۱۹۱۷-نجی ایلده خلقلرین غدار دشمنی ایکی باشلی
قارتالین-اوچ یوز ایل آغالیق ایدن روس چاریزمینین
دوریلمه سیندن سونرا ج. محمدقلی زاده ثوز خلقینی
قورتولوش اوغروندا مبارزه هارایلیاراق یازیردی:

«آخ، اونودولموش وطن، آخ، یازیق وطن!:

دنیلار تیترده دی، عالملر معلق آشدی، فلکربیری-برینه
قاریشدی، ملتلر یوخودان او یانوب گوزلرینی آچدیلار
و پراکنده دوشموش قارداشلارینی تاپوب، داغیلیمیش
ایولرینی بنا ایتمگه اوز قویدیلار. بس سن هاراداسان،
آی بیچاره وطن؟

... آخ، گوزهل آذربایجان وطنیم! هاردا قالمیشان؟!».

بو، بویوک یازیچی نین اوره گینده غور ایتمیش کهنه دردی ایدی. ج. محمدقلی زاده‌نی بیر یازیچی، بیر محرر کیمی دوشوندورن، مشغول ایدن همین بو درد-آنا وطنی گوزل اذربایجانین توکنمز دردلری اولموشدور. ادبیات عالمینه قدم قویدوغو ایلک گونلردن اعتباراً او، «بیچاره وطنین» طالعی حقینده دوشونموش، وطنی «بیچاره» وضعیتدن خلاص ایتمک یولوندا بویوک بیر عزم ایله قلم چالمیشدیر. ج. محمدقلی زاده هله کئچن عصرین ۹۰-نجی ایللرینده یازدیغی، حجم و صنعتکارلیق جهتن ایلک سامباللی بدیعی اثری اولان «داناباش کندنین احوالاتلاری» پوهستینده وطنین دردلرینی وطن ایچون دوگونن ناراحت اوره ک چیرپینتیلاری ایله، دهشتلی ره‌آل حیاتی بویالارلا تصویر ایتمیشدیر. ادیبین بویالاری اوقدر طبیعی و ایناندیریجی دیرکه، بیز اونون تصویر ایتدیگی دهشتلی فاجعه‌لرین هیچ بیر نقطه‌سینه شبهه ایتمیریک، اونلاری حقیقتاً باش ویرمیش احوالاتلار کیمی قبول ایدیریک. ادیبین قلمیندن چیخان ظاهرآمزی، اصلینده ایسه گوز یاشلاریندان دوغان سطرلری ساکت اوخویا بیلمیریک، تز-تز دوداغیمیز قاچسادا، گاه کدرلنیر، گاه غضبلنیر، زحمتکش انسانلاری زواللی، حقوقسیز وضعیتده سالان استثمار و جهالت عالمینه صونسوز نفرت بسله‌پیریک.

پوهستین اولینده یازیچی «داناباش کندی»‌نی اوخوجویا اینجه یومورلا بئله تقدیم ایدیر: «من دیرم که، بوتون قافقازیا ولایتینده بیزیم داناباش کندی کیمی مزه‌لی کند یوخدی. دیمیرم که، پیس‌دی، آله ایلهمه‌سین، من هیچ وقت حق ایتیرمرم. دوغرودی، من بیر آز اینجیمیشم کندیمیزدن، اما بو، کندیمیزین پیسلیگینه دلالت ایتمز که؟ ایکی یوز منیم کیمی دیلقیر آدام اینجیسین بیزیم کندن، بوننان بئله بیزیم کنده گنه پیس کند دیمک اولماز».

ئوزونە. مخصوص اينجه بير خال ووردوقدان سونرا
 اديب بو «مزهلى كندين» داخلىنده كى فجميع حادثه لرى،
 باريشماز اجتماعى ضديتلىرى بوتون دهشتلىرى ايله تصوير
 ايتمگه باشلايىر، انسانى سارسيدان حادثه لرى ظاهرأ عادى
 احوالاتلار كيمى قلمه ويرير. او، خداياربگين دانا باش
 كندينده توره تديگى حقسىزلىكلرى، دوزولمز ظلملرى
 تصوير ايدر كن ئوزونو سويوق قانلى آپارير. بو فاجعه لر
 ايچون گويا خداياربگى هيچده تقصيرلنديرمير مك بئله بير
 هاشيه چيخير.

«ايندى، سوز يوخ، كيناردان باخان خداياربگى مذمت
 ايله يير. اما خير، بورادا اصلا و قطعاً مذمت يئرى يوخدور.
 اگر دوراق انصافنان دانيشاق، حقى ايتيرمه يهك، گرك
 هيچ خداياربگى گناهكار توتماق.

دوغرودى، بو قيل-قالين هاموسينا باعث خداياربگدير،
 اما خداياربگين قصدى او دگيل كه، خلقين ايويته معركه
 سالسين. خداياربگين تك بيرجه قصدى وار. اونون قصدى
 محض زينبى الماقدير؛ يوخسا بوكيشى نه زينبين و
 فضه نين اغلاما قينار اضيدير، نه ده زينبين اوره گينين سيخيلما.
 غيننى ايسته يير. خداياربك محمد حسن عمى نين ايششگينى
 قصدا ساتمادى كه، محمد حسن عمى كربلا زيارتinden قالسين.
 خير، آله ايله مه سين. خداياربگين محمد حسن عمى ايله
 دشمنچيلىگى يوخدور كه؟ خير، بئله دگيل. خداياربك ايششگى
 او سببه ساندى كه، اونا بش-آلتى مانات پول لازم ايدى.
 پولدا اوندان ئوتورى لازم ايدى كه، بير كلكه قند و بير
 گروانكه چاي آلاچاق ايدى. قند و چايدى اوندان ئوتورى
 آليردى كه، قاضى يه ويره جك ايدى».

لاكن ظاهرده ئوزونو بئله سويوق قانلى گوسترن
 مؤلف خداياربگين داخلى و خارجى عالمينى بوتون
 ايگرنجلىكلرى ايله، بوتون عفونتلىرى ايله افشا ايدير:

«خدايار بگين بويو اوجادير، چوخ اوجادير. اوزو قارادير، چوخ قارادير؛ گوزلري لاپ قارادير. بير تيكه آغ يوخدور گوزلرينده. بئله كه، بعضى وقت خدايار بك پاپاغينى باسير گوزونون ئونونه، پاپاق قارا، گوزلر قارا، اوز قارا. پاپاغين آلتيندان گوزلر ايله ايشارير كه، آدامين جانينا واهمه دوشور».

خدايار بگين يالنيز خارچى گور كمى قورخولى دگيلدير، «سوز اوراسيندادير كه، خدايار بگين الينده يكه بير دگنك وار. نه وقت ايسته ييز قالديرير، نه وقت ايسته يير انديرير. داناباش كندينده بو يكه ليكه ذوغال دگنگينين حرمتى هيچ پولون حرمتيندن آز دگيل، او اختيار كه، دگنكه وار، بلكه پولدا يوخدر».

اوستاد بير رسام فيرچاسيله چكىلميش بو پورترت تك خدايار بگين پورترتى دگيل، پاتريارخال كنده آقاليق ايدن حاكم دايره لرين، استثمارچى صنفين پورترتى دير. يوكسك بديعى عمومى لشدير مه مهارتى ايله چكىلميش بو پورترتله مؤلف ظلم و استثمار دنيا سينين صورتينى ياراتميش و اونا بسله ديگى سونسوز كينى، نفرتى افاده ايتميش دير.

ج. محمد قلى زاده نين ياراتديغى بوتون صورتلرده بئله يوكسك بديعى عمومى لشدير مه قوتى واردير. بعضا اونون بير صورتى بوتوو بير زمهرنى تمثيل ايدير. موهوماتين مسكين بير وضعيته سالدېغى زواللى محمد حسن عمى («داناباش كندينين احوالاتلارى»)، آقاسينين صادق نوكرى، باشينا گولمه لى و آغلامالى احوالاتلار گلن نوروزعلى («پوچت قوتوسى») اوزمانكى بوتون مظلوم شرق كند- ليلرينين عمومى لشدير يلмыш صورتلرى دير. زينبين دانا- باش كندينده كى فاجعه سى - بوتون محكوم شرق قادين- ليغنين فاجعه سى ايدى. رحمت سهوه ن، لاكن ئوزونه بير

دست نيمداش پالتار، بير پارچا يوان چورك قازانا بيلمهين، «قىل كورپونون» واهمه سيندن تير-تير اسه، آنجاق او دنيا عشقى ايله ياشايان يازيق اوستا زينال-بوتون اسلام شرقينين محكوم اولدوغو عطاتين جانلى مجسمه سى ايدى. چيلپاق تنقيد، جمله پردازليق، ظاهرى تاثير ياراتماق ايچون دبدبەلى عبارتلىر ايشلتمك، صنعى تصويرلره قاييلماق—ج. محمد قلى زاده ياراديجى ليغى ايچون تماميله ياددير. ان دهشتلى حيات حادثه لر ينى قلمه آلديقدا بئله او، هيچ بير وقت تمكينينى ايتيرمير، نفرتينى و رغبتينى آچيق بروزه و ير مير؛ بديعى اثر دن منطقى نتيجه چيخارماقنى اوخوجو-نون عهد سینه بوراخير. بئله ليكله او، اوخوجونو دوشونمگه—ياخشى نى پيسدن آيرد ايتمگه، دوستونو، دشمنينى تانيماغا ئوگره دير. مثال ايچون، «قربانعلی بك» حكايه سيني گو-توره ك. بوتون حكايه بويومؤلفى بير دفعه ده اولسون «قربانعلی بك پيسدير» افاده سيني ايشلتمير، حكايه نين هيچ بير يئر ينده «قربانعلی بك يالتاقدير» ديمير، اونون خارجى گورونوشو و پوچ معنوى عالمينى ساكتليكله، ظاهرى اعتناسيزليقلا تصوير ايدير. لاکن اونون سرت تصويرلريندن سونرا آچيق مداخله يه احتياج قالمير. چونكه قربانعلی بك ئوز سجيە سيني ئوز باياغى حرکەتلىرى، ئوز ايگرنج افاده لريله آچير، ئوز ئوزونو رسوای ايدير. مؤلفين «بيطرفانه» تصويرلريندن سونرا اوخوجو آيدين بير شكلده گورور و اينانير كه، قربانعلی بك فطرتاً يالتاقدير. همچنين اوخوجو بونودا ياخشى باشا دوشور كه، قربانعلی بك ناحق يثره يالتاقليق ايتير، ئوز شخصى منافعى ايچون دريسيندن چيخير. او، پريستاوا، ناچالنيكه اونا گوره يالتاقلانير كه، گله جكده ديوانا ايشى دوشدو كده اونا هوا دار چيخسينلار. آخى طفيلي حيات سوره نلرين قولاقلارى هميشه سسده اولور. بونا گوره اونلار مظلوملار ايچون ظالم اولماقا عادت

ایتدیکلری کیمی، ئوزلریندن بویوکلرین قارشیسیندا مطیع اولماقدا عادت ایدیرلر. آددیمباشی صمیمیتدن، صدا- قندن دم ووران بو آدمیلار حیاتدا هیچ بیر مقدس مفهوم تانیمیرلار، ئوز شخصی منفعتلری ایچون اولار هر جور رذالته ال آتماقا، هر جور آلچاقلیقا گئتمگه، معنوی سقوطا یووارلانماغا حاضردرلر. بویوک ادیبین اوستو ئورتولو تنقیدیندن چیخاریلان منطقی نتیجه بئله دیر.

ج. محمد قلی زاده نین بیر یازیچی کیمی عظمتی هر شئیدن اول اوندان عبارتدیر که، او اثرلرینده جمعیتین تک-تک فردلرینه و یا قروپلارینا عاید اولان کیچیک مسئلهلری دگیل، خلقین عمومی طالعی ایله باغلی اولان اجتماعی پروبلملری، خلق تاریخینین بوتوو بیر مرحله سینین عکس ایتدیره ن حیاتی لوحه لری قلمه آلیردی. اونون ان یاخشی اثرلری همیشه عموم خلق اهمیتینی کسب ایتمیشدیر. «آنامین کتابی» پیه سیننی گوتوره ک. بو پیه سده ویریلن عائله نین دوشدوگی چیخیلماز وضعیت- بوتون خلقین وضعیتینی ایدی. آنانین کتابی- اصلینده آذربایجانین کتابی دیر. اگر مؤلف «یاد بشیکده سود اومیش» صمد واحدلرین، میرزه محمد علی لرین و رستم بگلرین سیماسیندا خلقین عصرلر بویو گوز ببه گی کیمی قورودوغو مدنیتی، آنا دیلینی کورلایان. قوسموپولیتلرین وطن قارشیسیندا کی آغیر جنایتلرینی آچیب گوسترمیشدیرسه؛ آنانین، گل به ا- رین، چوبانلارین سیماسیندا خلقین نجیب انسانی کیفیت- لرینی عمومی لشدیرمیشدیر.

«آنامین کتابی» پیه سینده اساس مثبت صورت آنا- زهرا بگیم صورتی دیر. آنا صورتی رمزی سجه داشییر. ج. محمد قلی زاده ارثینین یاخشی تدقیقاتچیلاریندان بیر- یازیچی میرزه ابراهیموفون دیدیگی کیمی، اصلینده «آنا- یابانچیلار و یادلار تضییقی، تأثیری و تحقیری آلتیندا

از یلمیش، دیدیلمیش، پارچالانمیش آذربایجان دیر. اونون اضطرابلاری، هیجان و گوز یاشلاری آزادلیق حسرتیله چیرپینان وطنین اضطرابلاری دیر. اونون صاف و تمیز نیتلرینده، هر شئین ایشیقلی، آهنگدار و خوش اولماسینی ایستهین آرزولاریندا آذربایجان صورتی جانلانیر.

بیر عائله نین تمثالیندا بوتو بیر خلقین صورتینی یاراتماق، بیر شخصین سیماسیندا وطنین صورتینی جانلان- دیرماق بویوک هنر دیر. «آنامین کتابی» کیمی صنعت اینجی سی آنجاق ماهر سوز اوستادینین-جوشغون الهامی، ئولچولمز یارادیجیلیق وسعتی، خلق ایچون دوگونن نجیب اوره گی اولان قدر تلی بیر یازیچی نین قلمیندن چیخابیلردی. مشهور انقلابچی روس ادیبی چرنیشوسکی بدیعی اثر- لرین اهمیتینی تعیین ایدهن معیار حقینده دانیشارکن دیمیشدیر: «بدیعی اثر لرین اهمیت یالنیز ئوز بدیعی لیاقتلر- ینه گوره دگیل، همده عین زماندا (ویا داها آرتیق درجه ده) جمعیتین انکشافنا و یا هیچ اولماسا، ادبیاتین انکشافنا ئوز تأثیرینی گوسترمکله معین ایدیه بیلر». ج. محمد قلی زاده محض بئله اثر لرین- یاشادیغی جمعیتین ترقی سینه، دورون ادبی انکشافنا کمک ایدهن، استقامت ویره ن مونه- منتال بدیعی اثر لرین مؤلفی دیر. اونون «ئولیلر» قومد یاسی بونا ان پارلاق نمونه دیر.

تصادفی دگیل دیر که، ۱۹۱۶-نجی ایلهده باکیدا «ئولیلرین» ایلك تماشاسی قوتلی بیر بمبا کیمی پارتلایب جمعیتین بوتون طبقه لرینی حرکته گتیردی. او زمان «ئولیلر» ین تماشایه قویولماسی آذری ادبیاتی و تیاتری تاریخینده یوکسلش مرحله سی اولدی. زمانین بوتون گورکملی یازیچیلاری، معارف و مدنیت خادم لری «ئولیلر» ین یارانما- سینی آذری دراماتورقیاسینین انکشافندا بویوک تاریخی بیر حادثه کیمی قیمتلندیریپ، اونون مؤلفینی اوره کدن

آلقيشلا ديلار. چونكه «ئوليلر» وطنين اوزرينى بورويەن قارا جھالت پردەسینی ييرتيب آتير، اونون آرخاسيندا گيز-لەنن آجى حقيقتلرى تام چيلپاقليقى ايله آچيب گوستيرير و جھالتين ديرى ايكن ئولويه چەويرديگى، عيىبچرلشديرديگى انسانلارين قولوندا توتوب آياغا قالديرير، گوزلرينى آچير، اونلارى دويماغا، دوشونمگە، انسان كيمي ياشاماغا ئوگرەدirdى؛ مستقيم شكلدە ديسەك، جمعيتين انكشافنا كمك ايدirdى. ايله بونا گورەدير كه، «ئوليلر» دنيا دراماتورقياسينين بويوك آبدەلرى سىراسينا داخل اولموش-دور.

«ئوليلر» قومدياسيندا مؤلف يالنىز موھومات و جھالتى دگيل، كهنە جمعيتين سارسيلماقدا اولان اجتماعى اساسلاريني، چوروك اخلاق نورمالاريني بالتالاير، بير سوزلە، داشى-داش اوستە قويماير. بونونلا بئله اديب تنقيدينين اساس ضربه سيني شيخ نصر الله، يعنى موھوماتا انديرير. زيرا عصرلر بويو انسانلارى کوتلشديرىپ حس سىز، دويغوسىز وارليغا چويرەن-همين بو شيخ نصر-الله لاردير. الله و دين آيدندان حكم ويرەن بو «مقدس» دلەدوزلار زحمتكش انسانلارى جنت وعدەسى، جھنم قور-خوسو ايله آلداداراق اونلارى دوشونمەك، درك ايتمەك اقتدا-ريندان محروم ايدىپ، ديرى ئولويه چويرميشلر. جھالت و موھومات پردەسى بو ديرى ئوليلرين گوزلرينى ايله قاپاميشدير كه، اونلار ياشادىقلارى دنياين گوزەللىكلرينى گورمور، اطرافلاريندا باش ويرەن دوزولمز عيىبچرلىكلرى حياتين قانونا اويغون حادثەلرى كيمي قارشىلاير، چركين اخلاقسىزلىقلارا مختلف بهانەلرلە برائت قازانديريرلار. محض بونا گورەدە «ئوليلر» ين مؤلفى حقلى اولاراق بئله بير منطقى نتيجه يە گلير: نەقدر كه، شيخ نصر الله لار حيات صحنە سيندن چكىلمە يىپ، جانلى ئوليلرين ديريلمەسى ممكن دگيلدير؛ نەقدر كه، شيخ نصر الله لارين ماسقاسى

يېرتىلمە ئايىب، شعور سوز كىتلىك ئۆز ئانسانى حقوقلار يېنى
 درك ايدە بىلمىيە جىكدير. اودر كە، اديب ئۆز تنقىد يېنى
 اساس ضربه سىنى شىخ نصر الله لارا اندىرير، اونلار ينى
 اوزوندىكى ماسقانى اوستالايلا قوپايرىب آتير. نتيجه ده
 معلوم اولور كە، دين پرده سى آرخاسىندا گىزلىنن بو
 «مقدس» آقار اصلينده هيچ نهيە اينانميرلار، اونلار دله دوز،
 لوطى، اخلاق سىز و طفىلى درلر.

لاكن «ئوليلر» قومدياسىندا ميرزه جليل موهمومات
 و جهالت پرده سىنى يېرتىپ آتماقلا كفايتلنمير، اجتماعى
 برابرسىزلىك اوزرينده قورولان جمعيت ينى داخلى ضد يىت-
 لر ينى ده آچىپ گوز قاباغىنا قويور. مثلاً، قومديا ينى هله
 ايلك پرده سىندن معلوم اولور كە، ايالت شىرىنىن عوام
 ساكنلرى ئوليلرىنىن دىريلمە سىنى صبرسىزلىكلە گوز-
 له يىرلر. انتظارلا گوزلە نىلن ساعت گليب چاتير، آنجا ق
 هيچ كس ئولوسونون دىريلمە سىنە راضى اولمور. نه ايچون؟
 اونا گورە كە، دىرلر ئوليلرە خيانت ايتمىشدير، قور-
 خورلار كە، ئوليلر دىرلر يىپ اونلار دان حق-حساب طلب
 ايتسىنلر؛ اونا گورە كە، موهمومات، جهالت، و استثمار ينى
 حكم سوردىكى دىرى ئوليلرىن جمعيت ينىده شخسى منفعت
 حسى هر شئيه اوستون گلير. بورادا قارداش ينى قارداشا،
 ار ينى آروادا، قونشونون قونشويا. دوستون دوستا خيانت
 ايتمە سى عادى يىر حالدير. بو جمعيت ينى عضولرى ئۆز
 شخسى منفعتلرى ايچون هر شئيه گئدير، حتى بونون ايچون
 لازم گلد يكدە اعتقاد بسله دىكلرى شريعت ينى احكاملار ينى
 دا چوخ آسانليقلا پوزورلار.

«ئوليلر» قومدياسىندا تنقىد و افشا صون درجه گوجللى،
 مؤلف ينى رسم ايتدىكى منظره لر دهشتلى اولسادا، انسانا،
 اونون گله جگينه اينامسىزلىق يوخدور. اثر ينى صونوندا
 اسكندر شىخ نصر الله ينى حرمخانه سىنده كى معصوم قىزلا-
 رى اونلار ينى جاهل آتالار ينىا گوستريپ دىير:

«باخین! باخین! یاخشی باخین! دقتله باخین! سیزین تاریخ کتابنیزدا بو، قانلا یازیلیمیش بیر صحیفه اولاجاقدير. سیزدهن سونرا گلنلر بو کتابی ورقله ییب بو صحیفه نی گورنده سیزی یادا سالیب دییه جکله: توف سیزین اوزو- نوزه!»

دیمک، اسکندر اینانیرکه، حیات بئله قالمیاجاقدير. گونش قارانلیقین، مدنیت جهالتین اوزرینده غلبه چالا- جاق، گله جک نسللر ئوز آتا-بابالارینا اوخشاما یاجاقلار، اونلار موهومات و جهالتین پنجه سیندن خلاص اولوب ئوز انسانی حقوقلارینی درک ایده جکله. بئله لیکله، اثر جمعیتین ایشیقلی گله جگینه درین بیر ایناملا بیتیر.

کهنه جمعیتده کی ئولیلر عالمینین رذالتلرینی ج. محمد قلی زاده «دهلی بیغینجاغی» قوم دیاسیندا دا قلمه آلمیشدیر. بو اثردهده مؤلفین تنقید و ساتیرا بویالاری صون درجه تنددیر. «ئولیلر» ده اولدیغی کیمی، «دهلی بیغینجاغی» ندا تصویر ایدیلن جمعیتده جهالت و موهومات، شخصی طمع احتراصی انسانلاری معنوی جهتن شکست ایدیپ، اونلا- ری ایله عیبرت حالا سالمیشدیرکه، جمعیتده کیملرین دهلی، کیملرین عاغیللی اولدوغونو معینلشدیرمک غیر ممکنر. اگر «ئولیلر» ین صونوندا اسکندر جمعیتی ئولیلر عالمی آدلانديریرسا، «دهلی بیغینجاغی» نین صونوندا حکیم لالبیوز همین جمعیتی دهلیلر عالمی آدلانديریر. دیمک، مو- ضوع و غایه اعتباریله بو اثر لر بیر-بیرینی تماملاییر.

اوزون مدت خلق معلمی اولان ج. محمد قلی زاده بدیع یارادیجیلیغیندا مکتب، تعلیم-تربیه مسئله لرینی اونود- ماییپ، اولجه حکایه شکلنده یازدیغی، سونرا قومد- یایا چویردیگی «داناباش کندینین مکتبی» اثرینی کهنه مکتبین تصویرینه حصر ایتیمیشدیر. بو اثرده هم چا- ریزمین معارف سیاستی، هم مکتبین ئوزو، همده مکتبه

ویرمه مک ایچون اوشاقلارینی کر مه قالاغیندا گیزله دن کندیلیرین عواملیغی کسکین تنقیده توتولور.

قومدیادا مؤلفی چاریزمین معارف سیاستینی اونا گوره تنقیده توتور که، بوسیاست اقلیتده اولان ملتترین حقیقی معنادا سوادلانماسی، مدنی لشمه سی مقصدینی یوخ، یئرلی خلقلردن چار مأمورلاری ایله دانیشا بیلدن دیلمانچلار یتیشدیر مک مقصدینی گودور. مؤلفی قومدیادا معلم حسنوف صورتینین تمثالیندا کهنه مکتبی اونا گوره گولونج وضعیتده تصویر ایدیر که، بومعلم ایشله مگه گلدیگی کندین حیاتی، دردلرینی، آرزو و ایسته کلرینی بیلیمیر. بونا گوره ده او، مکتبین اهمیتینی کندیلیرله ایضاح ایدر کن چوخ گولونج دلایلره ال آتیر.

«دانا باش کندینین مکتبی» قومدیاسی یالنیز بدیعی اثر کیمی دگیل، همچنین چاریزمین معارف سیاستینی، کهنه مکتبین قورولوشونو، ضعیف و موفقیتلی جهت لرینی ئو گرنمک ایشینه کمک ایدن معتبر تاریخی بیر سند کیمی ده اهمیتلی دیر. قومدیادا ویریلن عبرت آمیز احوالاتلار آنجاق مؤلفین بدیعی تخیلینین محصولی دگیل، عین زماندا اونون شخصاً شاهی اولدوغو حیاتی حادثه لرین ره آل تجسمی دیر.

ج. محمد قلی زاده یه گوره، «قلمین مقدس وظیفه سی- خلقین خوشبختلیگی یولوندا خدمت ایتمک دیر». بویوک ادیب اجتماعی حیاتا، یارادیجیلیق عالمینه قدم قویدوغو ایلك گونلردن اعتباراً آنجاق بو یولدا قلم چالمیش، ئوز خلقینین خوشبختلیگی یولوندا توکنمک بیلمه یین بیر قوت، ینیلمز بیر اراده ایله خدمت ایتمیش دیر. ج. محمد قلی زاده نین ادبی یارادیجیلیغی و شانلی مبارزه لری- قلمین بومقدس وظیفه سینین حیاته کچیرمگین، حقیقته چویرمگین ان گوزهل نمونه سیدیر.

عباس زمانوف

درام اثر لری

ئولىلى

(كومىدىيا ۴ مىجلىسىدە)

اشتراك آيدىنلار

۴۵	ياشىندا	شىخ نصرالله
» ۴۰		شىخ احمد (اونون شاگردى)
» ۵۰		حاجى حسن (شهرده معتبر حاجى)
» ۴۵		كربلاى فاطمه خانم (اونون آروادى)
» ۲۵		آسكندر (حاجى حسنين اوغلى)
» ۱۰		جلال (حاجى حسنين خیردا اوغلى)
» ۱۲		نازلى (حاجى حسنين قىزى)
» ۲۰		زينب (اونلارين قارا باشى)
» ۱۸		على (حاجى حسنين نوكرى)

۵۰-۴۵	ياشلار يىندا	شهرين مومىلىرى	{	حاجى بخشعللى
				حاجى كريم
				حاجى كاظم

۳۵	ياشىندا	مشهدى اوروج
» ۵۰		تكذبىان (اونون آناسى)
» ۳۵		ميرباقر آغا
» ۴۵		حيدر آغا (تليفرافچى)
» ۳۵		على بك (ديلمانچ)
» ۲۰		ميرزا حسن (معلم)
۱۴-۱۳	ياشلار يىندا	اوچ نفر قىز (شىخ نصراللهين آروادلارى)
» ۳۵		كربلاى ولى
		مسافرلر، آزارلىلار، آروادلار و جماعت.

بیرینجی مجلس

حاجی حسنین تهوی، اسکندریں اوتاغی، دمیچارپایی، گهنه میز اوستینده بیر
نچه کتاب، میزین یانیندا بیرکهنه استول (صندالیا). حاجی حسنین اوغلی جلال و
میرزا حسن معلم یرده گه به اوستونده دیزبه دیز اوتوروب درسه مشغول دورلر.

جلال (قاباغیندا کتاب دوروخا-دوروخا اوخویور) - ما را
چه تحفه آوردی.

معلم (اوجادان) - آوردی!

جلال - آوردی. گفت بخاطر... بخاطر داشتم که چون
به ده رخت...

معلم (اوجادان) - بدرخت!

جلال - بدرخت گل رسم دامن... دامن پهرکنم...

معلم (اوجادان) - پهرکنم!

جلال - پهرکنم هدیه اصحابرا. اصحابرا، چون رسیدم
بوی گل چندان مست کرد که دامنم از دست به رفت.
معلم (اوجادان) - برفت!

جلال - برفت. ای مرغ سحر عشق ز پروانه... ز پروانه...
حاجی کریم (تلهسه-تلهسه ایچری گیروب توشیه-

توشیه اوجادان) - حاجی حسن عمی تهوده؟

جلال (حاجی کریمه) - آغام گیدوب بازارا.

حاجی کریم چیخوب گیدیر، معلم اونین دالینجا تعجلی باخیر

جلال (ینه اوقویور) - ز پروانه... ز پروانه بیاموز، کانه
سوخته را.

معلم (اوجادان) - دوز اوخی! شعری غلط اوخومازلار.
کانسوخته را جان شد آواز نیامد.

جلال - کانسوخته را جان شد آواز نیامد. (بایبردان
اسکندرین سسی گلیر. مارس! مارس! دیوب ایتی چاغیرا-
چاغیرا ایچری گیریر.)

جلال (اسکندر) - داداش چیخ گیت قوی درسیمی اوخو-
یوم. (اسکندر ایتین قولاقلاریندان یاپیشوب ایستیور ایچری
چکسین، ایت دارتینوب گلیر)

جلال (اسکندر) - سن الله داداش! ایتی ایچری چاغیرما!
قوی درسیمی اوخویوم! (اسکندر ایتدن ال چکوب چوق
حرصلی پاپاقینی چارپایی نین اوستینه چیرپوب پاپروس ایشمه-
گه باشلیور).

معلم (اسکندر) - خدا حافظ اسکندربک! یاخشی اولدی
تشریف گتیردینیز. توقع ایدیرم میرزه جلاله نصیحت ایلیه-
سنیز که درس لرینه جان یان دیرسین.

اسکندر (چارپایی اوستینده اوتورور) - باش اوسته،
باش اوسته! نصیحت ایلهرم. اما بونی دی که منیم سوزیمه
قولاغ آسان کیمدی؟ اودر اللهین ایتی ده منیم سوزیمه باخمیر،
نه قدر ایلهدیم ایچری گیرمه دی... خاخا... (قاهقه چکوب
گولور)

معلم - یوخ، ایله بویورما! میرزا جلال عاغیللی اوغلاندر،
میرزا جلال سنین سوزینا باخار. اوندان اوتری که بوقدر
زهمتی که من اونین یولیندا چکیرم، آتاسی چکیر، گرک
بودا ایله ایلیه که بوز حمتلر ثمره سینز قالمیالار. مگر میرزا
جلال گورمیر که علم سینز انسان بیر قپیکه ده گمز؟ انسانین که علمی
اولمادی، اونین نه قدر و قیمتی اولابیلر، نه ده حرمتی اولابیلر.
اسکندر (اوجادان قاهقه چکوب گولور) - مگر میرزا
جلال گورمیر که علم سینز انسان بیر قپیکه ده گمز... خاخا...

نیچه که گورمیر؟ یاخشی گوریر. بس منی گورمیر؟ انسان
اونا دیهر لر که نه علمی اولا، نه ده حرمتی، خاخا.. منیم کیمی..،
خاخا..

معلم (جلاله) - یوخ، یوخ، اسکندر بک ظرافت ایله یور.
البته ظرافت ایله یور.

جلال (معلمه) - میرزا! واللّه داداشیم گنه کیفلی دی.
اسکندر (تزدوروب گلیر جلالین یانینا) - من؟ من؟
من کیفلی یم؟ (آغزینی جلالین آغزینا دوتوب هو.. هو.. هو
ایله یور) هانی من کیفلی یم؟

جلال (یوزینی کناره دوتوب قیریشدیریر) - واللّه داداش
گنه چاخیر ایچمیسن!

اسکندر (گوله-گوله اوجادان) - یالان دییورسن، واللّه
یالان دییورسن! چاخیر ایچمه میشم، عار اخ ایچمیشم، گوردین
یالان دییورسن؟ خاخا..

حاجی بخشعلی (تله سه-تله سه قاپودان گوروب توشیه-
توشیه اوجادان) - حاجی حسن عمی ئه وده؟
جلال (حاجی بخشعلی یه) - ئه وده ده یل.

حاجی بخشعلی چاخیر، حبه طده ایت هورور اونین اوستینه اسکندر
قاپویا طرف کیدیر.

اسکندر - کوش کوش... کوش... خاخا.. کوش، کوش
کوش... خاخا.. مارس، مارس... فوت، فوت. (ایتی کوشکورور)
جلال (اسکندره) - واللّه داداش! آغام گلنده دییه جگم که
داداشیم ایتی کوشکورور دی آداملارین اوستینه.

اسکندر (بیر قادار جلاله باقاندان سونرا) - من ده دییه جگم
که جلال درسینی بیلیمیردی خاخا.. (گولوب ساکت
اولاندان سونرا بر آز جلاله باقوب اونین یانینا گلیر.) یوخ
دیمه رم.. سن بیلیرسن که من سنی چوخ ایستیورم.
(جلالین یوزینی الله یور.) اما داداشینین سوزینه باخماقدا بیر
آز یاخشی ایله میرسن. ایندی مثلا، بو کتابی قویوبسان

آقاباغینا اوخویورسان. (کتابی گوتورور) ایندی یقین که سنین آغان بو کتابا بیرمنات ویروب. سن آخماق دا قاباغینا قویوب اوخویورسان. اما اوپوللاری آپاروب قاراپیته ویرسه ایدین سنه ایکی بوتولقا عاراخ ویرهردی. سن ده گتوروب ویرهردین اسکندر داداشینا، من ده قویاردیم جیبیمه. بیرینی سحر دن خشاما کیمی ایچردیم سنین ساغلیغینا، بیرینی ده آخشامدان سحره کیمی ایچردیم باخ بوجناب میرزانین ساغلیغینا. سیز ساغ اولوب علم اوخویاردینز، من ده عاراخ ایچوب کیفی ایله ردیم. (معلمه طرف) من ثولوم، میرزا، دوغرو دیمیرهممی؟

معلم — باغیشلیون، اسکندر بک! هر چند بنده نین طرفندن گستاخ قدر، اما اوشاخ طائفه سینه اوجور سوزلری دیمه. گنینز بیر آز بیچار. سیز قارداشینیزا دیمکدن که سعی ایله علم دالینجا گیت، باشلیور سنیز اونا لازم اولمیان نصیحتلر ایله مگه.

اسکندر — خاخا... علم دالینجا گیت (؟) خاخا... علم دالینجا گیت (؟) (جلال ایستیور کتابی اونین الیندن آلسین.) یاواش، یاواش، قولاغ آس، گورنه دییورم. حاجی کاظم (توشیه-توشیه ایچری گیریر) — حاجی حسن عمی تهوده؟

اسکندر — تهوده دی، تهوده دی! جلال (حاجی کاظمه) — داداشیم یالان دییور. آغام گیلوب بازارا.

معلم (حاجی کاظمه) — نه وار، نه خبر در؟ (حاجی کاظم جواب ویرمیوب گیدیر.)

اسکندر (الینده کتاب کیشینین دالینجا قاچیر) — آکیشی گیتمه، حاجی تهوده دی. گیتمه. (ایتی چاغریر.) مارس، مارس، مارس.. کوش، کوش، کوش.. فوت، فوت، فوت.. آها، آها.. کوش.. کوش.. (آیاقلارینی یره چیرپیر.)

معلم - هله که خدا حافظ (چیقوب گیدیر)
اسکندر (گوله-گوله معلمین دالینجا) - میرزا! گیتمه،
گیتمه، من ئولوم گیتمه، گل جلاله علم ئو گرهت، اوخوسین
عالم اولسین.

جلال (اسکندر ه یاووقلا شیر) - داداش! ویر کتابمی!
اسکندر (چوخ اوجادان و حرصلی) - جهنم اول! (جلال
قورقوب باییرا قاقیر، اسکندر بیر آز اونین دالینجا باقاندان
سونرا گیدوب اوتورور چارپایی نین اوستینده. بیر جیبیندن
عرق شیشه سینی و اوبیری جیبیندن بیر استکان چیقاروب
توکوب ایچمگه باشلایور. سونرا کتابی آچوب باقیر، کتابه
دیور) تانیورام سنی، من ده سنی بیر آز اوخومیشام. (اوقو-
یور.) «ملک را آن نصیحت سودمند آمد و از سر خون او
در گذشت». منیم ده معلم منه نصیحت ایلهردی که، بالا،
سعی ایله، درس لرینی یاخشی ئو گرهن، اما بودیلقیر لارین
هیچ بیریندن ایشیتمه دیم که دیسین: «بالا، آدام اول!» ایله
هی گور پرسن دیور: علم اوخی، عالم اول. اما منی بیر باشا
سالان یوخدور که بو علم، علم نه دیمکدر؟ علم اونا دیهر لر
که: ایندی بریسی بوشیشه نی باشینا چکوب هاموسینی
ایچه. (ایچیر) پاه... پوف... (یوزینی تور شودور)... باخ، علم
بونا دیهر لر..

جلال (باشینی قاپودان ایچری اوزادیر) - داداش، واللّه
آغام گلنده دییه جگم.

اسکندر (شیشه نی قویور جیبینه) - جلال! بورا گل،
گور سنه نه دیورم.

جلال - گل میرم، سن کیفلی سن.

اسکندر - جلال! بیلیر سن سوقرات نه دیور میش؟

جلال - سوقرات کیمدی؟

اسکندر - سوقرات بیر آدام ایدی، چو خدانین آدامی ایدی.

سوقرات دیهر میش که: «من درس اوقومامیش ایله خیال

ایلر دیم که دنیا ده بیر زاد بیلیرم. اما علم اوخویاندان سونرا
یقین ایلر دیم که هیچ زاد بیلیرم، خاخا... یعنی عاراخ
ایچمگی ده بیلیرم. جلال! آی جلال! ایندی سن مندن قا-
چیرسان، دییور سن که من کیفلی یم. اما واللّه سن ده منیم کیمی
درس اوخویوب قورتارانندان سونرا باشلیا جاقسان اسکندر
داداشین کیمی کوپ دیبینده یاتماغا خاخا...

نازلی (قاپودا گور سه نیر) - داداش، سن اللّه، آرایچ
بو زهر ماری!

اسکندر - باش اوسته، باخ منیم بو گوز لر یم اوسته. (الینی
گوز لرینین اوستینه قویور.)

نازلی - واللّه، یالان دییور سن.

اسکندر - واللّه یالان دییورم. نه قدر که بور ادا دور میسان
بیر قطره ده ایچمیه جگم. اما ایلر که گیدوب سن ایچه جگم.

نازلی (گلوب یا پوشیر اسکندرین الیندن) - من ده سنین
یانیندا گیتمیه جگم.

اسکندر (نازلی نی قوجا قلیور) - ای منیم گوزل نازلی
باجیم! سحر دن آخشاما کیمی اوتوروب سان نهوده. خالالاریندان
اره گیتمک درسی آلیرسان. اما منیم یانیم گلمیر سن که
گزدیگیم شهر لر دن سنه نقل ایلیم، گور من دنیا ده نه وار،
نه یوخ! باخ، حیاط ده گون چیخوب. سن که او گونی گور-
میه جکسن نهیه لازملر اونین ایشیغی؟ چولده اوتلار گوگه-
روب، آعاجلار چیچک آچوب، اما نهیه لازملر سنسینز او
چیچکلر، او چمنلر؟ سنین کئچل قارداشلارین گیدوب گزیر-
لر و باغلار دا یونجا ییغوب ییورلر. اما سن نهوده اوتوروب
ساققیز چهینیور سن و بیتلی-سیر که لی باجیلارین ایلر الاله
ویروب آتیلوب دوشور سنیز و دییور سنیز: ها قوشقا ها.. ها-
قوشقا.. بیر یاریم وار ها قوشقا، اوزون اتك-آقوشقا (اسکندر
آتیلوب دوشور نازلی ایلر جلال گولورلر) ای منیم نازلی

باجیم! گل یاپیشیم الیندن، باش آلوب بوولایتدن چیقوب
گیدهك، دخی نهیه دوروبسان؟

«داحی نه یاشانماق، نه بورونمك، نه اوتانماق.
بسلر بو دایانماق.

اللهه شكر، لاله یاناغیندا عیب یوق،
قاشیندا، دهاندا، دوداغیندا عیب یوق،
بیرخرجه زلفنده بوخاغیندا عیب یوق،
داحی نه یاشانماق، نه بورونمك، نه اوتانماق،
بسلر بو دایانماق»

حاجی حسن هوالیو لهلیه-لهلیه ایچری گیریر نازللی و جلال گیدورلر

اسکندر- آتا، نه خبردی؟

حاجی حسن (بیر آز فکر ایلوب باشینی قالقزیر)-
دیورلر کربلای فتح الله دیریلوب.

اسکندر (تعجبلی باشینی آتاسینا طرف اگوب)- نیجه؟
حاجی حسن- دیورلر کربلای فتح الله دیریلوب.

اسکندر (تعجبلی)- نیجه کربلای فتح الله دیریلوب؟
حاجی حسن- حاجی رستم عمی نین اوغلی کربلای

فتح الله دیریلوب.

اسکندر- او که خراساندا ثولمیشدی؟

حاجی حسن- هه..هه.. همان کربلای فتح الله.

اسکندر- نیجه یعنی دیریلوب!

حاجی حسن- دیریلوب ده... نیجه دیر یله جاك؟

اسکندر- یعنی لاپ دیریلوب قبردن چیخوب ایشیگه؟

حاجی حسن (حوصله سیز)- هه، هه دیریلوب!

اسکندر یوزینی کناره چونده روب، ایستور گولمه گینی ساقلاسین، اماتا
گتیره بیلیموب بیردن قاه-قاه چکوب قاچیر ایشیگه

حاجی حسن (تعجبلی اسکندرین دالینجا)- الله سنه
لعت ایله سین! بودی، بودا سنه بیزیم اوخوموشلار میز.
یقین که گنه کیغلی دی. یعنی کیغلی اولماسادا بيله شئیلره

اینانان که دگل. هیچ بر شئیہ اینانماز. نه اللهی تانیور، نه پیغمبری تانیور. ئوز آغیرلیغی قدر اوخوماغینا پولہ قویموشام، گیدوب، نه بیلیم، هانسی جهنمین دره سینده درس اوخویوب، ایندی گور آخری نه گونه قالوب. هله بیر پارا نامردلر مسلمانلاری مذمت ایلور که: نیه اوشاقلارینیزی درسه قویمورسنیز؟! بودا سنه درس! ایندی قوی درس او- خویانلاری گلوب گور سینلر. الله منہمین دفعه لعنت ایلہ- سین اگر بیرده من اوشاخ گوندرم گیده اوزاق یرده کفرلر ایچینده درس اوخوماغا. یعنی من باشی کوللی بیلیردیم که آخری بیلہ اولاجاخ. اما قویمیورلار، والله، بالله بو آداملار قویمیورلار که خلق باشینی آشاغی سالوب ئوز بیلدیگینی ایلہ سین. یاپیشیرلار آدامین یاخاسیندان که: حاجی، اوشاغینا یازیغین گل سین، الله شکر، مقدورین وار، قوی گیت سین درس اوخو سین، گلوب بیر قوللوق صاحبی اول سین، اینجینار اول سین، سیلیستچی اول سین، نه بیلیم، نه زهر مار اول سین. بلی، ماشا الله، اوخودی، گلدی. ایندی گور نه اولوب. سحر کیفلی، آقشام کیفلی. الله باعثین ئه وینی یخ سین. حاجی بخشعلی (توشیه-توشیه گیریر ایچری) - حاجی، کر بلای فتح الله دیر یلوب؟

حاجی حسن (دورور آیاغا) - بلی، دیر یلوب. حتی ئوز الی ایلہ کاغذا یازوب. معطل قالمیشام. حاجی بویور اگلش. حاجی بخشعلی - آی حاجی، آلهین قدر تیندن هیچ بیر شیئی اوزاق دگل و بیرده ئولی ئوز باشینا دگل که، البته اونی بیر دیر یلدن واردر.

حاجی کریم (توشیه-توشیه گیریر ایچری) - حاجی! دییورلر کر بلای فتح الله دیر یلوب؟ بونه خبردر، بیلدهده ایش اول بیلرمی؟

حاجی حسن - بلی، بلی، بیلدهدر، دوغرودر. حاجی اگلش! حاجی بخشعلی آغا! دورما آیاغ اوسته، بویورین اگلشین. (اوچی ده اوتورور.)

حاجی کاظم (توشیہ-توشیہ گیریر ایچری) - حاجی حسن
 آغا! دیپورلر حاجی رستم داداشین اوغلی دیریلوب؟
 حاجی حسن (دورور آیاغا) - بلی، بلی، حاجی آغا، بیلدر،
 دوغرودر.

مشهدی اوروج و اونین دالینجا بیردسته آدام توشیہ-توشیہ گیریرلر ایچری
 مشهدی اوروج (بیر الینده کاغذ هرایکی الینی گوگه
 قالدیروب الهی چاغریر) - باری پروردگار! سنین قدر تینی
 تعریف ایله مگه دیلیم لالدر، مین کره شکرلر اولسین کر-
 مینا، الهی!

آداملارین بیرنجه سی قاباغا یریوب کاغذا باخوب دیپورلر

حاجی کریم و حاجی بخشعلی - بودرمی کر بلای فتح الهین
 کاغذی؟ اوخو گور هك نه یازوب!

حاجی حسن (مشهدی اوروجه) - مشهدی اوروج، یاخشیی
 بودر که، کاغذی اوخویاسان هاموایشیده، چونکه چوخ غریبه
 ایشدر. انسان معطل قالیر.

مشهدی اوروج (ینه هرایکی الینی یوقاری قالدیروب
 باشلیور آغلاماغا و گوزلرینین یاشینی آر خالیغینین اته گی
 ایله سیله ندن سونرا کاغذی او قویور) - «ای منیم عزیز و
 مهربان قارداشیم مشهدی اوروج! بو کاغذ سنه چاتان کیمی
 اول قاباقجا حاجی حسن عمیمه مژده ویر. (حاجی حسن آغلیور.)
 اوندان سونرا اگر آنام ساغدر، آنامی باس باغرینا و دیگلن:
 آی آنا! دخی غصه ایله مه، اوغلون کر بلای فتح الله دیریلوب.
 سونرا بزیم محمدعلینی آل قوجاغینا و دیگلن: آی یازیغ بالا!
 یوره گینی سیخما، سن دخی یتیم دگلسن، آتان دیریلوب
 و بیرنجه گوندن سونرا سنه خراساندان قیرمزی باشماغ
 گتیره جک و عایب اولماسین، محمدعلی نین آناسی... خلاصه...
 ای منیم عزیز و مهربان قارداشیم مشهدی اوروج! اولابیلر
 که منیم دیریلیم خبریم سنه و بیرپارا قلبی قارا آدملا را

تعجب گورونه، مین لعنت اولسون اونا کسلره که، خداوند
عالمین قدرتینه شک کتیریرلر...
آداملار (هامو بیردن) -لعنت!

مشهدی اوروج (اوقویور) - قارداشیم مشهدی اوروج!
من و مندن سوای یوزاون دورت نفر قبردن رجعت ایدوب
دوباره بو دنیایه گلنلر گرک بیر هفته تمام زیارتیه مشغول
اولاق. انشاالله بیر هفته دن سونرا وطنه گلرم. آنجاق ایندی
مختصر صورتده بونی دییه بیلرم که، مشهد مقدسه بیر
عابد پیدا اولوب بونین اسم شریفی شیخ نصرالله دراید
الله تعالی باللطف. شیخ جنابلاری نیچه ایللر ایلده اصفهاند علوم
خفیاتنی تحصیل ایدندن سونرا تشریف کتیروبلر خراسانه
و بورادا بیر نیچه آی ریاضت تام و مجاهده لاکلامدن سونرا
همان علمین خفایا سینین استنباطنه واستخراجنه مطلع اولوب
آخرده بونیه دوشوب که، حق سبحانه و تعالی نین مرحمتیله
تسخیر ارواحه اقدام ایله سین. ای منیم مهربان قارداشیم
مشهدی اوروج! ماجرانین تفصیلینی انشاالله گلنده ثوزوم
دیل جوابی نقل ایلرم و سن ایشیدوب مات و حیران قال
لارسان. آنجاق بونی بیل وایشیت که، جمادی الاخرین اون
سککزنجی گونی قمر سفلی عالمینه یاووق لاشان ساعتده شیخ
جنابلری مشهد مقدسه غربا قبرستانینه اهل قبور زیارتینه
گلوب تسخیر الارواح شرائطینی عمله گتورندن سونرا اول
باشلیوب بیر دعا اوخوماغا و سونرا اوجا سس ایلده دیوب
«عزمت علیکم یا اهل القبور! دورین، ای اللهین مؤمن بنده -
لری!» بوسی ایشیتجک جمیع ثولیلر الهین قدرتی ایلده
بیر حرکتیه گلدیلر. (آداملار آغلاماغا باشلیور.) دخی نه
دیوم، آی قارداش! گوردیم باشیمین اوستینده بیر شخص
دوروب عابد، صالح و رحم دل، سیاه چشم و رنگ روی مباد
رکش برسبزه مایل و اسم مبارکش شیخ نصرالله اصفهانی.

آداملار — خدایا، شکر جلالینا!
حاجی کاظم — باری پروردگارا! رحمین گلسین یازیق
بندلرینه.

مشهدی اوروج (اوقویور) — ای منیم مؤمن قارداشیم
مشهدی اوروج! بو کاغذی یازماقدا قصدیم سنی خبردار
ایله مکرر که فاضل بی مثل و عابد مقدس شیخ نصرالله
رجب آیین غره سینده مشهد مقدس دن چیخاجاق. جلفا یولی
ایله تبریز دن کیچوب نجف الاشرف شهرینه عازم اولاجاق.
شیخ جنابلرینین قصدی بیزیم شهرده نیچه گون قالوب و
اهل قبور زیارتینه مشرف اولوب سونرا یولا دوشوب
گیتمکر.

بو کاغذ سنه چاتان کیبی بو خبری وطن قارداشلاریم
و خصوصاً محترم حاجی عمی یه یتیرمسن که آیین یدی سینده
پیشوازینه چیقوب او پاک وجوده لایقینجه احترام گوستر-
سینلر که بلکه آغانین فضیلت، کرامت و مرحمتیندن منیم
همشهریلریم بی بهره قالماسینلار. والسلام. کاغذه قول قویوب
اهل ولایت فلان مشهدی فتح الله حاجی رستم اوغلی. فی
تاریخ ۱۹ جمادی الاخر مشهد مقدس (هرایکی الینی یوقاری
قالدیروب آغلیور. آداملار آغلیورلار.) خدایا، شکر!

حاجی بخشعلی (تعجبلی) — ایله ده شیخ جنابلری بیزیم
شهرده تشریف گتیرمک؟

حاجی حسن — بلی، بلی! کاغذدان بیله معلوم اولور.

حاجی کریم — بیزیم شهرده گله مک؟

مشهدی اوروج — بلی، بلی، بیزیم شهره گله مک، یعنی
گلوب تبریزه گیده مک.

حاجی کریم — نه وقت تشریف گتیرمک؟ آکیشی، نه
دیورسن؟

مشهدی اوروج-بلی، بلی بیلہ یازیلوب رجب آیینین
 ۷ سنده یا ۸ نده تشریف گتیره جک.
 حاجی بخشعلی-یعنی بوگون آیین نیچه سی در؟ ایله ده
 شیخ جنابلری ایکی گوندن سونرا بیزیم شهره تشریف
 گتیره جک؟

مشهدی اوروج-بلی، بلی، بیلہ در.
 حاجی حسن-ایله ده دخی نیه دورمیشیق. ایله ده شیخ
 جنابلری یولدا در. دخی دورماق وقتی دگل. حاجی کاظم!
 حاجی کریم! حاجی بخشعلی! مشهدی اوروج! دخی کیم واردر
 هامونیزا دیورم. دورمیین! تدارک گورین! (اوجادان) آده،
 حیدر علی! هارادار بیزیم گده لر؟ (نوکر علی قاپودا آداملا-
 رین دالیندا گورسه نیر) آگده! آتا آریا ویرین! یهر اسبابی
 سازلایین، سیزده حاجیلار، مشهدیلر، حاضر لاشین! دورماق
 وقتی دگل. گرک یول تدارکی گوره ک. گرک قاباغا گیده ک.

آداملار حرکتہ گلوب کیدیرلر.

آداملار (بیری بیرینه)- گیده ک آتلاری حاضر لییاق!
 حاجی حسن- آده حیدر! دورما، ثه وه تیز خبر ایله که،
 اوتاقلارا فرش سالسینلار، قوناق گله جک.
 حاجی کاظم (حاجی حسنه)- حاجی، قوی شیخ جنابلرینین
 زحمتینی من چکیم، قوی بیزیم قوناغیمیز اولسین. قورقورام
 سیزه زحمت اولا.

حاجی حسن- یوخ، یوخ، حاجی کاظم، ایله دیمه. سن
 الله ایله دیمه. ایله وجودین یولیندا بیلہ زحمتلر چوق گوا-
 رادر، چوق خوشدور.

حاجی بخشعلی- خیر، حاجی حسن آغا! قوی شیخ جنابلری
 بیزه قوناق اولسین.
 حاجی کریم- والله راضی اولمارام. گرک شیخ جنابلرینین
 بنده چیلیگینی توزیم قبول ایدم، والله اولماز.

حاجی حسن (حاجی کریمه) — سنین باشین ایچون راضی
 اولمارام. چونکه شیخ جنابلرینین بوی نوموزدا حقى چو خدور.
 حاجی کاظم — ایله ده حاجی آغا! دخى دایانماق وقتى دگل.
 گیدهك حاضر لاشاق. حاجیلار! بویورون گیدهك يول تداركى
 گورهك. (هاموسى بویور-بویور دییوب چیقیرلار. حاجی
 حسن اوتاقدان قالیر. او بیرى قاپودان کربلاى فاطمه خانم
 قورقا-قورقا باشینی اوزاچوب ایچرى داخل اولور.)
 کربلاى فاطمه — آی حاجی! بونه خبردر؟ دییورلر که
 کربلاى فتح الله دیریلوب گلیر؟

حاجی حسن — کبله فاطمه! دخى دورماق وقتى دگل.
 نه وه شیگی سازلا. دنیا عالم بیرى بیرینه ده گوب. خرا-
 ساندان چوخ آدام دیریلوب، کربلاى فتح الله دا دیریلوب
 اودا بوگون صباح گلیر. اونى دیریلدن شیخ ده گلیر.
 (ایستیور چیقوب گیتسین)

کربلاى فاطمه — آی حاجی! الله آتانا رحمت ایله سین.
 دی گوروم بیزیم شهرین ثولیلرینی ده دیریلدهك؟
 حاجی حسن (قاپودا) — آی آرواد، سن الله تیز اول، دورما،
 بيلمیرم دیریلدهك یادیر یلتمیهك. او باغلیدر آغانین التفا-
 تینه. منیم توزیمین ده عقلیم چاشوب. هیچ بيلمیرم نه جور
 دیریلدهك! (اوجادان) آرواد! سنه دییورم، دورما، گیت
 تدارك گور، من گیدیرم. (چیقور)

کربلاى فاطمه (ایکی الینی یوقاری قالدیروب آغلیور) —
 ای یری گوگی یوق یردن یارادان الله! منی ییل یاریمیر
 آغلار قویوبسان. گول یوزلی قیزیمی الیمدن آلوبسان.
 منیم جگریمه داغ باسوبسان. ای رحیم الله. من سندن ایستیورم
 سارامی. ای کبله فتح اللهی دیریلدن الله! منده رحیم
 گل سین. منیم ده قیزیمی دیریلت. الله! الله! (آغلیوب یوزی
 اوسته یره یقیلیر)

اسکندر (ایچری گیروب یاواش-یاواش گلوب آناسینین
یانیندا دورور. باشینی اشاغا سالوب غمگین بیر حالدا
دیور) - یازیق آنا!

ایکینجی مجلس

حاجی حسن قوناق اوتاغی. کربلای فاطمه خانم و قوللوچیسی زینب ئه وی سلیقه ده
سالیرلار. نازلی سهوینجک کزیر، اوینیور، اوقویور.

نازلی (آناسینا) - آنا، باشینا دونوم، آنا، قادانی آلوم.
آنا، دیورلر بو گلن قوناغیمیز ئولیلری دیریلدر. قادانی
آلوم آنا، بیر دی گوروم دوغرودر، یوخسا یوخ؟ (آناسینی
قوجاقلیور.)

کربلای فاطمه - آی قیز، من نه بیلیم. من ده سنین کیمی.
هله منی ئوتور. ایندی قوناخلارین گلمک وقتیدر. قوی
ایشیمی گوروم. آقیز زینب! تیز اول، یاسدیقلاری گتیر
بو طرفدن قوی. بوخالچانی بیر آز یوخاری چک، تریش.
نازلی - والله آنا، بیلیمیرم آغلیوم یا گولوم. والله آنا،
گور فکریمه نه گلیر. آنا، اوره گیمده بیر سوز وار قوی دیوم...
آنا، والله قوناغیمیزا یالواراجاغام، اونین آیاغینا دوشه جگم
(آغلیا-آغلیا) منیم سارا باجیمی دا دیر یلتسین.

کربلای فاطمه - آی قیز، نه بیلوم. (یره چو کوب یوزینی
چارقادینین اوجی ایله ئورتور و آغلاماغا باشلیور.)
زینب - آی خانم! سن الله یوره گینی سیخما، الله کریمدر.
(اوچیده آغلیور.) آی خانم! سن الله، او کیشی نیجه آدامدر
که، ئولیلری دیریلدیر؟ (بیر آز دینمیوب) سن الله، خانم،
بیرجه بونی سندن سوروشاقدیم که، گور مسین او کیشی
کسبلاری دا دیریلدیر؟ والله خانم، بیزیم بالاجا اوغلان
بوگون هیچ یادیمدان چیخمیر. ایله دییه سن طفل بوساعت
قباغیمدا جان ویریر. (آغلیا-آغلیا) چارقادی ایله گوزینین
باشینی سیلیر.)

کربلاى فاطمه—والله هيچ ئوزيمده بيلميرم. الله رحيم الله در. بيزهده يازيغى گلهر. دى دورما زينب، گيت على يه دى كه، سوگتيرسين. سنده اوجاغين آلتينا باخ. (زينب چيقير.)

نازلى—آنا، والله اوره گيم بيرتكه اولوب. بيرجهده سا. را باجيمى گورسه ايديم ئولمزديم. آنا! آخرسن بيليرسنمى سارا باجيمى نه قدر ايستيورديم. بيرجه ئولميه ايديم او گونى گوره ايديم سارا باجيم بو قاپودان گيرير ايچرى. بيله آتيلوب اونين بوينينى قوجاقليا ايديم: اى توپراخلارين ايچينده چوروين باجى! والله آنا، آرقاليرام دهلى اولام. بيلميرم گولوم يا آغليوم. من آند ايچيرم الله، پيغمبره، من نذر ايليورم كه، هر نهيم وار پايليوم فقير فقرايه. باخ، پالتاريمى، باخ، قيزيللاريمى، باخ، گيدوب هر نهيم وار گتيره جگم. (ايسيور قاچوب گيتسين.)

کربلاى فاطمه—آي قيز، هله تلسمه، قوى هله گوره ك. گيدوب شئى شوينى گتيروب بورا توكمه. قوناخلارين گلمك وقتى در. گيت زينبه دى تيز اولسون گلسين. (نازلى گيدير)

اسكندر (اوقويا-اوقويا داخل اولور)—هه... آنا كيفين نيجه در؟

کربلاى فاطمه—ايچ زهرمار اولسون كيفيم. سنين دردين آز قالوب منى چوروتسون. خالخين دا اوشاقلارى درس او-خويوب گلوبلر. اودى، هاموسى عاغيللى باشلى ادام اولوبلار. هر مى ئوزينه گوره بير قوللوق صاحبي اولوبلار. اما سن گيجه كيفلى، گونوز كيفلى، والله ائل ايچينده لاپ بى آبور اولمشيق. ايچيرسن اوزهرمارى هر نه عاغلينا گلير دانيشيرسان، نه الله تانيورسان، نه بويوك كيچيكدن اوتانيرسان، هله او نه سوز در دونن نازلى يا ديميسن؟ «گل

ياپيشيم اليندن گيدهك گزهك» يوخسا ايندى ده بو قالوبكه قيز اوشاقلارى دا اوغلانلار كيمي چيخوب چولى باجاني گزهلر؟ والله دونن بونى ايشيدندن آز قاليرام ايله ئوز اليم ايله بير قبر قازام گيرهم ايچينه ياخام قورتارسون. اسكندر—(قاه قاه چكوب ياپيشور اناسينين چيگنيدن)— دخى بوندان سونرا ئولسه نده ياخانى قورتارا بيلميه جكسن. اودى، شيخ نصراللهدى نهدى، بوگون گلير. سن ئولهرسن شيخ گنه سنى ديريلدمر. خاخا... دخى بوندان سونرا ئولمك ايله ده ياخان قورتارماز. خاخا... (زينب و نازلى ايچرى گيريرلر. اسكندر گيدوب اوتورور ياسديقلارين اوستينده، زينب ايستور قويماسون.)

زينب— اوتوروب ياسديقلارى ازمه. سندن اوتري بولارى بورا قويماميشيق، گورميرسن كه، قوناق گلير؟ اسكندر—هي، زينب والله فندينى دويميشام. (دورور آياغا) قوناغين يوليندا بو قدر چاليشيرسان كه، ارين كر- بلای نوروزى دا ديريلتسين. واللهى فندينى دويميشام خاخا...

كر بلای فاطمه—(اسكندره)— آى يازيخ، آى باشى داشلى، سن نه يه اينانيرسان كه، بونادا ايناناسان؟ يازيغيم گونينا. ياخشيسى چيخ گيت، قوى ايشيميزى گورهك. آى قيز زينب گل بو خالچانين اوجونى دوزهلت.

نازلى—سن الله داداش، بارى بوگون ئوزينى ياخشى ساخلا. والله آدام اوتانير، قوناق زاد گلهجك.

ميرباقراغا داخل اولوب باشماقلارين چىخارديرو سلام ويرير، نازلى يوزينى دوتوب قاچير

كر بلای فاطمه— عليك السلام! آغا، بويور اگلش. (ميرباقراغا اوتورور.)

اسكندر—(نازلىنىن دالينجا قاچير)— آقيز، نازلى! موشلو- لوغومو وير، نشانلين گلدى.

کربلای فاطمه (اسکندرہ) — کس سسینی! آخماخ، آخماخ
دانشما! (میرباقر آغا باشین سالیر آشاغا)

اسکندر (گلوب دوریر میرباقر آغانین قاباغیندا دییور) —
من ثولوم، ال ویر! لوطیسان ههیه ال ویر! واللّه روحین وار،
دوققوز یاشیندا. گرک بیرجه تیکهده آرتق اولماسین.
قوزی اتی تازه تر، شاخ، لطیف، آغزیندان سود قوخوسی
گلکسین. لذت، لذت، واللّهی روحین وار. لوطیسان ههیه
ال ویر.

میرباقر آغا — عاییدی، عاییدی! هیچ اولماسا آناندان
حیا ایله، اوسوزلری دانشما!
کربلای فاطمه — اونین حیاسی اولسا او سوزلری نیه
دانشیر.

میرباقر آغا دورور آیاغا

اسکندر — خاخا... من ثولوم، اینجیمه! لوطیسان ههیه
اینجیمه! اگلش، اگلش. بوساعت گیدوب نشانلینی گتیره.
جگم یانینا.. (قاپویا گیدوب چاغریر) نازلی! نازلی!
میرباقر آغا (غیظلی و اوجادان) — کس سسینی بیان!
(چیقوب گیدیر.)

کربلای فاطمه — بوی، آی اوشاخ، باشیما خیر، بوگده
لاپ دهلی اولوب. (اوجادان.) آی اوغلان، علی! گل بوسفیهی
چیخارت سال ایشیگه.

نازلی (ایچری گیریر) — داداش، واللّه لاپ بی آبور
اولدوخ. اونه سوزدی دانشیردین؟ عایب دهیل؟
اسکندر (چیتیمیق چالا-چالا اوخویوب اوینیور) — بیرقیز
سئومیشم دوققوز یاشیندا — سورمه گوزینده، راسیخ قاشیندا،
آی جان، آی جان، آی جان...

کربلای فاطمه ایکی اللی اسکندرہ بوغما چیخاردوب گیدیر

نازلی (اوجادان) — داداش، کس سسینی!

اسکندر (بیر آر فکر ایلیندن سونرا گیدوب یاپیشیر
نازلی نین الیندن و گتیریر آقوشقانی قباغینا) — باخ، باخ،
او کیمدی؟

نازلی — نه بیلیم، ئوزین بیلیرسن کیمدی.

اسکندر — یاخشی باخ، باخ گور کیمدی؟

کربلای فاطمه (گلوب دورور قاپیدا) — آی بالام، آخی
بسدی. اوتان، یورول. آخی بیر ئوزینا یازیغین گل سین.
آخی بیر حیا ایل. اوسوزلری که کیشی یه دیدین نیجه
اوتانمادین؟ نیجه اولسا سیددی. قاهیمدی. ایل، آدامین
آغزینا نه گلسه دانیشار؟ آخی اودا یازیخدی، غریبدی،
بیزدن سوای اونین بوشهرده کیمی وار؟

اسکندر (چیتمیق چالوب نازلینی گوستهریر) — بیل
بو شهرده نازلی کیمی اونین نشانلیسی وار.
نازلی — داداش، آند اولسون الله، من میر باقر آغایا
گیتیمه جگم.

اسکندر — خاخا... (گیدوب یاپیشیر نازلینین الیندن)
باجیم! هله سن اوشاخسان، گیت دولانگلان، خامسن هنوز.
بیر گون اولار که، گلوب گورهرم سنین قباغینا آینا
توتوب چکه-چکه آپاریرلار. بیل توتاخ که، سن چم-خم
ایله دین. (ئوزی ده چم-خم ایلیر.) توتاخ که، سن ایسته-
مه دین گیده سن. اووقت گوره جکسن سنی دالیدان ایت-
لیوب دییورلر: «دایانما! تیز-تیز گیت!» چونوب باخوب
گوره جکسن که، سنی ایتله یه سنین آتان حاجی حسندر.
بلی، سونرا بلکه ایسته دین که گینه دایانوب گیتیمه سن،
بیرده گوره جکسن که، سنی گینه بیر آدام دالیدان دورتم-
لیور که: «دایانما، یه یین یری!» چونوب باخوب گوره جکسن
که، بودا سنین آنان کبله فاطمه خانمدی. اگر ایشدی،
چوخهای هوی ایله سن، یانیندا کی، اطر افندا کی بیبی لرین،
خالالارین، عمی لرین، سیدلر، ملالار، قونشولار، جیجیلر،
یاجیلار — هر بیر یاندان سنی بیزلیه جکلر که: «دینمه، کس

سسینی، خورتدان گلر سنی آپارار». بلی، هاللا-هالاینان
سنی آپاروب قاتاجاقلار بیر کیشینین یانینا. اوند ا دخی سن
منی هاردان تاپاجاقسان؟ (چیتمیق چالوب اوقویور):

بیرگون اولار سنده منی اتارسان،

قورتلارنان آشنالیغی قاتارسان

بالام قاتارسان، باجیم قاتارسان!

بیرآز دایانوب فکرایلیهندن سونرا آناسینین یوزینه باخیر، آنا بلکه من کیفه
هاواسینا بوسوزلری دانی شیرام؟ آناسی دینمیور

نازلی (گلوب اسکندری قوجاقلیور) - داداش کیفلی ده

لولسان من سنین سوزیندن چیخمارام.

نوکرلر (توشیه-توشیه گیروب خبر ویریورلر) -

خانم! چیخین بورادان، قوناقلار گلیرلر.

کبله فاطمه و نازلی قاچیرلار

حاجی حسن (اوستی باشی توزلی، توشیه-توشیه گیروب

لوتاغین اوطرفنه، بو طرفنه باخیر. اوزاقدان صلوات سسی

گلدیکجه اوجالیر - الله تعالی نین هر بیر بلاسی گرك بیزیم

بدبخت ولایته نازل اولا. شیخ جنابلری یولدا بیرآز ناخوش

اولوب، باری الله شفا ویرسین خجالت اولمیاق. اسکندر!

بوگون قوناقلارین یانیندا توزینی یاخشوی ساخلا! عاییدی.

دوست دشمن وار..

اسکندر - داداش، بوهمان ثولی دیریلدن شیخدی که

گلیر؟

حاجی حسن - شیخ نصرالله جنابلری دی، دخی منیم

وقتیم یوخدی سنله آرتیق دانی شماغا. (ایستیور چیقسین).

گوروم تهده هر بیر شئی حاضر درمی؟

اسکندر - داداش، ایله ده قوناقدان توقع ایله که، اول

قاباقچا منی دیریلتسین، چونکه من ده ثولی کیمی بیر شئیم.

حاجی حسن بیرسوز دیمبوب، گلیری آپیشیر اسکندرین قولایندان چکه-چکه آپاریر.

ایشیکه، آداملارین های هویی یاخینلاشیر، تاراب، توروب، آت کیشنه مهسی.

قیل - قال گلدیکجه اوجالیر. حاجی حسن بیر طرفدن و شیخ احمد بیر طرفدن

شیخ نصراللهی قولتوقلوب ایچری کتیریرلر و دوشهك اوسته اوتور دیرلار.

توزلریده ادبایله چکیلوب کناردا دورولار. حاجیلار و اوتاق دوتدیقجا جماعت اوست باشلاری توزلی، توشیه-توشیه اوتاغاکیروب ادبایله کناردا دوریرلار. شیخ نصرالله ناخوش کیمی هیچ کسه باخمیور. دایانیر یاسدیقلارا. اسکندر آداملارین ایچیندن باشینی چیخاروب باخیر. حاجی حسن اشاره ایلیر که، چیخوب گیتسون اسکندر یوخ اولور، شیخ احمد یا واشجا گلیرچو کور شیخ نصراللهی قباغیندا و آلاقدان سوروشور.

شیخ احمد — شیخنا، احوال نیز نیجه در؟

شیخ نصرالله بیرسوز دیمیوب باشینی ترپه دیر.

حاجی حسن (قورخا-قورخا شیخ. احمده یا ووق گلوب) —
شیخ جنابلری اذن ویرسین چای گتیر سینلر.
شیخ نصرالله باشی ایله یوخ اشاره سی ایدیر.

حاجی حسن — بلکه شیخ جنابلری طعام بویورالار. یاخشی جوجه پلو بیشیر و بلر.

شیخ نصرالله (هیچ کسین یوزینه باقمیوب یا واشجادییور) —
آدمی در وقت مرض اشتهای طعام نمیباشد، دل نیز در وقت ابتلا به علت هوا و استیلای مرض دنیا رغبت بذکر پروردگار نمیدارد. طعام هر چند لذیذ باشد و لاکن در نظر بیمار لذت نمیدهد و تحصیل فائده عقبی متلذذ نمیگردد. بقدر ماتحزن لدینا یخرج هم الاخره من قلبك و بقدر ما تحزن للآخره یخرج هم الدینا من قلبك (بیر قادار فکر ایللیوب بقییر حاجی حسنین یوزینه و بیردن دیکله نوب چیغیریر.)
نیجه طعام؟ نیجه جوجه پلو؟ شیخ احمد! منی هار اگتیر و بسن؟
بولار نیجه مسلمان درلار؟ (اوتاغین فرش لرینی گوستریر.)
بونه دی؟ نیجه طعام؟ نیجه جوجه پلو؟ شیخ احمد! مگر بولار دیمه میسن که منیم خورا کیم گونده بیر خر مادر؟

حاجیلار قورقوب تیره یورلر.

شیخ احمد — بلی، شیخنا، دیمیشم.

شیخ نصرالله (یوزینی آداملارا توتوب) — بونه در ولد الزنا نه ایستیور سنیز، نه اختاریر سنیز؟ ثوله جکسنیز اگرچه شاه اولاسنیز. دینای شما در نزد من هر آینه بی قدر تر است

از برگی که در دهن ملخ باشد. سیزین دنیانیز عبارتدر آلتی
 جور لذتدن: مطعوم، مشروب، ملبوس، منکوح، مرکوب،
 مشهوم والسلام. لاکن طعاملرین ان لذتلیسی بالدر، آرینین
 توپورجگیندن عمله گلیر. ایچدیگنیز سویین ایچینده مینلرجه
 حیوانات جمده گی اوزور. عطرلرین اعلاسی مشکدر که،
 آهونین گوبه گنین قانیندان عبارتدر. مرکوباتین اشرفی
 آتدر که، اونی میندن همیشه خطادهدر. لباسلرین نفیستری
 ایپکدر که، قوردین عفونتلی قارنیندان چیخیر. او که قالدی
 منکوحاتین معظم فائدهلری بورادا مطلب طولدر. (بیر
 قدر فکر ایلویوب سونرا آلچاقدان دییور) سودمندتر
 داروئی که جرب خارخار شاهدان گلعدار را فرو مینشاند
 امر تزویج، نکاح متعه است. تدبیریست متین در محافظت
 شهرستان ایمان از تاراج ترکان غمزه های جانستان (چوق
 اوجادان) من تزوج احرزه دینه، ولدالزنا! یعنی هر که تزویج
 کند نصف دین خودرا از شر شیطانی و فساد هوسهای نفسا-
 نی ایمن نماید. (بیرآز دایانیر) شیخ احمد! بوجماعتین
 ایچینده باجیلاردان هیچ گوزیمه دگمیر. شیخ احمد! خبر
 ویر که، او بیچاره لرده بورایا گلوب و پرده دالینا جمع
 اولسینلار، الله تعالی نین حکملرینی ایشیتمکن بی بهره
 قالماسینلار. (آداملار حرکتی گلیر. چادرایا بورونمش آر-
 وادلار تک-تک اوتاغا گیروب کیشیلرین دال طرفنه دوزو-
 لورلر. شیخ نصرالله اوجادان) اکثرا اهل النار العزب.
 یعنی بیشترین اهل جهنم عزباند. (یاواشجا شیخ احمد)
 شیخ احمد! منیم طاقتیم یوخدور. سن بولاری باشا سال.
 شیخ احمد—شیخ جنابلرینین فرمایشیندن بیله معلوم
 اولور که، جهنم اهلینین چوخوسی صیغه متعه دن محروم
 اولان کیشی و آروادلارد.

شیخ نصرالله (چیغیرا-چیغیرا شیخ احمد) — اوجادان
 دی! اوجادان دی! دور کعت نمازی که متزوج گذارد، بهتر

است از هفتاد رکعت نمازی که عزب میگذارد. (بیردن
آیاغا قالقوب و ساغ الینی جماعته طرف اوزادوب چوق
اوجادان) تزویج کن و گرنه از جمله رهبانان نصارایی و
گرنه از برادران شیطانی!

حاجی حسن (قاباغا یرییوب شیخ نصر الهین قاباغیندا
سجده دوشور) — شیخنا! بیزه یازیغین گلسین. بیزه رحمین
گلسین. بیزه هر حالدا سیزین امرینیزه اطاعت ایتمگه حاضر یق،
بیزه یازیغین گلسین.

شیخ نصر الله — (بیر قدر حاجی حسنین یوزینه باخوب
باشلیور آغلاماغا و دییور) حضرت داوود را به قبرستانی
گذار افتاده ملک عذابرا دید که مرده را عذاب میکند.
حضرت فرمود: (بورادا دایانوب اوتورور و جماعت باشلیور
آغلاماغا) شیخ احمد! دانیشماغا طاقتیم یوخدور.

حاجی حسن — الله شفا ویرسین.

(آداملارین ایچیندن «چکیل اویوزده یول ویرا» سسلری کلیر. حیدر آغا و علی بک
ایجری گیریرلر. شیخ نصر الله آیاغا دورور.)

شیخ نصر الله — بو آغالار کیملرلر؟

حاجی حسن — شیخنا! بو حیدر آغادر، تلغرافخانه ده صاحب
منصبر و اهل علم بیر وجوددر. بو آغا علی بکدر که، حاکم
یانیندا دیلمانچدر.

شیخ نصر الله — مزاج شریفینیز انشا الله سلامتدر؟
حیدر آغا — الله تعالی سیز نك علمانین سایه سینی بیزیم
اوستیمیزدن اکسیک ایلهمه سین.

علی بک — الله سیزه عمر ویرسین.

شیخ نصر الله — چون آدمی را به جنازه گذارند وراقمان
کتابخانه غیبی عبرت خانه کالبد انسانرا باخامه اجل بر
لوح تخته تابوت نگارند، حق تعالی (بیردن اوی.. اوی..
ایله یوب الینی سول بو گرینه قویور. آداملار تعجبه گلوب
دینمیرلر. شیخ احمد دورور آیاغا و حاجی حسنه اشاره ایله.

یوب چیخیر. حاجی حسن شیخ احمدین دالینجا چیخاندان سونرا شیخ نصرالله گینه موعظه‌سینی باشلیور)... بلی، حق تعالی چهل سوال از او نماید که از جمله سوال یکی آنست که فرزند من! ظاهر خود را بالباسهای کفران زینت دادی و باطن خود را که محل نظر من بود واگذاشتی، نه دانم که در جواب این سوال چه گویند؟

حیدر آغا—بلی، جناب شیخ، بیزهر حالدا الله تعالی نین گناهکار بنده لریندن ایک. (یوزینی آداملارا توتوب بیراز آلچاقدان) ماشاالله، جناب شیخ علم دریاسیدر. من بيله عالم گورمه میشدیم.

علی بک—ماشالله اولسون شیخین علمینه! مالادیس! آداملار دان بیر نیچه سی—ماشالله! غریبه دانشیر، لاپ الله ویر کیسی در.

شیخ نصرالله—آقای من! بوولایتده سیز دن ده سوای اجنبی درسی اوخویان واردر یا اینکه سیز ایکی نفر سنیز؟ حیدر آغا—خیر، شیخنا! یوخدور. آنجاق بیزیك. دوغرو- در، حاجی حسن آغانین اوغلی دا فرنگستاندا اوخویوب، اما چه فائده که، آخری پشیمانلیق اولور. حقیقت، جناب شیخ، اجنبی دیلینی انسان بیر آز ثوگره نسه، هیچ عیب دگل. (بو حالدا شیخ احمد، حاجی حسن داخل اولورلار.) اما بیر صورتده که، مسلمان اوشاغی ایلر ايله گیدوب خارجی ایچینده قالدی، البته اعتقادی دگیشیله جک.

حاجی حسن—شیخنا! دوغروسی من اولاددان یانا بدبخت اولمیشام، بیر غلطدر ايله میشم.

شیخ نصرالله—حاجی نین اوغلی دا بورادا جماعت ایچین-ده در؟

حاجی حسن—خیر، جناب شیخ! خجالتیندن سیزی گور-جک قاچوب گیزله نوب، الله اونین یوزینی قارا ايله سین.

شیخ نصر الله - امر به معروف هر بیر مسلمانہ واجبلر.
حاجی حسن آغا! چاغیرین اوغلینیزی من گورمک ایستیورم.
(حاجی حسن چیخیر. آداملارین ایچیندن بیر آرواد اغلاماغا
باشلیور)

شیخ نصر الله - نه ایستیور او عورت؟
مشهدی اوروج (بیر آز قاباغا یریوب) - شیخنا! بومنین
آناملر، اوغلیندان اوتری آغلیور. اوغلی دا همان کربلا
فتح الله درکه، سیزین مرحمتیزدن خوراساندا دیریلوب.
آغلیان آرواد (چار در اباشیندا آغلیا-آغلیا قاباغا گلیر) -
بیله سنه بوجانیم قوربان، آی شیخ، من اوغلومی سندن
ایستیورم.

شیخ نصر الله (چوق اوجادان) - هر سخن جایی، هر نکته
مقامی دارد.

شیخ احمد (آروادا) - آی باجی! چکیل گیت، شیخه باش
آغریسی ویرمه. هله اوصحبتین واختی دگل.

بو حالدا حاجی حسن اسکندری الیندن یاپیشوب کتیریر. اسکندر کلوب دورور
شیخ نصر اللهین قاباغینداو الیرینی جیبلرینه قویوب اونین یوزینه باخیر.

شیخ نصر الله - بونین اسم شریفی نه در؟
حاجی حسن - نو کرینیزین آدی اسکندر در.
شیخ نصر الله - په، په، اسکندر، اسکندر، اسکندر رومی،
اسکندر خوالقرنین! نه گوزهل اسمدر! هیچیک از آحاد خلق
را تکمیل نفس و تهذیب خلق ضروری تر از ملوک سلاطین
نیست که مملکترا بسد محکم سکندر بسته کشور خاطر
از شر یاجوج تشویش دشمنان شوم ایمن گرداند.
از اثر صحبت است هر چه در این عالم است ورز کجا
یافتی بید بهار نبات.

اسکندر بك! جنابنیزده بیر منصب صاحبی سنیز یا یوق؟...

اسکندر—خیر، من هیچ بیر منصب صاحبی دگلم، منصب صاحبی بو آغالارد (حیدر آغانی و علی بگی گوستریر).
علی بک (حیدر آغایا)—یقین که، گینه کیفلی در.

شیخ نصر الله (اسکندر)—بيله معلوم اولور که سیزین درسینیز بو آغالارین (حیدر آغانی و علی بگی گوستریر).
خرسیندن آذر که، بیر منصبه چاتمیسینیز.

اسکندر—بلی، بلی، بونلار علم دریاسیدر. ایندی ده که انشا الله سیز جنابدن ثولی دیر یلتمک علمینی ئوگره-
نهر لر، اوندا داخی لاپ عالم اولارلار.

شیخ نصر الله—حاجی حسن آغا! توقع ایدیرم بو بی ادبی بور ادا ن کنار ایده سینیز. بو مرتد الله تعالی نین حکمتینه استهزا ایلور. (حاجی حسن وغیری لر اسکندری هده لیوب ایشیگه سالورلار).

حیدر آغا—شیخنا! اونین عقلی باشیندا دگل، چونکه گیجه گوندوز کیفلی دی.

میر باقر آغا—هله کیفلی لیگی قالسین کناردا، هله حجابی ده دانیر. دیور که، عورتلر گرک یوزی آچیق گزهلر.
شیخ نصر الله—(چوق اوجادان) نیجه؟

حاجی کریم—خیر، میر باقر آغا! اوغلطی ایلیه بیلمز.
میر باقر آغا—نیجه ایلیه بیلمز؟ حاضر دونن دوققوز یا-
شیندا باجیسینا دیمیوب که، دور چیخاق کوچیه گزهک؟
من قولاغیم ایله ایشیتدیم.

شیخ نصر الله (دورور آغا)—واویلا، واویلا! من بوولایتده قالا بیلمه نم. (قاپویا طرف هجوم ایلور. آداملار قاریشیر بیر-بیرینه).

حاجی حسن (دوشور شیخین آیاغینا)—شیخنا! من یازیغام،
منه رحمین گل سین. نه تنبیه لازمدر من اونا ایلوم، کاش
سیز منیم تهویمدن ناراضی گیتمیون و منی بدبخت ایله میون.

مشهدی اوروج—شیخنا! سیز ساکت اولون. بیز بوساعت
اونی بورادان قوواریق ایتیلوب گیدم جهنمه. (آداملارین
بیر نیچهسی ئه و دن چیقوب اسکندرین دالینجا دینه-دینه
قاچیرلار.)

حاجی حسن (آداملارین دالینجا)—یاواش، یاواش، صبر
یلیون! من ئوزوم اونین تنبیهینی ایلرم. حاجی بخشعلی!
حاجی کریم! حاجی کاظم! جاهل جوهرلی ساکت ایلیون. من
ئوزوم او ملعونین عهد سیندن گلرم.

حاجی حسن و آداملار هاموسی چخیر، اوتاقد شیخ نصرالله ایله شیخ احمد قالیر
شیخ نصرالله—احمد! بو اسکندر دی، نه دی، منیم بوندان
گوزوم سو ایچمیر.

شیخ احمد (بیر آز فکردن سونرا)—شیخنا! هیچ ئاراحت
اولما. اونی بورالاردا هیچ آدام یرینه قویان یوخدی. سن
داماغینی پوزما، ایشینده اول.

شیخ نصرالله (قاپویا طرف دقت ایله باخیر)—شیخ احمد!
اولا چیخ ئه و صاحبینه خلوتجه دی که، منه چورک گتیر سینلر.
ثانیا توقع ایله که، منه یر سال سینلار، راحت اولماق ایستیورم.
وثالثا (بیر آز دایانیر) سوز یوخ، تدارک گوروب سن! من
بورادا تک یاتا بیلرم. بدنیم یکجه آغرییور. (گرنه شیر)
گروک اوودیرام. اللهه شکر، هاموسینی ئوزین بیلیر سن،
داخی دورما، تزاوول. (شیخ احمد چیخیر. شیخ نصرالله
گلوب اوتورور دوشگین اوستینده و بیر قلم فکردن سونرا
ئوز-ئوزینه دییور) من همیشه خلقه دییه نده که ناخوشام،
ایله بیلیر لر که، خلقی آلا دیرام. اما الله شاهدر که، (بیر
آز دایانوب) من هیچ کسی آلا تمیرام. چونکه حقیقتده من
ناخوشام. جماعتین فاباغنیدا من ئوزیمی ناخوشلیغا ووراندا
شیخ احمد ایله بیلیر که، من آداملاری اله سالیرام. اما بو

بیچا هنین هیچ خیالینه گلمیر که، منیم مرضیم شدتلی مرضئر.
(فکر ایدیر.) همین بو مرضین برکتیندنر که، من بو
بامبیلی احمدین یانیندا اولموشام بیر بالاجا اوشاخ و بالاجا
اوشاخ کیمی گونده آغلیا-آغلیا بوندان کیشمیش نوخود
ایستیورم.

شیخ نصرالله ایکی الی ایله یوزینی اورتور. حاجی حسن نوکری مجمعی
ایچینده پلو و غیره کلر گتروب قویور و چیخیر. شیخ احمد داخل اولوب
دورور بیر طرفده. بیر قدر کیچیر. ایکی آرواد گورسه نیر، بونلار پیچا-پیچ
دانیشا-دانیشا بیر بالاجا قیزین الیندن توتوب ایچری گتیریرلو قاپونونین یانیندا
دورورلار. نوکر داخل اولوب چراغی یاندیریر، حاجی حسن داخل اولور.

حاجی حسن (آروادلارا) — قیزیم، اوتانما، الله امریدر.
نیه اوتانیرسان؟

شیخ نصرالله (شیخ احمد) — شیخ احمد! منیم طرفیمدن
وکیل اول وصیغه نی جاری ایله.
شیخ احمد — باش اوسته.

هامو چیخیر، بالاجا قیز اوتاقد اقالیر. بودا ایستیور آداملارین دالینجا چیخسین.
اما قاپوننی آجا بیلیمیر. شیخ نصرالله دورور آیاغا و بیر قدر فکر ایدیبلانغت
ایله دیور.

شیخ نصرالله — اوسنین ئوز اختیارینده در، ایستیور سن
گیت، ایستیور سن قال. اوسنین ئوز اختیارینده در که، ئولنده
حوشه سن برزخ عالمینه. آیاغ طرفدن بالاجا بیر دیشیک
آچیلار جهنمه و قاطر یکه لیکده عقر بلر گلوب یاپیشارلار
بدنینه. بوده سنین ئوز اختیارینده در که، سنی قبره قویاندا
باش طرفدن بیر دریچه آچیلار. اودریچه دن بیر غلمان گلوب
سن ایله ماز اخلاشا. بواثناده غلمانین بوینیندا ساپا دوزول-
میش زبرجد دانه لری قیریلوب داغیلار و باشلیاسینیز هره
بیز طرفدن زبرجدی گینه. ساپا دوزمه گه، بیرده گورهنسینز
که، یتیمیش مین بودنیا ساعتلی گلوب دولانوب و ایندی قیام
قیامت اولور. (یاووقلا شیر قیزا، صحنه ده هوا قارانیلق اولور.)

او وعده غلمان یاپیشار سنین بو الیندن (یاپیشیر قیزین الیندن) و گوله-گوله سنه دییه: «گورمسن دنیاده نه قدر ثواب ایشلر گوروبسن!» (قیزی قوجاقلیور).

برده

اوچینجی مجلس

مجلس واقع اولور شهرین کنارینده، قبرستانین یانیندا بیر چوخ آدم آیاق یالین تومانلارینی دیزینه قدر چرمه یوب اللرینی اللرینین اوستونه قویوب، آیاغ اوسته دوروبلار، اورتالیدا شیخ نصرالله الینده بیر کتاب چوخ فصاحت ایله دانیشیر.

شیخ نصرالله — در خراین قدرت جوهری شریف تر از علم و نفیس تر از دانش نیست. (شاعرانه)
 علم بود زندگی جان دل علم دهد تازگی آب گل
 علم نسیم چمن جان بود رایحه روضه رضوان بود
 هر که به سرچشمه دانش رسید آب حیات ابدی را چشید
 (بیر آز دایانوب کتابی ایکی الیه یوخاری قالدیروب چوخ اوجادان) — بودر کتاب! بودر علم! (بیر آز دایانوب یاواشجا) انواع علوم و اصناف آن دوقسم است: جلیه و خفیه. جلیه آنکه سمت اشتهار یافته اکثر علما بر قواعد و قوانین آن مطلع میشوند و خفیه آنکه در زوایای اختفا مانده هر کس را وقوف بر حقایق اسرار و بدایع آثار آن میسر نشود. (بیر آز اوجادان) از جمله خفیات اول طلسمات است! ولاکن بوننان ایشیمیز یوخلر. دوّم علم تسخیر است، بونناندا ایشیمیز یوخلر. سوّم علم خیالات، بونناندا ایشیمیز یوخلر. چهارم علم شعبه ده. بونناندا ایشیمیز یوخلر. پنجم (آیاغا قالقوب یوزینی قبرستانه چونده روب بیر قدر باخوب چوخ اوجادان) رجعت اموات! (بیر آز باخوب یاواشجا) یعنی ثولی لرین رجعتی. (اوتورور) بنا بر عموم فواید و شمول عواید این کتاب (کتابی یوخاری قالدیریر) که لب لباب

و مقبول اولوالالباب است. مثال بیمثال لازم الامثال عالیجناب
نقاب انتساب درایت نصاب ولایت اکتساب جلال الحشمت
الدوله قویم الدین والملت سریر آرایگاه خسروی امیر
بهادر لایزال. مویدا من عند الله با النفس القدسیه سمت
صدور یافت که این فقیر حقیر نصر الله بن جعفر الواعظ
الاصفهانى بتالیف این کتاب اشتغال کند و این رساله
را به کشف الکشاف حکمت رجعت گشته بر پنج مقصد
مبنی ساخت. اول علم سیمیا، دوم علم ریمیا، سیم علم کیمیا،
چهارم علم لیمیا، پنجم علم هیمیا. و لکن بونلار ایله ده ایشیمیز
یوخلر. (بیر آز دایانوب) رجعت به فتحه رابه معنی بر
گشت به دنیا است بعد از مردن (بیر آز باخوب چوخ
اوجادان) اوتورون! (آداملار هاموسی چوکوب بیردن اوتو-
رورلار) بعض منکرلر دیورلر که: رجعت بعد از مرگ
منافی تکلیف است. زیرا کسی که مرد تکلیف از او
مرتفع شد. دوباره آمدن اوبه این دنیاچه ثمر دارد. (اوجادان).
بلکه سیزین ده ایچنیزده بيله منکرلر وار؟ اگر وار، گل سین
بر ابریمه. من بو کتاب ایله اونین جوابینی ویریم. کیملر
دیهن ثولی لر دخی بو دنیا به قایتمیاجاقلار؟
شیخ احمد (آچاقدان شیخ نصر الله) - عربجه دی!
عربجه دی!

شیخ نصر الله (اوجادان) - فاذا عرفت هذا و او صحت لك
فی القول بالرجعت التى اجتمعت الشيعة عليها فى جميع الاقوام.
بونى انكار ایدن گرك ایله ده بونى دا انكار ایده که: دست
مبارکش بر پشت گوسفندی (آغلیور) فرود آورده دعاء
برکت گفت و به قدرت بارى تعالى از آن يك گوسفند
هفتاد گوسفند دیگر متولد شدند. که بیر قویونى بیر
ثانیه ده یتیمیش قویون ایلیه ن ثوز بنده لرینی ثولدی رده
بیلر، دیر یلده ده بیلر. (چوخ اوجادان) کیمدر بونى مدانان؟
منکرلر گل سینلر بر ابریمه بو کتاب ایله اونلارین
جوابینی ویریم.

حاجی حسن - فدا اولاخ سنه، اللهین حکمین دانا کافر در.

شیخ نصر الله (حضلی و اوجادان) - دورون آياغا! (هامی بیردن قالخیر) مگر ایشیتمیو بسینیز که، یتیمیش مین نفر بیر قوم طاعوندن هلاک اولمشدی لار. عرض کرد، الهی، اگر میخواستی اینهارا زنده گردانی تا بلاد ترا آباد نمایند. اوندان اوتری که سن گوندردیگین بلادن قاچمیوب شهادته یتشوبلر. قوی ایندی دیر یلسینلر، قوی زنده اولوب سنه عبادت ایله سینلر. قوی بو دنیایه رجعت ایدوب سنین شهرلرینی آباد ایله سینلر. خداوند عالمدن جواب گلدی: (آغلیا - آغلیا) آیا دوست میداری که ایشانرا زنده نمایم به جهت خاطر تو؟ عرض کرد بلی. (جماعت باشلیور آغلاماغا) پس حق تعالی ایشانرا زنده گردانید. الله تعالی اونلارین هاموسینی دیر یلندی، چنان که ذکر شد مردند وزنده شدند و رجوع نمودند به این دنیا.

حاجی کریم (آغلیا آغلیا) - آی شیخ، بیله قوربان اولسون سنه منیم جانیم! من پهلوان اوغلومی سندن ایستیرم که، ایندی بیر آی اولار ثولوب منیم جگریمی یاندیروب. قوربان اولوم سنه، آی شیخ، من یازیغام. بیرنجه آدامدا قاباغا کلب آغلیورلار.

بیریسی - منیم آتامی دیر یلت!

باشقاسی - منیم آنامی دیر یلت!

اوچینجی - منیم باجیمی!

دوردمینجی - منیم قارداشیمی!

شیخ نصر الله (چوخ اوجادان) - سکوت! (دورور آياغا و یوزینی قبرستانه توتوب) عظمت علیکم یا اهل القبور! (جماعت تعجبلی قبرستانه باخیر.) شیخ احمد! گوتور کاغذ قلمی، هر کس ئوز قوم اقرباسیندن ثولنلرینین دیر یلمه گینی خواهش ایدیر یاز ویر منه.

آداملار قاريشير، هر كس ايستيور قاباغا كیده. و آخیردا باسا-باس دوشورو
قیل و قال باشلانیر.

شیخ نصر الله - (چوق اوجادان) ادب!

(جماعت ساكت اولور)

شیخ احمد (كاغذ و قلمی آلور الینه) - بسم الله الرحمن
الرحیم! هر كس ثولن لرینین رجعتینی، یعنی دیریلوب
بو دنیایه گلمه گینی خواهش ایدیر، بیر-بیر نوبه ایله، قاعده
و ادب ایله دیسون من یازوم بو كاغذه و یتیریم شیخ
حضر تدرینین خدمت لرینه.

(كنه آداملار حر كته گلوب باسا-باس سالیرلار)

شیخ نصر الله (چوخ اوجادان) - الصبر یا معشر الاسلام!

جماعت قورخوب ساكت اولور

شیخ نصر الله (حاجی حسنه) - حاجی حسن آغا! ثولن لرینین

آدلارینی بیر-بیر سویله، شیخ احمد یاز سین.

حاجی حسن (ادب ایله قاباغا یریور) - آتام حاجی مهدی،

الله سیزین ده ثولن لرینیزه رحمت ایله سین.

جماعت (هامو بیردن) - الله رحمت ایله سین.

شیخ احمد (یازیر) - آتان حاجی مهدی.

حاجی حسن - آنام سکینه

شیخ احمد (یازیر) - آنان سکینه

حاجی حسن - بیر اوغلوم جعفر

شیخ احمد (یازیر) - بیر اوغلوم جعفر

حاجی حسن - بیر اوغلوم حیدر.

حاجی حسن - قیزیم سارا

میر باقر آغا (آداملارین ایچیندن چیغیریر) - اونی یازما!

اونی یازما!

(حاجی حسن و آداملار تعجب ایله باخیرلار میر باقر اطراف)

شیخ نصر الله (اوجادان). — او کیمدر دییهن یازما! اونا نه دخلی وار؟

میر باقر آغا (یریوب قاباغا) — شیخنا! او قیز، عایب اولماسین، منیم عورتیمدر.

شیخ نصر الله — خوب، مگر عیالینیزین دیر یلمه گینه راضی دگلسینیز؟

میر باقر آغا (بیر آز دورو خوب) — جناب شیخ! سوزوم اورادا دگل، منه بو آجیق گلیر که، اگر حاجی حسن دوز آدامدر، نیه قارداشی حاجی رضانی یازدیر میر؟

حاجی حسن (میر باقرا حرصلی) — او سنه بورج دگل! ثوز قارداشیمدر، ایسته رم یازدیر ارام، ایسته مرهم یازدیر مارام. سنه دخلی یو خدی.

شیخ نصر الله — چوخ مباحثه لازم دهیل. (حاجی حسنه) حاجی حسن آغا! نه سببه ثولهن قارداشین حاجی رضانی یازدیر میرسان؟

حاجی حسن (باشینی آشاغا سالوب فکر ایلینور) — شیخنا! قارداشیم حاجی رضا بش ایلدن آرتیقدر ثولوب، ایندی چورویوب، گیدوب، دخی او نیجه دیریلوب گلوب آدام اولاجاق؟

شیخ نصر الله (چوق اوجادان) — نیجه چورویوب؟ کیمدر اونی چورودن؟ انظر العظام کیفی فنشرها. یعنی نگاه کن بسوی استخوانها که چه گونه خداوند عالم آنها را از زمین بلند میکند و بجای خود رد میکند، که جسد ایشان باشد. و مرکب میکند بعضیرا به بعضی، بعد از آن گوشت میرویانند و می پوشانند، نیجه چورویوب؟ کیمدر اونی چورودن؟

حاجی حسن — شیخنا! ممکنر می که، منه اذن ویر هسینیز گیدیم بیر قدر فکرلشیم.

شیخ نصر الله — خوب، گیت فکرلش، (حاجی حسن باشینی آشاغا سالوب چیخیر. شیخ نصر الله حاجی بخشعلی یه)

حاجی بخشعلی آغا! نوبت سیزین در، ثولنلرینیزین آدلا-
رینی بیر-بیر دی شیخ احمد یازسین.

حاجی بخشعلی (الینی الینین اوسته قویوب یریور
قاباغا و باشلیور آغلاماغا) — آتام، آنام سنه فدا اولسون!
اؤل — آخر، عایب اولماسین، بیر قیزیم قالوب، اوغول یوزینه
حسرت قالمیشام، بوتون عمرمده الله تعالی منه ایکی
اوغول مرحمت ایللیوب، اما ایکیسینی ده من بیچاره نین
الیندن آلوب. برینین آدی جلیل، برینین آدی خلیل ایدی.
خلیل اون یاشیندا ایدی. خلیل سککز یاشیندا. ایکسی ده
نشانلی ایدی. جلیلین تویونین تدارکنده ایدیم که، بیر دن
آیین شایین گزدیگی یرده باخ بوینونین بوراسیندان
(ایله ئوز بوینونین دالیسینی گوسته ریر) بیر یارا چیخدی،
نه قدر اوستا جعفر دلاکه داوا-درمان ایله تدریم باشا
گلمدی. (آغلیور) آخ بینوا! جلیل! نه قدر نذر ایله دیم،
نیچه دفعه قارا داش اوجاغینا آپاردیم، چه فایدا. دیمه گیلن
یازیغین اجلی تمام ایمش.

شیخ نصر الله — حاجی بخشعلی! منیم بورادا چوخ اوتور-
ماغا وقتیم یوخلر.

شیخ احمد — حاجی بخشعلی، سوزینی مختصر ایله،
کیمی ایستیورسن دی یازیم.

حاجی بخشعلی — من جلیلمی و خلیلمی سندن ایستیورم.
شیخ احمد (یازیر) — دیمک که، بیر اوغلین جلیل و بیر
اوغلین خلیل، بونلاری یازدیم. دخی بونلاردان سوای؟

حاجی بخشعلی — شیخ احمد آغا! دخی بونلار کفایتدر.
شیخ احمد (تعجبلی) — خوب! مگر آتاندان، آناندان و
غیر اقربانیزدان وفات ایدن یوخلر؟

حاجی بخشعلی — بلی! آتامدا آنامدا وفات ایدوب، اما چوخ
قوجالمشدیلار، اوقدر قوجالمشدیلار که، ئوزلری ده تنگه
گلمشدیلر. (یوزینی قبرستانه طرف توتوب) آی یازیق

بالالاریم! بیچاره طفیللارین قبری ایله بور اداان گورسه نیر.
ایکیسینی ده بیر بیری نین یانیندا دفن ایله میشم. چونکه
اویازیق جلیل دوغروسی چوخ نادینج ایدی. اما بیر
بیرینی چوخ ایستردیلر، اودر که...

شیخ نصرالله (حرصلی) - حاجی بخشعلی! اگر دخی
ثوله نینیز یوخلر، چکیل کناره!

حاجی بخشعلی - خیر، شیخنا یوخدی.
کربلای ولی (اوجادان) - نیجه یوخدی بس عورتین
هورنسه نی نیه یازدیر میرسان؟

جماعت تعجیلی سسر گلن طرفه باخیر.

شیخ نصرالله - کیم در او دانیشان، گلسین قاباغا!
کربلای ولی (قباغا یریوب) - شیخ! منم دانیشان. بیر
بو حاجیدان (حاجی بخشعلی نی گوسته ریر) سوروشین
گوره ک، اوج ایل بوندان قباغ ثولن آروادینی نیه یاز-
دیر میر؟ آدی دا حورنسه دی. ثوزی ده منیم دوغما باجیم دی.
حاجی بخشعلی (کربلای ولی یه) - ایتیل جهنمه، احمقین
بیری! ثوز عیالمدی، کیفیم ایستر یازدیر ارام، ایسته مز
یازدیر مارام! سنه نه بور جدی.

شیخ نصرالله (اوجادان) - سکوت! مباحثه لازم دگل.
حاجی بخشعلی! قطعی جواب لازمدر.

حاجی بخشعلی (بیر آز فکر ایدوب) شیخنا! توقع
ایدیرم اذن ویرم سینیز گیدیم فکرلشیم.

شیخ نصرالله - چوخ عجب، گیت فکرلش. شیخ احمد،
گور کیمدیر دخی خواهش ایدن یاز قورتار.

حاجی بخشعلی و آداملاردان بیر نیچه سی چیخوب کیدیرلر

کربلای ولی (قباغا گلیر) - جناب شیخ! بیله او
قدملرینه قوربان اولوم. منیم باجیم حورنسه نی سیاهی یا
یازدیر، قوی یازیق آرواد دیر یلسین و ثوز دیلی ایله

جنابنیزه عرض ایله سین گورین بو حاجی بخشعلی اونین
باشینا نه توی توتوب. اوند ا گورهرسپنیز که، نه سببه
عورتینین دیر یلمه گینه راضی دگل.

حاجی بخشعلی (آداملارین ایچیندن دوباره قاباغا گلوب
حرصلی و اوجادان) — آده، هله اوتانمیر سان دانشیر سان دا!
چوخ عجب! حورنسه نی یازدیر. اما بو شرطیله که سن ده
ئولتئرینین هاموسینی یازدیر سان؟

کربلای ولی (حرصلی) — چوخ عجب، یازدیر ارام.
شیخ احمد — اوزون دانشیق لازم دگل. کربلای ولی!
هر گاه یازدیر اچاقسان یازدیر، یازدیر میاچاقسان چکیل کناره.
کربلای ولی — یاز، آتام مشهدی مصطفی.

شیخ احمد (یازیر) — آتان مشهدی مصطفی.

حاجی بخشعلی — چوق عجب!

کربلای ولی — بیر اوغلم زینال. (اغلیر).

شیخ احمد — بیر اوغلین زینال. (یازیر).

حاجی بخشعلی — چوخ عجب!

کربلای ولی — قیزیم پسته.

شیخ احمد — قیزین پسته.

حاجی بخشعلی — چوخ عجب!

کربلای ولی — والسلام.

حاجی بخشعلی (حرصلی قاباغا یرییوب کربلای ولی یه)

— نیجه والسلام؟ بس آنانی نیه یازدیر میرسان؟ بس آنان

ئولمیوب؟ کچن ایل آغ بیرجک آروادی دوگه-دوگه

ئوللوردین! هی، نیه دینمیر سن؟ یوخسا قورخورسان

دیر یله گیده حکومته شکایت ایلیم. سنی توتوب قاتالار

دوستاق خانه یه هی... نیه یازدیر میرسان؟ نیه گوزلرینی

بهره لدر سن؟

شیخ نصر الله (اوجادان) — قیل قال لازم دگل، کربلای ولی!

ایستیر سن آنانی دا یازدیر، ایسته میر سن چکیل کناره.

کربلاى ولى (باشینی آشاغا سالوب) - جناب شیخ، قوی گیدیم فکرلشیم.

شیخ نصر الله - خوب، سنده گیت فکرلش!

کربلاى ولى و حاجی بخشعلی بیر بیرینه آجیقلى باخا-باخا چیخیرلار. جماعت یاواش-یاواش اکیلیر. اوزاخدان کیفلی اسکندرین سسی گلور: «خوب سنده گیت فکرلش! خوب سنده گیت فکرلش!» بوسوزلری دییه-دییه و جیبندن چوره ک پارچالارینی چیخاردوب ییه-ییه اسکندر قالان تک-توک آداملارین قولو-ندان یاپیشیب گوله-گوله باخور یوزلرینه. اونلار بیر سوز دیمیب باشلاری آشاغی چیخوب گیدیرلر. شیخ نصر الله داشین اوستوندن یه نیر آشاغی و شیخ احمد قلمدان-کاغذی بیغیشدیریر. اسکندر گنه ئوزی-ئوزونه بیر ایکی دفعه «خوب، سنده گیت فکرلش!» دیبوب، شیخ نصر الله گورن کیمی دورور وقا-قام چکوب ایله گولور که، آرقالیر یخیلسین. سونرا ساکت اولور و شیخ نصر الله دیور:

اسکندر - هامو گیتدی فکرلشسین. بو میداندا قالدی بیرجه نفر کیفلی اسکندر. بو میدان پهلوان میدانى در. هنر ایستر که، اسکندر کیمی بیر ایگیت گلوب شصت ایله دورسون بو میداندا و دیسین: جناب شیخ! هر نه قدر بو قبرستانلیقدا ئولى دفن اولوب هاموسینی دیریلته. خاخا... (چونوب باخور جماعت داغیلان طرفه) خاخا... هامو گیتدی فکرلشسین. (شیخه طرف یاووقلاشوب ایستیور ال ویرسین) جناب شیخ! ال ویر، سنینله دوست اولاق. شیخ نصر الله - کنار اول! من سنده ال ویرمرم، سن شراب استعمال ایلورسن.

اسکندر - جناب شیخ! سیز گرك شكر ایلده سینیز که، من شراب ایچیرم. اگر من شراب ایچمه سم عاغلیم باشمدا اولار، اوندادا بیردن گوزیمی آچوب گورمرم که: آها، بزم شهریمیزه بیر مجتهد گلوب و آدینی قویوب ئولى دیریلدن و مؤمن حاجیلاریمزین باشینی رجعت مسئله سی ایله توولیوب هر گیجه بیر بالا جا قیز آلور. خاخا... من تولوم، ال ویر، لوطی سان هیه ال ویر، خاخا...

شیخ نصرالله (چوخ حرصلی) - جهنم اول! واللہی ایلہ
 بد دعا ایلہرم کہ، یر ایلہ یکسان اولارسان! من اللہین امری
 ایلہ هر گیجه انتھاسیز ثوابه نایل اولورام، داخی سنین تک
 میخانه لرده اوقاتیمی ضایع ایلہمیرم. (شیخ احمدہ) شیخ احمد!
 گل گیدہک، ہلہ بو بابی چوخ سوز دانیشاجاق!

اسکندر بیرقتر بونلارین دالینجا باخاندان سونرا یاواش-یاواش گلوب چیخیر
 شیخ نصرالہ اوتوردیغی داشین اوستہ و آیاغ اوستہ دوروب باخیر قبرستانا و
 حیف سیلنوب اللرینج وورور دیزلرینہ.

اسکندر - آخ، اللہین آلتیندا شیخ نصر آللہ کیمی منیم ده
 بیر ایلہ علمیم اولایدی کہ، بورادا یاتان ثولی لر نن دانیشا
 بیلہ ایدیم. اگر اولسایدی، یوزیمی توتاردیم بو قبرستان.
 نلیغا چاغیراردیم (اوجادان چاغیریر) ثولی لرا! او وعده هامو
 یاتمیشلار باشلارینی قبردن چیخاردوب سوروشاجاق اید-
 یلر کہ: نہ دیورسن، آی اسکندر بک؟ اوندا من بو
 رحمتلیکلرہ بیر بیلہ وصیت ایلہمیردیم، من بونلارا دیہمیردیم
 (یوزینی قبرستانا طرف توتوب چیغیریر) ثولی لرا! بیرگون
 شیخ نصراللہ گلوب دوراجاق سیزین باشینیزین اوستینده
 و بیر دعا اوخویوب اوجا سس ایلہ چاغیراجاق دورون آیاغا،
 ای اللہین مؤمن بندہ لری! (بیر قدر دایانوب آچاقدان)
 ثولی لرا! من سیزہ وصیت ایلیمیرم کہ، شیخ نصراللہین
 سوزلرینہ باخمیون، گلین یوکیغلی اسکندرین نصیحتینی
 قبول ایدین. و اگر مندن سوروشسانیز کہ، نیہ؟ من سیزہ
 جواب ویرمگہ حاضر ام. (بیر آز دایانوب) آی رحمتلیکلر!
 ایندی سیز بورادا راحانجا یاتوب سنیز، ہیچ دنیادان خبرنیز
 یوخدی. اما واللہ، باللہ، ایلہ کہ باشنیزی قبردن چیخار-
 دوب دوردیز آیاغا، لاپ پشیمان اولاجاق سنیز و اگر سببین
 مندن سوروشسانیز من بو ساعت سیزہ عرض ایلہرم:
 بیلہ توتاق کہ، سیز، مثلاً، دیریلدینیز. چوخ عجب. آخی
 دیریلندن سونرا بو قبرستانلیقدا کہ، قالمیاجاق سنیز! ایستہ.

جکسنیز که، سوز یوخ، داغیلاسنیز تهولرینیزه. چوخ عجب. داغیلدینیز. ایندی بیر دین گوروم، سیزی تهوه قویا- جاقلامی؟ والله، بالله گیدوب گوره جکسنیز که، تهولرینیزین قاپولاری باغلی دی. بلی، نه عیبی وار. بیردن بیر داش گوتوروب قاپونی دوگه جکسنیز که گلوب آچسونلار. اوندان قاپونین دالیندان بیر ادام سوروشاجاق که: سن کیم سن! آدین نهر؟ - آچ قاپونی، من بو تهوین صاحبی یم! - جهنم اول قوی گیت! بیز سنی تانیمیریق. - آکیشی، نیجه تانمیر- سان؟ من کربلای حسینقلی یم. منیم بورادا اروادیم وار، اوشاغیم وار. - چوخ دانیشما! بورادا سنین هیچ زادین یوخدی، قارداشین حاجی فرج اروادینی آلوب، اوشاخلاری- نی داگونده روب ناخیرا. آی رحمتلیکلر! والله، هیچ برینیزی تهوه قویمیا جاق لار. هانسی قاپویا گیتسه نیز، گوره جکسنیز که، باغلی در. یالوار ا جاق سنیز که، الله خاطر سی ایچون آچین قاپونی، منیم بورادا اریم وار! من بو تهوین اروادی یم گنه سیزی قووب دیه جکلر: چوخ دانیشما! چیخ قوی گیت، بیزه ارواد- زاد لازم دگل! دنیاده ۹ یاشیندا قیز چوخلر. سنین کیمی کفتار بیزه لازم دگل. یرین قبردر. ایتیل جهنمه، قوی گیت! خاخا... (بیر قدر ساکت اولوب، سونرا اوجادان) ثولی لرا گلین بو کیفلی اسکندرین سوزینی ایشیدین و نیجه که یاتوب سنیز ایله ده یاتین. الله سیزه رحمت ایله سین... (عاراخ ایچیر.)

برده

دوردمینجی مجلس

حاجی حسن تهوی. اسکندرین اوتاغی. حاجی حسن و کربلای فاطمه خانم فکرلی اوتوروبلار.

حاجی حسن - آی قیز فاطمه! نازلینین ال آیاغینی قاییر، بوگون گرک کوچوره ک شیخین اوتاغینا.

کربلای فاطمه — آی حاجی! ایله بو تیزلیکده؟

حاجی حسن — بلی، ایله بو تیزلیکده.

کربلای فاطمه — آی حاجی، واللہ، بیلیمیرم نه ایلوم.
لاپ معطل قالمیشام. بیلیمیرم شیخ بو قدر آروادی نه ایلوم.
ایله گونده برین آلیر. ایندی ده بیزیم قیزی ایستیور.
حاجی حسن — یعنی گونده بیرین آلندا بیر خلاف شرع
ایش گورمیور که، آلهین امری دی آلیر.

کربلای فاطمه — حاجی، یاخشی دییورسن، اما قورخو-
رام نازلی آتیلوب دوشه. بیرده، واللہ، حاجی، دوغرو دان،
نازلی هله لاپ اوشاقدی.

حاجی حسن (حرصلی) — آخماخ، آخماخ دانیشما. اوشاق
اولماغینی اولماغینی من سندن یاخشی بیلیم. ذی الحجّه
آیین ۱۸ نده دوققور یاشی تامام اولوب، اون یاشینا آفاق
قویور. داخی بیلیمیرم اوشاق نهیه دییورسن. سوزی
اویزا-بویزا آتماق لازم دگل. بیر یوللوق آشکاردی که،
نازلینی ویرهجگم میرباقر آغایا.

کربلای فاطمه — یوخ، واللہ، میرباقر آغایا ویرمکدن
اوتری دیمیرم، ئوز قیزندی، کیمه ویریرسن، ویر. اما
بیلیمیرم که، نازلی آتیلوب دوشه جک.

حاجی حسن — جهنمه، گورا آتیلوب دوشه جک. قیز
طایفاسی آخماق بر شئی دی، خیرینی شرینی نه آنلیور.
کیفلی اسکندرین باجیسی اوندان آرتیق اولمیا جاق که،
هله او شکر ایله سین که، شیخ نصرالله کیمه بیر وجوده
اره گیدیر. بیر بيله مقدس شخص ایله قوهوم اولماق
ایله بیر غنیمت دی که، آز-آز آداما قسمت اولای بیلر. دی
دورما، فاطما، گیت نازلی یا نه لازم دی حاضر ایله. (آروا
چیخیر، حاجی باشینی سالوب آشاغا فکزه گیدیر. اسکندر
ایچری گیریر.)

اسکندر — آتا، دییه سن آخی سن دهلی اولموسان.
حاجی حسن — (حرصلی) آخماخ، آخماخ دانیشما (بیر قدر
دینمیوب یاواشجا) سوزین وار سوز دانیش گوروم نه
دیپورسن.

اسکندر — سوزوم اودرکه، شیخ نصرالله سیزه تله
قورماقدان بینینیزی دولدوروب که، ثولی لری دیریلدهجک.
سن ده اینانوب وار یوخونی ایستیورسن ویرمن اصفهان
لوطی سینا.

حاجی حسن (بیر قدر فکر ایلوب) — یاخشی، بیر
ساعتلیغا توتاخ که، من دهلی اولمیشام، بس میرباقر آغا که
عالم آدامدی، او نیه بس ثولی لرین دیریلمگینه اینانیر.
ایله ده اودا دهلی دی. بس حاجی بخشعلی نیه اینانیر، حاجی
کریم، حاجی کاظم نیه اینانیر. ایله هامو دهلی دی، بیرجه
سن عاغللی سان؟ خلاصه سندن سوای عاغللی آدام یوخدی؟
کربلای فاطمه (گیریر ایچری) — حاجی، من سنین قیزینین
عهدسیندن گله بیلیرم. سن ئوزون بلکه اونوی دیله
توتاسان.

حاجی حسن (حرصلی) — آروات، فاطما! سن منی الله
شکر تانیورسان. بیلیرسن که، حرصیم توتاندا گوزومه
هیچ زاد گورسنمه ز. گیت دینمز، سویله مز قیزینین ال
آیاغینی قاییر، آخشام گرەك کوچوردهك. (آروات ایستیور
چیخسین) دایان، دایان، گورنه دیپورم. قیزینا دی که راضی
اولماسینکه گلیم اونین قابیرقالارینی سیندیریم.

کربلای فاطمه چیخیر، اسکندر بیر آتاسینا باخوب اوزینی کناره توتوب «توفا»
ایلوب چیخیر.

حاجی حسن (حرصلی) — آسنی اکوب دوغان تون به
تون خوشسون. ایشی او یره یتیردین؟ (اسکندرین دالیجا
قاچوب، گینه قایدیر اوتاغا).

اولینجی آزارلی (آی، وای ایلیه — ایلیه و ئوسگوره — ئوسگوره رنگی قاچمیش، بیر کیشی الینده کی آغاچا سو که نه سو که نه گیریر ایچری) — سلام علیکم! آخ ... وای، وای، هیچ آیاغ اوسته دور ما غا طاق تيم یو خدی، حاجی آغا! الله اوغلانلارینی ساخلا سین. منه بیر علاج. ایندی آز قالیر بیر ایل تامام اولسون که بو زهر مار ناخوشلیق یاپیشوب یاخامدان ال چکمک بیلیمیر. آی، آی، وای، وای، ای وای (ئوسگورور) باخ هردن بیر دوشیمین بوراسیندان که بیر آغری دوتمور، داخی قویمور نفسیمی آلیم. گیجه سحره کیممی اوسگورمه قویمور یاتیم. دعا یاز دیر ماقدان یورو. لدیم. دلاک لارا یول دو گمکدن دخی یورولموشام. آمان گونی دی، آی حاجی، (ئوسگورور) منه علاج، الله سیز ده عمر ویر سین. دخی سیزین قاپنیزا پناه گتیر میشم. یا گرك شیخ جنابلری بو ساعت منیم جانیمی آلا که، بیر یوللوخ (اوی، اوی ایل یوب الینی قویور دوشونه ئوسگورور) دینجلیم، یا گرك منه بیر علاج ایلیه. بيله شیخین قدملرینه قوربان اولوم، هیچ زاد ایسته میرم، ايله بیرجه منه مرحمت نظری ايله باخسا یاخشی اولارام. یوخسا هیچ بیر شئیم یو خدی ايله بیر تیکه دعا یازوب ویرسه، بسدر. آخ، آی وای نفسیم کسیلدی.

حاجی حسن — چوخ عجب، باش اوسته، مشهدی. آنجاق شیخ جنابلاری ایندی عبادته مشغول دی. باش اوسته، فارغ اولان کیممن عرض ایلرم که، یاز یقسان، سنه بیر علاج ایله سین. باش اوسته.

اولینجی آزارلی — آخ، (ئوسگورور) آخ، والله بیلیمیرم. که، بونه درددی که، گلوب یاپیشوب یاخامدان. بیز ایکی گون بوندان ایره لی یعنی دینه سن بیر آز یاخشی ایدی. ئوسگورمه آزالدی، اشتها مده ...

ایکینجی آزارلی (باشی دسمال ایله باغلی، قاش قاباغلی، گیروب اولینجی آزارلین سوزینی کسوب) — سلام علیکم! (اولینجی آزارلیا) مشهدی حسین قلی! سنده بوراداسان؟ یاخشى ایلیوب گلوبسن. بیز یازیقلا را نجات یولی ایله بو قاپودان اولاجاق. الله حاجی عمی نین کولگه سینی بیزیم باشمیزین اوستیندن اسگیک ایله مسین، ئوز بیرلیگی خا- طرینه. (حاجی حسنه) حاجی عمی! بوباش آغریسی منی هلاک ایله- دی. نه قویور گیجه راحت اولام، نه گوندوز. گیدیرم اوستا حاخویردی نین یانینا. دییور قانین چوخالوب، گرک سندن قان آلام. گیدیرم میر باقر آغانین یانینا. دییور قانین آزالوب، گرک بال حالواسیندان سوای ئوز گه بیر شئی یمیه سن. حاجی عمی! منی چووور بالالارینین باشینا، شیخ جنابلاریندان التماس ایله منه بیر بارماق یکه لیگینده (الینین شهادت بارماغینی گوستهریر) دعا یاز سین که، بو باش آغریسی مندن رفع اولسون. حاجی عمی! نه قدر جانیم ساغدی...

بو حالدا قوجاغیندا اوشاق بیر کیشی داخل اولور، اوشاق آغلیور، کیشی ایکینجی آزارلین سوزینی کسیر. سونراینه آزارلیلار باشلیورلار بیر بیر ایچری گیرمگه، کیمی باشینی، کیمی بورتونئی، کیمی قولونئی باغلیوب «آخ، وای» ایله گیروب دوزولورلر، چوخوسی چوکوب اوتوروریرده. بونلارین بیرنچه سی باشلیورلار حاجی حسندن بو طور توقع ایله مگه:

— حاجی عمی، قاپونا دخیل دوشمیشیک، شیخ جنابلا- ریندان بیزه بیر چاره، آمان گونی دی. بیزه یاز یغنیز گل سین. حاجی حسن (گلوب دورور آزارلیلارین قاباغیندا) — باش اوسته، من الیمدن گلنه نی سیزدن اسیر گه مه نم. آنجاق ایندی گورور سنیز شیخ هله هیچ کتسه ایچری گیرمگه اذن ویرمیر. سیز زحمت چکون حیاطدا اوتورون. آغاجین کولگه سینده گوزلیون. باش اوسته، ایله که شیخ جنابلاری اذن ویردی، من سیزه خبر ویرم هامونیز درد دیلینیزی

عرض ایدرسنیز و انشاالله گمانیم بونادر بو قاپودان نامید
قایتمیاسنیز.

آزارلیلار (حاجی حسنه دعا ایلییه-ایلییه یاواش-یاواش
چیخیرلار) — الله حاجی عمییه عمر ویرسین، الله حاجی
آغانین آتاسینا رحمت ایله سین، الله اونى بیزه چوخ گورمه-
سین، ئوز بیرلیگی خاطرینه.

حاجی حسن (قاپودا نوکری گوروب دییور) — علی!
شیخ جنابلارینا چای چورهك آپاروبسان؟
علی — خیر، حاجی آغا! هله شیخ یو خودان دورمیوب،
قاپوسی ایندییه کیمی باغلی دی.

کربلاى فاطمه گیریر ایچری، علی چیخیر

کربلاى فاطمه — حاجی! نازلی نی بیر فند ایله دیله
توتدوم. اما، والله، او قدر آغلیوب که، آز قالوب بی حال
اولسون.

حاجی حسن (بیر آز فکر دن سونرا یاواش سس ایله)
— یوخ! قیز یما دیگلن که، آغلاماسین. من راضی اولمارام که،
او آغلا سین، اونین اوره گی سیخیلسین. دور گیدهك من ده
اونی دیله توتوم.

چیخیرلار

علی گیریر ایچری و اونین دالجا ایکی قوجا آرواد، سونرا گینه ایکی سی، اوچی و
بوجور اون بشر ایگیرمی یه جن چارشابلئ آرواد پیچیلداشا، پیچیلداشا گلوب
چوکورلر بیر طرفده، علی چیخیر .

جلال (آغزیندا قانفەت گلوب دورور قاپودا، آروادلارا
باخیر، آروادلارین هیچ بیرى دینمیور و هیچ بیرى یوزینی
آچمیور. جلال بیر آز باخاندان سونرا سوروشور) — سیز
نیه گلمیسنیز؟

آروادلار دینمیوب، باخیرلار جلالا، سونرا بیر آرواد آلقاق سس ایله دییور.

آروادلار دان بیرى — گلمشیک شیخه صیغه اولاخ!

جلال — بوی! (دیوب گولور، آروادلاردا گولوشورلر)
آروادلار دان بیر باشقاسی — گلمیشیک شیخه اره گیدهك!

جلال باشلیور گولمه وقاچیر ایشیکه، آروادلاردان بیرنچه سیده گولور.
میرباقراغا قاپودان ایچری کیروب، آروادلاری گوروب قاییدیر، سونرا کربلای
فاطمه باشیندا چارشاب دالیجا میرباقراغا گیریرلر ایچری

کربلای فاطمه — آغا، بویور اگلش!

میرباقراغا دالینی آروادلارا چوندهروب اوتورور،

کربلای فاطمه (آروادلار ایله پیچیلداشانندان سونرا
میرباقرا آغایا دیور) — آغا! بو باجیلار سندن توقع ایلولر
رحمت چکوب شیخه عرض ایلیه سن که، الله رضاسی ایچون
آدینی قویسون بو بیچاره لرین اوستینه که، یازیقلا الهین
ثوابیندان بی نصیب اولماسینلار.

میر باقرا آغا (باشی آشاغا) — باش اوسته، دیهرم! چوخ
گوزهل ایشدر. الله تعالی همیشه بيله بنده لرینی دوست
دوتار. الله اجر خیر ویرسین. ماشالله، ماشالله باجیلارا!
کربلای فاطمه (آروادلارا) — واللہ، باللہ، هر کس نه
دیهه یالاندر، هر کسین آلتینا نه یازیلوبسا ایله ده اولاجاق.
کیم دیهه بيله ردی که، نازلی بو تیزلیکده اره گیدهك.
میر باقرا آغا (چوخ تعجبلی) — نیچه نازلی؟ سیزین نازلی؟
کربلای فاطمه — نه بیلیم، آی آغا! بو گون حاجی
نازلی نی ویریر قوناغیمیزا.

میر باقرا آغا (تعجبلی) — شیخ نصر الله؟

کربلای فاطمه — بلی.

میر باقرا آغا — ایله بو گون؟

کربلای فاطمه — واللہ آغا، من حاجینین عهد مسیندن
گله بیلیمرم. دیورم آخی بو تله سیکده ایش اولماز. نه
بیلیم، واللہ، توزومده معطل قالمیشام.

میرباقراقا باشین آشاغا سالوب و جیبیندن دستمالینی چیخاردوب باسور اوزینه و باشلیور آغلاماغا.

حاجی حسن (قاپودا گور سه نیر) — فاطمه! باجیلاری آپار او بیرری اوتاغا، بورا آدام گله جک.

کربلای فاطمه و آروادلار دوروب گیدیرلر. حاجی حسن و اسکندر گیریرلر ایچری، حاجی حسن اوتورور و اسکندر دورور آیاغ اوسته

حاجی حسن (اوغلونا) — اسکندر! قولاغ آس، گور نه دییورم، میرباقرا آغادا ئوز گه سی دگل، سن بیلیر سن که، باجین نازلی سنی نه قدر ایستیور. بو گونکی گونده سن راضی اولما که، منیم ئه ویمده گوز یاشی تو کولسون. شیخ جنابلارینا گیتمگه من اونی راضی ایله میشم. اما بایاخدان آغلاماقدان ساکت اولمیور. دییور که: نه بیلیم، گرک اسکندر ده راضی اولسون. بونی دا سنه خبرویر یرم که راضی اولدون، اولمادون منه هیچ تفاوتی یوخدی. منی سن او قدر اینجیتمیسن که، من سنی داخی آدام یرینه قویمورام. ایندی ئوزون بیل! اگر ایستیور سن که، اوشاغین قلبی سیخیلماسین، اونی چاغیر بورا و خوش دیل ایله اونی دانیشدیر. غرض ئوزون بیل. (میرباقرا آغا آغلیا — آغلیا حاجی حسن ایله چیخوب گیدیرلر. اسکندر فکر ایلیر. نازلی قاپودا گور سه نوب دوروب و دینمیر) نازلی — داداش، قوی گلیم اوزوندن ئوپوم. (ایستیور گل سین ایره لی)

اسکندر تیزچکیلوب دورور کناردا و دینمیوب باخیر نازلینین یوزینه.

نازلی — داداش، سن الله، مندن اینجیمه.

اسکندر — هیه ایستیور سن من سندن اینجیوم، دور اورادا و یریندن ترپنه (بیر قدر نازلی یا باخاندان سونرا الینی سالوب جیبیندن عار اخ شیشه سینی چیخاردوب ایستیور باشینا چکوب ایچه، نازلی یانینا یریوب ایستیور قویمیا،

اسکندر چوخ اوجادان و حرصلی. «چکیل!» دییوب نازلینی
ایله برک ایتیلیورکه، قیز دالیسی اوسته یخیلیر یره.
اسکندر باشلیور عاراخ ایچمگه و نازلی آغلیا-آغلیا دورور
آیاغا و قاپویا طرف گیدیر، اسکندر «پوف» ایلویب اوزونی
تور شودور. نازلی یا دییور.) دایان، دایان، گیتمه، سنه سوز
دییه جگم.. (ایکینجی دفعه شیشه نی باشینا چکورو قویور جیبینه،
باشلیور یاواش یاواش آلچاقدان اوخوماغا و اویناماغا، سونرا
دایانوب نازلی یا) نازلی! من ثولوم، بورا گل، گل بورا،
باریشاخ، ایندی هر نه سوزون وار دی. ایندی من سنه
نو کرم، من سنه قولام، گل، گل باریشاخ. (گیدوب نازلینی
قوجا خلیور.)

مشهدی اوروج (الینده تیلغراف کاغذی کهیلدیه-
کهیلدیه گیریر ایچری و اوجادان سوروشور) - هانی
حاجی عمی؟

نازلی یوخ اولور، اوتاغا داخل اولورلار؛ حاجی بخشعلی، حاجی کریم، حاجی کاظم.
میرباغراغا، حیدر آغا و گوردیگیمیز آداملارین چوخی و بیریری بیرینین یوزونه باخوب
بیلمیرلر نه قایرسونلار. حاجی حسن ایچری گیروب چوخ تعجب ایلیر و آداملارا
یوزون توتوب سوروشور

حاجی حسن - جماعت، خیر اولا؟ نه خبردی، نه وار؟
مشهدی اوروج (آغلیا-آغلیا) - حاجی عمی! کلبه فتح
اللهین دیر یلمه گی یالان ایهمیش؟

اسکندر قاه قاه چکوب گولور ویوخ اولور.

حاجی حسن (مشهدی اوروجا) - نه دانیشیرسان، نیجه
یالان ایهمیش؟

آداملارین چوخی (بیردن) - بلی، بلی، یالان ایهمیش؟
حاجی حسن - آکیشی، الله رضاسینه، ایله -وز
دانیشمیون، ایله شئی اولماز و اولادا بیلمز.
مشهدی اوروج - حاجی عمی! والله بیلهدی، بودا
تیلغراف، آل اوخوت گور نه یاریلوب. (اتگیله گوزونین

پاشینی سیلوب و کاغدی اوزادیر حاجی حسنه) حاجی عمی! آخی کربلای فتح الله دان کاغذ گلمیشدی که، گویا بو شیخ اونى دیریلدوب و ئوزى ده چیخوب گلیر. من ده ئوزون بیلیرسن که، خوراسانا تیلغراف ایلهمشديم که، گوروم کربلای فتح الله نیه یوباندی. تیلغرافى دا حاجی محمد على نین اوستینه گوندرمیشديم، چونکه داداشیم دیریلسه ایدی حاجی محمد على گیلدن سوای آیری یانا گیتمزدی. ایندی حاجی محمد على یازیر که، سیز دهلى دیوانه اولمیسنیز؟ آدام دا مگر ئوله ندن سونرا دیریلهر؟ حاجی حسن (تیلی آلا، آلا) - نیجه؟

اسکندر آداملارین ایچیندن قامقاه چکوب گولور.

حاجی حسن (حیدر آغایا) - آی حیدر آغا! الله آتانا رحمت ایلهمسین. بیر بیزی باشا سال گورهك بو نیجه تیلغرافدی؟ آخر عاغل کسمیر که، گوزومیز ايله گوردوگمیز ایشلرین هاموسی یالانا چیخسین. بیز که، الله شکر، اوشاق دگلیك، الله شکر، شیخ جنابلرینین معجزلرینی بورادا اولان آدام هاموسی گوردی. بلکه تیلغرافدا سهو وار؟

آداملار (بیر بیرینه دیور) - والله، بيله زاد اولماز. خیر، بيله دگل، والله، باشا دوشمیرم.

حیدر آغا - حاجی حسن آغا! من تیلغرافى دقت ايله اوخومیشام. تیلغرافدا سهو یوخدی، من بيله مصلحت گورورم گینه شیخین ئوزونه بو احوالاتی بیلدیرمسنیز که، گورهك سوزی نه دی و بو تیلی کیم وورا بیلر و بيله یالانى کیم دوزهلده بیلهر.

آداملار (بیردن) - بلی، بلی، یاخشى بویورور، شیخین ئوزونه ديمك لازمدر.

هامو ساکت اولور

حاجی حسن — واللہ، دوغروسی، آدام اوتانیردا شیخہ بیلہ
 سہ زلری دیمگہ. دوغروسی من خجالت چکیرم. آکیشی،
 واللہ اولاً بیلمز، بیلہ شئی اولاً بیلمز، بورادا ئوزگہ عمل
 وار، غرض کہ، من اوتانیرام، بیلہ خبرلری شیخ جنابلارینا
 ویرہ بیلمہرم.

حاجی بخشعلی (حاجی کریمہ) — حاجی کریم آغا! سن
 یاخشیشان. سن ئوزون شیخ ایلہ دانیش.
 حاجی کریم — خیر، خیر. من او غلطی ایلہ بیلمہرم.
 (حاجی کاظمہ) حاجی کاظم، سن ئوزون یاخشیشان.
 حاجی کاظم — دوغروسی، من شیخ جنابلاریندان قورخو-
 رام. قارداش گور میرسینیز کہ، نیجہ حرصلی دی. ایلہ
 چیغیریر کہ دام داش تیتیرہیر.

میرباقر آغا (قاباغا یریوب) — آکیشی، بورادا من
 بیلمیرم نہ چتین ایش وار؟ شیخ نصراللہ آدام ییہن
 دگل کہ؟ ایستیورسنیز من بو ساعت گیدیم ہرنہ سوزنیز
 وار دیم. (شیخین قاپوسینا یاووقلاشیر.)

ہامو — چوخ عجب، چوخ عجب. اللہ آتانا رحمت ایلہ سین.
 حاجی حسن (میرباقر آغانین قباغینا یریوب) — آی آغا!
 سن اللہ، باری بیر آز احتیاطلی اول، گینہ ہرنہ دیہہ جکسن
 بیر آز ادبلی دی کہ شیخی ئوزومیزدن اینجیمیکہ.
 میر باقر آغا (ایلہ شیخین قاپوسینی تیققیلدادیر و
 قاپونی دوگہ-دوگہ چاغیریر) — جناب شیخ؟

حاجی حسن (کناردان قورخا-قورخا) — میر باقر آغا! گل
 بیر استخارہ ایلہک، بلکہ شیخی ہیچ ناراحت ایلہگیمیز
 مصلحت دگل!

میرباقر آغا قولاغ آسمیوب قاپونی دخی دہ برک دوگور.. ہاموساکت اولوب مات قالورہ
 اسکندر آداملارین ایچیندن چیخوب بیردن گلیر وقاپونی تپیکگی ایلہ برک وورورہ
 قاپو آچیلور، آداملار قورخولاریندان قاجیرلار ایشیکہ و شیخین اوتاغینین
 تماشاچیلارا طرف پردہ سی قالخیر. شیخین اوتاغیندا بیرکس گورسنمبور. اسکندر

اوتاغا گیزوب تعجیلی اوطرف بوطیه باخوب یاووخلاشیر کونجده آسپلان
پرده نین یانینا و پرده نین کناریننی خالخوروب باخان کیمی پرده دالینده اولان اوج
نفر قیز باشلیور آغلاماغا.

اسکندر (قیزلاردان سوروشور) — هانی شیخ؟

قیزلار جواب ویرمه ییوب آغلیورلار

اسکندر (شیخی گنه آختاریر، اوطرفه بوطرفه باخیر،
سونرا پرده نین دالیندا کی قیزلاردان سوروشور) — پس
قوناقلار هارا گیدوبلر؟

قیزلارین بیرسی پرده نین دالیندان آغلیا — آغلیا دیور

قیزلاردان بیرسی — گیجه ایله شئیلرین یغیشدیروب
دیدیلر: گیدیریك حاماما.

اسکندر — (بیر سوز دیمییوب بیر قدر فکرلی دورور)...
بو حینده ایشیکده قبل و قال وقاچ ها قاچ قوپور. بیر آزدا کچیر اوج نفر آدام مسافر
پالتاریندا ساحلی و توز — تور باقلی چوخ حرصلی گیریر لر قباق اوتاغا. اوجادان
سوروشورلار.

مسافرلردن بیر — هانی ثولی دیر یلدنلر؟

اوتاغا بویوک معرکه دوشور، قیزلار باشلیورلار آغلاماغا، آداملارین بیر دیور
«قاچوبلار» بیر دیور «نیجه قاچوبلار؟ نه وقت قاچوبلار؟» بیر ایکی کیشی گلوب
پرده نین دالیندان قیزلارا دیورلر: بالانیه آغلیورسان؟ بالا قورخما. سونرا
مسافرلرین بیر اوزونی جماعته توتوب دیور:

مسافر — ای مسلمان قارداشلار، بیر ساکت اولون،
ایکی کلمه سوزومیز وار، دییهك ایشیدون، سونرا سیزده
تکلیفنینزی بیلون، بیزده کومک ایلون. بیز ایروان
ولایتیندن ایک، و ایندی بیله معلوم اولور که، اصفهان
لوطی لاری بیزیم باشیمیزه گتوره نی سیزینده باشینیزه
گتوروبلر، بویله که، بو حرامزاده لر یالاندان آدلارینی
مجتهد قویوب گلوب بیزیم شهرده دورت گون قالوبلار

و مېن حيله ايله گيجهده بير قيز آلوب کابین آلتیندا
قویوب چیخوب قاچوبلار. آمان گونی دی، اونلار قاچان
یولی بیزه نشان ویرین!

برده دالینده قیزلارگنه آغلیورلار. آداملارین بیرنجه سی مسافرلرین قاباغینا
دوشوب وچوخوسی اونلارین دالینجا قاچیر، میرباقر آغا بونلارین قاباغینا دوشوب
قاچا قاچا

میر باقر آغا (چیغیریر) — دور میون، دور میون، قاچاق جلفا
پولونا، کلباحسن، مشهدی جعفر علی، حسن قلی، آتلاری
منین، دور میون، گیدمک او لوطی لاری تاپاق!

آداملارین بیرنجه سی مسافرلر ايله چیخوب گیدیرلر.

اسکندر (شیخین اوتاغینین اورتاسیندا دوروب مسافر-
لرین سوزلرینی تکرار ایلله-ایلیه ئوز-ئوزینه دیور) —
گیجهده بیر قیز آلوب آخرده قویوب قاچوبلار، (قاه قاه
چکوب گولور، سونرا ساکت اولوب و فکرلی قیزلارا
طرف اوزینی چونده روب گنه فکر، گیدوب سونرا اوراداکي
آداملاری بیر بیر چاغیریر ایچری) گلین ایچری، بورا
گل، گل، یاووق گل، گل کیچ ایچری، سن ده گل، حاجی
کاظم، حاجی بخشعلی، هامونیز گلین ایچری، من ئولوم،
هامونیز گلین. باخ بیلله، کیچ، کیچ سنده، کیچ ایچری
سنده، گلین، گلین. (بو سوزلری دییه-دییه اسکندر آداملاری
بیغیر شیخین اوتاغینا) دی ایندی نوبت منیمدر، قولاق
اسون، من ده بیر ایکی کلمه سوز دانیشیم.

هامو ساکت دوزولوب دورورلار

اسکندر (اوجادان) — سوندورون چراغلاری!

هوابیر آزاراتلیقلیور. سونرا گیدوب قیزلارین برده سینی چکوب قوپاردیر، آتیر
کناره. جماعت اوتان دیقیندان باشینی سالیر آشاغا. قیزلاردا اوتور دیقلاری برده
اوزلرینی اللری ايله اورتورلر و باشلیورلار آغلاماغا.

اسکندر (جماعته) — باخون، باخون، یاخشی باخون، دقتله باخون. سیزین تاریخ کتابنیزدا بو بیر قان ایله یازیلماش صحیفه اولاجاقدیر. سیزدن سونرا گلنلر بو کتابی ورقلیوب، بو صحیفه‌نی گورنده سیزی یاده سالوب دییه‌جکلر: توف سیزین اوزونیزه. (توپورور جماعتین اوزونه، هامو باشینی آشاغا سالوب دینمیر) باغشلا یون، کیفلی اسکندر بیر آز بی ادب لیک ایلپور، اما ایندی نوبت منیم‌در. من دیمیرم که، سیز نیه بو بالاجه اوشاخلاری (قیزلاری گورسه‌دیر) زورنان گتوروب قاتدینیز بو فاحشه‌خانیه. سوز یوخ، سیز بونلارا دییه‌نده که، سنی ویریرم بو شیخه، بو بیچاره‌لر چیغیروب باغیریر دیلار و سیزین چیرکلی آیقلارینیزی اوپه- اوپه یالواریر دیلار: آتا، آمان گونی‌دی، منی آنامدان آیرما. (اوزون قیزلارا دوتور) ایله‌درمی؟ دوغرومی دییورم؟ یوخ، من اوندان اوتری اینجمیرم؟ چونکه، سیز قیزلارینیزی بورا چکه‌چکه ایله خیال ایدیردینیز که، بونلاری بهشته چکیر سینیز و اصفهان‌شیخ‌لری سیزی ایناندیر میشدی‌لار که، هر کس بو مبارک اوتاغا قدم قویسا ثوله‌ندن سونرا قیامت‌ده‌ک قبرین قاپوسیندان ملائکه‌لر ایله صحبت ایده‌جکلر. اما زمانیکه رجعت مسئله‌سی اورتالیغا قویولدی و شیخ نصرالله ثولی‌لرین دیر یلمک اختیارینی قویدی سیزین قباقنیزه، سیز دریچه‌دن ملائکه آختارانلار ثولن قارداشلارینیزین و آرواد اوشاقلارینیزین دیر یلمه‌گینه راضی اولمادینیز «نیه؟» نیه راضی اولمادینیز؟ اوندان اوتریکه آروادلارینیزی یومروغ آلتینده ثولدوروب سنیز، اوندان اوتریکه قارداشلارینیزین آروادینی آلمیسنیز، اوندان اوتریکه ثوله‌ن دوستلرینیزین یتیم‌لرینین مالینی یمیسنیز، راضی اولمادینیز که، دیر یلوب گلسونلر و سیزین عمللرینیزی گوروب دیسونلر: «توف سیزین یوزونیزه! (توپورور، جماعت هاموسی باشینی سالور آشاغا)

بو سوزلری سیزه دیمکده ایله خیال ایلمیون که، من سیزی پیسلیوب ئوزومی مدح ایتمک ایستیورم، یوخ، یوخ، من بونی بیلیرم که، من هیچ بیر شئیم. ایندی گورهک سیز کیم سیز؟ منیم آدیم کیفلی اسکندر دی. سیزین آدینیزی نه قویاق؟ من داغلاری، داشلاری، قوشلاری، آیلاری ویولدوزلاری، و دنیا عالمی بورا شاهد چکریم و بو قیزلاری اونلارا نشان ویرم و سوروشارمکه بو جماعته نه آد قویماق اولار؟ او وعده هاموسی بیر سسیله جواب ویرم: «ئولی لر». من جمیع ملتتری بورا ییغوب توقع ایلرم که، شیخ نصر اللهین حرم خانه سینه تماشا ایله سینلر، او وعده بتون یر یوزینین طایفه لری سیزی بیر سس ایله آدلان دیرارلار «ئولی لر» و بیزدن سونرا گلنلر ایللر اوزونی سیزی یاده سالوب هادییه جکلر: «ئولی لر! ئولی لر!..دی گلین قیزلارینیزی آپارین آنالارینین یانینا. (اوجادان) سوندورون چراغلاری (هوا بیر آزدا قرانلیقلیور، یاپیشور بیر قیزین الیندن) بو کیمین قیزی دی (جماعت ایچیندن بیر کیشی یریور قاباغا) سنین قیزیندی؟ دی گل آپار.

بیرکیشی یاپیشور قیزین الیندن. قیز گیده- گیده آغلیور،

اسکندر — (سونرا اوبیری قیزین الیندن یاپیشوب گنه سوروشور) بو کیمین قیزی دی؟
 اوبیری کیشی — (گلوب یاپیشور قیزین الیندن آپارور، قیز آغلیور)

بو منوالیه اوچینجی قیزی یولا سالور، جماعت باشی آشاغا مایوس دورور،
 آخیرینجی قیز یولا دوشنده اسکندر عاراخ شیشه سیننی چکوب باشینا و بوش
 شیشه نئی ووروریره... بو حالدا پرده سالیئیر،
 (پرده سالیئیر)

۱۹۰۹

آنامين كتابى

(دراما دورت مجلسده)

بعضى ئىپلارين خاراكتىرىستىقاسى

۱. رستم بىك — روس اينته ليكنتى لباسنده. يعنى پىدزاق، ژىليت، نشاسته لى ياخالى كوينك، بوغازينده غالىستوق، نشاسته لانمىش آغ قوللارى، روس دار — الفنوننده علم تحصيل ايله مىشور روس تربيه سى طرفدارى. حركىتى آغىر و تمكىن لى، باش آچىق، هميشه گوزلى عىنك لى (چشمك) ۴۰ ياشيندا.
۲. ميرزا محمدعلى — ايران عرفاسى لباسنده، يعنى اوجا ايران بوركى، اوزون ايران آرخالوقى، اوستيندن قورشاق، آرخالوقين اوستيندن اوزون ايرانى چوخا (گئيمه)، گىن شالوار، آغ جوراب، باشماقلار ينى قابونين آغزىنده چىخاردوب، يردى دىزاوستى اوتورور. هميشه الينده تسبيح و گوزلرينده عىنك، آجىقلى و گولمه ين. ايران تربيه سى طرفدارى؛ ۳۵ ياشيندا.
۳. صمدواحد — اسلامبولده ادبيات درسى آلمىش، باشنده قىرمىزى فس، اگىننده پىدزاق، ژىليت، آغ ياخالى كوينك و قالستوق، گوزلرينده عىنك، تمكىن لى و ساكت، عثمانلى تربيه سى طرفدارى؛ ۳۰ ياشينده.
۴. گل بهار — صورتده گوزل، عمومى مسلمان قىزلار لى لباسنده، باشنده چارقات، مسلمانجه سوادلى. آناسىنى نهايت ايسته ين؛ ۲۰ ياشينده.
۵. زىورخانم — روس تربيه سى تاپمىش، روس خانملار لى لباسنده، بوغازى و قوللار لى آچىق، مسلمانجه سوادسىز.
۶. قنبر — مفتده كوچك، اگىننده چركزى چوخا، بئلينده قىمه و تاپانچه، الينده قامچى.
۷. اصلان بىك — هرجهتدن رستم بىكه اوخشيور.
۸. ميرزا بخشعلى — هرجهتدن ميرزا محمدعلى يه اوخشيور.
۹. حسين شاهد — هرجهتدن صمدواحدى اوخشيور.
۱۰. سنزور ميرزا جعفر بىك — روس چينوونىكى لباسنده، گوزلرينده عىنك،

مجلس ارین اها ایسی

۱. زهرا بگیم- ۶۰ یاشنده.
۲. رستم بک- اونین بویوک^۲ اوغلی اینته لیگنت ۴۰ یاشنده.
۳. میرزا محمدعلی- اونین ایکینجی اوغلی، علم آلهی معلمی و واعظ- ۳۵ یاشنده.
۴. محمد واحد- اونین اوچونجی اوغلی، تورک دیلی معلمی (فسر قویور)- ۳۰ یاشنده.
۵. گل بهار قیزی، مسلمانجه اوخوموش- ۲۰ یاشنده.
۶. زیور خانم- رستم بگون عورتی، روسجه تربیه تاپمیش= ۲۵ یاشنده.
۷. میرزا احسن- رستم بگون دیلمانجی ۳۰ یاشنده.
۸. تیمور بک- جمعیت خیریه نین دفتر دارئ ۲۵ یاشنده.
۹. میرزا زینال- ملت پرست ۳۰ یاشنده.
۱۰. سلیمه خانم- معلمه (دانشمیر) ۲۵ یاشنده.
۱۱. اصلان بک- مال حکیمی (روسر اینته لیگنتی لباسینده) ۴۵ یاشنده.
۱۲. اسماعیل آغا- جمعیت خیریه عضوی (دانشمیر) ۴۵ یاشنده.
۱۳. منور خانم- اونین قیزی (دانشمیر) ۲۰ یاشنده.
۱۴. حسین شاهل- تورک دیلی معلمی (فسلی) ۳۰ یاشنده.
۱۵. میرزا بخشعلی- علم آلهی معلمی ۳۵ یاشنده.
۱۶. قنبر- رستم بگین سرکاری ۴۵ یاشنده.
۱۷. قربان- چوبان ۲۵ یاشنده.
۱۸. زامان- چوبان ۲۵ یاشنده.
۱۹. سینزور میرزا جعفر بک ۴۵ یاشنده.
۲۰. پولیس ماموری (دانشمیر) ۳۵ یاشنده.
۲۱. ایکی نفر فراش (دانشمیرلار) ۳۵-۳۰ یاشنده.
۲۲. مشهدی جعفر- عریضه صاحبی ۴۰ یاشنده.
۲۳. گنه اوچ نفر فقیر ۴۵-۴۰ یاشنده.
۲۴. برینجی حمال ۳۰ یاشنده.
۲۵. ایکینجی حمال ۳۰ یاشینده.

احوالات واقع اولور تاریخ هجری نین مین اوچ یوز اوتوزینجی ایلی نین یا ووقلارینده، آذربایجان شهرلرینین برینده، روسیه حکومتی عصرنده.

بیرینجی مجلس

رستم بگون، میرزا محمدعلی نین و صمدواحدین عمومی قابینه سی، بیر طرفده بویوک یازی استولی، اوستینده قیرمیزی ماهوتدان اورتیک، یانینده نچه دانه صندالیه و کتاب اشکافی، استولین اوستونده و شکافین ایچینده کتابلار، استولین اوستونده تیلیفون، مرکب قابی، قلم لر، کاغذلر و غیر یازی اشیاسی، بوسه رستم بگون یازی اوستولی، بیر طرفده قویولوب کتاب قفسه سی، (ایتا زیرقا) اوسته کتابلار، یانینده بیردانه صندالیه؛ بودا صمد واحدین یری. بیر طرفده قویولوب صندوق، ایچینده و اوستونده یکه وقارا جلدلی کهنه مسلمان کتابلاری، صندوقین یانینده دوشک؛ بودا میرزا محمدعلی نین یری. دیوارلارده چهارچوبه لر، ایچینده شکل لر. پرده قالخان وقتی اوتاقدہ اوتوروب تک رستم بک اوز یرینده؛ گوزلرینده چشمک اوخویوب یازماغه مشغول دور. بیر قدر سکوتدان سونرا ایچری قاپی آچیلیر و زهرا بکیمین باشی گورسنیر و گنه یوخ اولور. بیر قدر کچندن سونرا گنه زهرا بکیم قورخا-قورخا باشینی اوزادوب یاواشجه سوروشور؛

زهرا بکیم — بالا، گور سن، نیه اوشاخلار یوبان دیلار؟
رستم بک (باشینی استولین اوستیندن قووزامیوب) — آنا، منی دانیشدیрма، لغت یازیرام.

زهرا بکیم دینمیوب یوخ اولور. گنه بیر دقیقه ساکت لیک ایله کچیر. ایچری اوتاقدہ اوشاخ آغلیور. رستم بک قلم الینده دورور آیاقه و همان قابویه یا ووقلاشوب دیور،
رستم بک — آی اوشاخ، سس ایله میون، من لغت یازیرام. (رستم بک قایدوب اوتورور و گنه یازوب اوخوماغه جومور؛ گنه بیر دقیقه کیچیر، چول قاپی نی تیق قیلد ادی رلار.)
رستم بک — کیم سن؟ گیر ایچری.

میرزا حسن گیر ایچری.

میرزا حسن — سلام علیکم.

رستم بك - عليك السلام. ميرزا، نه عجب، بو گون
يوباندين؟

ميرزا احسن - باغيشلياسنيز، رستم بك، چوخ سعى ايلهديم،
تيز گله بيلمهديم. رستم بك - اگلشين.

ميرزا حسن صنداليهنى يازى استولينين يانينه چكوب اوتورور. قلمى گوتورور،
كاغذلى آرااليورو يرينى راحتلياندان سورا اوزينى رستم بكة توتوب يازماغه
حاضر اولور.

رستم بك - دونن هاردا قالديق؟
ميرزا احسن (كاغذه باخير و اوخويور) - نيجه كه، يوروپا،
هابئله آسيا ملت لر ينين حروفاتى نين اولمينجى سى «آ» صوتى -
نين علامتى در كه، بيز اونا الف دييوريك.
رستم بك - ميرزا، دايان، گرك بير يرينى ده گيشهك .
نيجه يازوبسان؟ يوروپا و آسيا ملت لر ينين؟
ميرزا احسن - نيجه كه، يوروپا، هابئله آسيا ملت لر ينين
حروفاتى نين...
رستم بك - دايان بير، ياخشى اولار آرتيراسان:
جمله سينين.

ميرزا احسن - خوب، جمله سينين (يازيسينى دوزلدير)،
جمله سينين حروفاتى نين اولمينجى سى «آ» صورتى نين علامتى -
در كه، بيز اونا الف دييوريك...
رستم بك (كتابه باخير) - ياز، (ياواش - ياواش دييور)
بوندان علاوه، خواه شرق طايفه لر ينين بعضى لر ينين، هابئله
اسلاولارين، غريق لارين...
ميرزا احسن - يونانلارين.

رستم بك - يونانلارين و قديم يهوديلارين ديلينده حرو -
فاتين اولمينجى سينين معناسى همى بيردر، همى مين در؛
نيجه كه، مثلا، عرب ديلينده الف لفظى.

كنه قباقكى كيمى ايجرى اوتاقدان اوشاخ سسى گلير، رستم بك دورور آياغه و
حرمى كيدر قاپويه طرفو اوجادان؛

رستم بك — سس ايله ميون، من لغت يازيرام. (الينده كتاب وار- گل ايدير) ميرزا، ياز، و لاكن همين «آ» صوتى ملت لر ين بعضى سينين ديلينده چوخ ايشله نير، بعضى- سينين ديلينده آز ايشله نير...

ميرزا احسن (ياز- يازا) — بعضى سينين ديلينده...
رستم بك — بعضى سينين ديلينده چوخ ايشله نير، بعضى- سينين ديلينده، بعضى سينين ديلينده آز ايشله نير...

ايچرى اوتاقدان زيور خانم، عطرلى و وكرشانلى، سينه سى و قوللارى آچىق، قبور اخ گلير، رستم بگون يازى استولى نين اوستيندن تيلفونين دسته سيني قالخيزوب، قويور قولاغينه ويئله دانيشير؛

زيور خانم — кто у телефона? كيم دى تيلفون ده؟ كيم دى؟
سليمه خانم؟ سلام عليكم، ساغ اول، ساغ اول، نيجه؟ كيم؟ هه، ياخشى! گلين، بير يرده گيدهك، ياخشى، ايوده دى؛ ياخشى، سلامت قال... (دسته نى قويور يرينه)

رستم، سليمه خانم گيل ايندى گله جاك لر، گر ك بو گون بيليت لرى پايلياخ، صباح ده كه، بيلير سن، بيزده جمعيت خيريه نين ييغينجاغى دى؛ بيلميرم، سنين هله ايشين چوخ دى؟

رستم بك — من سوراده يازا بيلم؛ ديور سن نه وقت گله جاك لر؟

زيور خانم — ياريم ساعته بوراده اولالار.

رستم بك بيرسوز ديمبوب گنه كتابه مشغول اولور، زيور خانم قبور اقا جيخوب كيدير، رستم بك گنه كتابه باخه- باخه ديور؛

رستم بك — ياز، ميرزا، هاردا قالديق؟
ميرزا احسن- بلى، و لاكن همين «آ» صوتى ملت لر ين بعضى سينين ديلينده چوخ ايشله نير، بعضى سينين ديلينده آز ايشله نير.

رستم بك—(بیر قدر فكر ایلور) یاخشی، ایندی یاز:
بونیده لازم در نظره آلماخ که، همین «آ» حرفی بعضی
دیلرده غلاسنی حرفی در...

میرزا احسن—املا حرفی در.
رستم بك—املا حرفی در و اوزی ده اوزلیگینده اسلوغ در.
میرزا احسن—یعنی هیجا، دیمك ایستیور سنیز؟
رستم بك—بلی، هیجا گرك اولا، ولاکن بعضی طایفه لرین
دیلینده همین «آ» حرفی سوغلاسنی حرفلری جرگه سینده در.
میرزا احسن—بونى سوغلاسنی عوضینه حروف صامته
یازاق.

رستم بك—مثلا، نجه که، ب، د، ل، و غیرلری.
چول قاپی دان میرزا محمدعلی گیریر ایچری، سلام ویروب باشماقلارینی چیخاردیر
و کیچوب اوتورور اوزیرینده.

میرزا محمدعلی—داداش، سنا مانع اولمورام که؟
رستم بك—عليك السلام، مانع اولمورسان، کیچ اونور.
میرزا محمدعلی اوتورور اوز یرینده دیزی اوسته و کتابلارین آچوب باخیر.

رستم بك—ایندی كئچك آلماس لفظینه. یاز، آلماس
لاتینجه «آتاماس»، پر قیمت داشلار جرگه سینده ان گوزل
شفقلى و کیمیا عالمنده بوندان برك و سخت داش هله
بو وقته تك دنیاده تاپیلمیوب؛ برك لیک ده جواهراتین هیچ
بیری بونه برابر دگل؛ نه زمرود، نه توپاز، نه دیندریت،
قوارس، یاشما، تورمالین و نه غیرلری.

میرزا احسن یازیر. میرزا محمدعلی باشینی قالخیزوب رستم بکه طرف و دییور.
میرزا محمدعلی—داداش، او لغتی که، سن یازیرسان،
بو بیر یادگاردی که، هر بیر کس اوخویوب منفعت بردار
اولاجاخ. اما منیم قانا جاعیمه گوره سیزین کتابنیزده اولان
معلومات محض یوروپا و روسیه منبعیندن اخذ اولونمیش در.
بیله اولان صورتده سیز اوز الینیزله لغتینزین دایره سینى

دارالديرسنيز. منا قالارسه، همان اطلاعاتی که، سيز او زحمتنن جمع ايديرسنيز، اونلاری شرق و اسلام علم لری ايله تطبيق ايله مگنيزين بير عیبی یوخدر. مثلاً، گتورهك همان الماس بارهسند برکليك صحبتینی؛ منیم قانا جاعیمه گوره «آلماس دان برک شئی دنیاده یوخدر» دیمك اوزی بیر سهو غلطدر. آلماس دان برک شیی دنیاده چوخدر.

رستم بك - محمد علی، من هیچ وقت او فکرده اولمامیشام. که، لغتیمی شرق عالمیندن اوزاخ توتوم؛ نه اینکه او فکرده اولمامیشام، هله بلکه اوزوم سنا دیمیشم که، منیم یادیمده و سیاهیمده اولمیان لفظلری منیم یادیمه سال که، کتابیمیز نه قدر ممکن در،.. ع... ع... ع... میرزا احسن - تکمیل اولسون.

رستم بك - تکمیل اولسون؛ ایندی هر نه سوزون وار، دی. میرزا محمد علی - صحبت همان سخت لیک اوست در که، سيز اوراده یازدینیز. اما منیم عقیده مچه بو دایرده بیزه بیر امر بویورولوبلر، او امر دن کناره چیخماخ هر آینه سزاوار دگل؛ نجه که، معلوم در و کرات ايله ایشیتیمیشیک و کتابلاردان تحصیل ايله مییشیک که، حقتعالی بیزه اون شئی تعین ایلوب که، بیرى بیریندن برکدر. یعنی ان اولی سورا کیندان بوش و سورا کی قباکیندان برک، تا گیدیر چیخیر اونونجی یه که، دخی اوندان برک، اوندان سخت بیر شئی دنیاده یوخدر و اولای بیلمز.

ایچری قاپودان زهرا بکیم کورسنیر.

رستم بك و میرزا محمد علی - (ایکی سی ده اللرینی قالخیزوب بیردن) آنا، دایان، هله گلمه، سوز دانیشیریق. زهرا بکیم یوخ اولور.

میرزا محمد علی - همان برک شئیلرین اولمینجی سی داش در.

رستم بك—یعنی نیجه داش؟ آخر دنیاده داش چوخلر،
گورك هانسینی دییورسن؟
میرزا محمدعلی—هیچ تفاوتی یوخدی، هانسی داش
اولور-اولسون.

رستم بك و میرزا حسن گولورلر.

میرزا محمدعلی—دخی بوراده گولمك یعنی چه؟ سیز
خواهش ایتدینیز، من ده دییورم، لازم دگل، منی عفو
بویورونیز؛ دخی گولمك یعنی نه اولسون؟هیچ دخلی وار؟
رستم بك—(گولومسینه-گولومسینه) یاخشی، سوزینی-
دی، گولمه نيك، سورا، داش دان سورا؟

میرزا محمدعلی—ایکینچی مرتبه ده داش دان سورا برك
اولان شئی دمیردی، زیرا بو ایکی جسم لری بیر-بیرینه
وورانده (الترینی قوشا توتوب یاواشجه بیر-بیرینه
وورو) آشکار که، دمیر داشی سیندیر ایاخ.

رستم بك و میرزا حسن گنه گولورلر.

میرزا محمدعلی—هه!... گوله رسن، گوله رسنیز، وای
سیزین حالینیزه، آفرین لغت یازانلار!
رستم بك—(گوله-گوله)، سورا، دمیردن سورا برك
اولان شیئی هانسی در؟

میرزا محمدعلی دورور آياغه، استیور گیتسون، رستم بك دورور اونین قباغینی
کسیر.

رستم بك—محمدعلی، اوشاغه اوشاخ دیهرلر، بویوگده
بویوك دیهرلر. سن سوزینی دی، اگر سوزین حق در،
گرك اونى ديمك دن چکینمیه سن. اللهه شکر، سن
واعظ سن، معلّم سن؛ سن باخما بیزیم گولمگیمیزه، سن
سوزونی دی، اگر بیزه لازم اولار، لغته بیر شئی یازاریق، لازم
اولماز—اولماز.

میرزا احسن — میرزا محمد علی، من سندن خواهش ایدیرم،
 حوصله ایلیه سنیز و بیاناتینیزی باشا یتور هسینیز.
 میرزا محمد علی — (بیر قدر فکر ایلوب اوتورور
 یرینده و سورا باشلیور) دمیردن برک اولان شئی اود
 درکه، دمیری ایدیر و اوزی ده سختلیک عناصرینده
 اوچونجی درجه ده در. اوددان برک اولان شئی سودرکه،
 اودی سوندورور و سختلیک عناصرینین دوردمینجی
 درجه سینده در.

رستم بک و میرزا احسن اللرینی آغلارینه باسوب گولورلر.
 میرزا محمد علی — سودان برک اولان شئی بولوددرکه،
 سو همان بولوددان عمله گلیر.
 کینه ایچری اوتاقدان سسر گلیر. میرزا محمد علی حرصلی دیور؛

میرزا محمد علی — سس گلمه سون، گورور سنیز که، بیز
 بوردا دانیشیریق. بلی، آغامه عرض اولسون که، بولوددان
 برک راخ اولان شئی یلدرکه، بولودلاره همیشه یلدن
 فرمان چیخیر. (بیر قدر دیکه لوب هوسه گلیر) یلدن برک
 اولان شئی ملک درکه، یل لری اداره ایدیر؛ یعنی هارایه
 گوندرملی در، گوندریر، گوندرملی دگل، گوندرمیر.
 (بیر آزدا اوجادان و حرصلی) ملک دن برک شئی ملک
 الموت درکه، ملکی قبض روح ایدیر. هی، گولر سنیز،
 گولون، عیبی یو خدی، گولون، وای حالنبزه! ملک الموت دانده
 برک اولان شئی بیلیر سنیز نه در؟ — اؤلوم! هی، گولر سنیز،
 (ده خدی و حرصلی) پس بیلیر سنیز می که، اؤلوم دن برک شئی
 نه در؟ بیلر سنیز می، ای لغت یازانلار، .. اؤلوم دن برک شئی
 خداوند عالمین امری در که، لازم اولان یرده اؤلوم وارد
 اولور، لازم اولمیانده اولمور. لازم اولان یرده واقع اولور
 بلای ناگهانلار، مثل ولوله سقف آسمانلار، زلزله سطح
 خاکدانلار، خسوف، کسوف، گنه کسوف، گنه کسوف،

ماتعاقب الملوان (الترینی یوخاری قالخزیر و جوشه گلیر) سیز گرك خجالت چكه سنیز، آدینیزی مسلمان قویوب اسلام علملرینه استهزا ایدیر سنیز، (چیغیرا-چیغیرا دورور آیاهه) نهیه گولور سنیز، بوراده ایلان اویناتمیرلار که؟... مگر انسان اوز قباحتنی گرك آنامیا، عایب دهیل؟... (حرصلی گیدیر قاپویه طرف، رستم بك و میرزا احسن دورورلار آیاهه و گلیرلر میرزا محمد علی نین قباغیننی کسوب دیورلر) رستم بك و میرزا احسن—دایان بیر، دایان بیر...

چول قاپودان صمدواحد گیریر ایچری و قیلوقالی گوروب دیور:

صمدواحد—ایشته ایر قاقلار، هاید، آرقاداشلار.
میرزا محمد علی (حرصلی و اوجادان صمد واحده)—
آیشی، هله بیلیمیرم بونه دیور ای...

صمدواحد گیدوب اوتوروریرینده و کاغذ— قلمینی چیخاردیر و رستم بك و میرزا احسن گنه گولمکده درلر. میرزا محمد علی ایستیور باشماقلارینی گئییه کیده. زهرا بگیم قاپوده گورسه نوب میرزا احسن دن اوتانیرو چکیلور. میرزا احسن بونی آنلیوب رستم بك دن اذن آلوب، چیخیر گیدیر. زهرا بگیم یاواشجه ایچری گیریر و قورخا-قورخا گلیر چو کوربیر طرفده. رستم بك اوزیرینده اوتوروب کتابا باخیر. میرزا محمد علی قاپونین آغزینده دایانوب، بیر ایستیور چیخا، بیر ایستیور قالا.

زهرا بگیم (میرزا محمد علی یه)—آی بالام، بیر دایان گوروم، هارا گیدیر سن؟ آخر نه اوسته بو قدر ساواشیر سنیز؟
آی بئله سیزه من قوربان اولوم، آخر مین دردرمیز، دوست-دشمن وار!

میرزا محمد علی—آنا، سن الله، سن ده ال گوتور بیزدن.
زهرا بگیم—بالا، سیزین بيله من قادانیزی آلیم، منیم آخر سیزنن واجب ایشیم وار. محمد علی، بالا، بیر گل

اوتی آر خایین دانیشاخ، سن اوزین، الله شکر، یاخشی-یامانی
 بیلن سن، آخر او قیزی هر یاندان ایستیورلر، قیز اوشا-
 غی نین ایوده قالماغینین ده بیر واخدی وار. نه دییورسن،
 آی رستم بالا؟ سن نه دییورسن، صمد بالا؟ نیه دینمیرسن،
 محمد علی بالا؟ بیر دییون گورورم، نه مصلحت گورورسنیز؟
 سیزه گلن قادا-بالا منه گلسون...

میرزا محمد علی (آجیخلی) — منا دخلی یوخدی، هر کسه
 ایستیورسنیز ویرون.

رستم بك (کتابی قویور، دورور آياق اوسته) — آنا، من
 قباچه ده سنه دیمیشم، ایندی ده گنه دییورم، قوی اوغلان-
 لارین ده ایشیتسونلر، قیز گرك اوز خوشی ایله هر کسه
 که کیفی ایسته دی، اونی گوره و به گنه و اره گیده؛ دخی
 او عصرلر کیچوبدی که، قیزی زورنان ایسته مه دیگی آداه
 اره ویریر دیلر. آنچاق گنه من مصلحت گورورم که، گل بهاری
 اصلان بکه ویرهك.

میرزا محمد علی (حرصلی) — استغفر الله، استغفر الله،
 اگر گل بهار منیم باجیم دی، من بو امره هرگز راضی
 اولای بیلمه نم.

رستم بك — نه سببه راضی اولای بیلمیرسن؟ خوب، نه
 عیبی وار، راضی اولمورسان، سن دی گورهك کیمه ویرهك؟
 میرزا محمد علی — من نه بیلیم، کیمه قسمت اولار، اونا
 ویرمريك.

رستم بك — آخر نیجه کیمه قسمت اولار. حاضر قیزی
 ایستیورلر، دخی یوز ایل گوزله میه جگیک که؟...
 میرزا محمد علی (بیر قذر دینمیوب) — منا قالیرسه،
 گل بهاری میرزا بخشعلی یه ویرمريك.

صمد واحد — نیجه، میرزا بخشعلی یه، معلم میرزا
 بخشعلی یه؟

میرزا محمد علی - بلی، همان میرزا بخشعلی یه.
 صمد واحد - بن بونا هرگز راضی اولمام.
 میرزا محمد علی (تعجبلی) - نیجه یعنی راضی اولماز-
 سان؟ هله سن نهچی سن؟
 صمد واحد - بنا قالیورسه، گل بهاری حسین شاهده
 ویرمه لی.

میرزا محمد علی (ساق الینی فیرلادیر) - په-په-په، بونا
 باخ، سن الله، بوده بیزه مشتری تاپدی.
 زهر ابگیم - آی بالالاریم، سیزه بئله منیم جانیم قوربان،
 بیر منا دیون گوروم، او دیدیگنیز آدام لار کیم دیر؛ یاخشی می
 آدام دیلار، نهچی دیلر؟

رستم بك - آنا، من دیدیگیم اصلان بك چوخ یاخشی
 آدام دی، اوزی ده کچن ایل یوریت درسی اوخویوردی،
 سورا پشیمان اولدی، واستوچنی فاقولتینه گیردی، ایندی
 ایستیور مال حکیمی اولسون.
 زهر ابگیم (صمد واحد) - بالا، سن دیدیگون آدام کیم دی،
 نهچی دی، بیر قوللوغی وارمی؟

صمد واحد - آنا، حسین شاهد بیزیم گنج ادیب لریمیز-
 دن در، اوزی ده خیریه مکتبینه ادبیات درسی معلمی در.
 (میرزا محمد علی باشینی بولویور.)

میرزا محمد علی - په-په-په، ایله بزییم گنج ادیبیمیز
 اسگیک ایدی، الله بدنظر دن ساخلاسون (هر صلی) آکیشی،
 من بیلیمیرم ادیب نه دی، آخرای؟

رستم بك - قارداشلاریم، من سیز دن خواهش ایدیرم که،
 هر نه ایله مك ایستیور سنیز، مصلحت نن و عقل اوجی ینان
 ایلون. اونی سیز گرك بیلیمیش اولاسنیز که، او شئی که،
 مهربانچیلیقنان و مصلحت نن آشار، دعوا، قالما-قالنان آشماز.
 گنده دیورم که، گل بهار بزییم باجیمیزدی، گرك بیز

اوچومیزده سعی، تلاش ایده‌ك كه، باجمیز بدبخت اولماسون.
 او آخر حیوان دگل كه، یاپیشاق الیندن، کیمه كه، ایستیوریک
 ویره‌ك. سن بیر سوز دییورسن، من بیر سوز دییورم، او
 بیر سوز دییور. قارداشلاریم، بیلله‌لیک‌نن بیر مطلب حاصل
 اولماز. قیز حاضر، باخ، او قاپونین دالیندادی (الینی ایچری
 قاپویه اوزا دیر)، چاغیراق بو ساعت اوزیندن سئوال ایلله‌ك،
 گورك میلی کیمه‌دی: اصلان‌بگه ایستیر، اصلان‌بگه گیدم،
 میرزا بخشعلی‌یه ایستهر، میرزا بخشعلی‌یه گیدم، حسین
 شاعردی، نه‌دی، اونه ایستهر، اونا گیدم.

صمدواحد—بئله مصلحته قارشو بن بیر سوز سویله‌مم.
 رستم‌بك—(میرزا محمد علی‌یه) نیه دینمیرسن،
 محمدعلی؟

میرزا محمدعلی—اوزینیز بیلون، منیم ایشیم یوخدی.

رستم‌بك دورور قاپودان گل بهاری چاغیریر، گل بهار گیریر ایچری.

زهر ابگیم (گل بهاره)—بالا، گل بهار، گل اوتی یانیمده،
 دورما آیاق اوسته.

رستم‌بك—گل بهار، کیچ اوتی و قولاخ آس، گورنه
 نه دییورم. بیز بو ساعت سنین باره‌نده دانیشیر دیق. سوزین
 آچیغی بودر كه، سنی اوچ آدام ایستیور: بیری اصلان‌بك‌دی،
 بیری میرزا بخشعلی‌دی، بیری ده حسین شاه‌دی. ایندی
 سن ده فکرلش، اللهه‌شکر، یکه قیز سان، دخی سنی اور گتمك
 لازم دگل، قلبین کیمه یاپیشیر اونه گیت، بزیم هیچ سوزومیز
 یوخدی. اصلان‌بك منیم دوست‌لریم‌دان‌دی، اوزی‌ده اینته-
 لیگینت‌دی؛ بلکه گورمیش یا ایشیتمیش اولاسان. میرزا
 بخشعلی و حسین شاه‌ده معلم‌درلر، اما من اونلاره یاخشی
 بلد دگلم. اوزون بیل، فکرلش و جواب ویر.

گل بهار دینمیر

زهر ابگيم (گل بهاره) — بالا، نيه دينمير سن؟
 گل بهار (رستم بگه) — داداش، اول بو که، سن ديدیگون
 آدمالارين هيچ بيرينه من بلد دگلم و قالدی که، سيزين منيم
 باره مده چالیشماغنيز عبث در؛ چونکه من بيليرم که، من
 بير کسی خوشلاسام ده، سن راضی اولسان، محمد علی داداشيم
 راضی اولمياجاخ؛ محمد علی داداشيم راضی اولسه، سن اذن
 ویرميه جک سن؛ هر ايکينز ده خوشلاسانيز، صمد داداشيم بگنميه.
 جک. بير يادينيزه سالتين، گورين اينديه کیمی منيم اوستومده
 سيز اوچ قارداشين نيچه دفعه دعوا-معركه سينه قونشی لار
 يغیشوب تماشايله. یوخ، یوخ، من هيچ کیمه گيتمک ايسنه.
 ميرم. کش سيز بيری بيرنيز نان يولا گيدين.... (دوروب
 چيخير گيدير، ميرزا محمد علی گلوب اوتورير يرينده).
 رستم بک — ایش بئله اولان صورته من مصلحت
 گورورم که، بير صورته که، گل بهار بيز ديدیگميز
 آدمالارين هيچ بيرينه بلد دگل، صباح آخشام گرک که،
 جمعيت خيريه نين زاسيدانياسی در، اوزی ده نوبته گوره، گرک
 بزيم ايوه ييغیشالار. اصلان بک، نيچه که، عضو، زاسيدانياهو
 گله جک. گرک حسابنان معلم لرده اولالار؛ چونکه پروگرام لار
 باره سينده معلم لردن جواب ايستيو بلر، گرک اونلاردان
 شکايت ده وار. خلاصه، اولار گرک گله لر زاسيدانياهو. گل
 بهار ده، ايستر، چيخار اونلارينان تانیش اولار.

ميرزا محمد علی (ساغ اليني اوينادير) — بلی، ايستر
 چيخار اونلارنان تانیش اولار.

رستم بک — نه عیبی وار، چيخماز، قاپی نين آراسيندان
 باخار، هاميسيني گوردر.

صمد واحد — از دواجی نيت ايدوب طوغری دان طوغری يه
 ملاقات ده بولونماق ذره قدر عیب تورتمز ظنينده يم.

میرزا محمد علی (حرصلی صمدواحدہ) — اللہ خاطرینہ،
اوز دیلینی دانیش، پیغمبر خاطرینہ، اوز دیلینی دانیش.
چول قابو تیققلدا یورۛ

رستم بك — کیم سن، گل.
داخل اولور تیمور بك قولتوغوندا پابقا. زهرا بکیم اوزیننی توتورا و طرفه که.
تیمور بك گورمه سون.

تیمور بك — سلام علیکم.
رستم بك — آی علیک السلام، تیمور بك، گل اگلش.
تیمور بك — یا خشی دی، گیده جگم.

ایجری اوتاقدان زیور خانم چیخیرۛ تیمور بکه ال ویریرۛ
زیور خانم (گوله-گوله) — *!Теймурбек, А, здравствуйте,
تیمور بك (زیور خانمین الینی اوپور) —
Здравствуйте, Зивар ханум**

تیمور بك ده، زیور خانم ده اوتورورلار رستم بگون یانیندا. میرزا محمد علی آجیقلی
باخیر بونلاره، تیمور بك پابقانی آچیر، کاغذلری آرا لور، سونرا اوج کاغذ قویور
رستم بگون قباغینه. بوده کاغذلره قول چکیرۛ ویریر زیور خانمه؛ اوده قول چکوب
ویریر تیمور بکه، تیمور بك ده یغیشدیریر قویور پابقایه.

تیمور بك — صباح کی زاسیدانیاین پاپی سقاسینده***
اسمیتا**** مسئله سی باره سنده بیر شئی یازیلمیوب؛ بیر
آز بی قاعده اولدی، اولا بیلر که، گنه افروز خانم چیغیر-
باغیر سالا.

زیور خانم — پاژالستا، **** سن قورخورسان قورخ، اما
من هیچده قورخمیرام. اونلار اوزلری توتدیقلاری ایش
گویا چوخ قاعده لی دی که، بیزیمکینی ده بگنمیه لر — هله سن

* آ. سلام تیمور بك!
** سلام، زیور خانم!
*** اجلاسین گونده لیکنده
**** صورت خرج.
***** بویورون.

الله، او دوننكى نه حركت ايدى، او نه چمخم ايدى؟
والله، من افروز خانمىن يرينه خجالت چكىرديم.

تيموربك (ساعته باخوب ديوور) — ديهه سن يوبانيريق ها!
زيورخانم (دورور آياقه) — رستم، بو گون جمعيت
خيريه نين او قدر ايشى وار كه، بيلميرم آخشاما كيمى
قورتارا بيله جگيك، يا يوخ. ياخشى اولاردى سن ده گيده يدين،
بوزه كومك ايليه ايدين.

رستم بك — عيبى يوخدى، سيز گيدين، من مجال ايله سم؛
گله رم. هاردا اولاجاق سنيز؟

تيموربك — قباچه گر ك تياتره گيده ك، آتچوتين قوپلا-
سينى * آلاخ، سورا مار قوفين كاغد ماغازاسينه گيده ك كاغد
سته چك.

رستم بك — اول بيله كه، من ده گله م.

زيورخانم و تيموربك دورورلار آياغه، زيورخانم آينه قباغينه گيتوبه
شيليا پاسينى دوزلدرو تيموربك ايله چيخوب گيدير. ميرزا محمدعلى گينه آجيقلى —
آجيقلى باخير بونلارين دالينجه. قنبر، اوزون چوخالى و بلينده خنجر، يانينده
چوبان، قربان گيريرلر ايجرى. قربانين بير الينده اوزون چوماق، بير الينده دستماله
دوگونلى بيرقاب. ايكيسى ده باشرانديرلر.

رستم بك — قنبر، نه وار، قويونلار نيجه دى؟

قنبر — ساغليغين، بير شينى يوخدى، اما قويونلاره برك
قيزديرما دوشوب، يامان قيرير، هيچ بير علاجى يوخدى
(قربانين اليندن دوگونچه نى آلوب قويور يره) بويور! —
ايدينيز، بو ياوانليغى بوشالدايديلار: بير از كه رهدى،
بير آزده تهزه شوردى.

قنبر دوگونچه نى آبارير ايجرى، قابئنين يانينه قويور.

زهرابگيم — قنبر، نيه چوخداندى گورو كه ورسن؟

قنبر — خانم بگيم، والله، ماجاليميز اولمور، قويونين
آزاري باشيميزى برك قاتوب.

حق حسابين مورتينى.

رستم بك-قنبر، بیلیرسن نه ايله؟ صباح آخشام مال
حكیمی بیزده اولاجاق، جمعیت خیریه نین ییغینجاقی دی، سنده
گل، یادیمه سال، دییهك، بلکه قویونلارین قیز دیر ماسینا بیر
داوا دییه.

قنبر—باش اوسته، گله رم.

رستم بك—هه، یادیمه دوشدی، دهوه یونی تاپشیر میشدیم،
هیچ یرینی ایلیه بیلدین؟

قنبر—آغا، آختاریرام، داخی بیزه گوره بیر قوللوخ؟
رستم بك—گیده بیلهرسنیز. (قنبر و چوبانلار چیخیرلار).
رستم بك گیر آناسنین طرفینه و گوله-گوله دیور.

رستم بك—آنا، کیفین نیجه دی، یاخشی دی؟ آنا، بیلرسن
نه وار؟ من لغت یازیرام، بیلرسن لغت نه دی؟ یعنی انسانین
دیلینده هر نه غریبه سوز وار، گرک او کتابه یازیلا؛
هامیسی گرک یازیلاکه، بیر سوزده قالمیا. بلکه سنده
ایله بیر غریبه سوز بیلرسن که، بیزیم یادیمزه دوشمه میش
اولا. هی، نه دیورسن آنا، بیر غریبه سوز دی، یازیم.
زهرابگیم—بالا، قادان منا گلسون، من نه بیلرم که،
نه دییوم.

میرزا محمدعلی—(دورور آیاهه) داداش، اگر غریبه
سوز آختاریرسان، مندن سوروش دییوم؛ دخی آغ بیرچک
آرواد نه بیلر، نه دیسون. غریبه سوز بودی که، ایندی؛
ماشاءالله، قراخماللی عالمیر دخی حجابی-زادی بالمره
آتوب، باشلیوبلا روس سیاقی اوزی آچیق زنده گانلق
ایله مگه. ايله من نن اولسه، لغته بو مطلبی ده یازسان، پیس
اولماز. (باشماقلارینی گییور گیتسون)

رستم بك (آچیقلی و اوجادان)—محمدعلی، سنی آند
ویریرم، آتاوین گورینه، من دن ال چک.

میرزا محمدعلی باشماقلارینی کییور گیتسون،

زهرابگیم (محمدعلی یه) — بالا، محمدعلی، بیر دایان،
بالا، بیر دایان، بیر گیتمه.

زهرابگیم قالخیر آیاغه، قولتوقیندان بیریاض چیخاردیر، گیدیر محمدعلی نین
دالینجه؛ اوده قولاق ویرمیوب گیدیر. زهرابگیم گنه گلوب اوتورور یرینده و
بیاضی قویور قولتوغینه. صمدواحد یازی یه مشغول اولدیقه، ایچری دن اوشاق
آغلاماغی ایشیدیلیر. صمدواحد الینده قلم دورور گیدیر قاپویه طرف وحرصلی؛

صمدواحد — چوجوخ آغلاماسون، بن شعر یازیرام. (گلوب
اوتوریر یرینده و رستم بگه) داداش، ادبیات دان لازم سه،
نمونه اولاراق بیر شعر دییوم، یاز لغته.
رستم بك — نه عیبی وار. اما بو شرط ایله آچیق اولسون،
یوخسه دوغریسی من سنین دیلینی قانمیرام.

صمدواحد (کاغذلرینی اللشدیریر و بیر یردن شاعرانه
اوخویور.) — انظار شبابمه پدیدار اولان ای ظل — ای ظل
طلوعات اولیورسان ینه پیدا.

رستم بك — («ایح» ایلویوب چونوب گیدیر اوز اوستولینه
طرف) او دیلی من اوزوم قانیرام که، لغته ده یازام.
صمدواحد (دورور آیاغه و کاغذلرینی یغیشدیریر که،
گیتسون) — داداش، من سویله دیگیم «فاوست» دان تورک
دیلینه ترجمه در، بیزیم معلم لر بونی ایندی بو ساعت
مکتبلریمزده بالاجه چوجوقلاره اوگره دییورلر، سن که،
بونی قانمیورسان، صنایع نفیسه دن بی بهره اولماقینی مشاهده
ایدیورسن، ظنینده ییم، افندیم.

صمدواحد، آجیقلی، کاغذ قفسه نین ایچینه آتوب دوروب گیدیر. رستم بك تعجبلی
باخیراونون دالینجه.

زهر اېگيم (دورور آياغه، بياضينى قولتوقيندان چيخاردير
و صمدواحدين دالينجه) — بالا، بير دايان، بالا، بير دايان.
صمد بالا، بير دايان، (رستم بك ده كغذلرينى يغيشديرير و
آجىقلى حاضر لاشير چيخوب گيتمگه. ايندى ده زهر اېگيم
بياضينى بونه طرف توتوب يالوارير:)

زهر اېگيم — رستم، رستم، آياخلارينون آلتينده اولوم، بير
دايان، بالا، بير دايان، بير بو كتابه باخ.
رستم بك (آجىقلى) — ايج، آنا، سن الله، ال چك.

رستم بك ده چيخوب گيدير. زهر اېگيم قاليراورتاليقهده تك. البته كتاب، بوقتر
فكردن سونرا قايدوب اوتورور يرينده. كتابين بير صحيفه سينى آچيروتايله
باخير. بيرقتر باخاندان سونرا باشليور همان صحيفه نى اوپمگه.
پرده سالىنير.

ايکينجى مجلس

رستم بگين زال اوتاغي، اورتاليقدا اوزون استول، اطرافينده صنداليلر اوسته
اگلوشوبلر جمعيت خيرييه عضولرى؛ باشدان رستم بك كه، جمعيتى خيرييه نين
صدرى دور؛ اونين ساق طرفنده زيور خانم، سول طرفنده تيمور بك. اوندان سوايى
اگلوشوبلر: ميرزا زينال — ملت پرست، سليمه خانم — معلمه، اعلان بك، اسماعيل آغا،
منور خانم، صمدواحد، حسين شاهد، يانينده مكتب شاگردى، فسرلى؛ كنارده يرده
ديز اوسته اگلوشوبلر: ميرزا محمدعلى، ميرزا بخشعلى، يانينده بير مكتب شاگردى،
بوركلى، قاپونين يانينده اوچ — دورت نفر فقير و غير آداملار كه، آياق اوسته دوروب
اجلاسه تماشا ايديرلر. اوتاغين كنجنده، جماعته گورو كمين يرده، پرده داليندا
زهر اېگيم و گل بهار اوتوروب مجلسه نظر ايليرلر. عضولرين هره سينين قاباغيندا
بيرورق آغ كاغذ و قلم تراش؛ صدرين قباغيندا زنگ، آداملارين چوخي پاپروس چكيړه

رستم بك — * Господа, заседание об'являю открытым

* آغالار، اجلاسى آجىق اعلان ايديره.

ميرزا زينال (دورور آياغه و يوموروغيني سيلكه يه -
 سيلكه يه آچيقلی) - آغالار، آنا ديليندن باشقه بوراده اوزگه
 ديل دانيشماق اولماز. آنا ديلي، آنا ديلي، تورك ديلي،
 ملى ديل.

زيور خانم (دورور آياغه) -

Не понимаю, господа, что за дикарство? Пусть кто
 каким языком лучше владеет, на том и об'ясняется,
 что же такое?*

ميرزا محمد علي (آچيقلی) - حق بويورور ميرزا زينال،
 اسلام مجلسی هارا، روس ديلي هارا؟

قالان عضولردنه بعضی دييور: «عیبی یوخی» بعضی دييور: «اولماز»

رستم بك (زنگی چالیر) - آغالار، من تكلیف ایدیرم
 كه، هر كس كه، ممكن در مسلمانجه دانیشسون؛ چونكه
 بوراده روس ديلي بيلمین لرده وار. اوكه، بریسی مسلمانجه
 هئچ دانیشماخ بيلمیر. اوندأ داخی چاره نه دی...

ميرزا زينال - خير، رستم بك، بریسی كه مسلمانجه
 بيلمیر...

ميرزا بخشعلی (رستم بگه) - باغیشلاينيز، رستم بك،
 بریسی كه، مسلمانجه بيلمیر، دخی بو مجلسده اونون عضو
 اولماغه نه حقی؟!

زيور خانم -

Господа, так нельзя рассуждать, ей богу! **

ميرزا زينال (دورور آياغه و اوجان) - بيز دوباره توقع
 ایدیريك صدر جنابلريندن كه، روسجه دانیشماغی بالمره
 قدغن ايلهسون.

* آنلامیرام، آغالار، بو نه وحشی لیکدیر؟ قوی کیم هانسی ديلي ياخشی بيليرسه
 اوديله دانیشسين. بوندانه وار كه؟
 ** آغالار، والله، بئله محاکمه ایتمك اولماز

گینه سس-کوو قالخیر، گینه رستم بک زنگی چالیر جماعت ساکت اولور،»

رستم بک (تیمور بگه) - خوب، تیمور بک، پاو یسقادہ یازیلان واپر-وسلاری* اوخو، جماعت ایشیتسون.
تیمور بک (پایقادان بیر کاغذ چیخاردوب اوخویور) -
اولینجی مسئله-ایل حسابی تصدیقی مسئله سی؛ ایکینجی مسئله-مکتب پروغرامی باره سنده؛ اوچونجی مسئله-آجلارین عرضحالی باره سنده؛ دوردینجی مسئله-علم الاهی درس لری باره سینده-بونلاردر.

رستم بک (دورور آیاغه) -حضرات، ایل حسابی باره سینده کچن زاسیدانیده بیر قدر رازنوریچیه**اولدی، بوده او باره ایدی که اسمیتانین بیر پاره پونقت لارینده***بیر قدر تفاوت گورسندی، و اوز گه جورده اولا بیلمزدی؛ سبب بو که، مداخل اولدی، مخارج اولدی، اونین بعضی یرلرینی بیز محض پریبلیزیتیلنو****تعیین ایدیریک. مثلاً بیز که، دییوریک بال قوناخلیغیندان گله جگده بو قدر مداخل اولاجاق، البته، بو مداخل بیز یازدیغمیزدان یا بیر قدر اسگییک اولاجاق، یا آرتیق اولاجاق و محض بو سبب دن اسمیتاده ردبدل عمله گلیر-که، اونى توچنو*****دوز گتورمک ممکن دگل. کیمین بوبارده سوزی وار، بویورسون. اصلان بک دانیشاجاق.

اصلان بک (دورور آیاغه، گل بهار دقت ایله باخیر) -هیچ بئله دگل، باغیشلا یاسنیز، زاقون بو اسلوچای لاری تماماً

* گونده لیکده یازیلان مسئله لری.

** فکر اختلافی.

*** ماده لرینده.

**** تخمینی.

***** دقیق.

پريد اوسما تريت* ايليوب در. اگر راز نورچيه ايله بير
اسلوچاي ده اولدى كه، اونى مداخل جرگه سينده اولان
پونقت لار دوز گتورمه دي، او وعده اسمتيني استاتيلارى
او قذر ساقراتيت** ايدير لر كه، ايل' آخرينده حساب دوز
گليز، اما بيزيم اسميتانين پاغريشت نوستلاري*** او باره-
ده در كه بيز، ناپريمير**** تعين ايله ميشيك آجلاره ايلده
يوز منات پايلىياق، اما بيز يوز منات عوضينه پايلاميشيق
يوز دوققوز منات اون دورت شاهى ايكي قپيك.

جماعتلن بير نيچه سى گولور، بير نيچه سى ده چپك چالير. گل بهار نيچه دفعه
اسنيور، برك يوخوسى گليز. ميرزا محمد علي وبخشعلي باشلاريني بولويور.

رستم بك (زنگى چالير) دخى بو باره ده گينه سوز
دانیشان وارسه، ديسون. (بير سس گلمير) خوب، (كاغذلارى
آراليور) ايکينجى مسئله مکتب پروغرامى باره سينده در.
معلوم در كه، كچن هفته ريويزيوننايه قاميسيا...

ميرزا زينال-تفتيش قوميسياسى.

رستم بك- كچن هفته تفتيش قوميسياسى مکتب پرو-
غرامى باره سينده ايراد توتوب كه، گويا پروغرام لاره
نيجه كه، لازم در دقت اولونمور و درس لر بير نوع سست
كيچير و ايکينجى قلاسه...

ميرزا بخشعلي- ايکينجى صنف ده.

رستم بك- ايکينجى صنف ده ادبيات درس لرى نهايت
چتين له شوب و بيزيم اوز ملى آذربايجان ديليميز بالمره

* بوتصادلرين هاميسى قانوندا نظره آلينميشدير؛

** صورت خرج ماده لريني اختصار ايدير لر.

*** قصورلارى

**** مثلا.

نظر دن سالی‌نوب، کچن زاسیدانیاده معلم جنابلریندن خواهش اولنوب‌که، بو باره‌ده جماعتین آرزوسینه حرمت قویوبان، مسئله‌نی ممکن دره‌جده نظر دفته آلسونلار. حسین شاهد جنابلری دانیشماق ایستیور.

حسین شاهد (دورور آیاغه، گل‌بهار قولاخ ویریر) — محترم اعضای انجمن حضرتلرینه اوز اخلاصیمی تقدیم ایدوب، مطلبین ان ابتداسیندان بیر شمه ایضاحات ویرمگی فرض و قرض بیلوب التماس ایدیورم افندیم. آرقاداشلار، شیمدی هیمیز تانریمزین بویوردیغی ایله ایشته کوویمیزده توپراغه بورجینی اوده‌مکدن قاجاق تک بیر کیشی اولاماز؛ اونی های جفت سوررکن تر اولاراق الیمزدن دوکمیشیز، ییتر! آز اول آلچاقچه بوراقوب ساووشدیغیمیز توپراقلار ییتر. های ویا دشمنه ساواشارکن قان اولاراق دامارلاریمیزدان آقیتیمیشیز، ییتر! عاقیل ایرمز تانری حکمت‌لری ایله، آؤت، یارین و غدار و مردار اللر فنالریمیزی انه‌میزدن کسهرک بیزی وحشت شیطانلرینه قربان ایده‌جک ظن ایدیورم افندیم. ییتر، آز اول آلچاقچه بوراقوب ساووشدیغیمیز توپراقلار، ییتر.

گل‌بهار و آداملارین چوخی‌اسنیور.

آؤت، چوجوقلار، قادین‌لار، ایرقاقلار، ینی‌لر بو توپرا-
قدان چیقوب یاووقلوسنه قاوشمشدی؛ قار تلاشمیش قوللارینی
اوچ-بش مزراق بویی اوده‌کی پنارین اوستینه قادار سالان
بول کولگه‌لی سوقاقلارین دیبینده کومله‌ین داووللرین سسی
چوجوقلارین دوگونینی بیلدیریوردی؛ ساغلام کوکسلرده
ایقوده کی یاووزلق، حویقولارینی قاپارتان بو گومبورتی
کندی قیلیجلریمیزین ارمغانینی خاطرلاتیوردی، افندیم،
حالبو‌که، آؤت، بیر طاقم ادبیات‌که، اکینجی صنف‌ده تحصیل
اولونماقده...

ایشته گله بکله کیمی قارلر دوشیور
سانکی بیر نور اینور هر فدانا
لاکن اگلنجه اولور کان آدانا
یاورو چوجوقلار اوشیور

آغالار، بو دگل می ملی ادبیات، بو دگل می تورک
لسانی!..

ممدواحد چپیک چالیر. قالان جماعتدن گولنده وار، وتکتک چپیک چالانده وار؛
گل بهار مور گولیور

مکتب شاگردی باشنده فس:

ایشته گله بکله کیمی قارلر دوشیور،
سانکی بیر نور اینور هر فدانا،
لاکن اگلنجه اولور کان آدانا،
یاورو چوجوقلار اوشیور.

ممدواحد و حسین شاهد اللرینی قویورلار همین شاگردین چپکینه. جماعتده
چپیک چالانده وار گولنده وار.

زهرا بگیم (گل بهاره) قیزیم، بو آدمالار نه دانیشدیلار؟
گل بهار جواب ویرمیر، چونکه مور گولیور.

میرزا محمدعلی (حرصلی جماعته) ابالام، هله بیزی
باشا سالین گورک نهیه چپیک چالیرسنیز؟

رستم بک (کاغذلری آرالییور) - آغالار، قالدی ایکی
مسئله: بیر ی علم الاهی درسلری باره سینده، بیر ی ده
آجلارین عریضه سی. علم الاهی باره سینده اوشاقلارین بیر
پارمیینین اتالاری طرفندن عریضه گلوب که، مکتبین
اوجونجی صنفینده معلّم جنابلری که، عبارت اولسون میرزا
بخشعلی و منیم کوچک برادریم محمدعلی دن، او کتیا بر آینده
خسوف و کسوف باره سینده، یعنی آیین و گونین توتولماغی

بارمسینده بیر موعظه باشلیوبلار که، ایندی دورت آی اولور که، همان کسوف و خسوف درسلی نه اینکه آزالمیر، هله بلکه آلتی آیده بوندان سورا قورتارمیاجاخ.

میرزا بخشعلی-خیر، آغا، ایله دگل، عفو بیوراسنیز، ایندی که، درسلمحض کسوف بارسینده در که، دورت آی حر اوخونور؛ او که، قالدی کسوف درسلی، بلی، حق در، بیر آلتی آیده کسوف درسلی تحصیل اولونمالی در.

رستم بک (میرزا بخشعلی یه زنك چالا-چالا)-جناب میرزا، منی باغیشلیاسنیز، خواهش ایدیرم سوزیمی قورتارمامیش سوزیمی کسمیه سنیز. بلی، هیچ عیبی یوخلر، دانیشماخ ایستیورسنیز، ایضاحات ویرنیز، اما خواهش اولونور بیاناتنیز مختصر سویلیه سنیز.

میرزا بخشعلی (دورور آیاغه و الینده بیر یکه دری دن جلدی کهنه مسلمان کتابی؛ گل بهار دقت ایله قولاخ آسیر)-اعضای گرام دن عذر ایستیورم که، ذیلده معروضه محقریم آغایان بزرگوارین دردرینه شاید سبب اولا. آغامه عرض اولسون که، علم الاهی درسلی، علم نجوم درسلی، هئیت درسلی و خلاصه الحساب درسلی مکتب پروغراملارینده، نیجه که، شایسته و الزم در، آراشت اولونمیوب که، آیا، خسوف و کسوف مسئله لری بوسایدیغیمیز فنونین هانسی بیر یسینین دایر مسینده تحصیل اولوناسی در و فوق الذکر فنون هانسی معلمین عهده سینده و تحت جوابده لیگینده در. بنده یه محول اولونان علم اقدس الاهی درسلی دوری ابتداسیندن نیجه که، معلوم در، بیست هشتم ربیع الثانی، یوم چهارشنبه قطرین اصبع لرینین-ایکی دانگی و شمسین قرصینین تمام صحیفه سینین دانگیاریمی راس عقده سینین حوالی سینده متکسف اولوب، یعنی باصطلاح تورك، گون توتولوب و همین کسوف گون چیخاندان بش ساعت اون اوچ دقیقه ده واقع اولوب. اعضای انجمن حضرتلرینین حضور

مبارك دلرينه عرض اولسون كه، كسوفين كيفيتي و اونين اوضاعى كره ارضين جميع بلادلرينده مختلفى صورته ظهور ايدوبدور و محض كسوف نقشه سينين ناظر محترم لرينين اطلاعيندن اوتري بنده حقير او فكرده اولديم كه، بير طرفدن اثر پرثمر جناب فخامت نصاب ميرزا حسن خان نجم الملك، اخوى زاده جناب حاجى نجم التوله نى دستور العمل منزله سينده توتوب، ديگر طرفدن هئيت علميندن اخذ و شرق علماسى طرفندن تصديق اولونميش كواكب سياره نين حر كاتينين بياناتيندان مستفيد اولوب، ملت بالالارينه همين علومين فوايدىنى اختصار ايدوبن، نوجوانلارين نظر دقتلرينه تبليغ ايديم.

جماعتدن و عضولدن چوڭ مورگوليور، زهرا بگيم و گل بهارده مورگوليور.
ميرزا بخشعلی (ميرزا محمدعلی يه) — بويور، آغا، نوبت سيزين در.

ميرزا محمدعلی (دورور آياغه) — فصل نوزدهم در بيان كسوف و خسوف، يعنى آيين و گونين توتولماغى.
زيور خانم (ياواشجه رستم بگه) —

*Нельзя ли сократить речи ораторов?

ميرزا محمدعلی — احوالى كه، كو كبلره عارض اولاء همان اوضاعده كه، بيرى بيرينه نسبت لرى وار، از اونجمله همان احوالدر كه، قمر شمسه عارض اولاء و بير صورتده كه، قمر بير كثيف جنس در و آفتاب دان كسب نور ايليور و چون...

تيمور بك — منيم قانا جاغيمه گوره بو قدر تفصيل ويرمگين لزومى يوخدى.

ميرزا محمدعلی (حرصلى و اوجادان) — نيجه يعنى لزومى يوخدى؟

*ناطقرين نطقينى قيسالتماق اولمازمى؟

جماعتين ايچينه دانيشيق دوشور؛ نيجه لري دييور-لرزمي يوخدي، بير باره سي
دييور-قوي سوزيني ديسون،

مكتب شاگردی باشينده پاپاخ-كسوف يعنى آفتاب
گرفتگی، اون حالت است كه قمر میان آفتاب حایل باشد
وكسوف واقع اولانده همین دعائی اوخویارلار: بسم الله
الرحمن الرحيم، ربنا، آتنا فی الدینا..

میرزا بخشعلی و میرزا محمدعلی اللرینی قویورلار همین شاگردلرین چيکینه

رستم بك (زنگی چالیر)-آغالار، اعضای مجلس خواهش
ایدیركه، بیاناتی تمام ایدك و دخی دانیشماغه اختیار
ویرمیهك، کیم بونا راضی در، دورسون آیاهه.

عضولر تامادورور آیاهه. میرزا محمدعلی باشینی بولویا-بولویا گیدیراوتورور
یرینده و بیر نیجه دفعه دیيور «نیجه لرزمي يوخدور».

رستم بك (زنگی چالیر و بیر کاغذ آلیر الینه)-جماعت،
خواهش اولنور آجلارین عریضه لرینه قولاخ ویره سنیز.
عریضه. مسلمان جمعیت خیریه سینه. مشهدی جعفر اوستا
مهدی اوغلی طرفندن. عریضه ده یازیلوب كه، «من قوجا
و شکست آدمم و اون ایکی نفر کلفتیم وار، یومیه چورگینه
محتاجیق؛ جمعیت خیریه دن بش-اون منات چورك پولی
ایستیوريك كه، نه قدر جانیمیز ساق در سیزه دعاچی اولاخ».

همان عریضه صاحبی مشهدی جعفر یریور جماعتین ایچینه و آغلیا-آغلیا پول ایستیور،

رستم بك-آغالار، بو باره ده سوزی اولان وار دانیشسون.
تیمور بك-من ایله بیلیرم كه، جمعیت خیریه بومسئله یه
ایندی ال وورا بیلمز؛ سبب بودر كه، کچن اجلاس ده ده
آجلارین عریضه لرینه کفایت ویریلمه دی و ویریلمه مگنین ده
سببی بودر كه، جمعیتین صندوقنده اولان پول لاری زاپاسنوی
فونده* قویماق صحبتی اورتالیغه قویولوبدر.

* احتیاط و سایطینه.

رستم بك-بئله اولان صورت ده آجلارين عريضه لرینی
بوگونکی مجلسده مذاکره یه قویماخ اولمیا جاخ.
عضولرین بیرنجه سی دیور؛ خیر، اولمایا جاق، بیرنجه سی دیور گرک مذاکره یه
قویولسون.

رستم بك (زنگی چالیر) - آغالار، آجلارين عريضه لرینه
بوگون کفایت ویرمک ایستین لر دورسونلر آیاغه.
دورور آیاغه زیورخانم و منورخانم.

رستم بك (تیمور بك ایله پیچیلداشاندان سونرا) -
جماعت، جمعیت خیره بئله قرار قویدی که، آجلارين
عريضه سی موجبینجه آجلارين حالینی یوخلماق و اوللارين
حقیقت ده محتاج اولماقلارینی تحقیق ایله مک دن اوتری
علاحدہ قومیسیا تعیین اولونسون و بو سبب دن همین
مسئله نین مذاکره سی بوندان سورا کی اجلاسه قالمای
قرار ویریلدی.

آجلار آغلا شیر، زیورخانم دورور گیدیر، مشهدی جعفره بیرگوموشن پول ویریر.
زیور خانم - دوغریسی منیم بو کیشی یه یازیغیم گلیر،
Какой он жалкий! наверное голодный.*

قاپوده گورسنیر قنبر، قربان و زمان، قربانین وزمانین هره سینین برالینده اوزون
چوماخ، بیرالینده دستمال باغلاماسی

زمان (گوبود چوبان سسی ایله) - بور دادی می او مال
حکیمی؟

جماعت اوزینی چوندریر چوبانلاره طرف

قنبر (زمانه) - آده، حیوان، ادبلی دانیش، آغالاردان
عایب دی!

رستم بك (قنبره) - قنبر، بیر آز دایانین، مجلس قور-
تارسون، سورا دانیشاریق. (اوزینی اصلان بگه توتور،

* اونه قدر زواللی دیرا یقین که، آجدیر.

یاواشجه) اصلان بك، بو بیزیم سر کریمیزدی. او ایکی سی ده
قونشی چوبانلارینداندی؛ دونن گلمیشدیله، دییوردیلر که،
قویونلاره بیر آزار دوشوب، جمعیت داغیلاندا سورایا
قذر آیاخ ساخلا، بلکه بونلاره بیر داوا دییهسن.
اصلان بك-یاخشی، قالارام.

قربان (آجلارین آغلاماغینه دقت سالیر و دییور)-آبالام،
نیه آغلیور سینیز؟
مشهدی جعفر-آی قارداش، والله، آجیق، اوچ گوندی
دیلمیزه چورك ده گمیوب.

بونو ایشیدن سوراقنبر، قربان و زمان باغلامانین بیرینی آچیرلار و اوچ نفر
آجلارین هر سینه بیر چورك و چورك اوسته یاغ قویوب ویریرلر.

آجلار (چوبانلاره)-آی قارداشلار، الله سیزه کومک
اولسون، الله آتانیزه رحمت ایله سون.
زامان-نوش جان اولسون، قارداشلار، دویونجه ییون،
دویماسانیز، گینه ویرمیک.
جمعیت دورور آیاغو و آجلارین یمکینه تماشا ایدیر. گل بهارده دقت ایله باخیر،
چوبانلاره.

رستم بك-*. Господа, заседание об'являю закрытым.

جمعیت الاله و یروب ایستور چیخاگیده و سونرا کینه قایدوب آجلاره تماشا
ایدیر؛ خانملارده قباچه بیریری ایله اوپوشورو سونرا حاضرلا شیر چیخماغه و
هامینین نظری چوبانلارین آجلاره چورك ویرمکینده دیر.

رستم بك-قنبر، قنبر، یاووقه گل، سوزینی دی.

قنبر، قربان و زامان کلیر قباغه، اصلان بکین یانینه.

اصلان بك-یقین که، قویونلارده یارا گورسنیر.
قنبر-بلی، یارالانانی ده اولور، اما یارانین دیلینی بیز

* آغالار، اجلاسی باغلی اعلان ایدیرم.

بيليريك؛ قارا نوft سورتن كيمي ياخشى اولور، اما
قيزديرمانين چارەسینی بيلميريك.

عضولر چوبانلارين دانيشيغينه قولاق ويرير.

اصلان بك (بیر قدر فکردن سورا) — ياخشى، بیر منه
ديون گوروم، قويونون ياراسینی سیز ديزينغيقسيا
ايليورسنيزمی؟

قنبر — قانماديق، حکيم آغا.

قربان — باشه دوشمهديک، قربانين اولوم.
زامان — او نه سوزدی، باشينا دولانيم.

جماعت گولوشور.

اصلان بك — بيرده منه ديون گوروم، قويون يارالاننده
اونون تيمپراتوراسینی اولچورسنيزمی؟
قنبر — قانماديق، حکيم آغا.

قربان — باشه دوشمهديک، قربانين اولوم.
زامان — او نه سوزدی، باشينا دولانيم؟

جماعت گولوشور.

قربان — حکيم آغا، يارايان سنين ايشين يوخدی، يارانين
ديليني بيز اوزوميز بيليريك؛ کچن هفته قومرال کهره
قويونی جاناوار يارالاميشدی، باخ، ياراسی بيله کالافا
کیمی ایدی، قارا نوft سورتديک، ايکی گونده ياخشى
اولدی.

جماعتو گل بهار دقت ايله قولاق آسير.

بنيش قارايوزی جاناوار ايکی هفته بوندان قباق
يارالاميشدی؛ اونیده قارا نوftنن ياخشى ايلهديک. کچن
گون حاجی امراح گيلون سورى سيندن ساری ابرهش
قويونی گنه جاناوار داغيتميشدی، اوناده قارا نوft
سورتديلر. سنين يارايان ايشين يوخدی. بيليريك، سن
ياخشى حکيم سن، سن بو شوغريب قيزديرمايه بير داوا

ویر، یا بیزه بیر مصلحتلی سوزدی، بیرده سنی آند
ویریرهم آلاهه، بیزنن ایلله دانیش که، باشه دوشک، یوخسا
بیز چولده بویومیش چوبانیق، سن بیر داوا ویر، قویون
قیزدیرمادان اولمه سون. اودی، بیر آیین ایچینده بزییم
سوری دن یگر می قویون قیزدیرمادان قیریلدی؛ ساری
کره دونن بزییم سوری دن قیزدیروب اولدی. زامان
گیلون سوری سیندن دونن یوخ ایره لی گون بیر قارا
بنیش، بیرده ساری قارایوز آزارلادی و مردار اولدی.
(زامانا) آده، زامان، نیه دینمیرسن؟ (اصلان بگه) سن بو
قیزدیرمایه بیزه بیر داوا ویر، یوخسه بیله گیتسه ایویمیز
یخیلار، سن بیزه رحم ایله! بیزده سنین یولینی بوش
قویمانیق، هر دن بیر، یاغدان—شوردان گتورریک. اوشاخلار
ییه، آغ یواننیخ پیس دگل، بیلیرم شهر یری دی،
قوناخ—قارانیز اولور.

اصلان بك (رستم بگه ال ویروب گیدیر و چوبانلاره
دیور)—یاخشی، گلهرسنیز ریسسپت* یازارام.

چوبانلار معطل قالوب بیلیرلر نه ایله سونلر
جماعت هامی باشلور کوله کوله داغیلماغه، اوتاقدہ قالیر رستم بك، میرزا محمدعلی
و ممدواحد. بونلار اوچی ده یاووقلا شیرلار کل بهارین یانینه،

رستم بك—هه، باجیم، گوردون اصلان بك نه یاخشی
دانیشیر؟

میرزا محمدعلی ناراضی باشینی بولویوره

گل بهار—خیز، داداش.
زهر ابگیم (گل بهاره)—آی قیز، اصلان بك دانیشانده
سن یوخلامیشدین، ماشاالله، یاخشی دانیشدی.
رستم بك چکیلیرکناره، ممدواحد کلیرقباغه.

صمد واحد — گل بهار، گوردین حسین شاهد نه گوزل
اشعار سویله دی؟

گل بهار برك گولور، بونه باخوب میرزا محمدعلی ده گولور، صمد واحدده چکیلر،
کناره و گل بهار گولمکدن ساکت اولوب دییور؛

گل بهار — قارداشلاریم، واللّه، سوزین دوغریسی بودر
که، چوبانلارین دانیشیغیندان سوایی من بیر سوز باشه
دوشمه دیم (چیخوب گیدیر ایچری اوتاغه)

رستم بک (گلوب دورور زهرابگمین قباغینده و آجیغنان
دییور) — آنا، دخی بوندان سونرا قیزینی کیمه ایستیور سن
ویر، منیم دخی ایشیم یوخدی.

میرزا محمدعلی (رستم بگه) — سوز یوخ که، اصلان بک
کیمی احمقره گیتمک دن سه، گل بهارین ایوده قالمای
مصلحت در.

رستم بک (چوخ اوجادان میرزا محمدعلی یه) — آخماخ-
آخماخ دانیشما!

میرزا محمدعلی (بوده اوجادان) — دانیشا جاغام.
صمد واحد (بوده اوجادان) — ادب سیزلر، آؤت، ادب-
سیزلر!

اوجی ده بیر-بیرینه چوخ حرصلی باخه-باخه چیخوب گیدیرلر. زهرابگیم تیز
دورور آباغه و اوغلانلارین دالینجه، یالوارا، یالوارا.

زهرابگیم — سیزه گلن قادا-بالا منه گلسون، آی
بالالاریم، ساواشمییون.

قولتوغیندان بیاضینی چرخاردوب قالخیزیریوخاری، اوغلانلاری اوزاخلاشوب یوخ
اولاندان سورا قایدوب اوتورور یرینده، بیاضینی گنه قویور قولتوق جیبینه و
درین فکره گیدیر.

پرده سالینیر.

اوچونجی مجلس

«زهرابگیم و گل بهار اوتوروبلار اوز یرلرینده، قاپوده دوروبلار قنبر، قربان و زامان».

قنبر — خانملار، بیز معطل قالدیق، بیلمه دیک بو مال حکیمیندن قویونلاره داوا اولاجاق یا یوخ.
گل بهار — نیه گیدوب سوروشمیرسان؟
قنبر — خانم جان، بیلمیرم هاردا اولور.
گل بهار — رستم داداشیم بیلەر، نیه تله سیرسینیز، گوزله یین، گلسون سوروشون.
قربان — خانم جان، قویونلاردان نگرانیق.
گل بهار — قنبر، دونن سن مال حکیمی ن دانیشانده من قولاق آسیردیم، قویونلارین آدی چوخ مه زه لی ایدی، نیجه، نیجه؟ قومرال قارا گوز؟ (گولور).
چوبانلار اوتانیرلار و باشلارینی آشاغی سالیزلاره

قنبر — خانم جان، بیزیم سوریده یوز اللی قویون وار، هامیسینین علاحتده آدی وار؛ نیجه که، بیر مجلسده یوز اللی آدام اولار، هر مسینینده آیری-آیری آدی اولار. (گول بهار گولور، زهرابگیم قولاق آسیر). بو آدلاری قویونلاره بیز اوندان اوتری، قویوریق که، قویونلار همیشه نظریمیزده اولسون و اونلارین بیرسی سوریدن چیخمیش اولسه، او حقیقه بیلکه و دالینجه اولاق. ایندی، مثلاً منیم قویونلاریمی گتوره لر منیم گوزومین قباغینه و امتحان ایچون سوریدن بیر قویون چیخاردالار، من سوریده بیر بیلجه باخان کیمی (گوزینی دولاندیریر او طرفه بو طرفه) بیلجه گم که مثلاً، چال ابرمش قویون سوریدن چیخوب: یا اوغور-لیوبلار، یا جانلار داغیدوب.

گل بهار (قنبره یا ووقلاشیر) — دایان، دایان، قنبر، سن الله، بیر منی باشه سال، چوخ عجب، ایندی مثلاً، توتاق که،

بیر ساعتلیغه سورینی گتوروبلر بورا، سن ده باخیرسان.
 آخر بو اوچ قویون دگل، بش قویون دگل، اوزون
 دییورسن یوزاللی قویون دی، اوزی ده جانلی حیوان دی،
 بیر یرده دوران دگل، قاریشقه کیمی قایناشیر بیر ی بیرینه،
 سن نه طور بیله جک سن که، بونین ایچیندن هانسی قویون
 یوخد ی، هامیسی ده بیر ی بیرینه اوخشیور، سن الله، قنبر،
 نقل ایله!

چوبانلار گولوشور.

قنبر—خانم جان، باخ، مثلا، قوربان گیدیر، دورور
 قویونلارین بیر طرفینده، زامان دا گیدیر دورور بیر طرفینده
 که، قویونلار داغیلماسون، آلیرام آغاجی الیمه، (قوربانین
 الیندن چوماغی آلیر) و باشلیورام قویونلاری یوخلاماغی:
 قارا که ره، تایین گورمک گرک؛ قومرال که ره، تایین گورمک
 گرک؛ ساری کوره، تایین گورمک گرک؛ قومرال کوره،
 تایین گورمک گرک؛ بنیش که ره، تایین گورمک گرک؛
 قومرال ابرمش، تایین گورمک گرک؛ آغ قارا یوز، تایین
 گورمک گرک؛ بنیش ابرمش کوره، تایین گورمک گرک؛
 ساری کوره، قارا کوره، چال کوره، آغ که ره، بوز قومرال
 که ره، هانی بوز قومرال که ره؟ آده، قوربان، هانی بوز
 قومرال که ره؟ آده زامان، یوخد ی بوز قومرال که ره،
 زامان، قوربان، سالمان، بوز قومرال که ره یوخد ی.
 (بایاتی هواسی ایله اوخویور.)

چال که ره، مارال که ره، هاردا سان، بوز قومرال که ره.
 بوز قومرال که ره، بوز قومرال که ره... ای..وای...ای..
 چوبانلار گولور، گل بهارده حیران—حیران باخیرو دستمالی ایله گوزونون یاشینی
 سیلیر.

گل بهار—قنبر، ایندی سن بیلدین بوز قومرال که ره
 یوخد ی؟
 قنبر—بس نیجه بیلمه دیم، بیلدیم که، بوز قومرال که ره
 یوخد ی.

گل بهار—ایندی نه ایلپه جك سن؟ قویون سوری دن
یوخ اولانده نه ایلپور سنیز؟

قنبر—خانم جان، بیزیم قویونچی لیق بیر طرفدن گوزل
پیشه دی: همیشه گز دیگمیز و یاشادیغمیز یرلر چمن لر،
لاله لی و چیچک لی داغلار، داشلار. ایچدیگمیز نه در؟ بولاغ
سولاری و پاك قویون سودی. اما بو حیوانین یوخ اولماغی،
اوزدن ایراغ، ایلپه بیر درددر که، ایلپه بیل، بیر کلفتدن
بیر اولاد یوخ اولوب.

گل بهار—یعنی چوخ می درد ایلپور سنیز؟
قنبر—خانم جان، ایلپه اولور که، آغلیور یق دا؛ چونکه
سوز بیر قویونین قیمتینده دگل که، اوچ یا بیش مانیت دی؛
اما دیننده که، بوز قومرال کهره یوخ دی، ایلپه بیلیریک
بو بوز قومرال کهره بیزیم قارداشیمیز ایدی، یا اینکه بیر
عزیز یولداشیمیز ایدی. خانم جان، آند اولسون آلاهه، کچن
آی ساری ابرمش کهره نی جاناوار داغیدانده، زامان بیر
گون آخشاما کیمی توتک چال دی. من آخشامه کیمی بایاتی
دیوب آغلادیم. (قولی ایلپه گوزینین یاشینی سیلیر، گل
بهار دستمالینی باسیر گوزینه گیریر ایچری اوتاغه،
رستم بك چولدن گیریر ایچری، زهرا بگیمده گیریر
ایچری اوتاغه).

رستم بك (قنبره)—قنبر، هله بوردا سنیز؟
قنبر—آبك! ایلپه داوادان اوتری قالدیق، بیلمه ديك مال
حکیمیندن قویونلاره داوا اولاجاق یا اولمیا جاق.
رستم بك—نیه گیدوب سوروشمیر سان؟ مال حکیمینین
ایوی بازار باشیندا، کروانسز انین یانینده، حاجی قاسم بگین
ایوینده در؛ گیت، هامبالدان—زاددان سوروش، تاپ، معطل
اولمیون، گیدین.

قنبر و چوبانلار چنبرلار، رستم بك یازییه مشغول اولور. چول قابی دان گیریر
ایچری میرزا محمد علی، دالیجه بیر حمال. میرزا محمد علی گیدیر کتابلارینی

یغیشدیریر صندوقه که، ویرسون حماله. زهرا بگیم قورخا-قورخا باشینی قاپودان
اوزادیر ایچری و میرزا محمدعلی نین یغیشماغینی گورنده، گلوب دورور اونین
یانینده؛

زهرا بگیم—بالا، بونی هارا یغیشدیریر سان؟

میرزا محمدعلی جواب ویرمیر و کتابلارینی یغیشدیریر.

زهرا بگیم—اولماز، اولماز، دییه سن بور ادا کورچمک
ایستیور سن؟ قویمانام، قویمانام، اوزومی اولدوررم (قولتو-
غینی ایشه لیور بیاضینی چیخاردیر). اولماز، کورچمک اولماز،
سینز بوردا هامینیز بیر یرده یازیلیمیسینیز، آیریلایلمه سینیز؛
یوخسه، والله، باغیریم چاتدار. (اوزونی چوندریر رستم بگه).
رستم، بالا، قویما گیتسون، بوراده هامینیز بیر یرده
یازیلیمیسینیز، قویمانام آیریلایلسینیز.

چول قاپودان صمدواحد، دالیجه بیرحال گیریرلر ایچری، صمدواحدده گلیر
کتابلارینی یغیشدیریر.

زهرا بگیم (صمد واحد)—صمد، بالا، سن نه قایریر-
سان؟ نیه بونلاری یغیشدیریر سان؟ یوخسه سن ده کورچمک
ایستیور سن؟ بوی، ایویم یخیلیدی، آمان، الله، منیم باشیمه
کول اله نسون، الله، منی اولدور، اولدور، اولدور.

آغلیا—آغلیا گیریر ایچری، میرزا محمدعلی و صمدواحد زهرا بگیمه قولا قویرمیوب.
یغیشماقده درلار، بو حینده چول قاپودان گیریر ایچری سینزور میرزا جعفر بک.
یانینده بیر نفر پولیس ماموری و ایک نفر پولیس فراشی؛ اوچ قارداش چکیلوب
دورورلر اوزیرلرینده، حمالار چکیلیر کناره. ایچری اوتاقدان قابونین آراسیندان
گل بهار باخیر و چول قاپودان قنبر باخیر.

سینزور—حضرات، حکومتین قراردادی موجبجه بیز
تعین اولونمیشیق که، بوراده اوچ قارداشین، یعنی (پاپقا-
سیندان بیر کاغذ چیخار دوپ باخیر، کاغذه باخا-باخا) رستم بک،
میرزا محمدعلی و صمدواحدین منزلینی آختاراخ، کنابخانه
لرینی معاینه ایدهک، سیاهی یه گوتورهک، مضمونلرینی
بیلهک و حکومت چاتان بعضی شایعاتی تفتیش و تحقیق

ایدوب، بو بارهده برات القول یازاق و حکومتین باش سینزورخانه سینه پیشنهاد ایدوب بیزه محوّل اولینان مأموریتی صداقتله یرینه یتورهك. بوراده اولان اشخاصدن خواهش اولنورکه، نه بیر یره ترپنسولر و نهده بورایه سایر بیر آدم قویسونلار.

رستم بك-بلی، نه سوزومیز اولا بیلر.
میرزا محمدعلی-اختیار صاحبی سنیز.
صمد واحد-شاید، بئله ایجاب ایدر.
سینزور-جناب رستم بك، میرزا محمدعلی و صمد واحد (کاغذه باخا-باخا) خواهش ایدیرم فامیلیانیزی ده بویوراسنیز.
رستم بك-رستم بك عبد العظیموف.
میرزا محمدعلی-میرزا محمدعلی خلق مرحوم آغا عبد العظیم.

صمد واحد-عبد العظیم زاده صمد واحد.
سینزور-خوب، سیزدن گرك پنهان اولمیاکه، سیزین بیر پاره بدخواه لرینیز حکومت نظرینده سیزی بئله قلمه ویروب لرکه، سیز اوچ قارداش سوزبیر و هم فکر اولمیسنیز که اولا روسیه اسلاملارینی ترکیا دولتینه طرف چکوب، اتحاد مسلمین جمعیتینه اشتراك ایده سنیز؛ ثانیاً، آخر زمانلرده آذربایجانده عمله گلن حب وطن وعدم مرکزیت فرقه سینن آمالی یولینده چالیشماقد سنیز که، بیر طرفدن قافقاز آذربایجانینی، دیگر طرفدن ایران آذربایجانینی که، عبارت اولسون تبریز، طهران، گیلان، عثمانلی و ایران کور-دستانی، ارومی و غیرلری-بو ولایت لری بیر-بیرینه الحاق ایدوب، مستقل آذربایجان حکومتی عمله گتور سنیز و ثالثاً، بو فکر دنده اوزاق دگل سیز که، مساوات و حریت اساسلرینی کندلی و اهل کسبه ایچینده منتشر ایدیر سنیز که، مین ایل یوخی ده اولان جماعت حکومتین اسارت زنجیرینی قیروب، اوزلری ایچون بیر نجات یولی تاپسونلار و همین نیتلرینیزی

عمله گنورمك يوليندا لازمی مطبوعات جمع ایلوب، قلم
ایله چالیشماقدەسنیز. محض بوسبب دن، سیز اوچ قارداشین
جمع کتابلارینی بو ساعت گرک تفتیش ایدەک.
جناب رستم بک! اول سیز اوز کتابلارینیزی نشان ویرینیز.

رستم بک اوز کتابلارینئ نشان ویریر، سینزور بیر-بیر کتابلاری چیخاردیر. آجوب
باخیرو پولیس ماموری اوتوروب سینزور باخدیغی کتابلاری سیاهی ایدیر.

سینزور—(روسجه و مسلمانجه اوخویور:)

Словарь русского языка — روس دیلی لغتی، بیر جلد.
Словарь русского языка, — روس لغتی

Даля, 3 тома

Большая энциклопедия, — روس دیلینده بویوک قاموس،
2 тома ایکی جلد

Словарь иностранных слов — روس دیلینده اجنبی لغت
на русском языке

Словарь великорусского — گنه روس لغتی
языка

Малая энциклопедия — روس دیلینده کوچک قاموس
Русско—славянский сло- — روس و اسلاویان لغتی
варь

Словяно — русский сло- — اسلاویان روس لغتی
варь

Сокращенный русский — گنه روس لغتی
словарь Никитина

Толкование сербских — سیرب و روس لغتی
слов, вошедших в рус-
ский язык

میرزا محمد علی باشینی بولاماق ایله ناراضیلیغی بیلدیریر.

Малорусской словарь — گنه روس لغتی

Сравнительное толкование — روس بالغار لغتی
болгарских слов

Русско—болгарский сло- — روس بالغار لغتی
варь

Молдаво-руско-чешский — словарь	گونه روس لغتی
Медицинский словарь —	روس دیلینده معالجه لغتی
Южно-великорусский — словарь	ویلیقوروس لغتی
Русско-румынский сло- варь —	روس-رومین لغتی
Технический словарь —	روس دیلینده صنعت لغتی
Философский словарь —	فیلسوفیا لغتی
Полный словотолкова- тель Зимина —	زیمین لغتی
Исследование древних — русских слов по лето- писи Нестора	نیستورین لغتی

کنه میرزا محمدعلی ناراضیلیغی بروژه ویروب، باشینی بولیور.

Словарь Соловьева —	سالавیوفین لغتی
Восточно-русский сло- варь —	شرق-روس لغتی
Западно-русский сло- варь —	غرب-روس لغتی
Академический словарь —	آکادیمیа لغتی
Древнерусский словарь —	قدیم روس لغتی

رستم بگون کتابلاری قورتарир.

سینزور — بوراده کی کتابلار تمام اولدی. دخی بوندان
شوایی بیر یانده کتابنیز وارسه، نشان ویرینیز.
رستم بك — خیر، دخی بوندان شوایی منیم کتابیم
یوخدی.

سینزور — خوب، بونلار جمعیه سی روس لغتلری در،
بونلاردان بیزیم ایچون بیر مطلب حاصل اولمادی، بونلاری
یغیشدیرین قویون یرینه. پس سیزین مسلمان کتابنیز
مگر یوخدور؟

رستم بك—خير، يو خدور.
 سينزور—هيچ بيرى ده؟
 رستم بك—هيچ يارىسى ده.
 سينزور—سبب نه در؟ هه، هه، باغيشلاينيز، يقين كه،
 سيز دارالفنون قور تارميسنيز.
 رستم بك—بلى، آغا.

سينزور—خوب، پس سيز نه ايشه مشغولسيز؟
 رستم بك—من لغت يازيرام.

سينزور—(ميرزا محمدعلى يه) جناب ميرزا محمدعلى،
 شايد سيز اتحاد مسلمين مشقينه دوشوبسنيز كه ايران و
 روسيه آذربايجانلاريندان بير مستقل حكومت عمله كتوره.
 سنيز و بو قصد ايله قارداشلارنيز ايله بير اتحاد باغلاميسنيز.
 خواهش ايديرم، سيزده اوز كتابلارينيزى نشان ويره سنيز.
 ميرزا محمدعلى هرايكى الى ايله كتاب صندوغينى نشان ويرير.

ميرزا محمدعلى—آغا، بويورا بيله رسنيز: بودا منيم
 كتابلاريم.

سينزور (بیر-بیر کتابلاری آلیر الینه باخیر)—خوب،
 بو نه در؟ بلى، كتاب در بيان كسوف كلى، يعنى گونين
 تمام توتولماغينين دعالرى. (پوليس مأمورى يازير)؛ كتاب
 در بيان احوالات كسوف جزئى، يعنى گونين ياريمچيق
 توتولماغينين احوالاتى (پوليس مأمورى يازير)؛ كيفيت
 خسوف و كسوف، آيين و گونين توتولماغى (پوليس مأمورى
 يازير، سينزور او بيرى كتابى اوخويور)؛ متوسط شدن
 آفتاب میان اوج قمر و مرکز تدوير او و بيان تفصيلات
 خسوف و كسوف. (پوليس مأمورى يازير، سينزور او بيرى
 كتابى گوتورور) گرفتگی قنديل عيسى، يعنى آفتاب
 عالم تاب، يعنى گونين توتولماغينين دعالرى. (پوليس
 مأمورى يازير، سينزور او بيرى كتابى گوتورور)؛ كتاب
 در بيان احوالى كه زمين میان ماه و آفتاب حایل شود،

یعنی بیان حال خسوف و اونین حکم لریندن دانیشیر که، خداوند عالم طرفندن بنده لره توصیه اولنوبدور. (پولیس مأموری یازیر، سینزور او بیرری کتابی گوتورور) کیفیت کسوف و خسوف و اوضاع آن نسبت به بلاد مختلفه، دیمک بوده گونین توتولماغیندان دانیشیر. (پولیس مأموری یازیر، سینزور او بیرری کتابی گوتورور) اوضاع کواکب در مقام اتفاق شدن کسوف و خسوف و تکلیفی که، به بندگان محوّل شده است. دیمک، بوده آیین و گونین توتولماغیندان و اونون عبادت لریندن دانیشیر. (او بیرری کتاب)؛ نقشه خسوف کلی، یعنی آیین تمام توتولماغینین نقشه سی (او بیرری کتاب)؛ خط خسوف جزئی در آفاق مرکزی. خلاصه، بوده آیین توتولماغیندان دانیشیر، والسلام، دخی کتابنیز یوخدر؟

میرزا محمد علی—خیر، آغا جان، دخی بونلاردان سوایی کتابیم یوخدر.

سینزور—باغیشلیاسنیز، سیزین صنعتینیز نه در؟
میرزا محمد علی—بنده خسوف و کسوف دعاسی یازیرام، اوزومده جمعیت خیریه ده علم الاهی معلمی یم.

سینزور—جناب رستم بك و میرزا محمد علی: حکومت علیه نین پولتیقه سینه خطری تورن مطلبلر سیزین ایکنیزین ده کتابلاریندا تاپیلما دی، یقین که، اولسه، صمدواحد جنابلرینده اولاجاق (صمدواحد) یقین که، سیزین کتابلارنیز بونلاردور؟ صمدواحد—بلی، آغا.

سینزور—(بیر کتابی گوتوروب اوخویور):

زواللی نین ایشی چوقدر، زمان بولوب گله مز،
گیدوبده سویله مه میش سن نه حال ده سن، بیله مز.

میرزا محمد علی (اوز اوزینه)—په-په، لذت آپاردیق.
سینزور—دیمک، بو هامیسی شعر در.
صمدواحد—اؤت، هپسی اشعار در.

سینزور (او بیرى کتابى گوتوروب اوخویور) —

کوکسیندن قالقار، طوپوقدان سالقار،
کندینی ایچه صاقین، ایچ چنگله طاقار.

کوج ایله اکر مصرى، وارمى بو پهلوانلارین قصورى.
سینزور — بونلارده، دییه سن هامیسی شعردى.
صمد واحد — اۆت.

سینزور (بیر کتابی ده گوتوروب یاخشی اوخویا بیلیمیر،
ویریر صمد واحده) — دیه سن بوده هامیسی شعردى، بویور،
بورادان اوخی گوروم.

صمد واحد (شاعرانه اوخویور، ال قولینی آتا-آتا) —

فردا سنین بو تجدد، بو انقلاب،
هرشئی سنین دگل می که، ذاتاً سن ای شهاب.
ای چهره بهیج امید، ایشته معکسن
قارشینده بیر سمای سحر، صاف بی سحاب.

میرزا محمدعلی باشینی بولویور...

سینزور — من، دوغریسی، بونی باشه دوشمه دیم. پس
بو قالان کتابلار نه کتابلاری در؟

صمد واحد — هپسی ترکیا اشعاری در.
سینزور (بیر کتاب ده گوتوروب باخیر) — مربع لر،

تطهیر مجاز حمل اعقاق — بیر عیش حزین نا رخن در.
بیر حیز وصال تحفه دن در — آشفته نهال خاک مشاق

سینزور (بو کتابی قویور او بیرى کتابى گوتوروب
اوخویور) —

فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلات،
شعله یاب، خاک پاک، انکشاك طنطراق.

(بو کتابی قویور، او بیرینی گوتورور، اوخویور)
علم وزن، هامیسی شعر در. بو کتاب ده اصول قافیه دن

دانشیر، هامیسی شعردر؛ بو کتاب سربست نظم شعر-
لری در، بو کتابده مخمس شعرلری در، بوده تخمیس در،
هامیسی شعردر؛ بو کتاب قصیده لردی، یعنی هامیسی
شعردی؛ بوده ساقی نامه شعرلری، بوده مثنوی، بوده
غزل لری، بو نه در، ترجیع بند، بوده ترکیب بند، گنه
هامیسی شعردر.

میرزا محمدعلی باشینی بولویور.

“ سینزور—گوروم، دخی نه وار، بو کتاب، گوروم، نه دن
دانشیر، بودا صنعت سخن دن دانشیر. بوده شعردر،
بوده مستس شعرلری در، با، با، با... جناب صمد واحد،
بونلار که، جمله سی شعر کتابلاری در، اوزلری ده هامیسی
اسلامبول چاپی در، پس سبب نه در که، عثمانلی دان گلن
کتابلار هامیسی شعردر؟

صمد واحد—سبب بودر که، عثمانلی ده جمیع قلم صاحب لری
شاعردی، جمیع دو قنورلار، مهندس لر، دیپلمات لار حتی
مینسترلر ده شاعردی، هپسی شاعردی.

سینزور—باغیشلیاسنیز، پس سیزین صنعتینیز نه در؟
صمد واحد—من اوزوم ده شاعرم، کندیم ده جمعیت خیری
مکتبینه علم قافیه درسی دییورم.

میرزا محمدعلی (اوز-اوزینه)—الله برکت ویرسون.
سینزور (اوزینی پولیس مامورینه و فراشلره توتوب)—
خوب، بیز گیتملی اولدیق؛ (اوچ قارداشه) حضرات، بنده
بیر ساعت بوندان اقدم سیزین اوچینیزین ده باره سینده بیر
اوز که خیالده ایدیم، اما کتابلارنیزی گورندن سورا،
دخی ایندی فکریمی بالمره ده گیشدیم. ایندی نه فکرده ایم،
اوده قالسون منیم اوز یانیمده، لاکن اوزومه فرض بیلیرم
حکومت عرض حال ایدوب سیزی امنای دولت یانینده ان
سلامت و ضرر سیز بنده لر جمله سنده حساب ایدم. منی
عفو بویوراسنیز و سلامت قالاسنیز.

سینزور، پولیس ماموری و فراشلر چیغوب گیدیرلر.

رستم بك، میرزا محمدعلی و صمدواحد (بیردن) — خوش گلدینیز.

قارداشلار باشلیورلار کتابلارینی ییغیشدیرماغه. رستم بك کتابلارینی شقایه دوزدیکئی یرده بیردن اوزینی چوندریر قارداشلارینه و قاه قاه چکوب باشلیور گولمکه. میرزا محمدعلی و صمدواحد تعجلی باخیرلار رستم بگه. بیر دفعه ده اوغونوب گولندن سورا، رستم بك قارداشلارینه دیور:

رستم بك — هله ایندی یه کیمی خلق بیر شئی باشه دوشمیردی، ایندی یه کیمی خلق دیوردی — مرحبا، عبدالعظیمین اوغلانلارینه! ماشاالله، بیر ی پتر بورغده علم تحصیل ایدوب، بیر ی اسلامبولده، بیر ی نجف آلا شرف ده. اوچی ده، ماشاالله، اوخویوب عالم اولوب. اما بوندان سورا آغیزلارده سویله نه جک که، همان اوچ عالم لرین بیر ی (میرزا محمدعلی یه اشاره ایدیر) خسوف-کسوف دعاسی یازیر، بیر ی (صمدواحد باخیر) مفاعلن، فعلاتن، بیر ی ده (اوزینه باخیر)، والله، من اوزوم ده هیچ باشه دوشمیرم که، من نه چی یم، قام-قام-قام... (قام-قام چکیر).

میرزا محمدعلی (رستم بگه) — جناب رستم بك، اکثر علما و فضلادن متواتر روایت در که، القهقهة من الشیطان، یعنی بلیرسن بونین معناسی نه در؟ (بیر آز دایانیر) بیلیمیرسن تفسیر ایدیم. بونین معناسی بودر که قام-قام چکوب گولمک شیطان صنعتی در. (مشغول اولور کتابلا-رینی یغیشدیرماغا).

رستم بك (چیغیریر) — بی ادب.

میرزا محمدعلی (چیغیریر) — بی ادب اوزین سن.

رستم بك (چیغیریر) — سن سن.

میرزا محمدعلی (چیغیریر) — سن سن.

صمدواحد (چیغیریر) — برادرلریم نه غوغا!...

زهرابگیم گیریر ایچری و قولتوغوندان بیاضیننی چیخاروب توتورگاه رستم بگون قباغینه، گاه میرزا محمدعلی نین قباغینه. بونلارده زهرابگیمی ایتهلوب دیورلر؛ سنده جهنم اول باشیمیزدان؛ ایکسی سیده عورتین کتابیننی توللیورلار ورقلری داغلیبور. گل بهار و قنبر چوبانلار ایله توکولورلر ایچری؛ میرزا محمدعلی «سن سن»؛ دیه—دیله چیخوب گیدیر. صمدواحد «نه غوغادر» دیه—دیله چیخوب گیدیر؛ زیورخانم کلوب یاپیشیر رستم بگون قولیندان، چکوب آپاریر. زهرابگیم یخیلوب بی هوش اولور؛ گل بهار اوزیننی سالیق آروادین یانینده، قنبرده یا ووق کلوب معطل قالوب.

پرده سالینیر

دوردمینجی مجلس

رستم بگین و قارداشلارینین همان قابینه سی، زهرابگیم آزارلی حالینده سوکه نوب یاستیغه، یانینده اوتوروب، گل بهار و یاپیشوب آناسینین الینده رستم بک اوز یرینده اوتوروب کتابه باخیر، صمدواحد و میرزا محمدعلی کتابلاریننی یغیشدیروب قویورلار قوطی یه و آزالوب که، قورتارسونلار. زهرابگیم و ایبلدیبور.

رستم بک (گلور دورور آناسینین قباغینده)—آنا، آی
آنا! (زهرابگیم دینمیر، رستم بک گنه چاغیریر) آنا، آنا!
زهرابگیم (حزین سس ایله)—نه دیورسن، رستم بالا؟
رستم بک—آنا، من سنین یانینده مقصرم، منیم گناهیم دن
کچ، دونن سنی من اینجیتدیم.

زهرابگیم—بالا، سنین من قاداوی آلیم، سنین نه بیز
گناهین وار که، من سنین گناهیندان کچیم؟ سن منی
اینجیتمه میسن، سن بیرجه قارداشلاریندان آیری دوشمه،
من اولندن سونراده قبردهده سنا دعاچی اولوم، آی
رستم بالام!

رستم بک بیرقدر دینمزو سورا.

رستم بک—آنا، آی آنا، آخر سن بعضی ایشلری بیلرسن،
بعضی سینیده بیلیمیرسن، بیزیم بیری بیریمنیزن

دانیسیغیمیز مسلك اوسته در، مباحثه میز کتاب اوسته در.
یوخسه، سن دیدیگین سوز بیر گوزل سوزدی. مثلاً،
ایله من آچیغینی سنا دییوم، آنا! آنا! ایشیدیرسن نه دییورم؟
آنا! قولاق آسیرسان یا یوخ؟

زهرابگیم (حزین سس ایله و گوج ایله) —هه، هه، هه،
بالا، سوزینی دی، ایشیدیرم.

رستم بك —آنا، باخ، من سنی لاپ یاخشی باشا سالیم:
نه قدر که، من بو کتابلره اعتقاد ایللیورم. (اوز کتابلری
طرفه الینی توتور) محمدعلی ده بو کتابلر (میرزا محمد-
علی نین طرفینه الینی اوزا دیر) و صمدده بو کتابلر (صمد-
واحد طرف الینی اوزا دیر) اعتقاد ایللیورلر، دخی بیز
نه طهر اتحاد ایدوب مهربان یولا گیده بیلهریک.

رستم بك یاواش-یاواش اوزاخلاشیر ایجری اوتاغا. زهرابگیم درین آه چکیر
سورا میرزا محمدعلی گلوب چوکور دیزاوسته آناسینین قباغینده.

میرزا محمدعلی —آنا، منی باغیشلا، دونن حرصلی
وقتیمده سنا ترک ادب لیک گوستردیم.

زهرابگیم —بالا، آیاخلارینون آلتیندا اولوم، قارداشلا-
ریندان آیریلما.

گل بهار —داداش، سنی آتائین گوری، آیریلما.
میرزا محمدعلی —آنا، ای آنا، بیر قولاق آس، گورنه
دییورم. ایشین اصل کاری بیر یرده در که، باخ، من سنی
بو ساعت باشا سالیم. باخ، بو ایوده اوچ قسم کتاب وار که،
بیز اوچ قارداش بونلاره ستایش ایدیریک. بیر قسمی
بودر (رستم بگین کتابلارینی نشان ویریر)، بیر قسمی
بودر (صمد واحدین کتابلارینی نشان ویریر) بیر قسمی ده
بودر (اوز کتابلارینی نشان ویریر) اگر بیز بو
کتابلاری بیریری بیرینین یانینه قویساق، دقت نن باخساق
وذاقیه تاپشیرساق، باخیب گورهریک که، بو اوچ قسم
کتابلار بیریری بیرینه او قدر اوخشیور، نیجه که، مثلاً،

من صمدہ اوخشییورام، صمد رستم بگہ اوخشییوز، رستم۔
 بكده منه اوخشییور. باخ، قوی سنی قورتاریم، قولاخ
 آسیرسان، آنا، یا یوخ؟ بو کتابلارین جمعیهسی اشعاردی،
 اوزیده اشعار دییورمها، فکرین اوزگه یانه گیتمهسون،
 خوروز سسی ایشیتیمیهن اشعاردی.
 صمدواحد—پك ایی.

میرزا محمدعلی (الینی رستم بگہ ساری ثوتور)—بو
 کتابلارینده جمعیهسی بیلیرسن نه دی؟ بیلیرسن دییوم:
 جمعیهسی روس لغتی در، بوده ایله بیر جور ناخوش لوقدی.
 رستم بك ساغ الینی میرزا محمدعلیه طرفه آتیرو گیدیرچوله

میرزا محمدعلی—اوکه، قالدی منیم اوز کتابلاریم
 (کتابلارینه طرف باخیر و بیر قدر فکره گیدیر)، بونلارین
 بیری خسوفدی، بیری کسوفدی، بیری خسوفدی، بیری
 کسوفدی. دی ایندی، آنا، بیزه بیر تدبیر توك، گورهك
 بیز نه طور یولا گیده بیلهریک؟ (زهر ابگیم درین آه چکیر).
 آنا، سوزین یوخدی؟ منی باغیشلا، من گیتملی یم—(دورور
 باشماخلارینی گییور) گل بهار! من حمبال گوندره جگم،
 منیم کتاب صندوقیمی و یاتا جاغیمی ویرمرسن گتورسون.
 (چیخیر گیدیر.)

صمدواحد (زهر ابگیمه طرف گلیر)—والدهم، بناده
 برادرلریم ایله یولا گیتمگی تکلیف ایده جك سن سه، بنی ده
 عفو ایت، زیرا گرك گاور لغت لرینین (رستم بگین
 شکافینه اشاره ایدیر) و گرك فاناتیك کتابلارینین (میرزا-
 محمدعلی نین کتابلرینه اشاره ایدیر) صاحب لری ایله بیر
 سیرادا بولونماق بنده ایچون قابل امکان دگل. بنی عفو
 ایت. (گل بهاره) بنیم ده کتابلاریم آردینجه حمال گله سی در،
 اونا تسلیم ایتمکه مضایقه گوسترمز سن، ظن ایدیورم.
 (چیخوب گیدیر.)

زهرابگیم بیرقدر فکراییلور و گوج ایله او طرفه، بو طرفه باخیر و گل بهار دان سوا،
اوتاقده بیر کیمسه گورمور.

زهرابگیم—قیزیم، بونلار هارا گیتدی لر.
گل بهار—نه بیلیم آنا، چیخوب گیتدی لر.
زهرابگیم (فکره گیدیر)—اوره گیم، اوره گیم، (الینی
قویور اوره گینه)، اوچ یئر بولونه، اوچ تیکه اولار، هر
تیکه سی ده بیر طرفه چیخوب گیده (گنه باخیر اوتاغه) اوندان
داخی اوره گیم پارچالانار، اوله رهم. قیزیم، پس منیم
اوره گیم اوچ پارچه اولسه، سن نه ایلرسن؟ قیزیم، آناسیز
قالارسان. (درین آه چکیر و هوشه گیدیر).
گل بهار بیرقدر باخیر آناسینه و تیز دورور آیاغه، قاجیر قاپویه و نه قدر سسی وار
چیغیریر.

گل بهار—صمد، صمد!... محمد علی داداش، صمد!...
قنبر هولناک گیریر ایچری، دالیجه قربان و زامان، گل بهار قاجیر قنبرین یانینه،
یاپیشیر الیندن و چکه—چکه گتوریر آناسنین یانینه و اوزی ده چو کور آناسنین
قباغینده، الینی کوتورور و چاغیریر: آنا، آنا! قنبر تعجب ایدیر و دیور:

قنبر—خانم جان، نه وار، یوخسه خانم بگیم پیس حال ده در.
زهرابگیم گوزلرینی آچیر و باخیر گل بهار و سوره قنبره و گوج ایله باشینی
چوندریر و گوزی ایله بیر شئی اختاران کیمی، چوبانلاره گوزی ساتاشیر.

گل بهار—آنا، نیجه سن؟
زهرابگیم (قنبره باخیر)—قنبر، سن سن؟ هله گیتمه میسن؟
قنبر—خانم بگیم، قوللوغینده دور می شام.
گل بهار—آنا، قنبر و چوبانلار گلوبلر سنین کیفینی خبر
آلیرلار؛ (قنبره) قنبر، بیر آز دانیش، آنامین کیفی آچیلسون،
زهرابگیم (قنبره)—قنبر، بیر آز دانیش، دانیش،
نه اولار، دانیش قولاق آساخ، نیه دانیش میرسان؟ من
ایستیورم قولاغ آسام. دی گوره، ایندی قویونلارین نه
قایریر. دیور دین آخی آزارلیورلار؟ قنبر اوتانیر و باشینی
سالیر آشاغه.

گل بهار (گوله-گوله)-قنبر، هی، ایندی قویونلارین
سنی گوزلیور، ایندی گورمسن قومرال بنیش قویونی
جاناوار داغیتمیوب که؟ (گولور)

قنبر-خانم بگیم، قومرال بنیش قویون سنا قوربان
اولسون.

گل بهار-قنبر، هی، سن الله، بیر ناغیل ایله گورهك،
قویونی جاناوار داغیداندا نیجه آغلیورسان؟

قنبر (اوتانا-اوتانا)-خانم جان، اونی من سنا ناغیل
ایله میشم، اونی سن بیلیرسن، بلکه سن زامانین توتك
چالماغینی گورمسن، گورمسن نیجه توتك سسی ایله
قویونلاری قایتاریر.

گل بهار-نیجه، نیجه، سن الله، قنبر نیجه؟ بیر ناغیل ایله
گورهك (آناسینه) آنا، قولاخ آسیرسانمی، ناغیل ایله سونمی؟
آنا، قوی ناغیل ایلسون، قولاغ آس.

قنبر-خانم جان، آندا اولسون آلاهه، بیر دفعه من اوزوم
تعجب قالدیم، گون اورتا زمانی ایدی، قویونلاری چوبانلار
آپاریردیلار «قیزلار» بولاغینا؛ بیزده یولداشلاریمیزنان
اوتور میشدیخ ککلیک تپه سینین یاماچیندا، قویونلار ه باخیردیخ.
باخ، بوقیریشمال زامانده اوتور میشدی یانیمیزدا، توتك
چالیردی. بیزیم قویونلارده، زامان گیلون قویونلاریده
بولاغا ساری گیتمکده ایدی. بیرده زامان بیزه قایتدی که،
نه ویرمسنیز، ایله چالیم که، قویونلار گیتدیکلری یرده
دایانوب گیری قایتسونلار؟ سوز یوخ، هیچ کس اینانمادی.
خلاصه، نه باشنیزی آغریدیم، خانملار، زامان باشلادی
چالماغی (زامانا) آده، چیخارت توتگینی (زامان اوتانا-اوتانا
توتگینی چیخار دیر) آندا اولسون سیزین عزیز جاننیزه، قویونلار
توتگین سسینی ایشیدن کیمی، ایله بیل که، بیر شئی دن

اور کدیلر، ایللهجه گیتدیکلری یرده دایاندیلار، قولاخلارینی
قیرپتدیلار، ایلله بیل، بیرشئی دن قورخان کیمی، گیری
دوندیلر و قویروخلارینی آتا-آتا، مهلهشه-مهلهشه باشلادیلار
تپیه طرف گیری قاچماغا. (زامانه) اده، زامان، چال:

زامان باشلایور توتکده چوبان بیاتینی چالماغی، بیر قدر اونا باخوب قنبر اوخوبور.

قنبر — بیز چوبانلیق، داغدی، داشدی یریمیز،
یولداشمیز قویون-قوزی سوری میز.
درس آلمیوب حاخدی که، هیچ بیریمیز
اما ذوق و صفالی در چوبانلار،
قارداشلیقده وفالی در چوبانلار.

گوزل اولور چولده چمن لر، چای لار،
قیش دا آرانداییق، داغداده یای لار.
چوبان سودی ساغار، هامی یا پایلار،
نییتی چونکه عالی در چوبانلار،
قارداشلیقده وفالی در چوبانلار.

سوری کنده دوننده آخشام، سحر،
قویون مهلهر، قوزی مهلهر، هی مهلهر،
سسه-کووه دوشهر، کوپک لر هورمر،
بالله، ذوق صفالی در چوبانلار،
قارداشلیقده وفالی در چوبانلار.

(زامان توتگی قویور جیبینه ویدیور) ایچ، خانم لارین
جانی ساغ اولسون.

گل بهار (قنبره) — قنبر، سن الله، اوسوزلری سن اوزون
بیرده دی.

قنبر باشینی سالیق آشاغه و بیرده آوازسیز همین سوزلری دییور.
قنبر — بیز چوبانیق داغدی، داشدی یریمیز و آخره
کیمی.

قنبر قورتاردیقا چول قاپودان بیر حمال گیر ایریچری.
حمال — بور دادی می میرزا محمد علی آغابین کتابلاری؟
منی گونلریب آپارام مسجد حجره سینده.

گل بهار حماله الی ایله اشاره ایلیور، دینمه سون و حماله یاووق گلوب قولاغینه
بیرشئی پیچیلدیور. حمال چیخوب کیدیر. سورا کلیر آناسینین یانینه.

گل بهار (آناسینه) — آنا، دور سنی آپاریم ایری اوتاغه،
اوراده اوزان راحت اول.

زهرابکیم حاضرلاشیر دورسون آياغه، بیر قدر فکر ایلیور و قولتوغینی ایشه لیوب
بیاضینی چیخاردیر ویریر گل بهاره و دییور.

زهرابکیم — قیزیم، بو کتابی آل ساخلا یانیندا. قارداشلارین
یولا گیتیمینده کتابین بیریرینده آتائین یازسی وار، اوز
الی نن یازوب، اونی آختار تاپ ویر قارداشلارین اوخوسون؛
اونی اوخوسالار داخی ساواشمازلار؛ اونی آتان اولندن
ایکی گون قباق اوز الی نن یازدی. (دورور آياغه) الی
تیتره یه. تیتره یه یازدی، ایله ناخوش اول-اولا یازدی، دیدی
اوشاخلار اوخوسونلار؛ قیز، یاپیش الیمدن، قالخا بیلیمیرم.

زهرابکیم وای وای ایلیه — ایلیه دورور آياغه. گل بهار کتابی قویور قولتوغینه.
یاپیشیر آناسینین الیندن؛ یاواش — یاواش آپاریر اوبیری اوتاغه، قایدیر گیر،
کتابی ورقلیور، بیریرینی تاپیر. دقتن اوز — اوزینه اوخویور. ایکینجی حمال
داخل اولور ایری.

ایکینچی حمال—من گلمیشم صمد واحدین کتابلارینی
و یاتا جاغینی آپارام.
گل بهار (بیر قدر باخیر)—بیر قدر دور چولده، بیر آزدان
سونرا گل آپار.

حمال کیدیر.

گل بهار (بیر قدر فکر دن سورا قنبره)—قنبر، بیلیر سن
نه وار؟

قنبر—بویور، خانم جان.

گل بهار—گر گ منه کومک ایلیه سن.

قنبر—گوزوم اوسته، خانم جان، بویور. (الینی قویور
گوزینین اوسته)

گل بهار—قنبر، بیلیر سن نه وار، قولاخ آس، دییوم. قنبر!
محمد علی داداشیم و صمد داداشیم ایندی حمال لاری
گوندر میشدیلر که، کتابلارینی و یاتا خلارینی بور ادا
آپار سونلار، اما آنام اولارین کوچمگینی ایشیتجک قوتار اجاخ،
یقین بیل که، همان دقیقه کیچینه جک. قنبر، منه کومک ایل.

قنبر—خانم جان، هر نه بویور و رسان بویور، حاضر ام.

گل بهار (فکر لی)—والله، معطل قالمیشام.

قنبر—خانم جان، هر نه بویور سان، عمله گتوره بیلهر م.

گل بهار—والله، هیچ بیلیمیر نه قاییریم.

گل بهار گاه کیدیر قابویه طرف، گاه گیریر ایچری اوتاغه، گاه بیریرده دورود
فکر ابلیور، گاه کیدیر قارداشلارینین کتابلارینه دقت ایلر باخیر. بوچینده رستم بک
ایچری اوتاقدان باشینی اوزادیر و قنبری و چوبانلاری کوروب دییور،

رستم بگ—قنبر، سیزین بور اده بیر ایشینیز یوخلور،
بوساعت بور ادا ن رد اولون، بیرده سیزی من بور اده
گور میوم.

قنبرو چوبانلار چیخوب گیدیرلرو رستم بکده یوخ اولور. گل بهار درین فکده
اوطرفه بوطرفه وار-گل ایلور و آخرده گیدیر دورور پنجره نین قباغینده و باخیر
چوله و بیردن اوجا سسرایله چیغیریر: قنبرا

چول قابی دان ایچری داخل اولور ایکینجی حمال.

ایکینجی حمال—خانم، من معطل اولدیم، منی یولا سال
گیدیم.

گل بهار گنه بیر قدر فکرایدیر سورا گلیر یا پیشیرا ونین الیندن چکه—چکه آپاریر
پنجره نین قباغینده و دیور

گل بهار—آی حمال قار داش، بیر منه دی گوروم، آخر،
آداملار نیه هره بیر یانه گیدیر؟

ایکینجی حمال—خانم، پس هارا گیتسونلر؟

گل بهار—نیجه هارا گیتسونلر؟ من آخرسندن سوز
سوروشورام که، نیه هامیسی بیریره گیتمیر، نیه هره
بیر طرفه گیدیر؟ باخ، گورورسن، او آداملار اوطرفه
گیدیر، بو آداملار بو طرفه گیدیر، من بوایشی باشا
دوشمیرم، یقین که، دهلی اولوبلار.

ایکینجی حمال—هره نین بیر یانده ایشی وار، هره نین
ایوی بیر طرفه دی؛ بیری ایوینه گیدیر، بیری ایشینه
گیدیر.

گل بهار (حوصله سیز)—ایچ، من سندن سوز سورو-
شورام، سن، بیلیمیرم، منه نه جواب ویریرسن. نه سببه آخر،
هامی بیر طرفه گیتمیر؟ یوخ، یوخ، بو پیس ایش دی،
والله، پیس ایش دی، بیر یاخشی فکر ایل. (اوتورور
پنجره نین ایچینده)

ایکینجی حمال—خانم، منی یولا سال گیدیم، هانسی
کتابلاری آپاراجام، ویر آپاریم.

گل بهار (حرصلی قالخیر آیاغه و اوجا دان)—آخماخ-آخماخ
دانیشما، من سندن سوز سوروشورام، سن هله مندن

کتاب ایستیورسن. بوساعت منهدی گوروم که، آخر بو
آداملار نیه هامیسی بیرطرفه گیتیمیر، نیه بیرری اوطرفه
گیدیر، بیرری بوطرفه گیدیر؟

ایکینجی حمال—خانم، باشینا دولانیم، آخرمن نه بیلیم،
هرکس هارا ایستیور گیدیر، من داخی نه ایلیم.

گل بهار—غلط ایلهمه، حرامزاده، بوساعت گیت اونلاره
دی که، آنداولسون آلاسه، ایله بیرایش ایلهرم، بیر دقیقه
ایچنده، باخ، بیر گوز یوموب ساعتده (گوزلرینی یومور)
قورویوب داشا دونه لرلر. اولار هامیسی الاهیین یولیندان
چیخوبلار. یوخ، یوخ، سن اونلاری خبردار ایله، یوخسه
یازیق درلار، آخرده اوزلری پشیمان اولارلار، اولارلار،
انشاالله، اولارلار، انشاالله.

حمال دونوب قاپویه طرف گیدیر.

گل بهار (ساکت)—دایان، حمال قارداش، دایان، گل
کتابلاری آپار، اما من سنه نیجه که دیدیم، ایلده جماعتی
باشا سالارسان.

ایکینجی حمال—باش اوسته، خانم. پس من هانسی
کتابلاری آپاراجام!

گل بهار گیدیر. رستم بکون کتاب شقابینی آچیر. کتابلاری بیر، بیر چبخاردیر
وجلدرینی جیرا—جیرا ورقلرینی داغید—داغیدا توللیور اورتالیفه وتوللیا—توللیا
دیور: «روس لغتی، اسلاویان لغتی». حمال بو ایشی گورجک یا واشجه یوخ
اولور. رستم بکون کتابلارینی قورتارانسان سونرا گل بهار صمدواحدین کتابلارینی
همان منوال ایله، یعنی جیروب داغید—داغیدا آتیریره و آتا—آتا دیور: «علم قافیه،
وزن شعر». بو کتابلاری ده قورتارانسان سونرا گل بهار گیدیر میرزا محمدعلی نین
صندوقیندان کتابلاری گنه بیر—بیر چخاردیرو جیرا—جیرا توللیور یره و دیور،
«خسوف، کسوف». سونرا اوطرفه بوطرفه باخوب گورور حمال یوخدور. گلیر کتابلارین
تیکه پارچه لرینی قوجا خلیور و پنجره دن توکورچوله، قاجیر ایجری اوتاقدان نفت

و اسپېچقا گوتوریر، کتابلارین اوستینه نفت توکوب اوخوورور، کتابلار چوله
 آلیشیر و گل بهار دور و راو تاغین اورتاسینده، قولتوغوندان آتاسینین کتابینی چیخاردیر،
 بیر صحیفه سینی آچیر و دقت ایله باخیر. چول قاپودان هولناک داخل اولور
 میرزا محمد علی، صمد و احوال لاریجه بیرینجی و ایکینجی حمال لار. ایچری و تاخدان
 هولناک داخل اولور لار رستم بک، زیور خانم و بونلارین دالیسی جه زهرابکیم سورونه.
 سورونه اوزینی سالیق قاپی نین آغزینده جماعت هامیسی کتابلارین یانماغینی
 و گل بهارین احوالی نین دکی شیلیمکینی گوروب مات قالیر. زهرابکیم وایلدیا
 وایلدیا دییور: «آخ یازیق جانیم!» قارداشلار کیدیر لر پنجره دن کتابلارین یانماغینه
 باخیرلار، سونرا چونوب گل بهاره تماشا ایدیر لر، گل بهار الینده کی کتابین آچیق
 صحیفه سینی یوخاری قالخیزوب قارداشلارین طرفه توتوب باخیر. آرا بیر قتر ساکت
 کچیر و هئچ کس دینمیر. آخرده گل بهار اوجادان متاثرانه دییور:

گل بهار—قالدی بیرجه کتاب: بودا آنامین کتابی!
 (بیر قدر هامی ساکت دوروب باخیر) بودور، آتام اوز
 الی ایله یازدیغی وصیت! (اوخویور) تاریخ هجری نین مین
 ایک یوز دوخسان دوردمینجی ایلینده، ربیع الثانی نین اون-
 ایک سیینده، سه شنبه گونی، صبح اذانیندان یاریم ساعت
 کچدیکده یولداشیم زهرانین جسمیندن بیر پارچه قوپوب
 آیریلدی که، عبارت اولسون رستم بالام دان. (بارماغی ایله
 رستم بگه اشاره ایدیر. رستم بک آتاسینین خطینه دقت
 ایدندن سونرا دسمالینی باسیر اوزینه) بی چاره عورتین
 جسمی نین قالانیندان گنه تاریخ هجری نین مین ایک یوز
 دوخسان دوققوزنجی ایلینده رمضانین بشینده، پنجشنبه
 گونی، آخشامدان اوچ ساعت کچدیکده گنه بیر پارچه
 آیریلوب قوپدی، همان گون اوغلوم محمد علی آنادان
 اولدی. (بارماغیله میرزا محمد علی یه اشاره ایدیر؛ محمد
 علی ده یاووق گلیر و آتاسینین خطینی گورور و دسمالی
 باسیر اوزینه) یازرخ زهرانین قالان جسمی گنه بیر دفعه
 پارچالاندی: بوده واقع اولدی همان تاریخین مین اوچ یوز

حوردمینجی ایلینده، جمادی الاولین اونبشینده، چهارشنبه
 گونی، گون اورتا زمانی که، همان گون بالامیز صمد
 دنیایه گلدی. (صمد واحده اشاره ایدیر؛ صمد واحد دسمالی
 باسیر اوزینه) بوندانده بیرنیچه ایل سورا بختی قاره
 عورتین قالان یاریم جانیندان گنه بیرپارچه قوپدی که،
 آدینی گل بهار قویدیق. بوذه واقع اولوب همان تاریخین
 مین اوج یوز اونونجی ایلینده، شوالین یگرمی بیرینده،
 جمعه آخشامی، صبح وقتی.

یئر، گوی، آی و اولدوزلار گوی لرده سیر ایدیپ
 گهزه-گهزه گنه، اول-آخر، گونین باشینه دولانیرلار؛ چونکه
 بونلار هامیسی قدیم ازلدن گوندن قوپوب آیریلیمیش
 پارچه لر در.

من اعتقاد ایدیرم که، منیمده بالالاریم دنیا ده هزیانی
 گزوب دولانسه لار، گنه، اول-آخر، آنالاری زهرانین (الینی
 آناسینه طرف توتور) اطرافنده گرک دولانلار؛ چونکه آی
 و یولدوز شمسین پارچه لری اولان کیمی، بونلارده آنالارینین
 آیی و یولدوزلاری در. وای اوکسین حالینه که، طبیعتین
 همین قانونینی پوزماق ایستیه؛ اونین انصافی و وجدانی
 اونا مادام الحیات اذیت ایده جک.
 نه قدر جانینده نفس وار پشیمان اولاجاق.

گل بهار قورتار جاق آناسی زهرا بکیم بیهوش اولوب اوتور دیغی یرده یخیلیر،
 گل بهار کتابی قویور قولتوخ جیبینه و گیدیر اوتوریر پنجره نین قباغینده دیزلرینی
 قوجا خلیور و باخیر چوله طرف. رستم بک، میرزا محمد علی، صمد واحد و زیور خانم
 توکولور لر زهرا بکیمین یانینه. میرزا محمد علی آناسینین اللرینی سویوموش
 و جان اوسته گوروب، قالخیر دورور عورتین باشینین اوستینده و باشلییور فاتحه
 سوره سینئ اوخوماغه؛ هامی قالخیر آیاغه. رستم بک، صمد واحد و زیور خانم
 دسمالارینی یوزلرینه باسوب یاواشجه آغلییورلار.

گل بهار مات-مات باخیر، گاه آناسینه ظرف، گاه چوله ظرف
میرزا محمد علی (آواز ایلہ) — الحمد لله رب العالمین.
الرحمن الرحیم. مالک يوم الدين.
پردہ سالینیر و میرزا محمد علی نین اوخوماغینی کسیر.
تمام

کمانچه

(فاجعه ۱ پرده ده)

مجلسده اولانلر

۱. قهرمان یوزباشی
۲. قاراش
۳. حسنعلی
۴. عزیز
۵. قاسمعلی
۶. نوروز
۷. زینب
۸. امران
۹. کمانچهچی بخشی (ارمنی)

قاراباغدا، داغین اتکینده، گندین کنارینده، آغاجلارین دیبینده، چمنده، آخشاما بیر آز قالمش، آتلی دسته سی سرکرده سی قهرمان یوزباشی بیردائه سووکه نوب، قیچلاریننی اوزادوب، فکرلی اوتوروبدور. بیر طرفده بونین یاسا وولی قاراش، قباغینده یهرو الینده ایکنه-بیز یهرتیکیر، بیر طرفده یولداشلردن حسنعلی پندیر-چورک حاضرلیور و دوزور قهرمان یوزباشینین قباغینه. غیریولداشلاردان عزیز و قاسمعلی اودیاندیریرلر. بیرنیچه سی کنارده اوتوروب چورک دورمکی بیور. گنه بیرنیچه نفر، کیمی تفنگه پاترون قویوب بوشالدير، هامیسی قمهلی و پاترون تاشلی، بیرجه قهرمان یوزباشی پاترون تاشیننی چیخاروب قویوب قباغینه، کنارده آغاجه بیرنیچه تفنگ سووکه نوب. بونلردن سوابی، یولداشلردن بیرى آریا خلیبرلیور، بیرى تفنگی کتوروب سووکیور آغاجه، بیرى تفنگی کتوروب آباریر. یا ووقدان آت کشنه مه سی ده ایشیدیلور. اوزاقدان تک بیر گولله سی کلیر.

قاراش-حسنعلی، تیز اول، قهرمان یوزباشی سخردن آجدی.

قهرمان یوزباشی-بالام، قاراش، والله، هیچ اشتاهیم یوخدی.

حسنعلی-قهرمان یوزباشی، بیرمنه باخ، گورنه دییورم: سن آغیر-آرخایین چور گینی یی، اوستینندنده چای دملیوم کیفینجه ایچ، آرخایین بوگوزل چمنده یات. من ده کیشی کیمی سنه سوز ویریرم که، صبح ایشخلانان کیمی ارمنی-لری قازانچی دن چیقاردیم.

قاراش (حسنعلی یه)-من اولوم، حسنعلی، یکه-یکه دانیشما! هیه سن کیشی ایدین، بی نوا سلیمان بکه واختینده پاترون يتوره ایدین، داردا قالمیا ایدی، اوچ-دورت ارمنی یه اسیر دوشمیه ایدی. منی نه یه دییور سن آند ایچیم که، (بیزی و ایگنه نی چیر پیریره) سلیمان بگین ده، یولداشلرینین ده گودازه گیتمگی سن کیمی بیشعور یولداشلرین برکتیندنر...

حسنعلی (قاراشه آجیقلی) — آده، قاراش، والد، سنن
قودور و بسان! سن هیچ اوزونده بیلیمیر سن که، نه-انیشیرسان!
من سلیمان بگه ..

قهرمان یوزباشی (دانیشیغی کسیر و حوصله سیز) —
الله خاطرینه، بو بیهوده دانیشمالری بوشلایین. ایندی داهی
ایش-ایشدن کچوب، یعنی هیچ حسنعلی نینده بوراده گناهی
یوخدی. نه قدر باشی داشلی سلیمان بگه چیغیردیم که،
دگیرمانه گیرمیون؟ من بیلردیم که، اوراده ارمنی وار.
یعنی اولماسیدی ده، سیلیمان بک گیل اورادن سلامت قورتارا
بیلیمیه جک ایدیلر. مگر یادنیزدان چیخوب که، همان دگر-
مآزده بیلدیر ارمنی لر اون ایکی آدامیمیزی یاندیردیلا؟ من
بیلیردیم که، اورا خطالی یردی.

عزیز (قاراشه) — آبالام، قاراش، دوغری دیوبلر که،
اوزاقدان دوگوش جاساند گلر. هله بیردی گوروم،
حسنعلی باشینا نه داش سالایدی؟ دییورسن سلیمان بگه
پاترون يتوره بیلمه دی؛ اما سن بیلیرسن می حسنعلی اوزی
نه گونده ایدی؟ حسنعلی بوگون خوماریدان قارانچی یه
کیمی ارمنی لرین ایکی سنگرینی آلوب نیچه ارمنی اولدو-
روب، آتالارینی یاندیروب. نیه، داوانین هامیسینی حسنعلی یه
توتدیرمیوبلر که؟

قاسم علی (عزیزه) — هله سن اونی دییورسن، بوگون من...
قهرمان یوزباشی (بیر قدر دیکه لوب حوصله سیز) — آکیشی،
سیز الله، سیزی پیغمبر، بو گه تگونی بوش-لایین. ایندی
هر نه اولوب، کچوب، قویون بیز ساعت قولاغیمیز دینجلسون
گورگ.

حسنعلی (گویا اوز-اوزینه یواشجه) — یعنی الله شکر،
بیرشئی که، اولمیوب. گنه نیچه اولمیش اولسا، ارمنی لرین
آتالارینه اود وورموشوخ.

قهرمان یوزباشی (بیردن دیکه لوب اوجادان حرص ایله
حسنعلی یه) — نیچه اود وورموشوخ؟ نیه بوش-بوش دانیشیر-

سان؟ بیز اولارین هیچ بش اون دیغا-میغاسینی اولدور مو-
شیک، پس نجفقلی کیمی ایگیدی بیرده هاردان تاپاجاییق؟
شیرزادی هاردان تاپاجاییق؟ میصرخانی نیچه ارمنی یه دگیش-
مک اولار؟ بونه بوش-بوش تسکین لیکدی اوزینیزه ویریر-
سنیز؟

همین صحبتده یولداشلردن نوروز آدلی، الینده خلیر آریا خلیرله مکده ایدی؛
کنارده بیر قارالتی کوروب الینی قویور آلنینه، دقتله اوزاغه باخیر و بیر قدر
باخاندان سورا دیور.

نوروز—عزیز، عزیز، بیر گل سن ده دقتله باخ گور،
او قارالتی لری سیچهر سن، یایوخ؟ من اولاری آدما اوخشا-
دیرام...

عزیز (گیدوب نوروزون یانینده کوروب، دقتله همان
طرفه باخیر) — نوروز، آدامادا اوخشایور، مالادا اوخشایور.
اما، یوخ-یوخ، ایکی آدامدی. باخ، بیر یسی اوزینی ویردی
قایانین دالینه.

نوروز—سن اوله سن، عزیز، ارمنی دیلر. اولار یقین
بیزی گوردیلر. باخ، او بیر یسی ده کچدی داشین دالینه.
حسنعلی و قاراشده کوروب دقتله همان طرفه باخیرلر.

نوروز—سن اوله سن، عزیز، بولر ارمنی دیلر. (بوسوز-
لری دیک نوروز جلد تفنگی آلیر چیگنینه، جلاوی آغاجین
بوتاغیندان چکوب قاچیر آتلانسون. عزیزده بونه باخوب
همان جور ایلور. بولردن سوایی یولداشلردن گنه ایکی
نفر جیلاولری گوتوروب قاچیرلر. قهرمان یوزباشی ده
وغیرلری آیاقه کوروب همان طرفه دقت ایلر باخیرلر.)
قهرمان یوزباشی (الینی قویوب آلنینه)—آده، جلد ترپشین

(چیغیریر) عزیز، آتی دوی، سنین آتین قیور اقدی.
قاراش (اوجادان)—چاپار اخ، چاپار اخ، (آچاقدان) قور خورام
چاتا بیلیمه لر. (بیر آز ساکت اولوب) آها، قوچاق نوروز
دییه سن توتا جاخ.

قاراش—آها، عزیزده حاخلادی. ظالم اوغلینین آتینین
 قاباغیندان بیرکس قورتارا بیلیمیر.
 قهرمان یوزباشی—هی، هی، یوخ، بیر دییه سن
 قاچوب الدن چیخدی. اما قازانچی دان بیر-ایکی ارمنی
 گورسندی... آده، قورخورام اوشاختری وورالر.
 آچوخ اوازدان تفنگ آتیلیر.

قهرمان یوزباشی—یوخ، بیر قاچدی، اودی، اوزینی
 سوخدی قازانچینین باغلارینه...
 قاراش—آها، دییه سن بیرینی دوتدیلر.
 قاسمعلی—توتوبلر. یقینکه یارالانوبدی؛ یوخسه بوده
 قاچا بیلهردی.
 قهرمان یوزباشی—اما قورخورام اولدورلر. یاخشی
 اولردی دیری گتوره ایدیلر؛ دانیشدیراندن سونرا اولدو-
 ره ایدیك. آده، امرآن تیز آتیل آتین اوسته، چاپار اخلا، دی گینن
 اگر ارمنی دیسه، دیری گتورسونلر.
 امران توفنگی کوتوروب یوخ اولور بیرقدر باخیرلار.

قاسمعلی—دییه سنن گلیرلر.
 قاراش—گلیرلر، هرکس دیسه توتوب گتوریللر.
 قهرمان یوزباشی—گلیرلر. (گلوب اوتورور قباقکی
 یرینده).

قاسمعلی—گتورسونلر گورك کیمدی...
 قاراش—هامیسی پیاده گلیر...
 قهرمان یوزباشی—قاراش بولر، هرکس دیسه، نابلد
 آداما اوخشایورلر. بولر یاگرك صایبالیدان گلیرلر، یاده
 چشمه باساردان. اویرلرده که، ایندی ارمنی اوز آیاغی ایله
 گیدوب چیقماز. (بیرقدر ساکت باخیرلر)
 قاراش (چوله باخا-باخا)—بودی، عزیز چاپار اخ گلیر؛
 گورك نه خبر گتوریر...

عزیز (سوینجك جلد آتدان توللانوب اوزینی یوز-
باشی یه توتور) —ایکیسی ده قازانچی ارمنیلری ایمیش.
اما بیر سینین اجلی تمام دگل میش. ظالم اوغلی دوشان
کیمی قاجدی، اوزینی سوخدی قازانچنین باغلرینه؛ اما
یولداشین توتدوخ. بودی، اوشاخلر گتوریرلر. یوزباشی،
والله، بونیده، توتا بیلیمه جک ایدیك، چونکه منزل چوخ
اوزاخدی. بو، چونکه آخساخدی، قاجا بیلیمه دی.
قهرمان یوزباشی —بیز ایله خیال ایله دیک که، گولله
ده گوب.

عزیز —یوخ، گولله دگمیوب، آنادان دوغما آخساخدی.
(آتینی چکوب باغلییور بوتاخلارین بیرینه) بودی گلدیلر...
نوروز و امران بیر آخساخ ارمنی قباقلرینه سالوب گتوریرلر یوزباشین
قباغینه، قالان یولداشلر آتلی یربه یر ایلورلر. ارمنی، یعنی کمانچه چی بخشی
ساقالینده اورتوک ایچینده کمانچه یوزباشی یه ایکی قات باشراگوب قورخا —
قورخا ساغینه، سولینه باخیر.

قهرمان یوزباشی (یولداشلره) —اما، بالام، دییه سن،
آنوز بیر آو دگلمیش (بخشی یه) آده، ارمنی، سن هانسی
کندی سن؟
بخشی (تیتره یه-تیتره یه) —آغا! من قازانچیلی بخشی یم.
(اوطرفه بوطرفه باخیر.)
قهرمان یوزباشی —یولداشین کیم ایدی؟ هاردان
گلیر دینیز؟

بخشی —آی آغا، یولداشیم قازانچیلی تارچالان قریقور
ایدی. چشمه باساردان گلیر دیک. ذوالفقار بگون اوغلینین
توینده چالیر دیق.

قهرمان یوزباشی —چوخ عجب، چوخ عجب، سیز گیدین
مسلمانلرین توینده پلویون، آخماخ مسلمانلرین پوللرینی
دولدورون جبنیزه، قازانچی ارمنی لری ده گئجه خلوتجه
توکولسونلر مسلمان کندلرینی یانديرسونلر. آبالام،

بس دی، حیا ایلون! بالام، بوا یکی جوت - بیر تک قورخاخ
ارمنی لر، بیلیمیرم، والله، بیزدن نه ایسته یورلر؟! دونن
قازانچی ارمنی لری بیزیم ساروانلردن دورت نفر ایله
بیر ایگیت اوغلانلار اولدور و بلر که، دورت یوز سنین کیمی
چولاخ ارمنی اولدور سه ک، گنه عوضی چیخماز...

بخشی (تیترییور) — آغا دین حق، خبریم یوخد، الله
(الرینی گو که قالخیزیر) باعث مردم آزارین ایوینی یخسون.
(آغلییور)

قاراش — هی، آغلار سان، آغلار سان، بس نیه آغلامیر سان،
ایندی آغلار سان؟ بیلیر سن که، بوساعت باشینی قویون
باشی کیمی کسه جه ییک. ایندی، باخ، قورخوندان لولوخ
جوجویه اوخشیور سان. اما، والله، فرصت تاپسان، سن ده
همان مسلمان قانینه یریکلیه ن ارمنی لرین بیر یسن.
بخشی (تیترییور) — نه دییوم، آی قار داش.

قهرمان یوز باشی — آده، ارمنی، وارتان ایندی هار دادی؟
بیلیر سن هانسی وارتانی دییورم؟ او که، بیزیم شیرزادی
آپاردی اولدوردی، اونامردی دیورم؛ بیلیر سن هار دادی؟
یعنی بیلیر سن ده دوغری سینی که، دیمیه جکسن.
بخشی (تیترییور) — والله، بیلیمیرم.

قهرمان یوز باشی — عیبی یوخد، ایندی او شیشلری
قیزاردوب سنی داغلیانده دییه رسن دوغری سینی...

زینب آرواد معرکه ایله آغلیه — آغلیه، اوزینی سالیور اورتالیکه. بخشینن اوسته
هجوم چکوب اونین اوز گوزینی باشلیور جرماقلاماغه

زینب — بودی قازانچی ارمنی سی؟ سن سن؟ سن سن؟
بوساعت سنی من تیکه — پارچه ایلیه جگم، اوز الیم نن سنی
دوغرو یا جاغام قیمه — قیمه ایلیه جگم. هانی منیم اوغلوم؟ هانی
منیم پهلوان شیرعلی اوغلوم؟ نیه اونی اولدور دینیز؟ باخ،
باخ. (جرماقلییور، سورا قاقوب قاراشین بیلیندن قمه نی

چکوب قالخیزیر بخشی نین اوسته) ووروم؟ ووروم؟ ووروم؟
(بو حالته دایانوب دورور. بخشی یانینی یره ویروب ساغ
الینده کی کمانچه نی گیزلدوب سول الینی توتوب قمه نین
قباغینه)

قهرمان یوزباشی (زینبه) — آرحتلیگین قیزی، سنده
بوراده بیزی معطل ایلمه. آرواتسان گیت آروادلیغینه
(جلد گلوب ایسته یور قمه نی زینبدن آلسون، بوده ویرمیر
و دارتینوب چکیلیر کناره. یوزباشی اوز قمه سینی چکوب
قالخیزیر بخشی نین اوسته و اوزونی توتور زینبه)
قهرمان یوزباشی — قمه نی ایله ایشلتمز لر، باخ، بیله
ایشله در لر.

زینب جلدگیر دورور یوزباشی ایله بخشی نین آراسینده. قاراش یاووق گلوب
زینبی ایته لیور. عزیز گلیر تیگی ایله آروادین دالیندن ووروب یخیر یره و غیر
یولداشلار آروادی چکوب سالی رکناره. اوده آغلیه — آغلیه اوزاخلاشیر. بو آرواده
بخشی کمانچه نی اوزادیر نوروزه طرف.

بخشی — نوروز، قارداش، سنی آند ویریرم بیزی یارادان
اللهه، من اولندن سورا بو کمانچه نی بیر کسه ویرمه. آرا
ساکت اولاندان سورا زحمت چکوب بیزیم موقوش بالانی
تاپاسان، بو کمانچه نی ویرمه سن موقوش بالاما. قوربان سنه،
نوروز، ویرمه سن، قازانچیده کمانچه چی بخشی اوغلی موقوشا
ویرمه سن.

قاراش آجیقلی گیتوب، جلد کمانچه نی دارتیرو یوخاری قالخیزوب ایستیر
چیرپسون یره. بخشی ایکی اللرینی یوخاری قالخیزوب یالواریر.

بخشی — قوربان سنه، قاراش، بیر آزه دایان، من اولندن
سورا کمانچه نی سیندیر که، گوزوم گورمه سون.
قهرمان یوزباشی — بونا باخ! سن الله، بوارمنی نین
داماغینا باخ، بیر تیکه آغاج قیریغینی ایسته مگینه باخ...

عزیز — اما، قهرمان یوزباشی، ایندی که سوزدوشدی،
قوی دییوم. سن ارمنی نی قیناما؛ بوظالم اوغلی بیلرسن
کمانچه نی نجه چالیر؟ کچن ایل عبدالعلی گیلین تویندا...
(بخشی یه) اده، اورادا چالان دگل ایدین؟

بخشی — هه، قارداش، من ایدیم.

عزیز — یوزباشی، آندا اولسون اللهه، داد-بیداد ایلیردی.
قهرمان یوز باشی — (عزیزه) دوغوردان؟

عزیز — آندا اولسون سنین باشینا، نیجه که دییورم، ایله دی.
قهرمان یوزباشی — (کمانچه نی گوتوریر الینه، باشلیور
اورتو گینی آچماغه) دوغوردان گورک بونیجه شئیدی.
(اورتوگی چیخاردیر آتیریره، باشلیور کمانچه نین او طرفینه،
بو طرفینه باخماغه. یولداشلار دنده بیر پارسی گلوب باخیر لر)
هی، ارمنی، بونه بیر شئیدی که، بو قدر ایستیورسن؟

بخشی اللرینی گوکه قالخیزوب یالواران حالتده قالیر.

قهرمان یوزباشی — (کمانچه نی اوزادیر بخشی یه) آبالام، یازیقسان، باری
بیر دفعه ده چال! (بخشی جلد دورور آیاغه، کمانچه نی آلیر.) چکیلوب اوتورور
دیزی اوسته، جیبیندن تیکیر تکه چیقاردوب کمانچه نی چکیر تیکیر تکه یه. فیریلیمیش
سیملرین بیرینی تیزدوگونلیور، سیملری یوخلیور کوکلیور و اوزینی قازانچی
کندینه طرف توتوب آه چکیر و ارمنی جه دییر: «آخ سیره لی» موقوج بالالا،
سونرا بیر-بیر آداملارین اوزونه باخوب، باشلیور چوخ هوس ایله راست هواسینی
چالماغه. راستن شکسته فارسه کچنده قهرمان یوزباشی گوزی ارمنی ده وقولاغی
کمانچه ده، دوردوقی یرده یاواشجه اوتورور و بخشی چالدیقجه قمه نی یاواش-
یاواش، گویا اوزیندن بی خبر، سوخور بیلینده کی قینینه و قولاغ آسماقده اولور
آداملر هامیسی سکوتده دور، بخشی چالماغینی تمام ایلوب، قورخان و منتظر
حالتده باخیر یوزباشین اوزینه

قهرمان یوزباشی (فکردن اویانوب، بخشی یه آجیقلی
دییر) — آبالام، ارمنی، بیردی گوروم، بیزدن نه ایسته یورسنیز؟
(بخشی تعجبلی باخیر و بیرسوز دییر. آجیقلی و بیر آز

* کوزمل

اوجادان) سننن سوز سوروشورام، ای، نیه دینمیرسن؟
کلر دگل سن که! بیردی گوروم بیزدن نیهال گوتورمور-
سنیز؟

بخشی (قورخا-قورخا) — آی آغا، الله حقی، من هیچنه
ایله مه میشم.

قهرمان یوزباشی (آجیقلی و اوجادان) — هه، ایله مه میسن!
واللهی، دنیاده نه قدر جانیم ساقدی، هانسی بیرینیز الیمه
کچسه نیز تیکه-تیکه دوغریاجغم! سیزین گرک تخمینیزی
یریوزیندن کسه م.

بخشی — آی آغا، آخی من نه ایله میشم؟

قهرمان یوزباشی (آجیقلی اوزینی یولداشلرینه
توتوب بیرآز آلاقدان) — الله اکبر! دلی شیطان دیور...
(قمه سینی قینیندن چکیر قالخیر آیاقه و اوزینی یولداشلرینه
توتوب دیر) یعنی سیز ایله گمان ایلیرسنیز که، من بوچولاق
ارمنی نی اولدورمکنن حرصیم سویویاجق؟ سو یومیاجق!
(بیر قدر ارمنی یه طرف باخیر دینمیر.) هله بونا باخ، سن
الله، دنیاده بیر حارامز ادا لیخ قالمادی که، اور گنمه میش اولسونلر.
شیطانا پاپاخ تیکیرلر. بو چولاغده کمانچه نی باغرینا
باسوب گورنه عمل لردن چیخیر. حارامزاده ایله چالیر که،
کچن گونلری گتوروب قویور آدامین قباغینه. الله اکبر!
(قاراشه) قاراش، بیر پاپروس یان دیر.

قاراش پاپروس چیخاردوب یان دیریر، ویریر یوزباشی یه.

بو حینده بخشی کمانچه نی کوک ایلیر و باشلیور سیگاه زابل هواسینی چالماغی.
بیر قدر قولاغ آساندن سورا قهرمان یوزباشی دوردوقی یرده گنه یاواشجا اوتورور
و بخشی چالیدیقه یوزباشی یواش-یواش، گویا اوزیندن بیخبر، قمه نی سوخور
بلینده کی قینینه و هوش کوش ایله قولاق آسماقده دره، آداملرین هامیسی سکوتده دره.

قهرمان یوزباشی (قاراشه) — قاراش، سن اوله سن، بیچاره
هینر گلوب دوروب گوزومین قباغیندا. آخوای!..

یوزباشی بوسوزلری دیننده بخشی چوخ آلاقدان چالیر، آداملرین چوخی ده آه
چکیر. گنه بخشی شوق ایله چالماقده در ویوزباشی، گوزی بخشیده، گاه دن بیر
دیلله نیر. باخ، بیله... ایله جه... عجب، آفرین! ایله جه... ایله جه... و آخرده
یوزباشی بیردن دورور آیاقه، قمه سیننی قینندن آجیقلی چیخاردیر و آجیقلی اوجادان
بخشی یه دیر.

قهرمان یوزباشی—آده، ارمنی، تز کمانچه نی ییغشدر،
ایتیل گیت بورادان. یوخسا، آتامین گوری حق، بو
یولداش لریمین باشینه آند اولسون، بوقمه ایلن بوساحات سنی ده
اولدوررم، اوزومی ده اولدوررم! (چیغیریر) چیخ گیت!
بخشی (قورخا-قورخا)—آی آغا، هارا گیدیم؟
قهرمان یوزباشی (چیغیریر)—جهنمه گیت! چیخ گیت
ایوینه!...

بخشی قورخا-قورخا باخیر آداملرین اوزینه، کمانچه نی واورتو گیتی کوتورور
تیز چیخوب گیدیر. هامی ساکت، اوز فکرلی حالتینده قالیر. قهرمان یوزباشی همان
دوردوغی یرینده دوروب دینمه ز سویله مز باخیر بخشی گیدن طرفه، بیر قدرده
باخاندان سونرا، قمه سیننی توللیوریره و گویا اوز—اوزینه دییور—ایح، نامرد دنیا!

دهلی یغینجاغی

(قومیدیا ۵ مجلسده)

مجلس آداملری

- ۱- حضرت اشرف حاکم، ۵۵ یاشندا.
- ۲- حاجی نایب حاکمین معاونی ۴۵ یاشندا.
- ۳- حاجی محمدعلی فرش فروش دولتلی تاجر، ۵۰ یاشندا.
- ۴- حاجی خداویردی شرکا عدولتلی تاجر، ۵۰ یاشندا.
- ۵- حاجی جعفر قومبانی دولتلی تاجر، ۵۰ یاشندا.
- ۶- دوکتور لالیوز- (همیشه گوزینده عینک)، ۵۵ یاشندا.
- ۷- فراش شمرعلی- ۳۰ یاشندا.
- ۸- فاضل محمد بن یعقوب کلینی- ۴۵ یاشندا.
- ۹- مشهلی زینب اونین عورتی- ۳۰ یاشندا.
- ۱۰- دهلی ملاعباس بن یعقوب (فاضلین قارداشی) واعظ مرثیه خوان، یاخشی سسن صاحبی، سققاللی وباشی آقارمیش (دهلی لیکده میلی شادلقه دیر)، ۳۰ یاشندا.
- ۱۱- پیریز صونا- دهلی- (گاه شاد، گاه غملی- ملاعباسین آروادی). گوزهل ساچلاری داغینیق- ۲۵ یاشندا.
- ۱۲- فارماسیون رستم- دهلی- ۴۰ یاشندا (میلی شادلقه در).
- ۱۳- سرسم حیدر- دهلی- ۳۵ یاشندا (میلی شادلقه در).
- ۱۴- همزاد قربان- دهلی- ۴۰ یاشندا (همیشه آجیقلی).
- ۱۵- جیننی مصطفی- دهلی- ۴۰ یاشندا (همیشه آجیقلی).
- ۱۶- حاجی بغداد فارماسیون رستمین قارداشی، ۴۵ یاشندا.
- ۱۷- کابل تربت- سرسم حیدرین قارداشی، ۴۰ یاشندا.
- ۱۸- مکهمحمد- همزاد قربانین قارداشی، ۴۰ یاشندا.
- ۱۹- ام کلثوم فارماسیون رستمین آروادی (اوزی اورتیلی، تومانی دیزدن، قیچلاری آجیق)، ۳۵ یاشندا.
- ۲۰- سکینه- همزاد قربانین آروادی- (اوزی اورتیلی، تومانی دیزدن، قیچلاری آجیق)، ۲۲ یاشندا.
- ۲۱- امینه- سرسم حیدرین آروادی (اوزی اورتیلی، تومانی دیزدن، قیچلاری آجیق)، ۳۰ یاشندا.
- ۲۲- چاووش علی الفلاح- ۳۵ یاشندا.
- ۲۳- بیرکیشی، اوغلی ایله برابر، بونلاردان علاوه چوخ جماعت، جمیع مؤمنلرکه، بوراده اشتراک ایدیزلر، هامیسی الی تسبیح لی، دوداقلاری دعاورد ایدیر؛ مثلا، سبحان الله، سبحان الله.

مومنلر: (۱) مشهلی حاجی (۳) نجف الاشرف (۵) حاجی سلام
(۲) حاجی مدینه (۴) حاجی عبدالعظیم

بیرینجی مجلس

بیرینجی مجلس واقع اولور شهرین حاکمی حضرت اشرفین اداره سینده، یوخاری باشده صندالیه اوسته اگلشوب حضرت اشرف؛ یانینده دوروب معاونی حاجی نایب، بیر طرفده صندالیه اوسته اگلشوب دو قورتور لالیوز، قباغینده کورسی اوستینده کاغذ-کوغوزا باخیر، کنارده اگلشوبلر شهرین معتبر تاجرلری، حاجی محمدعلی فرش فروش، حاجی خداویردی شرکا، حاجی جعفر قومپانی، قاپونین یانینده دوروب فراشی شمرعلی، حضرت اشرف حاجی نایبه قانلمیان دیلده یاواش یاواش بیر سوز دییوره.

حاجی نایب (اوزی جماعته) — حاجیلار! بوراده بیر واجب مسئله وار که، اوندان اوتری ده حضرت اشرف سیزی بورایه دعوت ایدوب؛ اما آندویریرم سیزی اوزون قوللو حضرت عباسه، بوراده، اگر ممکن سه، تورکیجه دانیشمیاق، چونکه حضرت اشرفین منه غیظی توتور.

حاجی جعفر قومپانی (حاجی نایبه) — حاجی آغا، آندویریرم سنی پنج تن آلعبایه، بودفعه لیگه بیزی عفو بیورونیز ومطلبی بیزیم دیلده بیان ایدینیز که، باشه دوشهک؛ چونکه نیجه ده که سیزه معلوم دی حضرت اشرف فرمایش ایتد. یکلری دیله بیزیم هیچ بیریمیز آشنا دگیلیک. (قورخوسیندان بیر قدر یاواش دییور). دوغریسی حاجی آغا، پیغمبره آنداولسون، حضرت اشرفین دیلینی بیز باشه دوشموروک. پس بونا گوره بیز عهد ایدیریک که، حضرت اشرفین خدمتینده بوندان سورا هیچ دانیشمیاق، هیچ دانیشمیاق. (ساغ الینی باسیر آغزینا).

حاجی محمدعلی—هیچ دانیشمیاق، هیچ دانیشمیاق.
(بودا الینی آغزینا باسیر)
حاجی خداویردی—هیچ دانیشمیاق، هیچ دانیشمیاق.(بودا
ساغ الینی آغزینا باسیر)

حاجی نایب حضرت اشرفه طرف اگیلوب اونا یاواشجه بیرسوز دییور. اودا بونا
یاواشجه بیرنیچه سوز دییور. حضرت اشرف دوروب گیدیر ایچهری اوتاچه.
سورا حاجی نایب اوزینی توتور حاجیلاره.

حاجی نایب—حاجیلار، احوالات بو قرار ایلهدر که، هر بیر
حاکمین بیرینجی وظیفه سی مملکتین آباد واهالینین استراحت
و سعادتیدر. و حضرت اشرفین آمال و آرزوسی بومملکته
تشریف گتورندن ایندییه تک همیشه بو یولدا اولوبدر.
بونده الله تعالی اوزی شاهددر؛ بودا که، اظهر من الشمس در.
همین بوجناب (دقتوره اشاره ایدیر) که، اسم شریفلری
دوقتور لالبیوز در...

حاجی محمدعلی—لالبیوز؟

حاجی نایب—بلی، لالبیوز، دوقتور لالبیوز که، تازه لیک ده
امرستان دان بیزیم ولایته تشریف گتوروبلر که، روح
آزارینین بوراده جماعت ایچینده نه شکلده ظهوره گلیمگینی
تدقیق و تحقیق ایدوب جنون لیق مرضینین خاصیتینی و
تاریخینی ایندیکی امرستان دارالعلم لرینده تحصیل ایتد-
یکلری علم پسیخیکه تطبیق بویورسونلار.

دوقتور—(بوراده دوقتور بیر لغت کتابنه بارماقینی قویوب
دییور)—دالی، دالی

یعنی ایستیور دیسون «دهلی»

حاجی نایب (حکیمه یاخوب)—یعنی حکیم جنابلرینین
اختصاصی همین دهلیلیک مرضینین، یعنی روح دایره لرینین
اوز طبیعی ماهیتیندن اخراج اولوب رخنه تاپماقیدر که،
بونین نتیجه سینده انسانین قوه عقلیه سینه خلل یتوشیر،

باصطلاح تورك، انسان دهلی 'اولور؛ پس بيله اولان صورتده انصاف و مروتدن اوزاق اولار، اگر بیز دوقتور جنابلرینین شهریمیزه تشریفینی غنیمت سایمیاق. حضرت اشرفین ارادهسی بویرده قرار توتوب که، بوندان سورا شهریمیزده بیر نفرده دهلی و دیوانه کوچه و بازارده سرگردان دولانما- سون و دوقتور جنابلری اوبی چاره لر ایچون بیر مکان قرار و یروب اولارین معالجه سینده مشغول اولسون. بيله بیر اقداماتین ایکی قسم گوزهل نتیجه سی اولایلر: بیر ی بودر که، شهریمزین کوچه لریندن دهلی لری رد ایتماک ايله ولایتیمزین آبادلیقی یولینده تلاش ایتیش اولاریق که، بواوزی بیزیم ایچون مقدس بیر وظیفه در؛ ایکینجیسی ده بودر که، اوبختی قاره دهلی لرین خیر دعاسینین فیضی بیزیم اوزیمیزده کفایت ایدم، والدینمیزده کفایت ایدم و آباء اجدادیمیزده کفایت ایدم. نه دیورسنیز، حاجیلار؟

حاجی محمد علی (الترینی قالخیزیر دعايه) — بار پروردگار، بيله حاکم لرین سایه سینین بیز عاجز لرین باشینین اوستیندن اسگیك ايله مه، اوز بیر لیگون خاطرینه. حاجی خداویردی (الری دعايه) — ای گوزه گورونمه یین پروردگار، بیزه رحمین گلسون!.. حاجی جعفر (الری دعايه) — آمین!

حاجیلار تعجب ايله دوقتوره تماشا ایدیرلر

حاجی محمد علی (حاجی نایبه) — حاجی آغا، من بيله مصلحت گورورم که، دوقتور جنابلرینین شهریمیزه ورودی چاوش واسطه سیله اهالی یه اعلام اولونسون و جار چکیلسون و اوبی چاره دهلی لرین قوم- اقر باسینه مژده ویر یلسون که، خداوند عالمین لطفی و مرحمتی سایه سینده اوبی نوا دهلی لر مبتلا اولدوقلاری جنونلیق مرضیندن تیز بیر وقتده شفاتا پاچاقلار.

حاجی لار (شمر علی یه طرف) — بلی، بلی، اعلام اولونسون،
جار چکیلسون.

حاجی نایب — (شمر علی یه) شمر علی، حاجی لارین مصلحتی
پیس دگل، دورما، گیت بناگذار لبق ایله.
شمر علی — چشم. (چیخوب گیدیر.)

حاجی محمد علی — په، په، په! ماشاءالله اولسون دوقتور
جنابلرینین علمینه؛ نیجه ده که، عرب لردیورلر: ظاهر باطنین
آینه سیدیر؛ ایله جه، دقتورین ظاهریندن علم یاغیر. آکیشی،
بیزیم مسلمانلرین، یعنی حکیم لریده بیر حکیم دیلر؟ والله،
بالله، آند اولسون گیتدیگیم امام رضایه، هیچ بایتالده دگل لر.
حکیم، باخبونا دیللر ای!.. اما حیف که، دییه سن بیزیم دیلی
یاخشی بیلیمیر.

حاجی جعفر — یعنی حاجی آغا، نه عیبی وار که، بیلیمیر.
حاجی خداویردی — یعنی، حاجی آغا، بیزیم دیلده نه مطلب
وار که، اونوی بیلسون، یابیلمه سون؟ بیلنده نه اولاجاق،
بیلیمنده نه اولاجاق؟

حاجی محمد علی (حاجیلاره) — حاجی آغا، آند اولسون الله،
من اونا تعجب ایلیمورم که، بو ظالم اوغلی بیزیم دیلی
بیلیمیه-بیلمه دهلی لره نیجه معالجه ایدمک. گنه اوز که
آزار اول، گنه بیلمه سده اوقدر عیبی یوخدی. اما حاجی
نایب آغا بیورمیش کیمی بوراده روح مسئله سی وار، بوراده
دهلی نین احوالینی یوخلماق مسئله سی وار.

حاجی خداویردی — خدایا شکر سنین جلالینا!

حاجی جعفر — لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم.

حاجی نایب — یعنی حاجی محمد علی آغا، دیلی بیلیمک ده،
یابیلیمه مک ده بیر مطلب یوقدر. اودر، حضرت اشرف ده بیزیم
دیلی بیلیمیر؛ ایندی گوره ک بونین بیلیمه گنین کیمه
نه ضرری وار؟ حکیم ده بونین کیمی. نه عیبی وار؟ حکیمین کی

اودر که، آزارین اوزینه یاخشی تشخیص ویرسون.
 حاجی محمدعلی (حاجی نایبه) — خیر، منی عفوبیور هسنیز،
 حاجی آغا! حضرت اشرفین ایشی بیر اوز گه در: او حاکم دی،
 اونین وظیفه سی آنحاق امر ایتمک دی، چیغیروب باغیرماقدی
 که، بوراده بیر اوز گه دیلی بیلیمک اصلا لازم دگل، اما حکیم
 بیر آز بیلسه نه عیبی وار.

حاجی نایب — بلی، هله بوبیله. ایندی، حاجیلار، کئچهک
 مسئله نین اوبیری طرفینه: معلوم در که، هر تشبثات که،
 مملکتین آبادلیغی یولوندا باشلانیر، حکومت خزینه سینه
 چوخده آغیرلیق دوشمه سون دییه، آغایان تجارین همتی نین
 وجودی ایله نتیجه بخش اولور؛ بونا بناء حضرت اشرف
 دهلی خانه نین تاسیسینین مصارفینی سیز جنابلرین عهده سینه
 محول ایلوبدی که ایمدی بیز بوساعت دوقتور حضرتلرینین
 مسوده سیندن همین بناگذارلیغین مخارجینی تخمین ایده
 بیلهریک. (اگیلوب دوقتورین کاغذینه باخیر. دوقتور گاه
 کاغذلری، گاه لغت کتابینی آچیر حاجی نایبه نشان ویریر)
 بلی، دوقتورین حسابی موجبینجه اگر بیز ایسته یک شهر میزده
 بیردهلی خانه تاسیس ایدهک، اونون ایلده یگر می مین تومن
 مصارفی اولاجاق.

حاجی محمدعلی (تعجبلی) — یگر می مین تومن؟
 حاجی نایب — بلی حاجی آغا.

حاجی خداویردی (تعجبلی) — یگر می مین تومن؟
 حاجی نایب — بلی حاجی آغا.

حاجی جعفر (تعجبلی) — یگر می مین تومن؟
 حاجی نایب — بلی حاجی آغا.

حاجیلار بیر بیرینه باخوب باشلاریننی بولویورلار

حاجی محمدعلی (حاجی نایبه) — حاجی نایب آغا، آندویریرم
 سنی سیدالشهدایه، بوشلا گیتسون.

حاجی خداویردی (حاجی نایبه) — حاجی نایب آغا، آند
 ویریرم سنی غریب امام رضایه بوشلا گیتسون.
 حاجی جعفر (حاجی نایبه) — حاجی آغا، آند ویریرم سنی
 چهارده معصومه بوشلا گیتسون.
 حاجی محمد علی (حاجی نایبه) — عرض اولسون حاجی نایب
 آغانین حضور مبارکینه که، اوبیچاره دهلی لرین عقلینی آلان
 اوگوزه گورونمیهن پروردگار عالم در که، اوز یاراتدیغی
 بنده یه لازم اولان یرده عقلی ویریرده، آلیرده؛ بو بیرمشیت
 یزدانی در که (ایکی الینی یوخاری قالخیزوب گوزلرینی
 الله طرف آخیدوب، بو حالتده اولان وقت حضرت اشرف
 ایچری قاپودان یاواشجه باشینی چیخاردوب چیغیریر.)
 حضرت اشرف — پول، پول!

حضرت اشرف گنه یوخ اولور. حاجیلار خوفه دوشورلر

حاجی محمد علی (حاجی نایبه) — حاجی آغا، بونه فرما-
 یشدی؟ پول بو در، بیزیم جیبیمیزده، بیزیم مالیمیزین ده
 جانیمیزین ده تعلقی حضرت اشرفه در. آند اولسون خالق
 لم یزله که، بوراده خلاف یوخدی. بونه فرمایشدی؟

قراش شمر علی داخل اولور!

حاجی خداویردی (حاجی نایبه) — حاجی آغا، آند ویریرم
 سنی او اوزون قوللو حضرت عباسه، آخر حضرت اشرفین
 ناحق یره غیظی توتور؛ بیز بیر سوز که، دیمیریک. بیر
 صورتده که، حضرت اشرف فرمایش بویوردولار، بیزیم نه
 سوزومیز اولا بیلر؟

حاجیلار — نه سوزوموز اولا بیلر...

حاجی خداویردی — آخر قوربان سنه، حاجی آغا، بیرجه
 مطلب بوراسینده در که، هرهنین اوز دامارینه گوره قان

آلار. آخر سن اوزون بیر ملاحظه بویور، گور او یگر می
مین تومنی بیز اوچوموز ویره بیلهریک، یا یوخ؟
حاجی جعفر—یاخشى، بیز بدبخت نه دییوریک که! خوب،
یاریسینی بیز ویرهک، یاریسینی غیر تاجرلر ویرسون.
حاجی نایب—حاجی محمدعلی آغا، آند ویریرم سیزی
مولای متقیانه، بو سوزلری منه دیمه یین، سوزونیز وار
ایدی، بایاخ حضرت اشرفین اوزینه عرض ایده ایدینیز.
اگر پول ویرمک خیالینیز یوخ ایدی، هیچ عهدهنیزه گوتور-
میه ایدینیز.

حاجی خداویردی—آی حاجی آغا، آخر بیز بدبخت نه
وقت عهدهنیزه گوتوردیک؟

حاجی جعفر—الله شیطانه لعنت ایله سون.

حاجی خداویردی—خدایا، شکر سنین جلالینا!
حاجی محمدعلی (اوزی حکیمه)—جناب حکیم، گل سن
بو داشی اتگیندن توكا (حکیم تعجبلی باخیر حاجی لاره
طرف و بیر شئی باشه دوشمور)

حاجی خداویردی—(حکیمه) آی حکیم، حاجی محمدعلی
آغا یاخشى دییور، آخر بو دهلی خانه صحبتی نه بیر
صحت دی که، بونین اوسته اوزونیز ده، بیز ده بو قدر در دسر
ویریرسنیز؟ بیز ایشیتدیگیمیز بودر که، دهلی لیگون بیر
سببی وار؛ بو بیر بلادر، بو بیر قسمت در که، هر بیر
یارانمیش که، بو درده مبتلا اولور، گرک در که، توتدیغی
ایشین مقابلینده جز اسینی چکسون. بونین چاره سی «جوشن
کبیر»، یا «جوشن صغیر» دعاسی در که، یازوب تیکیرلر
دهلی نین پالتارینه، اوزیده گرک صول قولینه تیکیلسون.
(الی ایله قولینی گوستریر.)

حضرت اشرفین باشی ایچری اوتاقدان گورسنور

حضرت اشرف (چوخ اوجادان و حرصلی) — پول! پول...
 حاجیلار (تشویشه دوشورلر و قورخا-قورخا دییورلر) —
 به چشم، به چشم، پول حاضر در. (الترینی جیب لریه اوزا-
 دیرلر.)

کوچه ده چاووش جارلییور، مژده ویریلور، شهریمیزین ده لی لرینه، شهریمیزه بیر
 حکیم گلوب، داخی بوندان سوراها می ده لی لرعا غیللانا جاخ، ای موشتو لوغومو ویرنلر،
 آی خلعتیمی ویرنلر

حاجی محمد علی (حاجی نایبه) — حاجی نایب آغا، خوب،
 بیر سوزوموز یوخدی، پولی بو ساعت دوزلدیریك. اما
 آند ویریرم سنی امام موسی کاظمه، حکیمی بیر طور باشا
 سال، خرجی آزالتسون؛ یوخسه، بزییم شهریمیزده او قدر
 ده لی یوخدی که، یگر می مین تومن اونلارین معالجه سپنه
 صرف اولونسون.

حاجی جعفر — خیر، خیر، او قدر ده لی هاردا ایدی،
 جمیع سی بش-التی نفر آتجاق اولار.

حاجی محمد علی (حاجی جعفره) — خیر حاجی آغا، بیمار
 کربلایه آند اولسون، دورت نفر دن آرتیق ده گل: بیر ی
 ده لی ملاعباس دی، بیر ی اونین عورتی پیرپیز صونادی،
 بیر ی، بیر ی ..

حاجی خداویردی — بیر ی او فارماسیون رستم دی، نه دی،
 بیر ی اودی، بیر-ایکسی ده اول-اولمیا.

حاجی نایب (اگیلوب حکیمین حسابینه باخیر) — بوراده
 اول داوالارین خرجی یازیلوب: مثلاً، پسیخقوم، سولفور یقوم،
 بروماتوم، مین تومن... نه بیلتیم، چوخوسینی اوخویا
 بیلمیرم.

ایچری و تاقدان حضرت اشرفین باغی کورسیر

حضرت اشرف (چيغري) - پول! پول!

حاجيلار (تله سه-تله سه و قورخا-قورخا جيلريندن بيرقدن قيزيل پول چيخاروب توکورلر حاجي نايين قباغينه. بودا پوللارين ياريسيني يغير آپاير ايچري، حضرت اشرفه ويرير، قالان ياريسيني قويور حکيمن قباغينه. حکيم پوللاري دستماله قويور، کاغذ-کوغذيني يغيشديرير گيدير، حاجي لارايله ال ويرير، حاجيلار خواهي-نخواهي الويره ندن سورا، اللريني قباغه اوزادوب هواده ساخلييورلارکه، سورا يوسونلار. دوكتور بونا تعجب ايدير و اوزيني حاجي ناييه توتوب گويابو ايشين معناسيني بيلمک ايستور، حاجيلار ناراضی بير حالتده ايستورلر چيخوب گيتسونلر. بو حينه ده کوچه ده قيل-قال قويور. داخل اولور حاجي بغداد و اونون دالينجه ام کلثوم.

حاجي نايب-خير اول، حاجي بغداد، بو نه قيل-قال دي؟
حاجي بغداد (حاجي ناييه)-حاجي نايب آغا، آند ويريرم
سني او گوزه گورولميهن پروردگار، بيزي بو معرکه دن
خلاص ايت.

حاجي نايب-نه وار، نه معرکه دي؟
حاجي بغداد-حاجي آغا، بيزيم قيل-قال ايله ايشيميز
يوخدي؛ بيز اللهين فقير و مؤمن بنده سي يک، منيم او
بدبخت دهلي قارداشيم فارماسيون رستمين اليندن بيلمريک
هارا باش گوتوروب قاچاخ. بو عورت (ام کلثوم-
گوستري) عايب اولماسون، همان دهلي قارداشيمين عورتي-
دي. ايندي بير-ايکي آي اولارکه، من اوني موافق شرع
انور اوزومه صيغه سيني اوخودوب حلال ايله ميشم. صيغه-
سيني ده فاضل محمد اوزي اوخويوب؛ چونکه گرک معلوم نيز
اولاکه، فاضل محمد اوزي کچن ايل اعلان ايله ميشدي که،
جميع دهلي لرین عورت لری ارلريندن بوش دي لار و آزاد
ديلار. ايندي همان دهلي رستم قارداشيم بو ساعت گلوب
ياپيشوب بو بي چاره عورتين ياخاسيندان که، شهر يميزه حکيم

گلوب منه داوا ویره جاك عقلیم باشیما گله جاك. ایندی ایستیور
زور نان عورتی گوتوروب آپارسون. امان گونی دی، حاجی-
آغا، بیزی دهلی رستمین شریندن خلاص ایله.
حاجی نایب و غیرلری ماتقالوبلار.

حاجی لار—لاحوله و لاقوة الا با الله علی العظیم.

«گنده ده کوچده ده معرکه و قیل و قال قوپور، داخل اولورلار کربلای تربت، مکه محمد،
امینه عورت، سکینه عورت و بونلاردان سوایی کوچه اهللی. داخل اولانلار بیر-
بیری ایله بیرطور گلای گذارایدیر: «آی کیشی بیلده ده ایش اولار. نیجه عاغل لانا جاک،
بی چاره آروادین گناهی نه دی»، کوچده ده چاووش گنه جارلیور. «ای شیعه لر،
شهریمیزه حکیم گلوب ده لی لر مه ده اولسون! هاموسی بیرنجه گونون مدتینده
عاغل لانا جاک، ای منه موشتولوق ویرن. ای منه خلعت ویرن!» سورا آداملار باشلیور
چغیریشماغه: «اده، ده لیلر گلیرلر». قیل-قال قوپور. آراقاریشیر، حضرت اشرف
باشینی ایجری اوتاقدان چیخاردوب چیغیریر: «سکوت!» فراش شال لاخ ایله
جماعتی ساکت ایدیر، حاجی نایب اوزینی توتور جماعته.

حاجی نایب—ای حاجی بغداد، کربلای تربت، مکه محمد،
ای یر یوزینین شیعه لری، هیچ قیل-قال لازم دگل. دوغری در،
دوقتور لالبیوز جنابلری خداوند عالمین مرحمتی ایله
شهریمیزین جمیع ده لی لرینی عاغل لاندیر ایاخ. اوکه، سیز
عرض ایدیر سینیز، ده لی لرین بیر نیچه سینین عورتلری اوز
قارداش لرینه اره گیدوبلر، بو مسئله لر شرعی بیر مسئله
اولدیغی حالده بونین حلینی حضرت اشرف محول ایدیر
شهریمیزین شریعت مداری فاضل محمد بن یعقوبن عهد-
سینه که، بو باره ده هر نه سرانجام اولسه، اونه تبعیت ایتمک
جمیع یر یوزینین شیعه لرینین وظیفه سی در، داخی بوراده
بیر اوز که صحبت اولایلمز. (حاجی نایب سوزینی قورتاران
کیمی کوچه ده سس دوشور که، ده لی لر گلیر، جیننی مصطفی
گلیر، آداملار قاریشیر بیر-بیرینه، قاچان قاچیر، قالان
قالیر).

پرده سالینیر

ایکینجی مجلس

ایکینجی مجلس واقع اولور فاضل محمدابن یعقوبین ایوینده. اوتوروب فاضلین عورتی مشهدی زینب، باشی آشاغی غمکین، یانینده بیشر آلتی یاشینده اوغلی حیدراوز-اوزینه اوینیور. اوزاقدان کوچه اوشاقلارینین قیلقالی ایشیدیلیر و کوچه قابوسینی داشا باسیرلار. دهلی ملاعباس و دهلی عورتی بیر-بیر اوزلرینی ایچری سوخورلار. بونلاری کوچه اوشاقلاری داشا باسیرلار. مشهدی زینب بونلاری گورجک تیز دورور آیاغا و یئردن باشماق تاییینی گوتوروب دهلی لرین اوسته. دهلی لر آغلامسیلانیرلار و بیرطرفدن کوچه اوشاقلاریندان قورخورلار. بیرطرفدن ده مشهدی زینبین باشماق آتماقیندان اوزلرینی قورویورلار

مشهدی زینب (آجیقلی) — ایتیلین جهنمه بورادان! پیرپیز صونا — بوی، بوی، بونا باخ، سن الله، بیز نیه جهنمه ایتیلک؟ (ملاعباسه) — ملاعباس، سن الله، بیز جهنمه گیده جگیک؟ (ایستیور آغلیا) ملاعباس، سن الله، قویمه منی جهنمه آپارسونلار؛ من جهنمدن قورخورام. (قورخوسیندان تیتزیور).

ملاعباس (صونایه آجیقلی) — کس سسینی، بی حیا قیزی بی حیا! (بیر قدر آجیقلی باخیر صونانین اوزینه). چپیک چال اوینیوم. (پیرپیز صونا چپیک چالیر ملاعباس دوشور اویناماغا).

مشهدی زینب (آجیقلی و اوجادان) — جهنم اولون بورا-دان، یوخسه، والله، بو داشنان دوروب باشینیزی یارارام. (الینده بیر شئی توتوب ایستیور آتا دهلیله، اونلار ایستیورلر قاجالار چوله، اما اوشاقلارین قورخوسیندان قاپودان گنه ایوه قاییدیرلار). ملاعباس (آز قالیر آغلاسون). آخر من هارا گیدیم، اوشاقلار منی داشا باسیر.

مونا اگری-اگری باخیر مشهدی زینبین اوزینه و بیردن اونین اوسته هجوم چکوب ایته لیور. زینب اونا بیر-ایکی یومروق وورور

ملاعباس (آغلیه-آغلیه) — آی آرواتلار، سیز الله دالاشمیون. فاضل محمد (داخل اولوب باشماقلارینی چیخاردیر) —

گنه بو نه قیل-قالدر. (ملاعباسه) گنه بو کوچه اوشاقلارینی
 نیه بورا یغمیسان، نه ایستیورسن بولاردان؟ مین دفعه
 سنه دیمیشم بو جولما-جوجوغا قوشولما! (صونایه) هی،
 صونا، کیفین نیجه دی قیزیم؟ (صوناده ملاعباس ده ایکی قات
 باش ایندیریرلر و بیر سوز دیمیرلر).

فاضل (ملاعباسه)—عباس، گنه سندن یانا گلانی گذار
 ایشیدیرم. گنه سندن شکایت لر قولاغیمه چاتیر. بیر آز
 اوزونه توختاخلیق ویر، آخر عیب دی، سن منیم آتا بیر،
 آنا بیر قارداشیمسان، سن جماعتی اوستینه گولدورنده، من
 خجالتیمدن کوچیه چیخا بیلیمیرم، واللہ بی آبرو اولموشام.
 و بیرده بو قدر کفرناسزا دانیشماغی ترگیت، اللہ ایلہ
 پیغمبر ایلہ ایشین اولماسون. یوخسه جماعت سنی سنگسار
 ایلهر.

دهلی لر ایکسیده فاضله تعظیم ایندیرلر. زینب اوتوروب قولاغ ویریر

فاضل (ملاعباسه)—دی، دی، دی گوروم، آخر نه وقتہ تک
 دهلی لیک ایلہ جاک سن. آخر بیر سوز دی گوروم نه دییورسن؟
 ملاعباس (فاضله)—داداش، اذن ویر اوینیوم.

صونا (فاضله)—فاضل داداش، اذن ویر من ده اوینیوم.
 فاضل (آجیخلی)—سینز گرک من نن ظرافت ایلہ میه سینز.
 من فاضلم، منه حرمت لازمدی. توتاخ من اذن ویردیم،
 سینز منیم یانیمده نه طور جرئت ایدوب اوینار سینز؟

ملاعباس (گویا بیر شئی تاپوب)—بوی، داداش، واللہ،
 اوینار ام، ایستیورسن اوینیوم (الترینی قالخیزیر که، اوینا-
 سون).

فاضل (چیغیریر)—سار ساخلاما، (ملاعباس قورخوب قاچور
 چوله).

صونا—فاضل داداش، گور من نه یاخشی اوینیورام.
 (صونا الترینی قالخیزیر که، اویناسون و گورور که، فاضل
 دینمیر. باشلیور سوزوب اوینامای، ساچلاری چیگنینه

تو کولمیش حالده سوزه-سوزه دولانیر، گلیر فاضلین
قباغیندن کچیر).

فاضل (بیر قدر مات-مات تماشا ایدندن سورا اوزینی
کناره توتوب) — لعنت شیطانہ!

صونا (مشهدی زینبه) — زینب، آی قیز، دور سن ده
اوینا!

زینب صونانی ایتهلور کناره، ملاعباس اوینا-اوینا گیریر ایچری،

فاضل (ملاعبسه) — جهنم اول بورادن!

ملاعباس — داداش، اگر اوینا ماغیمه راضی دیل سن،
اذن ویر ماغاللاخ آشیم. (ماغاللاخ آشیر.)

فاضل (دورور ملاعباسی ایودن قوور) — جهنم اول،
چیخ گیت، یوخسه، واللہ، بیلیرم که، نه ایلهرم. (ملاعباس
و صونا قاچیرلار چوله، آرا بیر قدر ساکت اولور.)
فاضل (زینبه) — زینب، سنه بیر سوز دییه جگم.

زینب دینمیر، قولاخ آسیر.

فاضل — قولاخ آس، گور نه دییورم: شریعتده بیله
یازیلوب که، بیر کیشی که، دهلی اولدی، اونین عورتی
اوندان بوش دی. اونلارین طلاق ای اوخونمیش کیمی دی. بو
منیم بدبخت قارداشیم ملاعباسین بو دهلی عورتی پیرپیز
صونا بو قدر که، منیم قباقیمده قول-قیچی آچیخ گزیر
و من ده اونا، خواهی نخواهی، نظر ایتمگه مجبور اولورام،
بو نه شریعت صاحبی، به هر حال، راضی اولای بیلمز.

مشهدی زینب (فاضله) — پس نه ایلماک ایستیور سن؟

فاضل (بیر قدر دینمیر) — واللہ، من اوزومده معطل
اولموشام؛ چونکه او دهلی عورتدنده، دییه سن، بیر هارای
یوخدی. (بیر قدر دینمیر.) خوب، دور گور، صونا هارا
قاچدی گیتدی، اونی بیر چاغیر گلسون دانیشدیریم.

زینب چیخیر، اوشاقدہ اونین دایجه قاچیر. فاضل بائینی آشاغه سالوب فکره
کیدیر. زینب صونانین الیندن پایشوب چکه-چکه کتیریر.

فاضل (باشینی قالخیزوب صونانی گورور) — صونا،
یاووق گل سنه سوز دییه جگم.

صونا تعظیم ایدیر.

فاضل — صونا، گل راضی اول، سنی یخشی جه گئیندیریم،
به زه نندیریم، یووندیروم، سلیقه لندیریم؛ اما بو شرط
ایلن که، عقل لانا سان، داخی اوزی - گوزی آچیخ کوچه لره
دوشوب ده لی لیک ایلمیه سن.

صونا (قورخا - قورخا از قالیر آغلیا) — فاضل داداش،
من سندن قورخورام.

فاضل (یوموشا قلقلان) — نیه مندن قورخورسان، قیزیم؟

صونا — قورخورام منی دویه سن.

فاضل (مهربان) — قورخمه قیزیم، دویمه نم، دویمه نم، نیه
دویورم؟ (یاووق گیدیر.)

صونا — آخر من سنین یانینده اوینادیم، قورخورام آجیغین
توتا.

فاضل — یوخ، قیزیم، آجیغیم توتومور، ایستیور سن گینه اوینا.

صونا لرینی قالخیزیر. ایستیور اویناسون، او طرفه بو طرفه باخوب ایستیور
گیده چوله

صونا — قوی گیدیم ملاعباسی چاغیریم.

فاضل (قاباغینی کسیر) — یوخ گیتمه، گیتمه، دایان، دایان،
گور نه دییورم...

صونا فاضله باخمیوب قاچیر وچول قابوسنین آغزینده دوزوب قورخا - قورخا
فاضله طرف باخیر

فاضل (بیر قدر صونایه باخاندان سورا) — آی قیز، بیزه
یازیغین گلسون، اگر او بدبخت ملاعباسه یازیغین گلمیرسه،
باری منه یازیغین گلسون. عقلینی ییغ باشینا. آخر بیرمنه دی
گوروم سن نه دییورسن و نه ایستیورسن و اوزونی بو
گونه سالماقده خیالین نه در؟

صونا—فاضل داداش، من امامیمی اختیاریرام.
 فاضل—نیجه امامینی اختیاریرسان؟
 صونا—من امام صاحب الزمانی اختیاریرام.
 فاضل—نه ایلپورسن امام صاحب الزمانی؟
 صونا—من امام صاحب الزمانه اوه گیده جگم.
 فاضل—قیزیم، سن دهلی سن، اونون ایچون بيله دانیشیر-
 سان.

صونا—یوخ، فاضل داداش، سن اوزون دهلی سن. اونون
 ایچون بيله دانیشیرسان.
 فاضل (بیر قدر فکر دن سورا)—نه دییوم، قیزیم، امامی
 ایستیورسن، امامه گیت، اما آخر سن عاغیلانماسان، امام
 سنی بو صورتده قبول ایله مز.
 صونا (آغلامسینا- آغلامسینا)—من نیجه ایم که؟ اوز اوست
 باشینه باخیر) من نیجه ایم که، یوخ-یوخ، من امامیمی
 ایستیورم، منی آپار امامین حضورینه، من امام صاحب
 الزمانی ایستیورم.

فاضل—(فاضل بیر قدر صونایه باخاندان سورا)—قیزیم،
 من اوزوم امامین نایبی ایم، منیم سوزوم امامین سوزی دی.
 (باشلیور آغلاماغا و دیز اوسته چوکوب، باشینی اگیر
 دوشونه، اللری ایله اوزونی یومور، بیر قدر بو حالتده
 حرکت سیز قالاندان سورا باشینی دیکلدير و اللرینی
 قاضی الحاجاته قالخیزوب دییور)—ای رجال الغیب،
 هارداسنیز، نیه حضرت صاحب الزمانی گتورمورسنیز، اونین
 رکاب مبارکنده ظهور ایتیمیرسنیز که، جهانی کفر کفاردن
 پاك ایدمسنیز، باری پرور گارا! آند ویریرم سنی یتیمیش
 ایکی شهدانین ناحق تو کولن قانینه، سن، اول، منیم برادریم
 ملاعباسین تقصیریندن کیچ و نه قدر که، ایمدییه تک، کوچه
 و بازارده سنین جلالینا استهزالر تورهدوب، سنین قدرتینه
 شک گتوروب و نه قدر که، بوندان سوائی کفر و ناسزا

دانیشماغی اوزینه پیشه ایدوب، سن اونی عفو ایت! زیراء،
 سن ارحم الراحمین سن. خدایا، آند ویریرم سنی مظلوم
 کر بلایه، بو بیچاره صونانین قوّه عقلیه سینه بیر قدر صحت
 کر امت ایله، تا قولو-قیچی و اوزی آچیق نامحرم لر نظرینده
 گزوب دولانماغی ترک ایتسون و بیز عاجز بنده لرین حدسین
 معصیت لرینه باعث اولماسون. اللهم بلغ مولای صاحب-
 الزمان صلوة الله علی عن جمیع المؤمنین و المؤمنات فی
 مشارق الارض و مغاربها، قوی ظهور ایتسون و عاصی
 بنده لرینه رحمی گلسون، قویماسون دنیا درهم-برهم اولا.
 (الرینی دخی ده یوخاری قالخیزیر، هوسلنیر، جوشه گلیر
 و گلدیکجه سسینی اوجالدير) ظهور ائت، ای صاحب الزمان،
 ظهور ائت!.. و هدایت ایله صراط المستقیمه گناهکار بنده
 لرینی! (ملاعبس و صونا چول قاپودان باشلارینی اوزادوب
 خلوتجه باخیرلار) ای صاحب العصر و الزمان، ظهور ائت،
 منم سنین نایبین محمد، آتام یعقوب، کنیه کلینی.
 (اوزینی چول قاپویه توتوب چیغیریر:) ای معشر
 الخلاق! اعلان اولنور بو گوندن سیزه که، من رجال
 الغیبین اتکیندن توتوب حضرتین ظهورینی استدعا ایتدیم.
 (گوزلری سقفه باخیر، اللری دعاده، جوشه گلیر، آغزی
 کوپو کله نیر.)

صونا (صونا فاضلی بو حالدده گوروب ملاعباسی
 چاغیریر و آغلیور)—ملاعبس، بوراباخ، فاضل داداشیم
 دهلی اولوب. (چغیریر).

کوچه دن فراش شمرعلی، الینده شاللاخ داخل اولورو پیر-پیر صونا به دیور

فراش شمرعلی-ترپنمه، حکیم گلیر.

حکیم لالیور داخل اولور، بیر الینده میزان الحراره، او بیری الینده گنه حکیم لیکده
 لازم اولان قولاخ لوله سی. فاضل لالیوری گوروب چوخ تعجب ایدیر، ملاعباس چول
 قابوده دوروب آداملارین جمعیه سینه تعظیم ایدیر، پیریز صونا

فراش شمر علی (فاضله) — حضرت فاضله عرض اولسون
 که، بو جناب (حکیمی نشان ویریر) مشهور پروفیسور
 لالبیوز در که، دهلی لره ایله بیر داوا ویریر که، دهلی اوچگون
 چکمیر که، شفا تاپیر و سنین منیم کیمی عقلی باشینه گلیر.
 فاضل (آیاغا دوروب حکیمه حرمت ایدیر) — بویورونیز،
 اگله شنیز، (اوزینی فراش شمر علی یه توتوب) بلی، بلی،
 جناب دو قتورین شهریمیزه تشریفینی ایشیتیمیشم و بنده حقیر
 امرستان متخصص لرینین طب علمینده مهارت لرینه شک و
 تردیدیم یو خدی. و لیکن روح مرض لرینین شفاسی که بو
 عالیجناب لر (حکیمه اشاره ایدیر) اوز عهده لرینه گوتوروب لر،
 ایله بیر مشکل امر در که، بو باره ده بیر نتیجه یه نایل
 اولماق لرینه منیم، متأسفانه، چوخ اشتباهیم وار؛ زیرا که،
 حق تعالی اوزی بویوروبلار که؛ قل الروح من امر ربی.
 هر چند که امر لفظنین کیفیت و ماهیتنین معناسینی بیان
 بویورمیوبلار؛ لهذا عقل حیرته قالیر و عقلانین اختلافی
 محض بو باره ده در که، آیا، روح جوهر قبیلندنر، یا عرض.
 و جوهر اولدو قداده آیا، مجرد در، یا غیر مجرد. چون حضرت-
 امام جعفر صادق دن روایت در که، زمانی که، خدای تعالی
 اوز بنده سینین قبض روحینی ملک الموت حواله ایلدی،
 بویوردی چیخارت بنده لریمین روحینی گتور منیم یانیمه
 که، من اونی راحت ایدیم. (باشلیور آغلاما غی، حکیم
 تعجب ایدیر و یواش-یواش گیدیر فاضلین یانینه) و
 اونلاری رحمت بخش ایدیم. روحلارین هاموسینی ملک الموت
 گتوریر خدای تعالی نین یانینه. (آغلیور، حکیم گیدیر الینی
 قویور فاضلین آلنینه و اوزینی فراشه توتور و تعجب
 ایدیر.)

ملاعباس (حکیمه یالواریر) — آی حکیم، منیم بو فاضل
 قارداشیم دهلی دی، اونا بیر داوا ویر، عقلی باشینه گلسون.

فراش شمر علی (ملاعباسه آچیخلانیر) — سار ساخ — سار —
 ساخ دانیشما، دوش قباقه، سنی آپاراجاغام دهلی خانه یه.
 فاضل اللری ایلده اوزینی اورتوب آغلاماقددر، حکیم آداملارین اوزینه باخیر و
 بیرشئی باشه دوشمور

فراش شمر علی (حکیمه) — جناب حکیم، بیزیم شهرین
 دهلی لرینین بیرری بودی (ملاعباسی گوستریر) بیریده بونین
 عورتی پیرپیز صونادی (گوستریر).
 صونا (حکیمه) — جناب حکیم، بیزیم شهرین دهلی لرینین
 بیرری بودی (آغلییان فاضلی گوستریر) بیریده...
 فراش اونو ایته لیوب. ایستیور چیخارتسون، حکیم اللرینی قالخیزوب فراشین
 قباغینی کسور

فاضل (باشینی قالخیزوب یوخاری) — خدایا سن
 ارحم الراحمین سن (حکیمه) ای حکیم، آند ویریرم سنی
 عیسی و مریمه، اگر سنین اختیارینده اولان داوا درمانلارده
 کرامت و ارسه، بو بی چاره عورته بیر علاج ایلده که، بلکه
 بو قدر نامحرم ایچینده قول — قیچی آچیخ گزمک معصیتندن
 خلاص اولوب نه، قدر نفسی وار جنابنیزه ثنا خوان اولسون.
 (دوقتور صونانین قول — قیچینه وار اورد ایدیر و نبضینی
 الینه آلوب سوروشور:)

دوقتور — سنین آدنه؟ (صونا دینمیر).
 دوقتور — سنین آدنه؟

صونا کینه دینمیر

فراش شمر علی (صونایه) — آی قیز، حکیم سوروشور
 آدین نه دی، جواب ویردا، کاردگل سن که؟
 ملاعباس (حکیمی یانسیلیور) — سنین آدنه؟

آداملار گولوشور، فراش ملاعباسه طرف هجوم ایدیر. ملاعباس قاچیر، صونا
 آغلیور

صونا—نیه منیم ملاعباسیمی دویورسنیز؟ (حکیمه) آی
 حکیم، قویمه بوده‌لی لر منیم ملاعباسیمی دویسونلر (آغلیور).
 فاضل (حکیمه)—آی حکیم، آند ویریرم سنی اویری-
 گویی یوخ یردن خلق ایدن بیر پروردگار، سن منیم
 بو ده‌لی قارداشیم ملاعباسه‌ده عطفی نظر ایت‌که، بونین‌دا
 دردی معالجه پذیر اولسون. اوده اوز مصلحتینیزدی، نه عیبی
 وار. گیرم‌که، بو بدبخت بو قدر مدتین عرضینده‌که، خبط
 دماغ گتوروب، چوللره دوشوب، خداوند عالمین عقل‌لری
 حیران قویان ماهیت کمیت و کیفیتینی استهزایه قویوب
 دانیشماغی اوزینه بیر وظیفه شنیعه قرار ویروب. و شاید
 بوندان باش ویرن کفر و ناسزانیین مقابلنده خداوند تبارک
 و تعالی طرفندن (اوشاخ کیمی آغلیور) بو عورته‌ده بیر
 معالجه التفات ایدینیز، تاکه، اوزی-گوزی آچیق گزوب،
 بیزی نامحرمة باخماق گناه کبیر مسیندن خلاص ایتسون.
 صونا (حکیمه یالواریر)—آی حکیم، سن الله، سنه
 قوربان اولوم، منیم بو فاضل داداشیمه‌دا بیر داوا ویر،
 عاقیلانسون و منی چوخ چیمدیک‌له‌مه‌سون. (هامی گولو-
 شور، دوقتوردان و فاضل‌دن سوائی).

فاضل (باشینی قالخیزوب صونایه برک و چوخ اوجادان
 آجیخلانیر)—یالان دانیشما، بی‌حیا...

صونا (ایستیور آغلیا)—بوی، بوی، یالان نیه دانیشیرام،
 پس بولاری کیم چیمدیک‌لیوب (قولوندا و جانینده کی
 چیمدیک یرلرینی گوستریر)

ملاعباس قاپودان قام‌قام چکوب گولور.

فاضل (الترینی گویه قالخیزوب)—استغفر الله ربی واتوب
 الیه، لاحول ولا قوة الا بالله العلی‌العظیم.

ده‌لی لر فاضلی یانسلیورلار، فراش اونلارا حمله‌ایدیره

دهلى لىر قاچىرچوله، فراشرقاچىر اونلارنى داليجه و چيغىرير؛
 فراش — آده، قويمايىن. دهلى لىر قاچىرلار.
 فاضلايكى الىايله اوزىنى اورتور و اوشاق كىمى آغلىور.
 حكيم (حيران و مات قالوب دىيور) — كىم دالى، كىم
 دالى؟..

برده

اوچونجى مجلس

(كوچه ده)

اوزاقدان قيل وقال، سىر كوايشيدىلير. قيل وقال گليگجه ياووقلاشور كوچه ده
 ملاعباس گورسه نير، اونين داليجه پيرپز صوناو بونلارنى داليجه كوچه دولوسى
 كوچه اوشاغى بولارى داشاباسير. دهلى لىر بيرطور اوزلرني قورويورلار.

ملاعباس — آى جماعت! واللّه، بو اوشاخلار منى دهلى
 ايليجه كىلر. (اوشاقلار آتديقلارى داشين بيرى كوچه قاپولا-
 رينين بيرينه ده گير. همان قاپى آچيلير و اورادان مشهدى
 حاجى الينده تسبيح دعاويد ايدير، هولناك كوچه يه چيخير
 و قباچه اوشاقلارين اوسته چيغىروب، اونلارى سوگوب
 قاوور.)

مشهدى حاجى — جهنم اولون بورادان، كوپك اوشاغى
 كوپك! (سورا اوزيني ملاعباسه توتور) آكيشى، گنه بو
 يازيخ عورتى قول-قيچى آچيخ يائينا سالوب كوچه لرى
 دولانديريرسان؟ الله سنده لعنت ايلسون، سنى اكوب
 دوغانده لعنت ايله سون.

دهلى لىر باشلاريني آشاغه سالوب گناهكار كىمى باخىرلار. مشهدى حاجى، صونايه
 بيرقذر ياووق گلوب، اونون قول-قيچينه واراورد ايدير و دىيور

— الله شيطانه لعنت ايلسون.

كوچه قابولارينين اوبيريسيندن نجف الاشرف چيخوب دهلى لرين اوسته چيغىرير.

نجف الاشرف (هميشه الينده تسبيح دوداقلارى دعاورد
 ايدير) — آكيشى، گنه بو بامبىلى لار، بيلميرم، خلق دن نه

ایستیورلر؟ (عورتین قول- قیچینه وار اوورد ایدیر و اوز- اوزینه دییور) —الله شیطانہ لعنت ایلسون!
 حاجی اسلام (همیشه الینده تسبیح، دوداقلاری دعاورد ایدیر. او بیرری قاپودان چیخوب و دهلی لره چیغیریر) —
 آکیشی، بو ملعون اوغلی ملعون گنه بور ادهدی، پس بونلاری آپاراجاق ایدیلر دهلی خانهیه، پس بور اده نه غلط ایلورلر؟ (عورته وار اوورد ایلور و اوز- اوزینه دییور) الله شیطانہ لعنت ایلهسون.

دهلیلر باشلاری آشاغاتظیم ایدیلر

مشهدی حاجی (ملاعباسه) —هی، سوزون نهدی، طبیعت اوغلی طبیعت؟

نجفی الاشرف (ملاعباسه) —آخر، بیردی گوروم، نه دییور- سن آخر، یعنی دییور سن جمیع مخلومات اوز باشینه یارانوبدا، یعنی بولاری یارادان یوخدیدا؟ یعنی الله- زاد یالاندیدا؟.. (بو سوزلری دییه- دییه نجفی الاشرف ملاعباسی چنه سینین آلتیندن یوخاری دوسو کلیور.)
 حاجی اسلام (ملاعباسه طرف یوموروغینی چکوب چیغیریر) —ملعون اوغلی ملعون، آند اولسون الهه، شیطان دییور وور باشی- گوزی یاریلسون. (عورته طرف وارا- وورد ایدیر و اوز- اوزینه) الله شیطانہ لعنت ایلسون.

دهلیلر تعظیم ایدیلر

مشهدی حاجی (عورته یاووقلاشیر و دقت ایله قول- قیچینه باخیر) —الله شیطانہ لعنت ایلسون.

نجفی الاشرف —(عورتین یانینه گیدیر و قول- قیچینه وار اوورد ایدیر و دییور) —الله شیطانہ لعنت ایلسون.
 حاجی عبدالعظیم (الینده تسبیح، دعاورد ایده- ایده کوچه ایله گلدیکده) —گنه بو دهلی بامبیلی لار نه دوشوبلر کوچهنین جانینه؟ پس بوگون بونلاری دهلی خانهیه قاتاجاق ایدیلر، الله اکبر! آند اولسون ابوالفضل العباسه، آقای

نجفی الاشرف، بیز بو دهلی - دیوانه نین اوجوندان رسوای جهان اولوب گیده جگیک. بیله خطا بورا سینده در که، بو ملعون اوغلی ملعون (ملاعباسه اشاره) دیلینی فراغت قویمور، قویمور، قارداش، قویمور، امیر المؤمنینه آند اولسون، قویمور.

مؤمن لر - خیر، قویمور.

دهلی لر تعظیم ایدیر لر

حاجی عبدالعظیم - دونن قبرستاندن اهل قبور زیاده رتیندن گلیردیم، گور بو مرتد اوغلی مرتد (ملاعباسه اشاره) او قدر جماعتین ایچنده منه نه دییور: دییور او هانسی بالیق ایدی که حضرت اونی چاغیران کیمی باشینی سودان چیخاروب جواب ویزدی؟ دییورم: کر کره بن مرمره بن عرعره ایدی. بوینوزلاری ده وار ایدی. بو قدر آدامین ایچنده او فارماسیون اوغلی فارماسیون (ملاعباسی گوستریر) قاه قاه چکه - چکه گور نه دییور: دییور بالیق دا دانیشارمی؟

بوراده ملاعباس چیتیمیق چالیرود و شور اوینا ماغا. صونا اونا باخوب بودا وینیوره.

مؤمن لر - الله سیزه لعنت ایله سون، الله سیزه لعنت ایلسون!

حاجی مدینه (الینده تسبیح، دوداقلاری ورد ایلیور، کوچه ایله گلدیکده ملاعباسه) - آند اولسون فاطمه زهرایه، سنی بو کوچه ده یخوب او قدر آیاخلام که، بئینین توپراغا قاریشار، هپند اوغلی هپند، حضرتین تومان باغی ایله نه ایشین وار؟

حاجی مدینه بوسوزلری دیندن سورا اوزینی صونا به طرف چونده روب اونین قول - قیچینه وارا وورد ایلیور

مشهدی حاجی (حاجی مدینه به) - آغای حاجی مدینه، استغفر الله، او نه سوزدی فرمایش ایدیر سن؟ استغفر الله!

مؤمن لر — استغفر الله ربی و اتوب اليه.

حاجی مدینه — آغای مشهدی حاجی، الهین مین بیر آدینه
آند اولسون، بو بابی اوغلی بابی دونن کوچه ده جماعتی
باشینه یغوب، حضرتین تومان باغینه لاغ ایلور که، گویا،
نعوذ بالله، حضرت ایشیکه چیخاندا تومان باغینی تاپشیراردی
ساربانینه، و چون تومان باغی ده خیلی قیمتلی ایمش، اونون
ایچونده ساربانین گوزی دوشور تومان باغیا و کفارین
قوشونی حضرتی شهادته یتورندن سورا ساربان گلور همان
تومان باغینی حضرتین تومانیندن چیخارتسون؛ حضرت اول ساغ
الینی، سورا سول الینی قویور تومان باغینین اوسته، اما
او جرآمزاده حضرتین الیرینی کسوب تومان باغینی غصب
ایلور.

آغلیور، و مومن لرده آغلیورلار، ملاعباس باشینی سالوب آشاهه دینمیر، مومن لر
آغلیه — آغلیه دیبورلر، تومان باغینا قوربان اولوم یاسیدالشهدا! باشلارینه دوگورلر.
حکیم لالبیوز و فراش شمر علی خلوتجه بونلار اتمانلایدیرلر. ملاعباس دامون لر
یانسیلاماق بابتیندن اوز — اوزینه تیز — تیز دیبور.

ملاعباس — تومان باغینا قوربان اولوم، یاسیدالشهدا،
تومان باغینا قوربان اولوم، یاسیدالشهدا، تومان باغینا
قوربان اولوم، یاسیدالشهدا! (و بیردن قاه — قاه چکوب گولور،
و چیخوب قاچیر، صوناده قاچیر.)

مؤمنلر (بونین دالینجه) — الله سنه لعنت ایلسون!

فراش شمر علی دهلی لر توتوب ساخلور، حکیمده گلوب دوروز مومنلرین
قباغینه

فراش شمر علی (دهلی لره) — دایانین، هارا قاچیرسنیز؟
ایکی ساعتی سیزی اختاریرام! بو ساعت سیزی آپارا —
جاغام دهلی خانهیه، اوراده آغلینیز باشینیزه گلر و داخی
حضرتین تومان باغینی مضحکیه قویمازسنیز.

حاجی اسلام (فراشه) — آی شمر علی! الله سنا کربلا
قسمت ایله سون، الله والدینینا رحمت ایلسون، بو دهلی نین
عهده سیندن بلکه گله سن. یوخسه واللهی بی آبرو اولدوخ.

بیرده بو ملعونه دیین گورك آخر سنین حضرتین تومان باغی
ایله نه ایشین وار؟ قوربان اولوم حضرتین تومانیادا، تومان-
باغینادا.

مؤمنلر (آغلیا-آغلیا) — تومان باغینا قوربان اولوم،
یا سیدالشهدا. (باشلارینا دوگورلر)

حکیم گلیر آغلیانلارین یانینه و تعجب ایله اول بونلاره و سورافراش شمرعلیه
طرف باخوب اشاره ایله سوروشورکه، گویا بونلار نیه آغلیور.

فراش شمرعلی (حکیمه) — بیر سبب یوخدی، آنجاق
رقت قلب اوز ویروب.

ملاعباس (حکیمه) — حکیم، حکیم، گل گوره کیم یاخشی
ماغاللاخ آشار. (اوزی ماغاللاخ آشیر.)

مشهدی حاجی — آکیشی، بو بدبخت لاپ دهلی اولوبدی.

بو حینده گونورتا اذانی دیبولیرو کوجه ایله بیرحمال، بیرطای دالینده کچیر.
کنارده بیرپنکچی دکانی گورسه نیر، اذان دییلن کیمی مومن لر، حمال و پنکچی
شاگردلری آیاقه قالدوب باشلیورلار اللرینی قولقلارینا قویوب اذان چاغیرماغا:
«الله اکبر» «الله اکبر» اشهدان لا اله الا الله... حکیم تعجب ایله اذان
چاغیرانلره باخیر و گنه فراش شمرعلی دن اشاره ایله سوروشورکه،
بلکه بونلار دهلی دیرلر. سورا گلور نجف الاشرفین یانینه و جیبیندن
لفت کتابینی چیخاردیر بیرسوز آختاریر، اماتا یا بیلیمیر. سورا گلوب حاجی
مدینه نین یانینه و اگیلوب بونین اوزنین اوطرفینه، بوطرفینه باخیر، باشینه
و آلنینه دقت یتیریر و آخرده گوزلرینه دقت ویریر. ملاعباس ده قباغه یریبوب
خواهش ایدیرکه، اوناده باخسون. حکیم اونینده اوز-گوزینه قباککی سیاق
باخدیقه ملاعباس بیردن «پیق» ایلوب گویه توللانیرو حکیمی ائله قور-
خودورکه، حکیم آز قالیر یخیلا. ملاعباس و صونا قاجیرلار. فراش ایستیورتوتا،
اما حکیمی قویوب گیده بیلیمیر، مومن لر یردن داش گوتوروب دهلی لرین دالیجه
قاجیرلار، فراش شمرعلی حکیمی قوجا قلیوب قویمور یخیلسون و اونادیور:

شمرعلی (حکیمه) — واللّه، آی حکیم، سن که، دهلی دن
بیله قورخان سان، گورك بیر دعا یازدیروب یانینده
ساخلیاسان.

حکیم آلتدان یوخاری باخیر شمرعلیه و بیرسوز دیمیر

پرده

دوردمینجی مجلس

دهلی خانا

دهلی ملاعباس آياق اوسته دوروب الينی گويه قالخیزوب موعظه ایدیر. اوتوروبلار دهلی لر: پیرپیز صونا، فارماسیون رستم، سرسم حیدر، همزاد قوربان جیننی مصطفی، دهلی لرده ملاعباسین موعظه سینه قولاخ آسیرلار.

ملاعباس—(سس ننن آواز ننن اوخویا-اوخویا دییور)—
الحمد لله رب العالمین، والصلوات والسلام علی سید المرسلین وآله الطاهرین، اما بعد...

سرسم حیدر، (آغلیا-آغلیا یالواریر)—آی ملاعباس قار-
داش سن الله، بیزه ناغیل دی، قولاخ آساخ.

ملاعباس (حرصلی)—نیجه ناغیل دی، نه زوزک-زوزک
دانیشیرسان! نیجه ناغیل دی؟ من واعظم، یوخسه ناغیل پیام
که، سیزه ناغیل دییه؟ سوزه باخ، سن الله، دییه سن، من نا-
غیل پیام! (حرصی توتور و گوزلری قزاریر، سرسم حیدر
و همزاد قوربان آغلیورلار، جیننی مصطفی آجیغیندان
دیزلرینی یره چیرپیر و یومروغینی ساغا-سولا توللیور).
ملاعباس (بیردن قاه-قاه چکوب گولور)—بس بو ناغیل
دهیل، نه دی؟ پس بودیدیکلریم ناغیل دهیل، نه دی؟ گولور).
همزاد قوربان—سن الله، ملاعباس، بیرآز موعظه ایله،
قولاخ آساخ.

ملاعباس—(گویا همزاد قوربانین سوزینی ایشیتمه دی)
بلی، خداوند عالمین اذنای ایله بیز بورایه جمع اولموشوق
که، بوبیش گونلوك دنیای فانی نین قیوداتیندان کناره دو-
شوب، اللهین یولیندان آز انلاره اوزومیز ساتاشماسون، اونون
ایچونده غنیمت بیلوب آغای مجلسی دن سیزه موعظه ایدم-
جگم که، فیضیاب اولاسنیز.

فارماسیون رستم (جلد دورور آیاغه و اللرینی اولجه-
اولچه)—دی، دی، آی آتام، آتام سنا قوربان اولسون، ایله جه
آغای مجلسی دن دی.

ملاعباس — ای منیم هوش و ذکوت، عقل و فراست صاحبی
 اولان یولداشلاریم، عرض اولسون خدمت شریفنیزه که،
 آغای فاضل مجلسی اوز «اختیارات» کتابینده بیله روایت
 ایدیر که (آوازنن) از حضرت امام محمدباقر منقول است
 که هر کس رجب آیینین بیرینجی گونی ایکی مین رکعت
 نماز قیلا و قباقلکی رکعتده ایکی مین دفعه توحید ذکر
 ایده و اوچ مین دفعه «انا انزلنا» اوخویا و اوخویوب قورتاران
 کیمی اوزی قبله یه دورا. همان شخص آیین آخرینه کیمی
 قارین آغریسی گورمز. واللہی، بللہی گورمز.

بورادافارماسیون رستم و سرسم حیدر قامقاه ایله گولورلر. همزاد قوربان و بیرینیز صونا
 آغلییورلار. جیننی مصطفی ده دیزلرینی یره دوگورو چیغیریر. بیرنچه مومن
 اللرینده تسبیح آغلیا آغلیا داخل اولوب سوروشورلار: «بیزده مرثیه آغلاما
 گلمیشیک. آغلینای شیعه لر».

جیننی مصطفی (آراساکت اولاندان سورا) — باخ، ملا
 عباس، ایستیورسن من دابانیمی یره ووروم، بوردان بیر
 قوش چیخسون، باخ، دییورسن ووروم، من آغای مجلسی دن
 قورخمیا جاغام که، (دابانلارینی وورور یره). باخ، من ده اوزی
 قبله یه دور می Sham، پس آغای مجلسی نیه اوزی قبله یه دورور؟
 همزاد قوربان (جیننی مصطفی یه یالواریر) — آی مصطفی
 قارداش، سن الله، دابانلارینی یره وورما، من قوشدان
 قورخورام...

فارماسیون رستم (دیک قالخیر آیاغا) — ملاعباس، ملا
 عباس، منیم بیر آتام واریدی، پیشه سی، سحر دن آخشاما
 کیمی آغاجدان آغاجه اوچماغ ایدی، آخرده خوروز اولدی،
 بانلادی (اوزیده خوروز کیمی بانلییور) سن اوله سن، ملا
 عباس، یالان دیمیرم، اودی باخ (گویه باخیر) آتام اوچدی
 گیتدی.

قالان ده لی لرده گویه باخیرلار. گویا بیر شئی آختاریرلار

مؤمن لر (بیری بیری نه) — آکیشی، بولار مصطفیلن
بیر اوزگه جور دانیشیرلار، گلون چیخاخ گیدهک.
کیدیرلر

ملاعباس — من هله قوش دان سوایی آغاچلارین دا گویه
اوجماغینی گورمیشم، داشلارین ده گویه اوجماغینی گورمیشم.
جیننی مصطفی (چیغیریر) — من اولوم، ملاعباس، بوش-
بوش دانیشما، آغاچلارین اوجماغینی دییورسن، دی، اما
داشلارین اوجماغینی دیمه، بویالان اولدی.
همزاد قوربان و پیریز صونا آغلیورلار

پیریز صونا — سن الله، آی مصطفی قارداش، آجیغین
خوتماسون، من قورخورام.

ملاعباس (جیننی مصطفی یه) — هله منیم دایمین اوغلینین
بیر خوروزی واریدی هیچ حیطده اولمازدی، همیشه دامن
داما اوچاردی.

فارماسیون رستم (قاه-قاه چکوب گولور) — من اولوم،
ملاعباس، سن ده باننا.

بوده و حیدره گولورلر، همزاد قوربان و صونا آغلیورلار، مصطفی دایانلارینی
یره چیریر.

سرسم حیدر (دیک قالخیر) — سن اوله سن، ملاعباس،
منیم اوشاخلیخدا بیر خوروزوم وار ایدی. (گولور.)

همزاد قوربان (آغلیا-آغلیا) — نیه منیم خوروزوم یوخدی،
نیه هامینین خوروزی وار، منیم خوروزوم یوخدی؟

ملاعباس (اوجادان آوازنان) — ای معشر الخلاق، ایشیدین
و آگاه اولون که دورت یوز ایل بوندان مقدم من گیتیمیشدیم
یا جوج مأجولرین ولایتینه (هامی دهلی لر ساکت اولوب
قولاخ آسیرلار.) اوراده منیم بو دیلقیر وطنیم یادیمه دوشدی
منی بیر آغلاماق توتدی که، بیرده گوردوم، (الترینی دیز-
۱۷۶

لرینه چیرپیر.) دریالرین سوی قالخیر یوخاری، آزقالیر
منی غرق ایده، منده قالخمیشام سویین اوزینه.

پیرپیز صونا (آز قالیر آغلیا)—قورخورام منده غرق
اولام، ملاعباس، (تیتیریور و گلیر اوزینی سالیر ملاعباسین
قوجاغینه، ملاعباس بونی کنار ایدیر).

ملاعباس (آجیخلی صونایه)—من موعظه ایلدیگیم یرده
سنین اختیارین یوخلدی منیم یانیمه گلهسن.

صونا ایندی ده کیدیر مصطفی نین قوجاغینه اودا ردایدیر

مصطفی (چوخ آجیخلی)—چکیل کنار، آخماغین قیزی،
سن خوروزدان قورخاندان منده گرک پیشیک دن قورخام،
ماو ماو (پیشیک کیمی ماوولدییور، رستم و حیدر گولورلر.)
همزاد قوربان—(بیردن یریندن قالخوب باشینی ایل
برک وورور پنجه ریه که، شیشه سی سینیر تو کولور)—اده،
قویمیون عمان دریاسی داشدی، من بوغولورام.

بوچینده فراش شمرعلی گیریرایچی والینده کئ شاللاغ ایل قوربان پیرک دوگور
فارماسیون رستم و سرسم حیدر قاجوب بوجاغه سیغینیرلر. همزاد قوربان و صونا
آغلیورلار. جیننی مصطفی آیاقلاریننی یره ووروب چیغیریر، ملاعباس باشلیور
چیتمیق چالوب اوینایور. فراش شمرعلی صونایه دقت سالیر و سوراملاعباسه دیور.

شمرعلی — آی بی چاره دهلی، ملاده مگر اوینار؟

رستم و حیدر گولوشورلر، قوربان و صونا آغلاشیرلار، مصطفی چیغیریر. شمرعلی
صونایا طرف کیدیر و خلوتلیوب اوننی چیمدیکلیور، صونا چیمدیکین آغریسیندن
وایولدیور. دوقتور لالیوز گیریرایچی، آراساکت اولور، چونکه دهلی لر
هایسی آیاقه دوروب دوقتوره تعظیم ایدیرلر

شمرعلی (دوقتوره)—جناب حکیم، بیزیم شهرین دهلی
لری بوالتنی نفر آدم دی که، ییغوب گتوردیم بورایه: بو،
دهلی ملاعباس دی، بو اونین آروادی دهلی صونادی، بونین
آدی فارماسیون رستم دی، بو همزاد قوربان دی، بوده جیننی
مصطفی دی.

همزاد قوربان (حکیمه شکایت ایدیر) — آی حکیم، سن
الله، بوده‌لی‌یه دی‌گینن (شمر علی‌نی گوستریر) بیزی
دویمه‌سون.

جیننی مصطفی (حکیمه) — آخی، بوده‌لی‌نی گتوروب
(شمر علی‌یه اشاره) بورا قاتمیسینیز، بیزیم گناهمیز نه‌دی
که، بیزی شاللاخلیور؟

ملا عباس (حکیمه) — آخی، من که، اوینورام، بونین کیمه
بیر زیانی وار که، بوده‌لی منیم اویناماغیما لاغ ایلور؟
ارستم و حیدر گولورلر

صونا (حکیمه آغلیا-آغلیا) — آی حکیم، بوده‌لی کیشی
(شمر علی‌نی گوستریر) منی چیمدیکلدی.

رستم و حیدر گولوشورلر، قوربان آغلیور

شمر علی (حکیمه) — جناب دوقتور، بولار ده‌لیگون ها-
واسینا دانیشیرلار.

سرسم حیدر (دیک آتیلیر) — بوی، حکیم، آندا اولسون
الله، بیزده‌لی دگیلیک، اوزی ده‌لی‌دی.

ده‌لی‌لر (هامیسی بیردن) — والله ده‌لی‌دی.
شمر علی (حکیمه) — دوقتورین باشی ایچون، من بولاری
دویمه‌میشم.

لالبیوز (شمر علی‌یه) — بو، بو (بیلیمیر نه دیسون).

ده‌لی‌لر هامیسی حکیمه‌باش ایندیروب ادب‌ایله دورورلار. حکیم مات-معطل
قالوب، اول احتیاط ایله‌کیدیر، ده‌لی‌لرین نبضینه‌باخیر، صفت‌لرینه و گوزلرینه
باخیر. سورا صونایه یاووق گلوب قول-قیچینه دقت‌سالیر، نبضینه باخیر.
چنه‌سینی اللیور...

صونا (آغلیا-آغلیا) — آی حکیم، من سندن قورخورام،
قورخورام سن‌ده منی چیمدیکلیه‌سن.

ملا عباس، رستم، و حیدر گولوشورلر، قوربان و صونا آغلاشیر، مصطفی دیزلرینی
یره‌وورور چیغیریر

صونا (بونلاری گورجك بأشلیور قورخوب گیزلنمگه
و آغلایا-آغلایا دییور) - حکیم، بوده‌لی لری قویما بورا گلسونلر،
من اولاردان قورخورام. (تیتیریور)

ده‌لی لرده صونانی تصدیق‌ایدیر، آداملار ناراضی، حکیم معطل، چاووش‌ده‌لی لره،
تپنیرو آران‌ساکت‌ایدیر. داخل اولورلار حاجی‌بغداد، کابل‌تربت، مکه‌محمد،
ام‌کلثوم، امینه، سکینه.

کابل‌تربت (الینده تسبیح، دوداقلاری سبحان‌الله ورد
ایدیر) - جناب حکیم، من بیرایشدن اوتری سیزه زحمت
ویرمگه گلمیشم، من بوده‌لی سرسم‌حیدرین آتا‌بیر، آنا‌بیر
قارداشی‌یام. عرض اولسونکه، منیم بوبدبخت برادریم‌بیر
ایلدن آرتیق‌دی که، ده‌لی لیک آزارینه گرفتار اولوب. دعا
قالمیوب که، یازدیرم‌میش اولاق، درمان قالمیوب که،
یدیرتمه‌میش اولاق، (حیدر دورور و ادب‌ایله قارداشی
کابل‌تربته باش اندیریر). دردسر ویرمکدن مقصد بودر
که، بوگون سه‌شنبه، بلی چهارشنبه، پنجشنبه، جمعه‌گونی
یعنی رجب‌آیین اون دوققوزیندا حضرتین ظهوری در که،
جمیع ده‌لی کیشی‌لرین عورتلری همان گون اوز یاووق
قوم‌لرینین بیرایله باهم‌لیک‌ده حضرتین زیارتینه مشرف
اولمالیدیرلر.

ملاعباس ماغاللاغ آشیر، رستم و حیدر گولوشورلر، «عوعو» ایلیرلر، صونا و
قوربان آغلاشیرلار، مصطفی چغیریر

کابل‌تربت (ملاعباسه) - الله سنه لعنت ایلسون، گرك
امامین ظهورنین صحبتینده بومرتد ماغاللاغ آشا. (حکیمه)
حکیم جنابلرینه بو دردسری ویرمکدن مقصد بیلیم‌در
که، آیا، بو اوچ‌گونین عرضینده بوبدبخت حیدرین عاغیلانما-
غینه بیر امیدوار، یایوخ؟ چونکه شاید، خداوند عالمین
شفاعتی صادر اولاق، عاغیلانا، اگر عاغیلانماسا، من اوزوم
مجبورم عورتی امینه‌نی (امینه‌یه طرف باخیر) آپارام
حضرتین زیارتینه.

امینه (گیدیز سرسم حیدرین اوزینه بوغما چخاردیر،
حیدر مات-مات باخیر) — یالانسه، بونین باشینا کول، بیر
ایلدن آرتیق دی که، بوگون عاغیلانیر، صباح عاغیلانیر؛
هنی ده سرگردان قویوودی.

جیننی مصطفی چیفیرین

کابل تربت (حکیمه) — جناب حکیم، سزین راینیزی بیلیم
هیزه لازم دی.

حکیم (چیگین لرینی آتیر) — آقادی میق، آقادی میق!

هیچ کس باشه دوشمیر، رستم و حیدر گولوشورلر، صوناو قوربان آغلاشورلار،
مصطفی چیفیرین.

مکه محمد (الینده تسبیح دوداقلاری ورد ایدیر و حکیمه دییور)
— جناب حکیم، سیزه دردر ویرمکن مقصد بودر که، عرض
ایدیرم، منیم ده بوبد بخت آتا بیر، آنا بیر برادریم همزاد
قوربان بیر نیچه مدتدی که، دهلی دیوانه اولوب چوللر
دوشوبدی. بوده اونین عورتی سکینه دی، دعا قالمیوب که،
یازدیر مامیش اولاق، داوا-درمان قالمیوب که، یدیر تمه میش
اولاق. (قوربان دورور آیاقه و قارداشی مکه محمد باش
ایندیریر.) دردر ویرمکن مقصد بودر که، جمعه گونی
حضرت ظهور ایدیر و حکم در که، جمیع دهلی کیشیلرین
عورتلری اوز یاووق قوملری ایله بیرلیکده حضرتین زیا-
رتینه مشرف اولالار.

ملاعباس ماغاللاخ آشیر، مؤمنلر بودفعه اونیدوکه-دوکه سالیملار چوله.
رستم و حیدر گولوشورلر، صوناو قوربان آغلیورلار.

مکه محمد (ملاعباسین دالینجه) — هر وقت که، امامین ظهور
ریندن صحبت دوشور ملعون اوغلی ملعون گراک ماغاللاخ
آشا. (حکیمه.) حکیم جنابلرینه دردر ویرمکن مقصد
بیلیمک در که، آیا، بو اوچ گونین عرضنده بوبد بخت قوربانین

عاغیلا نیاغینه بیر امیدوار، یا یوخ؟ (سکینه گیدیر همزاد
 قورباننا بوغما چیخاردیر، قوربان مات-مات باخیر)
 سکینه—بونین باشینه کول، نه قدر واخدی که، ایله ها
 بوگون عاغیلانیر، صباح عاغیلانیر. منی ده صاحب سیز قو-
 یوب (جیننی مصطفی چیغیریر و دابانلارینی یره چیرپیر)
 حکیم (چیگین لرینی آتیر)—آقادی میق، آقادی میق! (هیچ
 کس حکیم دیدیگینی باشه دوشمیر).
 ملاعباس (قاپودان)—آی مسلمانلار، والله، بو حکیم ده لی
 دی. (ملاعباس قاپوده اوینیور، رستم و حیدر گولوشور لر،
 صونا و قوربان آغلیور لار، مصطفی چیغیریر و دابانلارینی
 یره چیرپیر، شمر علی ملاعباسه بیر شالالاخ چکیر)
 صونا (آغلیا-آغلیا حکیمه)—آی حکیم، سن الله، بوده لی
 لره دی، منیم ملاعباسیم دیویمه سینلر.

راوازدان چاووش جارلیور، جماعت صلوات چکیر: اللهم صل علی محمد و آل محمد.

برده

بشینجی مجلس

شهرین کناری، جماعت آیاق اوسته، اللری دعاده، دوداقلاری دعا وردایدیر.
 چوخی مسافر پالتارینده زواردلار.

چاووش (اوخیور)—

دوشوب کونلوم منیمده ایشتیاقه
 گیدین من دن قباق جه سیز قباقه
 ایدون عزت بو عزتلی قوناقه
 اوحضرتدن سیزه فرمان چیخوبدور
 بر محمد و آلہ صلواة....

جماعت صلوات چکیر. چاووش علی الفلاح، فاضل محمد بن یعقوب، حاجی بغدادی.
 کربلا تریبت و مکه محمد، بونلاردان سوراغورت لر، ام کلثوم، امینه و سکینه.

جماعت هامیسی مسافر لرد لر، چونکه زه اردر لر. علی الفلاح بیر آتین جیلوویندن چگیر، آتین اوستینده خورجین، ایچینده اولی سومو کلری گورسه نیر. آداملارین دایجه دورت کجاوه هره سی بیر قاطره یوکلنمیش، حاجی محمد علی فرش فروش، حاجی خدا ویردی، حاجی جعفرده بوراده دوروب آغلیورلار. بونلاردان سوائی چوخ کیشی لر و عورت لر گلمکده دیر، بیر طرفده ده لی لر: ملاعباس، فارماسیون رستم، سرسم حیدر، همزاد قوربان، جیننی مصطفی، پیری زصونا، شمر علی الینده شاللاخ ده لی لر گوزلیور

فاضل محمد بن یعقوب (الدرینی قاضی الحاجاته قالخیزوب بلاغت ایله دیور)—اللهم انی اسئلك باسمک یا رحمن یا رحیم. سبحان الله لا اله الا انت الغوث، انک علی کل شی قدیر...—ای معشر الخلائق! ای اسلام امتی، ای یر اوزینین شیعه لری، بیلون و آگاه اولون که، دنیائی بدبختلیک هر طرفدن احاطه ایدوبدی. بونین عمده سببی گونی-گوندن آرتماقده اولان معصیت لرین وجودی در که، عبارت اولسون ده لی کشیلرین عورتلرینین صاحب سیز قالماغیندان، بیر صورتده که، هفتاد هزار ملک به اهالی آن ولایت لعنت کند.

جماعت—لعنت!

فاضل محمد (آغلییور)—ایندی بیر ملاحظه بویورون گو-رون، بیر مملکته که، یتیمیش مین ملک لعنت اوخویا، البته، اوراده دنیا و عالم درهم-برهم اولاجاق.

ای یر اوزینین شیعه لری، بوگون جمعه گونیلر، یعنی بنا بروایت ابن عن سعید ابن عمر عن غیر واجد، قال یخرج قایمنا اهل البیت یوم الجمعة—باخین مغرب طرفنه گون اورادان طلوع ایدیر، باخون مشرق طرفنه گون اورادان غروب ایدیر. (باشینی قالخیزوب گویه باخیر. جماعت تعحبلی مغرب و مشرقه باخین)

فاضل محمد (موعظه سینی ایلور)—اودر، آز قالیر یول-حوزلار یره تو کولسون، آز قالیر ولوله سطح خاکدان اولسون.

آزقالیر زلزله سقفی آسمان اولسون. بواوز گه بیر شیئی دگل، مگر صاحب العصر و الزمانین ظهورنین علامتی در.

اده لری تعظیم ایدیرلر، همزادقوربان و صونا قورخولاریندان تیتریورلر و آغلیورلار، فارماسیون رستم و سرسم حیدر گولورلر و جیننی مصطفی چیغیریر، ملاعباس چیتیمیق چالیر، دوشور اوینا ماغه، جماعت آجیقلا نیرو اونوآرادان چیخاردیر

جیننی مصطفی—اده، امام گلدی، اده، ملاعباس، گلدی. (دیزلرینی یره دوگور کوچده جماعت بوسوزلری ایشیدوب و هیجان ایله یاووق گلوب، امامی آختاریر).

فاضل (موعظه ایدیر)—ای یر یوزینین شیعه لری، بو گون بو آغانین (چاووشه اشاره ایدیر) بورایه مسافر تینین علتی بودر که، بوتون یر یوزینین شیعه لرینه اعلام اولونسون که، حضرت صاحب العصر و الزمان جمعه گونی قاف داغینین دالیندان مین اولادی ایله دشمنین قباقرینه دعوایه چیخوب اعلان محاربه ایده جک.

ملاعباس (اوزاخذان فاه-قاه چکوب گولور)—آزدا یوخ، مین اولادی ایله.

شمرعلی و مومنلر، ملاعباسی بیرخیلک دوگورلر

فاضل—بلی، اظهر من الشمس در که، حضرتین امتینین تورویوب آرتماغینه بویوک ضرورت مشاهده اولونور و بو سبب دن او حضرت دن توقیع صادر اولوب که، (بیر کاغذی الینده توتوب) بنده حقیر حضرتین بیرینجی نایب خاصی محمد بن یعقوب کلینی که، عبارت اولسون «اصول کافی» کتابینین صاحبیندن که، شیعه مذهبینین مداردیانتی حساب اولنور. بیلون و آگاه اولون که بودر، او حضرتین حکمینین مضمونی: بو ولایتده اولان دهلی کیشلرین عورت لری، بیر صورتده که، موافق شرع شریف اوزلاریندن بوش و آزاددرلر، گرک اوزلرلرینین قارداشلارینه صیغه اولوب، بو کجاوه-لره اگلشسونلر و او حضرتین زیارتینه مشرف اولسونلار. زمانی که، همین دهلی کیشیلرین عورتلری اوز دهلی ار-

لرینین قارداشلارینه صیغه اولدیلار، خداوند ذوالجلالین قدرتی
ایله بو عورتلردن (دهلی لرین اوچ عورتینه اشاره ایدیر)
یتیمیش گونین غرضینده یتیمیش مین اولاد عرصیه گله جک،
(ملا عباس و دهلی لر گولوشورلر) و بولار او بزرگوارین
کومگینه گیده جک لر و اوملعون دشمنه ظفر یتوروب، سقرن
دیپ بوجاغینه واصل ایده جکلر و پاک اولان شیعه لرین نجاتینه
باعث اولاخاقلار و بلکه بوقدر انتها سیز ثوابین مقابلینده ده
بو بیچاره دهلی لره بیر نجات یولی تاپالار. (هامی عورتلر
کجاوه لره طرف هجوم ایدیرلر)

فاضل (عورتلره) — ای عقلی عورتلر، بیر صبر ایدینیز،
تا که، صیغه لر جاری اولسون.
فارماسیون رستم — (عورتی ام کلثومه آغلیا-آغلیا) ای
منیم عورتیم ام کلثوم، واللّه، من دهلی ده گلم، منی قویوب
گیتمه!

حاجی بغداد (قارداشی رستمه) — قارداشیم، الهه یالاندان
آند ایچمه، گناهه باتدین.

سرسم حیدر (عورتی امینه یالواریر) — ای منیم عو-
رتیم امینه، منی توللیوب قارداشیمه اره گیتمه، واللّه، من
دهلی دگلم (آغلیور).

کبلا تربت (حیدره) — قارداشیم حیدر، اللهه یالاندان
آند ایچمه، گناهه باتدین.

همزاد قوربان (سکینه یه) — آی منیم عورتیم سکینه،
اوشاقلاری توللیوب قارداشیمه اره گیتمه، واللّه من دلی
دگلم (آغلیور).

مکه محمد — قارداش، قوربان، آند ایچمه، گناهه باتدین.
چاووش (اوخویور) — هر که دارد هوس حضرتنا بسم الله.

جماعت صلوات ذکر ایدیر: اللهم صل علی محمد و آل محمد. دهلی لر تعظیم ایدیر.
عورتلر گنه کجاومه هجوم چکیرلر

محمد بن یعقوب — ای صالحه عورتلر، مجال ویرین صیغه لر
 جاری اولسون (فاضل گلیر دورور جماعتین آراسینده،
 باشلیور صیغه اوخوماغا: الحمد لله الذی احلت التزویج و
 النکاح والصلوة والسلام علی خیره خلقه و اجمعین، اعوذ
 بالله السميع العليم من الشیطان الرجیم: انکحت المرثة
 المعلومه للرجل المعلوم علی الصداق المعلوم، قبلت النکاح.
 جیننی مصطفی (دابائینی یره وورور و چیغیریر) —
 اوخوما، اوخوما صیغه نی، بیز دهلی ده گیلیک. (همز ادقوربان
 و صونا آغلییورلار، فارماسیون رستم و سرسم حیدر قاه-قاه
 چکوب گولورلر. مومن لرین بیر نیچه سی: «سبحان الله؛
 سبحان الله؛» بیر نیچه سی: «لا حول ولا قوة الا بالله العلی
 العظیم» دییور؛ جیننی مصطفی پی در پی چیغیریر: بیز ده
 دهلی ده گیلیک، بیز دهلی ده گیلیک.)

فاضل محمد (دهلی لره) — نیچه دهلی دگلسنیز که، دنیا و
 عالم ایچره بیزیم عرض و ناموسی همزی گوتوروبسنیز (غیر
 مؤمنلر ده دهلی لرین اوسته چیغیریرلار: — نیچه دهلی دگلسنیز
 که، دنیا و عالم بونا شاهددر (قیل-قال دخی ده شدت ایدیر)
 چاووش علی الفلاح (فاضله) — خوب، بو صورتده که،
 بو الله بنده لری (دهلی لری گوستیریر) اوز دهلی لیک لرینی
 انکار ایدیرلر: خوب، من ایشیتدیگیمه گوره، بو ولایتده
 امرستان دان تازه وارد اولان و روح امراضینه اختصاص
 یتورمیش طبیب حاذق وار. خوب، همان طبیبی دعوت ایدک،
 اوزی تشخیص ویرسون که، آیا بوجماعت ایچینده کیم در
 عقللی، کیم در دهلی. دخی مباحثه یه نه حاجت؟ دخی مناقشه یه
 نه لزوم؟ ای معشر الخلاق!

دهلی لر — نه عیبی وار، حکیم اوزی تشخیص ویرسون،
 کیم در عقللی، کیم در دهلی؟ مباحثه یه نه حاجت، مناقشه یه
 نه لزوم؟

مؤمن لر — نه عیبی وار، حکیم اوزی تشخیص ویرسون،
کیم در دهلی، کیم در عقللی؟ مباحثه نه حاجت، مناقشه
نه لزوم؟

جماعت ایچینده «چکیلون، چکیلون» سسی دوشوب حکیم لالیوز گیریر جماعتین
ایچینه و اوطرفه بوطرفه باخیر

فراش شهر علی (حکیمه) — جناب حکیم، سیزه محول
اولنور تشخیص ویرمک. کیم در بوراده دهلی، کیم در عقللی،
زیرا بوبارده مباحثه و مناقشه واقع اولوب.

جمیع دهلی لر حکیمه تعظیم ایدیر، جماعت سکوتده و منتظر درکه، حکیم نه طور
رفتار ایده جک، حکیم آت اوستونده کی خورجونه دقت و یروب، سومو کلره گوزی
ساتاشیرو تعجب ایده — ایده اورایه یا ووقلا شوب، ایستیور الینی وورا سومو —
کلره، خورجون صاحبی چاووش علی الفلاح حکیمین الینی اوزالی ایله رد ایدیر که،
سومو کلره ده گوب مردارلاماسون. حکیم تعجبلی چاووشه باخیرو اشاره ایله
سوروشور که، بوسومو کلرنیه بورایه قویولوب و هارا آپاریر لر.

چاووش (حکیمه) — جناب حکیم! بوسومو کلر جنت مکان
آتامون سومو کلری دی، الله تعالی جمیع مؤمن بنده لرینی
عرش اعلا ده حوری لر ایله هم جلیس ایلسون، بوسومو کلری
آپاریر ام عتبات عالیاته، حضرتین تربت مبار کلرینه تاپشیرام،
چونکه حضرت موسی کاظم دن روایت در که، چون میت را
دفن کنند در برابر قبر حضرت. (آغلیور و باشینا دوگور،
جمیع دهلی لر قامقه چکوب گولور لر.)

فاضل محمد — واویلا، وامصیبتا! گور نه گونلره قالدیق!...
مؤمن لر — واویلا، وامصیبتا....

حاجی بغداد — آتام، آنام سنه قوربان، یا حضرت. (آغلیور،
دوداقلاری ورد ایدیر: سبحان الله.)

کابلا تربت — فدا اولوم سنه، یا حضرت. (آغلیور، و
دوداقلاری ورد ایدیر، سبحان الله، سبحان الله.)
مکه محمد — لاهول ولا قوة الا بالله العلی العظیم.

حکیم لالبیوز قالیر معطل، چونکه بیلیمده لی کیمدی، عاغیللی کیمدی
 ملاعباس (حکیمه، گوله-گوله) — هی، بیله معطل قالارسان
 ها؟ ایله بیلیرسن دلی لره حکیم لیک ایتمک هاساند ایشدی،
 هی، بیزی اله سالوبسان، یا اوژونی اله سالوبسان، سن که،
 جماعتین دیلینی بیلیمیرسن، دی ایندی تاپ گوروم دهلی
 کیمدی، عاغیللی کیمدی؟ هی، نیه معطل قالیمسان، نیه لال
 اولموسان، جناب لالبیوز؟!... (قام-قاه چکوب گولور، دهلی لرده
 گولوشور.)

حکیم گنه بیلیمیرنه ایلسون و بیرقدر او آداما، بو آداما دقت ایدندن سورا گیدیر
 آغلیان و باشینادوگن چاووش علی الفلاحین پاپاغینی چیخاردیر و قیرخیخ باشینه
 و گوزلرینه دقت ایدیر، سورا گیدیر دوداقلاری «سبحان الله» ورد
 ایدن و گوزلری الهی آختاران حاجی بغدادین باشینه و گوزلرینه دقت یتوریر،
 فارماسیون رستم سرسم حیدر گولوشور. مومن لر ناراضی و مایوس درلر. سورا
 حکیم گیدیر دوداقلاری «سبحان الله» ورد ایدن و گوزلری الهی آختاران کابل تربتین
 باشینه و گوزلرینه باخیر. 'دهلی لر گولوشور. بومنوال ایله مکهمحمد ده باخا—
 فدان سورا، حکیم جیبیندن لغت کتابینی چیخاردوب بیرسوز آختاریرو کتابین بیر
 یرینه بارماغین قویوب بو کلمه نی چتین لیک ایله هجه لیورو دییور «دالی»
 دهلی لر گولوشور، مومن لرین گلای گذاری و ناراضیلیقی انتهایه چاتیر: — بونجه
 حکیمدی، بونه قایریر، حکمین اشتباهی وار— سوزلری اوجالیر، فراش شمر علی
 ده لیلری و عاغیل لیلری شاللاخلیا— شاللاخلیا، جماعتی ساکت ایدیر.

چاووش (آواز ایله اوخویور) — ز تربت شهدا بوی سیب
 هی آید.

جماعت — صلواة چیویریر.
 فاضل محمد — ای معشر الخلاق، و ای ده لیلرین بختی قاره
 عورت لری، هر کس اوز ارینین قارداشینه صیغه اولماغا و
 حضرتین زیارتینه راضی درسه داخل اولسون کجاوه یه.
 کلثوم باشینی آشاغاسالوب گیدیر کجاوه یه داخل اولور

فاضل — بلی، بو گیدن شیعه صالحه ام کلثوم، فارماسیون
 رستمین بدبخت عورتیلر.

رستم آروادینین کجاوه یه طرف گیتمه کینه باخوب «غو، غو» ایلیور. ملاعباس
 و سرسم حیدر گولوشورلر، صونا و قوربان آغلا شیرلار، جیننی مصطفی دابانلارین

یره ووروب-چیغیریر... سورا کجاویه ام کلثومین دالیجه گیدیر حاجی بغداد،
اوندان سورا گیدیر امینه عورت، سرسم حیدرین آروادی، حیدرده آروادینه «غوغو»
ایدیر، دهلی لر گولوشور، بونین دالیجه کابل تربت، اوندان سورا سکینه عورت،
دالیجه مکه محمد، فاضل محمد صیفه نی آچاقدان اوخیور، انکحت مرئته المعلوم-
مته.... اوخیوب تمام ایدندن سورا اوزینی توتور جماعته:

فاضل محمد-بلی، معلوم در که، بوولایت ده هامی دان
آرتیق دهلی لیگی ایله شهرت قازانان منیم بدبخت برادریم
دهلی ملاعباس در که، اونین ده بی چاره عورتی پیرپیز صونانی
حضرتین زیارتینه آپارماق زحمتی منیم عهدمه محول
اولنوبدی: اورحیم الله دن استغاثم بودر که، اوز آستانه سینده
بو بخت قاره عورته شفا کرامت ایدوب بومرض ناگهان-
دان خلاص ایده. داخل اولسون کجاویه قولی-قیچی آچیق
مؤمن بنده لرین نظارینده کوچه و بازارده دولانان پیرپیز
صونا. (فاضل محمد بن یعقوب باشی آشاغا گیدیر کجاویه
طرف و چونوب گورور که، صونا گلمیر. صونا دهلی لرین
ایچیندن قباقه چیخوب اوزینی توتور عباسه و دییور:)

صونا-ملاعباس، قورخورام، ملاعباس، منی توت، من
قورخورام (الترینی قباقه اوزادوب یالواریر) ملاعباس، او
آروادلار که، اوز ارلرینی توللیوب ارلرینین قارداشلارینه
قوشولوب گیتدی لر، او آروادلارین اوجیندان قورخورام
دنیا و عالم داغیلا، کل کفان اول، ملاعباس، قورخورام
اولدوزلار یره توکوله، (تیتیریور) وای، نه لر گورورم، ملا
عباس! (آغلییور و تیتیریور)

فاضل محمد ایستیور قایداکله صونانی آپارا، صوناده ایستیور قایداده لی لرین
یانینه

ملا عباس (صونایه)-صونا، گیت، گیت، من سنه اذن
ویردیم، سنی آپاران منیم قارداشیم دی. (فاضل صونانی زور
ایله چکیر کجاویه طرف، صونا چیغیریر، دهلی لر هجوم
ایدیر لر فاضلین و مومن لرین اوسته. فاضل و جماعت هاموسی

قورخوب قاچیر، دهلیلر اونلاری قووالیور، ملا عباس
صونانی قوجاقلیور واطرافه باخوب گورنده که، بیر کس
یوخلر، دیز اوسته دوشوب باشلیور صونانین اللریندن اوپمگه
و اونا دییور:

ملا عباس—نیچه ایلدی اوزومی (اوز اوستینه باخیر)
بو حاله سالمیشام که، سن دهلی لر ایچینده تک قالمیاسان!
یازیغیم سناده، یازیق اوزومهده، چونکه داخی بیزیم گونوموز
بیله کچهجک و آخرده دیوارلر دیپینده جان ویره جگیک.
ایندیکی گیتمه دین، گیتمه، قوی او باجی-قارداشلار (الینی
زواره طرف توتور) او قاین-بالدیزلار، اگلشسونلر کجا-
وهلره، یتیمیش گونین عرضنده حضرتین قوشونیندان اوتری
یتیمیش مین اولاد عمله گتورسنلر و حضرتین دشمنینی
سقرن دیب بوجاغینه واصل ایلهسونلر. گیدهک بیزده اوز
یولداشلارمزین ایچینده قالاخ. دوغریلر، اولار حضرتین
ظهورینه اینانمیرلار، حضرتین حضورینده ماغالالاخ آشیرلار،
اما هیچ اولماسا سنی ده چیمدیک له میرلر. (دهلی لره طرف
اوزینی توتوب چیغیریر: یولداشلار! دهلیلر گوله-گوله
قایدوب گلیرلر).

ملا عباس (دهلی لره طرف آجیخلی)—نه یه گولورسنیز!؟
من سیزه مین دفعه دییمیشم که، اگر سیز منی واعظ حساب
ایلرسنیز، گرک من وعظ ایدن وقت سیز منیم موعظه مه
هوش گوش ایله قولاخ آساسنیز.

دهلی لر باشلارینی آشاغه سالوب دینمیرلر

ملا عباس (بیرقتر فکره گیدندن سورا بلاغت ایله
دییور)—هندوستان حکماسیندان، بیلیمیرم هانسی دی-آدی
یادیمدان چیخوب، کتابینده یازیر:

«وقت اولور که، انسانین قلبی هر بیر آرزودن و میلدن
خالی اولور، او وقت قلبده بیر نوع خاموشلیق عمله گلیر. بو

خاموشلیقه انسانه ایله بیر ایتی ذهن یوزویریر که، دنیانین
 پاخشی و یامانینی حکیمانه بیر صورتده گوره بیلیر.
 الله شاهددر که، بیر بیلله خاموشلیق، بیر بئله ساکت-
 لیک بودقیقه منیمده قلبیمده در. اونون چونده ایندی من حضرت
 صاعب العصور و الزمانین خدمتینه مشرف اولان بوجماعتین
 (الینی زواره اوزادیر) حرکاتینه دقت ایله تماشا ایدوب دییورم:
 واللهی و باللهی، بیز دهلی پیغینجا قینه دوشمیشیاک.

دهلی لر گولوشور، مونا آغلیور، جینتی مصطفیٰ یومروغینی زواره طرف توتوب

چغیریر

پردہ

نشر الرلری

دانا باش کنديزین احوالاتلاری

(نقل ایدوبدی لاغلاغی صادق، یازیا کوتوروبدی غزتچی خلیل)

قلبیمدن گلن سس منه چوخ زادلار اور گدیر،
همان سس پاک و تمیز انصافیمین سسیلر که،
هامودا او انصافی وار. هر کس گوش هوشیله
اونین بویوروقینا قولاق آسوب، امرینه عمل
ایلهسه، چوخ سرلردن آگاه اولوب، چوخ
شئیلر بیلر.

سقراط

بیر یونگواواری مقدمه

منیم آدیم خلیل و یولداشیمین آدی صادقدی. هر ایکی میز دانا باش کندینده آنادان اولمیشیق. من اوزوم آنادان اولمیشام دوز اوتوز ایل بوندان ایرهلی؛ یعنی منیم دوز اوتوز یاشیم وار. یولداشیم صادقدا، من دییرم، آنجاق من سینده اولار. اما من اوندان بیر آز جوان گورو کورم. اونین بویی اوجار، منیم بویوم آلچاقدی؛ اما من اوندان دولی یام. او، چوخ قارادر و کوسادی، اما من آغمتول و توپ سقالام. بیر تفاوتیمز اور- دادر که، من گوزلیک قوییرام، گوزلریم چوخ ضعیفدر؛ اما یولداشیمین گوزلری چوخ سلامتدی. بونین دا سببی اودر که، من اهل سوادام، یازی-پوزی منیم گوزیمه زیان ایلوبدی.

مختصر، بیز هر ایکی میز دانا باش کندینین ساکنی ایک. منیم صنعتیم قولتیقچی لقدی، یعنی دورت-بش توپ چیت قولتیقیما ووروب، دولانارام اوز کند میزی، یا غیری کندلری، چیت-میت ساتوب بیر طور گنرانیمی کچیریرم. یولداشیمین صنعتی بقالدی، یعنی بیر دخمه یه اوج-دورت پوت دوز، بیر قوطی کیشمیش و دورت-بش باچقه ماخور قا توتونی قویوب ساتیر و اودا بوجور روز گارینی کیچیریر، والسلام. هر ایکی- میز الله تعالی نین کسب بنده لریندن ایک.

غرض، باش آغریسی دا اولور، اما گنه گرك دیم؛ چونکه من بیلیرم که، بواحوالاتی اوخویان رفیقلریم آرتق تعجب ایدم جکله، نیجه یعنی غزتچی خلیل و لاغلاغی صادق؟ پس رفیقلریمی انتظار چلیقدان چیخارمقدان اوتری گنه گرك بیر نچه سوز عرض ایدم؛ هر چند باش آغریسی اولور.

من دییرم بوتون قفقازیه ولایتینده بیزیم دانا باش کندی کیمی مزه لی کند یوخدی. دییرم که، پیس دی، الله ایله. مه سون. من هیچ وقت حق ائیرمه رم. دوغریدی، من بیر آز انجیمیشم کندمیزدن؛ اما بو، کندمیزین پیسلگینه دلالت ایلمز که، ایکی یوزمنیم کیمی دیلقیر آدام انجیسون بیزیم کتدن، بوننان بيله بیزیم کنده گنه پیس دیمک حقدن کنار اولار. یوخ، والا هی- بلله ی، بیزیم کند چوخ یاخشی کتدی. انشا الله، اگرم نیم عرضیمه آخره کیمی صبر ایله قولاق ویرسن، اوزین گورمرسن که، بیزیم کند پیس کند دگل.

هله پیسلگی، یاخشی لیقی قالسون کناردا. سوزوم او- راده دگل؛ سوزوم اوراسیندا که، بیزیم کنده شخص یوخدی که، اونین بیر آیاماسی اولماسون. بیزلر آیاما دییریک، بیلیرم باشا دوشدینیز، یا یوخ؟ آیاما، یعنی لقب. هله بوردان بیر حاشیه چیخاق. من لقب سوزینی بیل- دیره کیمی بیلیمز دیم؛ چونکه درسیم اوقدر یوخدی. «جامع عباس» دان سوایی بیر کتاب اوخومامیشام. بیلدیر بیزیم کنده اوتایدان بیر ملا مرثیه اوخویوردی. اما، حیف، آدی یادومدان چیخوبدی. بیر گون بوملانی گنری دوشدی بیزیم صادقین دکانینا. گورو کوردی ملا ایره لیدن بیلیرمیش که، صادقا لاغلاغی صادق دییرلر. دکاندا مندن سوای بیر نیجه کندی ده واریدی. ملا، صادقدان ایکی پاچه ماخورقا تنبا- کوسی آلوب پاچقانی بیرینی آچدی و چوبوقینی دولدو- روب اود ایسته دی. صادق بیر ایسپیچه چکدی، ملا چوبوقی

آلیشلوروب صادقاً دیدی: «الله آتانا رحمت ایلسون». سونرا چوبوقی بیر نیچه دفعه سوموروب اوزینی دوتدی صادقاً. «اخوی زاده، نه علتته جنابنیزین اسم شریفینه لاغلاغی لقبی اضافه آرتیریرلار؟» آخوندین سوزلرینی نه اینکه کتدیله، هیچ من اوزومده باشا دوشمه دیم. و حال آنکه من اوتورانلارین یانیندا هله عالم ایدوم، اما، سوز یوخ، هامی میز باشا خوشدیک؛ آخوند سوروشیر نیه صادقاً لاغلاغی دییرلر. صادق بیر آز دور و خوب جواب ویردی که، لاغلاغی اونین آیاماسی دی. آخوند تعجبلی دوباره سوروشدی: «اولان، آیاما نه دی، غریبه عوام آدام سنیز». صادق سببینی سوروشاندان سونرا آخوند بیزی باشا سالدی که، «لاغلاغی» صادقین آیاماسی دگل، لقبی در. آیاما عوام سوزیدی، اما لقب عرب سوزیدی. آخونده آخوند برک بیزه تاپشیردی که، آیاما لفظینی دیلمیزه گتورمیک، لقب دیک. بیز هامی میز راضی اولدوق و «بلی» جوابیندان سوای بیر سوز دیمه دیک.

سونرا صادق اوزونی آخوندا دوتوب سوروشدی:
— آخوند، جنابنیز گرك عرب درسینده چوخ گوجللی اولاسنیز؟

ملا جواب ویردی:

— گده، نه سویلرسن؟ ملا اولمق، مرثیه دیمک مگر آسان امردی، عرب درسینی تمام ایلمه میس آدمی مگر منبره قویارلار؟

ناغافل صادق آخوندان بوجور سوروشدی:

— آخوند، چوره گه عربجه نه دییرلر؟

آخوند چوبوقی سوموروب بیر باخدی ییره و اوسگوروب جواب ویردی:

— برادریم عربستاندا چوره ک اولماز که، چوره گه بیر آد قویالار. اوردا دوگی دن سوای اوز گه شئی یمه زلر.
صادق دوباره آخوندا سؤال ویردی:
— پس دوگی یه عربجه نه دییرلر؟

آخوند چوبوقی سوموروب اوسگوردی و آز کچدی جواب
ویردی:

—قار داش اوغلی، سن ایله دوغیردان لاغلاغی ایمیش سان.
کتدیلر یرینده سنه لاغلاغی دیوبلر.

بوسوزلری دییوب آخوند آباسینی دوزلدوب دکاندان
چیخدی، گیتدی. بیز هامی میز او گونی آخشاما کیمی گولمک.
دن ساکت اولمادیق.

مثلا، منیم آدیم خلیلدی. منیم آدیمی قویوبلار غزتچی
خلیل. من، والله، بیلیرم غزت ندی. غزتچی بیر ایله شخص در
عقلی، کمالی جهته یاخشی احوالاتلار، یاخشی خبرلر ییغوب
و چاپ ایلیوب داغیدیر اویانه-بویانه. اما من بیلیرم که،
من هاردان غزتچی اولدوم، انشاءالله، عرض ایلرم نه سببه
منه غزتچی دییرلر.

منیم یولداشیما دییرلر لاغلاغی صادق، یعنی چوخ دانیشان.
هله بیزه حرمت قویوبلار؛ بیزیم لقبیمیز چوخ گولملی
دگل. ایله لقبلر وار بیزیم داناباش کندینده که، دیسم
اوغونوب گیدمرسن. مثلا: گردک حسن، دوه حیلر، یالانچی
سبزعلی، ایشک مختار، دوشان قاسیم. مختصر، بوجور آیاملار
بیزیم داناباش کندینده حدسیز در. اگر دورام هامیسینی
عرض ایتمک لیگه، بوتون روسیتین کارخانالاریندا کاغذقالماز.
منیم یولداشیما صادقین آدینی قویوبلار لاغلاغی. آنداولسون
بیزی یار ادانا، بولقب او کیشی یه هیچ یار اشمیر. دوغریدی،
صادق چوخ دانیشار. ایله هریاندا اوتوروبدی دییجک، دیر-
دیر و یورولمق بیلیرم. اما، نه ایلیم، بیر بیله شیرین کلام،
من دییرم، یریوزینده یوخدی. بیرده که، بیزیم داناباش
کندینده ایله بیلیرلر که، هر بیر چوخ دانیشان آداما لاغلاغی
دیمک اولار. آخر چوخ دانیشاندا وار، چوخ دانیشاندا. من
ایله شخصلر گورموشم که، سحر دن آخشاما تک دانیشوب،

من هیچ دویمامیشام. اگر هامی چوخ دانیشانا لاغلاغی دیمک اولسیدی، گرک بیز جمیع واعظلره لاغلاغی دییه ایدیک؛ چونکه اونلار منبره چیخوب، اینمک بیلیمیرلر. خیر، هامی چوخ دانیشانا لاغلاغی دیمک اولماز. بیر یسی باشلیر الله تعالی. نین باره سینده صحبت ایدیر، یا غیر یسی اوز کر بلایه یامکه یه گیتیمگیندن نقل ایدیر. مگر بوجور شخصلره دیمک اولار لاغلاغی؟ خیر، اولماز؛ گناهدی و حقدن اوزاخدی بوجور سوزلری دانیشماق. قوی هر کس هر نه دییر-دیسون. قوی صادقا دیسونلر لاغلاغی؛ اما او کیشی اولن گونه کیمی منیم رفیقیم، مصاحبیم و هملردیمدی. بعضی قیزینی سور، بعضی آناسینی. بلکه ده ایله صادق دوغیردان لاغلاغیدی. اما او دانیشاندا دوغیردان من همیشه گرک دورام اونین دوداقلار-ریندان اویم.

پس منه نیه دییر لر غزتچی؟ بونون سببینی عرض ایلوم. منه او وقت غزتچی دیدیلر که، من صادق ایله مصاحبلیک باشلادوم. حقیقتده منیم آدیمین غزتچی قویلمقلیقینا باعث یولداشیم صادق اولوبدی.

بوردا مطلب بیر آزار اوژوندی.

من دییرم ایکی ایل اولار که، بیز تاپیشمیشیق. احوالات بوجور اولدی: بیر گونلری بیر نیچه توپ چیت قولتیقما ویروب گیتدوم صادقین دکانینا. او وعده بیزیم آرامیزدا بیر ایله رفیقلیک یوخ ایدی. بیر قدر اوتوردوم. صادق بیر چو-بوق دوللوردی ویردی، من باشلادوم چکمگی. دکاندا غیر شخص یوخیدی. من چو بوقی چکمگه مشغول اولدوم، صادق دا، سوز یوخ، باشلادی صحبتی. منه اونون صحبتی همیشه خوش گلردی. نیچه که، قباقچه عرض ایتدوم قوللیقنیزا. اما بو دفعه من بو کیشی یه لاپ عاشق اولدوم. بو دفعه منیم رفیقیم بیر ایله شیرین احوالات باشلادی که، من دییرم بلکه یرمی-

اوتوز مشتری دکانا گیردی، بوش چیخدی. هر گلنه دیپر-
 دیک که، سن ایستهین شئی دکاندا یوخی. دیدی، دیدی،
 دیدی، آخری بیر یرده دایاندی، بیر دقتنن باخی منیم
 اوزومه، بیر آه چکدی و دیدی: «خلیل عمو اوغلی، منیم بیر
 ارزوم وار». دیدوم: «قارداشیم ندی آرزون؟»: دیدی عمو
 اوغلی، من آرتیق افسوس بیرم که، بیز اولوب گیده جییک،
 اما بو گوزل احوالاتلار یاددان چیخاقلار». دیدوم: «عمو
 اوغلی، هیچ اوره گینی سیخما، الله او کیشی یه رحمت ایلسون
 که، منی درسه قویوبدی. سن ایداً اوره گینی سیخما، من
 بو احوالاتلاری گوتوررم یازیا و بیر کتاب باغلیوب آدینی
 قویارام «دانا باش...». بیز اولوب گیدهریک، من وصیت
 ایلرم که، من اولنده منی نه کرپلایه آپارسونلار، نه ده منه
 احسان ویرسونلر؛ چونکه اگر من الله تعالی نین خوشبخت
 بنده لریندن ام، منیم احسانسینزدا ایله آخرتده اوزوم آغ
 اولاجاق، یوخسا گناهکار بنده یه نه احسان کمک ایدر، نه غیر
 بیر شئی. من وصیت ایلرم که، وار-یوخومی ساتوب پول
 ایلسونلر و یازدیغیم احوالاتلاری ویرسونلر چاپا و کتابلاری
 مفتله پایلاسونلار اونا-بونا».

بوسوزلری من دیدوم قورتاردوم و صادق جلد یریندن
 دوروب گلدی، منی برک قوجاغلادی، او اوزومدن، بو او-
 زومدن اوپدی و آغلیا-آغلیا دیدی: «عمو اوغلی، منیم آرزوم
 محض بوایدی. بونی سن عمله گتوردین، الله سنی هر
 ایکی دنیاده حسرت قویماسون»

پس منیم عزیزلریم، بوجور اولدی بیزیم رفیق اواما-
 قیمیز. سونرا هر نه صادقین فکرینه گلردی، هر بیر
 یاخشیی خبرلر، احوالاتلار ایشیلردی، یا غیر بیر مطلبلر
 یادینا دوشردی، ال اوستی گلوب منی تاپاردی. من چیخار-
 داروم دهنری، گوتورردوم قلمی و یازاردوم؛ چونکه بودفتر

همیشه منیم قولتیق جیبیمده اولاردی و چونکه منیم پیشم
همه وقت کندلری دولانمقدی، من هر بیر خوش وقتده دفتری
چیخاردوب باشلاردوم اوخومقی.

بیر اوقات چوخ شیرین دوتدی. هریاندامنی گورجك
چاغیروب قوناق آپاردیلار. محض اوندان اوتری، تازه بیر
احوالات اوخویوم. اول منیم آدیمی قویدولار ناغیلچی؛ اما
سونرا گوردیلر که، بو آدمه یاراشمیر. خلاصه کلام، منیم
آدیم قالدی غزتچی. سوزیوخ، منیم آدیمین غزتچی اولمق-
لقینا باعث یولداشیم اولوبدی. نیجه اوزنیزده گورورسنیز و
سوزیوخ که، منه خوش گلمیر که، آنام، آتام قویدوقلاری آدیمین
یائینابیر اوز که آددا قوندارالار؛ اما من گنه اوره گیمی سیخ-
میرام. قوی عوام هر نه دییر دیسون. اکثر اوقات عوام یاخشی یا
دییر پیس، پیسه دییر یاخشی. هله بلکه بیز بیر آز گرك
فخر ایدک که، عوام بیزیم اوستومیزه گولور. دنیاده حدسینر
شخصلر عوامدن گلایه لی قالوبلار. بیزده داغار جیقمیزی
چکیریک چواللارین جرگه سینه.

یازولوبدی دانا باش کندینده. ایروان غوبرنیاسینده، سنه ۱۸۹۴، لاغلاقی

صادق و غزتچی خلیل.

ایشگین ایتمک لیگی

I

میلادیه تاریخینین مین سککز یوز دوخسان دور دمینجی ایلپنده
نویابر آیین اول لرینده داناباش کندینده بیر غریبه احوالات
اولوبدی. احوالات بودر که، محمد حسن عمونین ایشگی او-
غور لایوب.

سوز یوخ، اوکسین که، بو احوالاتدان خبری یوخدی،
منیم سوزیمه اینانمیا جاق؛ چونکه دوغیر داندا ایشگین ایتمک-
لیگی بیر ایله تعجبلی شئی دگل که، بوندان بیر غریبه
احوالات چیخسون. هر کتده، هر شهرده گون اولماز که، ایشک
ایتمه سون. اما، خیر، محمد حسن عمونین ایشگی نین ایتمک-
لیگی نین اوز که ایشکلرین ایتمک لیگی نه بیرتوک قدرده
اوخشاری یوخدی.

واللی، بللهی، محمد حسن عمونین ایشگی نین ایتمک لیگی
بیر غریبه احوالاتدی که، نقل ایدوم، سیزده قولاق ویروب
لذت آپاراسینیز.

اول گورک کیمدی محمد حسن عمو؟
هر کس داناباش کندینی تانییر، او، یقین، محمد حسن
عمونیده تانییر؛ چونکه محمد حسن عمو کندین ساییلان
شخصلریندن بیریدی. محمد حسن عمونین اولار اللی دورت-
اللی بش یاشی. آرتیق اولماز. هر چند سقالی آغاروبدی،
اوزی آند ایچیر که، اگر منی کسبلیق سیخماسیدی، هیچ
کس دیمزدی که، منیم سننیم قیر خدان آرتیق اول. ایله یالان

دیمیر محمد حسن عمو؛ چونکه کیشی نین بو سینینده گنه یاناقلاری قیپ- قیرمیزی قیزاریر.

محمد حسن عمونین باشینا چوخ ایشلر گلوب. اگر دوراق هامیسینی نقل ایلمک لیگه چوخ اوزون چکر. نه لر گلوب محمد حسن عمونین باشینا، نه ایشلره دوچار اولوبدی! والسلام که، روزگار بو کیشی نین اوزونه گولمیوبدی.

محمد حسن عمو اولاردی اون-اون ایکی یاشیندا که، آقاسی حاجی رضا وفات ایلدی. ایکی ایل کچمه میشدی آناسی اولدی. یاخشی دولت قال میشدی مرحوم آتاسیندان، نیچه زمیلر، نیچه ایلخیلر، نه قدر فرش، چوخلیجا پول. اما چوخ حیف! ایله که، حاجی رضا و عورتی اولدیلر، محمد حسن عمو قالدی باش سیز، پاراخ سیز. عمولاری دولتی بیر ایلین ایچینده داغیتدیلا، آخرده بیر بارمق حسابی گوستردیلر.

ایله که، محمد حسن عمو اوزونی تانیدی، گوزونی آچدی، باخدی گوردی قالوبدی لاپ لوت مادرزاد. سونرا بیر قیزینان سویشدی، همان قیزی آلدی و بیر نیچه ایل گیدوب ایروان طرفلرینده غربت لیک چکدی، بلکه پولدان-زاددان قازانوب گتوروب الینده مایه ایله سون. غرض، دوتمادی ایشی، بوش کنده قایدوب، اوج دورت-ایشگ آلوب باشلا-دی چاروادارلیقی. اما گلدیکجه ایشی تنزل ایله دی. آخر الامر، گلدی توپله سینی اورتادان یاری بولدی و کوچه یه سمت بیر قاپو آچدی و بورا بیر-ایکی پوت اوندان، بوغ-دادان، توت قوری سیندان، ایگده دن دوزوب باشلادی سو-دانی، تاکه، گلدی چاتدی بو باشاکه، ایمدی بیز گو-ریریک؛ کلفتی ده، سوز یوخ، گلدیکجه توره دی.

پس بیر طورنان ایندی محمد حسن عمو باشینی گیر-لندیریر. اما کسب اولاندا نه اولار، چوخ یاخشی آدامدی محمد حسن عمو. دوغیردان کیشی نین باشی اوزینین دگل، کیشی بو کسب لیک وقتینده هیچ زاددان مضایقه ایلمز.

بیر یسی گیده دییه: «محمد حسن عمو، منه اوچ-دورت منات پول لازمدی»، اگر اوزینده اولسا، ال اوستی چیخاروب ویره-جک، اولماسه، چالیشاجاق هر طور نان اولمیش اولسا، اوز گه سیندن تاپسون، سنین ایشینی دوزلتسون. واقعاً چوخ یاخشی کیشی در محمد حسن عمو.

محمد حسن عمو دنیا مالینا اصلا و قطعاً طالب دگل ولیکن تک بیرجه آرزوسی وار. اوچ-دورت ایلدی محمد حسن عمو کربلا زیارتینی قصد ایدوبدی. بو کیشی آرتیق دیندار آدمدی. دوغیردان اگر روز گاری بیروجهیله کئچیدی، یقین که، ایندی محمد حسن عمو حج و چهارده معصومی تمام ایتیمیشدی. اما، نه ایلماک، کسبلیق شخصی ثواب ایشلر-دن ده قویور. مختصر، چو خدا ندی محمد حسن عمو کربلا قصدی ایدوبدی. ایل اولماز که، یازیق محمد حسن عمو بو پاکیزه فکره دوشمه سون. زوارین همیشه گیتماک، یا گلمک صداسینی ایشیدن کیمی، محمد حسن عمو نین گوزوندن یاش چشمه کیمی باشلار اخماغا. اما، نه ایلماک، کسبلیقین ایوی یخیلسون. ایمدیه کیمی یازیق کیشی نین قولینی-قیچینی باغلیوب قویمیر، یر یانا ترپشسون.

اوچ-دورت ایین سوزیدی. محمد حسن عمو یاتوب بیر واقعه گوردی. یو خودان دوروب عورتینی چاغیروب، اونا خبر وردی که، عورت، نیجه اولمیش اولسا، گرك بوایل، انشالله، گیدم کربلایه. واقعه سینی ایمدیه تک هیچ کسه نقل ایلمیوبدی. آنجاق بونی دییر که، واقعه گورمیشم، گرك نه طور اولمیش اولسا، کربلایه گیدوب آلتی گوشه لی قبری زیارت ایدم. پس اوچ-دورت آندی محمد حسن عمو گیتماک تدار کنده دی. زیارت شوقی محمد حسن عمو نی دنیا ایشلریندن لاپ کنار ایلوبدی. بو فکره دوشندن دکانی بوشلیوب، بیر قتر آریا یاداری اونیندن تدارک ایدوب قویوب ایوینه و بیر پارالازم اولان شئیلردن ایو ایچون حاضر ایدوب، گوزله بیر زوارین

چیخماخلیقینی. اول محمد حسن عمو ایسته‌دی پیاده گیتسون؛ چونکه معلوم‌دی که، پیاده زیارت‌ه گیتمک‌لیگین فیضی مال‌نان گیتمک‌لیکدن آرتیق‌دی. اما سونرا باخدی گوردی که، سیننینین اووقتی دگل که، پیاده ایکی آیلیق یولی گیدوب قایتسون. پس نه ایلیمک؟ آخری لاعلاج قالوب اوزوندن، اوز-گه دن اون-اون‌بش منات تدارک ایدوب محمد حسن عمو بیر اولاخ آلدی. سوز یوخ، اولاخ آتدان یاخشی‌در. اولاوندان اوتری، اولاخ آتدان اوجوزدی. بلکه هیچ محمد حسن عمو اوتوز-قرخ منات تاپا بیلیمیه‌جک ایدی که، آتا ویرسون. بیرده بیر یسی زیارت‌ه اولاغنان گیده و غیر یسی آتنان گیده، البته، اولاغینان گیده‌نین زیارتی الله تعالی یانیندا تیز درجه‌قبوله یتیش. بلی، محمد حسن عمو بیر اولاغ آلدی. اما بو اولاغ باشی بلالی اولاغ ایملیش.

گونلرین بیر گونی محمد حسن عمو صبح تزدن یوخو-دان دوروب، گیینوب نماز قیلوب، چیخدی بیر حیطی دولاندی. تو یوق-جوجه‌نی چاغیروب، بیر آز دن سپدی، طویل‌یه گیروب ایشگین قباقینه بیر-ایکی آوچ آرپا توکوب چیخدی کوچه-یه و اوز کوچه قاپوسینین آغزیندا چومبلدی، چیخار تدی چوبوقینی و کیسه‌سینی و چوبوقی دولدوروب باشلادی چکمگی. بیر قذر کچدی، بیر نیچه کتدی محمد حسن عمو سیننده محمد حسن عمونین یانینه گلوب، سلام و یروب، جرگه ایلن چومبلدیلر و چوبوقلارینی چیخاردوب باشلادیلر چکمگی. بو کتدیلر هامیسی محمد حسن عمونین قونشی-سیدیلر. کتدیلر بیر آز چوبوق چکوب، بیر قذر اوسگوروب باشلادیلر صحبتی. صحبت کر بلایی لارین چیخماقیندان دوش-میشدی؛ چونکه اوتورانلارین هامیسی محمد حسن عمونین زیارت قصدیندن خبردار دیلار. سوز یوخ، بو صحبتده محمد حسن عمونین ده آدی چکیلیردی. صحبت چوخ اوزون چکدی. اول باشلادیلار زیارت‌ه گیتمک‌لیگین ثوابیندن، سونرا کچدیلر زیارت‌ه گیتمک‌لیگین شرط‌لرینه. محمد حسن عمونین صول

طرفندە اوتوران كېشى بېرسوز سالدې اورتالېقا. آيا، گورك بېرىسى گېدىر زيارته، زيارتىنى ايدېر، سونرا قايدېر اوز وطنينه. بېز يېغېشوب دسته-دسته گېدىرىك بوكېشى نېن گوروشينه و الويرىب دېيرىك: «زيارتىن قبول اولسون. آيا، گورك، بېزىم دېمك ليگىمىز نېن بوكېشى نېن زيارتى قبول اولاجاق، ياخير؟ آيا، گورك، بوسوزى كه، بېز بونا دېيرىك، بوسوزلرىن بوشخصه منفعتى وار، يا يوخ؟ مثلاً، محمدحسن عمو، ايندى سىن زيارت قصدىن وار. الله سلامتلىك وېرسون، ساغ و سلامت گېدوب قايداسان ايوينه. ايندى، سوز يوخ، الله قويسا، قايداندان سونرا بېز هامىلىق نان گلوب سن ايله گوروشه جه يېك. ايمدى گورك، بېز كه، سنه ديه جه يېك: «زيارتىن قبول اولسون»، بوسوزىن، بو گوروشمك ليگىن سنه خېرى وار، يا يوخ؟ من كه، دېيرم يوخدى. اوندان اوترى كه، سن زيارتى ايلمىسن بېر آي، يابلكه آي يارىم بوندان قباق. اگر سىن زيارتىن قبول اولنوب، الله ياندا دى بېزىم سنه دعا ايلمك ليگىمىز نېن نه فايده سى؟ اگر كه، قبول اولونمىوب، گنه فايده سى يوخدى. بېز دېمك ليك نېن قبول اولونه ياجاق كه!

بوكېشى سوزونى دىيوب ديك-ديك باخدى محمدحسن عمو نېن اوزونه. غېرلرى ده گوزلرىنى تېكوب يره فكره جوموشدىلار؛ چونكه واقعا بومسئله درىن مسئله در. محمدحسن عمو تازه دن كيسه سىنى جېيىندن چىخاروب مشغول اولدى چوبوق دولدورمقه، سونرا باشلادى سول طرفندە اوتوران قونشى سىنېن جوابىنى:

— ياخشى دېيرسن، مشهدى اوروچ عمو اوغلى. سن دېين اولمش-اولسا، اوندادا ايشلر دوز گتيرمز، اورتالېقدان مهربانچىلىق گوتورولر. بېرىسى گېتدى زيارته، گلدى ايوينه، هېچ كس گېتمدى اونېن گوروشينه، دى بومسل-مانچىلىق اولمادى كه! ايندى من گېدوب، دوتاق زيارت

ایدوب گلمیشم ایویمه، سن نه دییر سن، گلمز سن منیم گو-
روشومه؟ سونرا دخی من سنین اوزینه باخمارام که...
مشهدی اوروج جلد الینی محمد حسن عمونین طرفنه
اوزادوب و بیر قلز دیکلوب باشلادی:

— یوخ، واللہ، محمد حسن عمو، سن منیم عرضیمی باشا
دوشمدین. منیم مسئلهمین جوابی دگل سن دیدیگین. من،
سوز یوخ، گله جگم سنین گوروشینه. سوزوم اور اسیندادر که،
گورک، آیا، منیم بو گلمک لیگیمین سنه بیر منفعتی وار،
یا یوخ؟ من اوراسینی سوروشورام.

محمد حسن عمو دوباره جواب ویردی که، گوروشمگین
هر حالده منفعتی وار؛ چونکه گوروشمک اولماسه، اورتا-
لیقدان مهر بانچیلیق گوتورولر. اوتوران کتدیله بو خصوصه
هامیسی محمد حسن عمونین طرفنده ایدیلر؛ چونکه هر چند
مشهدی اوروجین مسئلهسی درین مسئلهدر، اما هامیا بعید
گورسندی. نیجه اولاییلر که، بیر یسی زیارتدن گله، گیدوب
اونان گوروشمه یه سن؟! بومباحثه آزیندان بیر ساعت چکدی.
چوبوقلاردا دولیر دیلار و بوشالیر دیلار. هر نه نین قباقینده
بیر زور با کوما کول قالاندی. صحبتین لاپ شیرین وقتی
ایدی، صول سمتدن دونگه دن بیر شخص چیخوب، یین یریوب،
کتدیله رین یانینا گلوب، سلام و یروب، اوزونی دوتدی محمد
حسن عمو یا:

— محمد حسن عمو، تز اوغلانی گوندر پیه دن ایشگی
چیخار تسون، مینه جگم شهره، نچر نیک ایستیوبدی.

کتدیله ر جلد آیاقا دوروب سلامی رد ایلدیله ر.

— باش اوسته، باش اوسته، قرباندی سنه ایشک. بوساعت

گیدوم اوزوم چیخار دوم گتوروم. — بوجوابی و یروب محمد حسن
عمو ال اوستی گیردی حیطه. محمد حسن عمو ایشگی گتور-
مکده اولسون، گورک پس بوشخص کیمدی ونچی در.

بونی بيلمك آساندير كه، بو شخص خیردا آدم دگل.
 اولاً اوندان اوتری، بو کتدیله صحبتین شیرین مقامیندا
 بونی گورجك دوردیله آیاقه، هله بلکه باشدا ایندیردیله.
 ایکینجی سیده معلومدر که، ایمدی محمد حسن عمونین
 گوزونین ایشیقی تک بیرجه ایشگی در؛ چونکه بو ایشگی
 اوندان اوتری آلودی که، مینوب گیتسون کر بلایه. گیجه
 و گوندوز بو حیوانا متوجه اولور که، اونى یاری یولدا
 قویماسون. پس بيله گمان ايلمك لازمدی که، محمد حسن
 عمو ایشگی هیچکسه ویرمزدی که، بیر یانا آپاروب حیوانی
 یورسونلار. اما بوشخص ایستیین کیمی محمد حسن دستی
 گیتدی ایشگی چیخاردوب گتورسون. پس گورهك بو، شخص
 کیمدی و نچی در؟

بلی، خیردا آدم دگل بو ایشکی ایستیین شخص. بو، دانا.
 باش کندینین کتداسی خدایار بکدی. من ایسته میرم خدا.
 یار بگین کچه جگیندن دانیشام؛ چونکه اوزیده هیچ بو امره
 راضی اولماز. ایمدی دنیاده قاعده بيله در که، بیر یسی
 اوجادان آچاغا ینه، دولتدی لکدن کسبلیقا دوشه، صحبتی همیشه
 آپاروب چیخارداجق کچن گونلرینه: آی منیم آتام بيله، انام
 بيله، دولتیمیز بو قدر ایدی، عمار تیمیز بوجور ایدی، حرمتیمیز
 بو حده ایدی اما بیر یسی آچاقدان اوجایا قالخا، کسب چیلقدان
 دولته چاتا، اسگیك لیکن حرمته مینه، هیچ وقت آتادان-بابادان
 دانیشمقی دوست دوتماز. مثلاً محمد حسن عمو یدی گون،
 یدی گئجه آتاسنین دولتیندن، حرمتیندن دانیشادویماز. اما
 خدایار کتدا هیچ کسه آتاسینین آدینی دا دیمز. هر وقت بو
 جور صحبت دوشنده خدایار کتدائین سوزی بودر: «قار-
 داش، نه ایشین وار آتاینان-آنا اینان. اونلار اولوب گیدوبلر،
 الله اونلار رحمت ایلسون. ایت اوغلیدیم، قورد بابام، گل
 اوزین نان-اوزومیزدن دانیشاق». پس چونکه کچه جکدن
 دانیشمقی خدایار بک دوست دوتمور، هیچ منده ایسته میرم
 اونین قلبینه ده ییم. اونین کچه جگی نن منیم ده ایشیم یوخدی.

خدايار بگين آنجق اوتوز يدي، اوتوز سڪكز سنى اولار،
 آرتيق اولماز، بلكه اسگيك اولار. بويى اوجادى، چوخ اوجادى،
 بويىنين اوجاليقيندان اوتري كچن وقتده خدايار بگه بير آياما
 ويرديلر. امامن سوز ويردوم كه، اونين كچه جگيندن دانيشميوم،
 قورخورام يالانچى اولام، بلى بويى اوجار، سقالى، قاشلا-
 رى توند قارادى، اوزى ده قارادى، چوخ قارادى، گوزلرى
 لاپ قارادى، بيرتيكه آغ يوخدى گوزلرينده. بئه كه، بعضى
 وقت خدايار بك پاپاينى باسیر گوزينين اونينا: پاپاخ قارا،
 گوزلر قارا، اوز قارا. پاپاقون آتدان گوزلر بيله ايشاریر
 كه، آدامين جانينا واهمه اوتریر، پس ديهسن كه، چم آلتين-
 دان قورباغا باخير.

بونلار هاميسى اوتوشر. خدايار بگين بير بيوك قصورى
 وار. بورنى ايريدى؛ ايريدى، اما پيس ايريدى. ايریده
 وار، ايریده وار. من چوخ گوزلر گورموشم كه، بورون-
 لارى ايريدى. اما خدايار بگين بورنى پيس ايريدى.
 بورنينين يوخارى طرفنده بير سوموك ديكه لوب. سوموك
 دوزدى، اما آشاقاسينين اتى خوروز پيپيگى كيمى دوشوب
 صول يانا. بيلميرم، آنادان اولمادى، يا سونرا اولوبدى.
 اما چوخ پيس بوروندى، والسلام. خدايار بگه گويچك
 كيشى ديمك اولماز.

ايمدى ايكي ايل اولار كه، خدايار بك دانا باشدا كتدا-
 ليلىق ايليير. بونين كتدا اولمقى نيندا چوخ احوالاتى وار.
 خدايار بك اوز گه كتدالار كيمى كتدا اولميو بدى. آخر،
 عادت بوجوردى كه، كتداني جماعت سئچر. اما خدايار
 بگين كتداليقى اوز گه طور اولوبدى؛ يعنى چوخ آسان
 وجهيله اولوب. اول، يعنى ايكي ايل بوندان اقدم خدايار بك
 غلاوا يانيندا چاوش ايدى. ايش ايله گتيردى كه، غلاوا
 خدايار بگين آناسيني صيغه ايلدى. آشكاردى كه، غلاوا اوز
 سمتينى قويوب اوز گه نى كتداليقدا ساخلا مياجق. بير هفته نين

ایچینده کتدانی قیسنیوب قوللیقدان کنار ایلدی. بیر
نیچه وقت کندقالدی کتداسیز. خلاصه کلام، جماعت بیر
وقت گوزونی آچدی گوردی که، خدایار بک کتدار که،
کتدادی.

خدایار بک کتدا اولان کیمی لاپ دگیشیلدی. اول پاشلا-
دی لباسیندان. پالتارینی تازه لیوب والینه بیرزوغال آغاجی
آلوب خبرویردی که، اونون آدی خدایار دگل، خدایار بک دی.
کیمین اختیاری وار ایدی که، سوروش-سون، هاردان اونا
بک لیک یتیشوب؟! اما خلق بیلیردی که، بک لیک اونا اوردان
یتیشوب که، غلاوا آناسینی صیغه ایدوب. یرمی-اوتوز آداما
کیمی خدایار کتدا داما سالوب، محض اوسببه که، سهوا
اونا دیوبلر خدایار کتدا، دیمیوبلر خدایار بک.

«چوچه، چوچه» دییه-دییه، محمد حسن عمو ایشگی
چیخارتدی کوچهیه. ایشک ایشیگه چیخان کیمی بیر اوغلان
اوشاقی یتدی-سککز یاشیندا، تومانچق، باشی آچیق و کچل
اوزینی چیرپدی کوچهیه و آغلیا-آغلیا، چیغیرا-چیغیرا قاچوب
یاپیشدی ایشگین قویروقیندان. بو اوغلان محمد حسن عمونین
خیردا اوغلی در.

— هارا قوییرام ایشگیمی گیتسون. واللہ، قویمیاچقم
او... او... او.

بوجور آغلامق لیقنان و سیز یلدامق لقینان اوغلان برک -
برک اولاغین قویروقیندن یاپیشوب قویمیردی حیوان حرکت
ایلسون.

محمد حسن عمو واقعاً چوخ مهربان آنادی؛ او، هیچ
وقت ایسته مزدی اولادینین اورگی بیردم سیخیلسون. اودی
که، یاووقا یریوب باشلادی یوموشاقلیقنان اوغلینی ساکت
ایلمگه:

— ساکت اول، اوغلوم. ایشگین آخشام گنه قایدوب
گلهجاڭ ایوهده. ایشگه نه اولور؟ من ایشگی ساتمیرام که!
خدایار بک عمون آپاراجاق شهره، اورادا اونا چوخلیجا آریا
ویرهجاڭ.

— یوخ، والله، قویمارام، هارا قوییرام گیتسون ... هیچ
قویمارام، هیچ دنده.

بوسوزلری دییه - دییه اوغلان اولاغین باشینی چوبوقنان
قایتاریدی قاتسون گنه حیطه. بو حینده خدایار کتدا دال
طرفندن یریوب، اوغلانین کورگیندن بیر آغاچ...

— کوپک اوغلی کوپک، هارا آپاریرسان ایشگی؟ گوزلرین
کوردی، گورمیرسن منی بوردا؟ واللهی، گونینی
سویارام!

اوغلان «وای، وای» دییوب قاچدی سوخولدی حیطه،
خدایار کتدا ایشگی مینوب دوزلدی شهر یولینا. کتدیله
همچنین داغیلدیله. محمد حسن عمو کفدانی یولا سالوب
اوغلی نین دالیجا دلخور قویدی گیتدی ایوینه.

II

گون اورتادان یاریم ساعت کچیردی که، خدایار بک
یتیشدی شهره. خدایار بک ایشگی محمد حسن عمو دن ایسته-
ینده دیدی که، منی نچرنیک ایستیوب. اما یالان دییردی،
نچرنیک ایستمه میشدی، اوز گه مطلبی واریدی. اگر نچر-
نیکدن اوتری خدایار کتدا شهره گلیردی لازمدی که، بیر
آز تیز گلیدی. او اوزی بیلیردی نچرنیک آنجق گون اورتایا
کیمی دیوانخانه سیندا اولار، گون اورتا اولجق دیوانخانه باغلا-
نار. خیر، اوز گه مطلبی وار خدایار بگین.

ایشگی قاتوب کاروانسرایه خدایار بك اوز قویدی باز ا-
 را. یدی گروانکه لیک قندلردن بیر کله آلوب ووردی گئتمه-
 سینین آلتینا و بازاردان چیخوب بوزخانا محله سینى دوتوب
 باشلادی گیتمگی. بیر قدر گیدوب چوندى سول کوچه یه،
 بو کوچه نی باشا کیمی گیدوب گنه چوندى سول سمته-
 بیردار کوچه نین گیدوب آرخی توللانووب بیر آلچاق قاپونین
 یانیندا دوروب قندی قویدی یره و باشلادی اوستی باشینین
 توز- تورپاقینی تمیزلمگی. سول قچینی قالخیزوب ساغ الیه
 و ساغ قچینی قالخیزوب سول الیه شالوارینین پالچیغینی
 سیلوب و پاپاقینی چیخاردوب گئتدی سول الینه و ساغ الیه
 اوطرفینی بو طرفینی چیرپوب قویدی باشینا، قندی ووردی
 قولتیقینا، بیر اوسگوروب دق الباب ایلدی. حیطدن بیر
 عورت سسی گلدی «او کیمدی؟»

خدایار بك بیرده قاپینی دویدی. بیر آز کچدی، دورت-
 بش یاشندا بیر قیز اوشاقی قاپونی آچوب و خدایار بگی
 گورن کیمی تیز قاپونی اورتوب قاچدی حیطه. حیطدن
 قیزین بوجور سسی گلدی: «بوی، آنا، قاپودا بیریکه
 کیشی دوروب!» خدایار بك قیزین سوزلرینه بیر قدر گولوب
 چاغیردی قیزی: «آی قیز، قاضی آغا اوده دی؟»

قیز اوقدر خدایار بگدن قورخدی که، جرئت ایلمه دی.
 جواب ویرسون. بو حینده قاپی آچلدی، بیر جوان اوغلان
 قاپینی داراخلییوب تعجب ايله گوزلرینی دیره دی خدایار
 بگین گوزلرینه!

— آ، قاضی آغا ایوده دی؟

— ایوده دی، سوزونى دی.

— قاضی آغانى گورمك ایستیرم.

اوغلان بیر سوز دیمیوب اورتدی و رد اولدی؛ سونرا
گلدی و قاپونی آچدی و دیدی: «گل».

خدایاربك باشینی اگوب قاپودان ایچری گیروب،
ایکی پله یندی حیطة. گوروکن بودور که، قاضی نین عورتی
حیطده پالتار یوووردی؛ چونکه اوغلان قاپونی آچمامیش
خبردارلیق ویردی: «خانم کنار اول، آدام گلیر».

حیطین بیر سمتینده وار ایدی انگنک، یانینده چوخلیجا
یووولمش پالتار قالانمیشدی؛ آروو یعنی پالتارین چیر کلی
سویی آخوب گلوب قاپونین یانینده گول دورمیشدی.
خدایاربك گیردیگی یر اصلا حیطة اوخشامیردی؛ چونکه
بورادا دورت دیواردان سوای بیر شئی یوخیدی. حیطین
انی اون آددیم و اوزونی اون بش آددیم آنجق اولاردی.
سول طرفده دیوارا سمت قالانمیشدی چیی کر پیچ، والسلام.
بلکه بورا قاضی نین دالی حیطی در؛ چونکه بو شهرده ایو
یوخدر که اونون باخچهسی اولماسون. غرض اگر قاضی نین
باغی-باغچهسی اولمیش اولسا، خدایاربك بو گیردیگی دال
حیطدن سوایی غیر بیر شئی گورمادی.

اوغلان حیطین ساغ سمتیندن گیردی بیر دار یولا و
یوخ اولدی. بیر آز کچدی بیر قوجا کیشی بیلی
بوکولمیش، همان دار یولدان چیخوب سول الی جیبینده
و ساغ الی گوزلرینین اوسته بیر قدر یاووق گلوب اوزونی
حوتدی خدایاربگه:

— سوزین نهر دadas؟

— عمو، قاضی آغانی گورمه جگم، ایشیم وار.

— سن هارالی سان عزیزیم؟

— من داناباش کتداسی خدایاربگم، قاضی آغانی گورمک

ایستیرم.

— گئیمه نین آلتیندا کی نهر قادان آلوم؟

— قنددی، گنورمیشم قاضی آغایه. بیر خیر ایشیمیز وار، بودا آغیز شیرینلیگی در.

قوجا کیشی گلدیکی یول ایله قایتدی گیتدی. بیر نیچه دقیقه دن سونرا جوان اوغلان دار یولدان چیخوب، ایله خدایار بکه اشاره ایلدی. خدایار بک اوغلانین دالینجا دار یولیه گیدوب گیردی قهوه خانهیه و باشماقلارینی چیخاروب اوغلانین دالی سینجا گیردی قاضی نین اوطاقینا.

خدایار بک ایچری گیره ن کیمی بیله دوکدی که، سلامی دا یادیندان چیخارتدی. او چوخ تعجب ایلدی که، همان گوردوگی قوجا کیشی اگلشوب یوخاری باشد، دوشگین اوسته. سوز یوخ، الی اوستی باشا دوشدی که، قوجا کیشی ایله قاضی نین اوزیدی. قاضی چو خدان دویمیشدی که، بو کیشی خام دوشوبدی. بو سببه نه اینکه خدایار بگین سلام ویرمه مگیندن رنجیده اولمادی، هله بلکه اوزی آیاقا دوروب سلام ووروب، بکه یوخاری باشدا یر گورسندی.

خدایار بک دوباره سلام ووروب کئچدی یوخاری باشا و اوتوروب قندی قویدی یره.

قاضی نین اوطاقی یکه و اوجا و آغ اوطاقدی. بو اوطاقین اوتوز یدی طاقچه و طاقی وار و هیچ بیر یسی بوش دگل. طاقلارا دوزولوبدی چوخ برنی و حدسیز چینی قاب. طاقچالارا دوزولوبدی بیر نیچه سموار، صندوقچه، قلیان، دورت - بش کله روس قندی و خرداوات شئیلردن. بش - اون طاقچه دولیدی بوخچه و پالتارینان. ایکی طاقچه دولی ایدی کتاب ایله. فرشه سالینوب پربها قالی و قالیچه لر. اوطاقین یوخاری باشیندا قویولوب اوچ ایری دمیر صندوق. صندوقلا - رین اوسته آدام بویی جا قالانوبدی چوخ قالیچه، کئچه کلیم و پالاز. بیر طرفده چادرشبه بوکولی قویولوب جرگه ایله دورت - بش دست یورغان - دوشک. قاضی مخمر دوشک وسته اوتوروب دایانیمشدی جفت یاسدوقه.

ایله که، خدایار بک قندی چیخاردوب قویدی یر، قاضی گوله- گوله اوزونی دوتوب خدایار بگه و دیدی:

— بک، بو قند نه دی، بو نه ایشدی؟

خدایار بک گوله- گوله جواب ویردی:

— قاضی آغا، بیر خیر ایشیمیز وار. بو قندی گتوردوم آغیز شیرینلیگی اولسون.

— آی شیرین کام اولاسان منیم قارداشیم. یقین که، کبین کسدیره جکسن؟

— خیر، قاضی آغا، کبین دگل، صیغه در.

— نه عیبی وار، صیغه دخی یاخشی... چوخ گوزل، چوخ گوزل. الله مبارک ایلسون. صیغه نی سن اوزون ایلیر سن، یا اوز گه سی ایلیر؟

— خیر، قاضی آغا، اوزوم ایلیرم اگر ایش دوزلسه.

قاضی اوزونی قاپویا سمت دوتوب نوکرینی چاغیروب اونا بویوردی که، قندی اورتالیق دان گوتورسون، قلیان دولورسون و چای گتیرسون. سونرا گنه اوزونی دوتدی خدایار بگه:

— نیجه بویوردون ایش دوزلسه؟

— بلی، قاضی آغا، اگر ایشی بیر طور نان یولونا قویسانیز بیز سیزه دعاچی اولاریق. — دخی نه طوری وار که؟ صیغه دی، اوخورام قورتاروب گیدرده.

— یاخشی بویورورسان، قاضی آغا، اما لازمدیکی عورت طرفندن بیر وکیل اولسون.

— البته، من دیمیرم که، وکیل اولماسون. وکیل ده گرك اولسون. شاهدده گرك اولسون. وکیل سیز، شاهد سیز صیغه اوخونماز که!

خدایار باشینی سالدی آشاقا، بیر قدر فکر ایلوب جواب ویردی:

— بلی، بیلهدی.

قاضي دوباره اوزونى دوتدى خداياربگه:
— پس هانى سنین و کیلین و شاهدلرین؟
— هله که، نه وکیل وار، نه شاهد وار. گورك نیجه اولاجق.

قاضي چوخ تعجب ایلدی:
— به سنین نه وکیلین وار، نه شاهدین وار، هاردان من صیغه اوخویاجقم؟

— بلي، بيله دی، قاضي آغا، بيله دی.
— والله، من سنین سوزلریندن باش آچانمیرام. اگر صیغه اوخوتمق ایستیرسن، گورك عورت طرفندن وکیل گله، من ده صیغه نی اوخویام. اگر وکیل لر و شاهدلر بوردا دگل، قالسون سونرایه. اونلاردا گلسون، او وقت من ده صیغه نی اوخویوم. یا خیر، بوردا اوزگه بیر مانع-چیلیک وار، تا اوراسینی دا اوزین بیلیرسن.
خداياربك قاضي نین سوزلریندن سونرا بیر قدرده خاموش اولوب و سونرا دیکلوب و قاپویا سمت باخوب، آلچق سسیله دیدی:

— دوغرودان دوغریسی، قاضي آغا، منیم بیر مطلبیم وار. الله دان گیزلین دگل، دخی سندن نیه گیزلین اولسون.
— دی، دی گورك. البته، سندن دخی نیه گیزلده-سن؟!

قاپی آچیلدی، جوان اوغلان پادنوس ایچینده ایکی استکان چای گتوروب بیرینی قویدی قاضي نین و بیرینی ده خداياربگین قباقینه. قاضي اوغلانا اشاره ایلدی دورماسون اوطاقد. اوغلان چیخوب گیدندن سونرا خداياربك آلچق سس ایله باشلادی:

— قاضي آغا، سوزون اصلی بودر که، بزیم داناباش کندینده بیر دول عورت وار. منیم چوخدانلی فکریمه ایدی اونسی صیغه ایلییم، اما عورت گلمیر. بیلیمیرم،

اور گدی رلر یا نه دی. دییر گیتیرم که، گیتیرم. ایملدی
قالمیشام بیلکه. سیزین قوللیقینیز اگلمکده قصدیم بو ایدی که،
بو عرضیمی سیزه یتیرم، گوروم سیز نه بیورورسنیز بو
امره. بلکه بیر چاره تاپاسنیز.

بو حینده همان قیز اوشاقی باشینی قاپودان سوخدی
ایچری و دیدی:

— دهده، آنام بور دادی؟

— قاضی قیزین اوستینه چیغیران کیمی قیز رد اولدی.
سونرا جوان اوغلان قلیانی گتوروب قویدی قاضی نین
قباقینه. اوغلان ایسته دی دورسون، قاضی گئتمگی اشاره
ایلدی. قاضی قلیانی داماقینا سالوب اوزونی دوتدی قوناغا:
— ایندی پس نه طور دییر سن ایللیک؟

— باشینا دونوم، قاضی آغا، هر نیجه اولمیش اولسه گرك
دوزه لدم سن بو ایشی.

قاضی قلیانه بیر برک قلاب ویروب باشینی بولویا-
بولویا دییر:

— بلی، گندییین ایکی گیروانکه قندیر، زورنان
عورتی گتوروب قاتاریق سنین قوینینا. گیت، آی هپند!
خدا یاربک قاضی نین سوزینین جوابینه بیر قدر دیکلوب
وساغ الینین شهادت بارماقینی یوخاری قالخیزوب دیدی:
— باخ، آی قاضی آغا، آند اولسون اوبیزی یارادان
الله، سن اگر منیم بو ایشیمی آشیرسان، من ملعون
آدامم اگر باشیمی دا سنین یولوندا اسیر گیم.

— بر ادرم، منه سنین باشین لازم دگل؛ الله سنین باشینی
سلامت ایلسون. منه بو لازم در، باخ، بو!

قاضی بو سوزلری دیننده ساغ الینی ده یردن بویوک
کله قندین. بویوجا قالدیر میشدی یوخاری. سوزونی دیوب
قورتاردی. اما الینی چکمدی. بو حالتده ساخلیوب دقت

ایله باخیردی خدایار بگین اوزینه. الینی او وقت یندیردی که، خدایار بک راضی چیلیق جوابی ویردی. خدایار بگین جوابی بو اولدی:

— قاضی آغا، فکر نی هارا داغیدیر سان. من بیر پارا آدمالاردان دگلم که، سوز دییوم، وعده ویروم، دالی سیندا دور میوم. کیشی بور کی باشینا نه دن اوتری قویور؟ اوندان اوتری قویور که، اونا کیشی دیسونلر. پس بیر شخص که، اوزده بیر سوز دیدی، چیخدی ایشیکده اوز گه سوز دانیشدی، دخی اوندان کیشی لیک صفتی قالما دی که! سن بیر کله روس قندی دییر سن، من اون بیر کله گتوروم. اوره گینی نیه سیخیر سان. پولوم یو خدی منیم؟ خیر، دوتیندن او قمر واریم دی که، هیچ سنین تکی آغالارین یانیندا خجالت قالما رام. هیچ فکرینی اوز گه یانا داغیتما.

خدایار بک ساکت اولدی. قاضی باشلادی:

— الله سنی خجالت ایله مه سون اوز بیر لیگی خاطرینه. رفیقیم، من شخصین سیماسیندان بیلرم که، بونه طور آدمدی. من ایندی مسن آدمام. منیم اولار هشتاد، بلکه ده آرتیق یاشیم. اوزومه گورده تجربه حاصل ایله میشم. من شخصین اوزینه باخان کیم ی بیلرم که. نه طور آدمدی. و بیرده ظاهر، باطینین آینه سیدی. من سنین اوزونه باخان کیم ی یقین ایلدوم که، سن نیجه آدم سان. اگر سندن بد گمان و نا امید اولسایدیم، هیچ بو قمر دانیشیقا دورما زوم سن اینن. اما، خیر، ماشا. الله، آرتیق لیاقتلی آدم سان، من ده سنيله ایله رفتار ایلمه. رم که، آخرده سنین یانینده خجالت اولوم. منه نه لازمدی اون بیر کله قند. سن منه ایکی کله قند گتور سن، بیرینی دوغریوب پایلارام فقرا یه، آنجق آغیز شیرین لیگیندن اوتری، نیجه که، اوزونده بو یور دون، بیر کله روس قندی سندن آلاجم والسلام. منیم یوخسا آرتیق طمعیم یو خدی.

سوز یوخ، اگر قندین یانینجا بیر گروانکه چای گتورسن،
نه سوزوم وار؟

— باخ بو گوزوم اوسته، باخ بو گوزوم، باخ بو گوزوم
اوسته، باخ بو گوزوم اوسته...

خدایار بک بو سوزلری دییردی و سول الینی قویوردی
گاه ساغ گوزونین، گاه سول گوزینین اوسته. آخر سوزینی
بو جور تمام ایلدی:

— دخی سوزون نه دی، قاضی آغا؟ بونلار هامیسی باش
اوسته. ایمدی پس سن منیم ایشیمی نه طور سازلیا-
جاقسان؟

قاضی باشینی سالدی آشاقه، بیر قدر تسبیح چیویروب
یا الله دیدی و دوردی آیاقه، گیتدی کتابلاری ایشوب بیر
قارا جلدلی کتاب گتوروب آچدی. گوزلیگی تاخدی گوزینه
و باشلادی آلچقدن اوخومقی. قاضی نین سسی چیخمیردی،
آنجق دوداقلاری ترپشیردی. اون دقیقه چکدی قاضی نین
اوخومقی. سول الینین شهادت بارماقینی کتابین بیر یرینده
ساخلیوب اوزونی دوتدی خدایار بگه:

— بیلیرسن، بک، بو مسئله چتین مسئله در. بيله ایشلر
آز-آز اتفاق دوشر. کتابه اوندان اوتری باخیرام که،
گورک شریعت بو خصوصده نه بویورور.

قاضی بو سوزی دییوب گنه جومدی کتابه، بیر قدرده
اوخویوب سوینچک کتابی بو کدی قویدی قباقینه:

— انشاء الله، کشف ایده جگم مسئله نی، کشف ایده جگم،
لاپ آسان وجهیله کشف ایده جگم. بک، بویور گورک قند و
چای نه وقت گله جک؟

— قاضی آغا، ایله بو ساعت، ایله دییرسن، دوروم بو
ساعت گیدوم آلوم گتوروم. منیم الیمده چتیندر؟

— عزیزیم، قندی و چایی گتورهرسن قویارسان بورایه،
سونرا گیدوب اوچ دورت نفر کندنیزین اهلیندن گتورهرسن

منیم یانیمه. اما گرك او شخصلر هامیسی سنین رفیقلریندن
اولا. اولارین بیرسی گلوب منه دییر که، همان عورت منیم
آنامدی. بو شخصه، یعنی سنه گلمک ایستهیر و منی بو
خصوصدا وکیل ایلیوبدی. غیری لری ده شهادت ویررلر،
والسلام. من ده صیغه نی اوخورام قورتاروب گیر.

— قاضی آغا، اگر ایش بوجور قورتاراجق، بو آسان
ایشدی. اوچ-دورت نهدی، یوز آدام کندمیزدن تو کرهم
بور. هر نه سوروشورسان سوروش، من دیدیگیمی اولاردا
دیسونلر. کیمین آغزیدی منیم سوزومدن چیخسون.

بو سوزلری دییوب خدایار بک دوردی آیاغا:
— گیدوم گوروم، کندمیزین آداملاریندان شهرده کیمی
تاپا بيله جگم.

خدایار بک قاپودان چیخمق ایستیردی، قاضی چاغیروب
دیدی:

— بک، ایچری زحمت چک، سنه ایکی وصیتیم وار.
اولا بودر که، قنده-چایه، سوز یوخ، پول ویره جکسن. او
پوللاری سن چولدن تاپمامیسان که؟ البته، آلتینین تریله
قازانمیسان. پس چونکه بيله دی، باری سعی ایله، یاخشی
مال آل. زمانه ایمدی چوخ خراب اولوب، آدامی ال اوستی
تولاییرلار. قاراپت آغایه تزه لیکده یاخشی قند گلوب، آدینا
پرو دسکی دییرلر. سعی ایله همان قنددن آل. چایی دا ایندی
اوزین بیلرسن، نه طور اولار- اولسون.

خدایار بک «باش اوسته». دییوب، ایستدی چیخوب گیتسون.
قاضی گنه چاغیروب قایتاردی اوطاقه:

— عزیزیم، من عرض ایلدوم ایکی وصیتیم وار؛ بیرینی
دیدوم، بیرینی ده دییوم، اوندان سونرا آزادسن.
— بویور قاضی آغا.

— ایکیمینجی وصیتیم بودر که، بیزیم بو ایشیمیز گرك
اولن گونه کیمی اوز یانیمیزدا قالسون.

— آی قاضی آغا، اوشاخسان؟ منی ايله نادان بيلمه.
— قولاق آس، سوزی قورتاروم. بلی، بو ایش گرك
مخفی قالا.

— نیجه گرك قالا؟

— گرك گیزلین قالا، هیچ کس گرك بو ایشدن
خبردار اولمیا. او آداملار که، سن بورا گتوره جک سن،
گرك سنین ايله رفیق لرین اولسون که، بو سری اوز که-
سینه ویرمه سونلر. اوندان اوتری که، سوز یوخ، بوردا
بیر خلاف شرع عمل یوخدی؛ اما چونکه یوجور ایشلر
آز اتفاق دوشر، هر ایشیدن گمان ایده جک که، بوردا بیر
خلاف عمل وار. پس بو سببه یو ایش، البته، الف البته،
گرك سنین، منیم و سنین شاهدلارینین آراسیندا قالا،
والسلام. ایندی گیده ییلرسن.

— باش اوسته، قاضی آغا، باش اوسته، البته، بیلهدی.
بو سوزلری دییوب خدایاریک قاضی نین ایویندن
چیخوب اوز قویدی گیتمک لیگه.

III

خدایاربک سوینجک تز بازار مسجدینین یانینا یتیشوب،
یندی بازارچایینا، دستماز آلوب گیردی مسجده و نماز
قیلوب اوز قویدی بازارا. چارسو ايله گیدوب و قاضی
نشان ویردیگی ارمنی نی سوروشوب، گیتدی گیردی
بیر بویوک دکانه. قفسه نین دالیندا بیر قارنی یوغون ارمنی
اوتوروب یازمایا مشغول ایدی. خدایاربک دکانین اوسمتینه
باخوب، بو سمتینه باخوب، چیخارتدی چوبوقینی و باشلادی
دوللورمقی. قاراپت آغا قلمی قویدی یره و تعجب ايله
یاخدی خدایاربگین اوزینه. خدایاربک چوبوقی دوللوروب
یریدی قاراپت آغانین یانینا و الینی قولتیق جیبینه اوزا-

دوب و بیر چیمدیک قوو چیخاردوب دوتدی قاراپت آغانین
قباغینه:

زحمت اولماسا، بیر ایسپیچقا چک بوقووی یاندریم.
قاراپت آغا غیظنن جواب ویردی:
— سن مگر گورمیرسن که، بورا قهوه دکانی دگل؟
ایتیل جهنمه بورادان، صوپا اوغلی، صوپا، ایتیل!
بوسوزلری دییه-دییه قاراپت آغا آیاق اوسته دوروب
دییه سن که، ایستیردی قفسه نین دالی سیندان سیچریوب
خدایار بگی آلوب یاتسون.

خدایار بک بیر آز سینوب چکیلدی کناره. چوخ تعجب
ایلدی خدایار بک ارمنی نین بوطور رفتارینا. او هاردان
گمان ایلیردی که، قاراپت آغا اود ویرمیه جک او چوبوقینی
یاندرسون. داناباش کندینده او بیر آدامدان بوجور ترک
ادبلیک گورمه میشدی. کیمین اختیاری وار خدایار بک چوبوقی
جیییندن چیخاردان کیمی قوو یاندریب اونین قباغینا دوتما-
سون؟ امانه ایلماک؟ داناباش کندی قالوب داناباش کندینده.
بورا کی شهردی. شهر گلوب داناباش کندی عوضی
اولماز.

خدایار بک اوزینی بیر آز تورشدوب و قاش قباغینی
توکوب بوجور قاراپت آغانین جوابینی ویردی:
— خوزه یین، سن ناحق یره چیغیریرسان. من گلمه میشم که،
سنین دکانینی چاپوپ تالییام. من گلمیشم سنيله سودا ایلیم.
دخی سنین منیم اوستیمه چیغیر مغین لاپ آرتیق دی. من گلمیشم
سندن قند آلام.

— بلی، سن مندن یاریم گروانکه قند آلاجاق سان، من
حورارام سنین ال لریندن اوپهره م؟

خدایار بک چوبوقین تنباکوسینی دولدوردی کیسه سینه
و چوبوقی تاخدی بیلینه و جواب ویردی:

— خوزه یین، اول سن تانی گور من کیمم، سونرا منیم
اوستیمه چیغیر. من سن دیین آداملاردان دییام که، گلوب

یاریم گروانکه قنددن اوتری سنه باش آغریسی ویریم.
من داناباش کندینین کتداسی خدایار بگم. من گلمیشم نه
اینکه یاریم گروانکه قند آلام، من سندن بیر کله قند
آلاجقم، یکه کله لردن.

قاراپت آغا بیر آز یاواشیدی:

— منیم گوزوم اوسته. من نه دییرم که! من دییرم که،
سن نیه مندن بیر کله قند آلمیرسان. من اونو دییرم که،
سن یاخشی ایلمه دین من یازی یازان وقتده قووی اوزاتدین
منیم قباقیمه. من ایندی یازیدا غلطه دوشلوم. منیم ایندی
رحمتیم لاپ چوخ اولدی. گرک سن گیدندن سونرا بو
یازدقیمی بیرده یازام.

— غرض، تا ایندی کچوب. هر نه اولوب، اولوبدی.
قندی ایندی نیچه یه ویره جک سن منه؟

قاراپت آغا قفسه نین تخته سینی قاوزیوب چیخدی کناره
وگلدی قالانمیش قندین یانینا و الینی کله لرین بیرینین
اوستینه قویوب باشلادی:

— باخ، قارداشیم، بک، بو قند لاپ ایله یاخشی قنددی.
بو قندی سنه ویره جگم یدی منات ایکی شاهی یا. بو لاپ
یاخشی قنددی.

— آکیشی، ظرافت ایلیرسن؟ قندی ایندی یدی یه
هر یاندا ویریرلردا. گوزین منی گوردی؟

— هاردا یدی یه ویریرلر؟ هیچ بئله شئی اولماز،
مذهب حق. یدی ایکی شاهیدان بیر کاپک اسگیگه
ویرمزلر.

خدایار بک بیر آز دینمیوب، گنه همان چوبوقی چیخاردوب
باشلادی دولدورمقی. قاراپت آغا جیبیندن بیر ایسپیچقا
چیخاردوب یانیدردی. خدایار بک چوبوقی آلیشدیردی و
دیدي:

— یاخشی، یاخشی، من چو خدان بیلیردیم که، سن
بهاجل سان. سن نن با جار مق اولماز. یاخشی، یاخشی، گوتور
بیر کله چک گورک نه قدر گلر.

قاراپت آغا یکه کله لرین برینی قوجا قلیوب قویدی
ترازویا:

— بو اون، بودا اون— یرمی. بو بش، بو اوچ، بو ایکی،
بودا یاریم. بلی، دوز اوتوز گروانکه یاریم. اوتوز گروانکه سی
اوتوز عباسی، بو آلتی منات، چیخاق دوققوز شاه سینی،
قالار بش منات اون بیر شاه سی.

قاراپت آغا قندی ترازودان گوتوروب قویدی یره.

— قاراپت آغا، ایندی، الله شکر، منی تانیدین که.

— نیجه یعنی تانیدوم؟

— ایندی بیلدین من کیمدی؟

— سن کیمن؟

— من داناباش کندینین کتداسی خدایار بگم.

— من ده ایکیمینچی کلد قوپس قاراپت آغایام.

— آی آتانا الله رحمت ایلسون. بو سوزلری من

اوندان اوتری عرض ایدیرم، ایندی دنیاده قلب آدم

چوخالوبدر. بیرسی گلیر نسیه سودا ایلیر، آند ایچیر

الله، پیغمبره که، اوچ گوندن سونرا پولینی گتورم.

اوچ گون اولور اوچ آی، بلکه اوچ ایل. اما الله منه بیر

ثولوم گوندرسون بوجور قلب ایشلر دوتمیوم. سوزین

دوغریسی، بو گون ایش بئله گیتدی یانمجه شهره پول گتورمه.

میشم. ایمدی من بو قندی آپاریرام، انشاالله، صبح تزدن

سنین بش منات اون بیر شاه سی بورادا حاضر ایلرهم.

قاراپت آغا بو سوزلری ایشیتجک جلد قندی آپاروب

قویدی یرینه وقاییدوب ساغ الینی قویدی خدایار بگین

چیگنینه، سول ایله قاپونی گورستدی.

— دی گیت، گیت، چیخ گیت، تز قوی گیت بوردان، ایله

بو ساعت چیخ گیت!

خدایار بك دینمز—سویله مز دكاندان چيخوب اوز قويدی
گیتمگه. آخسام اذانینه آنجاق یاریم ساعت قالیردی که،
خدایار بك گلدی چيخدی همان کاروانسرایه که، ایشگی
قائمیشدی.

خدایار بك کاروانسرانین قاپی سینا یتیشجک ایچریدن
بیر آلچق قدک آرخالقلو، بوز پاپاخ، آغ تومان کیشی
چیخوب قاش قباق ایله اوز دوتدی خدایار بگه:

— آکیشی، الله آتانا رحمت ایلسون، گل بو خطانی
بیزیم باشیمیزدان سووده. آکیشی، بو بلانی گتوروب قائمیشان
طویله یه، بیز تنگه دویدوق که! سن الله، گیدوم اولاغی
چیخاردوم، گوتور آپار.

بو سوزلری دییوب گودک کیشی که، کاروانسرانین
اودا باشی سی اولسون، ایستدی قاییدا کاروانسرانین
حیطینه. خدایار بك اونى چاغیروب ساخلادی:

— یاواش گوروم، هارا گیدیرسن، نیجه بلانی گتوروب
قائمیشام طویله یه؟ یقین که، اولاغ مال لارنان یولا گیتمیر.
آخر منیم اولاغیم ساکت اولاغدی. سن نیه بو سوزی
دییرسن؟

اودا باشی الینی اولچه-اولچه قاییم سسله باشلادی:
— آکیشی، سن الله، ظرافت ایلمه، منیم کیفیمین او
وقتى دگل. ایشگینى چیخاردوم، گوتور آپار.
خدایار بك قاییم سسیله جواب ویردی:

— رحمت لیگین اوغلی، بیر سوزینی منه دی گوروم
که آخر نه اولوبدی؟

— نه اولاجق، یکه کیشی! خلقین ایشگینی اوغورلیوب
گتورمیسن قائمیشان منیم کاروانسرامه. نیه؟ گورك من نن
قصد غرضین وار؟

— آ، دهلی اولمامیشان که! یا کیفلی سان؟ من نیه خلقین
ایشگینی اوغورلیرام. والله، هیچ آرتیق-اسگیک دانیشماکه،
پشیمان اولارسان.

— یاخشى، رحمت لیگین اوغلى، اوز گه ایشك تاپا
بیلیردین، گیتدین محمدحسن عمونین ایشگینی گتدین،
بیزی قویدین قالماقالا؟

— نیجه قالماقالا قویموشام من سنی؟

— نیجه قالماقال اولاجق، سن ايله ایشگی طویله یه قاتوب
اویوزه چونمشدین، محمدحسن عمونین خیردا اوغلى اوخ
کیمی اوزینی سوخدی کاروانسرایه که، ایشگی آپاراجقم.
من ده نه طور ویره یوم؟ دخی نه دیوم، باشینا دونوم! بو
اوغلان اوزونی چیرپیر یردن-یره که، یا اوزومی گرک
اولدورم، یادا بو ساعت گرک ایشگی آپارام. آخری لاپ
لا علاج قالوب گیتدوم بیر قاراداوی چاغیردوم، گلدی
اوغلانی دویه-دویه چیخارتدی ایشیگه.

- - - حیف، حیف، حیف که، من بوردا اولمامیشام. واللہی
که، اولوسینی قویاردوم اوغلانین بورادا. اونی من ساغ
اوتورمردوم کنده؟ سن پس نیه منی گلوب چاغیرمادون؟
غرض، کچوب، ایندی هوا قارانیقلا ییر. من دخی کنده
قاید بیلرم. من اوزومده گرک قالام، ایشکده گرک قالا.
بو گئجه سنه قوناقم کربلای جعفر عمو!

— قوناقسان، گوزوم اوسته یرین وار. البته، ایندی
دخی گیتمک اولماز. هوا لاپ قارانیق لاییر. دی بوردا نیه
«دوروبسان، بویور گیدک منزله.

کربلای جعفر عمو قباچه و خدایار بک اونین دالینجه
گیدوب گیردیلر بیر خیردا قارانیق حجریه، کربلای جعفر
عمو گیره ن کیمی بیر ایسپیچقا چکوب سول طرفده دیوارا
وورولموش خیردا لمپهنی یاندیردی وقوناقا یر گوستردی.
حجره نین فرشی عبارتدی بیر پالازدان. یوخاری باشدا
قویولمشدی بیر بوکولی یورغان-دوشک، بوجا خدا واریدی
بیر سنک، بیر لولگین و سوپورگه. چیرکلی دیوارلارین
نه طاقلاری واریدی، نه طاقچه سی. خدایار بک پالاز اوسته
اوتوروب دالینی دایادی یوکه و چوبوقینی جیبیندن

چيخاردوب باشلادی دولدورمقی. سونرا اوزینی کربلای جعفر
عمویه دوتوب دیدی:

— گل اوتور گورك، کربلای جعفر عمو. گل منه بیر
اوددا زحمت چک ویر. گل، گل اوتور صحبت ایدک بیر آز.
کربلای جعفر عمو دا همچنین باشمقلارینی چيخاردوب
کچدی اوتدی بیر طرفدن و بیر ایسپیچقا چکوب
دوتدی خدایار بگین چوبوقینا. خدایار بک چوبوقی
آلشیدردی.

— کربلای جعفر عمو، سن گرك بو احوالاتی منه
دیمییدین. سن منیم اور گیمه بیر اوخ ووردین. الله گوروم
محمد حسن عمونین آتاسینا لعنت ایلسون! او منی خلق
ایچینده رسوای ایلدی. من بو یاشا گلیمیشدیم ایندی
کیمی بو طور بدنام اولمامیشدیم.

خدایار بک سوزینی دییوب و دیکلوب چوبوقی اوز اتدی
ویردی کربلای جعفر عمو یا. اودا «یا الله» — دییوب چوبوقی
بیر سوموروب دیدی:

— یاخشی بیورورسان، خدایار بک! آخر محمد حسن نه
ایلهسون؟ اونین نه گناهی وار؟ سن ایشگی گتیرنده ایله
اونا خبر ویرسیدون هیچ بيله اولمازدی. اوندا بیلردیلر —
که، ایشگی سن گتور میسن، دا اوغلینی گوندرمزدی.

— آکیشی، آدینا آند اولسون، ایشگی منه محمد حسن
عمو اوزی ویروب. ایشگی منه اوده ییوس اوزی ویروب دی،
لو قورومساق اوزی ویروب دی، او عمر اوزی ویروب دی.
آکیشی، نیه اینانمیرسان؟

— نیه ده اینانمیرام؟ خیر اینانیرام.

— قرآن منزل حق، اوزی ویروب دی. نیه من اوچ
یوز ایوین کتداسی اول — اول، بیر اولاغدا تاپا بیلیمیرم،
گیدیرم اوغور لیقجه اوز گه لرین ایشگینی گتوریرم؟

— خیر، اینانیرام دا، نیه اینانمیرام؟

کربلای جعفر دیکلوب چوبوقی ویردی خدایار بگه-
خدایار بک بیر- ایکی سوموروب گنه باشلادی:
— ایندی سن گوره رسن، کربلای جعفر عمو، من قصاصیمی
محمد حسن عمودان آلماسام، من بو سقالی قیر خدیر رام!
کربلای جعفر عمو بیر آز گولومسوندی و بیر قدر
دیکلوب سئوال ایتدی:

— یاخشی، سن نه ایلیه بیلرسن اونا؟
— من اونین گوزینه آغ ساللام! نه ایله جگم اونا؟ من
اونون بویوگی دگلم؟! گون اولماز که اونین منه ایشی
دوشمه سون. باسارام پالچیقا، چیخارام اوسته آیاخلارام، نه
ایله جگم؟

اون- اون ایکی یاشیندا بیر اوغلان سول الینده بیر
چولمک ساللیا- ساللیا گیردی ایچری، چولمگی قویدی
یره و اوزونی دوتدی کربلای جعفره:

— داداش، بو گون آنام اتی بیر آز یان دیروب، ییه
بیلسه نینز یاخشیدیر. بیر باخ گور.
کربلای جعفر غیظنن جواب ویردی:

— آی آنانین دهده سینین گورونی.... الله اکبر، لعنت
شیطان، بیلده بدبخت لیک اولار که، من دوشمیشم. گون
اولماز که، او ایتین قیزی اتی یان دیرماسون، یا پیشیگه
ویرمه سون.

اوغلان باشینی آساقه اییوب دیدی:

— یوخ، داداش والله، آنامین هیچ گناهی یوخدی. بو
گون گیتیمیشدی حمامه، غنچه یده تاپشیر میشدی هر دن بیر دن
اته باخسون. غنچه نین ده باشی نه بیلیم نیه مشغول اولوبدی،
اتی یان دیروب.

— آیه، حمام آنانین باشینا اوچسون. ایله گرك بو گون
آنان گیدییدی حمامه؟

اوغلان تعجبلی جواب ویردی:

— پس ها وقت گر ك گيدیدی؟

خدايار كتدایه آجلیق چوخ كر ایلیمشدی؛ چونكه سحر دن كتنن چیخانندان بیر تيكه چورك یمه میشدی، سوای قاضی نین بیر استكان چاپندان. اوغلان چولمگی ایچری گتوره ن کیمی بوزباشین قوخوسی خدايار بگه بيله خوش گلدی كه، كونلینده كر بلای جعفرین عورتینه ایکی مین یامان دیدی. خدايار بك گوردیکی آتا ايله اوغولین مکالمه سی چوخ اوزون چكه چك، اما اونین اورگی ده گیدیر آچیندان. بو سببه اورتالیقا سوز آتدی كه، بلکه صحبت قورتارا. چولمگی دغیر لادالاراق:

— كر بلای جعفر عمو، والله، هر نه دیر سن دی، اما دیرم كه، اوغلانین خبری یو خدی. ات بیر تيكه ده یانمیوب، بلکه قوورولوبدی. اتین چوخ یاخشی قوخوسی گلیر. كر بلای جعفر دوروب بوجا خدان بیر ساری قاشیق تاپوب گلدی چومبلدی چولمگین باشیندا، چولمگین قاپاقینی گوتوروب بیر قاشیق اتین سوییندان گوتوروب ایچدی و آغزینی مارچیلدادوب قاش- قباقینی تور شودوب اوزونی دوتدی خدايار بگه:

— خیر، بو اتی یمك اولماز.

غرض، كر بلای جعفر بیر قدرده عورتیندن گلایه ایلدی، بیر قدرده سویوشدن، لعنت دن دیدی. آخری لاعلاج قالوب گتدی سفره نی آچدی اورتالیقا، بیر آز قوری چورك دوغرادى سینیه و ساغ قولونی چرمیوب چولمگی اوزی قویلی ایلدی سنین اوسته، سونرا اتلری بیر- بیر سئچدی قویدی چولمگه. هر ایکی ايله چورگی قاریش دیروب خدايار بگه تکلیف ایلدی:

— بسم الله، خدايار بك، ایره لی چکیل گورك. هر چند اتده یانوبدی، اما بختیندن کوس، خاخا. خدايار بك ایره لی چکیلوب، الینی اوزاتدی، بیر نیچه تيكه گوتوروب دیدی:

— کربلای جعفر عمو، آند اولسون الله، سن لاپ
 نا انصاف آدام سان. کیشی، کیم دییر که، بو ات یانوب؟ والله،
 اگر بیر تیکه ده یانوبدی. تابوندان یاخشی ات بیشمز.
 خدایار بک لاپ یالان دیردی. اول، اوندان اوتری که،
 چوخ آجیمیشدی، آج آداما یانمیش ات ده خوش گلر و بیر ده که،
 بورا شهر دی، گنه نیجه اولسا، شهر بوز باشیله کند بوز باشی
 بیر اولماز. گنه شهر بوز باشینین یانمیشی کند بوز باشینین
 لاپ یاخشی سیندان لذتلی اولار.

بلی، کربلای جعفر و خدایار بک هر ایکسی مشغول
 اولدیلار یمگه. اوغلان بیر آز دوردی، سونرا چیخوب گیتدی.
 خدایار بک سول قیچینی قباقینا اوزادوب، ساغ قیچینی
 دیکلتمیشدی، بيله که، ساغ قیچی سفره نین ایچینده ایدی.
 اما کربلای جعفر دیز اوسته اوتوروب، اوزی قویلی دوشمیشدی
 چوره گین اوسته. بيله که، آز قالیردی بورنی دهیه سینیه.
 چوره گی ییوب قورتاردیلار. کربلای جعفر سفره نی،
 قابلاری ییغیشدیروب قویدی کناره. هر ایکسی الیرینی
 سیلوب چکیلدیلر کناره. خدایار بک بیر کهلدیوب گوتوردی
 چوبوقینی و دولدوروب آلیشدیردی و بیر قدر چکوب
 اوز اتدی کربلای جعفره سمت:

— کربلای جعفر عمو، منه بیر یتدی منات لازمدی.
 گرک هر نیجه اولمیش اولسا، تاپوب منیم ایشیمی دوزلدسن.
 کربلای جعفر ال اوستی جواب ویردی:

— خدایار بک، پیغمبر حق، منده یوخدی. اولسیدی
 هانسی قورومساق مضایقه ایلردی.

— اوزینده یوخدی، اوز گه دن تاپ. غرض، اونی-بونى
 بیلیمیرم. گرک نه یولنان اولسا تاپوب ویره سن.
 کربلای جعفر بیر آز فکردن سونرا دیدی:

— والله، یاخشی دییر سن. اما، ایمدی عصر چوخ
 خرابدی. هانی ایمدی ايله بیر الله بنده سی که، آدامین
 الینی دوتسون. ایمدی هر کسه گیدوم دییم منه بیر یتدی

منات لازمدی، دییه جک: گتور یانیمدا اون یتدی مناتلیق
بیر شئی ذالک* قوی.

—هیچ ضرر یوخدی، نه عیبی وار، سن بیر ایلله آدام
تاپ که، منه یدی منات ویرسون، من اونین یانیندا اون
یتدی مناتلیق شئی گرو قویوم. گنه سوزین وار؟
کربلای جعفر بیر قدر فکر ایلیوب جواب ویردی:
—ایمدی سنین یانیندا نه یین وار که، ذالک قویاسان؟
—اوسنه بورج دگل. سن پولی تاپ، گور قویارام، یا یوخ.
—آخر نیجه اولای بیلر که، من بیلیمیوم سن نیجه شئی گرو
قویاجق سان؟ بلکه پول صاحبی سن قویوقین شئی قبولای
گوتورمدی.

خدا یاربک بیر قدر دوروخدی. چوبوقی گوتوروب
باشلادی دولدرمقی. اوزونی کربلای جعفره دوتوب آلچخدان
دیدي:

—کربلای جعفر عمو، سن هر کسدن اولمیش اولسا،
منه یتدی منات تاپ، گتور دیگیم ایشک اولسون ذالک. نه
وقت من سنین پولینی گتوروب ویردوم، سنده منیم
ایشگیمی قایتاروب ویره رسن اوزومه.
—خاخا! خاخا! خدا یاربک، سنین دستگاهین واریمیش،
خاخا. آکیشی، سن ظرافت ایلیرمیش سن... خاخا...
—قارداش، دخی نییه گولیر سن؟ هانسی ملعون
ظرافت ایلیر؟!

—خاخا... آکیشی، ایشک سنین دگل که، اونی گرو
قویاسان! سوز یوخ، قویارسان. اما صباح اولجق ایشک
صاحبی گلوب ایشگی آپاراجق دا... خاخا...

—یاواش، قوی گورک آکیشی، بیر آز یاواش گول،
قوی سوزومی دییوم. آند اولسون اللهه، من ظرافت
ایلیمیرم. یاخشی، ایشگین صاحبی نه دییوب سندن ایشگی
ایستیه جک؟ ایشگین صاحبی سنده کیمین یانیندا ایشک

* کبرو.

تاپشیروب؟ بلی، گلدی دیدی: «منیم ایشگیم بور دادی». دیرسن: «کیمین یانیندا سن منیم کاروانسراما ایشک قاتمیسان؟» یا خیر، سنه دیدی: «پس ایشک نیجه اولدی؟» سنده دی که، ایشگی هر کس گتوروب بورا قاتمیشدی همان آدامدا ایشگی چیخاردوب آپاردی. اوندان سونرا من بیلرم، ایشگین صاحبی بیلر: دخی سنه نه دخلی وار؟..

بو سوزلری دینندن سونرا خدایار بک چوبوقی اوزاندی کر بلای جعفره. اودا چوبوقی آلوب مشغول اولدی چکمه. بونلارین صحبتی چوخ اوزون چکدی. او، بيله دیدی، بو بيله دیدی. آخری بو جور شرطی باغلادیلار: کر بلای جعفر خدایار بگه یدی منات ویرسون و ایشک قالسون اونون اختیاریندا. هر نه ایلیر-ایلسون: یا ساتسون، یا گیزلتسون، یا نه ایلیر ایلسون. خدایار بگه کنده قایدوب خبر ویرسون که، ایشک کاروانسرادان اوغور لانبوب. هر گاه محمدحسن عمو چوخ آتیلوب دوشسه و شیلتا ق ایلهسه، خدایار بک آند-آمان ایچسون که، میرر اوای سودا عریضه و یروب، کاروان-سراچیدان ایشگی ایستیر. اگر محمدحسن عمو شهره گلوب کر بلای جعفر دن احوالاتی سوروشسه، کر بلای جعفر آند ایچسون، آمان ایلسون که، حقیقتده ایشک اوغور لانبوب؛ یعنی خدایار بگین بو ایشده هیچ گناهی یوخدی.

بو جور تدبیری توکن کیمی کر بلای جعفر چیخدی ایشیه و بیر قلمر یوبانبوب گلدی اوتوردی و جیبیندن بیر بشلیک و ایکلیک چیخاردوب قویدی خدایار بگین قباقینه. خدایار پولی گوتوروب قویدی جیبینه. بیر قلمر دیکلدی. ساغ الینی کر بلای جعفرین قباقینه اوزادوب دیدی: — ویر الینی منه.

کر بلای جعفر همچنین ساغ الینی ویردی خدایار بگین الینه. — کر بلای جعفر عمو، الله سنین اوغلینی ساخلاسون و سنی سلامت ایلسون. الله اوز بیرلیگی خاطرینه سنه یو سوداده خیر ویرسون!

خدایار بك ییوب قارنى توخ و یدی مناتى جیبینه قویوب،
 آرخایین و راحت اوزانوب یاتدی. یقین که، چو خدا ندى
 اونین یوخوسى بو گئجه کی کیمی شیرین اولمامیشدی.
 اما دنیا ده بعضی وقت، بلکه ده چوخ وقت چوخ تعجبلى
 اتفاق دوشر. مثلا، ايمدی بوساعت بوراده خدایار کتدا
 لذتنن ییخیلوب یاتدی، اما ايله بوساعت داناباش کندینده
 اوچ یرده ماتم قورولوبدی. اوچینه ده خدایار بك اوزى
 باعث اولوبدر. دوغیردان چوخ گولملی احوالاتدى و چوخ
 قشنگ احوالاتدى. اوندان اوترى قشنگ احوالاتدى که،
 آدام گولیر، اورگی آچیلیر. یوخسا نهیه لازمیر غم و غصه
 گتورن حکایت.

بلى، بوساعت، ايله بو دقیقه، بو گئجه سحره کیمی
 داناباش کندینده اوچ ایوده ماتم قورولوبدر: بیرى محمد-
 حسن عمونین ایوینده، نیجه که، معلومدی؛ بیرى خدایار بگین
 اوز ایوینده و بریده خدایار بك ایستهین عورتین، یعنی
 زینبین ایوینده.

هله خدایار بك شهرده قالمالی اولسون، کچک داناباش
 کندینه و زینبین ماتمیندن باشلیوب، دییه-دییه گلك
 چیخاق باشا.

زینب قیرخ-قیرخ ایکی یاشیندا كوك، دولی و قارا بو-
 غدایی بیر عورتدی. ایکی ایل بوندان ایرهلی اری کر بلای
 حیدر اولوب. قالوبدی بیر اوغلی-وللی قلی، اون یدی
 یاشیندا، ایکی قیزی: فیه یدی یاشیندا وزیبا دورت یاشیندا.
 زینب نه زینب! هانی ایرهلیکی زینب؟! زینبی ایکی
 ایل بوندان اقدم گورن ایندی هیچ تانیماز. زینبی گوریدینیز
 اری کر بلای حیدرین ساغلیقیندا. داناباش کندینده
 زینبین آدی نك ایدی گوزل لیکده.

زیتب اوشاقلیقدا بیز یتیم قیزایدی. اما چوخ گوزلد-
 لیگی سببه بی بی سی آپاروب اوز ایوینده ساخلادی، بوقصدایله
 که، آلسون اوز اوغلینا. غرض، بی بی سینین اوغلی اولدی و
 زینبین آدی بیرایله شهرت تاپدی که، ایلچی ایلچی اوستدن
 توکولوب گلردی. آنداچیرلر که، بیرایلین ایچینده زینبین
 اون دورت مشتریسی واریدی. هامی سیدا عقلی-باشلی
 یرلردن. آخری قسمت بيله گتیردی که، زینبی ویردیلر
 حیدره؛ یعنی چوخ یاخشی ایلدیلر که، ویردیلر حیدره.
 اوندان اوتری که، حیدرین آتاسی کربلای اسمعیل کندین
 معتبر شخصلریندن بیریدی و زینبین غیرمشتریلریندن
 نه دولته اسکیک ایدی، نه ده که حرمتده. زینب حیدره
 گلندن اوچ ایل سونرا کربلای اسمعیل وفات ایدوب
 دوققوز اولاغ، دورت-بش باش قارامال، یرمی اوچ قویون و
 یدی کچی و ایکی خلوار زمی قویوب گیتدی. سوز
 یوخ، دولتین یاریسی چاتدی حیدره و یاریسیدا قارداشی
 رضایه.

بیر ایلدنده سونرا رضا اولدی و حیدر آتاسینین دولتینه
 تک اولدی مالک و ایشی گلدیکجه باشلادی ترقی ایلمکه،
 امابونيله بيله سوز یوخ، خرجی ده آزد گل ایدی. اول، آتاسینین
 و قارداشینین احسان و کربلايه گوندرمک خرجی، سونرا
 اوزیده کربلايه گیدوب، قایدوب گنه دالی دوشدی. نیجه ده دالی
 دوشمه سون؟ حساب ایلیردی که، آتاسینین و قارداشینین نعش-
 لرینی کربلايه گوندرمکلیگه و اوزی کربلايه گیتمک لیگینه
 دوز ایکی یوز منات خرجی چیخوب. اما، الله تعالی رحیم الله دی؛
 چونکه بو پوللاری کربلای حیدر مبارک یولدا خرجلیمیشدی.
 گنه آخرده الله تعالی اوز قدرت الیه کربلای حیدرین
 ایشینی دوزلندی. بيله دوزلندی که، کربلای حیدر اولنده
 اوزینه یتیمش منات خرج چیخدی و بوندان علاوه عورتی

زینبه ایکی یوزاللی منات، اوغلینا یوز قیرخ و هر قیزینا یوز اوتوزمانات پول چیخمیشدی. قالان زمی لرینی وصیت ایلدی عورتینه و قیزلارینا. اما، حیطیده ویردی اوغلی ولی قلی یا.

کربلای حیدرین اولمگی عورتی زینب ایچون یکه مصیبت اولدی. آرتیق غم و غصه ایلدی یازیق عورت ارینین اولمگی نه. ایلدی بوساعت هر جمعه آخشامی ارینین قبرینین اوسته گیدوب بیریکه معرکه قورار. واقعاً آز-آز تاپیلار بوجور ایستکلی عورت. اما بونيله بيله زینب بیرتیکه ناشکرلیک ایلمیر. غم و غصه ایچینده گنه همیشه آللاها شکر و ثنا ایلرکه، الله تعالی اونا بیر پارچه چورک و یروب، اوز گه لره محتاج ایلمیوب. و بیرده که، ایولنملی اوغلی و ایکی قیزی... گنه الله برکت و یرسون، بونلارین هامی سینین شکرینی یرینه یتیرمک لازمدر.

زینب اوغلیندان یردن گوگه کیمی راضی در. اوندان اوتری که، ولی قلی او اطاعتی که آناسینا ایلیر، بلکه آناسینا ایلمزدی. دوغرودر، ولی قلی نه اینکه آناسینا نسبت، بلکه اوز گه لره گوره آرتیق اوزی یولا اوغلانندی. یقین که آناسی دیسه اول-اوله جک، قال-قالاجق. آناسی اولن گوندن بوگونکی گونه کیمی بیر ایله وقت اولمیوب که، ولی قلی ایشینی-گوجونی بوشلییوب، مصاحبلرینه قوشولوب، گزمگه و کثیفه مشغول اولسون. و انصافاً ولی قلی چوخ مظلوم اوغلانندی. امیدیه تک زینب ولی قلی دان بیرتوک قدریده اینجیمه میشدیر. اما آخروقتده ایش بيله گتدی که، ولی قلی اینان آناسی نین آراسی برک دگدی، ایش بوجور اولدی. گرک احوالاتی باشندان باشلییاق.

مرحوم کربلای حیدرایله خدایار کندا برک رفیق ایدیلر. اول جوانلیقدان تا کربلای حیدر اولن گونه کیمی

خداياربك ايله اونين آراسيندان قيل كچمزدى. جان ديبوب، جان ايشيىلرديلر. گئجه وگوندوز گزمكلرى بير، يمكلرى بير، اوتورمقلارى بير، دورمقلارى بير، بونلارين دوستليقى تا اويره چاتدى كه، خلق بونلاردان لاپ بدگمان اولدى. بيله كه، بونلارين دوستليقنى هره بيرطور باشا دوشردى. بيرى دويردى كه، بونلار خلوتجه اوتايدان قاندارابات مالى كچيروب ساتيرلار. اما، خير، بيله دگلدى. بوخيال خام ايدى؛ اوسببه كه، خداياربگى، بيلميرم، اما حيدر اصلا آت مينمگى باجارمازدى. خير، بودگل ايدى. بعضى ده دويردى كه، بونلار قلب پول قايريرلار. واقعاً چوخ تعجبلى شئير: داناباش كندى-قلب پول؟! آيا، گورك داناباش كندينده هيچ صاف پولنان قلب پوله تفاوت قويارلار؟ هيچ تانيرلار قلب پول نهر و صاف پول نهر؟ خير بيله دگل...

غرض، هره بير جور گمان ايديردى والسلام كه، هره بير جور گمان ايديردى. غرض، خلق نه گمان ايلير-ايلسون، اما، ظاهر اكربلاى حيدر نن خداياربگين دوستليقى محكم دوستليقا اوخشييردى. كچميش گونلرين بير گونى، قيش فصلى ايدى. گئجه دن اوچ-دورت ساعت كچميشدى. هرايكى رفيق، يعنى مرحوم كربلاى حيدر و خداياربك و بونلاردان سواى كربلاى حيدر ين قونشى لاريندان بير نيچه كندى كربلاى حيدر گيلين طويله اوطايندا اوتوروب مشغول ايديلر صحبت. معلوملر، قيشين اوزون گئجه لر ينى ياتمقان قور تارمق اولماز. اودور كه، داناباش كندينده آتادان-بابادان قالما بوبير عادتدى. هر محله نين آداملارى، چونكه ايمدى دخى بير ايش-گوج يوخ، بير طويله اوطاينا ييغيشوب، تا گئجه دن آلتى ساعت گيده نه كيمى دانيشمقان، ديمك نن

گولمك اينن كچيريرلر. چوخ وقت بيله اولور كه، بو اوتو-
رانلارين بيريسي ياخشى احوالاتدان، حكايتدن، نقل ايدر،
خلق ده قولاق آسار.

بلى، خداياربك بير طرفده و كربلاي حيدر بير طرفده
اوتوروب، قولاق آسيرديلر.

داناباش كندينين ملاسى ملاپيرقلي «بختيارنامه»
كتابيندان بير احوالات اوخويوردى. اوتورانلارين هامى سينين
فكرى ملاده ايدى. اتفاقدا بيله دوشدى كه، همان ايكى
رفيقلرين ايكى سينين ده عورتلرى حامله ايدى. همان گئجه
ايكى سينين ده آغريسى دوتميشدى. حكايه نين شيرين يريدى.
طويله نين قاپوسى چيريلتى ايله آچيلدى. طويله يه ايكى اوغلان
اوشاقى و بير قيز اوشاقى سوخولوب گلديلر كتديلرين
يانينا. چونكه طويله او قدر ايشيق دگيل ايدى، اوشاقلار
آختار دوقلارى آدامى گيره ن كيمي گورمه ديلر. آخر آداملارين
ايچيندن كربلاي حيدر ين باشينا دولوشوب، باشلاديلار
بوندان موشتولوق ايستمه كه:

—عمو، موشتولو غومى وير، بير اوغلين اولدى. وير، وير،
موشتولو غومى وير.

كربلاي حيدر الينى اوزاتدى جيبينه و اوشاقلارين
هر سينين اوجينا بير آز ايگده قويوب يولا سالدى. ملاپيرقلي
و كتديلر كربلاي حيدر ه گوز آيدينليقى ويرديلر و ملا
گنه باشلادى نقلينى. خداياربك همچنين رفيقينه مبارك
بادليق و يروب بير قدر جومدى فكره و سونرا اوزينى
دوتوب كربلاي حيدر ه سمت و الينى اونا طرف اوزادوب
چاغيردى. ملا سسينى كسدى كه، گورسون نه دير خداياربك.
—قارداش، كربلاي حيدر الينى ويرمنه.

كربلاي حيدر الينى اوزاتدى خداياربگه؛ چونكه
هر ايكى رفيق بيرى-بيريندن بير آز اوزاق اوتور ميشديلر.

ال-اله ویرنده هرایکیسی بیرقلر دیکلمیشدی. ال-اله ویره ن کیمهی خدایاربک باشلادی:

—قارداش، کربلای حیدر، منیم عزیزیم وایکی گوزومین ایشیقی، سنین اوغلین اولدی، الله اونى سنه چوخ گورمه-سون، اوز بیرلیگی خاطرینه. قارداش، ایمدی بوساعت ايله منیمده عورتیم آیاق اوسته‌دی. گرک کی اوزونده بیلرسن. قارداش، گل ايله اوتورانلارین یانیندا عهد باغلییاق. اگر ایمدی خبر گتوردیلر که، منیمده اوغلو اولوبدی، بلی، اوندا بونلارین هرایکی سینین قارداشلیق صیغه‌سینی اوخو-داق، اونلاردا بیزیم کیمهی قارداش اولسونلار. یا خیر، منیم قیزیم اولدی، صیغه‌سینی اوخودوب ویرهک سنین اوغلونا. ملا هامیدان قباق اوز راضی‌چیلیقینی اظهار ایدوب و خدایاربگین بو تکلیفینی آرتیق بگنوب دیدی:

—«زهر طرف که شود کشته سودا سلام است»*. چوخ گوزهل، چوخ یاخشی، هرطرف، یعنی هر نیجه اولمیش اولسا، اسلامین مصلحتی‌در. چوخ گوزهل، چوخ گوزهل. ملا پیرقلی بیلدی که، دیدیگی فردی هیچ کس باشا دوشمیه‌جک؛ اگر دوشسه‌لرده یاخشی معناده باشا دوشه‌جک‌لز. یعنی بو سودانین هر بیر طرفی اسلامین مصلحتی‌در.

ملا اسلامدان مراد اوزوننی نظرده دوتوردی؛ چونکه او گوروردی که، ایله‌ده اولسا، صیغه اوخودوب اونا آغیز شیرینلیگی ویره‌جکلر، بیلده‌ده اولسا، ویره‌جکلر. سوز یوخ، هر نیجه اولمیش اولسا، آخوندا خیردی.

بلی، عهد باغلانندی و خبر گلدی که، خدایاربگین قیزی اولدی. کربلای حیدر اوغلی‌نین آدینی قویدی ولی‌قلی. خدایاربک قیزینین آدینی قویدی گلثوم. همان گه‌جه ملاپیرقلی گلثومین صیغه‌سین اوخودی ولی‌قلی‌یه.

*هرطرفن قبرلسا، اسلامین خیرینه‌دیر.

بو احوالاتدان سونرا کربلاى حیدر اینن خدایار بگین
 آراسیندا اولان مهربانچیلیق دخی ده آرتدی. بيله که، بونلار
 اولدیلار لاپ صداقتلی دوست ولاپ یاووق قوهوم. بو اونین
 ایوینده، اوبونین ایوینده. یقین که، دوغما قارداش دا بو طور
 رفتار ایلمزدی، نیجه که بونلار ایدیر دیلر. تا کربلاى حیدر
 اولن گونه کیمی بور فیقلرین صحبتی و رفاقتی بیر توك
 قزیده پوزولمادی.

بونلارین بوجور دوستلیقلارینین مقابلنده جماعت یقین
 ایله میشدی که، کربلاى حیدرین اولمک لیگی گرك خدایار بگه
 آرتیق تاثیر ایلسون. اما خدایار بک گوزونه دوندو گوم ده
 بيله رفتار ایلدی که، خلق لاپ حیران قالدی. بيله که،
 کربلاى حیدرین جان آغزیندان چیخان کیمی خدایار بک
 زینبین یانینه آدام گونلردی که، مبادا-مبادا اوز گه سپنه دل
 ویره و اوز گه سپنه اره گیده. نیه؟ اوندان اوتری که، گویا
 کربلاى حیدر اونا، یعنی خدایار بگه وصیت ایدوب که،
 زینبی او اوزی آلسون، قویماسون اوز گه نامرده اره
 گیتسون.

ایله که، بو صدا کند آراسیندا شهرت تاپدی، خلق
 هامی باشا دوشدی که، مرحوم کربلاى حیدر اینن خدایار بک
 نه قلب پول قاپیریر میش لر، نه ده که قاندار بات مالی او-
 قایدان بوتایه کچیریر میش لر. هامی باشا دوشدی که، بو
 رفیقلرین محبتی نه اینکه بیرى-بیرینه ایمیش، بلکه بیرى
 بیرینین عورتینه ایمیش. کیم نه بیلسون، بلکه خدایار بک
 اولسیدی، کربلاى حیدر ده اونین عورتینى ایستیه جک ایدی.
 زینب خدایار بگین ایلچی سینه جواب ویردی که، قوی
 خدایار بک آنقیرسون تاینی تاپسون؛ زینب اونین تایی
 دگل، اونى قاپی سیندا هیچ نو کرده ساхлаماز.

زینب خدایار بگه اوندان اوتری بو جوابی ویردی که،
اولا، ارینین بدنی قبرین ایچینده بلکه هله هیچ سویومامیشدی.
اونا نه لازم اولمیشدی یاسدان چیخمامیش ار دالینجا
دوشسون. اکینجی، اوندان اوتری بو جوابی ویردی که،
کربلای حیدر اولن کیمه زینبه ایکی لیاقتلی بیردن مشتری
چیخدی: بیرری دانا باش کندینین معتبری و ساییلانی حاجی
همزه و بیریده چرچی بوغان کندینین غلاواسی خالق-
ویردی بک. بونلارین هر ایکی سینه زینب جواب ویردی که،
اونین اره گیتمک خواهشی یو خدر. او چونجی ده زینب اوندان
اوتری خدایار بگه بو جوابی ویردی که، نیجه عورت اولا،
یا کسب، یا دولتلی، یا جوان، یا قوجا، یا گویچک، یا چیرکین،
راضی اولار یوزایل ایستر قالسون، اما اوزونی خدایار بگین
آداما اوخشاماز اوزونه و ایری بورنينا سورتمه سون. بو
سوزلر زینبین اوز سوزاری دی که، خدایار کتدانیین
ایلچی سینه دیه میشدی.

خدایار بک زینبدن هله امیدینی لاپ کسمه دی؛ گنه
گمان ایلیردی که، بلکه بیر طور نان یوموشانا و ایپه-سایا
گله. و بیرده آرتیق امید ولی قلی یا باغلامیشدی. اوبیلیردی
که، ولی قلی چو خداندی گلثومین اودونا آلیشوب؛ هله آخر
وقته طوی فکرینه دوشوبدر. پس بيله اولان صورتده
گنه امیدوار ایدی، یعنی خدایار بگین امیددی و اریدی که،
ولی قلی آناسینی بر طور نان، برفندنن یولا گتوره. زینبین
اره گیتمک لیک فقره سی ولی قلی نین اوللر هیچ وجینه
گلمزدی. اونا نه دخلی وار؟ آناسی کیمه گیده جک گیتسون؛
آنجق اونین یاری گلثوم ساغ اولسون. واقعاً ولی قلی
نشاندوسینا لاپ عاشق اولمیشدی، آرتیق محبتی و اریدی.
اما ایشلر بيله گیتدی که زینبین خدایار بگه یوخ جوابی
گیدن کیمه خدایار خبر ویردی که، اولا، دخی قیزینی ویرمک

ایسته میر ولی قلی یا، و بیرده زینبه ولی قلی یا سفارش
 گوندردی که، مرحوم کربلای حیدرین اونا، یعنی خدا-
 یاربگه ایکی یوز منات حجتلی بورجی وار، تیزلیک اینن
 دوزلدوب ویرسون لر که، دخی شکایت-مکایت اولماسون.
 زینب خدایاربگه جواب گوندردی که، اگر او قیزینی
 ولی قلی یا ویرمک ایسته میر، هیچ اودا اونین قیزینی آلمیر
 اوغلینا و بیرده که، اگر کربلای حیدرین اونا ایکی یوز منات
 بورجی وار، کاغذینی قویسون دیوانا، دیواناندا پولونی
 آلسون.

ولی قلی نین بو احوالاتدان هیچ خبری یوخیدی؛ چونکه
 او گونی ولی قلی چولده ایدی. زمی یه تخم سپیردی. چولدن
 ایوه قاییدوب وماللاری طویله یه قاتوب گیردی ایوه و آناسینی
 دلخور گوروب، تعجب ایله سببینی سوروشدی.
 زینب بوجا خدا دیز اوسته اوتوروب الینده جوراب
 توخویوردی، ظاهر ا چوخ غمگین گورسنیردی. زینبین
 سول سمتینده فضه قیزی یائینی ووروب یره، دقت ایله
 باخیردی آناسنین اوزینه. کنارده قوری یرده زیبا قیزی
 اوز-اوزینه بیرزاد اوینادیردی. ولی قلی ایچری گیرهن کیمی
 زینب بیر باخدی اوغلی نین اوزینه، گنه باشینی سالدی
 آشاغا و ساغ الیه چارقاتینی گوزلرینین اوسته آپاران
 کیمی ولی قلی باشا دوشدی که، آناسی آغلییر. ولی قلی
 گلوب اوتوردی بیرسمتدن و قیچلارینی اوزادوب یورقون
 آدام کیمی دایاندی دیوارا.

—آنا-نه قایریرسان، آغلییرسان؟

زینب باشینی قالدیردی اوغلینا سمت، گوزلرینین یاشی
 صبح شهی کیمی کپریک لرینی اسلاتمیشدی.
 —خیر، بالا، آغلامیرام، نیه آغلییرام؟

گوروکن بودر که، زینب جدوجهد ایلیردی آغلامقینی
 بروزه ویرمه سون که، اوغلی نین اورگی سخیلسون. اما

سسیندن الی اوستی دویمق اولاردی که، زینب چوخ آغلیوبدی.
فضه دیکلوب اوتدی واوزینی دوتوب قارداشینا
و دولخسنوب دیدی:

—داداش، والله، آنام یالان دییر، آنام بایاخداندی ایله
آغلییر. ایله بیز هامی میز آغلییردیق. بایاخ....
قیزین گوروکور که، گنه سوزی وارایدی دیسون،
اما آناسی قوبمادی:

—یاخشی، یاخشی، بیلدیله. تا یالان دانیشما، یوخ، والله،
ولی قولی، بیرزاد یوخدی. ایله تک قالدوم، بیرآز اوره گیم
سیخیلدی آغلامقیم دوتدی؛ یوخسه بیرشئی یوخدی.

—آنا، من دییرم، سنین یاسین قیامته کیمی قورتارمیاچق.
رحمت لیگین قیزی، بو قدرده آغلامق اولار سن آغلییرسان؟
بیرباخ گور، داداشیم نیچه ایلدی اولوبدی؟

—داداش، بیر آرواد گلدی، دیدی عموم گلثومی ویرمیر
سنه، اونچون آنام آغلادی.

زینب برك آجیخلاندی فضهنین اوسته:

—دور اتیل جهنمه، عایشه! دور، دور گیت!

فضه آیاق اوسته دوروب گنه اوتوردییره.

ولی قلی چوخ تعجب ایله اوزونی دوتدی آناسینا:

—آنا، والله، سنین سوزین وار، اما بیلیمیرم، نه سببه منه

دیمرسن. بونه سوزدوکه، فضه دییر. بورا گلن آرواد
کیم ایدی؟

—بورا گلن آرواد، سکینه خالایدی؛ خدایار بك

گوندر میشدی. دیپردی که، خدایار بك دییر، اولا قیزی می

ویرمیرم ولی قلی یا و بیرده گویا کربلای حیدرین منه

ایکی یوز منات بورجی وار، ویرسونلر که، شکایت زاد

اولماسون.

اون دقیقه آنا و اوغول هرایکیسی ساکت اولدیلار.

فضه ده ایره لیکی پرینده یانینییره ووروب تعجب ایله باخیردی

گاه آناسنین و گاه قارداشینین اوزینه، زیبا بوجا خدا بیرزاد
 اوینادوب اوز-اوزینه اوخو یوردی. ولی قلی یه زیبانین اوخومقی
 چوخ ناخوش گلدی؛ چونکه ایله اون سیزدا اونین قاشقباقی
 آجیقلی گورسنیردی. آنجق بهانه آختاریردی حرصینی
 بروزه ویرسون. ولی قلی زیبانین اوسته بوطور آجیقلاندی:
 -ایتین قیزی ایت، سنده وقت تاپدین اوخومقه! بیزیم
 کئفیمیزه باخ، بونین کئفینه باخ! جهنم اول، قوی گیت ایشیگه!
 زیبا قارداشینین سسینی ایشیتجک دیک قالخدی آیاق
 اوسته و آناسینا سمت باخوب هرایکی الینی اوزونه
 آپاروب باشلادی آغلامقی. بو آغلامق لیقله گویا زیبا
 آناسیندان کمک ایستیردی. قیز یقین بیلیرمیش که، آناسی
 کمکه گله جک.

-بالا، آغلاما، آغلاما، گل یانما، گل. بیزیم چیراغیمیز او وعده
 کچدی که، آتائیز اولدی. گل، گل، گل، اوتی یانیمدا...

ولی قلی بیرسوزدانیشمیوب باشینی سالمیشدی آشاقا و
 الینده بیرچوب اوینادیردی. فضه باجیسی زیبا کیمی اللرینی
 گوزلرینین اوسته قویوب همچنین آغلاما قاشلادی. ولی قلی
 اوزونی آناسینا چوندروب سئوال ایلدی:

-آنا، بهسن سکینه خالایه نه جواب ویردین؟

آناسی بیر جواب ویرمه دی... اوشاقلار سسلرینی
 کسوب یاووقلاشدیلار آنالارینین یانینا. زیبا کئچوب
 اوتدی آناسینین قوجاقیندا. فضه ده ساغ طرفدن آناسینی
 قوجاقلیوب تعجب ایله باخیردی قارداشینین اوزینه. زینب
 بیر جواب ویرمه دی. اما ولی قلی دخی برک سس ایله
 دوباره سوروشدی:

آخر من سندن سوز خبر آلیرام. قولاقلارین کاردی،
 ایشیتمیرسن؟

-نه دییه جکدیم؟ دیلوم که، کربلای حیلرین اگر اونا
 بورجی وار، قوی کاغذینی قویسون دیوانه.

زينب ساکت اولدی و ولی قلی دوباره سئوال ایلدی:
 —ایله بیرجه بو؟
 به دخی نه اولاجق که؟
 —ایندی سن بیلیرسن من سندن نه سورو شورام، آنا؟
 —بالا، سن سوروشدون، من ده جوابینی ویردومدا، دخی
 مندن نه ایستیرسن؟
 —به گلثومدان یانا نه جواب ویردین؟
 —من نه جواب ویره جک ایدوم؟ گلثومین من و کیلی
 دگیلم که! آتا ویرمییندن سونرا دخی من نه دییه جگم، اگر
 او قیزی منیم اوغلیما ویرمک ایسته میر، منده هیچ آلمیرام.
 داهی نه دییه جگدیم؟
 ولی قلی ظاهرآ آرتیق غیظلندی و بوجور آناسینا
 دیدی:
 —یاخشی، به سن بیلیرسن که، گلثومه و کیللیک ایلیه
 بیلمزسن، پس منه نیجه و کیللیک ایدیرسن؟
 زينب تعجب ایله جواب ویردی:
 —آخر سن منیم اوغلومسان. گلثوم منیم که، قیزیم دگل.
 —یاخشی دییرسن، آنا. اما اوغول قدری بیلن آنایا گلین
 قیزدان ایره لیدیر. سن بوسوزلری ناحق یره دییرسن.
 ولی قلی سوزی بيله گتوردی که، زينب جواب تاپمادی
 دیسون. دوباره ولی قلی باشلادی:
 ایندی که، بيله در، من گرک آیریلان. من گوریرم که،
 سنیله یولا گیده بيلمیه جگم. الله آنانا رحمت ایلسون، منی
 ایله آیر، قویوم گیدوم اوزگه یاندا اولوم.
 زينب آغلیا-آغلیا اوزونی حوتدی ولی قلی یا:
 —بالا، ولی قلی، یادیندادی که، آتان اولنده سن منه
 تسکین لیک ویریردین که، آنا، آغلانما، من بیر دقیقه قویمارام
 سنین اورگین سیخیلسون! پس نیه سوزونین اوسته
 حورمیرسان؟

—آخر بیرسن منیم اور گیمی سیخماکه، من ده سنین اور گینی سیخمیوم.

بالا، قاداتان آلوم، من نپه سنین اور گینی سیخیرام؟
خدا یاربک گلثومی ویرمیر، من بيله سنه گلثومدن
یاخشی قیز آلام. دخی اور گینی نیه سیخیرسان؟

—والله، من اونی—بوننی بیللمرم، گرک کیشی نین
پولینی ویرمسن، ایله بوساعت آپاروب ویرم. کیشی نین
سوزی حقدر، منیم یادیمدا آتامین اوندان بورج ایلمک لیگی.
—بالا، چوخدا یادیندا، ایندی منیم هانی ایکی یوز مناتیم
که، ویروم آپارسان خدا یاربکه؟

ولی قلی غیظنن و چیغیرا—چیغیرا و ساغ الینی اولچه—
اولچه دییر: یوخ، اولماز، گرک ویرمسن! بوساعت گرک
ویرمسن!..

ولی قلی سوزینی دویوب جوابینی گوز تدهمدی و آیاقه
دوروب زوغال آغاجینی الینه گوتوروب قاپلاری چیرپدی
بیر بیرینه و چیغدی گیتدی.

فضه و زیبا سس سسه و یروب هر ایکسی آغلامقه
ایدی. چونکه هیچ اولماز که، آنا آغلاسون، بالاجا بالالار
آغلاماسونلار. زینبده، سوز یوخ، آغلیردی: نه اینکه محض
اوغلی اینن سوزه گلیمک اوسته، خیر، آنجق کچن گونلری،
گوزهل گونلری، خوش گونلری یادینا دوشمیشدی. واقعاً
کربلای حیدر بیر دفعه اونین اوستینه بوطور قاپار مامیشدی.
اگر قاپار میشدیا، دویوب—سویمیشدی ده، یرینده دویوب
سویمیشدی.

زینبین ایشی چوخ چتین یره گلدی دایاندی. ایو
قار انلیق، اوشاقلار آج، بیرتیکه آشدان—زاددان بشیروب
قالدی اوجا خدا، سویودی. ماللار قالدی آج، سوسوز.
ولی قلی ده که، چیغدی قویدی گیتدی. کیم نه بیلسون،
نه وقت گله جک چور که.

انصافاً زینبین ایشی چوخ چتین یره دایاندی؛ چونکه گوریردی بوایش آسانلیقا قورتارمیاچق. خدایار کتدا اوردان اوجور سفارش ایدوب، ولی قلی ده بو طرفدن باشلیوب شیلتا قی و دعوا- معرکه نی. زینب ده هاردان ایکی یوز منات دوزلدوب ویره جک. یعنی، سوز یوخ، ایسته سه ویرمه. هر چند ایمدی بوساعت اونین او قدر نقد پولو یوخدی، اما سوز یوخ، ایسته سه مرورنن دوزلدر. الله کربلای حیدر رحمت ایلسون، آزادان-چو خدان قویوبدور. اما، سوز بورا سیندادر که، زینبین اتینی کسه سن، ایکی یوز قپک ده ویرمز خدایار بگه؛ چونکه اوچوخ یاخشی تانیر خدایار بگی. خیر، ویرمز. بیر قپک ده ویرمز که، گوزینین او یونا قویسون. زینب قار انلیقدا اوتوروب بو طور فکره جوموشدی. قیزلاریدا بیر آز آغلامقدان ساکت اولوب، اوز لرینی قویمیشدی لار آنالارینین اوسته. دوز ایکی ساعت آنابالالار بو حالتده اوتورمیشدی لار. آخری قاپی آچیلدی. زینب ایله بیلدی ولی قلی دی. بیر آز اورگی آچیلدی. آخ، آنا، نه گوزل زادسان! گورو کور که، قیزلاردا بوجور گمان ایدیلر؛ چونکه هرا یکی سی باشلارینی قالخیزوب باخدی لار قاپویا سمت. اما ایوه گیره ن شخصین پاپاقی ولی قلی نین پاپاقیندان یکه گور- سنیردی. زینب باشا دوشدی که، بو اوغلی دگل. اودر که بیر آز واهمه ایله خبر آلدی:

— گلن، کیم سن؟

ایوه گیره ن غلاوانین یاسولی قاسمعلی ایدی. قاسمعلی اوزونی نشان ویرمه میش تعجبلی سوروشدی:

— بونه دی، ایونیه بيله قار انلیق دی؟ یقین که، ایسپیچقانیز یوخدی؟

زینب دوباره سوروشدی:

— داداش، ایوین قار انلیق اولمقیندان سنین نه ایشین وار؟ سوزونی دی، چیخ گیت.

قاسمعلی بيله جواب ویردی:

—خالا، غلاوا خدایار بگین شکایتینه گوره اوغلین ولی-
 قلی نی دوتوب قاتدی داما. منی گوندردی سنه خبر ویروم
 که، سن خدایار بگی راضی ایلمیینجه اوغلینی دامدان
 چیخار تمیاجق، والسلام.

قاسم علی هله سوزلرینی دییوب قورتار مامیشدی،
 فضه ایله زیبا آغلامقی باشلادیلار. یاسا اول سوزینی تمام
 ایلیوب و ایکی دقیقهجه دایانوب چیخدی گیتدی.

ایمدی پس زینب باشینا نه کولاله سون؟ ایندی پس
 زینب باشینا هارائین داشینی سالسون؟ یازیق عورت
 گئجه نی سحره کیمی آغلامق ایله کچیروبدی. سحر سکینه
 خالا خبر گتدی که، خدایار کتدا گیتدی شهره نچرنیکه ده
 آلاچقیندان یانا شکایت ایلسون.

بو احوالات همان گون اولوب که، خدایار بک صبح
 تیزدن گلوب محمد حسن عمونین ایشگینی آلوب آپاردی
 شهره.

V

ایمدی، سوز یوخ، کنار دان باخان خدایار بگی مذمت
 ایلیر. اما، خیر، بوراده اصلا و قطعاً مذمت یری یوخدی،
 اگر دوراق انصافنان دانیشاق، حق ایترمییک، گرک هیچ
 خدایار بگی گناهکار دوتمیاق.

دوغریدی، بوقیل-قالین هامی سینا باعث خدایار بکدی،
 اما خدایار بگین قصدی اودگل که، خلقین ایوینه معرکه
 سالسون. خدایار بگین تک بیرجه قصدی وار. اونون قصدی
 محض زینبی آلمقدی؛ یوخسا، بو کیشی نه زیبائین و فضه نین
 آغلامقینه راضی در، نه ده زینبین اوره گینین سیخیلمقینی ایستیر.
 خدایار بک محمد حسن عمونین ایشگینی اوقصدنن ساتمادی

که، محمدحسن عمونین ایوی یاس ایوینه دونسون ومحمد-
 حسن عمو کربلا زیارتیندن قالسون. خیر، الله ایلمهسون.
 خدایار بگین محمدحسن عمو اینن دشمن چیلگی یو خدر که.
 خیر، خدایار بک ایشگی اوسببه ساتدی که، اونا بش-آلتی
 منات پول لازم ایدی. پولده اوندان اوتری لازم ایدی که،
 بیر کله قند و بیر گروانکه چای آلاقی ایدی. قندی و
 چایی دا اوندان اوتری آلودی که، قاضییه ویره جک ایدی.
 پس بونلارون هامیسیندان بیله معلوم اولور که،
 خدایار بگین محض بیرجه قصدی وار. اونین قصدی آنجق
 ایولنمکدر: یعنی زینبی آلمقدی. بیله اولان صورته
 خدایار بگین بوطور حرکتینه هیچ وعده پیس دیمک اولماز؛
 چونکه بوراده خلاف عمل یو خدی. شریعت ایولنمک لیگه
 هیچوقت مانع اولمیوبدی.

خدایار بگه ده ایولنمک لیک چوخ واجبدر. اولاً، اوندان
 اوتری واجبدر که، ایولنمک لیک ثواب ایشلرین بریسی در.
 ایکینجی، اوندان اوتری واجبدر که، خدایار بگین عورتی
 بیله چیرکین در که، هیچکس رغبت ایلمز اونین الیندن
 سو آلوب ایچسون. خدایار بگین عورتی زینبین الینه سو
 توکمگه یاراماز. اوچونجی، خدایار بگه اوندان اوتری
 ایولنمک و محض زینبی آلمق واجبدر که، خدایار بک اوزی
 چوخ کسب دی، نه قدر دییه سن کسب دی. اما زینبی آلسا،
 داراشوب یتیم-یسرین مالینی بیوب چیخاجق باشا. پس
 بوجور منفعتلی سودادن هانسی احمق قاچار؟ بلی، بیلهدی.
 هله سیز خدایار بگی یاخشی تانیمامیسینینیز. خدایار بک
 چوخ عقللی آدمدی.

خدایار بک زینبی آلمقدان اوتری چوخ تلاش ایدیر.
 بوفکره دوشندن بیر دقیقه آرامی یو خدی. بیر فن قالمیوب
 که، بو بارده ایلمهسون. اما ایمدییه کیمی هر نه ایلیوب،

نه قدر چالیشوب سا، هیچ بیر نتیجه باغشلامیویدی. آخرنجی فنی او اولدی که، ولی قلی نی گیزلدوب زینبه سفارش ایلدی که، غلاوا اونی قاتوب داما؛ بلکه یازیق عورتین بالاسینا اورگی یانا وراضی چیلیق خبری گوندمره.

همان آخشام که، ولی قلی آناسیله سوزه گلدی، چیخوب اوزقویدی دوز قاین آناسی خدایار بک گیله.

ولی قلی گیردی ایچری وسلام ویروب دوردی کنارده و دالینی دایادی ایوین دیوارینه. ولی قلی اوتورمادی؛ اوندان اوتری اوهمیشه اوایوه گلنده ال اوستی اونا یاقین آناسی، یاقین آناسی یرگور سدوب خوش دل ویرردیلر. اما ایمدی بونلارین هیچ بیررسی اولمادی. خدایار بک نماز اوسته ایدی. خدایار بگین ایکی اوغلی—حیدر قلی آلتی یاشیندا و مراد قلی دوققوز یاشیندا—هر ایکسی قوری یرده اوزی اوسته اوزانوب و ایکی اللرینی بیر بیر اوسته قویوب قیچلارینی گویه قالخیزوب بیر بیرینی قیچلارینان ووروردیلار. گلثوم، یعنی ولی قلی نین نشانلیسی، ولی قلی نی گورجک چادرشبه بورونوب پانبیق بوقچه سی کیمی چکیلوب اوتوردی قارانبلیق بوجاخدا. خدایار بگین عورتی اوشاقلارین سول سمتینده اوتوروب اوزینی قویمیشدی ساغ دیزینن اوسته.

ولی قلی ایچری گیرهن کیمی عورت همان حالتده قالوب اوزینی دیزینن اوستیندن گوتورمدی. سوز یوخ، بوکم التفاتلیقین اولینجی نشانه سی. آنجق مراد قلی باشینی قالدو-روب گوله-گوله دیدی: «بوی، عمو اوغلووم گلدی».

هرچند خدایار بک نماز اوسته ایدی، اما هرکس اونین صفتینه دقتیله باخسیدی، ال اوستی دویاردی که، خدایار بک بودقیقه فکر دریاسینه، بلکه غم دریاسینه غرقدر. نمازی قورتاروب اوزینی دوتدی ولی قلی یا، اما صورتینه تغیر ویرمدی:

—ولى قلى، بالا، آياغ اوسته نيه دوروبسان؟ گلوب
اوتورسان.

ولى قى كنار دان چومبلوب، باشلادی چار یخلاری چخار تمقى.
خدا ياربك جانماز دان تسبیحی گوتوروب باشلادی چویرمگی
و اوزونى اوشاقلارینا چوندروب اونلاری مذمت ایلدی که،
بی ادب اولماسونلار؛ یعنی دوروب اوتورسونلار. اما اوشا-
قلارا خدا یاربگین مذمتی توك قدرده کر ایلمه دی. وبیرده
خدا یاربك بی کار دگل ایدی، تسبیح چویریردی. بو اوزی
ایله بیرایش دی؛ علی الخصوص، مؤمن مسلمانلار دان اوتری.
خدا یاربك ده بی شك و شبهه مؤمن مسلماندر. خدا یاربك
بودقیقه بو حالتده اوتور میشدی دیز اوسته، ساغ الی نین
دیر سگی سول الی نین کفه سینده، ساغ الینده تسبیح، باشینی
سال میشدی دالا، گویا که، اغزینا سو آلوب قارقارا ایله یور،
گوزونو ایوین سقفینه دیری یوب دییه سن پردی سایوردی.
اما، سوزیوخ، پردی سایموردی، «قل هو الله» دییوردی.

خدا یاربك تسبیحین هر دانه سینده بیر دفعه «قل هو الله»
ذکر ایلیردی، بش دقیقه تک تسبیحی چویروب و الحق
سسيله تیز-تیز بیرى-بیرینین دالینجه «قل هو الله، قل هو الله»
دیوب آخری تسبیحی قویدی یره و اوزونى حوتدی ولى قلى یاء
—ولى قلى، بوگون بیرآز بی کیفه اوخشیرسان؟

ولى قلى بیر جواب ویرمدی. خدا یاربك گنه باشلادی:
—نه ایللیک، اور گینی سیخما. دنیا ایشیدی، ایله ده اولار،
بیله ده اولار. من بيلمیرم نیه بی کیف سن. امانه ایلیمك، الله
آنانین آتاسینا نهلت ایلسون! اوبیزیم هامی میزی دلخور
ایلیوبدی. آخ، آخ، ولى قلى، الله کر بلای حیدره رحمت
ایلسون! ولى قلى آنانین قدرین هله بوندان سونرا بیلر سن.
دییر سن آنان گلوب آتا عوضی اولاجق؟ خیر، هیچ وعده
اولماز. آنان آرواددی، اما آتان کیشی ایدی. آروادین پیرینه
لعنت! آروادین دینی، ایمانی، مذهبی اولماز. آرواد نه بیلیر

مذهب نه در؟ قارداش اوغلی، منیم چالیشمقیم هامیسی بوندان
 اوتری دی که، سیزی و یتیم باجیلرینی آنانیزین الیندن
 بیرطور قورتارام. بیلہ بیلیرسن، ولی قلی، من دوغردان
 یاخشیلیق ایتیرهن آدام دگلم، نامرد دگلم. کربلای حیدرنن
 من قارداش ایلوم. اونین منیم بوینومدا چوخ حق وار...چوخ،
 چوخ. نیه، سن اوزونده گرک بیلہسن که، بو یالان دگل.
 ایمدی پس نیجه اولابیلر که، من بو یاخشیلیقلاری ایتیروم؟
 الله منه غضب ایلر. یوخ-یوخ، الله گورستمهسون، الله
 ایلهمهسون! من بیرپاره نامردلردن دگلم، یاخامی چکوم کناره،
 دییوم نه اولاجق اولسون. خیر، بیلہ اولماز. ایمدی عزیزیم،
 ولی قلی، قارداش اوغلی، سن اوزونده گورورسن که، سیزی
 مندن سوای بیراوز که بویو گینیز، یاش چکه نیز یوخدی.
 پس بیلہ اولان صورتده من نیجه دوروم کناردان باخوم
 که، آنان گیتسون خالق ویردی بگه و گوزهل آتاین، رحمتلیک
 آتاین، اوایکی گوزومین ایشیقی آتاین...

بو سوزلری خدایار بک بیرحالده دییردی که، دییهسن
 پس اوره گی یانیردی. سول الیلہ گئیمه سینین اتگینی قالخیزوب
 گویاکه، گوزینین یاشینی سیلیر. اما بیر خیرداجه هوشیار
 آدام اولسیدی، ال اوستی دویاردی که، خدایار بگین گوزینه
 بیرتیکه یاش گلمیوبدی.

— او رحمتلگین مال-دولتینی آپاروب لوطی لرایله یسون،
 چیخسون باشا، به یتیم لر نیجه اولسون، بهسن نجه اولاسان؟
 آخ، الله، الله، سن یئت فریاده! امان گونی دی، الله!
 ولی قلی اللرینی جیبینه قویوب باشی آشاقه خدایار بگین
 سوزلرینه قولاق ویریردی. خدایار بک سوزلرینی قورتاروب
 چوبوقینی دلدورمقه مشغول اولدی. ولی قلی بیر اوسگوروب
 پاشلادی:

—والله، عمو، آندا ولسون بیزی یار اداڼ مخلوقه، من
گون اولماز که، آنامنان ساواشمیوم. ایله ایمی دی بو ساعت
بیریکه دعوا سالوب بورا گلمیشم. —خدا یاربک چوبوقی
آلشدیروب و توسدینی پوفلیوب دیدی:

—یوخ، ولی قلی، من دخی سنین سوزونه اینانمیرام.
من هله ایله گمان ایلیرم که، آنانن دل بیرسن. سن سن
اولسان، هیچ وعده اونا آنا دیمزسن. سن سن اولسان، نه اونین
یانینا گیدرسن، نه اوننان بیر ایوده قالارسن. نیه، اللهه شکر،
سنین یرین یوخدی؟ باخ، بورا ایله سنین اوز ایوین در.
نه قدر قالا جق سان قال، یی، ایچ، اولن گونه کیمی قال منیم
ایویمده. یوخ، بونلار هامیسی سوزدی. ولی قلی، من سوزی
ال اوستی سئچیرم. سن ایسته سن، آنان ال اوستی رایه گلر،
نه سوزدی؟

—آخر، عمو، باشینا دولانوم، من دخی نه ایلیم؟ ایله سن
نه دییرسن، منده ایلیم. دخی منیم الیمدن نه گلر که؟
—یعنی ایندی سن سوزیمه باخیرساندا؟ چوخ یاخش،
قال بوردا، گیتمه آنانین یانینا.

—باش اوسته، گیتمه دییرسن، گیتمرم. من نه دییرم که؟
—البته، گیتمه دا! نه سببه گیده سن؟ اوکه، سنی اوغول
یرینده قویمیر، سن اونا آنادیوب قبا قینده دور یرسن؟ گیتمه
قال بوردا خبر ویر که، من دخی اوایوه اوز چوندرمیه جگم،
قورتاردی گیتدی.

—باش اوسته، عمو، منیم سوزوم نه دی که؟ من ایله بوساعت
آجیق ایللیوب چیخوب گلمیشم. گیده جگم اگر داخی نیه
گلیردیم؟!

خدا یاربک اوزونی دوتوب مراد قلی یا دیدی:

—مراد قلی، دور بوساعت گیت مشهدی احمد دایی نا
«دی ینن، دهم دییر بیر تیز قاسمعلی نی گوندرسون بورا،
واجب ایش وار.

مرادقلی آياقه دوروب، گيتدی قاپونی آچدی چيخسون
ايشيگه، اما جلد قاپونی اورتوب قايتدی گلدی اوزيرينه
و اوزینی دوتدی دهدهسینه:

— دهده، والله، من گیده بيلمرم. ايشيك ايله قارانليقدی
که، گوز گوزی گورمير.

خداياربك بو سوزلری ايشيتجك جلد چوبوقی آتدی
و مرادقلی نین يانينا سيچريوب ياپيشدی اونين ايکی
قولاغيندان و اوز بويونجه قالديردی. بوچينده بير قریبه
ايش اولدی. خداياربگين عورتی اونين اوستينه توللانوب
ايکی ايله باشلادی اونين سقالینی يولمقی. مرادقلی
دهدهسينين ايندن قورتولوب قاچدی باجیسی اوتوران کنجه
سوخلدی گلثومين دالينا. ار و عورت ال به ياخا اولديلار.
مرادقلی و حيدرقلی نین نعره لری، آنالارين چغيرتی سسی،
خداياربگين آنقرتيسي ايوه بير ايله ولوله سالديلار که، گویا
بوساعت دنيا وعالم داغیلاجق. گلثوم اوز يرينده بئله محکم
اوتورميشدی که، ديهه سن جان سيز بير شئی در. ولی قلی دا
آنجق بير آياقه دوروب هيچ بيلمه دی نه ايلسون و کيمه
کمک چيخسون. خداياربك عورتينين ساچلارینی ساغ اینه
دولويوب ايوی اويانا سوريوردی، بويانا سوريوردی. همان
دقیقه الله اوز قدرتيندن قاسمعلی نی يتيردی. قاسمعلی
تيز قاچوب عورتی خداياربگين ايندن آلوب باشلادی اونی،
يعنی عورتی مذمت ايلمگی.

— سنين که، جانين بودر، آخر دوز ترپش دا، باجی! آخر
سن نيه ارينين ايشلرينه قاريشيرسان که، باشينا بو اويون
گلسون؟ دی گيت، آلدین پايینی، چاغير دايینی!..

عورت باشينا چير پا چير پا ايودن قاچوب چيخدی ايشيگه.
خداياربك عورتينين دالينجا يامان ديهه ديهه چکيلدی اوتدی
اوز يرينده و اوزونی دوتدی قاسمعلی يه:

— قاسمعلی، بالام بودعو اسنین اوسته اولوب. من مرادقلی یه دیدوم گلوب سنی چاغیرسون، گلمه دی. منده دوروب اونى دوینده بو معرکه باشلاندى...

قاسمعلی گلوب دوردى خداياربگين لاپ قباقلنده؛ بيرالينده زوغال آغاجی بيرالينده چورك دورمگی. خداياربگين سوزينه بوجور جواب ویردی:

— نيه، رحمت لیگين اوغلی، اولابودرکه، سن آخراوزين بیلردين که، من گله جگم. گونوز سنه ديمه ديم گئجه گلرم صحبت ایلر یك؟ و بیرده که، گورك مرادقلی نین وکیل ی سن سن، یا آناسیلر؟ اوشاقی آتا دویرده، سويرده، آنانین نه بورجی در آنانین اولادین ایشینه قاریشسون؟ خیر، سنین آروادین پیس دولانیر. من آخر بیلیرم اونین دردی نهر (بوسوزده قاسمعلی بیرباخدی ولی قلی نین اوزينه) من بیلرم اونین دردی نهر.

خداياربك آنجق ایندی باشا دوشدی که، اوزی بیر نیچه یردن قانییوب. آروادینین دیرناقلاری گوروکور که، چوخ ایتی ایمیش. دسمال نن اوزینی سیله-سیله دیدی:

— قاسمعلی، یاخشی یرینده گل میسن، ایله بوساعت گیت ولی قلی گله، آناسینادی که، ولی قلی نی غلاوا دوتوب قاتدی دام. دیسه نيه، یاخیر، بلکه سوروشمادی، ایله بیله دی گی نن که، خداياربگين شکایتینه گوره غلاوا ولی قلی نی دوتوب قاتدی دام، و دییر که، خداياربگي راضی ایل میونجه اوتور- میه جگم.

قاسمعلی ال اوستی اوز قویدی قاپویا سمت و گیده- گیده دییردی:

— باش اوسته، البته بیله دی، چوخ یاخشی بوساعت گیدوم

دیوم.

قاسمعلی چیخوب گیتدی و خداياربك گوتوردی چوبوقی الینه ولی قلی یاکه، ایندییه کیمی آياق اوسته ایدی، اذن

ویردی اوتورسون. ولی قلی اوتوردی و خدایار بک چوبوقی
آلشدیروب باشلادی چکمگی. قاپو یاواشجه آچیلدی و یازیق
عورت دینمز-سویلهمز گلوب اوتوردی کنار دان قیزینین
یانیندا. خدایار بک اوزونی دوتدی عورتینه:

—نیجهدی. عزیزیم؟ برده منی تنگه گتورمرسن؟ بیرده
جیز یغیندان چیخارسان؟

عورتی دینمهدی. خدایار ساغ الینی یوخاری قالدوروب
باشلادی:

—آندا اولسون اللهین بیرلگینه، سن اگر بیرده منیم
ایشلریمه قاریشاسان، منیم سوزیمین قاباقینده سوز دانیشا-
سان، تا اوندا اوزونی اولمیش بیل! آندا اولسون اللهه قابیر-
قالارینی سیندیررام. عایشه نین قیزی منیم ایولنمگیمین سنه
هله نه دخلی وار؟

عورت بیر جواب ویرمدی. خدایار بک گنه باشلادی:
—دهدن ایویندن منه چوخ دولترلر گتورمیسن، بر آزدا
شاغلان منیم اوستیمه. نه دیمرسن، سوزین نه در، من اگر ایولنیرم
اوزوم بیلرم که، نه سببه ایولنیرم. بونی هامی باشا دوشر که،
منیم فکریم اوز که در. من اوندان اوتری ایولنمیرم که، منیم
گویلوم آرواد خواهش ایدر. یوخ، بيله دگل. بهنیه بونیچه
ایلده بوجور فکرلره دوشمه میشم. اگر ایولنمک ایسته سیدوم،
اینديه کیمی ایولنمیشدوم دا! سندن قور خور دوم، آلاشا، یاسنین
قوم. قارداشلاریندان؟ اه، اوز در دیمیز اوزومیزه بس دگل، سنده
گلوب در دیمیزی آرتیریرسان، ملعون قیزی ملعون.

عورت ایندیه کیمی بیر سوز دیمیوب ساکت وصامت
قولاقل آسیردی. بيله معلوم اولدی خدایار بگین «ملعون
قیزی» دیمک لیگی آروادا کر ایلدی. ساغ الینی اوزادوب
بارماقلارینین اوجونی یره قویوب جواب ویردی:

—بیلہ ملعون اوغلی اوزین سن! بیلہ ایت اوغلی اوزین سن!
 بیلہ کپک اوغلی اوزین سن! قورومساق اوغلی اوزون سن!
 نه سسینی المیسان باشینا؟ اغزینا ایت باشی المیسان؟ اغزینی
 تمیز ساخلا! واللہی که، واقعه نی پیس گورهر سن! ایولنیر سن
 ایولن، کیم سنه دییر ایولنمه؟ اما منی ده بوشا. دخی من گلوب
 سیننمین بووقتینده گونی دعواسی چکمیہ جگم؟ یوخ، منی بوشا،
 من دخی هیچوقت سنده اوتور ابیلهرم.

—باشیم اوسته، گوزوم اوسته، سوزوم نه در. بابو یاخشی
 سوزدی. ایله صباح سنی بوشارام. هیچ اورگینی سیخما.
 قوی سحر آپیلسون، سنی بوشویوم. باش اوسته، باش اوسته.
 خدایار بک سوزونی دییوب قورتاردی، اما عورتی بیر
 جواب ویرمدی؛ نه دیدی بوشا، نه ده دیدی بوشاما. عورتین
 بوجور ساکت اولمقیندان ایله باشا دوشمک اولاردی که،
 اوزی دیدیگینه پشیمان اولدی. حقیقتده عورت ارتیق
 پشیمان اولدی خدایار بگه بوشا سوزی دیمکه؛ چونکه
 ایمدیہ کیمی، یعنی خدایار بک ایولنمک لیک فکرینه دوشندن
 بلکه یوز دفعه عورتی. اونا دییوب منی بوشا، اما ایمدیہ تک
 خدایار بک عورتینه هیچ بیلہ جواب ویرمه میشدی. همیشه
 بوشانمق سوزی اورتالیکه گلنده خدایار بک عورتینه هر نه
 ایله سیدی، یا دوییدی، یا سوییدی، هیچ وقت دیمزدی
 که، بوشارام. آنجق بونی دییردی که، «اول سنده بوشامارام
 سنی. بوشویوم پس اوشاقلارین نیجه اولسون؟» پس ایمدی
 که، خدایار بک بوجور جواب ویردی، عورتین قلبینه بیلہ
 گلدی که، «ای دل غافل، بلکه ده ایله دوغیردان صباح بوکیشی
 منی بوشادی. اوندا پس من باشوما نه گون آغلییوم؟».

خدایار بگین عورتی ایله خوشبخت عورتلردن دگل که،
 ارلرینه جرأتیله دیسونلر «منی بوشا». بوسوزی ایله عورت
 اغزینا آلوب دانیشار که، یا آتاسینا امید کیله، یا آناسینا

آرخالانا، یا قارداشلارینی نظرده دوتا، یاکه، اوز دولتی و پولیناغرهلنه. خدایار بگین عورتی بونعمت لرین جمی سیندن بی نصیب دی.

خدایار بگین عورتینین آدی شرف در. شرف اورتاباب، قارا واروخ عورتدی؛ یعنی گویچک عورت دگل. یاشی اولار قیرخ، بلکه ده بیر آرتیق؛ بيله که، سیننی ده خدایار- بگدن بیوکدی. شرف خدایار بگه گلن وقتلرده آتاسی خدایار بگین آتاسیندان هیچ بیر جهته اسگیك دگل ایدی. اما روزگار بيله گتوردی که، آتاسی اولدی، سونرا آتاسی اولدی، ایکی قارداشی اولدی، قالدی تک خدایار بگین امیدینه. خدایار بگه آخر وقتده اولدی کتدا؛ یعنی حرمتی آرتدی و عورتینه نسبت اوزی اولدی آغا، عورتی اولدی قاراباش. اما بونيله بيله شرف او قدرده عاجز دگیل که، خدایار بگین سوزینین قباقیندا بیر سوز دانیشماسون، یا اینکه اونین کوتگی نین قباقینده دوروب باخسون. ايله اولوب که، همیشه بیر آغاچ خدایار بک ووراندا بیرینده شرف ووروبدی، ایکی یوموروق خدایار ووراندا بیرینی ده عورتی وروب. اما بونيله بيله گنه خدایار بگدن قورخار؛ چونکه نیجه اولمیش- اولسا، خدایار بک کیشی در. کیشی معلوم زاددی که، عورتدن گوجللی اولار. و بیرده که، خدایار بگین الینده چتین دگل که، عورتینی بوشاسون. خدایار بگه ایندیه کیمی اوندان اوتری عورتینین چیر کینلیگینه، بددعوالیقینا دوزوب که، کسبلیقی جهته ممکن ایلمیوب خرج چکوب بیر اوزگه عورت آلسون. شرف بونی چو خدان باشا دوشوب. اودور که، اوللر ایولنمک صحبتی دوشنده شرف بیر تیکه ناراحت اولوب شیون ایلمزدی؛ چونکه بیلردی که، ارینین بیر قپکی یوخدی که، ویرسون ساقیزا چئینده سون. اما ایمدی ایش اوزگه جوردی. ایمدی ایش بوجوردی که، خدایار بک ایستیر زینبی آلسون. اگر زینب خدایار بگه

گلمك خواهش ايلهسه، دخى خداياربگه پول لازيم دگل.
 زينبين بوساعت دورت-بش دست اجررى پالتارى بوخچا-
 دادى؛ همچنين اوزينه گوره پولى و مالى. شرفده بوندان
 قورخوركه، زينب ايستهسه اونا، يعنى شرفه، لاپ ياخشى
 حريف اولاي بيلر. سوز يوخدركه، خداياربك زينبى ده آلاندان
 سونرا زينب اولاجق خانم، شرف اولاجق اونا قاراباش. بودا
 شرفه اولومدن بدتردى.

بو سببلرين هاميسينا گوره، خداياربككه، عورتينه
 ديدى صباح سنى بوشارام، شرف آرتيق پشيمان اولدىكه،
 اورتاليقا بوشانمق صحبتى سالدى. پس بو جهته ارينين
 سوزينين قباقينده بير سوز دانيشمادى.

خداياربك دوردى آياقه. بير گر نشدى، اسندى و گلثومه
 ديدى گتوروب يرينى سالسون و ولى قلى نين يانينا يريوب
 اونا آلچق سسيله بوجور نصيحت ايلدى. ولى قلى دا دوردى
 آياق اوسته. خداياربك آغزىنى دوتدى اونين قولاقينا:

—قولاق آس، ولى قلى، عقلينى ييغ باشينا و من نه دييرم
 اونا عمل ايله. اگر ايستيرسن كه، من سندن راضى اولام
 وسنى قوهومليقدان كنار ايلميوم، من سنه هر نه دييرم هامى-
 سىنى بير-بير ياديندا ساخلا و هامى سينا عمل ايله.

ايمدى بوساعت دوروب گيدهرسن قاسمعلى گيله، گئجه
 يات اوردا، اما هيچ كس سنىن اورادا قالمقنى بيلمه سون.
 قاسمعلى يه من صباح اوزومده تاپشيرارام هر كس سورو-
 شسا، ديسون سنى غلاوا داما قاتوبدى. شن قالارسان اوردا
 و هيچ يانا چيخمازسان. تاكه، من اوزوم هر وقت لازم اولسا،
 سنى چاغيررام دانيشاريق. بلكه بير طور نان اوبديولى يوله
 گتورهك. دى ايمدى گيت، گيت.

ولى قلى چومبلدى چاريخلارنى گئيسون. گلثومده بير
 طرفدن بير كهنه دوشك سالوب، بير ايكي كهنه يورغان آچدى

و كهنه ياسدوقلارى گتوروب دوزوب چكىلدى كناره. ولى قلى چارىخلار ينى گئيوب چيخدى گيتدى. خدايار بك سويونوب مشغول اولدى بيت لنمگه چراغ ايشيقيندا. بيرايكى بيت ديرناقيه اولدوروب اوزاندى ويورغانى چكىدى اوستينه. قالانلاردا هره بير ياندا چكيلوب ياتديلار.

نه خدايار بگين، نه ده شرفين يوخيسى گلر. خدايار بك بير ساعت قدرى اوياق قالوب وصباحكى گونون تدبير ينى تو كوب آنجق يوخلادى. خدايار بك بوجور تدبير تو كدى.

خدايار بك زينبين خاصيتينه بلد ايدى. يقين ايلدى بيله ليك انن ايپه ساپا گلميه جاك. اويوزه چوندى، بويوزه چوندى و آخرى بير مطلب ده گلدى دا ياندى. خدايار بگين يادينا بير احوالات دوشدى. بو احوالاتدا بوي اووقلاردا اولميشدى. احوالات بو ايدى كه بيرايكى آى بوندان اقدم بير شخص گلر قاضى نين يانينا، ديرر كه: «قاضى آغا، سنه ايكي كله قند ويرم، اگر فلان عورتين كبيننى نى كسه سن منه» — قاضى بير آز فكر لشوب جواب ويرير كه: «آخر، او عورت خلقين كبينلى عورتيلر، نه طور خلقين عورتى نين كبيننى اوزگيه كسمك اولار؟!» همان شخص جواب ويرير كه: «قاضى آغا، من اوزومده بيليرم كه، بيله در. بس سنه من نيه ايكي كله قند ويرم؟ اوندان اوترى ايكي كله قندى ويرم كه، كبيننى عورتى منه آلاساندا! يوخسا دول عورتين كبيننى نى جيچيمده كسر. و بيرده قاضى آغا، ايندى او عورتين اري گيدوب كربلايه. كيم نه بيلسون گله، گلميه. گلندن سونرا گنه اليه بير دودوك ويرمك چتين دگل».

بو مطلب خدايار بگين يادينا دوشن كيمى اوز اوزينه ديدى كه: «چوخ عجب، هله او عورت كبيننى عورت ايدى قاضى ايكي كله قند آلوب همان شخصين ايشينى دوزلتنى.

هله زینب، اللهه شکر، دول عورتدی. هیچ کبیننی ده دگل. پس بیلله اولان صورتده من نیه گیدوب عرضمی قاضیا دییه بیلیرم. خیر، یقین که، بوایش بوندان سوای اوزگه جور باش دوتمیاجق. گورو کور که، قاضی لوطی دی و یاخشی آدم دی. الله اونین آتاسینا رحمت ایلسون. گورو کور که، دردمندی. پس ایله صباح گیدوم قاضی نین یانینا».

بو طور تدبیر توکوب خدایار کتدا گنه بیر یرده دوروخدی و فکره جومدی. اونین قباقینی بیر شئی کسیردی: خدایار بگین بو ساعت جیبینده یدی عباسی پولی واریدی. اونی توجی حسابیندان ویزمیشدیلر اونا ویرسون غلاوایه. هله خدایار بک بو یدی عباسینی ایندی شهره گیدوب خرج لسهده، او قدر زیان یوخدی؛ غلاوایه سونرا دا دوزلدوب ویره بیلر. و بیرده غلاوا نه دییه جک. غلاوا اونین دمه لیگی دگل؟ چوخ یاخشی، قوی بو بیلله اولسون. اما یدی عباسیله ایش دوزلمز. غرض، بیر قدرده فکرلشوب بونین دا چار مسینی تاپدی که، قباقجه بیزه معلوم اولوبدی. سحر خدایار بک یریندن دوروب بو خجادا کی گئیمه سینی گییوب، تازه بور کینی قویوب ایستدی چیخسون ایشیگه. خدایار بگین بو طور گئیمه گیندن ال اوستی عورت-اوشاقی باشا دوشدی کی خدایار بک شهره حاضر لاشیر. کلثوم خدایار بگین یاووقینا گلوب سوروشدی:

دمه هارا گیدیرسن؟

خدایار بک قاش قباقیله جواب ویردی:

— گیدیرم شهره، قاضی نین یانینا. گیدیرم آنانی بوشیام.

خدایار بک ایشیگه چیخان کیمی آنا و بالالار بیر ایله آغلاشما قالخیز دیلار که، گویا خدایار بگه یاس قوروبلار. اومحلهده بی نوا زینین و اوشاقلارینین ماتمی بومحلهده یازیق شرفین و بالالارینین ماتمی.

خدایار بك اوز قويدی محمدحسن عمونین ایشگینی
 آلوب گیتسون شهره. او محله دهده فقیر محمدحسن عمونین
 و بوتون کلفتینین ماتمی.

VI

محمدحسن عمو خدایار بگی یولا سالوب گلدی گیرد
 ایوینه.

محمدحسنین ایوی یکه قیش ایوی در. چونکه قیشدا
 بو ایوده تندیر یانار، بو سببه ایوینین تیرلری قاب قارا
 قارالوبدی. دیوارلارین دخی یوخاریلاری قارالان کیمی
 اولوب. ایو کهنه ایوه اوخشاییر؛ چونکه تیرلرین چوخیسی
 اییلوبدر. سقفین اورتالیقیندان بیر «حمال» ویریلوب که،
 تیرلره تکیه اولوب اونلاری محکم ساخلاسون. «حمالی»
 آلتیندان ایکی ستون ساخلاییر. هرستونین آلتینا بیر یکه
 سال قویولوب که، ستونلاری همچنین محکم ساخلاسون
 ایوین بیر طرفنده تندیر اوسته دواخ، بیر طرفده کورسی،
 اوستینه بیر قدر چورک قالانوب. قاراللیق بوجاقلاردا تخچه
 کیمی دیشیکلره دوزولوب ساخسی قاب-قاشیق، بیر-ایکی
 مس قاب. کورسینین آلتیندا وار اوزی قویلی چوریلیمیش
 بیر قازان. بیر چنق ایچینده قاتیق، بیر قارا وحسلی چایدان.
 بیر طرفده سالنوب بیر پالاز، اوسته بیر-ایکی دست یورغان
 دوشک. بیر-ایکی تخجه یه دوزولوبدی بیر کچه بوقچه، کهنه
 پاپاخ و بیر-ایکی مجری، والسلام.

محمدحسن عمونین ایوینه گیرهن ال اوستی گورهر که،
 بو کیشی کسب آدام در.

محمدحسن عمو ایچری گیرهن کیمی گوردیکی، اوغلی
 احمد اوزی قویلی سریلوب قوری یره و آغلیا-آغلیا گاه
 بویانی اوسته چونیر، گاه اویانی اوسته چونیر، یازیق اوغلانی

گویاکه، بیر زهرلی ایلان ووروبدی. آغلایا-آغلایا گاهباشینا وورور، گاه باشینی دوییر یره. بیر آز کنارده قیرخ بش-اللی سیننینه بیر عورت چومبلوب و دالینی دایوب کرسیه وچنه سینی هرایکی الینین کفه سینه قویوب قاش قباقنان احمدین آغلامقینا تماشایا ایدیردی. کهنه چارقات، کهنه آغ چیت آر خالیق و کهنه سولمیش وشیلائی دیزلیک-عورتین لباسی آنجق بودر. اگر دییک که، بو عورتین آیقلاریندا هیچ باشمقده یوخدی، یقین ایلمک لازمدر که، بو عورت کسب بنده نین عورتیدر.

بلی، بو عورت محمدحسن عمونین عورتی عزتدی. محمدحسن عمو گیردی ایچری و اوغلونی دیدیگیمیز حالتده گوروب، گلدی اونین یانینا. بیر قنر اگیلوب یاپیشدی اوغلونین قولوندا ان که، بلکه دور قوزوب اوتورتسون. اوغلان دخی ده شدت ایلدی. محمدحسن عمو شیرین دیل ایله نه قدر اوغلینا تسکین لیک ویردیه، اوغلی برتیکه اوونمق بیلمه دی.

— دور، بالا، دور، آغلاما، نیه آغلییر سان، دهلی اوغلی دهلی، آخشام اولجق کندا ایشگی گنه گتوره جک دا! ایشگی اولدور میه جک که؟ دور بالا، دور، آغلاما!

محمدحسن عمو اوغلینا یالوار دیقچه اوغلان سسینی اوجال دیردی. بیردن احمد بیر سوز دیمیوب دوروب قاچدی ایشیگه. آنجق محمدحسن عمو دالدا ان چاغیردی اوغلانی که، بیلسون هارا گیدیر. اوغلان جواب ویرمدی. سونرا اوزینی دوتدی عورتینه سمت:

— آکیشی، بوسفیه اوغلی سفیه، هاردان شیطان کیمی چیخوب گلوب ایشگی آپاردی بیزی معرکیه سالدی؟! لاپ، والله، بيله معرکه اولماز. احمدی هیچ طرح نن آوونمق اولمیا جق. الله اکبر، بيله ده شئی اولاردی؟! عورتی جواب ویردی:

—یاخشی، یاخشی، بیلدیله-بیلدیله... بوسوزلری
ایمدی سن منه دییرسن، تامن نه ایلوم؟ ایشگی ویرمه‌میش
بوسوزلری منه دیدین‌دا. ایمدی ایشگی ویرمپسن منه
مصلحتنه گلمپسن؟

—آخر، آی آرواد، والله، نیجه ایلوم. اوز اوزدن اوتانیر.
گلیرایستیر، آدامین اوزوندن گلمیر که، دیسون ویر-
میرم. وبیرده بو بیرایله‌شئی دگل که، ایتسون، باتسون.
ایشک‌دی‌دا، آپاروب، گنه گتوره‌جک ویره‌جک اوزیمیزه.
ایشگین که، اتینی ییمیه‌جک.

بو سوزلری دیننده محمدحسن عموالترینی یانیناسالوب
دور میشدی عورتینین قباقیندا. گویا که، دیوان‌بگی‌یه جواب
ویریر. دیوان‌بگی‌الترینی اولچه-اولچه سسیننی آتدی‌باشینا:
—کیشی، والله، بلله، سنده بیر توك قلدی عقل
یوخدی. یاخشی، آکیشی، آخر صباح یوخ بیرگی‌گون
زوارلار چیخیرلار. آخر او یازیق حیوانی قوی بیرگون
راحت قالوب دینج‌لسون، عمله گل‌سون که، سنی بورادان
آلنی آیلیق یولا آپار‌سون گتور‌سون. یاخشی، یکه کیشی،
سیراغا‌گونی ایشک‌گئتمیشدی اوزون اغاجا، دونن آپار‌مشدین
دگرمانا، بو‌گونه که، گیتدی شهره. پس نه‌وقت او حیوان
ایوده قالوب کوکلجک که، سن اونی مینه‌سن، زیارته
گیدمسن. آی وای، قدام اوپیس صفتینه.

—آرواد، الله خطرینه، ال‌چک منیم یاخامدان! منیم اوز
فکریم اوزیمه بس‌دی. ایمدی تانیجه ایده‌ک؟ خدا یاربک
آپارالی یاریم‌ساعت اولار. من ایندی تا گیدوم ایشگی
اوندان آلوب کیشی‌نی یاریم یولدا قویا بیل‌مرم که! کیشی
که، نیجه اولسا، آغ‌سقالدی، آدامین گنه ایشی‌دوشر. نیجه
اولا بیلر که، بیر ایشک‌دن اوتری حاکمی اوزوندن اینجده-
سن؟ آپاروب ایشگی گنه آخشام قایتاروب گتیره‌جک‌دا!

—ایمدی پس من نه ایلیم؟ گل ایندی احمدی آوت
گورك، نیجه اوووداجاقسان. من بالامین اورگینی سیخوم
آخر گورك نه دن اوتری؟ گورك خدایاربك انن سنین
نه آلوب ویره جگین وار؟ کتدادی اوزونه کتدادی! گورك
اونین کتدالیقینین سنه بیر نفعی وار؟
احمدین ایشیکدن آغلامق سسینی ایشیدوب عزت سسینی
کسدی. احمد آغلیا-آغلیا ایچری سوخولوب گنه اوزونی
چیرپدی قوری یره و آغلیا-آغلیا: «وای آنا» دییه-دییه
باشلادی:

—وای، وای منیم ایشگیم! منیم ایشگیم! والله آنا
خدایاربك ایشگی آپاروب شهره، اوردان ایشگین اوسته
سال یو کلیوب آپاراجقلار کورپی قایر مقه. وای، وای، وای،
آنا، منیم ایشگیم.
گنه بیر قتر آغلیوب اوغلان ایره لیک کی می جلدوروب
قاچدی ایشگه.

محمد حسن عمو اوغلانین دالینجا چیخدی حیطه گورسون
اوغلی هارا قاچیر؛ اما احمد چو خدان گوزدن ایتیمیشدی. محمد
حسن گنه ایوه قایدوب عورتینه دیدی که، گوره بیلمدی
اوغلانی.
بو آخرمینجی فقره عزتین غیظی نی دخی آرتیق جوشه
گتدی:

—آکیشی، الله گوروم سنین ایوینی برباد ایلسون! بیر
آیاخ قوی گور آخر اوشاق هارا قاچدی گیتدی. بوی،
الله، من نیجه ایلیم؟ آکیشی، والله، احمد دلی در، اوزونی
آپاروب قویویا-زادا سالار.
—آی آرواد، آخر من باشیما نه داش سالوم؟ من نه بیلوم
ایندی او هارا قاچدی قویدی گیتدی.
عزت دوردی آیاغا و کهنه گوی چادر شب باشینا سالوب،
چیخا-چیخا بوسوزلری دیدی:

—آنانا نهلت، خداياربك! آنانا نهلت، خداياربك! ددهن
تون به تون دوشسون، خداياربك! بابانين حشري عمرين
حشريله قوپسون، خداياربك!

عزت اوزاقلاشدى و سسى گلمدى. محمدحسن عمو
بیر آهچکوب گلدی اوتدی پالازین اوسته و دالینی دایادی
دیوارا. غیظدن یازیق کیشی نین آنیندان تر آخیردی.
محمدحسن عمو پاپاقینی چیخارتدی قویدی یره و باشلادی
بوجور اوز اوزینه شکایتلنمگی:

—«الله، درگاهینا چوخ شکر! بنده نینده باشینا بوقدر
ایش گلرکه، منیم باشیما گلیر؟ بو یزید اوغلی یزید
گرك ايله منیم ایشگیمی گلوب آپاریدی که، باشیم بو
قدر قالماقال چکسون؟ کنده ایکی مین ایشک وار، گیت
بیرینی مین آپاردا. ايله منی گوزون گوردی؟ الله اکبر،
ایله آرواد یالان دیمیر که، دوغری دیردا! یازیق بو حیوان
بیرگون راحت قالمیر که، بیر آز عمله گلسون. اح، والله،
من بیر قپک پولادگمهرم. من دوغیردان کیشی دگلم که!
آرواد مندن یاخشیدر. البته، آرواد مندن یاخشیدر. ایمدی
خداياربك ایشگی عزت دن ایسته سیدی، عزت ایشک ویز مردی؟
هله عزت آرواددی. الله اکبر! لاپ ایشلریم چتین یره
دایاندی. والله، بیلیمیرم کلسبلیق دردی چکیم، آرواد
اوشاق دردی چکیم، ایشک دردی چکیم. یعنی ایشگی دهویرمه مک
اولمازدی. سوزیوخ، نه طور ویرمه مک اولار؟ ایشکی ویر-
مه سم، اونداهی کتده باش گزديرمك اولار؟ گنه نیجه
اولسا حاکمدی، کتدادی. گون گون اورتا چاغی گلدی
ناحق یردن یاخالادی که، بوقدر اشترا فیندی ویر، اونداهس
نیجه اولسون؟ خیر، اولمازدی که، ویرمیه یدوم. هله من بیلیمیرم
که، والله، بو آرواد-اوشاق نه دیر؟! هله بو کوچوک نیه
بيله اوزونی یردن یره چیرپیر؟! دینن گورك آخر من اینن

بیر یرده آنیزون ترینی سیلوب پول قاز انمیسینیز؟ ویر دوم،
 چوخ یاخشی ایلدوم ویر دوم. اوز ایشگیم در. اوزومده ویر-
 دومدا. دخی سیزه نه دخلی وار؟ آکیشی، یعنی انصافا اونلارین
 دا گناهی یوخلر. اونلاردا ایلہ مندن اوتری قالما قال
 ایلیرلردا. عزت یاخشی دییردا. ایشک بیرگون بی کر
 قالمیر که، باری بیر آز کو کلسون. خیر، اونلارین دا گناهی
 یوخلر...»

محمدحسن عمو بو فکرده ایدی، حیطدن عزتین قایم سسی
 گلوب محمدحسن عمونین فکرینی داغیتدی.
 —آپارده، آپار، بو کپگین ایشگینی ده آپار اولدورده!
 آی الینه خونوم، خدایار بک، آپار اولدورده! الله قربان
 اولوم. چوخ عجب اولدی، چوخ یاخشی اولدی...
 بوسوزلری دییه-دییه عزت اوخ کیمی سوخلدی ایوه
 و اوزونی محمدحسن عمویه دوتوب گنه باشلادی:

—نیجه دی؟ دی گیت، راحت اولدین؟ دینجلدین، یا یوخ؟
 آی اوپیس صفتینه قوسوم! خدایار بک ایشکی بیلرسن هارا
 آپاردی؟ آپاروبدی شهره اوسته سال داشییا جقار. حیدرخان
 کورپوسینی قایریرلر. هر کتدن بیر ایشک ایستیوبلر.
 نیه، گوره ک بوتون داناباش کندینده ایلہ بیرجه سنین
 ایشگین مشهور ایدی؟ داسنین ایشگیندن باشقه ایشک
 یوخ ایدی؟ دی گیت، دینجلدین؟...

بوسوزلری دییوب، عزت چارشوی باشیندان کور-
 سینین اوسته آتوب گنه اوتوردی اوز یرینده. محمدحسن
 عمو جلد بورکونی باشینا قویوب، دوردی آیاقا و گلدی
 آروادینین یانینا:

—آرواد، نیجه، ایشکی آپاروبلار داش داشی سونلار؟ بونی
 کیم دییر؟

—کیم دییه جک؟ خدایار بگین آروادی اوزی دییر. من
 ایلہ اورا گیتیمیشدیم. گیتدوم که، گوروم بلکه هله خدایار

شهره گیتمیوبدی، بلکه ایشگی آلام گتورم. خدایاربك چو خدان قویوب گیدوب. آروادی اوزی منه دیدی. من هله هیچ سوروشمادوم ایشگی نهدن اوتری خدایاربك آپاروب شهره. آرواد اوزی منه دیدی. آکیشی، هله آرواد منی بیر عالم مذمت ایلوب ای! منه دیبرکه، سیز مگر مالینیزدان کچمیشسیز؟ سیز بیلمه دینیز خدایاربك ایشگی نهدن اوتری آپاردی شهره؟ آپاردی حیدرخان کورپوسیندن اوتری سال داشی سونلار. منه برک-برک تاپشیردی که، احمدی یوللییاق ایشگی آلوب گتورسون.

محمدحسن عمو بوسوزلری ایشیتجک اوز قویدی قاپویه سمت چیخسون گیتسون.

— گیتوم ایله ده ایمی دی بوساعت گوندروم. گیتوم گوروم هاردادی احمد. بو حین ده احمدین آغلامق سسی گلدی. بیر آز کچدی احمدده محمدحسن عمو ده گیردی لر ایچری. محمدحسن عمو اوغیلنا گنه ایشکدن یانا بیر آز آرخاینلیق ویروب دیدی که، گیدوب ایشگی خدایاربگدن آلوب گتورسون. اوغلان اول جواب ویردی که، ایندی خدایاربك از قالوب شهره یتیش-سون. محمدحسن عمو دوباره اونا دیدی: ضرری یوخلر، ایله شهره ده یتیش اولسه، ایشگی آلوب گتورسون.

احمد بیر آز آغلامقدان ساکت اولوب بیر قدر آناسینا باخدی، بیر قدر ساغاسولا باخدی، سونرا شهره گیتمکه راضی اولوب ایودن چیخدی.

* *

آخشاما از قالاندا محمدحسن عمو غمگین، کندین قیراقینده شهر یولنین اوسته، یولین کنارینده اوتوروب گوزینی تیکمیشدی شهر یولینا. یول اینان یدی یاشیندا بیر اوغلان آغ فس کلاه باشیندا، گوی قدک آرخالیق

الینده و آغ تومان، آیاخ یالین، قباقینه بیر دسته قوزی قاتوب و الینده کی شوکه ایله قوزولاری وور-وورا گلیر کنده. بو قوزی سوروسی اوتلامقدان گلیردی. اوغلان محمدحسن عمونین مقابلینه یتیشوب و دیک-دیک محمدحسن عمونین اوزینه باخوب دایاندی. سونرا بیرایکی قدمده محمدحسن عمونین طرفینه یریوب سورشدی.

—محمدحسن عمو، بو وقت بورادا نیه اوتورميسان؟
محمدحسن عمو اوغلانا چوق یوموشاقلیق ایله جواب

ویردی:

—بالا، آدام وار شهرده، گوزنلیرم.

اوغلان گوردیکی قوزیلاری خیلک آرالانوبدی. دخی بیرزاد دیممیوب قاچدی سورسین دالینجا. اوغلان گئتجک محمدحسن عمونین قباقیندا گنه بیر اون-اون ایکی یاشیندا بیر اوغلان جیندیر پارلتاردا، حاضر اولوب محمدحسن عمونین بووقته بورادا اوتورمقینین سببینی سوروشدی. محمدحسن عمو اولینجی اوغلانا ویردیگی جوابی بونادا ویردی. بو اوغلان رد اولاندان سونرا محمدحسن عمو گوردیکی، دالدان گنه بیر دسته قارامال گلیر. ماللار گلوب یتیشدی و ماللارین دالیندان بیر کیشی حاضر اولدی اوتوزبش-اوتوز آلتی سیننینه، قارا چوخا، آغ تومان و آیاق یالین.

—محمدحسن عمو، بووقت نیه بوردا اوتورميسان؟
—داداش، شهرده آدام وار، گوزتدیرم. ایندیله ده

گرك گله.

—یاخشی، گلن گله جکدا. بلی، گوروکورکه، چوخ

واجب آدامدی.

—خیر، خدایاربك بوگون ایشگی مینوب آپاروب شهره.

ایشگی ده گوندره جگم دگرمانا، اودی که، اوغلانی گوندر-
میشم. بيله که، نه ایشک گلوب، نه اوغلان.

محمدحسن عمو، سوز یوخ، ایلیه بیلردی که، بو کیشی یه قصاجه جواب ویروب، هیچ اورتالیکا ایشک فقرمسی گتوروب صحبتی اوز اتماسون. اما محمدحسن عمو قصداینن بوجور جواب ویردی.

محمدحسن عمو ایشگین صحبتین سالدی که، گورسون بو کیشی نه دییه جک. آیا، بودا بیلیر که، خدایار کتدا ایشگی ایشلمکدن اوتری آپاروب، یا یوخ؟! بو کیشی نین جوابی محمدحسن عمونین حالینه لاپ موافق اولدی: کیشی جواب ویردی که:

—چوخ یاخشی، خدایار کتدا ایشگی ییمیه جک ایدی که، دوباره ایشگدن اوتری شهره آدام گیتسون. محمدحسن عمو لاپ ایشین اصلینی بیلیمکدن اوتری صحبتی لاپ آچدی و بیلله باشلادی:

—دوغریسی، بوگون خدایار بک ایشگی آپاردی شهره، اما سونرا من بیلله ایشیتدوم. یعنی عورت سوزیدی هیچ اینانماقدا اولماز. من، یعنی بیلله ایشیتدوم که، گویا دانا باش کندیندن بیر ایشک ایستیوبلر که، آپاروب شهره اورادان حیدر خان کورپوسینه سال داشیسونلار. اودور که، بیر آز خوفه دوشدوم؛ چونکه ایشک دگر مانا گیده جک ایدی. اوسببه منده احمدی گوندر دوم که، البته، ایشگی گتورسون. بوندان اوتری اوتورمیشام...

کیشی چوخ تعجب اینن قولاق ویریردی. محمدحسن عمو سوزینی قورتاران کیمی بیر آز گولومسنوب جواب ویردی:

—آکیشی، بونه سوزدی؟ نیجه حیدر خان کورپوسینه سال داشییا جاقلار؟ خا خا... آکیشی، دوغریدی، حیدر خان کورپوسینی قایتدیریرلار. اما دخی بیر ایشک ایسته میرلر که؟! حیدر خان کورپوسینه دانا باش کندیندن یوز منات

خرج ایستیرلر. اوسوزلری هر کس سنه دییوب لاپ یالان دییوب، باشینی دیواره دویوب. دورگیدک، آکیشی، هیچ ناحق یره بوراده معطل اولما. ایمدی بوساعت ایله خدایار- بگده گلر، ایشگینی ده گتورهر. دور، دورگیدهک.

محمدحسن عموگنه بیر یولا سمت باخوب «یاالله» دیدی ووردی آیاقه. وهمان شخص ایله دوشدیلر یولا و اوز قویدیلر کندین ایچینه.

کوچه دولی ایدی قارامال وقویون-قوزی سوری سیله. هوا یاواش-یاواش ایستیردی قارانتیلیقلامقی.

—محمدحسن عمو، سن الله، بوسوزی هله سنه کیم دییوب؟ —خیر، یالان سوزدی. من اوزوم بیلیرم یالان سوزدی. نیه، من احمق دگلم که؟ بیر ایشک ایله کورپو تیکسینلر؟ بو سوزیده یعنی اوز گهسی دییوبدی، ایله خدایار بگین عورتی دییوبدی. خیز، یالاندی. من اوزوم بیلیرم که، یالاندی....

—آکیشی بیلهدی دا! خاخا... بونی بایاخدان دیدین دا! رحمت لیک اوغلی! من ایندی مطلبی باشا دوشدوم. بیله بیلرسن نه وار، محمدحسن عمو؟ من آخر اوزونده بیلرسن که، خدایار بک گیلین قونشی سییام. خدایار بک من بیلیرم نیه بوگون شهره گیدوب. اوایکی مطلب دن اوتری گیدوب. آخر بیلیرم بیلرسن، یا یوخ؟ خدایار بک زینبی ایستیر. —نیجه زینبی؟

—آکیشی، نیه تانیمیرسان؟ کر بلای حیلرین عورتینی دا! به، ایستیر، سن بیلیرسن، چو خدان ایستیر! ایله کر بلای حیلر اولندن. بلی، خدایار بک زینبی ایستیر. اما نه زینب گلیر، نه ده که، خدایار بگین آروادی راضی اولور. بو گئجه قیشقیر اقلاری گویه قالخمیشدی. اودی که، خدایار بک دوروب

آروادینا دییوبدی که، گیدیرم سنی بوشویام. ایندی
 خدایار بک یازینبی آلمقدان اوتری گیدوب، یاداکه، آروادینی
 بوشامقدان اوتری. یوخ، سوزوم اوردا دگل... سوزوم
 اوراسیندار که، خدایار بگین آروادی شیطانین بیرسیدیر.
 او، قصداینن ایله دییوبدی که، خدایار بک ایشگی آپاردی
 حیدر خان کورپوسینه سال داشیسونلار. هله دییوبدی که، سن
 ایشگی ویرمیه سن. آجیغنان ایله دییوب، یقین بیلدر.

محمدحسن عمو وهمان شخص یتیشدیلر کوچه نین
 باشینا. همان شخص چوندی ساغ طرفه و محمدحسن عمو
 خداحافظ دییوب وهمان شخصین آتاسینا قلبینده رحمت
 اوخویوب اوز قویدی اوز ایوینه گلمگه.

محمدحسن عمو قاپونی آچدی که، گیرسون ایوه. گوردی
 که، ایوقار انلیق دی. عورتی نی چاغیروب بیرسس ایشتمه دی.
 گنه چاغیردی، گنه جواب ایشتمه دی. قاپونی اورتوب
 قایتدی حیطه وایله بیلدی که، عورتی گیدوب گورهن
 هانسی قونشولارین ایوینه، بیرآز صحبت ایلوب اورگی
 آچیلسون. محمدحسن عمو حیطی بیرقور دولانوب چیخدی
 کوچه قاپوسینین آغزینا. چونکه طویل سنین آغزی کوچه
 قاپوسینا یاووق ایدی. گوردی که، طویل دن بیر آغلامق
 سسی گلیر. گلدی طویل نین قاپوسینی آچوب گورسون
 آغلامق سسی هاردان گلیر. قاپینی آچان کیمی آشکارا
 آروادینین سسینی تانیدی. باشینی ایچری اوزادوب
 چاغیردی: «آزدا»

آغلامق سسی کسیلدی، اما جواب گلمه دی. محمدحسن
 بیرده چاغیردی. گنه سس گلمه دی. محمدحسن عمو بیرده
 چاغیردی. عورتی عزت آجیق لانییش جواب ویردی:
 — نه وار، نه دیر سن؟ گوزون کوردی، گورمیر سن که منم؟!۹

— عزت، آغلیرسان؟ دییه سن منیم قولاقیمه آغلامق سسی
گلدی؟

عزت جواب ویرمدی. اول بیر فینخیردی، سونرا
طویلهدن چیخدی ایشیگه. اروعورت اوز قویدیلار ایوه
طرف. گلدیلر ایوه. عزت چیراغی یاندردی، گتوروب
قویدی بوجاقداکسی دیشیگه و اوزی گیدوب اوتوردی
قارانلیق بوجاقدادا. محمدحسن بیرقلر آیاق اوسته دوروب،
گلدی اوتوردی پالاز اوسته و دالینی دایادی. یوکه.

— عزت، دوغیردان پهیده آغلیان سن ایدین؟
عورت جواب ویرمدی.

— عزت، پهیده دن آخر من بیر آغلامق صداسی ایشیتدوم.
سن ایدین آغلیان؟ عزت جواب ویرمه دی.

— هله سن ایدین آغلیان. ناحق یره آغلیرسان واور گینی
سیخیرسان؟ چونکه من ایله بوساعت یول اوسته ایدیم.
شهر دن گلن وارایدی. آندا چیردی که، خدایار بک ایشگی
بوساعت گتوره جک. آندا چیردی دییردی که، دوغری دی، حیلر-
خان کورپوسینی قایتدیریرلار، امانه اینکه داناباش کندیندن
بیر ایشک ایستیوبلر، بلکه داناباش کندیندن یوز منات
پول ایستیرلر. او کیشی که، منه بوسوزلری دییردی، آند
ایچیردی که، ایله بوساعت خدایار کتدا ایشگی گتوره جک.
دییردی ایله اوزوم گوردوم... والله دوغری دییرم.

— جهنمه گله جک، گورا گله جک! منیم اوغلو مین آیاقلاری
ایندی قبار اولوبدی. منیم نه وجیمه ایشک گلدی، یا
گلمدی. جهنمه گلسون، گورا گلسون! احمد تیز گلیدی.
من ایله احمدین فکرینه قالمیشام، یوخسه ایشک جهنمه گلسون،
گورا گلسون!

—آرواد،والله،او کیشی دیپردی که، ایله بوساعت گله جکله.
 آخر او کیشی یه نه اولوبدی دوروب یالاندان دیسون. اولماسا
 دیمزدا! آند ایچیردی دیپردی که، من اونلاری اوزوم ایکی
 سینی ده بازاردا گوردوم؛ یعنی خدایار بگی ده، احمدی ده.
 دیپردی ایله من چیخدوم گلم، اونلاردان سوروشدوم به سیز
 نه وقت گلیر سینیز. منه دیدیلر که، ایله ایمدی بیزده گلیریک.
 من گلدوم، اونلاردا قالدیلار که، گلسونلر.

عورت بیر سوز دیمه دی. دوردی آیاقه، بیر آه چکدی،
 گنه فینخیردی و دیزلیگنین قیراقی ایله بورنینی سیلوب
 گلدی کورسونین یانینا، بیر نیچه قوری لاواش گوتوروب
 پیغدی سول الی اوسته و آپاروب چومبلدی قاپونین
 آغزیندا و باشلادی چور کلری سولامقی.

محمد حسن عمو: «انشاء الله، ایندی گلر لر» —دیوب
 دوردی آیاقا و باشمقلارینی گئیوب گلدی دوردی، آروادینین
 یانیندا.

عزت چورک سولامقدان قورتاران کیمی محمد حسن
 لولگینی گوتوروب چیخدی ایشیگه و بیر آز کچدی گلدی
 و قاپونین آغزیندا چومبلوب باشلادی دستماز آلقلیقی.
 اول اللرینی یودی، سونرا اوزینی و سونرا قوللارینی.
 هر بیر سوی توکنده دیپردی: «بسم الله». دستمازی قورتا-
 روب و مس چکوب گلدی بیر طاقچه دن مهر تاپوب قویدی
 پالازین اوسته و باشلادی نمازی.

عزت ده گنه گیدوب بوجاقدان اوتوروب، چنه سینی
 قویمیشدی دیزلرینین اوسته. محمد حسن اذانی و اقامه نی
 اوخویوب کچدی حمده و قل هو اللهی ذکر ایللیوب ایستیردی
 اگیلسون رکوعه. بیردن قاپو آچیلدی و احمد ضعیف و
 ناخوش آدام کیمی گیردی ایچری. محمد حسن عمو اول

ھرايکى اللرىنى گويە قالدوروب برك «الله اكبر» دیدى.
عزت سوينجك قالخدى يریندن وچاغیردى: «احمد!» احمد
ایوه گیرەن کیمى ناخوش آداملار کیمى دیوارا دایانوب،
ألچق سسیله دیدى: «واى! آنا!»

محمدحسن عمو صبرایلیه بيلمیوب ايکینجى سجدهده
نمازی یاریمچیق قويوب اوزینی توللادی احمدین یانینا.
اروعورت هرەسى احمدین بیر قولیندان یاپیشوب بیرى دیر:
«بالا، نیه ایله ایلیرسن؟»، اوبیرىسى دیر: «بالا، هاران
آغریر؟»

عزت دیر: «قادران آلوم، احمد، نیه اوتورمیرسان؟»،
محمد حسن دیر: «بالا، به ایشك نیجه اولدی؟»

محمدحسن عمو احمددن ایشك نیجه اولمقى سوروشان
کیمى عزت اوجا سسیله اونین اوسته چیغیروب باشلادی یامانی:
— آی ایشك ویره نین آتاسى تون به تون دوشسون! آی ایشك
ساتانین آتاسینا لعنت! آی او ایشگی گوروم ایلان وورسون!
منیم بالام بورادا آزقالیر که، ثولسون، هله دوروب ایشك
احوالاتی سالیق اورتالیقا.

محمدحسن عمو بیرسوز دیمدی. احمدده دیواره دایانوب
گاه «واى» دیر، گاه «اوخ» دیر. آخر گوج ایله وار تیق
یالوار مقلیق ایله و او اوزوندن—بو اوزوندن اوپمك ليك ایله
عزت احمدین قولوندان یاپیشوب گتوروب اوتورتدی پالاز
اوسته که، اوغلان راحتلا نسون.

بیرقتر دینجلوب احمد، محمدحسن عمونین و عزتین
توقع سینه گوره باشلادی شهره گیدوب گلیمک لیگی نین
احوالاتینی نقل ایلمه گلیگی. باشلادی اول یورولوب یول
اوسته نیجه بیریرده اوتورمقلیقنیدان و سونرا نیجه گلدى
شهره و کروانسر اچيله دعوا ایلمك لیگیندن. سونرا گنه شهرده

اویانی-بویانی گزیب خدایار بگی آختار مقلیقیندان و آخری
 گنه یورولا-یورولا گنه یول اوسته بلکه اون-اون بوش یرده
 اوتورا-اوتورا گلوب داناباش کندینه چیخمقلیقیندان.
 احمد نقل ایلیه-ایلیه هر بیز سوز آراسیندا بیر آند
 ایچیردی. بیر سوز دییردی، بیر دییردی: «امام رضا حق»؛
 «جناب امیرین ذوالفقاری حق»؛ احمد نقلینی قورتاردی
 واوزونی دوتدی آناسینا:
 —آنا، نه بیشیر میسن؟

—بالا، بیرزاد یوخدی، ایله یاوان چور کدی... اگر
 ایستیرسن قاتیق دا وار گتوروم.
 —هی هی هی، من قاتیق یمیرم. نیه، بیر آز آش
 بیشیریدین دا.

بالا، نه بیلوم، ایله بوقالماقال لاپ باشیمیزی قاتدی.
 قویدیکی گورک نه قایریریق؟ نه ایلیک، بوگون قاتیقی،
 صباح، انشاءالله، البته سنه آش بیشیررم.
 عزت بیر قدر چورهك وقاتیق گتوروب قویدی اوغلینین
 قباقینا. اوغلان باشلادی یمگی. اروعورتی هرایکیسی دور-
 دیلار نمازه.

محمدحسن عمو نمازی عورتیندن تیز قورتاروب گلدی
 اوتوردی اوغلینین یانیندا و باشلادی اونین کئیفینی و حالینی
 سوروشمقی. اوغلان باشینی آشاغا سالوب آنجق یمگه مشغول
 ایدی. محمدحسن عمو اوغلیندان جواب آلمیوب گنه
 سوروشدی:

—بالا، شهرده نه وار، نه یوق؟

احمد دییه سن ایستدی بیر سوز دیسون، اما چونکه
 آووردلاری دولی ایدی خورک اینن ممکن ایلیه بیلمه دی
 جواب ویرسون. عزت نمازدان قورتاروب اوزونی دوتدی
 ارینه سمت و طرح اینن باشلادی نصیحت ایلمگی که اوشاقه
 اذیت ویرمه سون.

محمدحسن عمو نصیحتی قبول ایدوب چکیلدی کناره
 و تسبیحی گوتوروب باشلادی چو ویرمگی. چویره-چویره

آلچقدان بپردعا وردايليردى. عزت دوردى آياقه وياواش-
ياواش چادرشېبى آتوب كورسينين اوسته بير نيچه سولانميش
چوره كده گتوروب قويدى اورتاليقا و ارينى چاغيردى كه،
ياووق گلوب چورهك ييسون. محمدحسن عمو گنه عورتينين
سوزونه باخوب چكىلدى دسترخانين باشينا. احمد قاتيقى
ييوب، قابى لاپ تميزلميشدى. محمدحسن عمو قابى چكىدى
قباغينا وايستدى چوره گينى باتيرسون قاتيغا احمد باشلادى
هر يلدامقى. محمدحسن عمو اوزيده اوغلينا باخوب باشلادى
گولمگى. اما عزت اوزينى تورشيدوب ياپيشدى مذمتينين
اوجيندان:

— آى يازيق، سنده عار-ناموس هاردايدى؟ من سنين
يرينه اولسام، آغلارام اى، نه اينكه هر يلدارام.
— آخر، منهنه دييرسن، اوغلونادى دا، من گولورم يا او
گولور.

نيه، اوغليمانه ديووم؟ سن صباح يوخ بيرى گون زيارته
گيديرسن، يا اوغلوم گيدير؟ اوغلو مين نه وجينه؟! سن
گرك فكه قالا سان كه، يولداشلارين چيخوب گيدوب كربلايى
اولا جقلا، اما سن آرواد كيمى اوتراجق ساق ايوده.
— انشاء الله منده گيكرم. من اونلار دان كم دگلم كه،
من قاليم اونلار گيتسون لر.

عزت دينمه دى، باشينى سالدى آشاقا و باشلادى يمگى.
احمد يورقونلىق جهته اوتوردوقى يرده يخيلدى يان اوسته.
آناسى اونا دقت دوتدى كه، چورك اورتاليقدا اولان وقتده
آدام ياتماز. احمد بوسوز كر ايلمدى.
محمدحسن عمو وعورتى چورك اوسته ايديلر، بيردن
احمد اوزى قويلى يخيلوب باشلادى آغلامقى.
— بالا، نيه آغليرسان؟! آناسى بوجور سوروشدى. احمد
بير جواب ويرميوپ آوونمادى.

عزت احمدين يانينا سوريشوب الينى قويدى اوغلينين
چيگينه و باشينى اگدى اونين باشينين اوسته.

—بالا، احمد، نيه آغليرسان؟
احمد آغليا-آغليا بوجور جواب ويردى:
—منيم ايشگيمى... واى، واى، واى!.. منيم ايشگيمى! منيم
ايشگيمى!.. ا... ا... منيم ايشگيمى!..
عزت گنه باشينى ايوب اوغلينى باشلادی ديله دوتماقا.
—بالا، آغلاما، آغلاما، بالا... ايشك ييه سينين آتاسى
تون به تون دوشسون. نيه ايشگى ويريردى كه، اينديه كيمى
ايشك چولده، باجادا قاليدى.
—ا... ا... منيم ايشگيمى، منيم ايشگيمى، منيم ايشگيمى!
عزت لاپ حر صلوب اوزونى دوتدى محمدحسن عمويا
سمت و چيغيرا-چيغيرا باشلادی:
—دور آخر گئت، دور گئت گور آخر ايشك نجه اولدى!
ايشك گلمه سه منيم بالام يوخى يوخلياجق؟ دور گيت گور
آخر ايشك نجه اولدى؟ گور او عمر اوغلى عمر ايشگى نه
ايلدى...

—من ايندى هارا گيدوم؟
—سن ايندى جهنمه گيت، گورا گيت! هارا گيدم.
جك سن، گيت گور بلكه او كوپك گلوب اوتوروب ايوينده،
بلكه ايشگى گتوروب، كيم بيلسون گتوروب اوتوروب
حيطلرينده. يعنى اولار دييرسن ايله ملت ديلىر كه، خلقين
مالينى گتوروب گنه صاحبينه توشالار؟
محمدحسن-عمو «يالله» ديبوب دوردى آياقه و احمد
سسيني كسلى.

مختصر، محمدحسن عمو گيتدى خدایار بگى ايولريندن
سوروشدى. ديديلر كه، گلميوب. گنه شهر يولينا سمت
چيخدى بيرشئى گورمدى. كور-پشيمان قايتدى گلدى
ايوينه و بيلمى كه، نجه ايوه گيروب ديسون كه، ايشك
گلميوب. بير قدر دوردى كوچه قاپوسينين آغزيندا سونرا

گيردى طويله يه. طويله قار انلىق ايدى. بير شاققىلتى گلدى. محمدحسن عمو سوينجك «چوچه» ايلدى گويا ايشكى چاغيرير. بو حين ده عزت حيطه ايميش. محمدحسن عمو نين طويله ده چوچه سسینی ايشيدوب ايله بيلدى كه، ايشك گلوب. سوينجك اوجا سسيله اوغلینی چاغيردى كه اونا مژده خبری ویرسون.

— احمد موشتولو غومو ویر، ايشك گلدی!
احمد ايودن ایلديریم کیمی حیطه قاچوب سوينه-سوينه و لهليه-لهليه گلدی آناسینین یانینا.
— آنا، هانی ايشك؟ بوی-بوی منیم ايشگیمی، منیم ايشگیمی!
منیم ايشگیمی! آنا هانی ايشك؟
— بالا، گل، گل دهن ايشكى قاتدی پیه یه.
آنا و اوغول تله سيك قاچدی یار طويله یه سمت. عزت بلکه اوتوز ایلدی كه، بيله برك قاچما می شدی. پیه نین قاپوسینا يتيشك احمد اوزون سوخدی ایچری و اول دهنه سینى چاغیردی:
— دهنه؟

— نه دی بالا؟
— منیم ايشگیمی. ... ا... ا... منیم ايشگمی! دهنه هانی منیم ايشگیم؟
— بالا، هله ايشك گلمیوب، بيلمیرم اوکوپك اوغلی نیه ایندییه کیمی گلوب چيخمادی.
احمد تا بوسوز بس ایدی. وای دییوب طويله نین قاپوسینین آغزیندا اوزونی چیرپدی یره.
عزت غصه دن و محمدحسن عمو حرصیندن باشلا دی یار احمد کیمی آغلامقی. تاصبجه تک نه احمد یوخلیوب، نه عزت، نه ده محمدحسن عمو.

* * *

قاضی فاتحه‌سینی اوخویوب «الله مبارک ایلسون» دییوب
آلینده کی کبین کاغذینی قویدی قباقینه و اوزوننی دوتدی
اوتورانلارا:

— دی گلین قول چکین.

اوتورانلارین بیرری خدایاربک ایدی. خدایاربک
اوتورمیشدی یوخاری باشدا دیز اوسته. خدایاربگدن
آشاقا اوتورمیشدی یرمی یکی - یرمی لوچ سینینده بیر
جوان اوغلان—بو داناباش غلاواسنین یا ساولی و خدایاربگین
رفیقی قاسمعلی درکه، بیز تانیریق. قاسمعلی دن آشاقا
اوتورمیشدی گنه یکی شخص: بیررینین اولاردی اوتوز
ایکی، او بیرینین ده سیننی قیر خدان یوخاری اولمازدی. بونلار
همچنین داناباشلی دیرلار. اولکی نین آدی کربلای غفار و
ایکینجی سینین آدی کربلای سبز علی در. بونلار هر ایکسی
خدایاربگین صداقتلی و کهنه رفیقلری دی.

سوز یوخلر که، بیزه معلومدی که، بو آغالار نه سببه
ایندی گلوب بوراده اگلشوبلر. بونلاری خدایاربک
گتوروب. قاسمعلی زینب طرفندن وکیلدی و قالانلاری
شاهد دیرلر. البته، بیز بونیدا بیلیریک که، بونلارین وکیل
لیکلری و شاهدلیقلاری ساختادی. بو سببه خدایاربگین
تدبیرینه گوره بونلار اوچیده قاضی یا اوزلرینی اوز گه جور
نشان ویروب آدلارینی دگشیدیلر. قاسمعلی آدینی قویمیشدی
ولی قلی که، اولسون زینبین اوغلی، قاضی یادا دیدی که،
انام زینب منی بو خصوصده وکیل ایدوب؛ یعنی خدایاربکه
گیتیمک رضاسینی ویروبدی، کربلای غفار آدینی قویدی
کربلای بخشعلی. کربلای سبز علی ده آدینی قویدی مشهدی
اوروجعلی. بونلار هر ایکسی قاسمعلی نین وکیل لیگینه
شهادت ویردیلر.

بلی، قاضی فاتحه سورەسینی اوخویوب، «الله مبارک
ایله سون»-دیوب الینده کی کبین کاغذینی قویدی قباقینه
و اوزونی دوتدی اوتورانلار اهانسلاری که، سیزه تانتدوم:
—دی گلین قول چکین.

قاسمعلی جلد جواب ویردی:

—قاضی آغا، من قول چکه بیلرم.

قاسمعلی ویرهن جوابی کربلای غفارده و کربلای
سبزعلی ده دیدیلر.

قاضی تعجب ایله سوروشدی که، یعنی نیجه قول چکه
بیلمز لر. اوچی ده جواب ویردیلر که، دست خطلری یوخدی؛
یعنی بی سواد آدام دیلار. قاضی اونلارا دوباره دیدی که،
ایله ده پس گرک گیدوب بیر آدام گتوره لر که، اونلارین
عوضیندن قول چکسون. بونلار قاضی دان توقع ایلدیلر که،
ایله قاضی اوزی اونلارین عوضیندن قول چکسون. قاضی
بیر قدر دوروخدی و بو امره راضی اولمادی. قاسمعلی
دوردی آیاقه که، گیدوب بیر آدام گتورسون. قاپی نین
آغزیندا دوروب بیر فکر ایلدی و اوزونی دوتدی قاضی
یا سمت:

—آخر، قاضی آغا، من بو غربت ولایتده کیمی تانییرام که،
گیدوب تاپوب گتیرم؟ گل ایله سن اوزین قول چک بیزیم
عوضیمیزدن.

قاضی اگر اول راضی اولسیدی دا بونلارین عوضیندن
قول چکمکه ایمدی دخی هیچ وجهیله اولماز. اوندان اوتری
که، بونلارین دانیشمقیندان و قاسمعلی نین بو آخرنجی
سوزوندن بیر آز بدگمان اولدی که، مبادا بونلار حیل
ایلیه لر. قاضی تجربه لی آدامدی بو جهته قاسمعلی یه
تاکیدن دیدی:

—دخی چوخ دانیشمقین معناسی یوخر. بایاق گید-
سیدین، ایندی آدام گتور میشدین.

یاریم ساعت چکمدی که، کبین مسئلهسی تمام اولدی.
قاضی دوباره خیر دعا ایلدی و خدایار بک، قاسمعلی و هر
ایکی کربلایی لار دوردیلار آیاقه که، چیخوب گیتسونلر.
خدایار بک اوزونی دوتدی قاضیه:

—قاضی آغا، بیر مسئله وار. سوز یوخ، ایندی او آرواد
اولدی منیم کبینلی آروادیم. اما سوز بوراسیندا که، قاضی
آغا، او آرواد بیر آز بدخاصیت دی. یعنی او قدرده بدخاصیت
دگل، بیر آز بيله دلی سوودی؛ یعنی دلی سودا دگل، بيله
بیر آز هوشی باشیندا دگل، دلی یه اوخشییر. سوز یوخ؛
ایمدی سیز اوزینیزده گورور سینیز که، اونون منه گلمک خوا-
هشی وار حاضر اوز اوغلینی دا که، ولی قلی اولسون بودور
بو کیشی دوروب بورادا. ولی قلی، بيله دگلمی؟ بلی، بو
کیشی اوزی هیچ دانمیر که، آناسی بیر آز دلی سوودی؛
یعنی بیر آز هوشی باشیندا دگل. ایمدی ایشدی، بیز
گیتدیک کنده و گوردیک که، آروادین، یعنی زینبین دلی لیگی
دوتوب. اوندا پس منیم تکلیفم نه دی؟

قاضی ایستیردی که، آغزینی آچوب بیر سوز دیسون،
اما قاسمعلی قابقلادی:

—دوغریدی، قاضی آغا، باشین ایچون منیم آنامین بیر آز
هوشی باشیندا دگل؛ ايله رحمتلیک آتام کربلای حیدر
اولندن آنام گون اولماز که، آغلاماسون. ايله او قدر
آغلادی که، غصه دن آخر دهلی اولدی. دوغرودان، قاضی، منیم
آنامین بیر توتماسی وار. توتماسی توتاندا الله گور-
ستمه سون، عهده سیندن گلمک اولمور. قاضی تسبیحی
چویره-چویره دیدی:

— نیه، اولان، مگر سیزین کندینیزده آغ سقال یوخدی؟
 مگر سیزین کندینیزده دهلی لر، دیوانه لر اوز باشینا دیرلار؟
 گرک بيله زاد اولمیا. شهرده که، بيله زاد یوخدی. شهرده
 بیرسی دهلی اولدی، اونى توتوب قاتیرلار دامما. اوقدر
 کوتک ووررولار، اوقدر آج-سوزوز ساخلیرلار که، آغلی
 باشینا گلیر.

قاضی سوزینی قورتاردی و خدایار بک دوباره
 شوروشدی؛

— ایمدی ایشدی، قاضی آغا، نه بيلمک اولور، ایمدی
 ایشدی بیز گیتدیگ گوردیک که، زینب آروادین توتماسی
 توتوب، دیر که، من فلانکسه گیتیم، اوندا پس منیم
 تکلیفیم نه دی؟ چونکه او آرواد او قدر دهلی دی که، اوقدر
 هوش سیزدی که، قورخورام لاپ دانا، دییه که، من اوغلیمی
 هیچ وکیل ایلمه میشم.

کربلای غفار خدایار بگین سوزینی محکم لندیرمکدن
 اوتری دیدی:

— آکیشی، آغزی نه دی دیسون که، من اوغلیمی وکیل
 ایلمه میشم؟ پس بیز بوردا نچی ییک؟ بیزیم هر ایکی میزین
 یانیندا وکیل ایلمیوبدی. او دیمگه کیم باخار؟

قاضی ساغ الینی خدایار بگین چگنینه اوزا خوب مهربان-
 مهربان دیدی:

— عزیزیم، سنن هیچ ایشین یوخلدی. سن گیت کنده،
 زینب عورته خبر ویر که، یغیشوب گلوب سنه عورت
 اولسون، نیجه که، اوزی راضی چیلیق ویروبدی و اوغلینی
 وکیل ایلمیوبدی. اگر دور ساچم خم ایلمه مگه، اگر دیدی که،
 خیر من گلمیرم، یا اوغلیمی وکیل ایلمه میشم، اوندا سن
 ال اوستی گل منه خبر گتور، یا خیر بیر عریضه یازدیر

گتور منه. منده یازوم نچرنیکه که، فلانکسین آروادی
ارینین ایویندن قاچوب ارینه اطاعت ایلهمیر. اوندا اونی
ایت اولیسی کیمی سورویوب سالارلار سنین ایوینه. لاپ
آرخین اول و گیدین.

خدایار بک، قاسمعلی، کربلای غفار و کربلای سبزعلی
دانیشا-دانیشا بوزخانه محله سینین اوزون کوچه سینین گلوب
چیخدیلار باشا. حمامین یانینا یتیشجک خدایار بک دایاندی
و «اوخ، یوروللوم» دییوب چوکدی حمامین سکی سینه و
چوبوقینی چیخاردوب باشلادی دولدورمقی. حمامدن چیقان
عورتلر تعجبله بونلارا باخوب بعضی لری گوله-گوله و
بعضی لری میرتدانا-میرتدانا کتدی لرین یانیندان کچوب
گیدر دیلر. آخری کتدی لر باشا دوشدی لر که، بورا اوتومالی
یر دگل. اول خدایار بک دوردی آیاقه و دیدی: «بالام،
بوردان گیدک آرواتدان خطا گلر، گلین گیدک»

آغالار بیر قدرده گیدوب، اوتدی لار چایین کناریندا،
بیر اوچوق دیوارین اوسته. خدایار بک الینده چوبوق
چومبلوب، دیرسکلرینی دیزلرینین اوسته دایوب باشینی
اگیشدی آشاقه و دینمیردی. قالانلاری دورمیشدی لار آیاق
اوسته. خدایار بک چوبوقی بیر-ایکی سوموروب پوفلدی
و اوزونی هیچ یانا چوندرمیوب باشلادی:

— نه دیر سینیز، ایمدی هارا گیدک؟

قاسمعلی جواب ویردی:

— هارا گیده جه ییک، گیدک کندهدا.

خدایار بک بیر قدر فکرلشندن سونرا باشینی قالدیر-

میوب دیدی:

— یاخشی، گیدر سینیز گیدهک.

خدایار بک قالخدی که، دورسون آیاقا، قاسمعلی و کربلای
سبزعلی همچنین دوردی آیاقه. اما کربلای غفار حرکت
ایلمیوب، اوزونی خدایار بگه دوتوب باشلادی:

—خدايار بك، من ايستير هم ايندى بير سوز ديم. قارداش،
 من تجربه‌لى آدم‌ام، هر چند سيننيم جواندى. قارداش، من
 آند ايچيرم كه، او آرواد هيچ وجهيله اوز خوشينا گلوب سنه
 آرواد اولمياجق. خير، اولمياجق، من كه، اونى تانيرام، هيچ
 وقت اولماز. اگر دوغرودان اونى اوز خوشينا قويسان، هيچ
 وقت گلمز. ديميرم، بلكه ديوان گوجيله اول. اودى كه، من
 مصلحت گورورم ايله ايمدى كه، بوراداسان دخی تأخيره
 سالمياق، ايله ايمدى بو ساعت، ايله بوگون گيدوب نچرنيكه
 شكاييت ايدەسن كه، منيم آرواديم منه اطاعت ايله‌مير، منيم
 ايويمده اوتورمير. بونی من لاپ مصلحتلى ايش گوريرم.
 قابيلميرم ايندى سيزنه مصلحت گورير سينيز...

خدايار بك دوباره اوتوروب ايرليكي كيمي باشيني سالدی
 آشاقه. بو اوتوران كيمي قاسمعلی ايله كربلاى سبزعلی ده
 اوتوردیلار. كربلاى سبزعلی بو امره راضی اولمادی و
 بوجور دیدی:

—خير، بو ايش ياخشى ايش دگل، اللهه خوش گيتمز.
 بلكه ايله آرواد بير سوز ديميه‌جك، بلكه ايله راضى اولاجاق.
 نيه دخی ناحق يره نچرنيكه ديه‌سن، نچرنيكه يازيق
 آروادى گتورتدرسون ديوانخانيه. خير، آرواد يازيقدى،
 يازيقدى آرواد. اللهه خوش گيتمز.

بير قدر مباحثه‌دن سونرا مصلحت بيله گورديلر كه،
 ايله ايمدى بو ساعت خدايار بك گيدوب نچرنيكه شكاييت
 ايلسون.

بوگون محمدحسن عموده گلميشدى شهره.
 يازيق قوجا كيشى پياده و آياق يالين باشمقلاريني
 آلوب الينه و جيبنه بير ايكي چورك قوبوب گلدی چيخدی

شهره و اوز قويدى قاباقچا دييلن كاروانسرايه. همان وقت
كربلاى جعفر دروازه نين سكى سينده اوتوروب پئير چورك
ييردى. محمدحسن عمو يريدى كربلاى جعفرين يانينا
و سلام ويروب ديدى:

— آتان رحمت ده، كربلاى، زحمت چك اولاغى چيخارت
آپاروم. آند اولسون الله، صباح زوار چيخاجق، ايشكدن
اوترى لاپ معطل ام. دور، دور، الله آتانا رحمت ايلسون!...
محمدحسن عمو سوزلرينى دييندن سونرا يقين ايلدى
كه، بو اوداباشى كردى، قولاقلارى ايشيتمير. يعنى
محمدحسن عمونين يرينه اوز گه سيده اولسيدى، بيله گمان
ايلردى. او سببه كه، محمدحسن عمو بو سوزلرى ديووب
قورتاردى، اما كربلاى جعفر نه اينكه بير جواب ويرمدى،
بلكه اوزينى ده چوندروب باخمدى كه، گوروم بو سوزلرى
ديين كيمدى، بلكه حر كنده ايلمدى. آنجق شيرين-شيرين
چورك يمكه ايدى. محمدحسن عمو دوغرودان اونى كار
حساب ايليوب ايرهلى يريدى و باشينى آشاقه اگيب اوجا
سسله ديدى:

— آى كربلايى، الله آتانا رحمت ايلسون، زحمت چك
او ايشكى چيخارت آپاروم. آند اولسون الله، صباح زوار
چيخاجق، ايشكدن اوترى لاپ معطلم....
بو حين ده كربلاى جعفر برك چيغوروب محمد حسن
عمونى لاپ قورخوتدى:

— جهنمه معطل سن، گورا معطل سن! دا نه ايليم
معطل سن؟! پيه، دنگ اولدوق. آخر منه سن ايشك تاپشير-
ميسان؟! دهلى-ديوانه دگل سن كه؟ يوخسا كيفلن ميسن؟
محمدحسن حسن عمو هر ايكي اللرينين كفه سينى كربلاى
جعفر عمونين قباقيه اوز ادوب يالوارير:

— آی کربلایی، گل سن الله باخ، منیم اولاغیمی ویر
 قویوم گیدوم ایشیمه. الله خطرینه، منی آواره ایلمه.
 — عزیزیم، سن کیمین یانیندا منه ایشک تاپشیرمیسان؟
 اولاً بودرکه، سنین ایشگین طویلده اولسا من سنه
 هیچ وقت ویره بیلهرم. او سببه که، ایشگی منه سن
 تاپشیرمامیسان که! و بیرده که، ایشک بوردا دگل. ایشگی
 هرکس گتورمیشدی اودا آپاردی، یوخسا بوردا ایشک
 هاردایدی.

— یعنی خدایار بک آپاردی؟
 — نه بیلوم هانسی بک آپاردی. سیزین کندین کتداسی
 آپاردی.

— پس بیلهر سن هارا آپاردی؟
 — نه بیلوم، جهنمه آپاردی.
 — بلکه آپاردی حیدر خان کورپوسینه داش داشیسونلار.
 کربلای جعفر هیچ جواب ویرمدی. محمد حسن عمونین
 سئواللاریندان تنگه گلوب دوردی آیاقا و اوز قویدی
 بازارا سمت گیتمگه. گنه محمد حسن اونی چاغیروب توقع
 ایلدی که، باری دیسون گورک خدایار بک ایشگی هارا
 آپاروبدی.

کربلای جعفرین گورونیر که، محمد حسن عمویهرحمی
 گلدی. قایدوب گلدی اونین یانینا و بیر آز یوموشاقلیقلا
 دیدی و آند ایچدی که، دوغریدی خدایار بک ایشگی قات.
 میشدی کروانسرایه اما گنه چیخارحوب آپاردی. محمد حسن
 دوباره سوروشدی که، پس هارا آپاردی. کربلای جعفر
 «جهنمه آپاردی» جوابینی ویروب اوز قویدی بازارا سمت
 گیتمک لیگه.

محمد حسن عمو چوخ یورولمیشدی. داناباش کندیندن

شهره ایکی آغاچ یاریم یولدی. بو قتر یولی پیاده گله سن
اوزونده قوجا کیشی اولاسان، البته، یورولاجقسان.
محمد حسن عمو کروانسرا درواز مسینین سکی سینده
کربلای جعفر اوتوران یرده اوتوروب دالینی دایادی دیوارا
و دیزلرینی قوجا قلیوب جومدی فکره. واقعاً محمد حسن
عمو غم دریاسینا غرق اولمیشدی. بلی، خیالات یازیق قوجا
کیشی نی هریاندان بورودی. اول کچن گونلری یادینه
دوشدی؛ یعنی اوشا قلیقی. «حیف، حیف سنه اوشا قلیق! نه
گوزل شئی ای می ش سن! نه چورک فکرینه قالیر سان، نه پالتار
فکرینه قالیر سان، نه اولادین دردینی چکیر سن، نه بیلیر سن
که، کلسب لیق نه در». سونرا اوشا قلیقدان کئچدی جوان
وقت لرینی سالدی یاده. اول بیر قدر عمولار یندان گلایه
ایلدی که، اونین مال-دولتینی ییوب اونی کلسب لیق در-
دینه دچار ایلدیلر. سونرا غربته گیدوب الی بوش قاییت می
یادینا دوشدی. گنه بیر آه چکوب «شکر» ایلدی. مختصر
سیندن نین هر گوشه سینده ال اوز اتدی، باخدی گوردی اونین
آنینا محض بیر قارا گونچیلیک یازیلوبدی. اما هامیدان
آرتیق محمد حسن عمو نین اورگی بیر زادن ساری سیخی-
لیردی؛ محمد حسن عمو نین اورگی اونا سیخی لیردی که،
سوز یوخ، بو ایشلرین هامیسی الله تعالی نین اوز ایشی در.
هیچ بیر شئی یوخدی که، خداوند عالم اوندان باخبر اولما-
سون. پس بونین ایمدی اولاغینین باشینا بو ایش گلدی.
آخر آشکار شئی در، بو ایشگین باشینا بیر شئی گلسه، آخرا،
کربلا زیارتیندن قالاجق- پس ایمدی بونی نه طور باشا
دوشمک. بو یول مبارک یولدی. بو یول کربلا یولیدی. بو
یول گوزل یولدی. بیر یسی که، بومطلبه دوشدی، کربلایه
گیتمک نیتی ایلدی، لازمدی که، الله تعالی اونا هر ایشده
کمک اولسون. پس بیر صورتده که، ایمدی اونین ایشگینی

گتوروب بورادا ایستیرلر باتیرالار، پس نه سببه گورهنن خداوند عالم اوز قدرت الیله بوایشلری دوزلتیر و گناه کارلارا، باعثلره غضب ایلهمیر. پس گوروکن بودرکه، هیچ الله تعالی نین وجینه دگل که، محمد حسن عمو زیارته گیتدی، یایوخ، یعنی الله تعالی نین اونا، یعنی محمد حسن عمویه التفاتی یوخدی.

بو جور خیالات محمد حسن عمونین ارتجق اورگینی سیخیردی. بیر قدرده فکر ایلپیندن سونرا محمد حسن لاپ یقین ایلدی که، الله تعالی اولابیلر که، اونین زیارته گیتمک لیگینه راضی دگل که، اونین باشینا بو ایشلر گلیر. ایکی ساعته یاووق محمد حسن عمو بورادا اوتوروب بوجور خیا لاتنان کچیرتدی. سونرا گنه «شکر» دییوب دوردی آیاقه. و بیر ساعته یاووق شهری او اوزه - بواوزه دولاندی که بلکه خدایار بگی تاپا. آخری اوز قویدی نچرنیک دیوانخاناسینا سمت. محمد حسن عمو اوسببه نچرنیک دیوانخاناسینه گلیمیر که، شکایت ایلسون خدایار بگدن، یا کاروانسراچیدان. خیر، الله ایلهمه سون، محمد حسن عمو دینج آدامدی. شرایله، شیلناق ایله آراسی یوخدی. و بیرده که، ایندیکی عصرده شکایت ایلیمک لیگین اوزی ایله بیر چتین ایشدی. اوندان اوتریکی شکایتچی گرک یقین ایلیمه که، شکایتی محکم ایلیمه بیلیمه جک. شکایتده شاهدایان محکم اولار. اما محمد حسن عمو تین شاهی یوخدی. اوندان اوتری که، پولی یوخدی. سوز یوخ، خدایار بگینده پولی یوخدی. اما سوز اوراسیندا - درکه، خدایار بگین الینده یکه دگنک وار. نه وقت کیفی ایستیر قالدیریر، نه وقت کیفی ایستیر یندریر. داناباش کندینده بویکه لیکده زوغال دگنگی نین حرمتی هیچ پولین حرمتیندن آزدگل. او اختیار که، دگنکده وار، بلکه پولدا یوخدی. بوسبیلرین هامی سینا گورمه بیرده اوسببه گوره که، محمد حسن عمو اصلیندن فقیر آدامدی، بوسبیلرین هامی سینا گوره محمد حسن عمو هیچ وقت خدایار بگدن شکایت ایلیمزدی.

محمد حسن عمو دیوانخانیه گیرمکده، نچرنیکده دیوان-
 خانهنین بالقونینا چیخمقده. نچرنیک ایلله اشاره ایلدی،
 محمد حسن عمو پله کائی چیخوب گلدی نچرنیکی یانینا.
 بالقوندا اوچ-دورت آتلی؛ اللرینی یانلارینا سالوب جرگه
 ایلله دورمیشدی. نچرنیک بونلارین بیریسینی چاغیروب
 اوزونی دوتدی محمد حسن عمویه اروسجه بیرزاد دیدی.
 یاووقا گلن آتلی ترجمه ایلدی که، آغا دییر بورا گلمکده
 نه مطلبی وار دیسون.

محمد حسن عمو لاپ کاریخدی و اول بیلمه‌دیکی نه
 دیسون، سونرا قیزارا-قیزارا، اوتانا-اوتانا، تیترییه-تیترییه
 اوزونی دوتدی آتلی یا:

— آغا، دوغریسی منیم ایشگیمی بیلیمیرم حیدرخان کور-
 پوسینه داش داشیمقه آپاردیلار، یاده که کاروانسراچی منی
 آلدایر دییر که، بورادا دگل.

آتلی محمد حسن عمو دیدیگیندن بیرزاد باشا دوشمدی.
 نچرنیک اونین اوسته چیغیروب قوودی کناره وروسجه آتدیلار-
 را دیدی که، ایچریدن دلمانچی چاغیرسونلار. بو حینده
 بیراوجا بویلی اوغلان اللری یانیندا قاچوب گلدی نچر-
 نیکی یانینا. نچرنیک گنه دلمانجا بیرسوز دیدی و دلمانج
 اوزونی دوتدی محمد حسن عمویه:

— کیشی، نه دییرسن؟

— والله، آغا، بیلیمیرم منیم ایشگیمی یا حیدرخان کور-
 پوسنه آپاردیلار، یاداکه، کاروانسراچی ساخلایوب. بیلیمیرم
 نه سببه ویرمیر. صباح زوار چخیر. من لاپ معطل قال-
 موشام.

بودانیشیق چوخ اوزون چکدی. محمد حسن عمونین
 سوزینی نه دیلمانج، نه‌ده نچرنیک باشا دوشه بیلدیلر. نه
 قدر دیلمانج تأکید ایلدی که، محمد حسن عمو احوالاتی
 آشکار و آچیق دیسون که، بیرزاد باشا دوشمک اولسون،

اما هیچ باشا گلمدی. آنجق محمد حسن عمونین سوزی بو اولدی «والله منیم ایشگیمی، آغا، بیلیمیرم حیدرخان کورپوسینه آپاروبلار، یاداکه، کاروانسراچی ساخلیوب ویر-میر». نچرنیک یقین ایلدی که، بو کیشی نین هوشی با-شیندا دگل. آخری لاعلاج قالوب محمد حسن عمونی دیوان-خانه دن قاودی.

محمد حسن عمو اوزونی بيله ایتیرمیشدی که، هیچ بیلیمیردی که، همان بودقیقه که او نچرنیکه شکایت ایدیر-دی، خدایار بک، قاسمعلی، کربلای سبزعلی و کربلای غفار دورمیشدیلر اونین دالیندا. محمد حسن عمو اوتاقدان چیخان کیمی خدایار بک یریدی ایرهلی و نچرنیکه شکایت ایلدی که، اونون عورتی که، آدی اولسون زینب، اونا اطاعت ایلهمیر. دیلمانچ ترجمه ایلدی و نچرنیک جواب ویردی بوجور ایشلر اونین اختیارینده دگل، گیتسون شکایتینی قاضیه ایلسون.

خدایار بک، قاسمعلی، هرایی کربلایی لار و محمد حسن عمو اونلارین دالینجا چیخدیلار ایشیگه. محمد حسن عمو اوزونی خدایار بکه دوتوب دیدی:

— آی خدایار بک، باشینا دونوم، آخر ایشگی نه ایلدین؟
آخر صباح زوار چیخیر. من قالدوم معطل؟
خدایار بک آنجق بوجوابی ویردی:

— یاخشی، محمد حسن عمو، سن نن منیم کی قالسون کنده. من سن نن کتده دانیشارام. یاخشی، قالسون. ایمدی
مندن شکایت ایدیردین دا؟

— آی خدایار بک، قرآن منزل حق، سنین آدین دا یوخدی. منیم هیچ شکایت خیالیم یوخیدی. گلدوم دیوان-خانه بلکه سنی گوروم. نچرنیک منی گوردی، چاغیردی. اما نه قتر ایلدی سنین آدینی چکمدوم.

خدايار بك گنه حربه - قداقه كسوب، قاسمعلی و هرايكي
كربلايي لر ايله اوز قويدی گلمك ليگه قاضی گيله.
محمد حسن عمو بير - ايكي قدم بونلارين دالی سينجا
گلوب دوردي مات-مات گوزونی تيكدي گيدهن آغالارا.
بونلار دونگهني دونوب گوزدن ايتديلر. اما يازيق محمد
حسن عمو واقعاً آغلادی. واللہ، باللہی آغلادی. یعنی نيجه
آغلادی؟ اوشاق کیمی آغلادی.

ایمدي دخی محمد حسن عمونين شهرده بير ايشی - گو -
جی یوخدی؛ هر بير ايشینی قورتاردی و لاپ آرخاینلادی.
دخی نه قايير اجاق؟ باشمقلارینی چيخاردوب ووردی قولتوقينا
و «الله، شکر سنين جلالينا» دييوب، اوز قويدی دانا باش
کندينه.

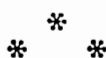
خدايار بك يولداشلاريله قاضی نين يانينا گلوب شکايت
ايلدی: اونين عورتي که، زينب اولسون - اونا اطاعت
گوسترمير، اونين ايوينده اوتورمير، چيخوب گدوب اری
ايوينده قالير. يولداشلارینی دا شاهد گوستردی.
قاضی بير قدر گولوب دیدی:

— خاخا... بك، سنين ايشين لاپ دستگاه ايميش، خاخا
خا... سيز بور ادا گيدهلی بير ساعت یوخدی، نه تيز گيدوب
قايتدينيز. نه تيز گيدوب بيلدينيز که، عورتين سنه اطاعت
ايله مير. خاخا... لاپ دستگاه ايميش سنين ايشلرين، دوغ -
رودان نه چپ عورت ايميش سنين عورتين. غريبه بدخا -
صيت عورتدی. خاخا... ياخشی، چوخ ياخشی، من اونى
ايندى بيله يوموشالدارام که، يومورتا يوکی آپارار.
بوسوزلری دييندن سونرا قاضی دوشکجه نين آلتيندان
بير کاغذ پارمسی چيخارتدی و قلمی گوتوروب باشلادی
يازمقى.

«بخدمت غلاوا جماعت دانا باش
از قاضی اویزد «ن»

بنا به شکایت نمودن اهل قریه داناباش خدایاربك
 نجفقلی بك اوغلی به قضاوتخانه «ن» که زوجه منکوحه من
 زینب بنت کربلای زینال از ۱۶ ماه صفر از خانه من
 خارج شده و مرا تمکین نداده؛ بنا به شکایت شاکی بخدمت
 شما توقع مینمایم که زوجه مذکور را باختیار مشارالیه
 داده که بعد از این در خانه او متمکن شده از سخن او
 تجاوز نه نماید.

قاضی اویزدن «ن» حاجی ملاصفر صالب سلطانزاده

کاغذی بوکدی قویدی پاکته و خدایار بگه اوزادوب
 دیدی: بونی آپاروب ویررسن سیزین غلاوایه. یازمیشام
 که، فلان کسین عورتی ارینه اطاعت ایتیمیه و گلوب ایوینده
 اوتورمیه، اونی زورنان ایت اولیسی کیمیه گتورتدرسون.

VIII

بوگون صفر آیینین ۱۷-نجی گونی در. داناباش کندینده
 بوگون گویا که، بیر عاشورادی؛ بوگون داناباش کندینین
 زواری کربلایه زیارته چیخیر.

صبح اولجق چاوشین مناجتی کندی احاطه ایلوب، گاه او
 محله دن سسی گلیر، گاه بومحله دن. بوتون کندی دولانوب
 و هر زوارین قاپی سینین آغزیندا مناجتی تمام ایدوب و
 خلعتینی آلوب چاوش «چایلاخ» محله سینه داخل اولوب اول
 گلدی دایاندی کربلای زینال عابدینین قاپوسیندا. وباشلا
 دی مناجتی. حیطدن اون بش-اون آلتی یاشیندا بیر اوغلان
 چیخوب بیرالینده چنق قنداب و اوبیری الینده بیرجفت
 جوراب. چاوش قندابی ایچوب، جورابی آلدی و قویدی.

تینین تر کینده کی خورجونا. زینال عابدینین قاپوسیندان
مرد اولوب گلدی دایاندی محمد حسن عمونین قاپوسیندا
و باشلادی.

چاوش مناجتینی قورتارمیشدی، حیطدن یازیق محمد
حسن عمو گوزلریندن یاش توکه-توکه چیخدی کوچهیه
و آغلیا-آغلیا چاوشین یانینا گلوب دوشدی چاوشین آتی-
نین آیاقلارینا. آت ساکت آت ایمیش؛ هیچ یریندن حرکت
ایلمدی. محمد حسن عمو بیر قذر آتین دیرناقلاریندان
اوپوب دوردی آیاقه و ساغ الینی قولتوق جیبینه اوزادوب
بو کولمیش بیر کاغذ چیخارتدی و اوزاتدی چاوشه. چاوش
تعجبلی سئوال ایلدی:

— کربلایی، بو نه در؟

آغلاماق قویمادی محمد حسن عمونی جواب ویرسون.
بو حینده حیطدن محمد حسن عمونین عورتی، چادرشب
باشیندا و اوغلی احمد هراییکیسی آغلیا-آغلیا چیخوب
یریدیلر چاوشین یانینا. محمد حسن عمو کاغذی چاوشه
ویروب دوباره دوشدی آتین دوشینه و باشلادی آیاقلارینی
اوپمگی. چاوش آرتیق تعجبله اوزونی دوتدی محمد حسن
عمونین عورتینه و سوروشدی:

— باجی، بو نه دی؟ بس هانی کربلایی نین خلعتی؟

عزت آغلیا-آغلیا جواب ویردی:

— قارداش، محمد حسن عمونین آنینا یازیلما میشدی
کربلایی اولسون. الله باعثین بالالارینی مهلر قویسون!
محمد حسن دوردی آیاقه و گوج ایله دایانا-دایانا دیدی:
— آپار، قارداش، آپار... بو عریضه نی آپار... آپار حضرت
عباسه، آپار... من گیده بیلمه دوم... گیده بیلمه دوم. قویما-
دیلار. منی قویمادیلار. منیم ایشگیمی اوغورلادیلار، یدیلر.
ساندیلار... آپار عریضه نی، آپار. من گیده بیلمه دوم...

عزت آغلیا-آغلیا باشلیوب، محمد حسن عمونین سو-

زینی کسدی:

— چاوش، آپارارسان او عریضه‌نی حضرت عباسه،
 گرك منیم اریمی بو یولدان بی نصیب ایلینه حضرت
 عباس اوزی غنیم اولا. امام اوزی غنیم اولا..

چاوش قولتوق جیبیدن بیر دسته کاغذ چیخاردوب
 محمدحسن عمونین عریضه‌سینی قویدی کاغذرین ایچینه..
 کاغذدسته‌سینی قویدی قولتیقینا و آتین باشینی چوندروب
 مهربانلق ایله دیدی:

— عمو، باجی، هیچ اور گینیزی سیخمایین «در دفع خدنگ
 ستم گردش گردون بهترز کفایات الهی سپری نیست»*
 هیچ غم یمین نه ایلک، بو ایل اولمادی، انشاءالله، الله
 سلامتلیک ویرسه، اجلدن امان ویرسه، انشاءالله گلن ایل
 گیدم‌ریک. هیچ غصه ایلمه‌یین. سوز یوخ، هر کس که، سیزی
 بو مبارک یولدان، بو ثواب یولدان قویوبدی، سیزه مانع
 اولوبدی، البته، الله تعالی اونا غضب ایلیمه‌جک. ایلر-ایلر،
 اولماز که، ایلمه‌سون. نیجه که، ایلمه‌مز؟ مگر بونلار هامیسی
 ظرافت‌در؟! بونا کربلا یولی دییرلر. خیر، خیر، ابداً
 اور گینیزی سیخمایین. انشاءالله، عریضه‌نیزی ده یتوره‌رم.
 انشاءالله، درجه قبوله‌ده یتیشر.

چاوش آتینا بیر قمچی وروب باشلادی مناجتی. محمدحسن،
 عورتی و اوغلی بیر قدرده دوروب آغلیا-آغلیا قایتدی‌لار ایوه.
 گون اورتا وقتی ایدی. کربلایی‌لرین جمعیه‌سی
 دسته‌دسته کن‌دین کنارینه قبرستانین یانینا یغیشوب
 دوزولمیش‌دی‌لر یکه میدان‌ه که، امامزاده‌نی زیارت ایلوب
 چیخسونلار. بورادا آرتیق جمعیت وار ایدی. عورت‌قاریشمیش-
 دی کیشی‌یه، کیشی عورته. کیمی پیاده، کیمی آتلی. بعضی

* فلکین ظلم اوخونو دفع‌ایتمک ایچون اللهم اراده‌سپندن یاخشئ قالخان

یوخلور.

آغلیردی، بعضی گولوردی. اما آغلایانلارین چوخوسی عورتلر ایدی. چونکه عورتین اورگی یوخا اولار. بعضی سینین قارداشی گیدیردی، بعضی سینین آتاسی، بعضی سینین اوغلی و بعضی سینین اری. آتلارین کیشنه مگی، ایشکلرین آنقیرتیسی، عورتلرین و اوشاقلارین آغلامقی بیر-بیرینه قاریشوب عرشه قالخیردی.

کربلائی لار امامزاده زیارتینی تمام ایدوب یغیشدیلار میدان و قوم-اقربالریله قوجاقلاشوب، اوپوشوب و آغلاشوب میندیلر آنلاری و حاضر اولدیلار گیتمگه. چاوش میدان چیخوب آخرنجی مناجاتی باشلادی که، یعنی چیخموق وقتیدر. بو حینده چاوشین یانینه ایکی عورت یریدی. ایکسی ده آیاق یالین و قاره چادرالی. بو عورتلرین بیرسی اوجا ایدی، بیرسی آلچق. هر ایکسی آغلیردی. بونلار چاوشین یانینا یتیشوب هر بیرسی چادرشبین آلتیندان بیر بوکولی کاغذ چیخاردوب اوزاتدیلار چاوشه. چاوش مناجتینی کسوب، باشینی اگدی آشاقه و کاغذلری آلدی. چاوش سورو-شدی که، بو کاغذلر نه کاغذی دی. عورتلرین هر ایکسی جواب ویردیلر که، بو عریضه دی حضرت عباسه.

چاوش قولتوق جیبیندن کاغذ دسته سینی چیخاردوب عورتلرین عریضه لرینی همچنین داخل ایلدی کاغذ دسته سینه و دوباره قولتوق جیبینه قویوب باشلادی مناجتی. بو عورتلرین ایکسی نیده بیز تائیریق. اوجا عورت زینب دی؛ بیریده خدایار بگین عورتیدر. یعنی شریعت به خساق ایکسی ده خدایار بگین عورتی. بیر کهنه عورتی دی، بیریده تازا عورتی دی.

کربلائی لار اوز قویدی قراختن* یولی نا و جماعت یاواش-یاواش، دسته-دسته و تک-تک اوز قویدی کنده.

زینب آغلایا-آغلایا گلدی ایوینه و قیزلارینی چاغیروب
بونلارین هر ایکسیسی نی آلدی قوجاقینا. چونکه اوزی
آغلامقدان ساکت اولمامیشدی، اوشاقلاردا آنالارینه باخوب
آغلیردیلار.

فضه آغلایا-آغلایا گوزلرینین یاشینی سیلوب، مات-مات
آناسینین اوزینه باخوب آخری سوروشدی:
—آنا، سن الله، نیه آغلیرسان؟

زینب جواب ویرمه‌دی. آنجق چارشوینین اوجیله گوز-
لرینین یاشینی سیلوب «لعنت شیطان» ایلدی. فضه دوباره
سوروشدی و زینب آخری لاعلاج قالبوب جواب ویردی:
—بالا، والله، هیچزاد یوخدی. ایله آتان یادیما دوشوبدی
آغلیرام.

فضه زینبین سوزونه اینانمیوب گنه سوروشدی. بو دفعه
زینب دوغری جواب ویردی؛ اما آغلایا-آغلایا جواب ویردی:
—بالا، آخر نجه آغلامیوم؟ منی ایستیرلر زورنان اره
ویرهلر. گوردین قارداشین سحر منی نه قدر دوگدی؟
دییر ایله زورنان گرك گیده‌سن خدایاربگه. بالا، به نیجه
آغلامیوم؟

فضه بیر قدر فکر ایلوب گنه سوروشدی:
—یاخشی، آنا، نه اولی گیدنده؟ گیت‌دا! نیه گیتیمیر-
سن که؟! اره گیتمک پیس زاددی؟

—بالا، منه نه اولوب اره گیدوم؟ من یکه‌لکده آروادلار
اره گیتمز لر که! قیزلار اره گیدمز لر. منه نه اولوب اره
گیدوم؟

—یاخشی، آنا، زهرابییم سندن یکه آرواددی، به نیه
او، اره گیتدی؟

زینب فضه‌نین بو سئوالینه هیچ بیر سوز تاپمادی
دیسون. بو حینده ایوه آلتی شخص داخل اولدی. دوردی
پیزیم تانیشلار داندی: قاسمعلی، کربلای سبزعلی، کربلای

غفار و ولی قلی، اما ایکسیسی نی تانی میریق. بونلارین بیر قیرخ بش، بلکه ده اللی سینده، قیرمیزی سقال، قارا پاپاخ بیر کیشی در. بو، داناباش کندینین غلاواسی کربلای اسمعیل دی. اوبیری ده ایله بو سن ده، کهنه قارا پاپاخ، قدک آرخالیق لی، آغ تومان، قارا سقال کیشی در. بودا داناباش کندینین پریخود ملاسی* ملا محمد قلی در.

زینب بونلاری گورجک قالخوب چکیلدی دوردی بوجا قدا. قیزلاردا گیدوب سوخولدی لار. آنالارینین یانینا و تعجبله گوزلرینی تیکدی لر قوناقلار. قوناقلار جرگه ایله اگلشدیلر. ملا یوخاری باشد، اونین ساغ طرفنده کربلای اسمعیل، سول طرفینده کربلای غفار؛ کربلای سبز علی، ولی قلی و قاسم علی دیوارا دایانوب دورمیش دیلار آیاق اوسته. ملا محمد قلی، کربلای اسمعیل و کربلای سبز علی چوبو. قلارینی چیخاروب باشلادی لار دولدور مقی. ملا چوبوقینی آلیش دیروب اوزونی دوتدی زینبه سمت:

— باجی، بیلیر سن نه وار؟ بیلیر سن بیز نه مطلبه گلمیشیک؟

زینب جواب ویرمه دی. ملا محمد قلی دوباره باشلادی: — بیز بورا اوندان اوتری گلمیشیک که، سنه نصیحت ایلک...

زینب ال اوستی جواب ویردی: — ملا، الله آتانا رحمت ایلسون. سیز اگر نصیحت ایلین سینیز اول باخ، او آیاق اوسته دورانا نصیحت ایلین که، منی اینجیتمه سون. بوگون منی دوگمکن اولدوروب دی. ایندی بو ساعت قابیرقالاروم آغریر.

* محله ملاسی

ملاگنه باشلادی:

یاخشى، باجى، آخرسن ایشى اویره نیه گتوریرسن که،
اوغلین سنه عاق اولسون؟
—نیه، من نه ایلیرم که؟
—سن شریعتدن چیخیرسان!
—شریعتدن چیخانا الله لعنت ایلسون!
—لعنت! لعنت!

—من نیه شریعتدن چیخیرام که؟
ملا جواب ویردی:

—سن او سببه شریعتدن چیخیرسان که، شریعتین
امورینه ممانعت قاتیرسان. ایسته میرسن که، شرایط
منکوحه نى عمله گتوره سن.
زینب جواب ویرمه دی: او سببه که، ملا دیدیگینی اصلا
باشا دوشمه دی.

ملاگنه باشلادی:

—مگر سن مفهوم دگل سن که، ایمدی خدایار بگین
زوجه حلالی سن؟ مگر بو صدا سنین هوش گوشنا تبلیغ
اولونمیوب؟

زینب جواب ویردی:

—یعنی دییرسن که، من خدایار بگین آروادیام. یاشخی،
من کیمه خدایار بگه گیتیمک راضی چلیقینی ویردوم که، من
اونین آروادی اولوم؟

قاسمعلی الینی سینه سینه ووزوب دیدی:

—باخ، منه ویرمیسن. سن مگر منی وکیل ایلمه دین
بو کیشی لرین اوز یانیندا؟ منی وکیل ایلدین. بو یکه
شئی دانمق اولار؟

زینب بیر آه چکوب دیدی:

ياخشى، نه دپيرم که، سيزدين اولسون.
ملا باشلادی:

—چوخ عجب. اپمدى سن ايله منيم اوز يانيمدا اقرار
ايلدين که، قاسمعلی نی سن اوزین وکیل ایلیمسن. پس
دخی سوزین نهدر، نه سببه گیدوب اوز خواهشین ايله
ارینین ایوینه داخل اولمیرسان؟ دپیرسن گرک سنی زورنان
آپارالار؟ بدناملیق ايله آپارالار؟ رسواچیلیق نان آپارالار؟
غللوا چوبوقین کلی نی یره بوشالوب دوباره باشلادی
دولورمقی و اوزونی زینبه ساری چوندروب اوجا سسیله
و غیظن دیدی:

—باخ، آی آرواد، گوزینی آچ گوزومین ایچینه باخ.
قاضی دونن منه کلغذ یازوب. خدایاربک شکایت ایلوب که،
منیم عورتیم زینب منیم ایویمی قویوب گیدوب اوز
اوینده اولور، منه اطاعت ايله میر. قاضی منه کلغذ یازوب.
اگر سن اوز خواهشین اینان گیدوب ارون ایوینده اوتور-
ماسان، سنی من ایت اولیسی کیمی سورودوب آپاتدوررام! لاپ
یقین ايله و عقلینی ییغ باشینا!
زینب بیر سوز دیمه دی. اما قیزلاری هر ایکیسی
باشلادیلار آغلامقی. نوبه یتیشدی ملایه. ملا اوزینی زینبه
ساری دوتوب باشلادی گنه نصیحتی:

—یوخ، یوخ، اللهه خوش گیتمز. سن ناحق یره اوزینی ده
مشقته مبتلا ایلیرسان، اوشاقلارین ده اور کلرینین سیخیلمقینا
باعث اولورسان. یوخ، یوخ، بيله ایلمه، عقلینی ییغ باشینا
و دینمز سویله مز یغیش، گیت اوتور ارین ایوینده. یوخسا
ايندی دخی ایش قورتاروبدی. سن ايمدی خدایاربگین
زوجه سی سن. سنین هیچ اختیارین یوخدی بو باره ده کم
اعتنالیق ایلیمسن. اگر ایستیرسن که، شریعتنه عمل ایلیمسن،

ایشین حقیقتی بودر که، من دییرم. اگر منه اعتقادین وار، اینان. یوخسا اعتقادین یوخدی، اینانما. اوزین بیل، اگر ایستیرسن که، سنی سورویه-سورویه آپارالار، قوی آپار-سونلار، دخی سوزوم یوخدی.

بو سوزلری دییوب ملامحمدقلی چوبوقی اوزاتدی کیسه‌نین ایچینه و دولدوروب چیخارتدی و کربلای اسماعیله سمت بیر قو اوزادوب آلیشدیردی، قویدی چوبوقین اوسته و باشلادی نصیحتی:

—یوخ، باجی، عقلینی ییغ باشینا. ایمدی سن گوریر-سن که، ایش لاپ قورتاروبدی. سن ایمدی خدایار بگین عورتی سن. شریعت هیچ وعده عورته او اختیار ویرمیر که، اوتورسون اوزایوینده و ارینین سوزوندن چیخسون. سوز یوخ، سن ایمدی گیتمزسن، منده یازارام نچرنیکه که، فلانکسین عورتی تجاوز ایدوب شرایط زوجیه‌نی عمله گتیرمیر. بیلیرسن اوندا نه اولار؟ اوندا او اولار که، نچرنیک پریستاوی گونده‌ر، سنی قولی-قیچی باغلی گونده‌رلر شهره که، نچرنیکه جواب ویره‌سن. نیه‌سن ایشی اویره یتیره‌سن که سنی بی آبروچیلیق اینان آپارالار شهره، دوست گوره غمگین اولار، دشمن گوره سوونه؟! غلاوا باشلادی:

ایمدی نه دییرسن، بیزی معطل ایلمه. اگر گیدیرسن، اوز خواهشین ليله گیت، یوخسه گیتمیرسن، من بیلدو گیمی ایلیوم. واللہی، باللہی، گوزینی آچ، گوزومین ایچینه باخ. سونرا پشیمان اولارسان.

زینب بیر سوز دیمیوب ایرلیکی حالتده دور میشدی آباق اوسته. بیر بيله سوزدیکی ساکت‌لیک-راضی‌چیلیق علامتی‌در. اوتورانلاردا بیر بيله شئی باشا دوشوب دور دیلار

آیاقه که، گیتسونلر. اؤل کر بلای اسمعیل دوردی و قمچی-
 سینی زیننه سمت سیلکه لیوب بو طور حربه- قداقه کسدی:
 — باخ، آی آرواد، ایندی بیز گیدیریک. آخشاما کیمی
 مهلت ویریرم. آخشام قاسمعلی نی گونلر هجگم که: سندن
 یاچه، یا یوخ جوابینی آلسون. آند اولسون او بیزی
 یلر ادا، اگر ناز- غمزه ایلپه سن، من سنی قویمارام که،
 بو کتده باش دولاندوراسان. آخری هیچ اولماز ساگوتوروب
 نچرنیکه یازارام که، فلان آرواد اریندن کوسوب گیدوب
 پیس یولا دوشوبدی. آند اولسون او پروردگاره که، یازارام.
 جمعیه سی چیخدی ایشیکه ولی قلی دان سوای. ولی قلی دا
 شهادت بار مقینی آناسینین اوسته قوزیوب دیدی:

— باخ، آی آنا، من سنه دیرم که، قاسمعلی یه یوخ جوابی
 ویرسن، من ایله بو گون آیریلوب گیده جگم قین آتام گیلده
 قالاجقم. بیر آیدان دا سونرا اوزومه طوی ایدوب دخی سنه
 آنا دیمیه جگم و السلام. ایمدی هله خدا حافظ.
 ولی قلی دا چیخدی.

زینب ایشی چوخ پیس یره گلدی دایاندی. هر زاد
 بیر یانا، ولی قلی نین آجیق ایلوب آیریلماقی و ایوه
 گلیمه مگی بیر یانا. یازیق عورت نه ایلسون؟ مگر او کیشی
 سیز اوتوشر؟ اوندادا بوجور ولایتده. غرض، بو مصیبت
 بویوک مصیبتدی.

زینب بوجاقدا آیاق اوسته دورمقدان لاپ یورولدی.
 قیچلاری آغریوب سیزیلدی دیلار. کیشی لر چیخان کیمی
 گلدی اوتوردی و اوشاقلارینی آلدی قوجاقینا. بی نوا
 بالالار آغلامقدان لاپ یورولمیش دیلار. قیزلارین هر ایکسی
 زینب قوجاقیندا شیرین یوخلادیلار. زینب بیر قدر آغلیوب
 باشینی دایادی دیوارا و جومدی فکره.

من ایسته‌میرم زینبین ایندیکی حالینی سیزه معلوم
ایلوم، اونین دردینی سویلوویوم، اونین فکر خیالینی و
غصه‌سینی و قلبینین سیخیلمقینی آچوب بیانه‌گتوروم؛ او
جهته ایسته‌میرم که، قورخورام سیزی‌ده آغلامق دوتا.
اما نه ایلک، من گنه‌گرك بورجیمی ادا ایلیم.

زینب ایندی بو ساعت قالمیشدی ایکی دیوارین آرا-
سیندا؛ بیر اوطرفدن سیخیردی، بیریده بو طرفدن.
نه قدر چالیشیردی بو ایکی دیوارین آراسیندان بیر طور
ایله، بیر فن ایله چیخوب قاچسون، اصلاً ممکن اولمیردی.
بو دیوارلارین بیر خدایاربگه گیتمک‌دی، بیریده
گیتمه‌مک‌ایدی.

خدایاربگه گیتمک فکری زینبی اوجهته دیوار کیمی
سیخیردیکی، زینب خدایاربگدن ایله ایر‌گنیردی، نیجه‌که،
انسان قورباغادان ایر‌گنیر. پس نیجه‌که، انسانه قورباغانی
اله‌آلوب قوینونا قاتمق ناگواره‌گلر، ایله‌ده، بلکه بوندا-
دان آرتیق، زینبه خدایاربگین ایری بورنی‌نا و کیفیر
صفتینه باخوب، اونا ار دیمک ناگواره و ناخوش گورو-
نوردی.

خدایاربگه گیتمه‌مک فکری‌ده زینبی او سببه دیوار کیمی
سیخیردیکی، زینبه، سوزین واضحی، آرتجق خوف یوز
ویرمیشدی. هنر گرك بو گوپولتونین، بو اذیتین، بو
رسوایچیلیق، بو حربه-قدقه‌نین، نچر نیکیین، ملانین، غلاوانین،
شاهدلرین، جماعتین و ولی قلی‌نین قباقینا چیخوب تاب
ایلسون وکله کلیه وورسون. بو هنر نه اینکه زینبین،
بلکه اونین ننه-باباسینین دا قومسیندهن فعله گلمزدی. یعنی
انصافاً نه ایلسون یازیق زینب؟ بیر یاندان ولی قلی
آیریلوب قویوب گیده‌جک. پس اکین نیجه اولسون؟ مالار

نیچه اولسون؟ ایو-ایشیک، زمی، آل-ویر نیچه اولسون؟ بیر
 یاندان شهره گیتیمک و نچرنیک یانیندا بی آبرو چیلیق
 ایله جواب ویرمک درد. یاخیر، اولابیلر که، غلاوا زینبی
 هیچ شهرده گوندر مسون. حاضر قاضی اونا رسمی اظهار-
 نامه گوندر وب. ایندی بو ساعت غلاوانین کئی اختیاری
 وار زینبی ویرسون قاسمعلی نین دالینا و آپاروب سالسون
 خدایار بگین ایوینه. غلاوادا، سوز یوخ، ایلیه جک. اول،
 اوندان اوتری ایلیه جک که، بو ایشلر اونین بورجودر.
 ایکینجی ده که، بیزه معلومدر که، خدایار بگین آناسینی صیغه
 ایلوبدی. بس خدایار بک اولور اونین اوگهی اوغلی. پس
 ایله ده یقین که، غلاوا بو ایشین اوسته دوشوب، هر یوله
 اینن اولمیش اولسه، بو ایشی آشیراجق. زینب اوزی
 عقلی کم عورت دگل، بونلارین هامیسینی چوخ یاخشی
 باشا دوشیردی.

ایکی ساعت تمام زینب بیر جور خیالاته مشغول ایدی که،
 قاپی آچیلدی. قاسمعلی گیردی ایچری.

— نه دییر سن ایندی، باجی؟ سوزین نه دی؟ من ایندی
 گیدوم غلاوايه نه دییوم؟ راضی سان، یا یوخ؟

ایندیکی حالتده زینب بنزیردی بیر ایله شخصه،
 هانسی که، زهر شیشه سینی قباقینه قویوب باخیرو بیلیمیر نه
 ایلسون: ایچسون، یا یوخ. ایچمه سه، درد، غصه و غم اونى
 اولدور هجک، ایچسه زهر اولدور هجک. «پس مصلحت بودر که،
 ایچوم»-دیوب شیشه نی چکیر باشینا.

زینبه راضی چیلیق جوابی ویرمک زهر ایچمک منزله-
 سینده ایدی. ایله که، قاسمعلی سئوالینی بیرده تکرار ایلدی،
 زینب هامی گوجینی ییغوب و اوزونی قیریشدیروب جواب
 ویردی:

— راضی یام.

ختامة

أحوالاتدان اوج ایل کچوب، دوردمجی ایلہ آیاق قویوردی. قیش فصلی ایدی. کوچک چیلله نین چیخمقینا اون گون قالیردی. گون اورتا وقتی ایدی. هوا خوش ایدی. هر چند هوا ده بیر آز سازاخ واریدی، اما گونین تأثیری بیلنیردی. هوا خوش اولمق جهتہ کتدیلر دیوارلارین دیبینہ دوزولوب و یاننارینی یره ویروب مشغول ایدیلر صحبتہ. محمدحسن عمونین دامی نین دالیندا، دیوارین دیبینہ اوج-دورت کیشی اوتوروب دانشیردیلار. بو حین ده کوچہ ایلہ بیر غریبه کتدی، قباقیندا بش-اون یو کلی ایشگین یولنان کچیردی. ایشک لر یاوقلاشدیلار و ایستیردیلر کچسونلر. اوتورانلارین ایچیندن بیر قوجا کیشی قاچوب و ایشک لرین ایچینہ اوزونی سوخوب بیر چال ایشگین باشینی قایتاردی و دوردی دقتیلہ ایشگین او یوزینہ، بو یوزینہ باخمقہ. ایشکلرین صاحبی البت ایلہ گمان ایلدی کہ، قوجا کیشی ایشک آلمق ایستیر. قاچدی قباقہ و اوبیری ایشکلرین باشینی «چوچه» دییه-دییه قایتاروب ساخلادی یولین اورتاسیندا و گلدی چال ایشگین یانینا. قوجا کیشی گاہ ایشگین قباقینہ کچیر، گاہ دالینا کچیر، باشینا باخیر، قیچلارینا باخیر، قویروقینا باخیر. سونرا دا آغزینی آچدی، دیشلرینہ باخدی. ایشگین صاحبی باشلادی ایشگی تعریف لمگہ:

— آند اولسون اللهہ، بیلہ ایشک اولماز. بو ایشکدن هنر اسگیک دگیلر. گوریرسن نہ قدر یوک چاتمیشام؟ دوز یتدی پوت یوکدی. اگر آلمق مثیلین اولسہ، سنہ اوجوزدا ویرہرم.

قوجا کیشی گنہ ایشگین آغزینی آیروب دقتیلہ آغزینا باخاندان سونرا باشینی قوزادی و اوزونی دوتدی ایشک صاحبینہ:

— قارداش اوغلی، بو ایشگی سن کیمدن آلمیسن؟
— عمو، نه وهجینه کیمدن آلمیشام! هیه آلاجقسان آل،
آلمیاجقسان قوی گیدوم، منی آوارا ایلمه. قوجا کیشی نین
یولداشلاریدا بیر زاد باشا دوشوب دوروب گلدیلر
یاووقا.

قوجا کیشی اوزونی اونلارین بیر یسینه دوتوب دیدی:
— مشهدی اوروج عموغلی، گل بیر سنده بو ایشکه
باخ، بو ایشک منی بیر آز شکه سالیر.
گورونیرکه، ایشک صاحبی اوزیده بیر زاد دویدی.
چونکه قوجا کیشی بو سوزی دیین کیمی ایشگین دالینا
بیر ایکی دگنک ایلیدیروب ایستدی ایشگی سوروب
گیده. اما قوجا کیشی قویمادی. مشهدی اوروج دا قوجا
کیشی کیمی ایشگی دقتیله وراورد ایلپیوب اوزونی
دوتدی قوجا کیشی یه:

— محمدحسن عمو، من بیلیرم سنین شکه دوشمه گینی.
سن بو ایشگی اوز ایشگینه اوخشادیرسان. گنه ایشک
صاحبی ایشکه بیر - ایکی دگنک یندیروب ایستدی سوروب
گیده. محمدحسن عمو و مشهدی اوروج قویمادیلار. قالان
کتدیله یغیشدیله و ایشگی احاطه ایدوب باخیردیله
ایشگین او یوزینه بویوزینه. محمدحسن عمو اوزونی ایشک
صاحبینه دوتوب دیدی:

— قارداش اوغلی، سنی آند ویریرم اون ایکی امامه،
دوغروسینی دی گوروم، بو ایشگی کیمدن آلمیسان؟

— عمو، آند اولسون اللهه، من بو ایشگی ایمدی دوز
بش ایلدی قاراباغلی دان آلمیشام اون بیر مناته.

بیر آز وقتده ایشگین باشینا بلکه اللی آدام جمع اولدی.
هر یتیشن که، محمدحسن عمو نین ایتن ایشگینی تانیردی، —
تصدیق ایلدی که، بو ایشک محمدحسن عمو نین ایشک
ایشگی در. محمدحسن عمو یاپیشدی ایشک صاحبی نین
یاخاسیندان چکه - چکه چیخارتدی آداملارین ایچیندن که،

آپارسون غلاوانین یانینا. غلاوا همان کربلای اسماعیل ایدی. محمدحسن الینی ایشکچی نین قورشاقینا سالوب چکه-چکه آپاریدی. بو حینده خدایاربک باشیندا شکاره پاپاخ، اگننده ماهوت چوخا، آغ تومان و الینده زوغال آغاجی دونگه دن چیخوب و جمعیتی گوروب یاووقلاشدی آداملارین ایچینه. محمدحسن عمو احوالاتی نقل ایلدی و شکایتینی ایلیندن سونرا خدایاربک آداملاری آرالیوب گلدی ایشگین یانینا و دقتیله او طرفینه-بو طرفینه باخوب ایشگی تانیدی.

— بلی، دوغریدی، بو محمدحسن عمونین ایشگی در. —
سونرا اوزونی ایشکچی یه دوتوب سوروشدی: — اده، بو ایشگی سن هاردان آلمیسان؟

ایشکچی محمدحسن عمو یه ویردیگی جوابی خدایاربگه ده ویردی. اما گوزینه دوندو گیم خدایاربک دگنگی قالدیردی گویه، نه یمیسن تورشولی آش ایشکچی یه بیر آغاج، ایکی آغاج، اوچ آغاج... تا او قدر ووردیکی، یازیق کیشی دوشدی خدایاربگین آیقلارینا و باشلادی یالوارمقی که، ایشگی آلسون، دخی اونی دویمه سون.
بوجور ایشک تاپیلدی.

خدایاربک قاسمعلی نی قوشدی ایشکچی نین یانینا که، آپاروب اونی کندین کناریندان اوتورسون قیراقه و برک-برک ایشکچی یه تاپشیردی که، بیرده بورالارا اوزو کمه سون. محمدحسن عمو خدایاربگه دعا ایلیه-ایلیه ایشگی سوردی و آپاروب قاتدی طویله سینه. اما تعجبلی شئی بودور که، ایمدییه کیمی محمدحسن عمونین اوغلی احمد گورونمز. ایمدییه کیمی که، بو قدر قیشقیریغا بو قدر جمعیت یغیشوب نه احمد آداملارین ایچینه گلدی، نه محمدحسن عمونین عورتی باشینی قاپودان ایشیگه اوزاتدی که، گورسون بونه معرکه در.

أحمدده اولوبدی، محمدحسن عمونین عورتی ده اولوبدی.
أحمد بیلدیر بوغاز آغریسی دوتوب اولدی. آناسی دا اونین
ایکی آی غصه سینی ایللیوب آخری بیر درده مبتلا اولدی
و عمرینی باغیشلادی محمدحسن عمویه. اما محمدحسن عمو
ایمیدییه تک آند ایچیرکه، احمدی ده، عورتینی ده ایشگین
دردی اولدوردی.

غرض، ایشک تاپیلدی.

ایشگی محمدحسن عمویه تائیشیروب خدایار بک آداملارین
ایچیندن چیخدی و گلدیگی دار کوچه ایله گیدوب بیر یکه
دروازه دن گوردی بیوک حیطة. حیطین سول طرفینده
ولی قلی اگنینه جیندیر قداک آرخالیق و باشیندا کهنه بوز
پاپاق، کورک ایله پهن سریردی. خدایار بک ولی قلی نین
یائیندان دوز کچدی و ساغ سمتده سکی نین یائیندا
دوروب چاغیردی:

— آی قیز، زیبا، او لولگینی بیر گتور منه.

ایو قاپوسی آچیلدی. یتدی-سککیز یاشیندا بیر گویچک
قیز اوشاقی الینده لولگین ایشیگه چیخوب، گتوردی لولگینی
خدایار بگین یائینا قویوب تیترییه-تیترییه قایتدی ایوه
خدایار بک باشلادی دستمازی.

بو قیزی بیز تانییریق. بو قیز زینبین قیزی زیبادر.
زیبائین اوست-باشینا باخان کیمی گورسنیردی که، بو
قیز یتیم قیزدی. اول بوحر که، پالتارینین هامیسی کهنه-
لیگیندن باشقا اوز که اگنینه چیخما پالتارا اوخشیردی.
سولمیش قیرمیزی چت دن دیز لیک زیبائین آیاقلارینین اوسته
دوشمیشدی. اما اوزینینکی اولسیدی، گرک کودک اولیدی.
کهنه قارالاسگردن آرخالیق گیین و اوزون اولمق جهته
همچنین اوز که آرخالیقینا اوخشیردی. باشیندا وار ایدی
کهنه قارمچارقات، آیاقلاریندا یکه کیشی باشمقی.

خدایار بک دستمازی آلوب گوردی ایچری.
خدایار بک گیره نیر بیر خیردا آغ اوطاقدی. یوخاری

باشدا كورسى قويولوبدى. كورسینین اوسته سالینوب رغبتلى يکه يورغان، يوزغانین اوستن رغبتلى جئجیم. اوطاقین ایشیق گلن یری ایکی خیردا آقوشقادى. آقوشقالار تازه آقوشقایه اوخشییرلار. قالان اوچ دیوارین هر مسینده ایکی طاقچه، طاقچهلاردا دوزولوب مجرى، مس و چینی قاب، بوخچا. بیر طاقچهده وار بیر قلیان. سول سمتیندن دیوارا ایکی-اوچ مس مجمعی دایانوبدى. فرشہ سالینوب اوچ-دورت تیکه پالاز و گوبوت کند خلیچهسى. کورسینین اوسته نیمچه و اوسته قويولوب سموار. سموار تازه دمه قويولوبدى. خلاصه کلام بو ایوکنده گوره چوخ سلیقهلى ایودر.

خدایاربك اوطاقه گیرنده یوخاری باشدا كورسى به بیر جوان عورت اوتورمیشدی. بو عورتین اولار اون دورت، اون بش سیننی؛ آرتیق اولماز. بو عورتین گویچك لیگی و چیرکینلیگی بار مسینده. هیچ بیر سوز دیمك اولماز. سببی اودر که، بو عورت اوزینه او قذر انیک کیرشانه راسخ و گوزلرینه او قذر سرمه چکوب که، اصل صورتی بزکلرین ایچینده لاپ گیزلنوبدی. غرض، بو جوان عورت اوزینه کندییه لاییق بزك ویروبدى.

خدایاربك کئچدی اوتدی کورسینین یوخاری باشیندان. جوان عورت کورسینین اوسته قباقینه ایکی استکان قویوب مشغول ایدی اونلاری یویوب دسمال لامقه.

قاپی دان گیره ن یرده، ساغ طرفده دورمیشدی زیبا، قوجاقیندا اوشاق یورقانه سینا بوکولمیش قیز اوشاقی. اوشاق آغلییردی. زیبا اونسی اؤتمقدن اوتری آتیلوب دوشیردی و اوز-اوزینه مقلدیا-مقلدیا اوشاقین آغلامقینن دمیئی تونوردی.

جوان عورت بیر استکان چای توکوب قویدی خدایار-بگین قباقینه، بیر استکان توکوب قویدی اوز قباقینه؛ سونرا زیبائی چاغیروب اوشاقی آلدی و سالدی دوشینه.

اوشاق آوندی. زیبا چکیلدی دوردی کنارده و دیوارا
دایانوب اللرینی سالدی یانینا.

خدایاربك استکانی چکدی قباقینا و دالینی گنه یوکه
تکیه ایلوب اوزونی دوتدی زیبایا:
— قیز، آنان گنه آغلییر؟

— آنام ايله ها آغلییر. آغلامقدان گوزلری لاپ تونو-
لوبدی.

خدایاربك خا-خا-خا چکوب گنه دیدی:
— خا-خا-خا... نیه آغلییر؟ اری کربلایی حیدر یادینا
دوشوب؟

قیز جواب ویردی:
— یوخ، داداشیمدان اوتری آغلییر، سندن اوتری
آغلییر.

— خا-خا-خا... منی یعنی او قدر ایستییر؟
— یوخ، ایستمکدن اوتری آغلامیر. دییر منی بوشا-
سون.

قیز بو سوژی دیین کیمی گویاکه، خدایاربگی بیر
ایلان سانجدی. خدایاربك جلد آیاقا دوروب هجوم چکدی
زیبائین اوسته. قیز ایودن چیخوب قاچان وقتده آیاقی
ایلشیدی آستانیه، اوزی اوسته دگدی یره. خدایاربك
یتیشدی زیبائین باشینا، گوزونه بیر-ایکی یومروق
ووروب باخدی گوردی که، قیزین بورنیندان قان گلیر.
حیطدن ولی قلی نی چاغیردی که، باجی-سینی گوتوروب
آپارسون ایولرینه و اوزیده توشیه-توشیه، رنگ-روخی
قاچمیش گلدی اوتوردی یرینه. جوان عورت اوتوردوقی
یرده اوتوروب دینمز-سویلهمز واقعهیه تماشا ایلیردی.
ولی قلی یاپیشدی زیبائین الیندن و هر ایکی سی اوز
قویدیلار ایولرینه سمت.

خدایار بك بو سوزدن اوتری حال طبیعیدن چیخدی که،
زیبا دیدی: «آنام دییر منی بوشاسون».
لازمدر احوالاتی تفصیلاً نقل ایلمک.

* *

زینب خدایار بگین ایوینده آلتی آی یاریم قالدی و بو
آلتی آی یاریمین عرضینده زینبین آنادان امدیگی سود
بورننین دلیک لریندن گلوب توکولدی. خدایار بك اونو
اینجیتمکده ایدی. خدایار بك چوخ تدبیرلی آدام ایدی.
زینبی اینجیتمکلیکده خدایار بگین تک بیرجه مرامی
واریدی. خدایار بگین قصدی زینبین و صغیرلرین وار-
یوخینا، پولونا و ملکینه صاحب اولوب زینبی چوله اوتورمک
ایدی. زینب اوزی چوخلان بونی باشا دوشمیشدی. اما
نه قدر خدایار بك اونسی بو خصوصده اینجیدوب دارا
قسنیردی، دوگوردی، سوووردی، اما زینب هر اذیته
تابلاشوب خدایار بگین تکلیف لرینه ابداً راضی اولمیردی.
آخری ایش او ییره چاتدی که، خدایار بك زینبی
سوووندوردی و بیر قارانلیق داما قاتوب اونسی آج و
سوسیز ساخلادی که، بلکه یوموشانا. اما داشی دا بو طور
سیخسان یوموشانار. زینب آخری یوموشاندی. خدایار-
بگین نه قدر که، آرزوسی وار ایدی، هامی سی برآورده
اولدی. اما زینبده بو امره بیر شرطله راضی اولدی.
شرط بو اولدی که، خدایار پوللارا صاحب اولان کیمی
زینبی بوشاسون. خدایار بك الینی قرآنه باسوب آند
ایچدی.

او پوللار که، زینبین اختیاریندا ایدی، بعضی سینی
زینب ییره قویلوویوب گیزلمیشدی، بعضی سی اوزگه ده
ایدی. بونلار هامی سی یتیشدی خدایار بگین تحویلینه.
و بوندان علاوه، خدایار بگه گنه چوخ زاد یتیشدی: قزیل،
گومیش، پالتار، فرش، مس قاب-قاشیق و بوجور شئیلر.

خلاصه کلام زینب مرور نان اری کر بلای حیدرین ایوینی
 داشییوب تو کدی خدایار بگین ایوینه. ولی قلی نین بو بار ده
 هیچ بیر سوزی یوخ ایدی. ولی قلی دیپردی که، هر نه
 اولور- اولسون، آنجق اونین یاری سلامت اولسون. ولی قلی
 نه اینکه بو ایشده مانع اولموردی، بلکه هله خدایار بگه
 کمک لیگی ده پردی.

خدایار بک زینبین، صغیر لرین و ولی قلی نین دولتینه
 مالک اولان کیمی زینب آخری آر زوسینه یتدی؛ یعنی
 خدایار بگین ایویندن یغیشوب گلدی اوز ایوینه. هر چند
 ایمدی زینبین ایوینده ایکی حصیر دن باشقه بیر شئی
 یوخ ایدی، اما زینب ائله بیلدی اونی ملائکه لر جهنمدن
 چیخاروب بهشته داخل ایله دیلر.

زینب خدایار بگدن آیریلان کیمی خلق ایله بیلدی که،
 زینبی خدایار بک بوشویوبدی. نه اینکه خلق، بلکه زینب
 اوزی ده، ولی قلی دا. غرض، هامی زینبی بوشانمیش بیلپردی.
 اما زینبی خدایار بک بوشامامیشدی و ابداً بوشامازدی.
 سببینی ایمدی اوچ- دورت سطر دن سونرا عرض ایدم ریک.

اما سوز بوراسیندادر که، ایمدی زینبین ایشی دخی
 پیس یره گلدی چاتدی. بهار آچیلان کیمی خدایار بک
 زمی لره جوت گوندروب باشلادی سور دورمگی. اکیلیمیش
 زمی لری اوزی اوز مالی کیمی بیچد پردی، دویدوردی و
 مداخلی اوز باباسیندان قالان مالی کیمی گتوروب توکدیر-
 دی ایوینه. زینب قالدی آج و چیلپاق و صاحبسیز. بو اوقات
 فضا قیزی اولدی. زینبین دردی دخی ده آرتدی. کیم
 بیلسون، بلکه یازیق قیز آجیندان اولدی؟!۱

آخری خدایار بگین یازیق عورته بیر آز رحمی گلدی.
 ولی قلی نی اوزونه چوتچی، زیبانی قاراباش توتدی که،
 زینبین ایشی بیر آز یونگول لشسون. ولی قلی یا و زیبایه
 خدایار بک او قدر اجرت تعیین ایلدی که، زینب آجیندان
 اولمه سون.

خداياربك ايكي سببدن اوترى زينبى بوشامادى و بوشامازدى. خير، بوشامازدى. خداياربك چوخ عقللىدى. اولان اوندان اوترى بوشامازدى كه، هله زينبين وقتى لاپ كچمه ميشدى كه، خداياربك اوندان ال اوزيدى. اگر زينبين خداياربگه بير تيكه محبتى اولايدى، هيچ خداياربك اونى ايويندن كنار ايلمزدى. گرگ انصافنان دانيشمق. زينبين كنار اولماقليغينا زينب اوزى باعث اولدى. اوندان اوترى كه، خداياربگين ايوينه گلندن زينبين اوزى اصلا قطعاً گولمدى. ايكينجى سى او سببه خداياربك زينبى بوشامازدى كه، قورخوردى شرير آداملارين بيريسى زينبى آلا و باشليا خداياربگدن صغيرلرين مال-ملكينى ادعا ايليه. بو ايكينجى سببه گوره بوشامق اورتاليقا گلنده خداياربك آز قاليردى دهلى-ديوانه اولسون. هر كس اونين يانيندا بوشامق صحبتى سالسيدى گرگ دويونجا كوتك ييىدى.

پس زيبانى خداياربك بو سببه قووالادى و دويوب بورنىنى قاناتدى.

زينب خداياربگين ايويندن گيدندن ايكي آي سونرا عورتنى اولدى و خداياربگه ايولنمك لاپ واجب اولدى. خداياربك چوخدان قاسمعلينين باجى سيني گوز آلتى ايلميشدى. مختصر قاسمعلى بو شرطله راضى اولدى كه، خداياربك ده اوز قيزينى ورسون قاسمعلى يه. خداياربك خوشحالليقنان راضى اولدى.

اول ولى قلى چوخ آتيلوب دوشدى، آغلادى، سيزلادى، بير آز غصه ايلدى. اما خداياربگين قورخوسيندان احوالينى اصلا بروزه ويرمدى. بير آز كچدى هر بير شئى ياددان چيخدى. سونرا ولى قلى اوزى ده باشا دوشدى كه، اونا هله هامى سيندان واجب چورهك قازانمق؛ پوخسا نوكر نهدى، ايولندى نهدى؟!

پس ایملدی کورسی نین باشیندا اوتوران اننیقلی،
کیرشانلی جوان عورت قاسمعلی نین باجی سی و خدایار بگین
تازه عورتی دره. اوچ آیدی بو عورتدن خدایار بگین بیر
قیزی اولوبدی. آدی نی قویوبلار خوش قدم. همان قیز
زیبانی قوجاقیندا آغلیان اوشاقدی.

ولی قلی و زیبا آغلیا-آغلیا گل دیلر ایولرینه. زینب
همان بیز گوردیگیمیز ایوده که، ایملدی هیچ بیر شئی
قالمیوبدی، کهنه پالاز اوسته اوتوروب دیزلرینی
قوجاقلیب، گوزلرینی تیکمیشدی سقفه. گویا که، تیرلری
ساییر. زینب لپاسی لاپ حالینه موافق گلردی؛ یعنی
لاپ جیندیر آیدی. صفتی ده بیز گوردیگیمیز صفت دگیل.
بو وقت بو دورت ایلین عرضینده لاپ قوجالوبدر.

زیبا آغلیا-آغلیا گوردی ایچری، ولی اونین دالینجا.
زینب جلد و حولناک دوروب قاچدی قیزینین قباقینا و
احوالاتی سوروشدی. ولی قلی نقل آیلدی. زیبا آغلیا-
آغلیا گوردی آناسینین قوجاقینا. ایو قارانیق اولمق
جهته زیبانی بورننین قانی سئچلمیردی. ولی قلی نین
آنچق ایندی یادینا دوشدی که، زیبا آناسینین اوستی-
باشینی قانا باتیراجق. اوزینی دوتدی زینبه:

— آنا، زیبانی بورنی قانییوبدی، قویما سورتسون
ارستونه.

زینب زیبانی قوجاقلیاندی گوردی که، قیزینین اوستی-
باشی یاشدی. اما ایله خیال آیلدی که، آنچق گوز یاشی دیر.
ولی قلی بیرده خبردارلیق آیلهدی:
— آنا، آخر زیبا سنی بولادی قانا.

زینب جواب ویرمدی. ولی قلی چیخدی ایشیگه؛ چونکه
آخشاما آز قالیردی، گرک گیدوب ماللاری سووارا آیدی؛
یوبانسه خدایار بک معرکه قالخیزار.
زیبا آناسینین قوجاقیندا بیر آزدا آغلییوب یوخلادی.

پوچت قوتوسی

نویابر آیینین ۱۲ - نجی گونی ایدی، هوا چوق سویوق ایدی، اما هله قار علامتی گورسنمیردی. حکیم آخیرینجی دفعه خانین آروادینی یوقلایوب جواب ویردی که، داخی ناخوشین احوالی یاخشیدیر، بویله که، بیر هفته یه دك سفره چیقماغی ممکن اولار. خان چوق تله سیردی ایراوانا گیتمگه، چونکه خانى اورادا چوق واجب ایشلر گوزله ییردی. و بیرده که، قورقوردی قار یاغا، هوا داهادا سویویا و ناخوش ایچون یولا چیقماق چتین و بلکه آغیر ممکن اولار. خان قلمی گوتوروب ایروانلی دوستی جعفر آغایا بو مضموندا بیر مختصر کاغذ یازدی:

«عزیزیم! بیر هفته یه دك امیدوارم آرواد-اوشاق ایله ایروانا گلیم. ایمدی جنابنیزدان آرتیق-آرتیق توقع ایدیرم بویوراسان بیزیم اوطاقلارا فرش سالوب، البته و البته، پیچلری یاندير سینلار که، اوطاقلارین هواسی پیش ازوقت تمیزلن سین و ايسین سین تا اینکه ناخوش ایچون اورادا ناراحتچیلیق اوز ویرمه سین. بو کاغذین جوابینی منه تلغراف واسطه سیله یتیرمه سن. سن منه دیدیگین ایشلرین هاموسینی یربه یر ایله میشم، خدا حافظ!

سنین خیرخاهین ولی خان
۱۲. نویابر ۱۹۰۲

خان کاغذی بوکدی قویدی پاکه‌ته، اوستینی یازوب و مارقاسینی یاپیشدیروب ایسته‌دی نوکری چاغیرسین که، آپاروب سالسین پوچتا. اما تیز خانین یادینا دوشدی. که، نوکری گوندروب ئوزگه ایشه. بو حینده قاپو دوگولدی. خان چیقدی و گوردی که، قاپونی دوگن خانین ئوز کندلیسی ایت قاپان کندینین اهلی نوروزعلی‌دیر. بو شخص چوق وقت خانین یانینا گلوب-گیدمر و هر گلنده اولماز که، اوندان، ارشته‌دن، بالدان، یاغدان گتیر-مه‌سین. بو سفرده نوروزعلی الی بوش گلمه‌میشدی؛ چونکه خانی گورجک ال آغاجینی دایادی قاپونین بوجاغینا و باشلادی قاپونین او بیرری تاینی آچماغا. قاپونی آچوب بیر یوکللی اولاغی «چوشه-چوشه!..» دییه-دییه سوردی حیاطه و یوکلین آراسیندان اوچ-دورت تویوق-جوجه‌نی چیغیردا-چیغیردا یره قویوب، یوکی آچوب دولی چوواللاری سالدی یره. سونرا خانین اوزینه باخوب ایکی قات اگیلوب سلام ویردی. خان سلامی آلوب دیدی:

— آکیشی، نوروزعلی! گنه بونه زحمتدی چکمیسن؟
نوروزعلی چوواللارین کندیرینی آچا-آچا جواب ویردی:

— بونه سوزدی، آی خان! من ئولنه کیمی سنه قولام... بو سوزلری دییه-دییه نوروزعلی باشلادی اوستینین توزینی سیلکه‌مگه... او حالدا خانین عقلینه گلدی که، یازدیغی مکتوبی ویرسین نوروزعلی آپاروب سالسین پوچتا؛ چونکه گون اورتادان بیر ساعت کچیردی و اولاً بیلهردی که، پوچتین وقتی کچسین. خان اوزینی هوتدی قوناغا:

— نوروزعلی، پوچتخانه‌نی تانییرسان؟

نوروزعلی جواب ویردی که:

— آی خان، من گتدی آدامام، من نه بیلیرم پوچتخانا

نه‌دی!

— چوخ عجب، نچهر نيك ديوانخanasيني كه، تانييرسان؟
— بلى، خان، باشينا دونوم، تانييرام. كچن هفته من
ايله گلميشديم نچهر نيكين يانينا شكايته. خان، آند اولسون
سنين باشينا، بيزى كندا چوخ اينجيدير. اصلينه باخاسان،
بيزيم بو كنداميز ئوزگه طائفه دندى، اودى كه، بيزى
گورمگه گوزى يوخدى. كچن هفته منيم ايكي بزاويم
ايتميشدى، گيتديم...

— هله بو سوزلرينى سونرا دييه رسن. قولاق آس،
گور نه دييرم: نچهر نيك ديوانخانه سينين قاباغيندا بيريكه
دامداش وار؛ قاپوسينين آغزيندا بير قوتو وورولوب
ديوارا، همان قوتو پوچت قوتوسى دى. او قوتونين بير
خيردا و اوزون قاپاغى وار. بو ساعت آپار بو كاغذى،
همان قوتونين قاپاغيني قازا، كاغذى سال قوتونين ايچينه،
قاپاغيني ياتيرت و تيز قايت گل!

نوروز على هر ايكي اليني آچدى خانين قاباغينا،
قورخا-قورخا كاغذى الدى، بير آز باخدى كاغذا، بير آز
باخدى خانين اوزينه، سونرا چكىلدى ديوارا سمت و يره
اگيلوب ايسته دى كاغذى قويسون ديوارين دييينه. خان
اوجادان ديللندى:

— قويما اورا! كاغذ چيركلنهر، تيز آپار سال قوتويا،
قوى گل!

— خان باشينا دونوم! قوى بو اولاغين باشينا توربا
كچيرديم، حيواندى آج قالماسين، يولدان گلوب يورولوب.
— يوخ، يوخ... هيچ زيانى يوخدى. كاغذين وقتى
كچير، توربانى سونرا كچيرمرسن اولاغين باشينا.

— دى ايله ده قوى اولاغين قيچيني باغلييم، يوخسا
گيدم آعاجلارى گميرتلهر.

— يوخ، يوخ... هيچ عيبي يوخدى، قاچ تيز كاغذى
سال گل.

نوروز علی کاغذی اہمال قویدی قوینینا وینہ دیدی:
— خان، قاداتی آلیم، بو خوروزلار قالدیلار بورادا،
حیواندیلار، قویایدین قیچلارینی آچوب بیر آز بولارا
دەن سەپەیدیم. ایله دەندە گتیرمیشم.

نوروز علی الینی سالدی جیبیندن دەن چیقارتسین...
خان اوجادان سسلندی:

— یوخ، یوخ!.. ھلە قالسین، قاچ، چاپاراق کاغذی
سال پوچتا!

نوروز علی ال آغاجینی گوتوروب باشلادی اوشاق
کیمی قاچماغا... سونرا بیر زاد فکرلشوب قایتدی و
اوزینی دوتدی خانا:

— خان، قاداتی آلوم، دسمالین ایچینده یومورتا وار،
گوزده قولاخدا اولین یوخسا اولاخ آغار یومورتالاری
سیندیرار.

خان داھا اوجادان سسلندی:

— داخی اوزون دانیشما، قاچ کاغذی سال وقتی کچیر.
نوروز علی ایستەدی اوزاقلاشسین، خان اونین دالینجا
چیغیردی:

— نوروز علی، بیلمزسن، کاغذی ویرمرسن ئوزگە-
سینهھا!.. هیچ کسە ویرمە. هیچ کسە گوسترمە. تیز سال قوتویا،
قوی گل.

نوروز علی داھادا اوجادان جواب ویردی:

— نیه، من اوشاق دگلم که، کاغذی ئوزگەسینه ویرم.
منی او قدرده خام بیلمه، هیچ نچەرنیکده بو کاغذی منیم
ایمەن آلا بیلمز.

نوروز علی بو سوزلری دیندن سونرا گوزدن
ایتدی... خان گیردی اوطاغا و اوزینی اروادینا دوتوب
مهربانلیق ایله دیدی:

— دی حاضرلاش، منیم گوزومین ایشیغی! کاغذ یازدیم
ایروانا اوطاقلاری سازلا سینلار. ایمدی داخی گیده بیلەریک.

ماشای الله، یاخشی سن، حکیم ئوزی دییر که، هوانی دگیشمک
سندن ئوتری لاپ واجبدی.

بیر قدره خان آروادی ایله گیتمک بارمسینده صحبت
ایدندن سونرا نوکر گلدی و خانای دیدی:

— خان، بو اولاغ کیمیندی، بو شئیلری کیم گتیروب؟

— خان جواب ویردی:

— اده، او شئیلری یربه یر ایله! اولاری بیزه ایت
قاپانلی نوروز علی سوقات گتیروب.

نوکر جوجه لری و یومورتالاری آپاردی آشپازخانهیه
و اولاغی سوروب قاتدی طویلهیه، سونرا گلوب اون
چووالینین بیر یسینین آغزینی آچوب ایچینده کی اوندان
بیر چیمدیک گوتوروب گتیردی دوتدی خانین قباغینا
و دیدی:

— خان، چوخ یاخشی آغ اوندی. — خان اونا باخاندان
سونرا نوکره بویوردی چوره گی چکوب گتیرسین.

* *

چوره گین ییلمگی ایکی ساعت چکدی. آنجاق چوره کدن
سونرا نوروز علی نین کاغذ پوچتا آپارماغی خانین یادینا
دوشدی. خان نوکری چاغیروب سوروشدی و نوکر
جواب ویردی که، هله کندلی پوچتدان قایتمایوب. خان
نوروز علینین بو قدر یوبانماغینا بیر آز تعجب ایله دی
و فکرینه گلدی که، بلکه نوروز علی کاغذی پوچتا سالوب
ئوزینی ویردی بازارا، چوره گدن - زاددان آلوب ییسین
ویا اینکه بازارلیغی - زادی وار، ایله سین. بیر ساعتده
کچدی، نوروز علی گلمه دی.

خان نوکری چاغیروب دیدی که، گیتسین پوچتا طرف
و گورسون نوروز علی هارادا قالدی و نه باعث لولدی که،
بویله یوباندی. یاریم ساعت کچه میش نوکر قاییدوب
جواب گتیردی که، کندلینی گوره بیلمه دی. خان چیخدی

بالقونا و بیز پاپروس یاندیروب باشلادی وار. گل ایله مگه و اونا یقین اولدی که، نوروزعلی نین باشینا بیر ایش گلدی که، بویله یوباندی. خان بو فکرده ایدی، پولسانین یاسااولی دایاندی قاپویا و خانی گورجک دیدی:
— خان! پریتاو بویورور گله سینیز پولسایا و کتدیلینیزه ضامن اولاسینیز، یوخسا ضامنی اولماسا، پریتاو گولده. رهجک ناواختا*.

خان بو سوزلره او قدر تعجب ایله دی که، اوزینی یاسااولین اوزینه دوتوب مات قالدی و هیچ بیلمه دی که، نه دیسین، سونرا دیللندی:
— بالام، او کندی بیر فاغیر آدامدی، او نه قایروبدی که، پریتاو اونوی دوتوب ساخلییوب؟
یاسااول جواب ویردی:

— داخی من هیچ زاد بیلیمیرم، آنجاق ئوزین پولسایا بویورسان یاخشی اولار، یوخسا او کیشی یازیخدی!...
خان بو احوالاتی آروادینا بیلدیرمه دی که، ناراحت اولماسین. گیینوب گیتدی پولسایا و اول آقوشقادان دوستاقلارین دامینا باقوب گوردی که، یازیق نوروزعلی بیر نیچه غیر دوستاقلار ایله اوتوروب دامین بوجاغیندا و اوشاق کیمی آغلاییر، گوزینین یاشینی چوخاسینین اتگی ایله سیلیر...

خان نوروزعلی نین احوالاتینی پریتاودان ئو گره نوب و اونا ضامن اولوب، کتدینی سالدی یانینا و گتیردی ایوه... نوروزعلی هیه طه گیرن کیمی باشلادی آغلاماغا و سامان تورباسینی اولاغین باشینا کچوروب دیوارین دیبینده چومبه لدی. خان گیردی ایوه و بیر پاپروس یاندیروب چپقدی بالقونا، نوروزعلی نی یانینا چاغیروب دیدی:

— دی ایمدی احوالاتی ناغل ایله. نوروزعلی! سنین بو حکایتین چوخ شیرین حکایتدی، لاپ کتابا یازمالی دی، ناغل ایله تفصیلا؛ یعنی هاموسینی بیربه بیر... باشلا بورادان کاغذی گوتوروب آپارماغیندان، تاداما دوشمگینه کیمی...

نوروزعلی دوردی آیاغا، خانایا ووقلاشوب و چوخاسینین اتگی ایله گوزینین یاشینی سیلوب باشلادی:
— باشینا دولانوم، خان! منی چوویر بالالارینین باشینا، منی باغیشلا! منیم هیچ گناهیم یوخدی. من بیر کندی، آدامام، من نه بیلیرم کاغذ نه دی، قوتو نه دی، پوش نه دی؟ باشینا دونوم، خان! منی دولاندير او گول اوزلی بالالارینین باشینا، هیچ زیانی یوخدی، هیه ثولمه نم، ساغ قالارام، قوللوق ایلهرم، عوضی چیخار. بیر غلطدی ایلهمیشم، تا نه ایلهمک. ایشدی، بيله اولدی! بونلار هامی سی آلاهداندی، گرگ بيله اولایمیش. من ثولنه کیمی نوکرم سنه...

بو سوزلری دییوب نوروزعلی بیر آزدا یاووقلاشدی خانایا و ایسته دی اونین آياقلاریندان ثوپسون.
خان بیر آز دالا چکیلوب دیدی:

— نوروزعلی! هیچ یوره گینی سیخما، من سنه نه دییرم که؟ سن منه نه پیسلیک ایلهمیسن که، من سنی باغیشلییم.

— خان، قوربانین اولوم، بوندان آرتیق داخی نه پیسلیک اولاجاق؟ کاغذی الیمدن ویردیم، او کفر اوغلی کفر قویدی جیبینه، دوزه لدی یولا، چیخدی، قویدی گیتدی.

— کیم کاغذی قویدی جیبینه، قویدی گیتدی؟

— او کافر اوغلی اُروس، دانا!

— هارا قویدی گیتیدی؟

— گیتیدی گیردی اورادا بیر یکه دامداش واردی که،

فاپوسینا قوتو وورولوبدی، گیتیدی گیردی اورا.

خان بیر قدر دوروخدی و دیدی:

— بس سن کاغذی قوتویا سالمادین؟

— نیجه که، سالمادیم! ایله من کاغذی قوتویا سالان

کیمی کافر گلوب، قوتونی بیلیمیرم نه طور آچدی، کاغذی
گوتوردی آپاردی.

— قوتودا سن سالدیغین کاغذدان سوای دهاا ثوز که

کاغذ یوخیدی؟

— نیجه که، یوخیدی! چوخ کاغذلار واردی، ایله

اولارین هامی سینی یغیشدیروب آپاردی.

خان قاه-قاه چکوب گولدی...

— یوخ، نوروزعلی، گرگ هاموسینی ناغل ایلپه سن،

باشدان آخرا کیمی؛ نیجه کاغذی آپاردین، نیجه سالدین

قوتویا و نه اوسته اورو سلا ساواشدین.

نوروزعلی باشلادی:

— خان، باشینا دونوم، من کاغذی بورادان آپاردیم،

گیتدیم چیخدیم نچهر نیک دیوانخانه سینین یانینا. سن منه

نشان ویردیگین دامداشی و قوتونی تاپدیم، گیتدیم

قوتونین قاپاغینی قالدیردیم. ایسته دیم کاغذی سالام،

قوتویا، بیر کاغذا باخدیم، بیر قوتویا باخدیم، دوغروسی،

قورخدیم سنین منه غیظین توتا، دوغروسی، بیلمه دیم

سالمیم، سالمیم. چونکه یادیمدان چیخدی سندن سوروشوم

که، کاغذی قوتویا سالاندان سونرا دوروم قوتونین یانیندا،

یا قویوم گلیم ایوه. فکرلشدیم که، اگر کاغذی سالمیم،

دوروم قوتونین یانیندا، هاواخدا کیمی دوروم. آخر، قوربانین اولوم، خان، ئوزین گوردین که، اولاغی آج قویدیم گیتدیم، جوجه لری قیچی باغلی قویدیم، بیر تیکه اون گتیر میشدیم، هله ایندی یه کیمی ده قالب بورادا! خان، باشینا دونوم، قوی ایله ایندی نوکر گل سین چوواللاری گوتورهك قوياق ایوه، یاغیش-زاد یاغار، اون ایسلانار.

— یوخ، نوروز علی، سنین ایشین یوخدی! دی، سونرا نیجه اولدی؟

— کاغدی سالمادیم. قوتونین قاپاغینی ئورتدیم، چکیلدیم دوروم بیر آز کناردا. اول ایسته دیم قاییدوب گلوم، سندن سوروشوم. سونرا، دوغروسی، قورخدیم سنین غضبین توتا، ئوز کونلینده دییه سن که، نوروز علی چوخ حیوان آدامدی، چوخ تهششك آدامدی. غرض، چومبه لدیم دیوارین دیبینده که، بیر آز یورولوغیمی آلیم. آها! گوردیم که، بیر ارمنی اوشاغی، اولاردی باخ بو بویدا، اولاردی اون ایکی-اون اوچ یاشیندا، گلدی گیتدی دوز قوتونین یانینا، قاپاغینی قالخیزدی و سن منه ویردیگین کاغذ کیمی بیر کاغذ سالدی قوتویا، قاپاغینی ئورتدی، دوز قویدی گیتدی ایشینه. نه قدر اونا انصافی چاغیردیم، سوروشوم که، دیسین گورهك، بس کاغدی قوتودا قویوب هارا گیدیر، بیلیمیرم، دلیمی آنامادی، نه دی که، هیچ جواب ویرمه دی؛ هیچ ظالم اوغلی اوزیمه ده باخمادی. ایله ارمنی اوشاغی اوز اخلاشمامیشدی، بیر اورو س آروادی تیز-تیز گلوب قوتویا یاووقلاشوب بیر کاغذ سالدی، قویدی گیتدی. تا ایندی من بیر آز یورکلندیم، ئوز-ئوزیمه دیدیم: والله، گوروکن بودی که، ایله بو قوتویا سالینان کاغدلار گرک قال سینلار قوتونین ایچینده.

من او قدر يوره كلنديم كه، بسم الله ديوب جرئتنن گيتديم
 قوتونين قاپاغيني قالديرديم، كاغذى سالدیم قوتويا،
 چوندوم گليم قوللوغينا. قوتودان ايله بوردان اورا كيمي
 اوزاخلاشميشديم كه، همان اروس گلدی يتيشدی قوتونين
 يانينا. من اول ايله بيلديم كه، بودا ايستير. قوتويا كاغذ
 سالسین، اما گوردیم خير، لوطی نین فکری ئوز گه دی:
 قوتونين يانيندان ساغ اليني اوزادوب قوتونين ايچينه.
 من ال اوستی دويدوم كه، حریف ايستير كاغذلاری
 لوغورلاسين... خان، چوخ باش آغريسی ويريرم، منی
 باغيشلا، اوغلانا بويور، گلسين، منی يولا سالسون، يوخسا
 بيواخدی، گيدوب كنده يتيشه بيلمه نم.

— آكيشی، هله هارا قويورام سنی گيده سن، ناغل
 ايله گوروم، سونرا نيجه اولدی؟

— ياشينا دونوم، خان، قوربان اولسون سنه منيم يتيم -
 يسريم. سن سيز منيم بير گونوم اولماسين. بلی، گوردیم
 حریف اوتانماز - اوتانماز كاغذلاری قوتودان اهمالجا
 چيخارتدی، دسته ليوب ووردی قولتوغينا! قوتوتين قاپوسيني
 ئورتوب ايسته دی دوزه لسین يولا، من تيز قاچوب ياپيشديم
 اروسين قوليندان، قويماديم گيتسين، دیدیم: آی آشنا!
 هارا آپاریرسان كاغذلاری؟ خالغ سندن ئوتری كاغذلاری
 بورا سالمیوبدی كه! دينمز، سويله مز، اوزونين سويينان
 خالخين كاغذلاريني قوی يرينه! دیدیم: نوروز علی هله
 ئولمیوبدی كه، سن اونين آغاسينين كاغذيني آپاراسان.
 بيله ايشلر ياخشى دگل، آدام ئوز گه نين مالينا تاماه سالماز.
 مگر سيزين شريعتده اوغورليق گناه يازيلمیوبدی؟ خان،
 منی چوور بالالارينين باشينا، منی مرخص ايله، قويوم
 گيدیم، بيواخدی، هاوا قارانيخلير.

— هله تله سنه، گیدمرسن... سونرا نیجه اولدی؟
— قوی گوروم، هاردا قالدیم... اده، قویما- قویما! اولاغ
تنه کلری سیندیراجاق.

نوروز علی ایسته دی قاجسین اولاغین یائینا، خان
قویمادی:

— نوروز علی، گئتمه هله، گئتمه! دی گوروم، سونرا
نیجه اولدی؟

— تا نیجه اولاجاق... نه قدر یالواردیم، یاپیشدیم که،
منیم خانیم منی ثوللورم، دیدیم باری منیم خانیمین
کاغذینی ویر، ایللاه دیدی که، ویرمه نم. گوردوم که، حریف
ایستیر قویا قاچا، والله، حرص ووردی تپه مه، ایکی اللی
یاپیشدیم کفرین چیگنیدن، اونو اوزی اوسته ایله گتیر-
دیم یره که، هیبتدن آغزی قانادی. سونرا نچهر نیک
دیوانخانه سیندان تو کولوب منی دویه- دویه آپاروب قاتدیلا
داما. سنین قدملرینه بیله من قوربان اولوم. سن
اولماسایدین، منی ایندی چوخذان گوندهرمشدیلر
سیبیره؛ چونکه دامدا مندن ساوای بیر نیچه دوستاخ
واردی، منه دیدیلر که، او اوروس قوللوخ آدامیدی. تا من
نه ایلوم، خان، یاشینا دولانوم، دی گور گناه کیمده دی؟
خان چوق گولدی، چوق قاه- قاه چکوب گولدی.

هوا قار ائلیقلاشمیشدی. نوروز علی آج- آجینا بوش اون
چوواللارینی آج اولاغین اوسته سالوب قاتدی قاباغینا و
زوغال آغاجیله دوگه- دوگه گیتدی کندینه.

اوج گوندن سونرا خانایا ایرواندان تلغرافی چیقدی
که، «کاغذین یتیشوب و اوتاقلارین حاضر در». خان
یغیشوب گیتدی ایروانا.

آی یاریمدان سونرا نوروزعلی نی دیوانا گتیروب
«قوللوچینی بیحرمت ایله مک باره سینده» اوچ آی دوستاق
کسدیلر، اما نوروزعلی گناهینی بویونونا آلمادی. بیر
آی دا کچدی، آنجاق بو خبر ایرواندا ولی خانا چاتدی.
خان بو خبری ایشیدوب بیر قمر فکره گیتدی...

۱۲ نوایبر ۱۹۰۳

کیشمیش اویونی

قیش فصلی ایدی. هوا شدتلی سویوق ایدی. بیز
ایکی نفر سید، ایران اهلی، آراز چاپیندان روسیه تورپا-
غینه کچوب اوزومیزی یتیردیک زورنالی کندینه. وطنده
گونومیز مشقت و کورلیقلا کیچیردی. روس مملکتینه
سفر ایلیمگیمیزین سببی بو ایدی که، بورانین مسلمان
اهالیسیندان همیشه مهربانلیق گوروب، اهل-عیالمیزه آز-
چوق روزی اخذ ایدوب، وطنیمیزه گری قایتمیشیق.
الله راضی اولسون بو ولایتین مسلمانلاریندان، آیدا بیر
دفعه بونلارا قوناق اولوروق.

کنده یتیشوب خبردار اولدوق که، بورانین جماعتی
آخشاملار کندین معتبر آغاسی و آغسقالی بالا سلطانین
طویله اوطاغینه جمع اولوب، اوزون قیش گئجه لرینی او-
رادا صحبت ایله یولا ویریرلر. بیز یوز قویدوق همین
بالا سلطانین طویله اوطاغینه.

طویله نین بیر طرفی مال ایله دولی و قرانلیق ایدی.
اما دیگر طرفی اوجا و ایشیق ایدی و بورادا چوق جمعیت
اگلشوب صحبت مشغول ایدیلر. دانیشانلار بیزی گورجک
سسلرینی کسدیلر و جمله سنی بیردن آیاغه دوروب، بیزه
کمال احترام ایله یوخاری باشدا یر گوستردیلر. بیز
اگلشدیک. اونلار بیزیم احوالمیزی سوروشماغه باشلادیلار.
بیزده اونلاردان احوال پرسان اولدوق. خلاصه کلام، کند

لایلر بیز ایله بیر مهربانه رفتار ایلدیلر که، گویا آیلار ایله بیزیم منتظریمیز ایدیلر. کندلیلرین بو نوع رفتاری بیزی نهایت مرتبهده دلشاد ایتدی.

اولا بیز چوق آج ایدیک. هوانین بیله سویوق وقتینده نه قدر یول گلوب، یورولوب، بیر بیله ایستی یر، قوناق دوست صاحبخانه آختاریردیق که، بیر نوع راحت اولاق. ثانیاً، اهل بیت دن آیری دوشوب وقیش موسمی غربت ولایت سفر ایتمکدن بیزیم عمده مقصدمیز بیر قدر چورک پولی المیزه گتوروب، تزلیکله وطنه یوز دوندرمک ایدی. زورنالی کندینده که، بوطور مهربانلیق گوروب، بیز یقین ایتدیک که، خیالیمیزده توتدیغیمیز مبلغی همین گئجه طویله یه جمع اولان الله بنده لریندن جمع ایدوب، دخی سایر یرلری بو سویوقدا گزوب دولانماغا محتاج اولماریق و پیش ازوقت ایویمیزه قایدوب عورت-اوشاقیمی-زین کونلینی شاد ایلریک؛ نیجه که، بیزیم کونلیمیز بو گئجه بورادا شاد اولدی.

باشلادیق کندلیلر ایله شیرین صحبتته. اولار بیزدن ایراندا واقع اولان احوالاتی سوروشماغا باشلادیلار، بیز اولاردان بعض احوالات باشلادیق سوروشماغه. بیله معلوم اولدی که، کچن ایل بو ولایتین پامبوق و آریا-بوغدا زراعتی سلامت ایمیش.

بیزیم مقابلیمیزده بیر ایروانلی گلمیشدی؛ بو شخص دری آماق قصدیه کنده گلمیش ایمیش. بو منوال ایله صحبت ایکی ساعت چکدی و بیز نیجه که، لازیم ایدی، ایسینوب طعام گوزلیوردیک؛ چونکه بیز مجلسه وارد اولوب اگلشن کیمی صاحبخانه بالاسلطان نوکرینی گونلردی که، خوروس اوللوروب بیزدن اوتری صر دوگی سیندن پلوو پیشیرسونلر.

طویلہ قاپوسی آچیلدی و بیزیم یادیمیزا دوشن، البته،
پلاو اولدی. بیر اوجا بویلی اوغلان کهلدیه- کهلدیه، گویا
که، اوزون یول قاچوب، مجلسه داخل اولدی. کندلیلرین
بیرینین یانیندا اوتوروب باشلادی همان کندلینین قولاغینا
بیر شئی پیچیلداماغا. بیر قدر کیچندن سونرا همان
اوغلان طویلهدن کناره چیخدی.

همین اوغلان چیخوب گیکندن سونرا کندلیلر باشلادیلار
بیری-بیریله پیچیلداشماغا. بالاسلطان کندلیلرین بو طور
حرکتینی خوشلامیوب سویلدی:

— چوخ عیبدر سیزدن اوتری که، بیزیم بیله عزیز
قوناقلاریمیزین یانیندا پیچیلداشیر سینیز. من بو طور بی
ادبلیگی سیزدن اصلا گوز تله میرم. هر نه سوزونیز و ارسه،
آشکارا سویلیمین که، گوره که نه اولوبلر. من باشه دوشه
بیل میرم، سیزین نیجه بیر خلوت ایشینیز اولا بیلر که،
بیزدن گیزلیور سینیز.

کندلیلرین بیری جواب ویردی:

— خیر، سلطان آغا، ایله بیر خلوت ایشیمیز یوخلر.
اولسده، ایله ببرایش دگل که، سیزه دخلی اول.
کندلینین بوسوزلری سلطانیین خوشینه گلمه دی و
سلطان بیر قدر اوجادان دیدی:

— گده، سنین عقلین قاچوب، نه در؟! نیجه منه دخلی
یوخلر؟ سیزین نه بیر ایله ایشینیز اولا بیلر که، منه
دخلی اولا بیلمه سون؟

همان کندلی جواب ویردی:

— خیر، سلطان آغا، والله، ایله بیر ایش یوخلر.
کندلیلر گنه باشلادیلار بیری-بیریله پیچیلداشماغا.
بالاسلطان بو دفعه دخی غیظلنوب، اوجا سسله دیدی:

— آداما سوزی بیر دفعه دییرلر! احمق اوشاقی احمق!
بیر منه دیین گوروم که، آخر نه باره ده پیچیلداشیر سینیز
و نه بیر ایله ایش واقع اولوب؟

قباچه جواب ویرن کندلی سویلدی:

— سلطان آغا، سندن سوایی بیزیم صاحبیمیز یوخلر و هیچ بیر سرمیز یوخلور که، سندن پنهان اولسون؛ اما دوغریسی بودر که، قورخوریق، احتیاط ایدیریك که، اذن ویرمیهسن.

بالا سلطان حرص ايله دیدی:

— نیچه احتیاط ایدیرسینیز؟! نیچه قورخورسینیز که، اذن ویرمیم؟! نهیه اذن ایستیرسینیز؟ کندلی دیدی:

— خیر، سلطان آغا، باشینیزی آغریتماینیز! ايله بیر خلوت ایشیمیز یوخلر. اولسه، داها نه لازم سویلمک! اونسیزدا بیز یقین بیلیریك که، اذن ویرمیهجک سینیز، دخی نه لازم سویلمک!

بالا سلطان اومرتبهده حرصلندی که، یریندن بیر قدر دیکلوب غیظ ايله، داها اوجا سسیله همان کندلییه دیدی:

— الله سیزه لعنت ايلهسون! سیزین گوروم یوزنیز قاره اولسون! لعنت اولسون سیزی دوغوب اکنلره! بو قدر سوزی اوزاتماق اولماز. آخر بیر دینیز گوروم سو-زونیز نه در؟ آر منی دلی دیوانه ایدین! کندلیلرین بیر آیریسی اوزینی بالا سلطانه دوتوب دیدی:

— سلطان آغا، بیزیم فکریمیز الله دن گیزلین دگل، سندن نهیه گیزلین اولسون! اما دوغریسی بودر که، قور-خوریق که، گیتیمگیمیزه اذن ویرمیهسن. بالا سلطان آلچاق سسیله سوروشدی:

— هارا گیتیمک ایستیورسینیز؟ کندلیلردن بیر جواب گلمدی. سلطان دوباره سوروشدی.

کندلیلردن بیر جواب چیخمادی. سلطان چوخ اوجا و غیظلی سسله دوباره سوروشدی:
— هارا گیتمک ایستیور سینیز؟

کندلیلرین بیریندن بوطور جواب گلدی:
— سلطان آغا، دوغرودان دوغریسی، بیز هامیمیز قورخو-
روق؛ سندن قورخوروق که، اذن ویرمیه سن. اما من سو-
زون اصلینی دییه جگم. من بیلهم که، منی اولدورجک سن،
گنه سوزومی دییه جگم. سوزین واضحی بودر که، بو ساعت
و بو دقیقه پوچت یوليله بیر دهوه کروانی ایروانه اون
سککز یوک کیشمیش آپاریر. اما نیجه یملی کیشمیش در!..
بوخبری بوساعت کربلای حیدرعلی گتوروب. دییر که،
تایین بیری بیرآز دهلینوب، کیشمیش دن بیر قدر یولا
توکولمیشدی، کربلای حیدرعلی اوغلی نین جانینا آند
ایچیر که، بیله کیشمیش تبریزدن ایمدیه کیمی بو طرفلره
گلمیوب. سلطان آغا، الله تعالی آتان حسین سلطانین
روحینی شاد ایله سون، آمان گونی در، رحمین گلسون،
بیز یازیقیخ.

بالا سلطان تعجبلی سوروشدی:
— یاخشی، من نه ایلیوم؟ نیجه رحمیم گلسون سیزه؟
کندلی بیرآز خوروب دیدی:

— والله، سلطان آغا، قورخورام دیمگه، اما دییه جگم. اگر
بیزه مرحمت ایله سن و اذن ویرسه ن، بوساعت آتلاری
مینوب؛ سلاخلانوب، کروانین قباغینی کسریک و کیشمیش
دن بش-اون تای گتوروب بورادا گیجه لر صحبت ایدم-
ایده یمگه مشغول اولاریق؛ مثلاً اون تای کیشمیش گتور-
سهک، جمعیمیزه بوتون قیش کفایت ایدر. آمان گونی در،
سلطان آغا، دخی بیله فرصت بیرده اله دوشمز! سلطان
آغا، شاعر به نه یرده دییوب: «فرستی ویرمز فوته عاقل
بلکه اولمیا نادان!» آمان گونی در، سلطان آغا، بیزه رحمین
گلسون!

بالا سلطان چوخ تعجبلی دیدی:

—اولان، نه دانی شیرسینیز، مگر دهلی سینیز! کیشمیش
تایلارینی چولده تو کمیوبلر که، سیز گیدوب ییغیشدیروب
گتورسینیز! اولا بیلمز که، کاروانین یانیندا گوزتچی و
چاروادار اولماسون؟ قویارلارمی خلقین گوزینین قباغیندا
اوزگه نین مالی نی گتورسینیز؟!

کندلیلرین بیر ی سلطانہ بیلہ جواب ویردی:

— نه دیوب قویمازلار، سلطان آغا! چاروادارین هنری
نه در قویماسون و بیرده که، بیز ایکی آدام، الی بوش
و پیاده گیتیمه جه ییک. یقین که، کاروانین یانیندا اولاجاق
ایکی، یا اوچ نفر سلاحسیز و پیاده چاروادار! اما بیز اولا-
جاییق یگیرمی-یگیرمی بش نفر آتلی و سلاحلی. بیزیم
قباقمیزدا ایکی-اوچ چاروخلی دوهچی نه دانیشا بیلہ جک؟!
هیچ گوز آچماغا فرصت ویرمه ریک. سلطان آغا، بیزی او
قدرده یاوا و عاجز حساب ایتمه.

— آگده، اللهی سئورسه نینز، بوفکردن دوشون! اولان،
والله، سیزدن قان قوخوسی گلیر. بالام، من سقالیمین بو
آغ وقتینده نیجه سیزه اذن و پروم که، گیدوب قولدورلیق
ایدہ سینیز! قارداشلاریم، والله، بو ایشلرین فائده سی یوخلر،
گلین بو داشی اتگینیزدن تو کین! خطادر. جاهلسیز، گیدر-
سینیز، بیر سوز سیز دیہر سینیز، بیر سوز اونلار دییر،
سوزونیز چپ گلر، گوزی قانلی سینیز، الینیزدن خطاچیخار.
اوندان سونرا گل پولیسایه جواب ویر!

کندلیلردن بیر ی:

— سلطان آغا، حق فرمایش ایدیر سینیز، بیلہ ایشده
خطاده اولا بیلر اولسون، قانده تو کوله بیلر؛ چونکه چا-
ریخلی دوهچی بیزیم کیمی ایگیتلرین قباغیندا آغزینی

آچوب دانیشسا، لازیمدرکه، اونین آغزینی محض گولله ايله یومماق. اما سیز ناهق یره بولوسادان احتیاط ایدیر. سینیز. بیز ايله یرده یاتماریق که آلتیمیزا سوچیخسون. اگر الیمیز دن خطادا چیخسا، بیز ايله ایلمنیک که، بیر یاد آدام بیزیم ایشیمیز دن خبردار اولسون. سلطان آغا، گرک سنه یاخشی معلوم اولا که، بيله ایشلر بیزیم پیشه میزدن. دها بیز خام دگل ایک. بیزیم بوجور ایشلره گیتیمیز اولینجی دفعه دگل که، بولوسا بیزیم ایشیمیز دن خبردار اولسون و آخرده بیزه اذیت ایله سون. سنین باشینا آند اولسون، سلطان آغا، بیر نفسه بیزیم ایشیمیزی دویمار.

بیر قدر فکر ایدندن سونرا بالا سلطان سویلدی:
— اوراسینی دوغری دییر سینیز، من بیلیرم که، خام دگل سیز، اما، والله، دوغریسی، گنه قورخورام. یرقولاقلی در، دنیا-عالم شیطان ايله دولی در، اوشاقلار، احتیاطلی اولین. کندلیرین جوانلاریندان اون-اون بشی سوینچک دور دیلار آیاغا و «الله سنه عمر ویرسون، سلطان آغا!» دییه-دییه ایشیگه چیخدیلار.

کندلیلرین بیر نیچه سی چیخدی ایشیگه و بیر نیچه سی اوتور دیقیمیز طویلده اولان آتلاردان بیر نیچه سینی یهر-لیوب چکدیلر کناره. بیر قدر کیچندن سونرا ایشیگه چیخان کندلیلر و بونلاردان باشقا دخی بیر نیچه سی گلدیلر اوطاغه؛ جمله سی اسباب و اسلحه لی؛ کیمینین بلینده قمه، کیمینین الینده تفنگ — هامیسی قیوراق گئینمیش... ایگیرمی-ایگیرمی بیش نفر ایگیت هر سی بیر آت ایشیگه چکوب، چاپاراق میندیلر و غائب اولدیلار.

بیز هر ایکیمیز چوخ دلخور اولدوق، اول، بیزه یقین اولدی که، بیز خام خیال ایلیور میس ایدیک؛ چونکه دخی گور-

ديك كه، بوطور مسلمانلاردان هيچ بير اعانه و احسان
گوزله مك اولماز. ايکينجي بودر كه، كندليلرين قولدور-
ليغا گيتمكلريندن بيز باشلاديق اضطرابه دوشمگه؛ كيم نه
بيلسون، بونلارين بوطور رفتاريندان بيزه نه قدر دردر
و بدبختليك گله بيلر؟

بو قسم خيالاته مشغول ايديم. بالا سلطان منيم تغيير
احواليمي دويوب، اوزونى دوتدى منه و ديدى:

— آغالار، واللهي، باللهي، زمانه خراب اولوب؛ بويوك-
لرين، آغسقاللارين سوزلرينى چوروك قپيگه آلان يوخدور.
ها دييرسن: «بالام، اوتورين يرينيزده، بوجور ايشلردن
قان قوخوسي گلير، بيله ايشلره اقدام ايدن هميشه الله
يائيندا گناهكار و بنده نين يائيندا خجالتلى اولور»، اما
نه فايده، سن دييرسن، سن ايشيديرسن.

يولداشيم بالاسلطانين جوابيندا ديدى:

— سلطان آغا، جنابنيز ناحق يره زمانه دن گلای ايدير-
سينيز. من اويله باشا دوشورم كه، اگر سيزدن اذن اولما-
سیدی، جاهلر كيشميش دالينجه گيتمزدیلر.

بیزيم ايکيميزدن و بالاسلطانان سوایى طويله اوطا-
قيندا بيز قوجا کيشى دخى وارايدى. يولداشيم آخرينجى
سوزلرينى ديووب قورتارانان سونرا همين قوجا کيشى
بير اوسگوروب، چوبوغينى يره بوشالدوب و هيچ بيرى-
ميزين اوزونه باخميووب، باشينى بولويا بولويا، گويا كه،
اوز-اوزينه ديدى:

— خير، آغالار، بيله دگل! بيزيم جاهلار شيز گورن
جاهلردن دگلر، الله بونلارا لعنت ايله سونا بونلار کيمى
قودورغان و بى حيا ملت تمام يريوزينده نشان ویرن يوخدى.
بونلار بيلديکلرينى هيچ اتالاريندا ویرمز لر. سيز ناحق

یره ايله خيال ايليورسينيز که، سلطان آغانين اذنی اولما-
سیدی، اونلر قولدورلیغا گیتمز دیلر. سلطان آغا اذن ویر-
مه سیدی ده گیده جک ایدیلر. الله اونلارا لعنت ايله سون،
اونلار سوزه باخان دگللر.

بو حین ده اوز اقدان بیر گولله سسی گلدی. بیز هر
ایکیمیز دیک آتیلدیق و چوخ قورخدوخ. بالاسلطاندا ظاهر آ
ناراحت اولوب، باشینی یوخاری قالدیروب، باشلادی قولاق
ویرمگه. اما قوجا کیشی احوالینه تغیر ویرمیوب، چوبو-
غینی توتون ايله دولدوروب باشلادی یانديرماغا. من ايله
گمان ایلدیم که، اونین قولاغی ایشیتیمیر. اما من سهو
ایدیرمیشم. قوجا کیشی باشینی بولویا-بولویا و یره باخا-
باخا گویا اوز اوزینه دیدی:

— الله گوروم سیزی یوخ ايله سون، تخمینز یرئو-
زیندن توکنسون! بیر تیکه قورقوشوم ايله گورمسن هانسی
بیچاره نین بالالارینی آغلار قویدولار؟!

بیر قدر کچندن سونرا ایکی تفنگ آچیلدی. من
قورخودان باشلادیم تیترمگه. یولداشیم باشینی منه طرف
اگوب، آچاق سسیله قورخا-قورخا سوروشدی:

— سید حسین، باشمیزه نه چاره قیلاق؟ بونه ایش ایدی
بیز دوشدیک؟

من مات-مات او یازیغین اوزینه باخوب بیلمدیم نه
جواب ویروم.

بیر آزدا کچندن سونرا اوزاقدا آت تاپیلتی سینین
سسی گلدی. بیر قدرده کچدی، گنه اوزاقدا گولله آتیلدی.
اوندان سونرا بش-آلتی کره بیر-بیرینین دالینجه تفنگ
سسی گلدی. بیر آزدا سونرا آت تاپیلتی سسی شدت
ایدوب گئتدی که یاووقلاشدی. طویلنه نین قاپوسی آچیلدی و

جاهلر كهلهديه-كهلهديه آتلاری طویللهیه چکوب، کیشمیش
تایلارینی سورویوب سالدیلار طویللهنین بوجاغینا. بالاسلطان
آیاغه دوروب اوزونی دوتدی کندلیلره:

— آفرین، آفرین، بالالاریم! الله بیرینیزی مین ایله-
سون! سیزسیر منیم بیر گونیم اولماسین!
کندلیلردن بیرجواب چیخمادی. بالاسلطان جاهلرین
بیرینه اوزونی دوتوب دیدی:

— جعفرعلی، نیه دینمیرسن؟ فکرلی آداما اوخشیور-
سان؟ یوخسا الینیزدن بیر خطاچیخوب.

جعفرعلی دن بیر جواب گلمدی. بو حینده گنه آت
تاپیلتیسی گلدی. طویللهنین قاپوسی آچیلدی و بیر نیچه
جاهل باشلادیلار طویللهیه بیر شئی سورومگه. بیز او یله بیل-
دیک که، بودا کیشمیش تاییدر، اما سهو ایدیر دیک. جاهل-
لر ایچری سورودو کلری قانه بولانمیش آدام اولوسی ایدی.
بالا سلطان ایرهلی یریوب و اولی نین پالتارینا و
صفتینه دقت ایله باخاندان سونرا پریشان حال اولوب دیدی:
— الله سیزین ایوینیزی ییخسون! بوفقییر دوهچی نین
گناهی نه ایدی که، بونی اولدوروب اهل عیالینی گوزی
یولدا قویدونیز؟!

هیچ کیمدن بیر سسس چیخمادی. بالاسلطان اولی نی
گورن کیمی هر ایکی الینی دیزلرینه ورا- ورا دیدی:
— وای، وای، وای! الله سیزه لعنت ایله سون! دورما-
یین، دورمایین! گوتورون بیللی، قازمانی، کومکلهشین
تیز طویللهنین بوجاغیندا بیردرین قوی قازین، جمدگی
(لشی) سلاق قویویه، اوستونی پهن و آخبون ایله اورتک.
تیز، تیز! داها دورمایین! دورماق وقتی دگل! وای، وای!
جاهلر بالاسلطان بیرجواب ویرمیوب و دوردوقلاری
یردن حرکت ایله میوب، باشلاری آشاقه، باخیردیلا کیمی

اولی‌یه، کیمّی یره. بالاسلطان گنه تأکید ایله دیدی:
— نیه دورورسینیز؟ نه فکر ایلورسینیز؟ دخی ایندی
فکر ایلماک فایده ویرمز. ایندی دورماق وقتی دگل!
گیدین، نیز قویی قازین!

جاهل‌لر بیر جواب ویرمیوب، دوردوقلاری یردن حرکت
ایلمه‌دیلر. بالاسلطان اونلارین اوسته حرص ایله چیغیردی:
— مگر قولاق‌لار نیز کاردر؟ (صاغردر؟) آداما نیچه دفعه
سوزی دییرلر؟ من اول سیزه دیدوم که، بد عملین‌دالینجه
گیتمین، خطا، آدام باش‌آغریسی چکر. سوزومه قولاق
ویرمیوب گیتدینیز و اوچ-دورت تای کیشمیشدن اوتری
آدام اولدوردنیز. ایندی بونلارین هامی‌سی کچوب، باری
اوز زیبیلینیزی اوزینیز تمیزله‌یین!

جاهل‌لرین بیری، هر ایکی الینی قمه‌سینین دسته‌سینین
اوستونه قویوب، دوشینی بیر قدر دالی چکوب، گوزلرینی
آخیدا-آخیدا اوزینی سلطانه توتوب دیدی:
— سلطان آغا، اولینی طویل‌لنن بوجاغیندا گیزلتماک
چوخ آسان ایشدیز: گوتوررم قازمانی، بیر دقیقه‌نین ایچینده
بیردرین قویی قازارام، جمدگی خاکریز ایدهرم. بورادا
بیرچتین ایش یوخلر. اما بونینله جانمیز قورتارمیاچاق.
نیجه درین قویی‌دا اولینی گیزلتسهک، گنه آخردا گلوب
چیخارداچاقلار و بیزیم هامیمیزی قاتورژنی‌یه* گوندره‌چک‌لر.
بو کندلی سوزینی قورتاران کیمی یولداشلاری بیر
سسله بوسوزی تصدیق ایللیوب دیدیلر:

— دوغری دیور، کربلای محمد دوغری دیور. بیزیم
هامی‌میزی سبیره گوندره‌چک‌لر.
بالاسلطان تعجب ایله سوروشدی:
— اولان، یوخسا سیزی گوره‌ن اولوب؟

* سورگون

کربلاى محمد جواب ویردی:

— سنين باشينا آند اولسون، سلطان آغا، بیزی بیر
احده گورمیوب. کاروانین یانیندا محض اوچ نفر دوهچی
ایدی. ایکی سینی کاروانین یانیندا اولدوردیک. بویازیق
ده بیزیم دالمیزجه قاچا-قاچا گلدی کندین یاوقینه که،
بلکه کیشمیش تایلارینی بیزدن سالدیرا؛ بونی دا اولدوردوک
و بدنینی گتوردیک بورایه که، بیزیم کندین کناریندا
نشانه قالماسون.

بالا سلطان گنه دیدی:

— دخی نه دن قورخور سینیز؟ سیزی گوروب تانیان
اولمیوب، پس دخی نه دن قورخور سینیز؟
کربلاى محمد:

— سلطان آغا، بیز عمر میزده هیچ بوطور کم احتیاط
ایش تو تمامیشدیق. یقین ایله صباح بیزی قول قولاباغلیوب
آپاراجاقلار ناواخته*.

جاهل لر سسس سسه ویروب دیدیلر:

— ایله در، ایله در!.. دوغریدر! یقین آپاراجاقلار!

بالا سلطان تعجبلی اوجا سسیله سوروشدی:

— قارداش، نه دییوب آپاراجاقلار؟ کیم گیدوب سیزی
شیطانلیاجاق؟ بیزیم ایچیمیزده که، بیر یاد آدام یوخدور.
کربلاى محمد باشینی بولویا-بولویا سلطانه جواب
ویردی:

— سلطان آغا، منی باغیشلا، اما هیچ اوزینده بیلیمیر-

سن نه دانیشیرسان! والله، سلطان آغا، ایویمیز یخیلوب.

دخی بو ایشلرین هیچ چارسی یوخلور.

بیزه دخی گون کیمی آشکار اولدی که، کندلیلر
محض بیزیم ایکی میزدن احتیاط ایدیرلر که، بورادان چیخوب

گیدندن سونرا، بونلارین قولدور لیغی باره سینده بیر سوز
دانیشاریق، یا دیوانه خبر ویرمیک. یولداشیم جاهل لری
بوبارده ساکت ایلمک قصدیله بونلارا اوزینی توتوب
حقیرانه سویلدی:

— آی قارداشلار، شکر ایدیرم پروردگار که، بورادا
بوساعت حاضر اولان آداملارین جمعیتی مسلماندر، خارج
ملت یوخدر. سیزده مسلمان سینیز، بیزده مسلمان ایق و اولاد
پیغمبر ایک. بیزیم الیمیزده بوندان سوایی دخی بیر چاره
یوخدر، مگر که، جدمیزه آند ایچوب، اونین کتاب مجیدینی
اوپوب سیزه صمیم قلبدن سوز ویره که، نه قدر عمر میز
وار، سیز بوگون بورادا ایلدیگیز ایشلرین باره سینده
بیریاندا و بیر کسه آغزیمیزی آچوب دانیشمییاق و اگر بو
خصوصده وعده خلاف اولساق، الله تعالی بیزیم هرایکیمزین
هفتاد هفتینه ایکی مین لعنت ایلیه و هرایکی دنیاده بیز
اوزی قارلر جرگه سینده اولاق.

یولداشیم سوزوننی قورتاران کیمی بالا سلطان باشلادی:
— خیر، خیر، آغالار! ناحق یره سیز بدگمان اولور.
سینیز: هیچ ناراحت اولمیین و هیچ اوزگه شئیلر فکره
گتورمیین. بیز اوننی یاخشی بیلیریک که، سیز بیزه خیانت
ایدن آداملار دان دگل سینیز.

بالا سلطان سوزینی قورتاردی و جاهل لار بیر سوز
دیمدی. بیر قدر کچندن سونرا کندلیلرین بیر ی اوزینی
بیزه سمت توتوب دیدی:

— آغالار، بیز سیزی یاخشی تانیریق. سیزین اصل
کونلینیزه بلدایک. سید اولمایین، ایستیور سه نیز نه اولور.
سانیز اولین، انسانه اعتبار یوخدر. اوچ ایل بوندان ایره طی
ایکی نفر سید پادشاهلیق یولیندا بیر ارمنی نی اولدوروب،

جیپیندن ایکی منات یاریمینی چیخارتمیشدیلار. نخچواندا بو
ایکی یولداشین سوزی چپ گلیر و بیررسی گیدوب
نچلنیکه، ارمنی نی اولدورمک لرینی خبرویریر. بنزسیزین
کیمی سیدلره اعتبار ایللیوب، اوزومیزی بادفنایه ویره
بیلمریک، یازیق ایق. بیزی سبیره آپارانسان سوز
که، گلوب بیزیم اوشاقلاریمیزه چورمک قازانوب صاحبلیک
ایله میه جکسینیز؟!۹

همان کندلینین سوزینه قوت ویروب، جاهل لر باشلا-
دیلا قاییم سسیله دیمگه:

—خیر، خیر! هیچ وقت اعتبار ایلمک اولماز! هیچ وقت
اینانما نیق!

بالا سلطان گنه بیزه کومگه گلدی و کندلیلره
باشلادی دیمگه:

—آبالام، احمق-احمق دانیش-مایین، بو کیشی لر سیز
دیدگی نینز آداملادان دگل لر، نیه بوقر بوش-بوش دانیشیر-
سینیز.

جاهل لر سس-سس ووروب چیغیرماغا باشلادیلار:

—والله، سلطان آغا، هیچ اولایلمز! دنیا دا هیچ کسه
اعتبار یوخلر. ایرانین نامعلوم سیدلری هارا، بیز هارا!
سلطان آغا، هیچ اولایلمز!
بیز باشلادیق یالوارماغا:

—آی الله بنده لری! بیز خطا ایلدیک که، گلوب بورا
چیخدیق؟! اللهی سویر سه نینز، بیزه اذن ویرین، قویاخ گیده ک
ایشیمیزه! جدمیز پیغمبره آند اولسون، بیر یاندا بیرسوز
آغزیمیزدان قاچیر تمنیق.

کندلیلر داها اوجادان باشلادیلار چیغیرماغا:

—اولایلمز، اولایلمز! یرینیزدن ترپشه یینیز، یوخسا
گولله لریک!

داها سونرا نه اولدی، نه اولمادی، یادیمدا دگل. اوراسی محض یادیمدا رک، جاهلردن بیر نیچه سی بیری-بیرینین قولاغینا بیر شئی پیچیلدا یا-پیچیلدا یاواش-یاواش باشلا-دیلاز بیزه سمت یاووقلاشماغا. یولداشیم باشینی پنجره نین ایچینه سوخوب، باشیله پنجره نین شیشه سینى پاره-پاره ایدوب اوزونى بیرنوع حیاطه سالدی. اونین دالینجه من اوزومى همان پنجره دن سالدوم حیاطه و دوشدوم یولداشیمین اوسته. کندلیلر چیغیر دیلاز: «قویمییون اونامردلری گیت-سونلرا»

من دوشن کیمی باشلادیم قاچماغا. اما یازیق یولداشیم یریندن حرکت ایلدیوب، بیر-ایکی قدم یریوب، گنه ییخیلدى یره. سونرا دوردی آياغا و آخسیا-آخسیا منیم الیمدن یاپیشدی و بیز انواع مصیبت ایله کندين ایچیندن ایتلر-دن اوزومیزی قوریا-قوریا چیخدیق کندين کنارینا. آخری بیرطور اوزومیزی سورویوب، یاری جان سالدیق ارمنی کندینه و بیرطویله ده یاتوب صبح تیزدن، آج-آجینا یولا دوشوب، آخشام وقتى گلوب یتیشدیک نورجمان کندینه. چوخ یاواش یریردیک؛ چونکه یولداشیمین ساغ آياغى برك اینجیمیشدی و یازیغا نهایت اذیت ویریردی.

او مرتبه ده قورخمیشدیق که، وطنه قایتماقدان سوایی غیربیر شئی یادیمیزا دوشموردی... ایکی گوندن سونرا آرازی کچوب ایران توپراغینا یتیشدیک و الی بوش، کور پشیمان چاتدیق کندیمیزه و قورخودان باشیمیزا گلن ماجرانى هیچ کسه اظهار ایلمدیک.

احوالتدان بیر ایل سونرا گنه یولوموز روسیه توپراغینه دوشدی. قصدیمیز ایروانه گلمک ایدی. زورنالی کندينین یانیندان کچوب گئجه یاتدیق اولاخلی کندينده. بورا ایله زورنالی نین آراسی آغاج یاریم در. زورنالی کنديندن، بالا

سلطان‌دان و کندی‌ن غیر احوالاتیندان صحبت سالدوق که، بلکه کچن ایل کیشمیش کلوانینین غارت اولماغیندان، ده‌مچیلرین اولمگیندن بیرخبر بیللهك. اما آرتیق تعجب ایلدیک که، هیچ بیر کسین یادینا بیر بیلله احوالات گلیمیر-دی. سونرا کندلیلردن بیر ی بیزدن سوروشدی:
— آغالار، یوخسا زورنالیلر سیز ایله کیشمیش اویونی اوینیوبلر؟...

محض بوراده بیز باشادوشدیک که، زورنالی لرنه کیشمیش غارت ایدوبلر و نه ده‌مچی اولدوروبلر، بونلار آنجاق بیزیم ایله «کیشمیش اویونون» اوینیوبلر. و محض ایتدی باشا دوشدیک که، زورنالیلر بیزیم باشیمیزا کیشمیش اویونینی گتورمکدن مقصدلری آنجاق بیزی کندن قاچیرتماق ایدی؛ چونکه بیز آقوشقادان اوزیمیزی یره سالوب قاچان زمان اونلار بیزی گولله ایلهده وورا بیلردیلر، توتوب اولدیرده بیلردیلر...

اوستا زینال

موقدوسی آقوپ آدلی ارمنیه بویوک اوغلیندان تلغراف گلدی که، تفلیس دن چیخدی. بو جوان موسقوانین دارالفنونیندا دورت ایل یاریم تحصیل ایدوب، درسینی اتمامه یتیروب، وطنه گلیردی و همین دورت ایل یاریمین مدتینده آنجاق اوچ ایل بوندان اقدم بیر دفعه والدینینی گورمگه گلمیشدی. بو خبر موقدوسی آقویی، عورتینی و خیردا اوغلینی آرتیق درهجهده شاد ایتدی؛ اوچ ایلین آیریلیغیندان سونرا اونیویرسیتت درسینی قورتاران اولاد ایله گوروشمک خوشبختلیکدر!

موقدوسی آقوپ عورتینین الیندن یاپیشوب، باشلادی اوتاقلاری گزمگه. اروعورت مصلحتی بویره قویدیلار که، خیردا اوتاقدان عزیز قوناق ایچون قراوات قویسونلار که، بو اوتاق یاتماق اوتاغی اولسون. همان اوتاغا یاپشیقلی کوچوجیک اوتاغا یازی استولی قویسونلار، عزیز قوناغین یازی اوتاغی اولسون، بویوک اوتاغا فرش سالوب، زال و قوناق اوتاغی ایله سینلر، دوردنچی اوتاق نهار اوتاغی اولسون، بشینچی اوتاغی ئوزلری ایچون یاتماق اوتاغی ایله سینلر و آلتینچی اوتاغی کوچوک اوغلانلارینا تعیین ایتدیلر.

اوتاغلارین بیر قصوری یوق ایدی؛ چونکه دیوارلارین کاغذی تازا و تمیز ایدی، تخته فرش لر تازا شیرهلنمش ایدیلر. و لاکن بیر نیچه گون بوندان ایرهلی چوق شدتلی یاغیشدان زال اوتاغینین سقفینین بیر پارچا گه جی لامپا آسیلان چنگلین بیر طرفیندن آقوشقایا سمت اوچوب توکولمشدی.

موقدوسی آقوب و عورت مصلحت ایتدیلر که، بیر بنا چاغیر سینلار و دانیش سینلار که سقفین اوچان یرینی گه ج ایله سووایوب دوزلتسون.

موقدوسی اوغلینین بو تیزلیکه گلمگینی گوزله میردی؛ اوسببه که، اوغلی موسقوادان چیخان زمان یازمیشدی که، تفلیس ده ایکی هفته دایی سی ایوینده قوناق اولاجاق. یاغیشین رطوبتی سقفین اوچان یریندن چکیلمه مشدی و موقدوسی آقوب فکرینده قویمشدی که، سقفی قوریانندان سونرا تعمیر ایتدیر سین و الا اوغلینین بو تیزلیکه گلمگینی بیلسهیدی، تأخیر ائتمه یوب، سقفی پیش از وقت فایتدیر اردی.

تفلیس دن بورایا اوچ گونلیک یولدی. و آقوب عورتنی ایله مصلحتی بو یره قویدیلار که، نه قدر ممکن ائسه، تیزلیکه اوستا چاغیروب، ایکی گونین مدتینده سقفی تعمیر ایتدیروب قورتار سونلار.

موقدوسی چوقدان بیلیردی که، اونین قومشیلغیندا اوستا جعفر ادلی مهارتلی بنا و سلیقه لی گه ج چکن وار. موقدوسی، اوستا جعفرین ایوینه گیدوب و قاپوسینی دوگوب اوستانی سوروشدی. آیاق یالین بیر عورت قاپویا چیخدی و جواب ویردی که: اوستا جعفر گیدرب محمد آغانین ایوینده ایشله مگه و آقشام گله جک.

موقدوسی بیر آز بیکیف اولدی؛ چونکه دخی امید یوق ایدی که، بیکر اوستا تاپا و صبا حاکیمی ده گوزله مک

ایسته‌میردی: بیر گونین ایچینده سقفی تعمیر ایتمک و سونرا اوتاغین توز-توپراغینی تمیزله‌مک ممکن اولمازدی. موقدوسی آقوپ گیدوب دکان قومشیشی حاجی رسولا دردینی سویله‌یندن سونرا حاجی رسول تازا ایراندان گلن اوستا زینالی موقدوسی‌یه تعریف ایتدی.

آدام گوندر دیلر. اوستا زینال گلدی و بوینینا چکدی گونی ایکی مناتا موقدوسی آقوپین سقفینی تعمیر ایتسین؛ بو شرطیله‌که، بو گون باشلایوب، صباح آخشاماکیمی ایشینی تمام ایدوب، اوتاغین گه‌جینی و توپراغینی تمیزله‌یوب قورتارسون. موقدوسی آقوپ عهد ایله‌دی‌که، اگر اوستا زینال بو شرطی وقتینده عمله گتیرسه، اوستایا دخی آلتی آرشین یاریم ماهوت ویرسین.

بیر ساعتدن سونرا اوستا زینال شاگردی قوربان ایله موقدوسی آقوپین ایوینده حاضر اولدی و الینده کی‌خور-جونی بالقونا قویوب گیردی اوتاغا و باشینی یوخاری قالقیزوب یوزینی دوتدی موقدوسی آقوپا:

—خوزه‌این، قورخورام صباح آخشاماکیمی باشا‌گتوره بیلیمین.

موقدوسی آقوپ جواب ویردی‌که، بورا‌دا نه بیر اوقدر ایش وار‌که، صباح آخشاماکیمی قورتارمیا. اوستا ینه دقت ایله سقفه باقوب باشلادی‌که: بو گون آخشاماکیمی آنجاق گه‌ج‌الهنوب حاضر اول، پله‌کان‌گله، تخته باغلانا، قاب-قاشیق گتیريله... بونلار هاموسی اوزون ایش‌دی. موقدوسی آقوپ سوز ویردی‌که، بو ایشلر بیر ساعتین ایشی‌در و اوستا زینالدان چوق آرتیق توقع ایتدی‌که، بیر آز سعی ایدوب ایشی تأخیره سالماسین.

موقدوسی آقوپ قوربانا پول ویروب گونلردی بیر
یوک یاخشی گهچ آلوب گتیرسین و ئوزی، عورتی و
خیردا اوغلی باشلادیلار اوستانین فرمایشلرینی بیر به بیر
عمله گتیرمگه. اوستا زینال بالقوندا اگلشوب چیقارتدی
چوبوغینی و باشلادی چکمگی. موقدوسی آقوپ کوچوک
اوغلی ایله حیاطدان نردبانى گتیروب قویدی اوتاغا.
موقدوسی نین عورتی اوتاقدان بیر پاچقا پاپروس و بیر
قوتی اسپیچقا گتیروت قویدی اوستا زینالین قباغینا.
موقدوسی اوغلی ایله حیاطدان بیر نیچه بویوک و کوچوک
تاхта گوتوروب قویدی اوتاغا. اوستا زینالین بویورماغینا
گوره موقدوسی اوغلی ایله گیدوب قومشودان بیر
نردباندا آلوب گتیردیلر.

بیر ساعتدان سونرا حیاطا بیر یوکللی اولاغ گیردی.
اوستی باشی گهچ ایله توزلانمیش اولاغچی، اوستانین
شاگردی هرمدی بیر طرفدن یوکیں چوواللارینی قوجا-
غلابوب، اولاغین اوستیندن گوتوروب گتیردیلر اوتاغا
و گهچى بوشالتدیلار یره. اولاغچی چوواللاری اولاغین
اوستینه آتوب، حیوانین اومباسیندان بیر دگنك اندیروب
حیاطدن چیقادی. اوستا زینال چوبوغی چکوب کولینی
بوشالتدی و دوردی آیاغا، یاریم ماهوتدان تیکیلیمیش
کوهنه گئیمه سینی چیقاردوب، بوکدی و قویدی بیر
سمته و موقدوسی نین عورتیندن الهك ایستهدی. عورت
الهگی گتیرندن سونرا قوربان اوتوردی اوتاغین بیر
کونجینده و باشلادی گهچى الهمگی. موقدوسی آقوپ
اوستا زینال ایله کومکلشوب نردبانین بیرینی دایادیلار
اوتاغین بیر دیوارینا، اوبرینی دایادیلار مقابلده کی دیوارا.
اوستا زینال تاختالارین بیر اوزونینی و محکمینی گوتوروب

قویدی نردبانلارین اوجا پلله لرینین اوستینه و چیقوب
بالقوندان بیر پاپروس ایله اسپیچقا قوتیسینی گوتوروب،
پاپروسینی یاندیردی، یوزینی دوتدی موقدوسی آقوپا:

—خوزه این، بو اوتاقلاری هانسی اوستا تیکوب؟
موقدوسی آقوپ جواب ویردی که، بیلیمیر هانسی اوستا
تیکوب؛ چونکه بو اوتاقلاری اونین آتاسی تیکدیروب و
بیلیمیر هانسی اوستایا تیکدیروب.

اوستا زینال بورکینی باشیندان گوتوروب ایچیندن
چیرکلی آراقچینینی چیقارتدی قویدی کئچل باشینا،
بورکینی قویدی آقوشقانین ایچینه و موقدوسی آقوپ
دان سوروشدی:

—خوزه این، روسیتدن گلن اوغلین نیچه یاشیندا اولار؟
موقدوسی آقوپ جواب ویردی که، روسیتدن گلن اوغلی
ایگرمی دورت یاشیندا و اوستا زینالدان توقع ایله دی که،
بیر آز عجله ایتسین.

—خوزه این، هیچ ناراحت اولما، نیه اوره گینی سیخیر-
سان؟ من ثولی ده اولسام، صباح گون اورتایا کیمی
قورئارام.

سونرا اوستا زینال بیر قدر فکرلشوب اوزینی دوتدی
قوربانا:

—قوربان، بیر شئی یادیم دوشدی، تیز دور آیاغا،
دور، اوتورما، گیت بیزده ساخسی لگن وار، کوبه وار،
اولاری و بیر پارچه گوتور گل.

قوربان «یا الله» دییوب، دوردی آیاغا و اتکلرینین
گه جینی سیلکوب باشماقلارینی گئیدی و یاواش-یاواش
اوز قویدی گیتمگه. موقدوسی آقوپ اوستا زینالا دیدی که،
بو شئیلرین جمعیمی بورادا وار، دخی نه لازم زحمت

چكمك و وقتى ايتيرمك. اوستا زینال اول بيلمه‌دی‌که،
نه جواب ویرسین و الینده‌کی پاپروسی آقوشقانین
کونچینه باسوب کچیردوب دیدی:

—خوزه‌این، هیچ عیبی یوخر، نه عیبی وار؟ بو ساعت
قوربان شئیلری گتیره‌ر، نه عیبی وار؟
بو سوزلری دیندن سونرا اوستا زینال آقوشقانین
ایچینه اگیلوب باشلادی دقت ایله حیاطا باخماغا و موقدوسی
دان سوروشدی:

—خوزه‌این، حیطده آخار سو وار؟
موقدوسی آقوب جواب ویردی‌که:
—همان گوروکن آرخین سویی همیشه آخیر. —اوستا
زینال «چوخ عجب» دییوب، باشلادی شالینی آچماغا.
موقدوسی آقوب چیقدی گیتدی عورتینین یانینا. عورتی
بوندان سوروشدی‌که:

—اوستالار نه ایشده‌درلر؟ —موقدوسی آقوب جواب
ویردی‌که: اوستالاردان گوزی سو ایچمیر؛ چونکه چوخ
یاواش ترپشیرلر.

ساعت یاریم‌دان سونرا قوربان گلدی. کوپه‌نی،
لگه‌نی، پارچی و بیر لوله‌یینی گتیردی. اوستا زینال
باشلادی شالینی آچماغا و قوربانا دیدی‌که، دورماسون،
تیز سو گتیرسین و گه‌ج قاییرسین. قوربان چیقدی بالقونا
و کوپه‌نی گوتوروب اندی حیاطا. آرخدان کوپه‌نی دولد-
یروب گتیردی، لگه سوتوکدی و گه‌جدن آوجلایوب
باشلادی لگه توکمگه. اوستا زینال آرخالیفینی چیقاردوب
بوکدی قویدی آقوشقانین ایچینه، چیقدی بالقونا، خور-
چیندان مالانی چیقاردوب گتیردی اوتاغا و «یا‌علی»
دییوب، نردبان ایله چیقدی تاختانین اوستینه. قوربان

گه جی قاریش دیروب، چیقدی نردبانین دوردنجی پیلله سینه و لگنی تاختانین اوستینه قویوب اندی آشاغا. اوستا زینال «بسم الله» دییوب، سول الیه گه جی گوتوروب قویدی مالانین اوستینه و سقفه ووروب باشلادی سوواماگی.

موقدوسی آقوپ گوردی که، ایش باشلاندی، بیر قمر راحت اولدی. حتا عورتی شادلیغیندان اوستا زینالا چای تکلیف ایتدی. اوستا زینال چای بارمسینده راضیق ایدوب آنجاق توقع ایله دی که، زحمت چکوب اونا بیر پاپروس ایله بیر اسپیچقا ویرسینلر؛ چونکه قوربانین اللری گه جلی ایدی. موقدوسی آقوپ پاپروسی و اسپیچقانی اوزاتدی اوستا زینالا، اوستا پاپروسی داماغینا سالوب باشلادی ایشینی و دیدی:

خوزه این، اوغلون نیچه ایل درس اوخویوب؟

موقدوسی جواب ویردی که:

—اون دورت ایل اوخویوب.

—ماشالله، ماشالله! ایله ده، خوزه این، گرک چوخ کتاب

اوخومش اولای؟

—نه سوز، چوخ اوخویوب.

—ماشالله، ماشالله! ایله ده، خوزه این، گرک خطی ده

یاخچی اولای؟

موقدوسی آقوپ سوروشدی:

—نیجه خطی؟

—یعنی یازماگی، قلمی.

—سوز یوخ، یاخشی دی.

اوستا زینال مالانی قویدی تاختانین اوستینه و کچمیش

پاپروسینی یان دیروب چومبلدی تاختانین اوستینده و

باشلادی:

—خوزه این، نه قدر یاخشی اولسا، من آند ایچه بیلرم که،
 بیژیم اوخویانلارین خطی کیمی اولا بیلمز. آند اولسون
 هر ایکیمزی یارادانا، وطنده منیم قارداشیمین بیر اوغلی
 وار، اولار اون اوچ-اون دورت یاشیندا. یعنی دییه سن
 چوخدا درس اوخویوب، خیر، اول-آخیریدی-سککز ایل مسجده
 گیدوب، گلستانین آنجاق ایکمینجی بابنه کیمی متنینی
 اوخویوب، اما دی گل خطی نه، الله باغیشلاسون، الله
 ئوز جلالی خاطرینه سنین ده اولادووین داغینی سنه
 گوسترمه سین، یاز یقسان.

موقدوسی آقوپ دینمه دی که، اوستا زینال صحبتی مختصر
 ایتسین و ایشینه مشغول اولسون.

قوربان بیلدی که، لگنده کی گه ج قورویوب ضایع
 اولوب، نردبانا قالقوب لگنی اندیروب باشلادی گه جی
 قاشییوب یره توکمگه و تازا گه ج قاییروب قالقدی
 نردبانا. اوستا زینال پاپرو سین باشینی گهجه باسوب
 جیزیلتی ایله کچیرتدی و باشلادی سوواماغی و بو صحبتی:

—خوزه این، نیه سیزین پادشاهوز یوخدی؟
 موقدوسی آقوپ جواب ویرمه دی و اوتاقدان چیقدی.
 یاریم ساعتان سونرا موقدوسی آقوپ اوستالارین یانینا
 گلوب، گوردی که، اوستا زینال انوب اشاغا. قوربان
 پارچ ایله سوتوکور، اوستا اللرینی یوویر لگنین ایچینه.
 موقدوسی اوستا زینالدان سوروشدی که، نیه بس ایشله میر،
 اوستا جواب ویردی که، گون اورتا نمازی نین وقتی کچیر،
 ۱۰ ساعت گیدوب نماز قیلوب گلوب ایشله یه جک.

ساعت یاریمدان سونرا اوستا زینال چیقدی تاختانین
 اوستینه و قوربان باشلادی گه ج قاییرماغی. موقدوسی
 گوردی که، اوستالار ایشله مگی باشلادیلار، بونلارین یانینا
 گلمه یوب، اوتوردی قباق اوتاقداکه، بلکه اوستا زینال

صحبتہ مشغول اولمایوب شیرین ایشله سین. موقدوسی غزته نین ورقینی گوتوروب دمیر یولین بو طرفه حرکت ایتمگنین حسابینی اور گنیردی که، گورسون اوغلی هانسی قطار ایله چیقابیلر و وطنه نه وقت گله بیلر.

—قوربان، گه ج قاییر،—اوستا زینالین بيله سسی گلدی. موقدوسی بيله حساب ایدیردی: دمیر یول قطاری تفلیس دن اگر صبح ساعت بشده چیقمیش اولسا، آقشام یتیشهر آلمالی منزلینه.

—قوربان، تقلیدین کیمه در؟—اوستا زینالین سسی گلدی.

قوربان دان، جواب چیقمادی. موقدوسی حساب ایدیر: صباح آقشام دمیر یول قطاری یتیشهر قورتلار منزلینه، بو حساب ایله صباح یوق، بیر گون صبح ساعت دوققوزدا گلن ماشین ایله گوزله مک اولار.

اوستا زینال بيله صحبت ایدیردی: سیزین ولایتین مسلمانلاری اگر مسلمانا بیر توك قدری اوخشیورلارسا، منیم آتاما لعنت. گورورسن، سیزین اوبی ناموس آغا صادغی؟ کچن هفته اولاردا ایشلییوردیم. ملعونین دولتی حددن آشوب. دییورم، آغا صادق، قارداش، بو دولتی نهدن اوتری جمع ایدوبسن؟ نیه بیر کربلا زیارتینه گیتمیرسن؟ حیاسیز اوغلی حیاسیز، اون ایکی امامه آند ایچیر که، ممکن ایلیه بیلیمیرم. نیه ممکن ایلیه بیلیمیرسن، ای لوندا؟ نیه پس عمارت قایتدیرماغی ممکن ایلییورسن؟ نیه پس آت ساخلا-ماغی، ماهوت چوخا گئیمگی، اوچ آرواد آلماغی ممکن ایلییور-سن؟ دخی سنین ارمنیدن نه یین آرتیق دیر؟ غرض، قوربان، سیزین ولایتین مسلمانلاری چوخ بیغیر تدرلر. گه ج ویر! قوربان پله لری چیق-چیق باشلادی:

—اوستا، الله آتانا رحمت ايلهسون، آغا صادغين هيچ
تقصیری یوخدر، آغا صادق نه ايلهسون؟ امام ئوزی گرک
آدامی ایستیه، اگر امام ایسته‌مه‌سه، نه جور زیارته
گیتیمک اولار؟

اوستا زینال حرصلی کیمی اوجا‌دان سویله‌دی:
—آکیشی، گیت ایشینه، سن آلله، آخماخ-آخماخ دانیشما!
نیجه گرک امام ایستیه؟ اگر آدامدا امام محبتی اولماسا،
دخی امامین نه وجینه گلوب او جور ملعونی ایسته‌سون؟
امامه چوخ لازمدی‌که، آغا صادق کیمی آخماقلار اونین
زیارتینه گیتدی یا یوخ.

قوربان گه‌ج لگنینی یوخاری قالقیزا-قالقیزا باشلادی:
—اوستا، هر نه دییور سن دی، اما امام آدامی ایسته‌میونجه
زیارته گیتیمک اولماز.

اوستا زینال آجیغلی باخدی قوربانین اوزینه، تاختانین
اوستینده چومبه‌لوب باشلادی پاپروسینی یان‌دیرماغی و ال
قولینی آتا-آتا دیدی:

—باخ، منی گورور سن. بیر کاسب به‌ننالارین بیریم،
بیر مالا و بیر خورجوندان سوایی ئبوز‌گه مال-دولتیم
یوخدی؛ چونکه اولدن من دنیا مالی فکرینده اولمامیشام؛
چونکه دنیا مالی دنیا‌دا قالا‌جاق، الله تعالی ئوزی قرآن
مجیدینده بویوروب: «جهان ای برادر نما‌ند به کس». الله
سنین‌ده ئولنلرینه رحمت ايله‌سین، رحمتلیک آتام زنگانلی
حاجی حیدر زنگانده معتبر آداملارین بیر ی ایدی و ئوزینه
گوره یاخچی دولت قازانمیشدی. ايله‌که، آتام وفات ایتدی،
اوندا من اون ایکی یاشیندا ایدوم. منی ایسته‌دیلر اولند-
یرسونلر. هامی‌دان آرتیق بو فکرده عموم کر‌بلای غلامعلی
ایدی‌که، قیزینی ویرسین منه. قیزی‌دا هله بیر آز اوشاق
ایدی. گل‌لگنی گوتور، گه‌ج قاییر... قیزی اولاردی

آلتی، یدی یاشیندا؛ من دیدوم که، اگر منی دار آغاجیندا
 آسسانیزدا، چارده معصومی زیارت ایتمیونجه ایولنمنم؛ چونکه
 قیزدا هله ببر آز اوشاق ایدی. هر چند عمومین زیارته
 کیتمگیمه بیر سوزی یوخ ایدی، اما من گوروردوم که،
 عمومین خواهشی اول منی ایولندیرمک، سونرا زیارته
 یوللاماقدیر. دیدیم، واللاهی و باللاهی، ایستیورسینیز منی
 اولدورون، ایستیورسینیز آج قویون، آنجاق گیدهجگم.

موقدوسی آقوپ گیردی ایچری و گوردی که، اوستا
 زینال تاختانین اوستینده چومبلوب صحبت ایدیر. موقدوسی
 قاش قاباقلی، باشینی قالخیزدی اوستا زینالا طرف و هر
 ایکی الینی یوخاری دوتوب دیدی:

— آی اوستا زینال، سن الله، ایشینه مشغول اول، بلکه
 صباح آخشاما کیمی قورتاراسان، یوخسا قورتارماسان، گرك
 ایشی یاریمچیق قویاق؛ چونکه بیرى گون تیزدن قوناقلار
 گلهجک.

اوستا زینال دوردی آیاغا و مالانی گوتوروب الینی
 ووردی برکیمیش گهجه و قوربانا دیدی:

— قوربان، گهجه قاییر. — و سونرا یوزینی چوندردی
 موقدوسی آقوپا:

— ای خوزه‌این، آخی من باشیما نه داش سالوم. بوجور
 آخماخلار آدمی دهلی-دیوانه ایللیور، قویورلار که، آدام باشینی
 سالسین آشاغا ایشینه مشغول اولسون؟
 موقدوسی آقوپ، قاش قاباقلی، اوزینی دوتدی اوستا
 زینالا:

— آی رحمتلیک اوغلانلاری، آخی سیز بورایه ایشلمگه
 گلوبسوز، یا داوا یا؟ بس سیز داوا ایلجهجک سیز، ایشی
 کیم گورهجک؟

اوستا زینال موقدوسی یه طرف چوئوب، الینده کی مالانی ایکی دفعه ئوز دوشینه ووروب دیدی:
 —ایشی من گوره جگم، من! اوره گووی نیه سخیرسان،
 خوزه این؟ جانون ساغ اولسون، بو نه ایشدی که، من صباحا
 قورتارا بیلیم یوم؟ من ئولمه میشم که، سنین ایشین یاریمچیق
 قالسون. اگر من سنین ایشینی صباح قورتارماسام، من
 سندن بیر قپیک ده ایسته میرم.

—یاخشی، اوستا زینال، توتا که سن مندن بیر قپیک
 ایسته مه دین، پس منیم خیریم نه دی که، ایش یاریمچیق قالسون
 و قوناقلار گلوب ایوی بو شکل ده گورسونلر؟

—هیچ اوره گووی سیخما، خوزه این، الله کریم دی،
 امیدووی بیر آلاها باغلا که، یری-گویی یوخ یردن خلق
 ایدوبدی. اوره گووی نیه سیخیرسان؟ اگر آلاهیین التفاتی
 اولسا، بيله ایش اولماسون که، اون بيله ایش اولسون، بیر
 دقیقه ده قورتارام؛ اگر اولمسا، دخی منیم گناهیم نه دی؟
 قربان که ج ویر!

آقشاما بیر ساعت قالیردی، اوستالار اللرینی یووب
 ایشدن چیخدیلار. سقفین آلتی حصه دن آنجاق بیر حصه سی
 قایر یلمیشدی. اوستالار گیدنده موقدوسی آقوب اونلاردان
 آنجاق بونی توقع ایلهدی که، سحر ایشه تیز گلسونلر.
 اوستا زینالین موقدوسی یه ویردیگی جوابی بو اولدی:
 —اوره گینی سیخما، خوزه این، الله کریم دی.

صبح تازا ایشیقلا نیردی. اوستا زینال و قربان یوز
 قویمیشدیلار موقدوسی آقوپین ایوینه ایشلمگه و اوستا
 زینال شاگردینه بو سوزلری دیردی:

—قربان، من قصدا سنی بوتیز لیکده چاغیروم قارداش،
 بیر آز تیز گیدک، او کیشینین ایشینی قورتاراخ؛ چونکه

ایشدی، اگر قورتارماساخ، خجالتلیک چکریک. اولا بودر که، کیشی نین اوغلی گلور، قوناغی-زادی اولاجاخ؛ ایکیمینچی بودر که، آخر، سوز ویرمیشیک. کیشی اودر که، ویردیگی سوزه عمل ایله-سون؛ بیرده حاجی رسولداندا عایبدی، او کیشیده ولایتده توزینه گوره بیر آدمدی. قوربان بیر سوز سویله-مهدی و بیر قمر کچندن سونرا سوروشدی:

—یاخجی، اوستا، ایندی سن بو ایشی پودراتا-گوتور-میسن که، بوگون آخشاما-کیمی قورتاراسان؟ ایندی بیله توتاخ که، قورتارمادین، بس نیجه اولاجاق؟ پولدان یانه ارمنی بیزی اینجیتمیه؟

—آی کیشی، سنی حضرت عباس، بوش-بوش دانیشما، ایله سوز دانیشیرسان که، پیشمیش تویوغین گولمگی گلیر. کیشی، نیجه قورتارماسان؟ او نه ایشدی کی قورتارمیوم؟ —آخی، آی اوستا، من دیمیرم که، قورتارمیا-جاقسان؟ آنجاق دییورم که، ایشدی، قورتارماسان.

—آکیشی، سنی امام حسین، اوزونی دسگاهه قویما. اوستالار یتیشدیلر موقدوسی آقوپین ایوینه و یاریم شاعندان سونرا اوستا زینال چیقدی تاختانین اوستینه. قوربان باشلادی گه-ج قاییرماغی و صحبتی.

—اوستا، بیزیم خوزه-این یاخجی آداما اوخشییور. اوستا زینال گه-جی لگندن ساغ-ایله گوتوروب جواب ویردی: —یاخجی آدام اولماغینا یاخجی آدمدی، الله دینه گتورسون؛ اما نه فایدا.

—اوستا، من بیر شئییه مات قالیرام، یاخجی، ارمنیلر بو آشکرلیقدا زادی گورموللر؟ بونلار نیه بس دونوب موسورمان اولموللار؟

اوستا زینال گجی مالا ایله سقفه ووروب دیدی:
 —قوربان، بو ایشلر هامیسی سرذر. بونلاری هیچ
 باشا دوشمک اولماز. بولار هاموسی الله یانیندار؛ چونکه
 بيله فرض ایله، ارمنیلرون هاموسی چونوب مسلمان
 اولدی، اوندا جهنمی الله کیمدن ئوتری خلق ایدوب و
 کیمی اورا گوندره جک؟ بو ایشلرین هامی سینین بیر
 سببی وار؛ یوخسا ارمنیلر چوخ یاخجی بیلیرلر که، بیزیم
 مصبیمیز اولارینکیندان یاخجی دی. خدای عز وجل...
 —اوستا، سوزونیده کسیرم، هله موسورمان اولماسونلار،
 من بیلیمیرم بونلار هله نیجه دونقوز اتیندن ایر گنمیرلر.
 اوستا زینال مالانی قویدی تاختانین اوستینه، چوبوغی
 گوتوروب باشلادی دولدیرماغی و آلچاق سسله دیدی:
 —من دییورم که، ارمنیلر ئوزلری ده گورورلر که،
 دونقوز اتینده بیر لذت یوخدی؛ اما بویونلارینا دوشوب،
 ئال چکه بیلیمیرلر. نه ایله سینلر یازیخلار. آدامین آدام
 خوره کی اولار، حیوانین دا حیوان خوره گی؛ و بیرده بونلار
 هاموسی الله داندر. گل لگنی گوتور، گه چ قاییر.

قوربان چیقدی نردبانا و باشلادی:

—بلی، قیل کورپودن کچنده دی تاماشا!

اوستا زینال چوبوغینی توستوله یوب باشلادی:

—قوربان، بیلیرسن نه وار؟ ایشین اصلی حق یولی
 تانیماقدادر؛ انسان که، حق یولی تاپدی، انسان که، خدای
 تعالی نین...

موقدوسی آقوب ایچری گیروب دینمز سویله مز باخدی
 اوستا زینالین اوزینه. اوستا زینال اوزینی موقدوسی یه
 دوتوب سوروشدی:

—آی خوزه این، سنی آندویریرم اینجیله، بیر منه دی
 گوروم، او زهرماردا نه لذت گوروب سینیز که، ییورسوز؟

موقدوسی آقوپ حرصله نوب، ایکی الینی یوخاری
قالقیزوب قاییمدان دیدی:
—آی کیشی، بیر منه دی گوروم، سن بورا ماللا-
لیلاغا، گلمه میسن؟

—خوزه این، قادان آلوم، تانیه حرصله نورسن، بیر
سوزدی، آغزیما گلدی، سوروشدوم! قوربان، گه ج قاپیر.
موقدوسی دینمه دی. اوستا زینال چوبوغی تاختانین
اوسته قویوب گوتوردی مالانی و باشلادی ایشله مگی.
موقدوسی اول ایسته دی که، ایشی یاریمچیلیق قویوب،
اوستالارین حسابینی کسوب رد ایتسون. اما عورتی بونا
راضی اولمادی و دیدی که:

—دخی بوندان سونرا هارادان ئوز گه اوستا تاپیلوب
سقفی آخشاماکیمی قورتارا بيله جك. دخی ایشی ناتمام
قویماق اولماز. یا لازم ایدی تعمیر هیج باشلاماق؛ ایندی
که، باشلانوب قورتارماق لازمدی.

ار و عورت مصلحتی بویره قویدیلار که، موقدوسی
آقوپ گیدوب حاجی رسول احوالاتی سویله سون که، حاجی
رسول یا ئوزی گل سین و یا بیر آدام گوندر سین اوستا
زینالین یانینا و تأکید ایت سین که، شرط اولونان حقیندن
بیر مناتدا آرتیق آلوب، اوستا زینال آخشاماکیمی، البته،
ایشینی تمام ایتسون. موقدوسی آقوپ گیتدی حاجی
رسولین یانینا و درد دلینی اونا سویله دی. حاجی رسول
ظاهرا اوستا زینالین رفتاریندان نهایت درجه ده ناراضی
قالوب، اوغلینا دیدیکه، دورمیوب گیت سین و فلان-فلان
شده یه دی سین که: «اگر بوگون آخشاماکیمی ایشینی تمام
ایتمه سه، نه اونین حق ییتیشه جك و نه ده دخی بوندان
سونرا اونی بیر ئوز گه سینه تعریف ایده جك». حاجی نین

اوغلی یاریم ساعندان سونرا قاییدوب گلدی و جواب
گتیردی که، اوستا زینال آتاسینین قبرینه آند ایچوب
دیبر که، حاجی آغا هیچ اوره گینی سیخماسون، اگر آلاهیین
التفاتی اولسا، بوگون آخشاما کیمی سقفی تمام ایده جک و
اگر ایتمهسه، بیر قپیک ده حق ایسته میه جک.

موقدوسی آقوب بوسوزلرین قاباغیندا دخی بیر سوز
سویله مدهدی و باشینی آشاغا اگوب، ایسته دی دوکندان
چیقوب گیده. حاجی رسول موقدوسی نی چاغیروب اونا
بوسوزلری دیدی:

—هارا گیدیرسن، موقدوسی کروه؟ گل بیر آز صحبت
ایله، گوره ک نه وار، نه یوخ؟ داوادان ز اددان نه دانیشیرلار؟
موقدوسی دوکانین قاپوسیندا دوروب بیر جواب ویر-
مدهدی و ساعتی چیقاردوب و جیبینه قویوب دیدی:

—حاجی گرک گیدم بازارا؛ بیر آز ایشیم وار، ایوه ده
گرک گیدم گوروم اوستالار نه قاییریرلار.

آکیشی، سنی مصبین، بوشلاقویسون گیتسین. ایله ده،
موقدوسی کیروه، گورسنور که، منیم سوزلریمی ظرافت
حساب ایلوررسن. من که، اوستا زینالا سفارش ایله دوم،
او که، منه سوز ویردی، ایلیه بیلمز سوزیمه عمل ایله مه سین.
لاپ آرخایین اول و گل اوتور بیر آز صحبت ایلیک.

—خوغریسی، حاجی، منیم اوستالاردان گوزوم سو ایچمیر؛
قورخیرام ایشی یاریمچیق قویالار.

—آی موقدوسی، سنی دینین، بوش-بوش دانیشما، گل
اوتور گوره ک.

حاجی رسولین اوغلی موقدوسی آقوبا بیر استول
تکلیفی ایتدی. موقدوسی اوتوردی و حاجی رسول ینه
باشلادی آند ایچوب موقدوسی نی اینانديرماغا که،
اوستا زینال سوزونین اوستونده محکم آداملر، اوستا
زینالی او چوخذان تانییر؛ که، اوستا زینال مؤمن در، الله

بندمی در، غیرتلی در، صادق در، ایش گورنلر، زیر کدر، عقلی در، آرتیق دره جده وفالی در و ایندی یه کیمی بیر دفعه ده نمازینی قضایه قویما یوبلر.

اوستا زینال همان وقت قوربان ايله بيله صحبت ایدیردی: —قوربان، گورورسن بو ایرمنی ملتینی؟ ایستیورسن یوز مین دفعه امامه، پیغمبره آند ایچ، قسم ايله، هیچ واخت سنین سوزووه اینانمیا جاخ. دی که، آی کافر اوغلی کافر، بورادا نه بیر او قدر ایش وار که، سن منیم سوزیمه اینانمییوب حاجی رسولی التماسچی سالوبسان. گل لگنی گوتور، گه ج قاییر.

قوربان نردبانی قالخا-قالخا باشلادی:

—اوستا، بیررسی که، الهی داندی، لامذهب اولدی، هیچ بیر شئی قائللیغی اولمادی، چتین دی اونی اینانمیرماق. قوربان کوپه نی گوتوردی که، لگنه سو توکوب گه ج قاییرسین و گوردی که، کوپه نین سویی قورتاروب و بیر آز دقت ایدندن سونرا گوردی که، سو آخوب توکیلوب یر. کوپه نین او طرفینه، بو طرفینه دقت ايله باخوب گوردی کوپه بیر طرفدن چاتلایوب. قوربان اوزینی اوستا زینالا دوتوب سوروشدی:

—اوستا، کوپه ووز ایرهلیدن چات ایدی، یا تازالیقدا سینوب؟ —اوستا زینال جواب ویردی:

—یوخ، بیزیم کوپه سیننخ دهیل، یوخسا، سن سیندیرميسان؟

اوستا زینال باشلادی آشاغا انمگی و کوپه نی الینه گوتوروب، اوزینی دوتدی قوربانا:

—قوربان، بو کوپه بیزیم دهیل. بیزیم کی کوهنه دی و بیر آز بوندان یکه دی.

قوربان بیر آز فکر ایدوب چیقدی بالقونا و الینده بیر کوپه گتیردی. اوستا زینال همان کوپه نی قوربانین

آلیندن آلوب، مات-مات باخدی قوربانین اوزینه و درین
آه چکوب دیدی:

—قوربان، الله سنه لعنت ایله سین!

بو سوزلری دییوب، اوستا زینال گنه مات-مات باخدی
قوربانین اوزینه، قورباندا ها بيله دینمز، سویلهمز
باخیردی اوستا زینالین اوزینه.
اوستا زینال بیر آه چکوب دیدی:

—قوربان، الله سنه لعنت ایله سین، ایرمینین کوبه-
سینده سو گتوروب گهچ قاییردون و دنیا-عالمی مردار
ایله دون، الله سنه لعنت ایله سین!

قوربان دینمه یوب، مات-مات باخیردی اوستا زینالین اوزینه.
اوستا زینال اوزینی تورشیلوب ایکی دفعه توپوردی یره،
بیر دفعه توپوردی قوربانین اوزینه و حیاطه چیقوب
گیتدی اوتوردی آرخین کناریندا و باشلادی اللرینی
یوماغی و سونرا اوتاغا گلوب قوربانادیدی که، شئیلری
یغیشدیرسین و آقوشقانین ایچیندن پالتارینی گوتوروب
ینه قوربانین اوزینه بیر دفعه توپوردی و اوز قویدی
چیقوب گیتمگه. قورباندا کور-پشیمان باشینی سالدی
آشاغا و خورجونى گوتوروب دوشدی اوستانین دالینا،
موقدوسی نین عورتی ایله بیلدی که، اوستالار چوره گه
چیخیرلار.

همان دقیقه حاجی رسول دوکاندا موقدوسی ایله صحبت
ایدیردی و موقدوسی نی اینانیدردی که، اوستا زینالی
او چوخدان تانییور که، اوستا زینال مؤمن در، الله بنده-
سی در، غیرتلی در، صادقدر، ایش گورنر، زیرکدر،
عقللی در، نهایت درجه ده وفالی در و ایمدیه کیمی بیر دفعه ده
نمازینی قضایه قویما یوب.

بوگون آقشاما کیمی موقدوسی آقوپ، عورنی و کوچوک
اوغلی اوتاغدان نردبانلاری، تاختالاری و گهجه ایشیگه
داشیوب، اوتاغی تمیزلهمگه مشغول اولدیلار. موقدوسی
هردن بیر یاریمچیق سقفه باخوب اوستا زینالی یاد ایدیردی.
بوگون آقشاما کیمی اوستا زینالین عورتی ارینین
پالتارلارینی یوووب قوروتماغا مشغول اولدی. اوستا زینال
چیپلاق اوتورمیشدی ایوینده و گوزله یردی که، پالتارلاری
قوریداندان سونرا گیتسین حماما و تمیزلنسین.
صبح ساعت دوققوزدا دمیر یول ایله موقدوسی آقوپین
اوغلی گلدی وطنه.

ایيول ۱۹۰۵-نجی ایل. تفلیس.

ایراندا حریت

بیزیم مسحدین دالانیندا، قاپونین سکیسینده اللی—
اللی بش یاشیندا بیر کیشی اوتوروب کسبلیق ایدیر؛
بونین پیشهسی بی سواد مسلمانلارا و چوق وقت ایران
غریبلرینه مکتوب یازماقتر. بو کیشینین آدی مشهدی
موللاحسن در.

مشهدینی بورادا یایدادا گورمک اولار، قیشدادا،
پایز دادا و بهار دادا.

گاه وقت یای فصلی کوچه ایله کچن وقت گورورسن
که، مشهدی موللاحسن باشینی دایایوب سه کینین
بوجاغینا و مور گوله بیر، یا بیر ئوزگه وقت کچنده
گورورسن: بیر اوتایلی چومبهلوب مشهدینین قاباغیندا
و مشهدی گوزلیگی بورننین اوسته کچیردوب سول دیزی
اوسته سول الینین ایچینده یاریم ورق چیر کلی کاغذی
دوتوب و باشینی یوخاری قالقیزوب گوزلیگین آلتیندان
کاغذا باخوب فارسجا اوخویور: «و ثانیاً، اگر بیزیم ولایتین
احوالینی خبر الماق ایسته سه نیز، لله الحمد، ساغ وسلامت
سیزین عمرنیزه دعا گو واریق و ئوزگه بیر نگرانچیلیغیمیز
یوقتر، سوای سیزین آیری لغیزدان؛ خداوند عالم بیر سبب
سالایدی که، سیزی من بیرده گوره یدیم...»

قیس فصلی مسجدین قاباغیندان کچنده گورورسن که،
 مشهدی موللاحسن عبایا بورونوب قاباغینا بیر مانقال
 قویوب اگیلوب آز قالیر مانقالی قوجاقلاسین. یا بیرئوز که
 وقت کچنده گورورسن بیر غریب چومبهلوب مشهدینین
 قاباغیندا و اللری ایلہ یاواش-یاواش مانقالین اودلارینی
 دئشیر و مشهدی موللاحسن سول الینده یازیلی بیر کاغذ
 دوتوب ساغ الینی قولتوغینا سوخوب کاغذی اوخویور؛
 «مندن دعا یتیرمسنیز عمو اوغلوم کربلایی قاسما، دایی
 اوغلوم جعفره، بیبی مه، سکینه خالاما، کلثوم عمو قیزیما،
 مندن دعا یتیرین حیدره، کربلای علی یه، مندن دعا
 یتیرین مشهدی خلیله، مشهدی اسکندر و حسین و غلامعلی یه
 و مشهدی خوالفقارا و اوستا زینالا، مندن چوق-چوق دعا
 یتیرین مشهدی رستم عمو مه و نجفعلی یه و بایراما و
 کربلایی اوروجعلی یه و سبزعلی یه و کربلایی اسماعیلا و
 محمده و محمده دیگیلن که، قارداشی مرتضی قولی ساغ و
 و سلامتدر و ایرواندا حاجی حمیدین باغیندا باغباندر
 و بیر آرواددا آلوب، اوشاغی دا اولوب و چوق-چوق دعا
 گوندیریر و اوشاغین گوزلری آغراییر، اما شکر اللهه،
 ئوزی سلامتدر و چوق-چوق دعا گوندیریر....»

مشهدی موللاحسن ایران اهلیندر. اون-اون ایکی ایل
 بوندان ایلری مشهدی ایرواندا باشینا یدی-سککز مسلمان
 اوشاغی ییغوب مدرسلک ایلهردی، آخردا اوشاقلار بیر-
 بیر باشلادیلار داغیلماغا، اوسبیه که، اوشاغین بیرین درسینی
 بیلمه ینده مشهدی موللاحسن توپوروردی اوشاغین اوزینه.
 بیر نیچه دفعه اوشاقلار گیدوب اتالارینا شکایت، ایلهدیلر،
 بیر نیچه دفعه اوشاقلارین آتاسی گلوب موللانین اوزینه
 تپوردی، اما بونلار هاموسی ئوتوشهردی، اگر اوشاقلار
 داغیلما سایدیلار.

اوشاقلار داغیلدیلار.

اوللری مشهدی موللا حسن کتاب ساتاردی. ایمدی ده اونین سه کیسینین اوستینده برنیچه کوهنه جلدلی کتابلار وار: ایکی گلستان، دورت جلد جامع عباس، بیر جلد قرآن، ایکی جلد چوق کوهنه نصاب، بیردهنه جلدی داغیلمش ترسل و بیردهنه تازا ابواب.

اما بو کتابلاردان بیر ایلین مدتینده مشهدی موللا حسن یدی-سککز جلدن آرتیق ساتا بیلمز.

اودر که، مشهدینین گذاراننی کاغذ یازماق ایله کچیر. گون اولماز که، اوچ-دورت غریب و کندلی گلوب مشهدی موللا حسنه کاغذ یازدیرماسین. هر کاغذین بیرینه مشهدی ایکی قپیک، اوچ قپیک یا دوشنده، بیر شاهی آلیر. کاغذ یازدیران چوق کاسب اولاندا بیر قپیکه ده یازیر، بو شرط ایله که، کاغذی گرك کاغذ یازدیران ثوزی آلوب گتیرسین. الله برکت ویرسین، یاقشی صنعتدر. مسلمان عالمنده هیچ صنعت اومرتبهده رواج دگل، نه قدر که، ثوز گه لره مکتوب یازماق. انا دولی مسجدلرینین قاپولاریندان کچمک ممکن دگل؛ او طرفی-بو طرفی مسلمانلار دوتوب دولو-شورلار بیر یا ایکی موللانی باشینا که، کاغذ یازدیرسینلار. هابویله طهران، تبریز، ایروان، تفلیس، باکو یا غیرلر. گدجه مسجدینین قاپوسینین هر بیر سه کیسینده بیر مشهدی موللا حسن کیمی شخص اگله شوب. ایگیرمی-اوتوز آدام بونلاری احاطه ایدیر که، کاغذ یازدیرسینلار. مسجده گیروب چیقماق ممکن اولمیر. الله برکت ویرسین.

اما بیرجه بوراسی یاقشی دگل که، کاغذ یازدیرانلارین هاموسی کاسب آداملار اولور. گورورسن که، بیر فقیر

فعله گلیر که: «مشهدی عمو، منه بیر کاغذ یاز». مشهدی موللا حسن بونی ایشیتجک ساغ الینی اوزادیر فعله نین قاباغینا و سوروشور: «چیخارت گوروم، جیبینده نه یین وار؟» فعله الینی سالوب جیبیندن ایکی قپیک چیخاردیر. مشهدی دییر که: «بو آزدر». فعله آند ایچیر که: «دخی پولیم یوخدی». مشهدی آند ایچیر که: «یازمانام». آخردا فعله راضی اولور که، گیدوب بیر قپیک ده تاپوب گنیر سین. سونرا مشهدی موللا حسن اول عینکی تاخیر گوزینه، سونرا قلمداننی آچیر، قلمدانین دواتینا بیر قطره سو توکور، قامیش قلمین اوجینی باسیر سول الینین شهادت بارماغینین اوجینا، سونرا بیر ورق چیر کلی پوچت کاغذینی کتابین ایچیندن تاپوب یاریدان جیریر، یاریسینی سلیقه. ایله قویور کتابین آراسینا، یاریسینی قویور سول دیزینین اوسته، قلمی باتیریر مرکبه و ئوز-ئوزینه باشلایر کاغذی یازماغا: «صاحب، قبله گاه، اولاء و ثانیاء...» غرض، خیر دعائی و آخردا «آمین یارب العالمین» یازوب، اوزینی دوتور کاغذ یازدیرانا و دییر: «ایمدی سوزونی دی، یازیم». کاغذ یازدیران دردینی یازدیروب قورتاراندا سونرا قپیکلری ویریر مشهدی موللایا، کاغذی آلوب قویور قولتوق جیبینه که، گیدوب گورسون وطنه گیدن وارمی که، کاغذی یوللا سین.

میلادی تاریخینین مین دوققوز یوز آلتینجی ایلینده سنتیابر آیین ۱۳ نده مشهدی موللا حسن ایکی نفر آداما کاغذ یازوب: بیرینی ایرانین عربلر کندینین ساکنی کربلایی محمد علی یه، اوبرینی تبریزی اوستا جعفره. آخ، باشی بلالی کاغدلارا دنیا و عالمی بیر-بیرینه ووردینیزا کش سیزی یازانین بارماقلاری قورویاندی و

سەيزى يازوب خلقى بوقدر بلالارا سالمايىدى. غرض،
كئچك مطلب اوسته.

كربلايى محمدعلى ايگى ايل ياريملىر كه، غرېته چيقوب،
آز-چوق چورهك يولى فازانسىن واهل-عيالىنى ساخلاسىن.
اهل-عيالى عبارتلىر بير آناسىندان، بير آروادىندان وىدى.
سككز ياشىندا بير اوغلىندان، اوللىر كربلايى محمدعلى
فعله ليك ايلهردى واىكى-اوچ آيدا بير اوچ-دورت منات
خرجليك و آلتى-يدى آرشىن چىت گوندمردى ايوينه.
كئچن ايل ارمنى-مسلمان داواسى دوشنده كربلايى محمد
على گىتمىشدى وطنه وبش-اون منات پولدا آپارمىشدى.
اما سككىز آيدىر كه، ايويندن چيقوب گلوب، ايمدى يه دك
آنجاق بيردفعه عربلره آناسىنا ايگى منات گوندمروب كه،
ايوده خرجليك ايله سينلار. ايگى دفعه آناسى و آروادى
سفارش ايله يوبلر و ايگى دفعه كاغذ گوندمروبلىر كه،
خرجليككن كورليقلارى وار و كربلايى محمدعلى دن
بيراز پول ايسته ييبلىر. بو سفارشلارين و كاغذين جوابىندا
كربلايى محمدعلى بيردفعه كاغذ گوندمروب وبير دفعه ده
سفارش ايله يوب كه، بورالار شولوقدر وايش-زاد اوقدر
يوخلر، بير از صبر ايله سينلر، انشاالله، آرا ساكنلەشندن
سونرا ايوه خرجليك گوندمر.

بو ولايتين شولوق اولماغىنى كربلايى محمدعلى دوز
يازىردى؛ چونكه دوغرودان بورالار شولوق ايدى، اما
اوراسىنى يالاندان يازىردى كه، ايش-زاد اوقدر يوقدر.
گون اولمازدى كه، كربلايى محمدعلى فعله ليككن دورت
عباسى، بير منات فازانماسىن. و بونى دا ديمك اولماز كه،
كربلايى محمدعلى اهل-عيالىنى ايسته ميردى؛ چوق سعى
ايدىردى كه، پول گوندمرسىن، اما گوندمره بيلمىردى.

نه قلمر ایسته یردی گونده رسین، بیردن گوروردی که؛
جیبینده پول یوقدر. بیر نیچه گون کچیردی، ئوز-ئوزینه
دییردی که: «انشاالله، بوگون وطنه گیدن آدام تاپارام
و هیچ اولماسا ایکی منات ایوه گونده رهرم». اما آخردا
ینه گونده ره بیلمیردی.

اوندان ئوتری گونده ره بیلمیردی که، خرجی چوق
ایدی و خرجی ده اوندان ئوتری چوق ایدی که، اللهین
اذنی ایله، پیغمبرین شریعتی ایله کربلایی محمدعلی
بورادا بیر دول آرواد صیغه ایله مشدی.

همین آرواد کربلایی محمدعلی نین یولداشی بیر فعله نین
باجیسی ایدی. اوللر بو آرواد کربلایی محمدعلی نین
پالتارینی یویاردی.

بیر دفعه کربلایی محمدعلی نی "یولداشی ایولرینه
قوناق آپارمشدی، نه طور دوشدی که، کربلایی محمدعلی
آروادین قیچلارینی گوروب خوشلادی و آخردادا که، آلدی.
قاباقجا کربلایی محمدعلی اصلان کاروانسراسینین بیر حجره-
سینده قالیردی و دانیشمیشدی تازا آروادینا آیدا بیرجه
منات خرچلیک ویرسین. اما سونرا آروادی بیر آزاد آرتیق
خوشلایوب کوچدی آروادین ایوینه.
آروادین آدی پری نسا ایدی.

* *

گونلرین بیر گونی کربلایی محمدعلی قاچاراق ایوه
گلوب، تازا آروادینا دیدی:
— آی قیز، پری نسا، موشتولوغیمی ویرا
پری نسا تعجیلی سوروشدی:
— نه اولوب؟

کربلائی محمد علی دوباره دیدی:

—موشتولوغیمی ویر.

پری نسا ینه سوروشدی:

—نه اولوب؟

کربلائی محمد علی ینه دیدی:

—موشتولوغیمی ویرمه سەن دیمیه جگم.

پری نسا کربلائی محمد علی یه یاووقلاشوب یاپیشدی

الیریندن و ینه سوروشدی:

—سن الله، دی گوروم نه اولوب؟

کربلائی محمد علی ینه دیدی:

—والله، موشتولوغیمی ویرمه سەن، دیمیه جگم.

—یاخشی، موشتولوغین بورج اولسون، دی گوروم نه

اولوب؟ کربلائی محمد علی دیدی:

—بیزیم ایرانا حریت ویریلوب.

پری نسا بیر قدر دایانوب سوروشدی:

—نه ویریلوب؟

—آی قیز، حریت دا، ایمدی یه کیم ی بونی دا بیلیرسن؟

پری نسا ینه بیر قدر دایانوب و بیر آز تعجبلی سوروشدی:

—حریت نه دی؟

کربلائی محمد علی آروادین الیرینی توزیندن کنار

ایله یه—ایله یه باشینی سول طرفه چوندمردی و بیر جور

ناراضی اولان کیمی جواب ویردی:

—آی رحمتلیگین قیزی، ایمدی آخی من سنه نه دیم،

نیجه سنی باشا سالیم، ایمدی دنیا عالم بیلیرکه، ایرانا

حریت ویریلوب، ایمدی کوچه ده اوشاقلار دا بیلیرلرکه،

ایرانا حریت ویریلوب، بوگون همشریلرین هاموسینی

قونسور چاغیرمیشدی مسجده، پادشاهها دعا ایله یردیلرکه،

ایرانا حریت و یروب. منده گینمشدیم مسجده، اوقدر آدام
واردی که، ایگنه سالماغایر یوخ ایدی. کربلایی حسن قولی
اورادا ایدی. همشریلر اوقدر سهوینیردیلر که! دوغروندان
ایندی یه کیمی بیز یاریخ همشریلر چوخ قاراگون چکمشیك،
فعله ايك ايله مکدن جانیمیز چیخدی، اما گورورسن اورسیتده
هیچ فعله یوخلدی، هاموسی یاریخ همشری دی. پری نسا،
الله قویسا بوندان سونرا پولوموز چوخ اولار، ايله دییردین
که، منه اوروس مخمریندن بیر آر خالیق آل، والله، بوندان
سونرا آلام. آخی اوزون گوروردین که، پولیم گورموردی،
اما الله قویسا، بوندان سونرا پولیم چوخ اولار، کبلا
امامعلی، کبلا نوروز، قاسمعلی، اوروج، مشهدی بایرام
اوقدر سهوینیردیلر که، آز قالیردیلر بور کلرینی گویه
آتالار. قونسور، دییلر، صاباح همشریلرین هاموسینی
چاغیراجاق حریت پایلیاجاق. آی جان، آی جان، ساغ اولسون
بیزیم پادشاهیمیز، آی جان!

بو سوزلری دییه-دییه کربلایی محمدعلی چیتمیق
چالوب اوینایردی. پری نسا سهوینجک ینه گیدوب یاپیشدی
ارنین لریندن.

صباح اولدی. آقشام وقتی کربلایی محمدعلی گلدی
ایوه و ایچری گیره کیمی پری نسا یا دیدی:
— پری نسا، بالام، قونسور بیزه هیچ زاد پایلامادی،
دیدي که، سیزین حریت پائیزی ایراندا، ئوز وطنیزده
پایلیاجاقلار.

بو سوزلری ایشیدندن سونرا پری نسا قاش-قاباغینی
توکدی و بیر آز دینمه یوب، آخردا ارینه دیدی:
— یالان دییرسن.

— والله، هیچ زاد پایلامادی.

— سوز یوخ، پایلاماز، منیم باختیم هار دایدی که، پایلا سین.
بورادا پایلامادی که، ایراندا وطنیزده پایلا سین، یتیشسین
او کفتار آروادینا، منیم باختیم هار دایدی که، بورادا پایلا سین.
بیر قدرده ئوز بختیندن شکایت ایدندن سونرا پری نسا
آجیقلی ارینه دیدی:

— باخ، کابلا محمدعلی، من اونی بونی بیلمه‌نم، هه‌یه من
سنه آروادام، گرگ جانین چیخسین، آروادینی ساخلیاسان.
ایندی یکی آیددی من سندن بیر مخمر آر خالیق ایستیرم،
آلمیرسان که، کاسبام، پولیم یوخدی. ایندی ده باشلامیسان
که، منیم پاییمی قونسور ویرمه‌دی، وطنده ویره‌جکلر. من
هیچ وعده اونا دوزه بیلمه‌نم که، منیم قسمتی می او کفتار
آروادین آلوب یئسین. یا هله بوگون گیت کاغذ یازدیر
که، سنین پایووی یوللا سینلار بورا، ئوزونه، او کفتارا
ویرمه‌سینلر، یاکه، من بیلیمرم نه ایلهرم.

بوسوز لرین جوابیندا کربلایی محمدعلی دیدی: آی
آرواد، سن الله، بوش-بوش دانیشما، وطنده هر نه پایلا سالار،
ویره‌جکلر آناما، آنام دا هیچ اولماز که، منیم پاییمی ئوزومه
گوندرمه‌سین، والله، گوندرهر، آنام منی چوخ ایستهر.
یوره‌گووی شیخما، دور بیر تیکه چوره‌ک گتیر ییه‌ک.

پری نسا چوره‌ک گتیروب قویدی اریتین قاباغینا، اما
ئوزی گیدوب اوتوردی بوجاقدا.

آخردا کربلایی محمدعلی آندایچدی که، صباح اولجاق
گیدوب وطنه کاغذ یازدیرار که، اونین پایینی گوندره‌سینلر
بورادا ئوزینه یتیشسین.

پری نسا بیر آز ساکت اولدی.

صبح تیزدن کربلایی محمدعلی چیخدی کوچه‌یه، بیلمه‌دی
نه ایله‌سین. بیر طرفدن پری نسادان چوخ قوخوردی و هیچ

ئۆزى دە بىلمىدى، نىھ قورخوردى. بىر طرفىدىن دەۋىتىدە كى
 ارۋادى تىكەندەن قورخوردى؛ قورخوردى، كەڭى
 يازدىروب گوندەرسە، ۋەندە تىكەندەن دۇيا، ارى پائىنى
 تازا ارۋادىدىن ئۆتۈرى ئىستەيدى. بورادا ئايولنىڭ
 كىرەللىرى مۇھەممەدلى بىر كىزەلەيدى، اوندان ئۆتۈرى،
 ۋەندە گەندە تىكەندەن قارداشلارنى اۋنى قورخۇتىدۇلار
 كە، اگر غەربتە ئايولنىسە، گەلۈپ بورادا اۋنى باشىنى
 يارارلار. تىكەندەن ئاند ئىچىمىشە، اگر كىرەللىرى
 مۇھەممەدلى غەربتە ئايولنىسە، باشى ئاچىق، ئايالنى گەلۈپ
 تازا ارۋادىنى ساچلارنى يولار.

بو ئىشلىرى فەكر ئايەلە-ئايەلە كىرەللىرى مۇھەممەدلى
 گەلۈپ ئىشەندى مەسجىدىن قاپۇسىنا. اوۋەدە مەشەدى موللا
 حەسن تەبرىزلى اۋستا جەغەرە كەڭ يازۇپ تازا قورتار-
 مىشە. اۋستا جەغەرىن كەڭى بو مەمۇندە ئىدى:

«اولا... سلام دعا... وئائىيا... آمىن يارب العالمىن، اى مەنىم
 ئىستەكلى ئانام، نىچە مەتەر كە، گەلۈپ غەربتە ئىشەلمەيمە،
 ھىچ سەنى يادىمدان چىقارمەيمە، اما ئاى ئانا، واللە مەندە
 ئىنجىمە كە، سەن خەرجلىك گەنەلمەيمە، ھە ئىستەيمە گەنەلمەيمە،
 اما واللە بىلمەيمەن بورالار نىچە بەھالىقەدى. گەورەسەن
 اوللەر مەن تەك جەننىما قالغەندە، اوۋەدە خەرجىم ئازولۇردى،
 ھەردەن بىر سەن بىر-ئىككى مەنات گەنەلمەيمە. اما، سۆز
 يۈخ، اللە ئۆزى بويۇروب كە، مەسلمان بىندەلەرنى تەك
 قالماقچى ياخشى دىگەن، واللە بويۇرماقچى گەورە، نىچەدە
 كە، مەنلا موللالار ھەمىشە ۋەظ ئايەلەندە بىزە دىۋەلەر كە،
 مەسلمانچىلىقتا تەك قالماقچى ياخشى دىگەن، اۋدە كە، مەسلمانلار
 عەيپ اولماسەن، اللە ئاى ئايەلە ۋە پەيغەمبەرنى شەرىئەت ئايەلە،
 بورادا، سەندە عەيپ اولماسەن، بىر ارۋاد سەيغە ئايەلەمەيمە.

«گنه نئجه اولسا آرواددر، خرجی-زادی اولاجاق، واللہ»
قازانديغيم انجاق ايومزين خرجيني گورور، داخی او قدر
قالمير که، سنده گوندهرم. و بيرده منيم عوضيدن بيزيم
اوغلانين اوزيندن ثوپ و بيرده جميع قوم-اقربايه دعايتير».

* *

مشهدی موللاحسن همین کاغذی تازا قورتارمیشدی که،
کربلایی محمدعلی یاووقلاشوب سلام ویردی و اوزینی
موللایا دوتوب دیدی:

—موللا عمو، مندهده بیر کاغذ یاز!

مشهدی موللاحسن کربلایی محمدعلییه دیدی: «باش
اوسته» و اوستا جعفردهده دیدی که: «گوتور قلمی، کاغذا
قول قوی». اوستا جعفر موللایه جواب ویردی که: «قوی
کاغذ قوروسون، من گیدیم پاکهت آلیم گتیریم، سونرا
قول قویارام».

اوستا جعفر دوروب گیتدی، کربلایی محمدعلی
چومبهلدی موللانین قاباغینا و مشهدی موللاحسن اوستا
جعفره یازدیغی کاغذی قویدی گونین قاباغینا، کتابین
ایچیندن بیر ورق چیرکلی پوچت کاغذی چیقارتدی و
سونرا ساغ الینی کربلایی محمدعلییه اوزادوب دیدی:
—چیخارت گوروم، منه نه ویره جکسن؟

کربلایی محمدعلی یاواش-یاواش ساغ الینی اوزاتدی
جیبینه و اوچ دهنه تک قپیک قویدی موللانین قاباغینا.
مشهدی موللاحسن پوللاری گوتوروب اول دوتدی گوزینین
قاباغینا، سونرا سالدی جیبینه، سول دیزینی قالخیزدی
یوخلری، کاغذی سول الینین ایچینده قویدی دیزینین
اوسته، قلمی باتیردی مرکبه و باشلادی یازماغی «اولا..»

سلام و دعا... و ثانیاً... آمین یارب العالمین» یونی یازاندان
سونرا اوزینی دوتدی کربلای محمد علی یه:

—دی گوروم سوزین نه دی؟

کربلای محمد علی بیراوسگوروب باشلادی:

—موللاعمو، سنین یانیندا قالسون، مثلاً...

مشهدی موللاحسن ایسته دی یازسین، کربلای محمد علی

تیزالینی اوزادوب یاپیشدی قلمدن:

—یوخ، یوخ، یازما، هله قولاخ آس...

مشهدی موللاحسن قلمی چکدی و باشلادی قولاق آسماغا.

کربلایی محمد علی دیدی:

—مثلاً، یازگینان، آی آنا، دییرلر ایرانا حریت ویروبلر.

مشهدی موللاحسن باشلادی یازماغا: «آی آنا، ایرانا

حریت ویروبلر».

کربلایی محمد علی دیدی: — یاز: دونن قونسور بیزه

خبر ویردی که، بیزیم پامیزی وطنده پایلا یا جاخلار...

مشهدی ملاحسن بو سوزلری ده یازدی. کربلایی محمد علی

دید: — یاز: ایندی آی آنا، من والله هیچزاد ایسته میرم،

اما عایب اولماسین... قوی گوروم نیجه یازاخ، موللاعمو،

سندن ده عایب اولماسین، بیزیم ایو آدامی، عایب اولماسین...

مشهدی موللاحسن ایسته دی یازا، ینه کربلایی محمد

علی الینی آتدی قلمه و چیغیردی:

—یوخ، یوخ، نه قایریرسان، سن امام، اوننی یازما، یازما.

بیلمز سن منیم سوزلریمین هامی سینی یازارسانها! یوخ،

یوخ، باشینا دونوم، آموللا، منی خانه خراب ایلهرسن...

مشهدی موللاحسن قلمی کاغذدان چکوب، باشلادی

قولاخ آسماغا، کربلایی محمد علی باشلادی:

— یاز: منیم پایما هر نه دوشسه، گوندهر منیم ئوزومه...

مشهدی موللاحسن بو سوزلری یازدی. کربلایی
محمدعلی باشلادی:

—هرچند من بيلميرم نه قدر دوشه جك، هله توتاخ كه،
ازدا دوشسه، گوندر؛ چونكه دوغرودان، آموللا، من هپچ
بو سوزلری آغزىما آلوب دانیشمازدیم، اما بو آروادلارین
عهده سیندن مگر گلمك می اولور...

مشهدی موللاحسن ایسته دی یازا، کربلایی محمدعلی
تیز الینی اوزادوب یاپیشدی قلمدن و چیغیردی:
—یوخ، یوخ، سن آلا، یازما، آرواد سوزی یازما،
بیردن بيلمز سن یازارسان آرواد آلمیشام... ایله بیرجه اونی
یازكه، پایمی گوندمر سینلر، والسلام.
مشهدی موللاحسن بونی دا یازدی. کربلایی محمدعلی
دیدى:

—والسلام، بیرده یاز، منیم عوضیمدن بیزیم اوغلانین
اوزیندن ثوپ، وعایب اولماسین، ایو آدامینین کئیفی
نیجه دی و هامی قوم-اقرابایا دعا گوندمر یرم. والسلام، دی
ایندی بولاری دا یاز، والسلام.

مشهدی موللاحسن بو سوزلری ده یازدی.
آخردا کربلایی محمدعلی موللادان توقع ایله دی كه،
یازدیغینی بیردفعه اوخوسون. موللا باشلادی یازدیغینی
اوخوماغا: «اولا سلام دعا... و ثانیاً... یارب العالمین... آی
آنا دییرلر ایرانا حریت و یروبلر، دونن قونسور بیزه خبر
ویردی كه، بیزیم پایمیزی وطنده پایلیا جاقلار، ایمدی آی آنا،
منیم پایما هر نه دوشسه گوندمر. و بیرده منیم عوضیمدن
بیزیم اوغلانین اوزیندن ثوپ وعیب اولماسین، ایو آدامینین
کئیفی نیجه دی و هامو قوم-اقرابایا دعا گوندمر یرم.
والسلام».

کاغذی اوخویوب قورتارانداڭ سونرا مشهدی موللا
 حسن بو کاغذی دا قویدی اوستا جعفرین کاغذینین یانینا
 گونین قاباغینا. بو حینده اوستا جعفر الینده بیر چیر کلی
 پاکه ت گلدی. مشهدی موللا حسن اوستا جعفرین کاغذینی
 و قلمی ویردی که، اوستا جعفر قول قویسون. اوستا جعفرین
 گوزی ساتشدی کربلایی محمدعلی یه یازیلان کاغذا و
 اگیلوب همان کاغذا دقت ایله باخوب دیدی که: — آی مشهدی
 موللا عمو، ئوز آرامیزدی، اما بو کیشینین کاغذینی منیم
 کاغذیمدان یاخشی یازمیسان! باخ، منیم کاغذیمین خطی
 او قدر گوزهل دگیل، اما او کاغذین خطینه باخ...

بو سوزلری دییه-دییه اوستا جعفر کربلایی محمدعلی
 نینده کاغذینی الینه گوتوروب باشلادی ایکیسینی ده
 بیر-بیری ایله دوتوشدورماغا. کربلایی محمدعلی ده باشینی
 اوزادوب اول ئوز کاغذینا باخدی، سونرا اوستا جعفرین
 کاغذینا باخدی و بیر سوز دیمه دی. مشهدی موللا حسن ده
 کاغذلاری الینه آلوب هر ایکیسینه عینکین آلتینداڭ دقت
 ایله باخا-باخا دیدی:

— به-به، آفرین بيله خطه، بیر-بیریندن گوزهلدی.
 بو سوزلری دینندن سونرا مشهدی موللا حسن
 کربلایی محمدعلی یه یازدیغی کاغذی سهوا ویردی اوستا
 جعفره، اوستا جعفره یازدیغی کاغذی قویدی گونین
 قاباغینا.

اوستا جعفر بيلمه یه-بيلمه یه کربلایی محمدعلی نین
 کاغذینی موللادان الدی، قلمی گوتوردی، کاغذی قویدی
 سول دیزینین اوسته و حیقینا—حیقینا، کهلدیه-کهلدیه
 اون دفیقه نین مدتینده، یامان-یاخشی آدینی یازدی. سونرا
 یازدیغی یره بیر چیمدیک توپراق توکوب پاکه تی قویدی
 قولتوغینا و ایاعا دوروب خدا حافظ دییوب گیتدی.

اوستا جعفر اوزاقلاشاندان سونرا مشهدی موللاحسن
کربلایی محمدعلی یه ده دیدی که، گیدوب پاکت آلوب
گتیرسین. کربلایی محمدعلی نین فکری بوایدی که، کاغذی
پاکه ته قویمامیش آپارسین اول پری نسایا گوسترسین،
سونرا قویسون پاکه ته. مشهدی موللاحسن اوستا جعفره
یازدیغی کاغذی دورت قات بوکوب ویردی کربلایی محمد
علی یه و دیدی که:

—سونرا نه وقت پاکه تینی گتیرسه ن اوستینی یازارام.
کربلایی محمدعلی کاغذی گوتوردی الینه و قلمی
آلوب حیقینا-حیقینا بیر بویله جیزما-قارا چکدی: (محمد
علی)، گویاکه «محمدعلی»؛ سونرا دورت قات بوکوب
قویدی قولتوق جیبینه و دوروب گیتدی.

کربلایی محمدعلی گلدی ایوینه، کاغذی قولتوق
جیبیندن چیخاروب اوزاتدی آروادینا و دیدی:

—باخ، پری نسا، گیدوب کاغذ یازدیردیم، گوندمره جگم
آناما. یازمیشام که، منیم حریت پایمی گوندمرسینلر. هه یه
اینانیرسان—هیچ، اینانمیرسان—آل آپار کاغذی هرکسه
ایسته یرسن اوخوت، گوربیلهدی، یایوخ.

پری نسا کاغذی آلدی الینه، اوطرفینه باخدی، بو
طرفینه باخدی، سونرا بوکوب قویدی تاخچایا. آخشام
وقتی آرواد کاغذی گوتوروب قویدی قولتوغینا گیتدی
قارداشی کربلایی رضانین ایوینه، کاغذی چیخارتدی
ویردی قارداشینا و دیدی:

—داداش، سن الله، بو کاغذی آپار ویر بیر آدام
اوخوسون، گوره ک بورادا نه یازیلوب؟

کربلایی رضا اول کاغذین احوالاتینی باجیسیندان
سوروشدی و بیر قلم فکریلشوب دیدی:

— آی قیز، پری نسا، سنین هیچ عاغلین یوخ ایمیش.

پری نسا سوروشدی:

— نیه داداش؟

قارداشی جواب ویردی:

— آی آخماخ، بیر فکر ایله گور، ایراننان بورا حریت

گلهر؟

پری نسا دیدی:

— آی داداش، سن نیه ایله سوز دانیشیرسان؟ ایران

نه اوزاخ یولدی که، بوردان اورا اوچ-دورت گونلیک یولدی،

— یاخشی دییرسن، پری نسا، عربلر چوخ اوزاخ

یردهیل، اما آخی ایراننان بورا حریت گلهر؟

پری نسا بیر آز آجیقلی کیمی دیدی:

— آی داداش، سن الله، ایله دانیشما، چوخ عجب گلهر،

نیه گلیمیر، سن ایله منیم هر سوزومی آخماق حساب

ایلییرسن، اوخوتمیرسان، ویرمنه کاغدی، من ئوزوم آپاروب

اوخودارام.

کربلایی رضا کاغدی ویرمه‌دی و گوله-گوله دیدی:

— یاخشی، پری نسا، من کاغدی صباح آپاروب اوخو-

دارام. قوی کربلایی کاغدی گوندمرسین، اما، والله، گنه

آخردا من دین اولاجاخ؛ چونکه آخی کیم ایشیدوبدی که،

اوتایدان بورا حریت گلسمین. اوتایدان بواوزه حنا گلهر،

سبزه، بادام ایچی گلهر، توتون، چای، تریاک... بیلهدار دلار

گلهر؛ یوخسا والله، من عمریمده بیر دفعه‌ده ایشیتمه‌میشم که،

حریت گله، هیچ بو طرفلرده حریت آلیش-ویریشی ایلیه-

نیده من ایشیتمه‌میشم.

پری نسا بیر آز فکر ایله پندن سونرا ینه قارداشیندان

توقع ایله‌دی که، کاغدی آپاروب بیر آداما اوخوتسون.

قارداشی سوز ویردی که، کاغدی صباح اوخودار.

صبح اولدی و کربلایی رضا کاغذی آپاردی اول
موللا اوروجعلی نین یانینا. موللا اوروجعلی ایکی ایلدیر
بورادا بیر مکتب آچوب و باشینا بش-اون اوشاق ییغوب
او خودور.

موللا اوروجعلی کاغذی آلدی و دقت ایله باخاندان
سونرا دیدی که:

—بو کاغذ ترسل خطی ایله یازیلوب و چوخ قاریشیق
یازیلوب، من بو خطه آشنا دگلم، اپار ایله بیر آداما
اوخوت که، بو خطه آشنا اولسون.

کربلایی رضا کاغذی آلدی آپاردی روس-مسلمان
مکتبیین معلمی میرزا احسنه نشان ویردی و توقع ایله دی
اوخوسون. میرزا حسن همین مکتبه مسلمان درسینین
معلمی در و ثوزی ده «سه میناریا» دییلن معلم خانه ده تحصیل
ایله یوب.

میرزا احسن کاغذا دقت ایله باخوب دیدی که: «بو کاغذی
یازانین اللری چولاق اولسون! ایله نارین و ریزه یازوب
که، اوخوماق ممکن دگل». — کربلایی رضا کاغذی میرزا
حسن دن آلدی و بیلمه دی دخی کیمین یانینا گیتسین و
کیمه اوخوتسون. بیردن کربلایی رضانین یادینا دوشدی
که، عطار مشهدی حسین گرک چوخ درس اوخوموش آدام
اولا؛ چونکه چوخ مجلسلرده مشهدی حسینین شریعتدن،
حقیقتدن، خلقتدن و هدایتدن بحث اینمگینی کربلایی
رضا بیر نیچه دفعه ایشیتمیشدی. همیشه مشهدی حسین
دانیشاندا کربلایی رضا ثوز-ثوزوینه دییه ردی که: «یقین
مشهدی حسین عالم آدمدر».

کربلایی رضا مشهدی حسینین دکانینا یتیشوب گوردی
که، مشهدی ترازونین بیر چاناغینا بیر پارچا نبات قویوب
چکیر و مشتری یه بو سوزلری دیر:

—الله ئولنلرينه رحمت ايله سين، رحمتليك بابام هميشه منى قوجاغينا آلاندا آتما ديه ريميش: «باخ، اوغلوم، كربلايى اسماعيل، بو اوشاقدان مغايت اول، بونين گوزلريندن علم ياغير، بو اوشاق اول آخر عالم اولاجاق». ايندى من باخيرام كه، حقيقته رحمتليك بابام بيليرميش كه، من آخردا نه اولاجاغام. اما سوز يوخ، علم ايله بير شئى دگل كه، ئوز-ئوزينه گل سين گير سين آدامين باشينا. علمى تحصيل ايله مك لازمدر، سوموك سينديرماق لازمدر، يوخسا علم بير ايله شئى دگل كه، ئوز ئوزينه گلوب گير سين آدامين باشينا. علمى تحصيل ايله يينجه انسانين آنادان امدىكى سود آدامين بور نونين ده ليكلريندن گلوب تو كولور. هيچ بيلير سن باشيما نه ايشلر گلوب. آياقلار يما نه قدر چوبوقلار ده گوب، نه قدر كوتكلر ييميشم! آخرى كه، گوزومين نورى تو كولوب بير طور عالمر جر گه سينه داخل اولميشام، يوخسا، قادن آلیم، بو ايشلر ظرافت دگيل، و بيرده انساندا قابليت ده گرگ اولسون، ذكوت ده گرگ اولسون. يوخسا هامى اوخويان عالم اولماز.

كربلايى رضا يتيشوب كاغذى دوتدى مشهدى حسينين قاباغينا و ديدى:

—مشهدى عمو، الله آتانا رحمت ايله سين، بير باخ گورهك بو كاغذا نه يازيلوب؟

مشهدى حسين مشترى يه نبتاتى ويرندن سونرا كربلايى رضادان كاغذى آلدى و باشلادى دقت ايله باخماغا، بير آزدان سونرا ديدى:

—بو كاغذى كيم يازوب؟

كربلايى رضا جواب ويردى كه: بيلميرم كيم يازوب. گرگ كه، مسجد قاباغيندا كاغذ يازان موللا يازميش اول.

مشهدی حسین باشلادی کاغذی اوخوماغا: «اولا عیده
مطلب سلامتی وجود ذیجود شما است و ثانیاً اگر احوالات
اینجانبرا خواسته باشید، الحمدالله، صحیح و سلامت هستیم
و نگرانی نداریم سوای دوری از شما، خداوند عالم سببی
سازد و وسیله خیر انگیزد که دیدار شریف شما را بخیر
و خوبی دیدار تمایم، آمین یارب العالمین و بعد...»

مشهدی حسین کاغذی بورایا کیمه اوخویوب، بورادا
دایاندی وینه کاغذا دقت ایلہ باخوب چتینلیک ایلہ بو
سوزلری اوخودی: «غربت ولایت» سونرا ینه دوروخدی و
کاغذی دوتوب باشلادی اوطرفه-بوطرفه چوندرمگه وینه دقت
ایلہ باخوب حیقینا-حیقینا بو سوزلری اوخودی: «چونکه...»
بیر-ایکی دفعه ده مشهدی حسین «چونکه» دییوب دایاندی؛
کاغذی قویدی ترازونین چاناغینا و اوزینی دوتدی
کربلایی رضایا:

—بالام، بو کاغذی یازانی من ثانیرام، بونی یازان
مشهدی موللاحسن در، ظالم اوغلی ظالم، یازدیغی کاغذی
هیچ کس اوخویا بیلمز؛ چونکه مشهدی موللاحسن دوغرودان
دهرین موللادی. من دییرم، تبریزده ده بیلہ دهرین اوخومیش
آدام از تاپیلار و مشهدی موللاحسن یازدیغی کاغذی آز-
آز ادام اوخویا بیلهر. ماشاالله، کاغذ یازانا! آند اولسون
الله، کیشی یه دییه سن ویرگی ویریلوب. بیر خطه باخ،
خطه باخ!

بوسوزلری دییه-دییه مشهدی حسین ینه کاغذی
گوتوردی الینه و باشلادی تماشا ایلهمگه.

کربلایی رضا آلدی کاغذی و قویدی جیبینه و ایسته دی
قایدوب گل سین ایوه، مسجدین یانیندان کچنده کربلایی
رضانین فکرینه گلدی که، کاغذی یازان همان عینکلی
موللادر که، مسجدین قابوسیندا سه کینین اوستینده اوتوروب

بیر کندلی یه کاغذ یازیردی. کربلایی رضا مشهدی موللا
حسنین یانینا گلوب دیدی:

—سلام علیکم، موللا دایی! موللا دایی، سن الله، بیرمنه
دی گوروم، دونن کربلایی محمدعلی یه سن می کاغذ
یازمیشان؟

مشهدی موللا حسن عینک آلتیندان کربلایی رضایا دقت
ایدوب جواب ویردی:

—هانسی کربلایی محمدعلی یه؟
کربلایی رضا دیدی:

—همان آداما که، یازوب اونین حریت پائینی ثوزینه
گوندمر سینلر. —مشهدی موللا حسن جواب ویردی:

—بلی، بلی، یازمیشام، دونن یازدیم، یاخشی یازمیشام،
آرخاین اول، یقین گوندمر لر؛ چونکه یاخشی یازمیشام،
دیه سن سن ثوزین گلوب دونن یازدیردین؟
—خیر، من دگلم، منیم یزنم دی.

—بلی، بلی، انشاالله گوندمر لر، آرخائن اول.
—الله آتانا رحمت ایله سین، خدا حافظ.

کربلایی رضا بیرآز راحت اولوب گلدی ایوه و
کاغذی پری نسایا ویروب آند ایچدی که، کاغذ یازان
موللادان احوالاتی بیلوبدر و کربلایی محمدعلی کاغذی
نیجه که دیرر ایله ده یازدیروبدر.

آخشام پری نسا کاغذی ویردی کربلایی محمدعلی یه
که، گوندمر سین وطنه.

کربلایی محمدعلی کاغذی گوتوردی و گیتندی ما کولی
حاجی علی آدلی تاجرین دکانینا و کاغذی حاجی علی یه
ویروب توقع ایله دی که، ما کویه گیدن اولسا کاغذی ویرسین
آپار سینلار شاه تختینده ویرسینلر چایچی مشهدی اسکندر
که، مشهدی اسکندر گوندمر سین عربلره اونین آناسینا.

آرادان بیر آی کچدی.
 گونده بیر دفعه کربلایی محمد علم آخشلار ایشدن
 ایوه گلنده پری نسا سوروشاردی «اکیشی، کاندان
 بیر خبر وارمی؟» — کربلایی محمدعلی جواب ویرمردی که:
 «بیر خبر یوخدی». اول وقتلر کربلایی محمدعلی بویله
 جواب ویرنده اروادی دییه ردی: «یلان دییر سن» — و کربلایی
 محمدعلی اند ایچهردی که: «اون ایکی امام حافی یالان
 دیمیرم». — ارواد ینه دییه ردی که: «یلان دییر سن» — و
 کربلایی محمدعلی جواب ویره دی:

— هیه یالان دیمیرم آتاما نعلت! — ارواد دییه ردی:
 — بلکه هیچ کاغدی گونده رهمه میسر؟ — و کربلایی
 محمدعلی جواب ویرمردی که: — قوی قارداشین کربلایی
 رضا گیتسین ماکولی حاجی علی دن سوروشسون، کورسون
 گونده رهمه میشم، یا گوندلرهمه میشم؟!

آخر وقتلرده کربلایی محمدعلم دبینه «کاغدان
 بیر خبر یوخدی»، پری نسا باشلاردی اری ایله داوا
 معر که ایله مگه که، «یقین کاغدان خبر وار، اما سه مندن
 گیزله ییر سن». دخی بورادا اند ایچمندن باشف کربلایی
 محمدعلی نین ئوز که بیر چارهی اولماردی.

بیر گون صبح تیزدن پری نسا یو خودان یلیوب باشلادی
 کربلایی محمدعلینی تپیکله یوب اویاتماغا. کربلایی محمد
 علی اوتوردی و باشلادی گوزلرینی اوووشدرماغا. ارواد
 ارینه دیدی:

— کربلایی محمدعلی، ایندی بو گون کاغدان یاخچی
 خبر چیخسا، منه نه ویرم سن؟

کربلایی محمدعلی دیدی که، «هرنه دیسن ویرمرم». —
 پری نسا باشلادی که: «بو گون یاخچی خبر گله جک». اری

سوروشدی که: «نه بیلیرسن». آرواد جواب ویردی که، «یوخو گورمیشم» — و کربلایی محمدعلی ینه سوروشدی که: «نه یوخو گورمیسن؟» «پری نسا جواب ویردی» «نه ایشین وار نه یوخو گورمیشم؟ امامن بیلیرم که، بوگون یاخچی خبر گله جک». ینه کربلایی محمدعلی باشلادی یالوارماغا که، «سن الله، دی گوروم نه یوخو گورمیسن؟». پری نسا جواب ویردی که، «یوخومی دیمه نم، دیسم چین اولماز».

کربلایی محمدعلی پالتارینی گئیوب دوردی گیتدی ایشه و گون اورتادان ایکی ساعت کچمیش قایدوب گلدی ایوینه. پری نسا سوروشدی: «نه وار، نه یوخ؟»، اری جواب ویردی که، «بیرشئی یوخدی».

پری نسا گتیردی ارینین قاباغینا پنیر-چوره ک قویدی و ئوزی ده اوتوردی ارینین یانیندا. کربلایی محمدعلی چوره کدن بیرتیکه اعزینا قویوب باشلادی:

— ای قیز، به سنین یوخون نیجه اولدی؟ به دیردین بوگون خبر چیخاجاق؟ — پری نسا بویله جواب ویردی:

— کربلایی محمدعلی، من گینه سنه دیرم که، یاخچی خبر گله جک؛ اونان ئوتروکه، من یوخودا همیشه قارپوز گورنده شاد اولارام، کچن هفته سارا باجیمدا یوخودا قارپوز گورمیشدی، اری مشهدی حاخویردی گیدوب موللایا سارا باجیمین یوخوسینی ناغل ایله میشدی. موللا دیمیشدی که، قارپوز شادلیق دی. من ده همیشه یوخودا قارپوز گورنده سهوینهرم. خیر اولسون، یوخودا گوردوم که، رحمتلیک شره بانی عمو دوستیم مینوب بیر ئه ششگه بیزه قوناخ گلوب، ایندی گلمه سین. رحمتلیک منی چوخ ایستهردی، هه... ئه ششگین اوسته یکه-یکه چوواللار چاتیلیمیشدی، ایله یکه چوواللار ایدی که، نه بیلیم، بودام بویدا...

کربلای محمدعلی قاه- قاه چکوب دیدی:
— آی قیز، دام یکه لیکده ده چووال اولار؟ قاه- قاه- قاه.
پری نسا باشلادی آند ایچمگه:

— یالان دیه نین آتاسینا نعلت! والله، یالان دیمیرم،
ایله بودام یکه لیکده ایدیلر. هه... من چیخدیم رحمتلیگین
قاباغینا و دیدیم: (ایندی چیخماییم و ایندی دیمه ییم)، دیدیم،
ای عمودوستی، سن حضرت عباس، بونه خجالتلیک دی منه
ویریرسن؟ رحمتلیک گلوب منی قوجاغلادی. (ایندی قوجا-
خلاماسین) او اوزومدن ثوپدی، بو اوزومدن ثوپدی و
قارپوزلارین بیریکه سیننی گتیروب ویردی منه، الله رحمت
ایله سین، تورپاغی سانی یاشاسین، منی چوخ ایسته ردی،
ایندی ایسته مه سین..

* *

پری نسا بو سوزلری دیمکه ایدی، کربلایی محمد
علی نین قولاغینا «حوققوش، حوققوش» سسی گلدی.
اروآرواد اوزلرینی حیاطا طرف چونده روب گوردیلرکه،
حیاطا بیر اولاغ گیردی، اولاغین اوستینده بیر آرواد و
یانیندا بیر کیشی.

پری نسا و کربلایی محمدعلی اول بیلمه دیلرکه، بو
گلنلر کیمدرلر، حتا کربلایی محمدعلی ظرافت ایله دیدی
که: «آی قیز، یوخون چین اولدی، بوهر شره بانی عمو
دوستون سنه قارپوز گتیریر».

پری نسا ینه دقت ایله حیاطا گیرنلره باخوب دوردی
آیاغا. کربلایی محمد علی ده بیر قدر دقت ایله یوب بیردن
«وای» دییوب قاچدی ایوین بوجاغینا و ایسته دی گیزلن سین.
پری نسا هولناک قاچدی ارینین یانینا و بیلمه دی نه ایله سین.

کربلایی محمدعلی قاچدی آقوشقایا طرف و ایسته‌دی
آقوشقانی سیندیروب و ئوزینی سالسین ته‌شیکه. سونرا
ینه حیاطا باخوب قایتدی قاپویا طرف گوز-گوزه‌ویروب
ئوزینی سالدی حیاطا و باشلادی قاچماغا. اولاغ اوسته
گلن آرواد هر الینه بیر داش الوب باشلادی کربلایی
محمدعلینی قوولایا-قوولایا سو گمگه: «کوپک‌اوغلی، آرواد
آلماغین بس دگیل، هله گوتوروب منه کاغذ یازوب آجیخ‌دا
ویریرسن!!!».

آروادین یانیندا کی کیشی‌ده کربلایی محمدعلی‌نین
اوستینه هجوم ایله‌دی. آرواد الینده کی داشین بیرینی
آتدی کربلایی محمدعلی‌یه. داش گیدوب دگدی تویو-
قلارین بیرینه، کیشی الینده کی آغاجی توللادی کربلایی
محمدعلی‌یه، آغاج گیدوب دگدی دیوارا. کربلایی محمدعلی
حیاطین آلچاق دیواریندان آشوب دوشدی اوبیری حیاطا
و قاچدی. پری‌نسا‌یوین ایچینده باشلادی «حاوار» «حاوار»
دیوب باغیرماغا. حیاطدا آرواد و کیشی کربلایی محمد
علی‌نی اوجور سو گوردیلر، نیجه‌که، کوچه‌ده اون یدی-
اون سککز یاشیندا مسلمان اوشاقلاری آشیق اوینایاندا
بیری-بیری ایله سو گوشیرلر.

کربلایی محمدعلینی قوولایان آرواد اونین عربلرده کی
آروادی ایدی. همین کیشی‌ده آروادین قارداشی ایدی.
دخی بیلیمیرم معرکه‌نین آخری هارا چاتدی...

قوربانعلی بك

غوغل، آلاسه نه رحمت ايله سين!

خبر چيخدى كه، بوگون ناچالنيك گلير كنده وسونرا معلوم اولدى كه، پرستاوين اروادينين اداقويولان گونيدر. كنده شورش دوشدى. كند اهليندن بوگون چول ايشينه گيدن اولمادى. جماعتين ياريسى چيخميشدى كندين كنارينا و تپه لره ديرماشوب بويلانيرديلار كه، گورسونلر گليرمي ناچالنيك. جماعتين ياريسى پرستاوين منزلىنى احاطه ايدوب دورميشديلار. قيراق كندلر دن ده جماعت باخبر اولوب، ياواش-ياواش گليرديلر.

پرستاوين حياطينا ادام اليندن گيرمك ممكن دگيلدى. و كندا، ياساويل، غلاوا ميرزه لر يندن سوايى حياطا گيرمكه هيچ كسه اذن ويريلميردى.

پرستاوين حياطيندا ايت ييه سيني تانيميردى، سسدن وقيل-قالدان قولاق دوتولوردى: بير ياندا قوزيلار مهله-ميردى، بير ياندا قيچلارى باغلى جوجه و تو يوقلار باغير-يرديلار، بير ياندا غلاوالارين اتلارى كيشنه بيرديلر. بير طرفدن پرستاوين قولاقلارى اوزون تولالارى گاه غلاوانين اوستينه اتيلوب «هافى» ايله بيرديلر، گاه كندانين اوستينه تولالانوب «هافى» ايله بيرديلر. هر دن بير پرستاوين اروادى

بالقونا چيقوب نازيك سسيله چيغيريردى: «تیشه» يعنى «ياواش» و سونرا ينه گيريردى ايچرى.

پريستاوين آشپازلارى، بئللرينده آغ ئونليک، هردن بير حياطا چيخوب غلاوانين بيرينه ديردى: «تيز ياريم گرونکه زعفران تاپ». غلاوا «باش اوسته» ديووب، اول بير باشيني سالىردى آشاغا، سونرا ميرزه حسنه اوزيني دوتوب بويوروردى: «آدا، ميرزا حسن، دورما، تيز شهره آدم گوندر، ياريم گرونکه زعفران گتيرسين».

بير آز كچيردى، بير آيرى آشپاز الينده قاتلهت پيچاغى غلاوانين بيرينه اوزيني دوتوب، بويوروردى: «غلاوا، دورت- بش يوز يومورتا لازمدى». غلاوا سهوينچك اليني اوزا- ديردى حياطداكى سبتلره و جواب ويريردى: «نه دانيشير- سان، بورادا ميندن آرتيق يومورتا وار».

بيردن قاچها قاچ دوشدى: ديديلر، ناچالنيك گلير. غلاوالار چيخديلار قاپى يا، خانيم چيخدى بالقونا، تولالار هجوم چكديلر آدمالارين اوستينه. وبير قدر كچدى، گويا قور- باغانين گولينه داش آتديلار؛ چونكه بوگلن ناچالنيك دگيلميش، ئوزگه محالين پريستاوى ايميش. پريستاو آتدان انوب، گيردى حياطا و بالقونا چيخوب خانوما روسجا بير نيچه سوز ديووب، ئوزى ده گولدى و خانيمي دا گولدووردى و سونرا هرايكيسى گيردى ايچرى.

ينه قاتلهت پيچاقلارينين تاققيلتيسى، آدمالارين تاپيلتى- سى، آتلاين كيشنهمهسى، جوجه-تويوقلارين و غلاوالارين باغيرتيسى و تولالارين هاففيلتيسى قاريشدى بير-بيرينه. بير اوجدان تازا گلن غلاوا و كتدالار آتدان انوب، دولى خورجونلارى دولدورولار حياطا، بير اوجدان كندليلر دالاريندا قاب-قازان، خالى و پالاز داشيىرلار، بير اوجدان

کندلیلر حیاطین دیبینده قوزیلاری و تویوق جوجهلری
یان-یانا ییخوب، ئولدوروب، تمیزله پیرلر.

بیردن قاچها قاچ دوشدی؛ دیدیلر ناچالنیك گلیر.
غلاوالار قاچدیلار قاپی یا، خانیم و قوناق چیخدیلار بالقونا.
تولالار تولاندیلار حیاطا و بیر قدر کچدی، ینه قوربا-
غانین گولینه داش آتدیلار؛ چونکه بو گلن ناچالنیك
دگیلمیش، قازاق بویوگی بیر افسر ایمیش.

بودا آتدان ایندی، قاچا-قاچا چیخدی بالقونا و خانمین
الینی ئوپوب کئفینی سوروشدی و سونرا گیردیلر اوتاغا.
بیر قدر کچدی ینه قاچها قاچ دوشدی؛ ینه دیدیلر
ناچالنیك گلیر. اما بودا یالان اولدی. آداملاری آرالادیلار
و بو قوناق دا گیردی حیاطا. بودا قاپازلی کندینین بگی
و ملکداری مشهور قوربانعلی بك ایدی.

بك حیاطا گیرهن کیمی باخدی بیرساغا، بیرسولا.
تولالارین بیری قاچوب گلدی قوربانعلی بگین قاباغینا
و باشلادی بگین آیاقلارینی یالاماغا. بك اگیلوب اینین
بلشیننی تومارلادی و دیدی: «مالادس ساباق» و سونرا
قالخوب خانیمی بالقوندا گوروب چیغیردی: «ازدر استی!»
و بورکونی گوتوروب ساغ الیه قالخیزدی یوخاری و
چیغیردی: «اوررا!». سونرا قالخدی بالقونا و خانیمما باش
اگدی. خانیم الینی اوزاتدی قوربانعلی بگه. بك خانمین
الینی آلوب روسجا دیدی: «نه قدر منیم جانیم ساغدی
سنه من نوکرم، آی خانیم!» خانیم بیر آز گولدی و دیدی:
«اسپاسیبو». بك بیرآه چکندن سونرا هرایکیسی گیردی
ایچری.

بیرآز کچدی، مال حکیمی گلدی، سود پرستای
گلدی، ایکی اوچیتیل گلدی، ینه بیر افسر اروادی ایله
گلدی، ینه بیر ئوزگه حکیم اروادی ایله گلدی.

بیر آز کچدی ینه قاچاها قاچ دوشدی، دیدیلر، ناچالنیك گلیر. غلاوالارین بیر ی آت اوسته چاپاراق گلوب ئوزینی سالدی یره و حیاطا سوخولوب قاچدی خانمین قاباغینا: «ناچالنیك ایدیوت». خانیم بیر گیردی ایچری، بیر چیخدی بالقونا، قوناقلاردا اوتاقدان چیخدیلار حیاطا و قاچدیلار قاپی یا. تاپیلتی، شاققیلتی، چیغیر-باغیر، قویما، دینمه، چکیل، گل، گیت، — آرخادا بیر یوغون چینوونیق گیردی حیاطا یریدی خانیم طرف، سول ایله بور کینی چیخاروب، ساغ الینی اوزاتدی خانیم و خانیمین الینی ئوپوب، قوناقلار ایله بیر-بیر ال-اله ویروب قالخدی بالقونا و گیردی اوتاغا. ناچالنیكدن سونرا ینه بیر نیچه قوناق گلدی، بونلا-ریندا بیر نیچه سی آروادلاری ایله گلمیشدیلر.

قوناقلار ییغشمیشدیلار زال اوتاغینا. اورتایا دوزول-میشدی استوللار و استوللارین اوستینه دوزولمیشدی نوع-نوع شیرین چوره کله، سوخاریلار، پاخلاوالار، حلوالار، قانفه تله، لیمو-پورتاقلالار، قوری یمیشلر. استولین اوستینه قویولمیشدی یه که ساماوار و قوللو قچیلار چای توکوب. قویوردیلار قوناقلارین قاباغینا.

ناچالنیك اوتورمیشدی یومشاق دیوانین اوستینده، پرستاوین آروادی اوتورمیشدی اونین یانیندا، قوناقلار-داندا بیر نیچه سی دوزولمیشدی بونلارین یانینا و ناچالنیك قاباغیندا کی استکانین قندینی قاریشدیرا-قاریشدیرا پرستاوین آروادی ایله صحبت ایدیردی.

بو حینده کوچه دن آچیق آقوشقالاردان بیر آت کیشنه-مه سی قالخدی. بوندان سونرا بیر آیری آت داهادا اوجادان باشلادی کیشنه مگه. قوناقلارین بیر نیچه سی آقوشقادان باخدیلار کوچه یه. آتلار داهادا اوجادان باشلادیلار کیشنه.

مگه. قوربانعلی بك آقوشقادان باشینی چیخارتدی کوچیه و چیغیردی: «اده، کربلایی قاسم، حیوان اوغلی هیوان، آتی کناردا دولاندير، یوخسا الیندن قورتاروب قاچار».

بیر آز کچدی آتلار داهادا شدتله باشلادیلار چیغیر- ماغا. قوربانعلی بك آتلاردان برك باشلادی نوکرینه چیغیر- ماغا و قوناقلارین هاموسی قاچدیلار آقوشقالارین قاباغینا. کوچهدده طویللهنین قاباغیندا بیر استراژنیق بیر آغ آتین جلوویندان یاپیشوب دولاندير یردی. بوآت ناچالنیکین آتی ایدی.

قوربانعلی بگین نوکری بیر کهر آتین جلوویندان یاپیشوب بیر آز کناردا دولاندير یردی. بیر-ایکی کندلی ده بیر آز کناردا بیرآیری آتلارین جلوولاریندان یاپیشوب دولاندير یردیلار. آقوشقانیق قاباغیندا کندلیلر دوزولوب پریتاویق آقوشقالارینا باخیردیلار.

هردن بیر ناچالنیکین آتی کیشنهیه-کیشنهیه قاباغ آياقلارینی دوگوردی یره و قوربانعلی بگین آتینا باخوب حرصیندن جلووی گمیرتله یردی. قوربانعلی بگین آتی هر دن بیرنعره تیوب قاباق آياقلارینی قالدیر یردی هوایا و آز قالیردی که، کربلایی قاسمی دا گوگه قالدیر سین. کربلایی قاسم دا برك- برك جلوودان یاپیشوب چیغیر یردی «بونا باخ ها!»

ناچالنیك گوروردی که، کهر آت قوربانعلی بگین آتیدر و اوزینی قوربانعلی بگه دوتوب سوروشدی که، آتی نیچه یاشیندا در. قوربانعلی بك پاپروسینی یاندیروب ناچالنیکه دیدی که، آتی بوایل تازا دورت یاشا آياق قویور.

ینه ناچالنیك آقوشقایا طرف یریوب باشلادی قوربانعلی بگین آتینا تماشا ایله مگه. سونرا قوربانعلی بگه چونوب دیدی: «نه گوزهل آتدی!»

دوغرودان قوربانعلی بگین آتی گوزهل ایدی.
قوربانعلی بك هر ايكی الینی سینه سینه قویوب ناچال-
نیکه جواب ویردی: «پیشکش دی».

ناچالنیك قوربانعلی بگه دیدی: «ساغ اول» وینه باشلادی
آتا تماشا ایله مگه وینه قوربانعلی بگه اوزینی دوتوب سو-
روشدی: «قاچماغی نیجه دی؟ ایتی یو گورور می؟»

قوربانعلی بك ناچالنیكه دیدی: «آی ناچالنیك، اگر
سنین محالیندا بیر بيله یو گورهن آت تاپیلسا، من بو
بوغلاری قیرخدیرماسام، قورومساغام».

یاریم ساعتدان سونرا قوناقلاری چاغیردیلار خورهك
اوتاغینا. اوتاغین اورتاسیندا اوزون خورهك استولی دوزول-
میشدی هر جوره خورهكلر و ایچکیلر.

پریستاوین آروادی اوتوردی استولین باش طرفینده.
خانیمین ساغ طرفینده ناچالنیك اگلشدی و غیر قوناقلار
دا هره بیزیر دوتوب اوتوردیلار.

ناچالنیك آراق شیشه سینی الینه گوتوروب اول ئوز فنجا-
نینی، سونرا پریستاوین آروادینین، سونرا خانیملارین و
سونرا غیر قوناقلارین فنجانلارینی دولدوروب دوردی آیاغا
و رومکاسینی خانیمین رومکاسینا ووروب دیدی: «مبارك
اولسون، خانیمین آد بایرامی!» ناچالنیكدن سونرا خانیملار
و آغالاریرلریندن قالخوب همین سوزلری دیدیلر و سونرا
ناچالنیك و غیرلری شیشهلری باشلارینا چکوب بوشالتدیلار.
پریستاوین آروادی فنجانی گوتوردی الینه و قوناقلار-

دان راضیلیق ایله دی، اما قوربانعلی بگه باخوب گوردی
که، بك آراغینی هله ایچمه یوب. خانیم بگدن سوروشدی
که: «نیه ایچمیر سینیز؟». بك گوله-گوله باشینی سالدی
آشاغا و دینمه دی. ناچالنیك قوربانعلی بگه باخوب «قام-قاه»

چکوب گولدی و دیدی که: «یوخسا شنده فاناتیک مسلمان-
لاردان سان، اونینچون ایچمیرسن؟» قوناقلاردان بیر نیچهسی
گولدی و بیر نیچهسی ده دیدی که: «گوتور ایچ».

آخردا قوربانعلی بك رومکاسینی گوتوردی الینه و دیدی:
— آکیشی، سیز الله، بونه دی؟ بونا بیزده اوسگولک دییه-
لر که، آروادلار بارماقلارینا گئیپ تیکیش تیکه لر، یوخسا
بیزلرده بوننان اراق ایچمزلر.

قوناقلار بوسوزلری ایشیدوب ینه قاه-قاه چکوب گول-
دیلر و پریتاوین خانیمی دیدی:

— دا، دا، دوغرودر، گناه منده در، قوربانعلی بك رومکاینان
آراق ایچمز. بوسوزلری دیندن سونرا خانیم بیر چای
استکانی آپاروب قویدی بگین قاباغینا و آراق ایله دولدر-
روب ویردی بگه. قوربانعلی بك استکانی گوتوروب
دیدى: «باخ، بونا نه دیمیشم، یوخسا اوسگوکی قویوبلار
منیم قاباغیما که، نه وار، نه یوخ». قوناقلار ینه گولوشدیلر
و قوربانعلی بك آراغی چکدی باشینا، استکانی قویدی
یره و چوره کدن بیرتیکه گوتوروب دوتدی بورنینین
قاباغینا.

آغالار و خانیملار مشغول اولدیلار یمگه و ایچمگه و
ته شیکدهده توی و زورناین سسی اوجالدى. ایکی ساعتدان
سونرا قوناقلار قالخدیلار آیاغا، دوزولدیلر آقوشقالارین
قاباغینا و باشلادیلار تماشا ایلمگه.

* * *

بهارین ایکنجی آیی ایدی. چیچکلرین و اونلارین
عطری قاریشمیدی بیرى-بیرینه، چشمه لرین سسی قوشلا-
رین سسینه. هردن بیر زورناین سسی اوجالوب ئوزگه
سسلرین هاموسینی باطل ایله ییردی. زورنا ساکت اولان

کیمی آدمالارین سسی اوجالیردی. ایوین قاباغیندا چایین کناریندا چمنین اوستینده بیرنیچه فرش دوشه‌نمیشدی، بیرطرفده اوج یکه ساماوار قویولمیشدی و یانلاریندا اوتوز-قیرخ استکان، نعلبکی، نیمچه‌لر، قندلر، مربالار، شیرین چوره‌کلر، لیمو-پورتاقالار، قانفه‌تلر، قرابیه‌لر و غیره چای ایله و چای‌سبز یمه‌لی شئیلر، یاغلار، خامالار، قایماقلار، قوری یئمیشلر دوزولمیشدی. اطرافدان قویولمیشدی یاستیق و بالیشلار. بیر طرفده غلاوالار تاتاری اللرینده کندیلری دوکه-دوکه بیر یره ییغیردیلر که، ال-اله ویروب یاللی گئتسینلر. آغالار و خانیم‌لار آقوشقالردان گورونن کیمی کندیلر «اوررا» دییوب پاپاقلارینی آندیلر گوکه و یاپیشدیلر یاللی گیتمکه. پرستوین خانیمی قوناقلارا تکلیف ایله‌دی که، بویورسونلار چایین کناریندا چمنده اگلشوب چای ایچسینلر.

آغالار و خانیم‌لار اندیلر. کندیلرینه «اوررا» چکوب قاریشدیلر بیر-بیرینه و سونرا ینه باشلادیلر یاللی گیتمکه. قوربانعلی بگین نوکری کربلایی قاسم کناردا دوروب اللرینی قویمیشدی جیبلرینه، باخیردی و قوربانعلی بگی گورجک ایکی قات اگیلیدی. بک پاپروسینی آغزینا آلوب کربلایی قاسما اشاره ایله‌دی. کربلای قاسم قاچوب گلدی آغاسینین یانینا و اسپیچقانی جیبیندن چیخاروب یاندردی و دوتدی آغاسینین قاباغینا. بک پاپروسی یاندریب دیدی: — آخماخ اوغلی آخماخ، به سن نیه یاللی گتتمیرسن؟ کربلای قاسم باشینی اگدی آشاغی و دیدی: «آی آغا، من قوجالمیشام، داخی منه یاللی گیتمک یاراشماز». بک پاپروسینین توسنسینی گوکه پوفلایوب یاپیشدی کربلایی قاسمین چیگنیندن و چکه-چکه آپاردی یاللی

گیدنلرین یانینا و دیدی: «یاپیش، حیوان بالاسی حیوان، یوخسا، والله، دوگه-دوگه سنی ئولدورمرم». کربلای قاسم یاپیشدی کندلیلرین الیندن و ایستهر-ایسته مز باشلادی اونلار ايله بیر یرده دولانماغا. قوربانعلی بك ئوزی ده دسته-نین باشیندان یاپیشوب باشلادی آتیلوب دوشمگه. پریستا-وین آروادی قوربانعلی بگه چه پیک چالدى، ناچالنيك ده قاه-قاه چکوپ گولدى و باشلادی چه پیک چالماغا. ئوزگه قوناقلاردا چه پیگی دوتوب باشلادیلار گولمگه. قوربانعلی بك ئوزی آغزینی گوگه آچوب قاه-قاه ایلهدی و چیغیردی: «آی خانیم، من ایسته یورم سنین ساغلیغینا ایچیم، بویور منه چاخیر گتیر سینلر، اوررا، اوررا». نوکرلر بوتولقا-لاری باشلادیلار داشیماغا. قوربانعلی بك بیر استکان ایچوب ینه باشلادی فیرلانماغا، ینه باشلادی دولانماغا. بیر قدر کچدی، ینه بیر استکان ایچوب چیغیردی: «خانیمین ساغلیغینا» و ینه باشلادی دولانماغا و بیر قدر کچندن سونرا یورولوب چکیلدی کنار و بیر استکان چاخیر دولدوروب نوکری کربلای قاسمی چاغیردی و دیدی: «ایچا» کربلای قاسم باشلادی یالوارماغا:

— آی آغا، سن بیلیرسن که، من ایچمه نم، آمان گو-نیدی، منی چوویر بالاوین باشینا، من ایچه بیلمه نم». بك بیر قدرده نوکرینی یاقالایوب گوردی که، ایچمیر و چا-خیرین بیر آزینی توکدی کربلای قاسمین اوستینه و بیر آزینی دا ئوزی ایچدی.

آغالار و خانیملار مشغول اولدیلار چای ایچمگه. قوربانعلی بك ده گیدوب بیر طرفده اوتوردی و اوزینی ناچالنيكه دوتوب دیدی:

— منیم نوکریم کربلای قاسم لاپ بی غیرتدی. من ایمدی یه کیمی نه قدر ایلهمیشم اونا بیر قطره چاخیر ایچیرده

بیلمه‌میشم. دپیژم که، آخر آی آخماخ، سن که، اوزومی
پیرسن، آخی بونده‌دی که، اوزوم سویی دگل مگر، نه‌قتر
ایلییرم، ایچمیر.

ناچالنيك قوربانعلی بگه جواب ویردی که، کربلایی
قاسم قانمیر، عوامدی. قوربانعلی بك قاه- قاه چکدی و دیدی:
— نیجه قانمیر، چوخ یاخشی قانیر، اومگر قانمیر که،
چاخیر اوزومدن قایریلیر، چوخ عجب قانیر، آنجاق بی غیر تدی،
اونینچون ایچمیر.

* *

یاریم ساعته کیمی آغالار و خانیم‌لار چای ایچمگه و صحبت
مشغول اولدیلار. کندلیلرده یاللی گیدیر دیلر. خانیم‌لارین
بیری هردن بیر اللرینی باسیردی قولاق‌لارینا وارینه
شکایت ایدیردی که: «زور نانین سسیندن آز قالیر قولاق‌لاریم
دوتولسون». پریتاوا خانیمین گلایینی باشا دوشندن سونرا
تویچیلارا چیغیردی که، دخی چالما سینلار. تویچیلار ساکت
اولدیلار.

تویین سسی کسلیجک قوربانعلی بك اوزینی تویچیلار
را چوندمروب چیغیردی «اده، چالین، نامردلر!» پریتاوا
بگه دیدی که، تویین سسی خانیم‌لارا خوش گلیمیر، قوی
چالما سینلار. قوربانعلی بك دوردی آیاغا و پریتاوا دیدی:
— من ثولوم، قوی چال سینلار، من ایستیرم اوینیام.
پریتاوا این جوابینی گوزله میوب قوربانعلی بك تویچیلار
را چیغیردی:

— اده، چالین، اوزون دره چالین!
تویچیلار حاضر لاشیر دیلار چالماغا. ناچالنيك دوردی آیاغا
و بور کینی باشینا قویوب دیدی:

— بك، هله سونرا اوينارسان، گوندم نوكرينى
سيزين آتinzى چكوب گتيرسين، من ايستيرم اونا باخام.
قوربانعلی بك ساغ الينى قويدى گوزينين اوستينه
و دیدى:

— ناچالنيك، قورباندى سنه منيم آتيم.
بو سوزلردن سونرا بك نوكرينى چاغيردى:
— كربلايى قاسم، تيز گيت آتى چك گتير ناچالنيك
باخسون.

كربلايى قاسم قاچدى و طويله دن آتى چيخارتدى ئه شيگه.
ناچالنيك، پريستاو، قوربانعلی بك، پريستاولارين بيرى
گيتديلر آتين يائينا. قوربانعلی بك آتا ياووقلاشيپ باشلا-
دى آتين آلينى تومارلاماغا. ناچالنيك كچدى آتين دالينا.
سونرا كچدى قاباغينا و ايسته دى آغزىنى آچوب ديشلرينه
باخسين. آت باشىنى گوگه قالخيزوب چكىلدى بير طرفه.
قوربانعلی بك چيغيردى آتا: «ترپنمه، آخماق!» ناچالنيك
ينه چكىلدى آتين دال طرفينه. قوربانعلی بك ياپيشدى
آتين دوداغيندان و آغزىنين بير طرفىنى آچوب و
ناچالنيكه دیدى:

— ناچالنيك، بويور، باخ. ههيه اينانميرسان، بويور،
باخ، بوايل دوردينه آياخ قويور.

ناچالنيك ياووقاگلوب اگيلدى و باشىنى اوزاتدى آتين
آغزينا. آت ينه باشىنى قوزادى گوگه. قوربانعلی بك
حرصلنوب ايسته دى آتين آغزىندان بير يوموروق وورسون.
آت قاباق اللرينى قالديردى گوگه و آز قالدى نوختانى
كربلايى قاسمين اليندن قوپارسين. كربلايى قاسم آسيلدى
نوخذادان و چيغيردى: «بونا باخ ها!»

سونرا ناچالنيك كربلايى قاسما دیدى كه، بير آز آتى
دولانديرسين. كربلايى قاسم آتى ياواش-ياواش چكىدى بير

طرفه. حیوان کربلائی قاسمین دالینجا گیده-گیده هردن
آلینینی سوزتوردی کربلائی قاسمین کوره-گینه و هردن
بیر اوطرفه بوطرفه باخوب کیشنه ییردی.

ناچالنيك قوربانعلی بگدن ینه آتین قاچماغینی سو-
روشدی. قوربانعلی بك باخدی ناچالنيكين اوزینه و بیر
سوز دیمه یوب، کربلائی قاسمی چاغیردی. کربلائی قاسم
آتی چکدی یاووقا و قوربانعلی بك تیز قالخدی آتین اوستینه
و حیوانی تپیکله دی. آت دوردیغی یردن بیر نیچه آرشین
فاصله نی سیچرایوب اوز قویدی یولا طرف چاپماغا و یاریم
دقیقه نین ایچینده گوزدن ایتدی. یاریم دقیقه دن سونرا
قوربانعلی بك چاپراق قایدوب گلدی و آتی سوروب آز
قالدی سوخولسون قوناقلار اوتوردیغی مجلسه. خانیملا
چیغیریشوب قاچیشدیلا بیر طرفه و قوربانعلی بك تیز
آتی ساخلا یوب ئوزینی توللادی یره و هوردی ناچالنيكين
قاباغیندا. ناچالنيك بگه دیدی: «مالادس» و بك جواب
ویردی:

— ناچالنيك، بونه دی که، هله سن منیم او بیزی آتیمی
گورمه میسن، بلکه اونى گورمسن، بونه دی که، اونین
یانیندا. کربلائی قاسم آتی چکوب آپاردی.

* * *

هوا قارالیدیقدان سونرا پرستانوین اوتاقلاریندا چراغلا-
ری یاندریدیلار و قوناقلار مشغول اولدیلا قارت اویناماغا.
ساعت اون بیرده قوناقلاری ینه دعوت ایله دیلر خورهك
اوتاغینا و ینه آغالار و خانیملا خورهك استولینین اطرافینا
حوزولوب باشلا دیلار شام ایله مگه. ناچالنيك جوجه نین اتیندن
بیر ایکی نیکه پیندن سونرا گوتوردی چاخیر بوتولقاسینی

و باشلادی اول ئوز استکانینی، سونرا قومشیلارینین
استکانلارینی دولدورماغا و سونرا آیاغا دوروب استکانی
اوزاتدی پرستانوین آروادینا طرف و دیدی:

— بوگون بیزیم بورایا ییغیشوب بيله لذت ايله وقت
کچیرمگیمیزه سیز سبب اولوبسینیز، بونا جهت من بو استکا-
نی ایچیرم سیزین ساغلیغینیزا.

بوسوزلری دیوب ناچالنیك استکانی ووردی خانیمین
استکانینا و چاخیری ایچوب اوتوردی. یاووقدا اوتوران
قوناقلاردا استکانلارینی اوزادوب خانیمین استکانیله چیققیل-
داتدیلار و ایچدیله. قوربانعلی بکده یریندن قالخوب
دولی استکانینی گوتوروب ووردی خانیمین استکانینا و
خانیمین باشینین اوستینده دوروب دیدی:

— من ئوزومی بوگون خوشبخت حساب ایلیرم که،
بو مجلسده و آرام. الله سنین ارینی میخایل پاولوویچی
بیزیم محالدان اوزاق ایلمه سین، اوندان ئوتوری که، چونکه
نه قدر که، میخایل پاولوویچ بیزیم محالدا دگلدی، بیزیم
کندلیلرده، بدبخت ایدیلر، من ده بدبخت ایدیم؛ اوندان
ئوتوری که، بیلیرم نه دندرسه، کئچن پرستانولاری من
اوقدر ایسته مزدیم که، میخایل پاولوویچی ایستیرم، اما
بش-اون ایل بوندان ایره لی بورادا بیر پرستاو واردی
چوخ لوطی اوغلان ایدی، منه بیر تولا باغیشلامیشدی،
الله اونیدا ساغ ایله سین، سنی ده ساغ ایله سین، هامومیزی
ساغ ایله سین، ایچیرم من سنین ساغلیغینا، آخانیم اورا!
بو سوزلری دیندن سونرا قوربانعلی بک چاخیری
چکدی باشینا و ایچندن سونرا استکانی چوندمروب آغزی
یره طرف دوتدی که، گورسونلر استکاندا بیر قطرمده
چاخیر قالمايوب و گیدوب اوتوردی یرینده. بیر قدر

كئچىندىن سونرا پرىستاۋىن آروادى گوتوردى چاخىرى و
ناچالنىكىن استكانىنى، ئوز فىنجانىنى وقومشىلار يىنىن استكانلا-
رىنى دولدورۇپ يوزىنى ناچالنىكە دوتدى و دىدى:

— مەندە ئوزومى بورجلى حساب ايدىرم سىزدىن راضىلىق
ايله مگە كە، بو اوزون يولو زىمەت ايله بورايا گلوب
منى سىرا فرىز بو يورۇب سىنىز. — سوزلارنى دىيىدىن سونرا
خانىم فىنجانىنى دوتدى دوداقلار يىنىن قاباغىنا، قوناقلاردا
استكانلارنى اوزادوب ووردىلار ناچالنىكىن استكانىنا،
قوربانلى بىك يىرىدىن قالخوب ايلەندە دولى استكان گلوب
دوردى ناچالنىكىن يانىدا و دىدى:

— ناچالنىك آغا، ايچىرم مەن بو استكانى سىزىن ساغلىغىنىز،
آللەدا بونا شاھدەر كە، نەقدەر بىزىم ولايتە ناچالنىكلر
گلوب گىدوب، مەن اونلار يىن ھىچ بىرىنى اوقلر اىستە-
مەيمىش. ناچالنىك آغا، سەن بىزىم باشىمىزىن صاحىبى سەن،
نەقدەر كە، بىزىم محالدا جماعت وار، اونلار ھاموسى سەننى
يوللىدا باشلار يىندان كئچىرلر، مەن ئوزوم سەننى يوللىدا
اودا گىرەرم، قوربان سەن مەننى جانىم، نەقدەر كە، مەن ساغام،
ئوكرەم سەن، ايچىرم مەن بو استكانى ناچالنىك آغانىن
ساغلىغىنا، اوررا..

بۇ سوزلار دىيىن كىمى قوربانلى بىك استكانى چكىدى
باشىنا، استكانىن آغزىنى چوندەردى يەرە، گويا بىر قىرەدە
قالمايدى، سونرا گىدوب اوتوردى يىرىندە.
قوناقلار يەنە مشغول اولدىلار يىمگە.

بىر قىر كئچىندىن سونرا خانىمىن ارى پرىستاۋ گو-
توردى چاخىر شىشە سىنى، اول ئوز استكانىنى دولدوردى،
سونرا قومشىلار يىنىن استكانىنى دولدوردى و سونرا آياغا
دورۇپ دىدى:

— آغالار و خانیملار، معلومدرکه، بیر دوشمن ایستیه
بیزیم اوستیمیزه هجوم چکه، بیزی ساخلیان قوشونلاریمیز
اولاجاق، بونا جهت من ایچیرم بو استکانی. بیزیم قوشونلا-
ریمیزین افسری نیقالای واسیلیه ویچین و اونین خانیمی آننا
ایوانوونائین ساغلیغینا.

پریستو بوسوزلری دییوب استکانی اوزاتدی بیر
افسره و اونین یانیندا اوتوران آروادا طرف. قالانلاردا ها
بویله استکانلارینی چیققیلداوب ایچدیله، قوربانعلی بکده
آیاغا دوروب دولی استکانینی اوزاتدی افسره و آروادینا
طرف دیدی:

— آی افسر آغا، آی خانیم، من ایچیرم سیزین ساغلیغینیزا،
الله سیزین کولگه نیزی بیزیم باشیمیزین اوستیندن اسگیك
ایله مه سین، الله دوشمن قاباغیندا سیزین قلینجینیزی
کسکین ایله سین، یعنی من بوسوزلری اوندان ثوتری
دییمیرم که، دوشمندن قورخورام، هانسی دوشمن جرئت
ایلیوب منیم قاباغیما چیخا بیلر، بو خنجلی من سوخارام
اونین قارنینا، من هیچ بیر کسدن قورخمیرام، نه قمر
جانیم ساغدی، من نوکرم سنین خانیمینا، ساغ اولسون آننا
خانیم، اوررا...

بک چاخیری چکدی باشینا.
بو قایدا ایله آغالارین و خانیملارین بیر-بیر ساغلیغینا
ایچدیله. هر دفعه قوربانعلی بک دوردی آیاغا، هره نین
باره سینده بیر نطق سویله یوب بیر دولی استکان ایچیردی
و اوتوروردی.

یاواش-یاواش چاخیرین بوخاری قالخدی بگین باشینا
و لاپ آخردا بک برک کتفلندی.
قوناقلارین هاموسینین ساغلیغینا ایچندن سونرا قوناقلار
باشلادیلار قوربانعلی بگین ساغلیغینا ایچمکه. خانیملار بیر-

بیر استکانلارینی اوز احوب ووردیلار بگین استکانینا. قور-
بانعلی بك شادلیغیندان آز قالدی ئوزیندن گئتسین.
قوناقلارین هاموسی بگین ساغلیغینا ایچندن سونرا بك
استکانی یوخاری قالخیزوب دیدی:

— آغالار و خانیملار، سیز که، منیم ساغلیغیما ایچدینیز،
قوربان اولسون سیزه منیم جانیم، من ئولنه کیمی بوگونى
یادیمدان چیخارتمانام. اما، آغالار، منیم سیزدن بیر خواهشیم
وار، من ئولوم، منیم سوزومی یره سالمایین. من سیزین
هامینیزی صباح ئوز ایویمه قوناخ تکلیف ایلیرم، واللہ،
باللہ، آتامین گوری حاققی، من بیلیمیرم نیجه سیزین
خجالتینیزدن چیخیم، من لاپ ارییوب یره گیریم که، بو
قور خانیم منیم ساغلیغیما ایچسین، من نهیم که، بو قور خانیم
منیم ساغلیغیما ایچسین. من خانیملارین آیاغینین تورپاغی دا
اولا بیلیم، واللہ، باللہ، آتامین گوری حاققی، صباح بیزه
قوناق گلهمه سیز من ئوزومی ئولدورم. من ایستیرم
سیزه قوللوق ایلیم. من ایستیرم سیزه نوکرچیلیک ایلیم.
صبح بیزه قوناخ گلهمه سیز، من بوخنجلی سوخارام قار-
نیما. جناب ناچالنیك، سندن ده چوخ توقع ایلیرم، آی خانیم،
سندن ده توقع ایلیرم، افسر آغادان دا ایلیرم، آننا ایوانوونا،
قوربان اولسون سنه منیم جانیم، سندن ده توقع ایلیرم،
آغالار، خانیملار، هامنیزدان توقع ایلیرم، هر کس گلهمه
نامرددی، آمان گونیدی، ئوزومی ئولدورم، قوربان اولسون
سیزه منیم جانیم، ساغ اولسون خانیملار. اوررا... اوررا...
بك استکانی چکدی باشینا، ناچالنیك. سیغاری داماغینا
سلوب اوزینی دوتدی پریستوین خانیمینا و دیدی:

— گلهم سن صباح هامولیقلا گیدهك قوربانعلی بگه قوناخ
اولاخ؟— خانیم باخدی ارینین اوزینه و دیدی:

—من چوخ خوشحاللیقلا گیدرم، یاخشی اولار، بگین
آروادینی دا گورهرم، گورهرم نیجه پالتار گئیر. — افسرده
آروادیندان سوروشدی گیدهرسن می؟ آروادی دیدی: «گیده-
رم». قوناقلارین بیریده دیدی که: «اگر بك بیزه بیر
یاخشی مسلمان پلووی ویرسه، گیدهرم». قوربانعلی پلوو
سوزین ایشتیجک تیز قالخدی آیاغا و چیغیردی:

— نیجه پلو؟ نیجه پلو؟ آتامین گوری حاققی، سیزه
ایله بیر پلو ویرهرم که، عمرنیزده ییمه مییش اولار سینیز.
منیم آشپازیم پیشیرن پلووی کیم پیشیره بیلهر؟ اینانمیر-
سینیز، کربلایی قاسمدان سوروشین. هانی کربلایی قاسم؟
کربلایی قاسم، کربلایی قاسم!...

قوربانعلی بك باشلادی اوجادان کربلایی قاسمی چاغیر-
ماغا، گویا که، کربلایی قاسم بور ادا در. پرستاوین نوکر-
لریندن بیر ایچری گیروب دیدی که، بور ادا کربلایی
قاسم یوخلر. بك حرصلنوب نوکره دیدی که: «چاغیرین
او آخماخ اوغلینی گل سین». نوکر چیخدی گیتدی وبك
ئوزیده قاپی یا طرف یریدی. پرستاوین آروادی بگه
دیدی که: «سن زحمت چکه، نوکر لر چاغیرارلار گلهر».
بك ینه باشلادی پلووی تعریفله مگه:

— من سیزنن مرج گلهرم. هیه بیر یاندا ایله پلوو
ییمیش اولسانیز، توپورون منیم اوزیمه.

قوناقلار گول دیلر. ناچالنیك ده گوله-گوله بگه دیدی:
— آبك، سوز یوخ که، ایوده کی تعریفلی آتینی دا بیزه
گورسه دهرسن. قوربانعلی بك ناچالنیكه یاووقلا شوب هر
ایکی اللرینی قویدی گوزینین اوسته و دیدی:
— بو گوزلریم اوسته. هانسینی بگنسه ن پیشکشدی.

لوطی-لوطی یانا دیهرم، من تزویر-مزویر بیلمه نم، هانسینی
خوشلاسان، آتامین گوری حاققی پیشکشدی سنه.

نوکر گیردی ایچری و دیدی که، کربلایی قاسم
ياتوب. بك نوكرين اوزينه باخوب، اول دينمه‌دی، سونرا
خنجلينين دسته‌سیندن ياپيشوب دیدی:

— گيت او حرامزاده اوغلی حرامزاده‌یه دی که، بو
ساعت دوروب بورا گلمه‌سه، بوخنجلی گلوب سوخارام
اونين قارنينا.

نوکر چيخدی ته‌شیکه. پريستاوين اروادی بگه اوزيني
دوتوب دیدی: «نه‌یه بی‌چاره کيشيني اوياديرسان، نه‌یه
لازمدي؟»

بك جواب ويردی:

— آی خانيم، باشينا دولانيم، نيجه نه‌یه لازمدي، آغزی
نه‌دی بو تيزليکده ياتسين، قوی گلسين گوره‌ك کيمين
هنري وار منيم آشپازيم بيشيره‌ن پلووی بيشيرسين.

قوناقلار ينه گولوشديلر. کربلایی قاسم شيشميش گوز-
لرينی به‌ره‌لوب گیردی ایچری. آغاسی ينه اليني خنجلين
دسته‌سینه آپاروب دیدی:

— کربلایی قاسم، من سنی ثولدورم، قوناقلار ينه
گولوشديلر. کربلایی قاسم اللرينی دوشينه قويوب آلچاق
سسيله دیدی:

— نه‌یه، باشينا دونوم، آغا؟

بك حرصلی و اوجا سسيله:

— هله سوروشورساندا نه‌یه؟ گل‌گور بو آغالار نه‌ديرلر،
من ها دييرم که، بيزيم علی بيشيره‌ن پلووی هيچ کس
بيشيره بيلمز، بولار اينانميرلار.

کربلایی قاسم آلچاق سسيله جواب ويردی:

— بلی، آغا، علی ياخشی پلوو بيشيرير.

قوربانعلی بك اوزيني قوناقلارا دوتوب سهوينجك و
اوجادان دیدی:

—دی گوردینیز، دی گوردینیز، ایندی سوزونیز نه دی؟
قوناقلارین چوخیسی جواب ویردی:

—دوغرودی، دوغرودی، اینانیریق. — کربلایی قاسم
چیخدی ئه شیگه.

یاریم ساعتدان سونرا قوناقلار باشلادیلار داغیلماغا.
قوربانعلی بك آتینی و کربلایی قاسم یابی سینی مینوب
دوشدیلر یولا. بك باشینی سالدی آشاغی و باشلادی مور-
گوله مگی. هردن بیر یوخودان آییلوب آتی ساخلا بیردی،
اوزینی چونده ریردی کربلایی قاسیما و دییردی: «بوخنجلی
سوخارام سنین قارنینا». چوخ وقت کربلایی قاسم جواب
ویرمیردی و گاه وقت دییردی: «نیه، باشینا دولانیم، آغا؟»
بك گاه وقت کربلایی قاسیما دخی جواب ویرمیردی، اما گاه
وقت دییردی: «کیمین هنری وار علی بیشیره ن پلووی
بیشیر سین».

ایکی ساعتدان سونرا آغا و نوکر یتیشدیلر کنده.
کندین ایچیندن اوچ-دورت کوپك هوره-هوره هجوم چکدیلر
قوربانعلی بگین اوستینه. آت هورکوب ئوزینی ویردی
بیر طرفه، آز قالدی بگی سالیسین یره. قوربانعلی بگین
بورکی دوشدی یره و کربلایی قاسم ئوزینی آتدان سالوب
آغاسینین بورکینی قالخیزوب ویردی بگه. قوربانعلی بك
خنجلینی سییروب آتینی سوردی ایتلرین اوستینه، ایتلر
باشلادیلار قاقیشماغا.

یکه عمارتین دروازه سینین قاباغیندا آتلار دایاندیلار.
کربلایی قاسم یردن بیر داش گوتوروب باشلادی قاپینی
دوگمگه. یکه پاپاق بیر کیشی قاپینی آچدی و قوربانعلی
بگین یانینا قاچوب یاپیشدی آتین جلوویندان. قوربانعلی
بك هله آتدان انمه یوب خنجلین تیه سینی قالخیزدی کیشینین

اوستينه و دیدی: «علی، بو خنجلی سوخارام سنین قارنینا». نوکر جواب ویردی: «اختیار سنیندی، آغا».

سونرا بك آتدان انوب گیردی حیاطا و پیلله کانی قالخوب گیردی اوتاغا. بگین قاراواشی بیر قوجا آرواد چیخدی آغاسینین قاباغینا و دیدی:

—آی آغا، نه گئج گلدین، خانیم سندن ئوتوری چوخ نگران اولدی.

بك خنجلین تیه سینی آروادا گوستروب دیدی: «گول پری، بوخنجلی سوخارام سنین قارنینا». آرواد دینمه دی و چکیلدی کنار. بك اوبیری اوتاغا گیروب گوردی که، آرواد پالتارلارینی سویونمالمیش دایانوب یاستیغا و یوخلا-یوب. اول گیلوب دوردی آروادینین یانیندا و خنجلین تیه سینی آروادینین اوستینه قالخیزوب دیدی: «بوخنجلی سوخارام سنین قارنینا». آرواد آییلما دی. قوربانعلی بك دخی دینمه دی و خنجلی آتدی یره. سونرا بورکینی چیخا-روب آتدی بیر سمته و باشلادی سویونماغا. پالتارلارینی و چکمه لرینی چیخاروب حرص ایله هر مسینی آتدی بیر یانا بیر آز سو ایچدی و اوزاندی یرینه.

* *

قوربانعلی بگین آروادی صبح وقتی آییلوب گوردی که، اری گلوب یاتوب، یاواشجا پالتارینی گئیوب چیخدی ئه شیگه. قاراواشی سوپور که ایله حیاطی سوپوروردی. کربلایی قاسم الینده خلبیر بیر طویله نین قاباغیندا دوروب آرپا تمیزله ییردی که، آپاروب ویرسین آتلارا. آشپاز علی آشپازخانه نین قاپوسینین یانیندا الینده خاك انداز ساماوارا کومور سالیردی. حیاطین بیر طرفینده تویوق-جوجه لر

دهن ييرديلر و سرچه لر هردن بير دسته ايله تويوق جوجه-
لرين يانينا انوب باشلاييرديلار ده نلردن يمگه، اما بير
سس ايشيتجك ينه دسته ايله قالخيرديلار توت آغاجينا.

قاراواش خانيمي گورجك الينده سوپورگه گيتدي
خانيمين يانينا و سلام و يردی. خانيم گوزلريني اووا-اووا
سوروشديکه، بک نه وقت گلوب ياتدی. قاراواش جواب
ويردی که، گئجه دن چوخ کچميشدی که، گلدی. خانيم
کربلايی قاسيمي چاغيردی. کربلايی قاسم طويله دن چيخوب
تيز گلدی و باش انديروب دوردي خانيمين قاباغيندا. خانيم
کربلايی قاسمدان سوروشدی که، نيه بويله گئج گلدينيز؟
کربلايی قاسم جواب ویردی: «قوناخليق چوخ اوزون چکدی،
اونينچون گئج گلدیک». خانيم ينه سوروشدی: «پريستاوين
قوناغی چوخ ايديمی؟» کربلايی جواب ویردی: «بلی، خانيم،
چوخ ایدی». خانيم سوروشدی: «کيم ايدیلر قوناخلار؟»
کربلايی جواب ویردی: «آی خانيم، من نه بيليم، بير چوخلی
بويوک آداملار ایدی، چوخلی خانيم ایدی، ناچالنيک ئوزی
ده اورادا ایدی، چوخ آدام واردی». خانيم ينه سوروشدی:
«کربلايی قاسم، خانيملاردا ايله کيشيلرنن بير یرده اوتور-
ميشديلار، یا آیری اوتورميشديلار؟» کربلايی قاسم جواب
ويردی: «يوخ، ايله هامیسی قاريشميشدی بير-بيرينه».

قارواش بوسوزلری ايشيتجک ئوز-ئوزينه دیدی: «بوی،
آمان الله!» خانيم اوتوردی پیلله کاین پیلله سینین اوستينده،
کربلايی قاسيمي بير آزدا ياووغا چاغيردی و دیدی.

—سن الله، کربلايی قاسم، ناغل ايله گورک قوناخليق
نيجه کچدی. قوناخلارا نه ویردیلر، آغان نه قايريردی،
کيم نن دانیشدی، نه دانیشدی؟ سن الله، کربلايی قاسم،
هاميسيني ناغل ايله».

کربلائی چو خاسینین اتگینی قالخیزوب آغزینین و بۆر-
نینین سوینی سیلندی. طویله دن آتلار باشلادیلار بیر-
بیرینین اوستینه چیغیریشماغا و کربلائی قاسم اوزینی
طویله یه طرف دوتوب چیغیردی: بونا باخها! خانیم ینه
کربلائی قاسما دیدی:

—سن الله، کربلائی قاسم، ناغل ایله گورهك.

کربلائی قاسم جواب ویردی:

—آی خانیم، داخی نه دییوم، چوخ قوناخ واردی. ناچا-
لنیک ده اوردا ایدی.

خانیم ینه کربلائی قاسمدا سوروشدی:

—کربلائی قاسم، اورو س آروا تلاری به کیشیلرنن نه
دانی شیر دیلار؟

کربلائی قاسم جواب ویردی:

—خانیم، من نه بیلیم که، نه دانی شیر دیلار، من اولارین
آخی دیلینی بیلیمیرم که؟
خانیم ینه سوروشدی:

—کربلائی قاسم، دوغروسینی دی گورهك، آغاندا
اورو س آروا تلارینان دانی شیدیمی؟

کربلائی قاسم ینه اوزینی طویله یه دوتوب چیغیردی
آتلارین اوستینه و خانیمما جواب ویردی:

—آغام اورو س آروا تلارینان آز دانی شیدی، اماناچا لنیک نن
چوخ دانی شیدی.

آشپاز علی ساماوار ی گتیردی و چیخاردوب قویدی
پلله کانین اوسته. قاراواش سوپورگه نی دایادی دیوارا،
قالخدی بیلله کانین اوستینه و ساماوار ی قالخیزوب آپاردی
ایوه. آشپاز علی انوب دوردی خانیمین قباغیندا سوروشدی:
—خانیم، بوگون نه پیشیریم؟

خانیم قاراواشی چاغیروب دیدی:
— به قوربانعلی بك گئجه دیمه دیمی که، بوگون نه پیشیرهك؟
قاراواش الینده چای قابی خانیمین یانینا گلوب جواب
ویردی:

— گئجه آغا ایله حرصلی ایدی که، هله منی ایستیردی
ثولدورسون.

خانیم تعجب ایله دی و دیدی:
— یاخشی، یاخشی، ایله دانیشما، دهلی اولما میسان که؟
— واللہ، آ خانیم، آغام ایوه گیرهن کیمی خنجلینی چیخارتدی
و منه دیدی: «خنجلنن سنی ثولدورم».

خانیم بیر قدر دینمه دی و اوزینی دوتدی کربلایی قاسیما:
— کربلایی قاسم، آغان نه یه حرصلنمیشدی؟
کربلایی قاسم جواب ویردی:
— آغام هیچزادا حرصلنمه میشدی، آنجاق کنده یتیشنده
کوپك اوغلینین ایتلری توکولدی لر اوستیمیزه و اتلاری-
میزی هور کوتدی لر.

خانیم دوردی آیاغا و دیدی:
— کربلایی قاسم، یقین آغان ینه کئفلنمیشدی.
کربلایی قاسم جواب ویردی:
— خیر کئفلنمه میشدی.

خانیم گیردی ایچری و یاواشجا قوربانعلی بگین یانینا
یاووخلاشوب گوردی که، برک یوخودادیر. سونرا چیخدی
تہ شیکه و آشپاز علی یه اون آلتی قپیک ویریب دیدی:
— علی، گیت ایکی گروانکه ات آل گتیر، بوزباش پیشیره.
علی پوللاری آلدی و دیدی:
— باش اوسته.

کربلایی قاسم و علی اوز قویدیلر آشپاز خانه یه طرف گیتمگه.

گون قالخدی، گون اورتا اولدی. کربلایی قاسم حیاطدا اوتور میشدی توت آغاجینین دیبینده و هردن بیر داش گوتوروب آتیردی آغاجین باشینا و توت قوشلارینی قوووردی و هردن بیریره توکولن یتیشمیش توتلاردان گوتوروب بیردی. قاراولاشدا گلدی کربلایی قاسمین یانینا و باشلادی یردن توتلاری سهچوب یمگه. بیر آز کچدی خانیمدا گلدی بونلارین یانینا و باشینی قالخیزوب بیر قتر یتیشمیش توتلارا باخدی و کربلایی قاسیما دیدی که، چیخسین آغا و بیر آز توت سیلکه یوب توکسون. قاراولاش ایودن بیر چارشاب گتیردی. آشپاز علی ده بونلارین یانینا گلدی و دیدی:

— سیز چارشوی توتین، من چیخیم سیلکه لیوم.

علی چیخدی آغا؛ خانیم، قاراولاش و کربلایی قاسم چارشابی دوتدیلار و علی آغاجین بوداغینین بیرینی ترپتدی ویکه-یکه یتیشمیش آغ توتلار توکولدی لر چارشابا. بوداغا بیرایکی تپیک وورانان سونرا علی قالخدی بیر آزدا یوخاری. آغاجین باشینان کن دین اطراف ی ال ایچی کیمی گورونوردی. بیر طرفده دوزولمشدیلر سایپچ داغلاری، داغلارین اتگینه سایپچ کندی آشکار گورونوردی. کن دین آشاغیسیندا احمدخان گولی آغار یردی، گولین یانیندا حاجی حیدرین دگیرمانی و میشه سی داهادا آچیق گورو-نوردی. دگیرماندان قاپازلی کن دینه کیمی دوزولمشدیلر تاختا-تاختا یاشیل زمیلر، یونجالیق لار وقارا شوم یرلری. باخ، گورورسن، گاه بورادا، گاه اورادا کوتانلار وجوت تدر شوم یرلری سورور لر.

همین تماشاگاهه بیر قدر نظر سالاندان سونرا علینین گوزینه بیر بيله شئی ده ساتاشدی: حاجی حیدر دگیرمانین یانیندان کنده ساری بیر دسته آتلی گلیردی. علی اول بونا قولاخ آسادی و باشلادی بوداغین بیرینی سیلکهله- مگه. اما سونرا ینه دقت سالدی و گوردی که، آتلیلار کند اهلینه اوخشامیر. بونی گوروب علی اوزینی دوتدی آشاغی و دیدی:

— کربلایی قاسم، کنده چوخلی آتلی گلیر، اما کندلی یه اوخشامیرلار. — کربلایی قاسم، خانیم و قاراواش بیر قدر باخدیلار بیری- بیرینین اوزینه. خانیم دیللهندی:

— کربلایی قاسم، گیت چیخ آشپازخانه دامینا گور نیجه آتلیدیلار؟

کربلایی قاسم گیدوب قالخدی آلچاق دیوارا، اوردان قالخدی آشپازخانه دامینین اوستینه وساغ الینی گوزینین اوستینه قویوب باشلادی دقت ایله یولا باخماغا.

کندین یاووغیندا کربلایی قاسمین گوزینه اول ایکی آتلی گوروندی. بونلار آتلارینی برک چاپیردیلار. دخی بونلاردان سوایی یولدا بیر شئی گورونمیردی؛ اما بیر قدر کچدی، مهرزه نین یانیندا سوگوت آغاجلارینین دالیندان بیر دسته آتلی چیخدی. بونلارین ایچینده ناچالنیکی و پرستاولارین دوگمه لری و خانیملارین شیلیاपालای آشکار بیلینیردیلر. کربلایی قاسم تیزاندی آشاغی، قاچوب گلدی خانیمین یانینا و توشیه- توشیه دیدی:

— خانیم، بو گلنلر ایله دییه سن دوننکی قوناخلاردی.

— خانیم چارشابین اوجینی سالدی یره، گلدی کربلایی قاسیما یاووق و دیدی:

— دوننکی قوناخلارین بورادا نه ایشلری وار؟

کربلایی قاسم اللریننی قویدی بیرری-بیزینین اوسته
و جواب ویردی:

—من نه بیلیم، آخانیم!

بو حینده کوچه ده معرکه قویدی: ایتلرین هوروشمه سی،
آداملارین قاقیشماسی، آت تاپیلتیسی و بیر آزدا کچدی
کوچه قاپوسی دو گولدی.

خانیم قاقدی ایچری و پنجره دن کوچه یه باخوب گوردی
که، کوچه دولیدر آتلیلار ایله، هاموسی اورو س قوللو قچیلاری
و اورو س خانیملاری. کربلایی قاسم قاپی یا چیخوب گوردی
که، دونن پرستانوین ایوینده کی قوناقلارین هاموسی
گلوب دایانوب قاپی یا.

خانیم تیز قاقدی ته شیگه و علی نی چاغیروب دیدی:
—گیت، دی که آغا ایوده دگل.

علی قاقدی کوچه قاپوسینا و خانیم قاقدی ایوه قور-
بانعلی بگی اویاتدی. بك «آ آ» ایله یوب چوندی اوبیری
سمتینه. آروادی دیدی:

—آی کیشی، دور دوننکی قوناخلار گلوبلر بیزه.

قوربانعلی بك ینه «آ آ آ» ایله یوب گوزلرینی آچدی
و آروادینا دیدی «جهنم اول» وینه گوزلرینی یومدی.
آروادی ینه دیدی. قوربانعلی بك گوزلرینی آچوب قالخدی
اوتوردی و سوروشدی: «نه دییرسن؟» آروادی سوزینی
بیرده دیدی. بك ديك قالخدی آیاغا بیرشئی فکر ایله دی
قاقدی اوتاغین اوطرفینه بوطرفینه آروادینا دیدی: «قوی
دیسینلر آغا ایوده دگل».

آروادی ینه چیخدی ته شیگه وبك ملفه نی گوتوروب
چارشاب کیمی سالدی باشینا، چیخدی حیاطا، قاقوب
سوخلدی طویله یه و گیردی آتین آخورینا.

نوکرلر قوناخلارا دیدیلر: «اغا ایوده دگل». ناچالنیك بو جوابی ایشیدوب تعجب ایلهدی. هابویله غیر قوناقلار مات قالدیلار. کندیلر باشلادیلار قوناقلارین آتلارینی دولانديرماغا. ناچالنیك چیخاردوب پاپروسینی یانديردی و نوکرلردن سوروشدی: «بك هارا گیدوب که ایوده دگل؟»

نوکرلر جواب ویردیلر: «بيلميريك». ناچالنیك بیر قدر دینمه یوب ینه سوروشدی: پس اوکه ئوزگه یره گیده جکدی بیزی نیه قوناخ چاغیردی؟

نوکرلر جواب ویردیلر که: «بيلميريك». خانیملارین بیر یسی بیر استکان سو ایسته دی. کربلائی قاسم قاچدی ایودن کسادا سو گتیردی. قوناقلار بیر قدرده بیرى—بیرینین اوزینه باخوب دیدیلر که: «دخی نیه دوروروق، قاییداق گیدهك». ناچالنیك ده بونا راضی اولدی اما کربلائی قاسیما اوزینی دوتوب سوروشدی:

—بگین آتلاری طویله ده در؟ کربلائی قاسم دیدی: «بلی». بو حینده طویله دن آتلارین بیرى باشلادی کیشنه مگه. ناچالنیك یولداشلارینا بویله تکلیفی ایله دی:

—چوخ عجب، بیز که، بو قدر یولی زحمت ایله گلمشیک، باری هیچ اولماسا، بگین آتلارینا باخاق، سونرا قاییداق. یولداشلاری راضی اولدیلار. ناچالنیك ینه کربلائی قاسیمدان طویله یه گیتمگه اذن ایسته دی. کربلائی قاسم دیدی: «بویورون». ناچالنیك، ایکی پریتاو، مال حکیمی، خانیملارین ایکسی و قازاق افسری گیردیلر حیاطا و اوز قویدیلار

طويله يه طرف. قوربانعلی بگین آروادی حیاطدا قوناقلاری
گوروب قاچدی سوخولدی اوتاغا و قوناقلار گیردیلر
طويله يه.

ناچالنيك قاباقدای کی آتی گوروب دیدی: «بو هله بگین
دوننکی آتی در». سونرا قوناقلار یریدیلر ایچری و بیر
کهر آتین یانیندا دایاندیلار. ناچالنيك آتین قاباغینا کچوب
کربلائی قاسیمدان سوروشدی:

—بودرمی، بگین تعریفلی آتی؟
کربلائی قاسم دیدی: «بلی».

قوناقلار باشلادیلار آتین او طرفینه، بو طرفینه دولانماغا،
ناچالنيك آخورا طرف حرکت ایله یوب ایسته دی آتین
آغزینا باخسین. آخورا یاووقلاشان کیمی ناچالنيك دیک
آتیلدی و چیغیردی: «آخ، چورت وازمی»، آخورین ایچپنده
گویا کفنه بورونمیش بیر شئی ناچالنيکین گوزینه ساتاشدی.
ناچالنيك یانیندا کی پرستاوین الیندن یاپیشوب یاواشجا
یریدی آخورون یانینا و دقت ایله یوب گوزدیکه، آخوردا کی
قوربانعلی بك ئوزیدر. بونی گورجك ناچالنيك چه پیک
چالوب قاه-قاه چکوب گولدی و دیدی:

—آ آ آ، رفیق، سن بورادا ایمش سن!؟..

قوناقلاردا بیر-بیر گلوب بگه دقت ایله باخدیلار و
چکیلوب دوردیلار کناردا.

قوربانعلی بك یریندن هیچ ترپشمه دی.
قوناقلار چیخدیلار کوچه یه، آتلارینی میندیلر و اوز
قویدیلار گینمگه.

قوزی

کربلایی محمد حسین کپروه اوغلی سی قورت باسار کندیندن بونا بیر قوزی سوقات گوندرمیشدی. کربلایی محمد حسین ایسته‌دی قوزینی کسه، اما حیوانین بئلینی اللری ایله سیغالایوب پیچاقی یره توللادی و آروادینا دیدی که: «بیر سومو کله بیر دریدن سوایی بیر شئی یوخدر». آروادی مصلحت گوردی که، قوزینی ئوتورسونلر بیر نیچه گون باغچادا اوتلا سین، عمله گل سین. اری ده راضی اولدی، قوزینی ایتله یوب حیاط باغچاسینا سالدی. حیوان گوک اوتی گوردی، اما آغزینی اونا اوزاتمادی. همین وقت قومشیلیقدا عزیز خانین ایویندن کیشیلرین اوخوماق سسی گلیردی و عزیز خانین ئوز سسی آشکار ایشیدیلیردی:

نه دور موسان داغ باشیندا قارکیمی،
مه لرین باش ویروبدی نارکیمی. نارکیمی...

* *

کربلایی محمد حسین قوزینی بوشلایوب گیردی اوینه، شالینی گوتوروب باغلادی، چوخاسینی گئیدی، توتون کیسه‌سینی جیبینه قویوب، چوبوغینی تاخدی بئلینه و

آروادینا دیدی: «قوزینی آپاریرام» آرواد جواب ویردی که: «ساتماغا آپاریرسان، او قوزی یا هیچ بیر مناتدا ویرمز لر». — یوخ، ساتماغا آپارمیرام، خانلیغا آپاریرام، بلکه بیر شئی قوپاردام.

بو سوزلری دییه-دییه کربلایی محمد حسین اندی حیاطا، گلوب قوزینی قوجاقلادی، قولتوغینا آلوب، کوچهیه چیخدی. عزیز خانین ایوینه طرف اوز قویدی. چه پیک و اوخوماق سسی گلدی که یاووقلاشیردی: «نه دورمیشان داغ باشیندا... مه لرین نارکیمی...» خلاصه.

خانلیق قاپوسیندا بیر-ایکی کندلی دورمیشدی، کند-لیلر اوجادان دانی شیردی لر. باغچادا توت آغا جلارینین دیبینده بش-آلتی قوزی اوتلایردی، حیاطین کونجینده چارداغین آلتیندا چیپلاق آغ آت باغلانمیشدی. آشپاز خانه دان قاب-قازان سسی گلیردی. خانلیق قوللوقچیلاریندان بیر نیچه سی آشپاز خانه دان ایوه خورک و ایودن آشپاز خانه یه بوش قاب-قاجاق داشییردی لا. کربلایی محمد حسین دوز گلوب پیلله کانلاردان قابق اوتاغا قالخدی و نوکرلرین بیرینه دیدی:

— صادق عمو اوغلی، خانا عرض ایله که، محمد حسین قوزی گتیروبدر.

بیر آز کچدی، عزیزخان، برک کئفلی بیر حالدا، چورک دستمالی ایله دوداقلارینی سیله-سیله قابق اوتاغا چیخدی و قوزینین باشینی محمد حسین قولتوغیندا گورنده یاووغا گلدی، قوزینی تومارلاماغا باشلا یوب دیدی:

— قوزی، قوزی، نه یاخشی قوزی، نه گوگچک قوزی، قوزی، قوزی، قوزی... و محبتدن قوزینین گوزلرینی

ئوپمگە باشلادی. گربلایى محمد حسين ده دوردى قوزىنى
تعريفلهمگه:

— خان، ماشالله، چوخ نجيب قوزيدر، بير كندلى
ساتماغا آپايردى، زور ايله اوچ منات ويروب آلديم،
بيلديم كه، قوناغينيز وار، ديديم بلكه لازم اولدى پلاو آلتينا
قوياسينيز، چوخ يمهلى قوزيدر.

ايچرى اوتاقدان چەپك سسى بر كيدى، روس قوناقلان.
رينين بيرى قاپونى آچوب عزيز خانى چاغيردى، خان
دونوب قوناقلارا طرف قاچدى، ينه قايتدى محمد حسينه
طرف، الينى جيبينه سالوب، بير كاغذ اوچليك چىخارتدى.
پولى ايستهدى ينه جيبينه قويا، سونرا ايستهدى محمد
حسينه ويره، ينه ايستهدى جيبينه قويا، آخردا محمد حسينه
آتوب ايچرى قاچدى. گربلايى محمد حسين پولى جيبينه
قويوب، حياطا اندى كه، قوزىنى باغچادا كى قوزيلارين
يانينا ئوتورسون. كندليلر هله ده حياطا آراخ باره سينده
اوجادان صحبت ايله يرديلر، نوكرلرده ينه ساغا، سولا
قاچماقدان ايديلر و هيچ كس محمد حسينه باخميردى. بودا
چوخاسينى چكدى قولتوغيندا كى قوزىنين باشينا و اوزىنى
كوچه قاپوسينا چوندمروب، چىخوب ايويته گيتدى و همان
گون قوزىنى كسوب يدى... اما دوغرودان قوزى چوخ
آرىق ايدى.

۲

آرادان ايكي هفته كچدى كه، گربلايى محمد حسين
گزه-گزه گلدى عزيز خانين حياط قاپوسينا. خانين
نوكرلارين بيرى حياطا پالاز چيرپىزدى و محمد حسينى
گورنده پالازى يره قويوب قاپويا گلدى. بونلار باشلان.
ديلار اوياندان-بوياندان دانىشماغا. حياطا ايكي قوزى

گورونوردی؛ کربلایی محمد حسین نوکره نصیحت ایله-
 دی که، کوچه قاپوسینی آچیق قویماسینلار، یوخسا قوزیلار
 چیخارلار کوچه‌یه، اوغول- اوشاق دوتوب آپارار. نوکرده
 بونین جوابیندا دیدی که، آرخاین اول، هیچ بیر کویک
 اوغلی جرئت ایله یوب خانین قوزیسینی آپارماز. صحبت
 ئوز گه یانا چوندی. محمد حسین باشلادی خانین احوالینی
 سوروشماغا. و خیالیندا دوتمشدی که، بیلسین نه وقت خان
 قوناخلیق ایله یه جک. نوکر صحبت آراسیندا دیدی که، صباح
 یوخ، بیر گون میراوا ی پاسره دنیك* خانا قوناق گله جک،
 اورو س حکیمینین آروادی دا گله جک و بونلاردان سوای
 غلام خان دا گله جک لر.

ایکی گوندن سونرا عزیز خانین ایوینده ینه قیشقیریق
 قوپمیشدی. بودفعه مخصوصی او یونلاردا واردی، حیاط قاپوسی
 کوچه اوشاقلاری ایله دولی ایدی، کربلایی محمد حسین اوشا-
 قلاری آرا ایوب قاپونی تاققیلدا ایدی؛ چونکه هر چند
 قاپو آچیق ایدی، اما ایسته میردی حیاطا گیرسین. اوتاقدان
 اوخویوب چالانلارین سسی، قوناقلارین چه پیکی حیاط
 آداملارینین های- کویی بیر- بیرینه قاریشمیشدی.

— ولی قولی عمو اوغلی، ولی قولی عمو اوغلی، بیر
 بورا گل!

خانین ولی قولی آدلی نوکری الینده کی چوره گی
 تبر آپاروب یرینه قویوب، کوچه قاپوسینا قاچدی. کربلایی
 محمد حسین بونا سلام ویروب، کئفینی سوروشاندان
 سونرا دیدی:

— ولی قولی عمو اوغلی، ولی قولی عمو اوغلی، بیر بورا
 گل. خانا عرض ایله که، قوزینین اوچ مناتینی التفات
 ایله سین، سن ئول، معطلم، ایکی عفته دن چوخلر، ها
 گیدوب گلیرم، اما والله آخر اوتانیرام.

* ملح محکمه سی.

ولی قولی بویله جواب ویردی:

—یاخشى، دیهرم. اما ایندی خانین باشی قاریشیقدر،
صبح دیهرم. ولی قولی ایسته‌دی قایدوب گیتسین، اما
محمد حسین اونین اتگیندن یاپیشوب الینی سالدی بویونینا:
—یوخ، یوخ، من ئولوم، ایندی گیت دی، من ئولوم،
ایندی دی.

—آی آلاهیین بنده‌سی، ایندی من خانا نیجه گیدیم
بیله دییم، مگر گور میرسن قوناقلار باشینی نیجه قاتوبدرلار.
محمد حسین حرصلندی:

—آلاه اکبر، بودا منه سوز اولدی، من که، ئوز پولیمى
ایسته‌ییرم، بونین نه دخلی وار؟ عمو اوغلی، سن حضرت
عباس، بو ساعت گیت منیم پولیمى آل گتیر.

«ولی قولی! ولی قولی!»—دیوب، آشپازخانه‌دان چاغیر-
دیلار. بودا محمد حسینه وعده ویردی که، بیر طور دوز هلتسین
و قاچوب آشپازخانه‌یه گیردی. پلاو مجمعه‌سینی ایکی اللى
قالخیزدی یوخاری و چاپاراق قوناق اوتاغینا آپاردی. جوان
خانلارین بیری چالقچی‌لارین قاباغیندا اوینایردی.

قوناقلار ال چالیردی‌لار و اوینایان جوان اوینایا-اوینایا
گیدوب حکیمین آروادینین قاباغیندا دوردی و باش اگدی که،
بودا دورسون اویناسین. خانیم باشلادی چم-خم ایله‌مگه که
من اویناماق باجارمیرام. قوناقلار دولوشدی‌لار بونین
باشیناکه، گرک اوینایاسان. آخردا خانیم آیاغا دوروب
چالقچی‌لارا دیدی که: «تریپاقا» هواسینی چالسی‌لار و
اویناماغا باشلادی. قوناقلار چه‌پیک دوتدی‌لار، عزیز خان
چاخیر استکانینی دولدوروب قاباغا یریدی و «خانمین
ساغلیغینا» دیوب ایچندن سونرا جیبندن بیر اوچلیک
چیخارتدی و آپاروب تار چالانین پاپاغینا تاق‌دیقدان سونرا

چه پيك چالماغا باشلادی. كربلايى محمد حسين ولى قولى نين
 يوبانماغينا صبر ايله مه يوب، قاباق اوتاغا گيردى و اورادان
 اوينا يانلارا تماشا ايله مگه باشلادی. عزيز خان بير اوچليك ده
 چيخاروب كمانچا چالانين پاپاغينا تاخدى. ولى قولى بوش
 نيمچه لرى بير-بيرينين اوسته قالايوب ايسته يردى اوتاقدان
 آشپاز خانه يه قاچسين. محمد حسين گيدوب اونين قاباغيندا
 دوردى و نيمچه لرى قوجاقلادی:

— من ئولوم، بوساعت قايت، او اوچليك لرين بيرينى
 آل، گتير منه.

ولى قولى بيلمه دى نه ديسين:
 — بو لوطى حسين سنه قوربان، سوزيمى يره سالما.
 ولى قولى نيمچه لرى تاقچايا قويدى و قايدوب قوناخ
 اوتاغينا گيردى و ادب ايله گيتدى آغزىنى عزيز خانين
 قولاغينا دوتوب ديدى كه:

— خان، او كربلايى محمد حسين يازيقلر، اوشاقى
 ناخوشلر، حكيم گتيره جك، قوزينين پولينا گلوبلر.
 عزيز خان چه پيك چالوب اوخويوردى:
 — «نه دورميسان داغ باشيندا قار كيمى...» — و اوخويا.
 اوخويا قاباق اوتاغا چيخدى:

— هه، نه يه گلميسن، محمد حسين؟
 — خان، قوزينين پولينا گلميشم.
 — هه، ينه قوزى گتيرميسن؟
 — خير، خان، كچن قوناقليقدا گتيرميشديم، خيردا
 پولينيز اولمادى كه، ويره سينيز.

عزيز خان الينى جيبينه سالوب بير قايتدى قوناقلارا
 طرف، بير چوندى محمد حسينه طرف و باشلادی آدداخ-
 بودداخ دانيشماغا:

—هله پولی قالیر، نیه قالیر، نیه ایندی یه کیمی قالیر؟
 یاخش، ویره رم، گیت، گیت، نیجه قوزی، هانسی قوزی؟
 هله خیردا پول یوخدر، ولی قولی یه دییه رم ویرسین...
 «... نه دورمیسان داغ باشیندا...» —اوخویا-اوخویا قاچدی
 قوناقلارین یانینا؛ جیبیندن بیر دسته کغذ پول چیخاروب
 بیر اوچلیک قوال چالانین پاپاغینا تاخدی و بیر اوچلیک ده
 آندی ولی قولی یه که، ویرسین محمد حسینه.

کربلایی محمد حسین اوچ مناتی آلوب اندی حیاطا. گئجه
 یاریسینا بیر ساعت قالیردی که، قوناقلار داغیلماغا باشلا-
 دیلار. اما عزیزخان اول آخشامدان یاتمیشدی.

۳

احوالاندان بیر نیچه آی کچمیشدی. بیر گون کربلایی
 محمد حسین عزیز خانین ایوینین قباغیندان کچنده
 بیلدی که، خانلیقداینه قوناقلیق وار، کوچه قاپوسیندا
 ایکی فایتون دورمیشدی. ینه بیر فایتوندان ایکی نفر
 روس چینوونیکی گلوب اندیلر و حیاطا گیردیلر. کربلایی
 محمد حسین بیر قدر قاپودا دوردی. بیر آز گلوب
 گیدنلره باخدی، سونرا چکلیوب دیوارین دببینه اوتوردی
 و چوپوغینی چیخاروب چکمه باشلادی. یاریم ساعتان
 سونرا دوردی یاواش-یاواش گلدی و قاپونین قباغیندا
 دایلوب حیاطا تماشا ایلمگه باشلادی. سونرا نه فکر
 ایله دیسه، دوندی و بازارا طرف اوز قویوب یاواش-یاواش
 چیخدی گیتدی.

بیر نیچه گوندن سونرا کربلایی محمد حسین بولواردا
 اسقامه یقانی اوستینده اوتورمیشدی. گون اورتا وقتی
 ایدی، عزیزخان دالینجا بیر نیچه کندلی ناتارییوس
 دفترخانه سینین قباغیندان کچیردیلر. محمد حسین آیاغا

دوروب دال طرفدن خانين يانينا ياووقلاشدى و سلام ويردى.
عزيز خان دونوب بونا باخاندا محمد حسين ايكى الينى
دوشينه قويوب ادب ايله عرض ايلهدى:

—خان، اوتانيرام ديمگه، آخى او قوزينين پولى ايندى يه
كيمى قالير. عزيز خان تعجب ايله سوروشدى:

—نه قوزى؟ مگر من سنين پولينى ويرمه ميشم؟

—خان، دوغريدر، بير اوچليك چيخاردينيز كه، ويرمسينيز،
اما همان اوچليگى ويردينيز كمانچا چالانا، منه ويرمه دينيز.
حاضر كمانچاچى عظيم ئولمويوب كه، ايسته يرسينيز چاغيرين،
سئوال ايدين، يوخسا قوربان اولسون سيزه اوچ منات،
اونين ماليتى نه دركه، من يالان عرض ايديم، قوربان
اولسون.

خان حرصلنوب محمد حسين سوزينى كسدى:

—ئيه آخى پولون ايندى يه كيمى قالوب، من نه بيلوم
نه پولدر، نه جهنم اوغلى كوپگين قوزيسى در؟ كوچه نين
اورتاسيندا باشلاميسان قوزى بيله گلدى، كمانچاچى بيله
گيتدى. اوتانميرسان؟ باشلاميسان، بيلميرم، نه قوزى، احمق
اوغلى كمانچاچى كوپك اوغلى، نه احمق اوغلى احمق قوزى،
من بيلميرم نه قوزى، باشيم قاريشوب، ايكى مين ايشيم وار.
باشلاميسان كوچه نين اورتاسيندا، بيلميرم نه قوزى، زهرمار
اوغلى زهرمار!

خان بو سوزلرى ديه-ديه گئتمگه اوز قويدى. كربلايى
محمد حسين باشينى قالخيزوب جرئت ايله ديدى:

—خان، او اوچ منات ايله من نه دولتلى اولاجاغام، نه
كاسب. قوربان اولسون سنه او اوچ منات. يوره گينى نيه
سيخيرسان؟

عزیز خان بش آلتی قدمده گیدندن سونرا دایاندی و
جیبیندن اوچ منات چیخاروب کربلایی محمد حسینی
چاغیردی:

— کربلایی محمد حسین، آل قوزنین پولینی.
کربلایی محمد حسین پولی آلدی، قویدی جیبینه و
بیرجه بونی دیدی: «الله عمر ویرسین، خان».

۱۹۲۲

خانین تسبیحی

باکو ایله تفلیسین آراسیندا دمیر یولین یولاخ
استانسیاسیندان شوسه یولی بردع قصیه‌سیندن کچوب
گیدیر آغدام قصبه‌سینه، بورادان باش یوخاری گیدیر
شوشا قلعه‌سی شهرینه. آغدامدان شوسه یولی سول طرفه
گیدوب چیخیر قارابولاخ قصبه‌سینه‌که، روسجا بونا قاریا-
غینو دیولر. بورادان جبرائیل، جبرائیلدان یول گیدوب
چیخیر آراز قیراغینا. مشهور خدا آفرین کورپی‌سی همین
بورادادر.

بیر نیچه ایل بوندان اقدم من همین کورپیدن کچدیم
قالخدیم ایرانین داغلارینا، بورادان قاراداغ ولایتی باشلانیر
نا گیدوب چیخیر تبریزه، سول طرف شاهسه‌ون ائلری،
ساغ طرف قافقاز آذربایجانین آراز سرحدی.
یایین قاباق آیی ایدی. آرازین بو طرفینده ایستی
چوخ شدت ایدیردی. کورپی‌نی کچوب قالخدیق چایین
او طرفینده کی داغلارا، گئجه‌نی قالدیق لاجان کندینده
و قولی‌خانا قوناق اولدیق.

بورادان یولا دوشوب باشلادیق یوخاری قالخماغا. هوا
گلدیکجه سرین و داغلار گلدیکجه صفالی ایدیلر.
ایکی گون یول گیدوب یتیشدیک مشهور کلیر
کندینه. بورادادا ایکی گون قالاندان سونرا ایستهدیک

گیدهك اهر شهرینه، اورادان يوللانا ق تبریزه؛ اما همان ولایتین مشهور خانلاریندان نظر علی خان اکرام الدوله قاباغیمیزا اوچ نفر آتلی گوندروب بیزی ئوز یایلاغینا قوناق چاغیردی. بیزده گئتمیه بيلمزدیک و گیتدیک.

* *

آقای اکرام الدوله نین یای فصلی همیشه اوتوراجاق یری کرمه چاتاق کندی ایدی که، کلیبردن ایکی اوچ ساعتلیک آت یولسی در. بـورا کلیبردن دخی اوجا اولان داغلارین اتگینده میرزنلی قریه سینین سول سمتینده ان صفالی کوچوک بیر یایلاق در. کندین اهالی سینین مقداری اولار تقریباً ایکی یوز نفر. یاخشی سرین سولاری، گوزهل اوتلانا جاقلاری، اما صد حیف که، خانلارین آراسیندا نیچه ایلده بیر دفعه واقع اولان توققوشمالارین نتیجه سینده کند اهالیسی بویله گوزهل یرلرده راحت یاشاماغا مجال تاپا بيلمیر.

بیر طرفندن ده نیچه ایل بوندان قاباق اورادا اوز ویره ن یاتلاق آزاریندان و آجلیقدان جماعتین دورتنده اوچ حصه سی قیریلوب قورتاروب در. اودر که، هر یاندا بوش و صاحبسینز ایولر، قاپو و پنجره سینز بنالار گوزه ساتاشماقدادر. خلاصه.

آقای اکرام الدوله دن نهایت مهربانچیلیق گوروردیک. واقعاً ایرانین مهمان دوستلیغینین مثلینی غیر یرلرده، ظن ایدیرم، گورمک اولماز.

خانین امرینه گوره کرمه چاتاق کندینده بیزه بیر مخصوصی کند ایوی بوشالدوب ویرمیشدیلر و بوندان علاوه همان ایوین دامینین اوستینده خانین خدمتچیلری

بیزیم ایچون ایکی وسعتلی آلاچیق قورمشدیلار که، یریمیز
دخی ده گهنیش اولسون.

نظرعلی خان اکرام الدوله قاراداغ خانلارینین ان
انسانیتلی و ان تربیهلی خانلاریندان حساب اولوناردی
و خانین رعیتلرینی دانیشدیراندادا بیر کس تاپیلا بیلمز-
دی که، خاندان بیر ذره قمر اینجیمیش اولسون.

بونینلا برابر، خانین رعیتلره نسبت رفتارینا باخاندا
بیزیم کیمی لره چوق غریبه گلیردی، یعنی بیر نظر ایله
باخاندا همان رفتار باشندان آخرا کیمی ظلم و ستمدن
عبارت ایدی. اما بیر طرفه باخاندادا بورادا نه ظلم، نه
ستم گورونوردی.

مملکتده بیر معین قانون گورونمیردی، حکومت اوخشار
بیر اداره یوخدی. مملکت همین اکرام الدوله دن باشقا
غیر بیر حکومت تانیمیردی. تبریزدن ویا طهراندان بیر
خبر یا بیر علاقه یوخدی. نظرعلی خان اکرام الدوله هر
بیر آدمی ایسته سیدی هم آسوب کسردی، هم عفو ایدوب
هر بیر کسین عمرینی ثوز صاحبینه باغشلا یادا بیلردی.
محکمه ده ثوزی ایدی، قضاوتده ثوزی ایدی، شریعتده
ثوزی ایدی.

هر بیر کندی بیر کندخداسی کندی اداره ایدیردی.
جمیع کندخلارینی دا اکرام الدوله اداره ایدیردی.
والسلام.

و همین نظرعلی خانین اطرافیندا کی وزیرلر عبارت
ایدیلر بیر دسته فراشدان که، الیرینده شاللاخ حیاط-
باجانی گزوب خانین امرینی رعیتلره یتیریردی.
ولاکن نظرعلی خانین تک بیرجه باش وزیر و اردی
که، بونین آدی میرزا صادق منشی ایدی که، کندلیلر
آراسیندا موللا صادق آدیله مشهور ایدی.

نظر علی خان دا، همین میرزا صادق منشی ده هر ایکی سی
اولاردی آلتیش، بلکه آلتیش بش سینننده.

خان ثوزی چوخ خوش خاصیت نظره گلیردی و
بهر حال بیز رعیت ایله بونین آراسیندا هیچ بیر سختلیک،
بیر بدمزاجلیق گورمه دیک. اما فراشلار اگلدیکده، بونین
عکسینی گوروردیک و اورادا هرگون و هر ساعت اوز
ویره ن رفتارلاردان من بونی یادیمدا ساخلادیم که، دنیا دا
ظلم و مردم آزارلیق عبارت ایمیش قاراداغدا خان فراشلا-
رینین رعیت ایله دوتدیقلاری رفتاردان.

صبح تیزدن یوخودان اویانان کیمی ایشیدیردیک که،
رعیتین بیرینین ایویندن قیل و قال سسی گلیر.

معلوم اولاردی که، فراش علی جعفر خانین ایوی ایچون
کربلایی موسادان ایکی گروانکه اینهک یاغی ایسته ییر،
کیشی ایوده یوخدیر، آرواد آند ایچیرکه، بوگون یاغ
چالخالنمایوب، بوگون سودی اوشاقلار یاوانلیق ایلوبلر.
فراش علی جعفر آروادی سوگوب یامانلایاندان سونرا
قایدوب گیدیر و بیر آزدان سونرا خانین تسبیحینی
گتیریر. دخی چاره یوخ. یئر دیشیگیندن ده اولمیش اولسا،
کربلایی موسانین آروادی یاغی تاپوب فراشی یولا سالیر.
چونکه خانین تسبیحی گروک بوش قایتمایا. بو خانین
نشانه سی در.

آقای نظر علی خان اکرام الدوله بویله قاعده قویمشدی.
قاباقجا فراش گلوب رعیتدن بیر شئی ایستردی. اگر
رعیت ویردی، ویروب، اگر ویرمه دی، فراش بیر-ایکی
شاللاخ چکوب قایداردی خانین اوستینه و بو دفعه ده خانین
تسبیحینی گتیرمردی. ایمی دی ده او حکمه عمل اولوندی،
اولونوب، اگر اولونمادی، دخی فراش اختیار صاحبی در.

اگر خنجرینی چیخاردوب یوخ دییه‌نین بویینی وورسا،
 دخی بیلیمیرم نه اولار. و یقین که، هیچ بیر شئی اولماز.
 من بیر دفعه تسبیحی گوردیم. فراش بیر کندلیدن
 ینه خانین ایوینه قویون ایسته‌یردی. قویوندا یوخدی.
 فراش علی جعفر قاییدوب ایکینجی دفعه خانین تسبیحینی
 گتیردی. کندلی همان ساعت اولاغینی ویردی قومشوسینا
 و بیر کئچی ایله بیر قویون آلدی. قویونی گوندردی
 نظرعلی‌خانا، کئچینی ئوتوردی حیاطا اوتلاماغا.

همان تسبیح، نارین دانه‌لی و قیرمیزی ایپه‌ک ساپا
 دوزولمیش تسبیح ایدی و غیر بیر فضیلتی یوخدی.
 مگر سه آغای نظرعلی‌خان اکرام‌الدوله‌نین تسبیحی ایدی.

* *

بیز اولدیغیمیز ایو بیر کندلی یتیم‌لرینین ایوی ایدی.
 یوین صاحبی یتیم‌لرین آناسی پری آرواد ایدی. بیز
 ایواندا و دامین اوستینده وقتیمیزی کچیریردیک. پری
 آرواددا اوچ-دورت یتیم‌لری ایله ایچری ایوده اولوردی.
 و همان ایچری ایوه حیوانلارینی دا قاتاردی. چونکه
 اوغرینین قورخوسیندان یایدادا چولده و حیاطدا مال
 ساخلاماق عادت دگلدی.

حیوانلاردا عبارت ایدی بیر اولاغدان، بیر اینه‌کدن
 و بیر نیچه قویون-کئچی‌دن.

* *

سحرلر پری آرواد سودی ساغوب اوشاقلارینا بیشیره‌نده
 منده هردن بیر گیدم‌دیم. پری آرواد آغزیندا یاشماق
 اوجاق باشیندا چوکوب اورالارین کچه‌جگیندن نقل
 ایدم‌ردی.

منده چوخ شوق ايله قولاق ويرمرديم. آروادين ياشى
اللى، بلكه اللى بشى كچمشدى. اما ئوزى مرطوب،
صفتى قاراشين، بويى اوجا و خيلى سلامت بير آرواد
ايدى، نه علاحه بير گوزه للىگى واردى، نه ده ايله
چيركىن ايدى.

من بير دفعه گورديم كه، ميرزا صادق منشى جنابلارى
صبح تيزدن پرىنين اوجاغينين باشيندا اوتوروب چوبوق
چكىر و پرى ايله دانيشير.

ايكىنجى دفعه ينه گورديم كه، ميرزا صادق منشى
پرىنين ايوينده اوتوروب چوبوق چكىر و پرى ايله
دانيشير، اما بو دفعه منى گورجك الى ايله اشاره ايله دى
و من گيتديم منشىنين حضورينا و سلام ويرديم.

پرى آرواد منيمده آلتىما بير كوهنه اوشاق دوشكچهسى
سالدى، ميرزا صادق منه تكليف ايتدى و منده اوتورديم.
منشى جنابلارى چوبوغى سوموروب منه ديدى:

— موللاعمو! من سنى بير اللهبندهسى حساب ايدوب
بورايا دعوت ايتديم كه، منيم حق سوزلر يمه شاهد اولاسان
و آخردا ايش ئوزگه جور اولسا، گيدوب ئوز ولايتينيزده
ياز مياسان كه، قاراداغ ولايتينده خانلار و منشى لر رعيتلره
ظلم ايديرلر. من گونى بو گونكى گون سنين ئوز
حضوريندا بو صاحبسيز آروادا تكليف ايديرم كه، موافق
قانون شريعت مقدس منه صيغه اولسون، الله تعالى
گوستردىگى يول ايله منه محرم اولسون، تاكه، هردن بير
منده بو بهانه ايله گلوب بوزادا اگله شك. و سنده بير
غريب آدامسان، بورادا صحبت ايدك، تا بو غربتده سنده
چوق تكليك كئچميه ايدى...

هله میرزا صادق منشی نین آغزیندان صیغه لفظی بلکه
چیخوب قورتار مامیشدی، پری آرواد اويله آتیلدی گوگه
که، گویا آياقلارینا اود باسدیلار. آرواد چیغیرا-چیغیرا
بو سوزلری دیردی: «موللا صادق منشی، موللا صادق
منشی، او سوزی دانیشما، او سوزی دانیشما».

من دیک آتیلدیم و ایسته دیم قاچام و هر چند قاچما دیم،
اما چیخدیم گیتدیم.

میرزا صادق منشی ده دینمز-سویله-مز منیم دالیمجا
چیخدی گیتدی.

اما بیر آزدان سونرا همان میرزا صادق یانیندا علی
جعفر فراش گلوب دور دیلار پری آروادین حیاط قاپوسینین
آغزیندا، فراش آروادی هارایلادی. پری چیخدی قاپونین
آغزینا و فراش علی جعفر خانین تسبیحینی یوخاری
قالخیزوب چوخ اوجادان نطقینی باشلادی:

— پری، پری، پری! موللا میرزا صادق منشی نین
شکایتینه گوره خان تسبیحینی گوندردی که، سنه نشان
ویریم. یاخشی باخ بو تسبیحه، بو همان تسبیح در که، ایکی
ایل بوندان قاباق خانین فرمایشینه عاق اولان دگیر مانچی
مهدینی باخ همان قایادان دهریه ایله توللادی که، اوشاقلاری
هیچ جنازه سینی ده تاپا بیلمه دیلر. بو همان تسبیح در که،
اوروج علی نین ایوینی یان دیر تدیروب اوشاقلارینین باشینا
اوچورتدی. یاخشیجا باخ، دقت ایله گور، بو همان تسبیح در
یا یوخ...

پری آرواد آغزیندا یاشماق آستانه دا چوکوب دقت ایله
دینمز-سویله-مز باخیردی. قومشولاردا اطرافا دوزولوب
تماشا ایدیر دیلر.

هیچ کسدن بیر سوز چیخمادی و هامو داغیلدی.

بوندان سونرا نیچه دفعه من ینه گوروردیم که، میرزا
صادق منشی جنابلاری گلیرگیریر پری آروادین ایوینه
و اورادا اوجاق باشیندا اوتوروب صحبت ایدیر.
آنجاق آخرلاردا بیر گون میرزا صادق جنابلاری منه
دیدى:

— جناب موللا، بیزیم پری بوگون وعده ویروب بیزه
سودلی پلو بیشیرسین، مثیلینیز چکسه، بویورا بیلر سینیز.
بیلیم، نه دنسه، سودلو پلو منه قسمت اولمادی.

زیراما

گون اورتادان اوج ساعت یاریم کچمیشده گلیردیم
منزلیمه. یورولمیشدیم و آجیمیشدیم. آز قالیردیم ایوه
یتیشم، کوچه نین اورتاسیندا بیر نفر کیشی منه یاووق
گلوب سلام ویردی و یاپیشدی ساغ الیمدن:

— موللا امو، یقین که، منی تانیمیرسان؟

دوغرودان دا تانیما دیم و کیشینین اوزینه باخا- باخا
قالدیم و بیلمه دیم نه دیم.

— بوی، بونا باخ ای، نیه تانیمیرسان؟ من سنین
همشرینمده! نیه، حاجی نوروز آغانین قارداشی اوغلی یامدا!
ئوز همشرینی تانیمیرسان؟

دیدیم:

— باغیشلا، والله، تانیمیرام، — کیشی بیر آزدا اوجادان
باشلادی:

— نیه؟ قالا محله لی حاجی نوروز آغانی تانیمیرسان،
نیه، سن ئوزین نیچه دفعه اوشاقلیقدا بیزه گلمیسن،
بیز که، بیر محله نین اوشاغی ییق.

دیدیم:

— والله، عزیزیم، باغیشلا، تانیمیردیم، ایمدی که،
دییرسن بیر محله نین اوشاغی ییق، خوب، خوش گوردیک،
بویور گیدک قوناغیمیز اول.

تازه همشریم او بیرری الیمی ده آلدی الینه و دیدی:
— یوخ، عمی اوغلی، من سیزه گیتمه‌نم، اول سن بیزه
گرك گله‌سن، سونرا من سیزه گیدم. یوخسا، جانین
ایچون گیتمه‌نم، منزلیم بو یا ووقدادی.
و بو سوزلری دییه-دییه الیریمدن یاپیشوب باشلادی
منی چکمگه. دیدیم:

— ساغ اول، التفاتین آرتیق اولسون، ایمدی گیده
بیلمه‌نم، چونکه چوخ یورغونام، انشالله بیر ئوزگه وقت
گله‌رم.

همشریم بو سوزلری ایشیتجک گویاکه، جوشه‌گلدی:
— سن ئوله‌سن، قویمانام، گرك گیدمک بیزه. بو ساحات
ساماواریم دمه‌دی، سن ئوله‌سن، گرك گیده‌سن، قاسم
آغادا بیزده‌دی، میرزا عباس‌دا بیزده‌دی، اونلاری ایوده
قویدیم، گلدیم سنی ده آپارام، چوخدا سنی گورمک
آرزوسیندا درلار، دیوبلر-موللانی گتیرمه‌میش ایوه
گلمیه‌سن.

من بیلیمیردیم قاسم آغا کیملر. هانسی میرزا عباس‌در،
اونلارین دا کیم اولماقلارینی سوروشسایدیم، دوستیم
باشلا یا جاقدی اونلارین دا آنلاریندان و عمولریندن بیر
یکه تاریخ آچماغا. آنجاق اونی ایله‌دیم که، الیریمی بیر
طور ایله همشریمین الیندن قوپارتدیم و ئوزومی سوخدیم
کوچه قاپومیزدان ایچری و گزی چونوب بیرجه دفعه عذر
ایسته‌دیم. پیلله‌کانلاری یوخاری قالخاندا کوچه‌دن رفیقیمین
اوجا سسینی هله ایشیدیردیم. داها بیلیمیردیم نه دییر...

گیردیم ایوه و باشلادیم بیر تیکه چورمک یمگه. بیزیم
بالاجا قیز بوشقابلاری استولین اوسته قویاندا دیدی که،
بیر آدام گلمیشدی، سنی قوناق چاغیریردی. من دینمه‌دیم

(چورهك آغزیمدا ایدی). قیزیم دوزی استولین اوسته
 قویاندادا دیدی که، گلن آدام دیپردی: منیم آدیم قور-
 بانقولی بگدر، نوروز آغانین قارداشی اوغلی یام. دیپردی:
 موللا نصر الدین بیزیم همشریمیزدی. سنی ده کوچه ده گوز-
 له یپردی، باخ، بودر، ایمی دی ده ینه کوچه نین اورتاسیندا
 وار- گل ایله ییر.

آخشام وقتی چای ایچدیگیم یرده کوچه دن بیر آدام منی
 چاغیردی. باشیمی قالخیزوب گوردیم که، قوربانقولی بك
 اللرینی بئلینه قویوب باشینی دا بیر آز دیکه لدوب بیزیم
 آقوشقایا طرف بویلانیر:

— موللا عمو، سلامون علیکوم، بویور بیزه چای
 ایچهك. — دیدیم:

— بك، حاضر چاییمیز استولین اوسته در، سن قاباقجا
 ئوزین بویور بیزه. — و اوشاغی گوندردیم کوچه قاپوسینی
 آچسین.

— موللا عمو، آند اولسون سنین عزیز جانینا، گلمه نم،
 سن قاباقجا بیزه تشریف گتیرمه سن، من سیزه گلمه نم.
 من ینه همان تکلیفی ایلهدیم. اما رفیقیمین حالتیندن
 او یله باشا دوشدیم که، هیچ وجهله بیزه گلمیهك. پاپاغیمی
 قویوب اندیم کوچه ده و نه قدر همشریم تأکید ایلهدی،
 من اونلارا گیده بیلهدیم و عنر ایسته دیم.

اما بونینلا برابر، دوستیم منی خیلی یوردی، چونکه
 بش دقیقه نین ایچینده بلکه مین بش یوز سوز دانیشدی.
 قاباقجا ینه همان مقدمه دن باشلادی که، نوروز آغانین
 قارداشی اوغلی، موسینی آتلی سلطانی ایله یوبلر،
 ئوزینی غوبرنات ئوز یانیندا باش سه کره تار ایله یوب،
 بویوک قارداشی خلیل آغا تلغراف ناچالنیکی اولوب، کوچوک

قارداشی محمدحسن بك افسر اولوب، ايرواندان مشهدی-
 جعفر گلوب گیدیر موسقوایا، مشهدی قوربانعلی گلوب
 تفلیسه ئوزینه دیش قایتدیرسین، ساروانلاردان چوخ
 زوئر گلوب خراسانا گیدیر، حاجی حسن آغانین اوغلی
 محسن ناخوش اولوب حکیمه گتیروبلر، روس ایله عثمانلی-
 نین قارص اوسته دانیشیقلاری وار و آرالاری
 سرینله یوب، قاچاق پیرویردی یه سککز ایل سیبیر
 کسوبلر، نخچواندا پندیر بیر آز بهالانوب وداهاذا بویله-
 بویله خبرلری بارماقلاری ایله سایماقدا ایدی. من خدا-
 حافظ ایله دیم و ایسته دیم اوزاقلاشام، قوربانقولی بك ینه
 ایسته دی یاپیشا الیمدن و منی ساخلایا. دارتیندیم و ئوزومی
 قورتاردیم. او منیم دالیمجا ینه دانیشیردی. اما. داها
 اوزاق ایدی.

همان گئجه نین سحری ایله بیلدیم یوخودا منه بو
 سوزلری دییرلر: عموم نوروز آغانی آتلی سلطانی ایله-
 یوبلر، قارداشیم تلغراف ناچالنیکی اولوب، مشهدی
 قوربانعلی گلوب دیش قایتدیرماغا..

گوزلریمی آچدیم، گوردیم هوا تازا ایشیقلا نیر. بیر
 آزدا او طرفه - بو طرفه باخدیم و بیلدیم که، کوچه ده دانیشان
 وار. رفیقیم قوربانقولی بگین سسینی همان ساعت تانیدیم
 و بیر آزدا تعجب ایله دیم؛ اونین ایچونده کوینک چک
 دوردیم، گلدیم آقوشقانی قباغینا و گوردیم که، قوربانقولی
 بك ینه اللری بئلینده دوروب کوچه نین اورتاسیندا و منیم
 کیمی بیر اوزی یولا آله بندمسی ایله قارین قارینا
 ویروب اوجادان دییر:

— روس ايله عثمانلى نين آراسى سريندى، قاچاق
پيرويردى يه سىكز ايل سيبير كسوبلر، حاجى حسن آغانين
اوغلى محسینی گتروبلر حكيمه.

اوشاقلارا ياواشجا ديديم كه، آقوشقايا طرف گلمه سينار
و منى سوروشان اولسا، ديسينلر گيدوب اداره يه.
ياواشجا بير استكان چاي ايچوب بير تيكه چورەك
يىوب حاضرلاشديم ايودن چيخماغا. اما نيجه چيخيم كه، بو
ظالم اوغلى منى گورمه سين؟ ئوز گه يولدا يوخدى.
الله راست سالدى، همشريم نه طور اولديسا، كوچه دن
يوخ اولدى.

چيخديم كوچه يه و احتياطلی كچوب گئنديم.

* *

آرادان بير گون كچدى. همشريمى داهى كوچه ده گور-
مه ديم: بيلمه ديم باشى نه يه قاريشوب، يا بلكه شهر دن
كوچوب گيدوب.

او بيرى گون ينه گون اورتادان ۴-۳ ساعت كچديكه
آج و يورغون گليرديم ايوه، بير آزدا فكرلى ايديم، اما
ياديمدا دگيل نه فكرده ايديم. كوچه ميزه يتيشن كيمي
يوره گيم قيرپ دوشدى: قوربانقولى بك ينه اللرى بئلينده
كوچه نين اورتاسيندا وار- گل ايله ييردى و يولدان كچن
بير روس ايله اوزاقدان اوزاغا بيلمه ديم نه دانيشيردى.
ديديم بلكه خلوتجه ئوزيمى سوخام ايوه. اما اولمادى:
ظالم اوغلى ديه سن آو تولاسى كيمي حس ايله ييردى؛
اوزاقدان منى گورجك چيغيردى:

— سلام عليكم، موللا عمبو اوغلى! عمواوغلى، چوخدان ديز
گورسنميرسن؟ ديه سن بيزدن التفاتينى كسوبسن؟ هيچ
۴۳۳

دیمیر سن، ولایتیمیزدن گلن کیم، گیدن کیم. عموم نوروز
 آغانی آتلی سلطانی ایله یوبلر، ئوزیمده ایمدی غوبرنات
 یانیندا باش سهقره تارام. خلیل آغا تلغراف ناچالنیکی
 اولوب، ایرواندان مشهدی جعفر گلوب موسقوایا گیدیر.
 مشهدی قوربانعلی گلوب تفلیسه ئوزینه دیش قایتدیر-
 ماغا. ساروانلاردان دا چوخ زوار گلوب. حاجی حسن آغانین
 اوغلی محسن ناخوش اولوب، حکیمه گتیروبیلر. اوروس
 ایله عثمانلی نین آرالاری پوزولوبدور. قاقاق پیرویردی یه
 سککز ایل سیبیر کسوبلر...

من دوغروندان دا چوخ آج. ایدیم و چوخ دا یورولمیشدیم
 و بونی دا بیلیرم که، انسان نیجه چتینلیکه دوشسه، گرک
 تاب گتیرسین و نه ایله بیر ایله سین، اما گرک ادبی
 و نازیکلیگی الیندن قویماسین. بونی بیل-بیله والله،
 ینه تاب گتیره بیلیمدیم و دینمز-سویلهمز ئوزیمی سوخدیم
 دالانا، قالخدیم ایومیزه و چورهک ایسته دیم.

انصافیمین و وجدانیمین یانیندا مسئل اولارام اگر
 یالان دیسه م که، تقریباً یاریم ساعت منیم طعامیم چکدی و
 یاریم ساعتده چای ایچوب، اوشاقلار ایله صحبتیم چکدی.
 بو بیر ساعتین مدتینده رفیقیم قوربانقولی بك ینه همان
 کوجه نین اورتاسیندا الری بئلینده دوروب، گاهدان بیر
 یول ایله گلوب گیدنلردن بعضی اوزی یولالارین قاباغینی
 کسوب، بیرینه دییردی که: عموم نوروز آغانی آتلی سلطانی
 ایله یوبلر، بیرینه دییردی که: مشهدی قوربانعلی گلوب
 تفلیسه ئوزینه دیش قایتدیر ماغا. بیرینه دییردی که:
 قارداشیم محمد حسن بك قوشون بویوگی اولوب.

دوئن من اداره ده غیر همشریلریمین بیرینه راست
 گلدیم و بو کیفیت یادیما دوشدی. اونا دیدیم:

— گوزین آیدین اولسون، بیزیم گوزل ولایندن
بورایا بیر همشریمیزده گلوب. دیدی:

— کیمی دییرسن؟

دیدیم:

— نوروز آغانین قارداشی اوغلی قوربانقولی بگی.
منیم بو سوزیمین جوابیندا ایمدیکی همشریم قور-
بانقولی بک باره سینده تک بیر سوز بوراخدی؛ اما بیلیم
بو نه سردیرکه، او سوز منیم یادیمدان هیچ چیخمیر:
دیدی: — آی موللا عمو! هله او زیراما هارادان
گلوب سنی تاپوب؟

دیدیم: — زیراما نه یه دییرسن؟

دیدی: — زیراما همان آداما دییرم که، اونین آدی
قوربانقولی بگدی، ثوزی ده نوروز آغانین قارداشی اوغلی-
دیر و ثوزی ده بیزیم گوزل وطنیمیزین میوه سی دیر.
دیدیم: — بیرده دی.

دیدی: — زیراما.

اما هیچ یادیمدان چیخمیر.

باقال مشهدی رحیم

تبریزده اولدیغیم وقتلر محله میزده، «اوستا-شاگرد»
بازاریندا بیر باقال ایله انس دوشمشدیق و حنا آخر
وقتلر دوستدا اولمشدیق.

من باکویا کوچوب گلندن ایل یاریم سونرا همان
مشهدی رحیم گلدی چیخدی «موللا نصرالدین» اداره سینه.
معلوم اولدی که، مشهدی رحیم تبریزده کی باقال دوکله
نینی یغیشدیروب گلوب باکودا دریا کناری طرفینده
ینه باقال دوکانی آچوب.

* *

بیر نیچه وقت کچدی، دها مشهدی رحیم یادیمدان
چیخدی.

بیر گون بولوارین قاباغی ایله کچیردیم، گوردیم
بیر سلیقه‌لی باقال دوکانیندا دوستیم مشهدی رحیم اگله-
شوب آلیش-ویریش ایله‌یر. گیردیم ایچری. مشهدی
رحیم دوردی آیاغا، گلدی منی قوجاقلادی، آلتیماکورسی
قویدی. آز قالیردی که، کیشی محبتین چوقلغیندان
اوشاق کیمی آغلا سین.

منی بوشلایوب، مشهدی رحیم جلد قاچدی دوکانین
متاعیندان اول بیر نیچه آلا گتیردی، آووجیندا دوتدی

قاباغیما. من ایسته‌دیم آلمایام؛ اما «من ئولوم» ایله مشهدی رحیم بو آلانلارین اوچینی منه یدیرندی. سونرا گیتندی آووجلاری دوتدیقجا بیر نیچه آغ آلمانا گتیردی قویدی قاباغیما و دیدی:

— باخ، بو آلمالار آنتون آلماسیدی، قوی بوندان‌بیر قدر گوندیریم ویر اوشاقلار یئسین.

بو سوزلری دییه-دییه مشهدی رحیم بیر یکه کاغذ تورباسینا بو آلمادان دولدوروب قویدی ترازویا.

آلمادان سونرا مشهدی رحیم دوکانا گوز گز دیروب گیتندی آووجیندا یکی خورما گتیردی، دوتدی قاباغیما:

— باخ، بو خورما باغداد خورماسیدی، پلاوون قاراسینا قویدور، یی، ایله بیلکه، معجون‌دی. — و الینه بیر کاغذ نورباسی آلوب، ایسته‌دی ایچینه خورما دولدورا.

*
*
*

سوز یوخ، بونی لازمدی نظره آلماق‌که، من بورایا آلیش-ویریشه گلهمیشدیم و هر حالدا بوش‌ئیلری الماغا نه مئیلیم واردی، نه ده جیبیمده اونا گوره پولیم واردی. و اوبیری طرفدن ده مشهدی رحیم اوشیوه ایله‌که، باشلا-میشدی، دییه‌سن دوکانین هاموسینی بو ساعت ترازویا قویوب، منه ساتماق خیالندا ایدی. دیدیم:

— مشهدی رحیم، سن ایله ایله‌مه و بو ناحق زحمتی‌ده چکمه. بو شئیلرین هیچ بیر یسی منه لازم دگل و پلاوون قاراسینا خورما قویماغی من چوخلان یادیرقامیشام و بو شئیلری‌ده‌که، سن چکوب دوزورسن بورا بونلارین پولینی ویرمگه هیچ منیم جیبیمده توانادا یوخلر.

باققال مشهدی رحیم

تبریزده اولدیغیم وقتلر محله میزده، «اوستا-شاگرد»
بازاریندا بیر باققال ایله انس دوتمشدیق و حنا آخر
وقتلر دوستدا اولمشدیق.

من باکویا کوچوب گلندن ایل یاریم سونرا همان
مشهدی رحیم گلدی چیخدی «موللا نصرالدین» اداره سینه.
معلوم اولدی که، مشهدی رحیم تبریزده کی باققال دوکا-
نینی یغیشدیروب گلوب باکودا دریا کناری طرفینده
ینه باققال دوکانی آچوب.

* *

بیر نیچه وقت کچدی، داها مشهدی رحیم یادیمدان
چیخدی.

بیر گون بولوارین قاباغی ایله کچیردیم، گوردیم
بیر سلیقه‌لی باققال دوکانیندا دوستیم مشهدی رحیم اگله-
شوب آلیش-ویریش ایله‌یر. گیردیم ایچری. مشهدی
رحیم دوردی آیاغا، گلدی منی قوجاقلادی، آلتیماکورسی
قویدی. آز قالیردی که، کیشی محبتین چوقلغیندان
اوشاق کیمی آغلا سین.

منی بوشلایوب، مشهدی رحیم جلد قاچدی دوکانین
متاعیندان اول بیر نیچه آلا گتیردی، آووجیندا دوتدی

قاباغیما. من ایسته دیم آلمایام؛ اما «من ثولوم» ایله مشهدی رحیم بو آلانلارین اوچینی منه یدیرتدی. سونرا گیتدی آووجلاری دوتدیقجا بیر نیچه آغ آلمانا گتیردی قویدی قاباغیما و دیدی:

— باخ، بو آلمالار آنتون آلماسی دی، قوی بوندان بیر قدر گوندهریم ویر اوشاقلار یئسین.

بو سوزلری دییه-دییه مشهدی رحیم بیر یکه کاغذ تورباسینا بو آلمادان دولدوروب قویدی ترازویا.

آلمادان سونرا مشهدی رحیم دوکانا گوز گز دیروب گیتدی آووجیندا ایکی خورما گتیردی، دوتدی قاباغیما:

— باخ، بو خورما باغداد خورماسی دی، پلاوون قاراسینا قویدور، یی، ایله بیلکه، معجون دی. — و الینه بیر کاغذ نورباسی آلوب، ایسته دی ایچینه خورما دولدورا.

*
**

سوز یوخ، بونی لازمدی نظره آلماق که، من بورایا آلیش-ویریشه گلهمیشدیم و هر حالدا بوشئیلری الماغا نه مئیلیم واردی، نه ده جیبیمده اونا گوره پولیم واردی. و اوبیری طرفدن ده مشهدی رحیم اوشیوه ایله که، باشلا-میشدی، دییه سن دوکانین هاموسینی بو ساعت ترازویا قویوب، منه ساتماق خیالندا ایدی. دیدیم:

— مشهدی رحیم، سن ایله ایلهمه و بو ناحق زحمتی ده چکمه. بو شئیلرین هیچ بیر یسی منه لازم دگل و پلاوون قاراسینا خورما قویماغی من چو خدان یادیرقامیشام و بو شئیلری ده که، سن چکوب دوزورسن بورا بونلارین پولینی ویرمگه هیچ منیم جیبیمده توانادا یوخلر.

مشهدی رحیم دیک باخدی اوزومه، اما ايله باخدی که،
جیلمه دیم منیم سوزلریم اونین خوشینا گلدی، یا آجیفینا گلدی.
بیر آزدا باخاندان سونرا دیدی:

—موللا دایی، سن او سوزلری منه دیمه؛ چونکه او
سوزلر منه توخونور. الله شاهدی که، بیز سیزنن نیچه
ایلدی که، بیر ایولی کیمیییک، من هیچ سننن پول
ایسته میرم، باخ، قوی من سنه بو شئیلردن بیر قدر
ویریم، آپار قوی ایوینده قالسین، نه عیبی وار، بو گون
لازم اولماز، صباح لازم اولار؛ ایودی، ایوین قوناخ-قاراسی
اولار. بيله شئیلر همیشه اله دوشمز. باخ، بیر-ایکی گیر-
وهنکه بو پسته دن قویوم؛ تازا مازانداراندان گلوب. چوخدا
اوجوزدی. بو ایل پسته نین ایلدی در. اوچ-دورت گیروهنکه
بو پنیردن قویوم؛ گنجه پنیری دی، چوخدا یمه لی دی، یکجه
یاغ دی. بو شابالیتدان اون گیروهنکه چکیم، نو خالی رفیقیم
مشهدی صادق تازا جاگتیروب. باخ، بو صدري دوگی سیندن
ایسته رسن بیر پوت، ایسته رسن یاریم پوت آپار، رشتدن
ئوز اخویم مشهدی کریم سئچوب. آلوب گونده روب. اما
ایوده گرك تاپشیراسان که، پیشیرنده بیر گون قاباخ
سویا قویسونلار، اما ظالم اوغلی نین دوگی سی نه قدر
دیسهن گلیملی دی...

مشهدی رحیم بو سوزلری دیدیکجه بیر کاغذ توربایا
آنتون آلماسی قویوب چکدی، بیر کاغذ توربایا خورما
قویدی چکدی، بیر قدر پسته قویدی، پنیر قویدی،
شابالیت قویدی، ایکی یکه توربایا دوگی قویدی چکدی
و ینه ایسته یردی الینی اوزاتسین کاغذ تورباسینا طرف،
من دیدیم:

—مشهدی رحیم، سن ظرافت ایلیرسن، یا دوغرودان
بو چکدیگین شئیلری مندن ئوتری حاضرلییرسان؟

دوستیم ینه اوزومه ديك باخدی و دیدی:

—باخ، موللادایی، آند ویریرم سنی مابئینیمیزده اولان صداقت، اگر ایونیزده قند وار، خوب، اولسون، اگر یوخدی سا، بش—اون گيروهنکه یارمارقا قندی ده آپار، ایکی پاچقا قویوم؛ هر بیرى بش گيروهنکه لیکدی، ایکسیسی اون گيروهنکه دی...

* *

جميع بو شئیلری مشهدی رحیم ییغدی سبته، کوچه دن بیر حامبال چاغیردی، جیبیندن ایکی شاهى پول چیخارتدی ویردی حامبالا و دیدی:

—علی حسین، بو شئیلری آپار موللادایی نین منز یلینه، شئیلری بوشالت، سبتی گتیر دوکانا.

من معطل قالدیم و مشهدی رحیمه دیدیم:

—مشهدی رحیم، سن نیه بيله ايله دین و من هیچ باشا دوشمیرم که، بو نه ایشلر.

اولا بيله ردی که، بو شئیلری بویله جه دوکاندا قویوب چیخوب گیده دیدیم؛ اما بونی ايله مه دیدیم. بیرجه سبته: مشهدی رحیم چوخ یالواردی، او قدر یالواردی که، کیشی یه یازیغیم گلدی.

حامبال سبتی دالینا آتوب باخیردی اوزومه که، دوشوم قاباغا؛ اما من ده ایسته دیدیم که، او، من سیز گیتسین. بورا دادا معلوم اولدی که، ظالم اوغلی بیزیم ایوی تانیمیر. علاجیم کسیلدی.

ایوه یاووقلاشاندا قومشیل یغیمیزدا بیز تانیش روس اروادی دالیمجا حامبالی بو شئیلر ايله یوکلنمیش گورنده گوله-گوله «ایزدراستی» دییوب کچدی.

بونين گمانی یکی یره گیده بیلهردی: یا خیالیناگله
بیلهردی که، ایو آدامیمیزین آد گونیدیر، یا آنلدان اولان
گونیدر؛ یا گمان ایله یه بیلهردی که، منیم گئرانیم چوخ
یاخشى کچیر، حالبوکه، بو یکی گمانین اکیسی ده
باطل ایدی.

ایوه لاپ یاووقلاشمیشدیق. هامبالدا دیللندی و دیدی:
—موللا عمی، ماشالله، غریبه یمه لی مال آلمیسان،
یقین که، بو گون قوناخلیق ایلیرسن؟

* *

من بورادا هامبالدان چوق اوتانديم و اوتانماغیمیندا
سببی بو ایدی که، من، کوهنه تورک یازیچیسی، بو حالتده
و بو دقیقه بیر ایودار و بیر قارین قولی مشهدی یه
اوخشاییردیم.

سونرالار مشهدی رحیمه بیر قمر پول گوندمردیم.
قالان بورجیمی دا بو یاووقدا اوزدوم.

بوز

من اون دورت یاشیندا، هله بلکه بیر قدرده آرتیق اولاردیم. خالام آزارلامیشدی. حاجی میرزا ستار حکیمی گتیرمیشدیلر که، باخسین و معالجه ایله سین. دیمک، خالامین خسته لیگی او قدرده آغیر دگیلدی و بونی من اوندان ثوتری بيله دییرهم که، او وعده لر، یعنی قیرخ ایل بوندان قاباق، بیزیم شهرده ایکی نفر مسلمان حکیمی واردی: بیری حاجی میرزا ستار و او بیری مشهدی نور محمد ایدی.

مسلمان حکیمی دینده او دگیل که، بونلار مسلمان ایدیلر: بو ایکی نفره اونین ایچون مسلمان حکیمی دییردیلر که، بونلار حکیملیک تحصیللرینی مسلمان مملکتلرینده تمام ایتیمیشدیلر. حاجی میرزا ستار تبریزده اوخومیشدی، مشهدی نور محمدده اویله جه بیزیم توز شهرمیزده نسخه بند کتابلارینین مطالعه سی ايله و تجربه ايله حکیملیگی توغرتمیشدی. بونلاریندا معالجه سی بیر مختصرجه نبضه باخاندان سونرا جیبلریندن خسته یه کینه و ایشلتمه جیلری چیخاردوب ویرمکدن عبارت ایدی.

بو مسلمان حکیملریندن سوایی شهرمیزده اوروس حکیملری ده واردی. بونلارا او سببه «اوروس حکیمی» دییردیلر که، بونلارین تحصیللری روسیه ده و بلکه آروپا

شهرلرینده اولاردی. و چون بیزیم جماعتین آراسیندا بو اعتقاد واردی که، اوروں حکیملری مسلمان حکیملریندن حاذق و بیلکلی دیرلر، اونین ایچونده آغیر خسته لرین اوسته همیشه روس حکیملرینی دعوت ایدمردیلر، سوایی کاسب-کوسوبدان. بونلار ایکی عباسی فایتون پولینین، بیر منات حکیمین حقینین و یاریم منات، ۳ عباسی آپتهك خرجینین دردیندن حاجی میرزا ستارا یا مشهدی نور محمد قانع اولوب، بش-آلتی شاهی ایله حکیمی و داوا درمانی ثوتوشدوروردیلر.

دیماک، مسلمان حکیمینی چاغیراندا بو چیغیردی که، آزارلینین آزاری یونگول دیر. اما «اوروس حکیمی گتیروبیلر» ین معناسی بو ایدی که، آزارلینین حالی قورخولی دیر. حاجی میرزا ستار خالاما باخوب گیدندن یاریم ساعت سونرا گوردیم که، خالامین آری مشهدی خوالفقار بیر کوهنه فایتوندا پاپاقلی بیر روس کیشی ایله گلوب اندیلر. بو کیشی اوروں حکیمی اییمیش. بورادا من آنلادیم که، خالامین ایشی خراب دیر. من کناردا دوروب حکیمین خالاما باخماغینا تماشا ایدیردیم. باخدی، قور-تاردی، بیلیمیرم نه دیدی، نه دیمه دی و حکیم فایتونا میننده خالامین آری تله سیک منه بیر قپیک ویردی و دیدی:

— بالا، تیز اول، دورما، تیز-تیز قاچ بیر قپیکلیک بوز آل، گنیر ویر آنانا، لازیمدیر، چوخ لازیمدیر، تیز اول، قوچاق. و بونی دیندن سونرا آناما خلوتجه نه ایسه دیدی و ایکی دانه بوش داوا شیشه سینی الینه آلوب میندی فایتونا، اوتوردی قاباق اسقامیادا. فایتون بیرقتر اوزاقلاشمیشدی، مشهدی خوالفقار اورادان ینه دیدی:

— آی اوشاق، بوزی یاددان چیخار تمایین.
بونلار یوخ اولدی و آنام چارشافی آچدی توللادی
یره و منه طرف بیر آز آجیقلی کیمی تأکید ایلهدی که:
«دخی نیه دور میسان؟ آخر سنه سوز دیدیلر، نیز اول،
قاچ بوزا».

معلوم اولدی که، روس حکیمی بویور و بدور که، البته،
آزارلی نین یوره گنین اوستینه نیز لیک ایله بوز قویسونلار
و یوره گی ساکت اولمایینجا بوزی گوتورمه سینلر.
من اوز قویدیم بازارا طرف. آنام دالدان ینه منی
هارا یلادی:

— آی موسا، سن الله، نیز اول، باخ، بو ساعت بوزی
گتیره سن.

سوزین دوغروسی، من چوخدا تله سمیردیم، اما آزارلی
خالامین بیر سوزی یادیمدا ایدی: آنام منه بوزی
تاپشیراندا خالام چوکهک گوزارینی گوچ ایله منه طرف
سوزدوردی و یالواردی:

— قوربان اولسون سنه خالان، یوره گیم پورشه لندی،
قیز منه بوز گتیر.

اوز قویدیم بازارا طرف و حاجی بایرامین کوچه
قاپوسینین قاباغیندان کچنده ایتلری حیاطدان باشلادی
هورمگه. من احتیاط ایچون یردن ایکی دمیر داش گوتور-
دیم و قاپونی ثوتدیم، کچدیم. ایت کوچه یه چیخمادی،
آنجا حیاطدان اونین یورغون هو-هو سسی گلیردی.
ایتین هورمگینه قولاقتا ویرمه دیم و خالامی دا ملاحظه
ایلهدیم، دیمک، بیر آزجا یازیغیم گلدی و کچدیم گیتدیم.
باققال بازارینا یتیشدیم، بیر قبیکی اوزاندیم همیشه
بوز ساتان کربلایی فرجه، بودا اگیلدی بیر چوخور یره،

ساغ الیئی اوز اتدی، سامانین و یاپراقلارین آلتیندان بیر
یکه تیکه چیرکلی بوز چیخارتدی، منیم بیر قپیگیمه
باخدی و بوزا باخدی، بوزی ایکی بولدی و بیر تیکه-
سینی کلم یاپراغینا بوکدی، ویردی منه.

بوزین آغیرلیغی اولاردی تقریباً بش گیروهنکه؛
گوتوردیم و سرین باققال چارسوسیندان چیخدیم گونین
قاباغینا. یایین اورتا آیینین شدنلی ایستی-سی ایدی و
باشیمین اوستینده کی نصف النهارین گونی اگر بیر امام
معجزی ایله گوگردن یره دوشه بیلسهیدی، دوز منیم
کللهمه دوشردی. برک قیزیشمیشدیم؛ یوخاریدان آلنیمین
تری، آشاغیدان بوزون تری سوزهلنوب یره توکولمکه
ایدی. یردن تمیز داش گوتوردیم، هردن بیر بوزون بوگرینه
ووروب ازیردیم و باسیردیم آغزیما.

گلدیم چاتدیم حاجی بایرامین قاپوسینا. ایتین سسی
گلمیردی. شیرعلی ینه گورونمیردی. اولارین قاپولارینین
قاباغینا یتیشنده دایاندیم و توزیمده بیلیمیرم نیه دایاندیم.
بیرکس نه قاپودا و نه کوچه نین بیر غیر یرینده گورو-
نوردی. یقین که، ایستی نین ضربیندن هره بیر کولگه
یره پناه آپارمیشدی.

عادت کرده اولماق یامان ایش ایمیش و منیمده عادتیم
بونا ایدی که، بیرجه گونده اولمایوب که، بو دروازانین
قاباغیندان ثوتوب کچنده یا ایت منیم قاباغیما چیخماسین،
یا شیرعلی چیخماسین و معلوم که، بونلاریندا بیری
چیخاندا منیم ایچون بیر مشغولیت اولاجاق؛ یا ایتی
داشلایا جاغام، یا شیرعلی ایله سو گوشه جگم، هله بلکه
دالاشا جاغامدا.

ایمده بیلمه‌دیم نه ایله‌ییم. بیر چارهم بونا قالدی که،
یردن ایکی دانه قیوراق داش گوتوردیم، ئوز ایومیزه
طرف بیر قدرده اوزاقلاشدیم که، منه الی چاتان اولماسین
و گری چونوب داشلارین بیرینی نه قدر گوجیم واردی،
توللادیم حاجی بایرامین قاپوسینا و قاچدیم داهادا اوزاقلای-
شدیم. دالدان کوپگین سسینی ایشیدیردیم. قوجا ایت،
خواهی نه خواهی، چیخمیشدی قاپویا و خواهی نه خواهی،
ئوز وظیفه‌سینی ایفا ایدیردی.

ایلمده کی او بیرری داشی‌دا توللادیم. داش ایتین
باشینین اوستیندن ئونوب گیتدی، شاققیلتی ایله دگدی
شیرعلی گیلین دروازاسینا. بورادا کوپک دییه‌سن آجیغا
دوشدی؛ چونکه قابقا منیم داشیما و سونرا منه طرف
باشلادی یوگورمگه. من قاچدیم، بیر قدرده اوزاقلاشدیم
و چونوب گری باخاندا گوردیم که، ایتین دالینجا شیرعلی‌ده
منه طرف هجوم ایدیر.

سبز او یله بیلمه‌یین که، من اونلاردان احتیاط ایله‌یر-
دیم؛ بیر ذره جه ایله‌میردیم؛ چونکه بیلیردیم که، کوپگین
نه دیشی وار منی دوتسون، نه طاقتی وار منه گوج گلسین.
او که، شیرعلی ایدی، اونین عهد‌سیندن گله بیلردیم.

بوزی بورادا قویدیم یره، برک اریمکه ایدی. یردن
بیر ایکی داش ییغدیم و توللادیم شیرعلی‌یه. بودا منه
باخوب دوردی منی داشا باسماغا. کوپک آنجاق من آندیغیم
داشلارا ئوزینی چیرپیردی و بوندان باشقا صاحبینه غیر
بیر کومک گوستره بیلیردی.

بیز هم بیرری-بیریمیزی داشلا ییردیق، هم بیرری-
بیریمیزی سو-گوردیک. سو-گوشلریمیزده یو قبیله‌دن

ایدی: — آسنین آنانی... آسنین باجینی...، حنا بورادا
 من حرصیدن شیرعلی یه ایله بیر سوگووش گوندردیم
 که، گده آجیغیندان آغلادی و همان سوگووشی منه گری
 قایتاراندان ئوز آناسی حاجی بایرام حیاطیندان ایشیتدی می،
 ایشیتمه دی می، آنجاق گوردیم که، کیشی حیاطدان چیخوب
 اوغلی نی چاغیردی و یاپیشدی قولاغیندان، چکه-چکه
 آپاردی حیاطینا و سونرا حیاطدان چیخدی منه طرف
 سسلندی:

— اده، ولدوزنا، دوز یولین ایله چیخوب گیده
 بیلیرسن؟

من دینمه دیم و اوتوردیم دیوارین دیبینده. یوره گیم
 اوילה یانیردی که، آز قالیردیم یرده کی بوزی گوتورم،
 سوخام بوغازیما. بوزدا ئوز ایشینده اریمکه ایدی. ینه
 ئوزیمی ساخلایا بیلمه دیم و الیمده کی داش ایله بوزین
 بیر طرفینی ازدیم، باسدیم آغزیما و بیر آلما یکه لیکه
 قالان بوزی ایسته دیم ینه قویام یره. آنجاق بورادا خالام
 ینه یادیم دوشدی و ایسته دیم دورام قاچام ایوه و باری
 قالان بوز تیکه سینی یتیرم آزارلی یا. بوزی گوتوردیم
 الیمه و گوردیم که، شیرعلی دوروب دروازانین آغزیندا
 و منه طرف باخیر. من دینمه دیم و دوشدیم یولا — ایومیزه
 طرف. بورادا شیرعلی دن اوילה بیر سوز ایشیتدیم که،
 داخلی مجبور اولدیم دایانام و اونا جواب ویرم. شیرعلی
 منه دیدیگی سوز بویله ایدی:

— هه، بیلهجه ایت کیمی قورخوب قاچارسانها...
 الله اکبر! آخر بو سوز یاخشی سوز اولمادی. شیرعلی
 منه هر نه دیسهیدی، ینه قولاق آردینا ووروب ئوزیمی
 یتیره دیم ایوه؛ چونکه بیر آز خالامین ارپندنده قور-

خوردیم، بیر آزدا آنامدان قورخوردیم و بیر آزدا خالاما یازیغیم گلیردی. اما، والله، بیلیمیرم نه ایله ییم. آخر، والله، بورادا شیرعلی یاخشی دانیشمادی و گرکده او سوزی منه دیمه یه ایدی.

من چوندیم، دایاندیم و شیرعلی یه بویله جواب قایتاردیم: — اده، کوپک اوغلی، من سنین نه ییندن قورخورام؟ — کوپک اوغلی ساند، ایت اوغلی ساند!...

بیز باشلادیق بیر-بیریمیزه یاووق گلمگه. احتیاط ایچون بوز تیکه سیننی ایسته دیم ینه قویام دیوارین دیبینه. اما الیمی آچاندا گوردیم که، بوز عوضینده آوجیمدا کی آنجاق بیر چای قاشیغی قدرینیجه سویوق سودور؛ دیمک، بوز بورادا آریوب قورتاردی. شیرعلی منه طرف، من اونا طرف یاووق گلدیک، گلدیک و بیر-بیریمیزی سوگه-سوگه یتیشدیک، چاتیشدیق و دوشدیک یومروق دوگوشینه و سونرا ال به یاخا اولدیق.

بیر قمر بیر-بیریمیزی جیرماقلا یاندان و کوتکله-یندن سونرا بیرده گوردیم که، بیر قوجا کیشی نین قوجاغیندا یام. بیر نفرده چارشافلی آرواد و بیر-ایکی ده اوغول-اوشاق شیرعلی نی چکه-چکه آپاردیلار ایوینه طرف. من دارتینیردیم که، قوجا کیشی نین الیندن قورتارام، هجوم چکه حریفیمین اوستینه، بورادا کوره گیمه دگن بیر ناغافل یومروق منی حرصدن آییلندی و سویوتدی. منی ووران خالامین اری مشهدی ذوالفقار ایدی. کیشی یومروغی قالخیزمیشدی بیرده اندیرسین، من قویوب قاچدیم ایومیزه طرف. مشهدی ذوالفقاری دالیمجا گلن گورمه دیم. یقین که، او بازارا طرف گیتدی، سونرا بیلدیم که، گیدوب خالاما بوز آلسین گتیرسین.

اوتانديغيمدان خالامين يانينا ئوزو كه بيلمهديم، آنجا
اوزاقدان آنام منى گوردى و بويله قارقيش ايلهدى:
— سنین جگرین يانسین، نیجه كه، یازیق آزارلی
آروادین جگرینی یاندیردین...

خالام منى چوخ ایستردى، اونین ایچونده سونرا من
بیلدیم كه، آنامین بو قارقیشینی ایشیدنده خالام آناما
دیوبمیش:

— آقیز، شره بانى، سن حضرت عباس، او اوشاغا ايله
قارقیش ايله مه، یازیق دى.

بیر نیجه گوندن سونرا خالام وفات ایتدی. من او
گونى نه آغلادیم و نه ده درد ایتدیم، نیجه كه، جمیع منیم
کیمی باجی اوشاغی خالاسینین تولومینه نه آغلار و نه
درد ایلر.

بونینلا بيله بیرجه شئی یادیمدان چیخمادی و دییه سن
داخی هیچ چیخمایاجاق. او شئین آدی «بوز» دیر.

خصوصا یای فصللری كه، بیزیم ایستی اقلیمده كه،
یایدا ایستى نین شدتیندن نه اینكه بیرجه خسته آدامین،
بلكه سلامت آدامین دا وقت اولور كه، جگری یانیر. و یای
فصللری آرابالاردا داشینان آغ، تمیز، دورى بوز کرپچلرینی
گورنده، خالام یادیما دوشور و او وقت من ئوز ئوزیمه
دییرم: — ایندی نه قدر خوشبخت آداملار بو بوزلاری
گوزله ییر كه، ماروژنا قاییر سین، یا شیرین — شیرین
ایچکیلر و شامپانسکی لاری سرینله دوب ایچسین. اما منیم
خالام اودلی قیزدیرمانین ایچینده، یوره گی پارتلاماقد
اولدیغی حالدا تولومیندن ایکی گون قاباق بیرجه تیکه
بوزا حسرت قالدی.

کیمین قصوری اوجیندان؟ کیم دیر مقصر؟
البته، منم.

یا بلکه هیچ من دگیلم؟ بلکه هیچ بو بدبختچی لیگین
قباحتی هیچ منده دگیل، غیریسینده دیر. پس او غیر یسی
کیم دیر؟

مقصد بو سواللارا جواب ویرمک و بویله - بویله تربیه
مسئله لرینی آچماق دگیل؛ سوزین دوغروسی، بورادا هیچ
بیز مقصد یوخلر، آنجاق هر بیر یای فصلی کوچهلرده
آرابالاردا بوز ساللارینی گورنده، بیر طرفدن او بوز-
لاری شامپانسیکی لارا و لذتلی ماروژنالارا ایشله دن
خوشبختلر گوزیمین قاباغینا گلیر. و دیگر طرفدن ده اون
حورت یاشیندا اولدیغیم بیر وقتده ایتلرله بوغوشماغا
قیزیشوب، ثولومجیل آزارلی خالامی بیر قپیکلیک بوزا
حسرت قویماغیم یادیم دوشور.

نه قهرکه، اوشاق ایدیم، عقلیم کسمیردی. بویویندن
سونرا همین بوز فقره سی منیم ایچون هر بیر یری
دوشنده درد اولور.

شعر بابللری

ئەوت، ئەوت، اوقادین، ایشته باق، ناصل باقیبوره
 ئەوت، ئەوت، اوقادین، ایشته باق، ناصل ساقیبوره
 ادبیات زاوودلاریمیزدا ویریلن درسلردن

—موللا داداش، بیر گل بیزه!

منی دعوت ایدن منیم کوهنه دوستلاریمین بیری
 ایدی که، آدینی بورادا سویله مگی لازم گورمیرم.
 ایکینجی و اوچینجی دفعه کوچه ده راست گلوب
 دوستیمدان همین دعوتی ایشیدندن سونرا بیرگون آخشام
 چاغی گیتدیم اونلارا.

ایوده بیر ایو صاحبی ئوزی ایدی، بیر آروادی...
 خانیم ایدی (آدینی یازمیرام)، بیرده بویوک اوغلی ایدی
 که، ته خنیقوم مکتبینده درس اوخویور.
 من گیرنده جمعاً دوردیلار آیاغا.

—خوش گلمیسن، اخشامینیز خیر، بویور اگلش.
 —یاالله.

من اوتوردیم و... خانیم چیخدی گیتدی. اگلشدیگیمیز
 اوناقدایوخاری باشدابیر گوگچک کتاب شکافی قویولمیشدی.
 شکافین یوخاریسیندا بیر لوحه ده گوزهل جلی خط ایله
 یازیلمیشدی:

«عنادل شعر»

یعنی شعر عندلیری، یاخود عندلیبلری.
 بوشکاف، اگر دوروب حق سویله سهن، ایو صاحبینه
 چوخ یاراشان بیر شئی ایدی؛ اوندان ثوتری که، واقعا
 منیم همین دوستیم بیزیم معارف قدری بیلنلرینین جرگه-
 سینده ساییلیر.

شکافین قاپوسینین شیشه سینین دالیندا سلیقه ایله
 دوزولمیش کتابلار آشکار بونی دیردی لر که: «باخ، شعر
 بلبللری بیزدن عبارتدر».

* * *

من دوردوم آیاغا و گلدیم دایاندیم شکافین قاباغیندا.
 ایو صاحبی ده دوردی، جیبیندن بیر آچار چیخارتدی،
 گلدی شکافین قاپوسینی آچدی. اوزینی منه دوتدی
 و دیدی:

— گورورسن؟! — دیدیم:
 — بلی.

دوستیمین اوغلی دا یاووق گلدی. من ایسته دیم الیمی
 اوز ادوب و کتابلاردان بیر یسینی چیخاردام، باخام.
 ایو صاحبی مانع اولدی و عذر ایسته دی:
 — موللا داداش، من ثولوم، دایان! — من بیر آز تعجب
 ایله دیم و بومنه بیله دیدی:

— من بو کتابلارین هامی سینی حاضرام بوساعت تو که م
 قاباغینا. اما قصدیم اود گل. منیم خیالیم سنه بیر مژده
 ویرمک دی و اونینچونده سنی زورنان بوگون بورا گتیر-
 میشم. — دیدیم:

— نه مژده؟! — دیدی:

— ایکی غریبه کتاب اله گتیر میشم، اما موشتولوغیمی
 ویرمه سهن، گوسترمیه جگم.

اوغلی قاه- قاه ایله گولدی و منه طرف دیدی:
—هی، موللا دایی، بیلجه ایشه دوشرسن ها!— من ایو
صاحبینه دیدیم:

—موشتولوق ویرمک بورجیم، سنینه ده بوزجین ثبوتا
یتیرمکدی که، اله گتیردیگین کتابلار حقیقت ده موشتولوغا
مستحققلر.

دوستیم پاپروسینی یاندیردی و چوندی استولا طرف
که، اسپچقا چوپینی کولقابینا قویسون. او وقت من ینه
ایسته دیم الیمی اوز ادام شکافا، دوستیم ئوزینی یتیردی:
—من ئولوم، دایان، صبرینی دهر. باشین ایچون،
موشتولوغیمی ویرمه سهن، قویمیا جاغام الینی کتابلارا
وراسان.

من داها دینمه دیم، اما قارداش اوغلینین منه، دییه سن،
یازیغی گلدی و اتاسینا دیدی:

—دهده، سن الله، موللا داینی اینجیتمه، تازا کتابلارینی
چیخارت گورسه ت!

دوستیم ینه بیر قدر باخدی اوزومه و پاپروس توسیسی
گوزلرینی آجیدا- آجیدا الینی اوز اتدی، ان یوخاری طبقه دن
بیر کوهنه جلدلی کتاب چیخارتدی و دوتدی قباغیما. من ده
آلیم گوروم نه کتابدر.

یازیسی ال خطی ایدی و کوهنه عصرلرده داشدا چاپ
اولونمیشا اوخشاییردی. بیر-ایکی صحیفه سینه گوز گز دیردیم
و بیرینجی صحیفه نین سرلوحه سینه دقت یتیردیم، قاریشیق
دولاشیق یازیلارین ایچینده کتابین آدینی تاپا بیلمه دیم.
دوستیم بورادا منیم عجزمی دویدی، الینی اوز اتدی کتابا
و گوله-گوله دیدی:

—ویرمنه!

و مندن کتابی آلوب دیدی:

—بو کتاب قدمای شعرای آذربایجاندا یلدائی نین دیوانی حر. بونی من نیچه ایلدی که، آختریردیم.
من سوروشدیم که، ایمدی بونی هارادان تاپوب. اودا منه بویله جواب ویردی:

— بو کتاب شاهزاده بهمن میرزانی کتابلاریندا دی. و روایت ایلر لر که، شاهزاده ایراندا قاراباغدا بو کتابی قولتوق جیبینده ساخلایر میش. ایکی ایل بوندا ایرهلی بیر دللا من خلوتجه بیر قدر پول ویرمیشدیم که، اگر بو کتابی تاپوب گتیرسه، اونا بیر ماهوت چوخادا ویریم. قوچاق کتابی گتیردی و چوخانی دا مندن آلدی. بورادا من کتابی ینه آلدیم الیمه و اچدیم، اورتا صحیفه لرینی ورقله دیم. هریری نظم ایدی. گوزلیگیمی گوزومه تاخوب بیر یریندن بو عبارهنی چتینلیکله اوخویا بیلدیم. مناریخس عبوزی که برق نرق اولاجا قدر صتاکی حشم نطاخی.....

بورادا دایاندیم و دالینی اوخویا بیلمه دیم و سوز یوخ که، اوخودیغیمی دا باشا دوشمه دیم.
کتابین صاحبی کتابی الیمدن آلدی و دیدی:
—ایندی گلین اگلشهك.
اگلشدیک.

—هی، هارادان اوخویور دین؟
من اگیلدیم و نشان ویردیم. جواندا کتابا طرف باشینی اگدی. دوستیم دیدی:

—مولا داداش، گوروکور، بوجور مطبوعاتین مطالعه سیننی اعتیاد ایتمه میسن، (یعنی عادت ایتمه میسن)، قوی من اوخویوم، سن قولاغ اس. هه، هارادان اوخویور دین؟—
و باشلادی اوخوماغا:

— نیار بخش عیوری که ترق برق اولاجا قدر صا که چشم
نطافی تومهر طالع پنهان.

و بوبیتی اوخویاندان سونرا دوستیم باخدی اوزومه،
بیر قدر دینمه دی و دیدی:

— من ئوز وجدانیمما آند ایچه بیلهرم که، بیر بیله کلام

ابد زنده نی ایمدی یه تک آخر بایجانین بر گزیده شاعر لرینین
هیچ بیر ی صحنه مطبوعاتا چیخار تمیوبلر. مرحبا، مرحبا،
سبز ئوله سینیز، قیامت ایلیوب. ایندی دالینا قولاغاس.

بور ادا من بیر سوز دانیشمادیم و دانیشماماغیمین سببی

بوایدی که، اگر دیسه دیدیم که، بو «قیامت». شاعرین ابدزنده

کلامینی من باشا دوشمه دیدیم، او وعده دوستیمدا و اوغلیدا

منی بی سواد حساب ایده جکدیلر؛ نیچه که، مین دفعه لر ایله

بویله-بویله تورک مجلسلرینده مین دفعه لر ایله بویله-بویله

«قیامت» شاعرلرین ابدزنده کلامی ذکر اولونوب وتورک

قولاق آسانلاری (یعنی مستمعین لری) او کلامدان بیر خره

قدر اشاره ده آنلامایوبلار و آنلامایانلارین بیر پارا قوری

تشخیصلیری و کم جرئت لری منیم کیمی یالاندان «بلی-

بلی» دییوب، ئوز لرینی آنلایانا اوخشادوبلار. اونین ایچونده

دینمه دیدیم؛ ایسته مه دیدیم سوادسینز اولماغیمی دویالار.

من بوخیالاتدا ایدیم، بیر کاسب قوجا ارواد، اوزینده

یاشماق، چای گتیردی. دالینجا... خایمدا گلدی. ارواد

استکانلاری قویوب پادنوسسی آپار اندا... خانیم اونین

دالینجا دیدی:

— زینب، ساماواری گوزله، سویوماسبن. — بو ارواد

قوللوقچی یا اوخشایردی. ارواد گیتدی و... خانیم اگشدی.

دوستیم باشینی کتابین اوستیندن قالخیزمایوب، ساغ

الینین شهادت بارماغینی منه طرف اوزاتدی و باشلادی

کتابدان اوخوماغا:

—سماتحق نه یشاتر اولوبدی خلجه دلبر.

عمور غیر ظراف نه کار کور سفیهان.

یعنی اکهرم من بوستانیمدا «غیر» گولینی و «غیر»ین
غنچه لری آچیلوب معطر اولار ومن او گولدن دهر و
آپلار ارام او نازنین یاریما اتحاق ایدرم. دیمک بورادا
غیر کلمه سی غنین فتحی ایله سوغان قابوغینی معنا ایدیر،
غنین کسری ایله دهو نین قویروغنین اوجینا دیر. غنین
ضمی ایله همان گول آغاجیدر که، شاعر اونین غنچه لرینی
ئوز یارینا اهدا ایتمک ایسته ییر. ایمدی دالینا قولاق آس:

غزل

نگار وصل شوق مطرب رغبت خضار اولماز
گل وهر لحظه عاشق طراب خارمار اولماز.

اگر اندیشه خاطرناک دستور مراج ایتسه،
اودلبر کیم کواکب عشق قبض خاکسار اولماز.

سخن بردوش اجلاف رعایا مظهر ایمن،
دمادم نازنین اولمحررم ملقط نثار اولماز.

ایمدی دالینا قولاق آس:

غزل

هر که مهرچاک دلخون سنک بارین گورمه سون،
غفلت مرجان حال ایچره دیارین گورمه سون.

چون پریشان زلفی جوهر دلبر بالعل لب،

غم تگدار رهنما بر بوسه یارین گورمه سون.
من غریب اصلا نگهبان بلاد معتبرض،
تاخذنك ناك اولسه، خد خارین گورمه سون.

بورادا... خانیم اسنهدی و دوردی آیاغا. اوغلی دا یاواشجا
گولومسینیردی. چوق ایسته دیم سببینی بیلهم، اما سوروش-
سایدیم، یرسیر دوشه ردی، یعنی بی جا اولاردی. اوغلانین
غزل پرست آتاسی باشینی ینه همان کتابا اگوب و ینه
شهادت بارماغینی منه طرف اوزادوب باشلادی یلاغت ایله
اوخوماغا:

جمین جمال جمولی جلال جول ایلوبدر،
که حضم طاهر دفع خطاق تحن مقیلان.
— په په، نه قدر مزیت. ظالم اوغلی قیامت ایلوب!
سن بیر مهارته باخ که، بیردانه «جیم» حرفی ایله نه بویوک
بیر معنائی افاده ایدیر، یعنی آنلادیر.
په په په، قیامت ایلوب!

دوغروداندا دوستیمین فصاحتینین غلیظلیگیندن آغزینین
کوپوگی استکان نعلبه کی یه سیچر ایردی.
خانیم اسنه یه-اسنه یه ایسته دی گیده و گیدنده بیرجه
بوننی دیدی:

— حیف که، بیر شئی باشا دوشمیرم.
اوغلی دا آناسینا طرف دانیشدی:
— یعنی دهده، دوغروداندا او کتابا او قدر پول ویریر سن،
آخر نه اولار که، بیزی باشا سالاسان گوره ک، او کتابدا
یازیلان سوزلرین معناسی نه در و نه دیمک ایسته یر.

من ده بورادا ایسته دیم آنا و اوغولا قوت ویرم وایسته-
دیم که، اغزیمی آچام، اما ایو صاحبی قویمادی و مندن
سوروشدی:

—موللا داداش، نیجه گوردین یلدائی نی؟ گورورسن
نیجه قیامت ایله ییر؟
من ینه اوتاندیم و بیرجه بونی دییه بیلدیم:
—بلی.

* * *

دوستیم همان کتابی بو کدی، قویدی استولین اوسته
و دوردی گیتدی شکافدان ینه کوهنه کتاب چیخارتدی،
گتیردی و همان کتابی ایکی الی ایله یوخاری قالخیزوب
شاعرانه بیر شیوه ایله منه دیدی:

—باخ، موللا داداش، بو کتابی دا بیر ایرانلی بازاردا
دولاندریردی و هر کسه که، گوستروب، بیر کس بونا پول
ویرمک ایسته میوب؛ چونکه او کوز نه بیلیر گولین قلرینی
و کورد نه بیلیر پسته نین قدرینی. بو کتابا من اوقدر پول
ویردیم که، کتابین اصل قیمتینین اوندان بیری دگل؛ من
بونا اوتوز ایکی مانات ویردیم و ویرندن سونرا ایله بیلدیم
که، کوچه دن تاپدیم. بو نادر الوجود کتاب جاهلیه عصرینین
گران بها شاعری سقر القادری نین مجمع النابغه سی دیر. بیر
روایت گوره سقر القادری هجرتدن ۲۱۲ ایل قابق آخر-
بایجانین دناقیرت قصبه سینده تولد ایدوب، دوققوز یاشا
قدر اورادا اقامتله سونرا الار بغدادا موصلت ایدمک، بتابن
الشجری کیمی اعظم علمادان تحصیل علوم وزن و قافیه
ایتمیشلر که، او آخر عرب دیلینده شعر یازماقلا عربستانین
برگزیده شاعرلرینین سلکینه مسلك اولمشدیر؛ اونینچونده
عربلر سهواً و غفلتاً اونی ثوز شاعری حساب ایدیرلر.

سقر القادری، نیچه که، معلومدر، معلقات سبعة نین بیرینین
صاحبی در؛ نیچه که، مینلرجه ایفای فریضه حج ایدنلرمرور
دهوراونین زیارتینه مشرف اولماقدادرلار. ایشته بو بیر-
ایکی بیت اونین جمله اشعارینداندیر:

بغد مقاتا تبر الذجاك خیالا
مات الكلاب، لاتشبنا غظازا

په په، دوغرونداندا ظالم اوغلینین نیچه آبدار کلامی
وار وگورنیچه عربلرین ایچینده، بلکه اسلام عالمینده
بیز آذری تورکلرینین باشینی اوجالدوب (یعنی گور
نیچه سربلند ایله یوب) و بونی دا بورادا قید ایده بیلهرم
که، عربلر بوندان باشقاینه بیزیم بیرنیچه شاعرلریمیزی
تصاحب ایدیرلر. مثلا، عقلینه نه گلیر، کیم دی حاتم طائی؟
من نیچه- نیچه سندلر و ماخذلرله درجه ثبوتا یتیره بیلهرم
که، حاتم طائی آرار بوطایلی حاتم خان آغانین نسلیندن
انشقاق ایدوب عربستانا هجرت ایدنلردندر که، اونین
بی مثل و مانند نابغه سی ایله ایندی عربلر افتخارا ایدیرلر.
و حتا، موللا داداش، من معلقه صاحبی امرؤ القیس باره-
سینده ده چوخ شک دهیم.

* *

دخی جوان طلبه بورادا یوخدی. یقین که، داریخدی
وباش گوتوروب قاچدی (چونکه مجلسین لذتینی آنلامادی).
دوستیم ینه گوزینی دیکمیشدی کتابا، و اوخشایردی
که، اوردان ینه بیر شئی اوخوماغا حاضر لاشیر.
من بوینیما آیرام که، بیر آز یورولدیم، آنحاق ایو
صاحبیندن اوتاندیم و یورولماغیمی بروزه ویرمک ایسته مه دیم
و حتا اوزه قالدیم و بیر-ایکی دفعه بلی-بلی ده دیدیم.
اما بورادا بیرایش واقع اولدی که، یورولماغیم دا گیندی
ایشینه، اوتانماغیم دا یاددان چیخدی.

ایله که، دوستیم آغزینی آچدی کتابدان اوخوسون،
بورادا تهلیکتریق چراغلار بیردن سوندی و بیز قالدیق
قارانلیقدا.

دوستیم همان ساعت اوغلینی چاغیردی:
— اوغلوم، اوغلوم، قادن آلیم، چراغلی یاندیر.

* *

... خانیم الینده بیر یانان شمع گتیردی بیزیم اوتاغا،
قویدی اوستولون اوسته. اوغلیدا چکیج کلبتین و مفتول
قیریققلاری گوتوروب قاچدی دالانا.
شعر مجنونیدا شمعی چکدی کتابین یانینا که، اوخوسون،
اما نارین یازیلاری گوزی سهچمه‌دی و باشلادی پاپروس
چکمکه.

اوبیری اوتاغین قاپوسی آچیق ایدی و گوروردیم و
ایشیدیردیم که، همان اوتاقدان... خانیم اگلشوب، یانیندا بیر
بالاجا قیز اوشاغی اوتوروب و زینب آرواد یره چوکوب
نه‌ایسه ناغل ایدیرو... خانیمدا و قیزیدا قولاق آسیرلار.
زینب آرواد بیر بویله ناغل سویله‌یردی:

آی خانیم! بیری وارایدی، بیری یوخ ایدی، بیرپادشاه
وارایدی، و بیرده او پادشاهین بیر وزیر وارایدی و بو
وزیرده چوخ قوچاق وزیرمش. بیرگون وزیر ثوز ایوینده
یاتمیش، گئجه واختی قاپی دوگولور. وزیر ایلیلر و کوینکچک
ایسته‌یر چیخا قاپی‌یا. بورادا وزیرین آروادی دیر: آی
وزیر، ایله کوینکچک قاپی‌یا چیخما، پالتارینی گئیین،
یاراخ-اسبابینی گوتور، یوخسا، اولاییلر که، قاپیداکی
دوشمن اولای. وزیرده آرواد دیدیگینی ایله‌یر و یاراخ-اسلحه
سینی گئیر، گیدیر قاپی‌نی آچیر و گورور که، قاپینی

دوگن بیر ایگیت در بیئلینده خنجل، الینده تاپانچا، وزیر یاراخ-اسلحه‌لی گورنده دییر: قوربان اولسان آروادینا، یوخسا منیم قاباغیما کوینکچک و الی یالین چیخسایدین، اوتوزدوققوز ایگیدین بوینونو وورموشام، سنده قیرخینجی اولاجاقدین.

خلاصه، قاپینی دوگن وزیره دییر:

— گل گیدک.

— هارا گیدهک؟

— سنه بورج دگل، گل گیدهک.

خلاصه، گیدیرلر، گیدیرلر و بیر قاپیدا دایانیرلار. ایگید وزیره دییر: سن دور بورادا منی گوزله، اگر سسلندیم، بیلکه، باسمیشام، اوندا گل منیم هارایما، اگر سسیم گلمه‌دی، اوندا بیلکه، من باسیلمیشام، اوندا چیخ گیت. اما منیم قوم-اقر بامدان هرکس منی سوروشسا، مبادا دییه‌سن ایگید باسیلدی. دیگیلن بیلیرم هارادا من اونی ایتیردیم. باخ، یادیندا ساخلا، یادیندا ساخلا. دییه-سن که، ایگید باسیلدی.

بویره کیمی... خانیم دا شیرین-شیرین قولاق آسیردی، قیزی دا قولاق آسیردی و منده قولاق آسیردیم.

بورادا یانیمداکی دوستیم یادیما دوشدی، دیدیم بلکه یزه کتابلارینا جوموب اونین ایچون سسی چیخمیر. چوندوم و گوردیم که، بودا جمیع هوش-گوشینی زینب آروادین ناغلینا ویروب قولاق آسیر.

آراقاپو ثورتولدی و زینبین سسینی دخی ایشیتمه‌دی و بیزیم اوتاقدان بو دقیقه او یله بیر ساکتلیک عمله‌گلدی و منیم قلبیمده او یله بیر دوتغونلیق اوزویردی که، اوتاغمیزدا یانان شمعی دخی گوزوم گورمیردی. و بوقارانیلغین

ایچینده بو دمه منیم ایچون آذربایجان شاعری یلدائی ده
یوخایدی، سقرالقادی ده قارانیغا باتدی و حتا دوستیمین
بلبلرینین جمیع عربلشمیش شعرلری ظلماتین ترکینه
دوشوب مندن ئوتتری همیشه لیک فوته گیتدیلر.

انجاق بودمه منیم ایچون بیرجه ایشیق همان تک بیر
شمعین ایشیغی ایدی که، اورادان زینب آروادین دیلیندن
آچیق و شیرین آذربایجان ناغلینی ایشیدیردیم. ئەلیکتریق
چراغلاری یاندی و منی بوقارانلیق مالخولیا سیندان اویاتدی.
ەلیکتریق فنی نین طلبه سی شاد و گوله-گوله گلدی:

—هی، دهده، نه اولار که، بیر دفعه ده بو چراغلاری سنین
اوغریبه شاعرلرین یانديرالار؟

آتاسی دا دلخوشلیق ایله اوغلونا باخیردی و گوروردوم
که، اوغلینین بیلگیگنه قلبدن چوخ-چوخ فخر ایدیر.

* * *

ایو صاحبیندن عثر ایسته دیم و حاضرلاشدیم گیتمگه.
جوان منی کوچه قاپوسینا دک یولا سالدی و پیلله کانلاری
انه-انه منه بویله دیدی:

—موللا دایی، والله، دوققوز ایلدی که، مسلمان درسی ده
اوخویورام، اما گنه بو شاعرلرین دیلینی قانمیرام.

بونین جوابیندا من بونا ال ویزوب آیریلاندا دیدیم:

—سنه بیر سوزیم وار، اما گرک آتان بیلمه سین.

جوان آند ایچدی. و من اونا دیدیم:

—سنین دهدهنین و منیم عزیز دوستیمین او غریبه

شاعرلرینین دیلینی من ده قانمادیم.

جوان مات قالدی.

قونسلون آروادی

نهاردان سونرا اوزانديم، اما یوخوم گلمه‌دی. دوردوم
ال-اوزیمی یودوم، بیر قدر ذهنیم آچیلدی؛ گئییندیم چیخدی
کوچه و یاواش-یاواش گلدیم شهرباغینا. اسقامیالارین
بیرنین اوسته اوتوردوم، اما ینه بیلیمه‌دیم که، نه قایریم.
بیر قوجا روس آروادی بیر بالاجا اوشاغین الیندن یاپیشوب
یریدردی. اوشاغین الینده کی تاغالاق چوره کلرین هردن
بیری دوشوردی یره، آرواد قالدیروب، توزینی سیلوب
ویریردی اوشاغا. سونرا بیر روس عسکرله بیر روس
آروادی قول-قولا گلوب قاباغیمدان کچدیلر. کناردا بیر
نیچه گزوب-دولانان گورسه‌نیردی. اما بونلارین هیچ
بیریندن منه بیر مطلب حاصل اولمادی و از قالمیشدی
دورام بیر ئوزگه طرفه اوز قویام، بیردن، آها، رفیقیم
معلم رضا قولی بیر طرفدن ناغافل چیخدی. من چوق
ستویندیم و همان ساعت خیالیما گتیردیم ئوز منزیلمی:
بیر طرفه اگلشوب رضاقولی، بیر طرفه اگلشمیشم من
ئوزیم و ایکی میزده دنیانی یاددان چیخاردوب جومموشیق
شاهمات اوینینا.

رضا قولی نی گورجک بیر سوز دیمه‌یوب دوز گیتدیم
یاپیشدیم رفیقمین قولیندان و باشلادیم بیزه طرف چگمگه.
رضا قولی دایاندی و سوروشدی:

— ھار!؟ — دیدیم: گیدەك. — ینە سوروشدی كه:
— آخر، ھار! منی چكیرسن؟ — دیدیم: — والله، اونى — بونى
بیلیم، بوساحات ساماواریمیز دمدە، شاهیات دا استولون
اوستە قورولى، آنجاق بیزی گوزلەیر، داخی بورادا بیر
ئوزگە دانیشیق اولای بیلەز.

رضا قولى منە بویله جواب ویردی:
— باخ، گور نه دییرم، سنین او عزیز جانین ایچون،
من ئوزیمده نیچه گوندی ایسته یردیم گلەم سن نن بیرده
اوینا یاق و دونن سن منە نامردلیك ایلە ویردیگین «ماتین»
عوضینی ایکی دفعە سندن آلام، اما ایندی قولاق ویر،
گور نه دییرم: سن ئولەسن، باخ بورا دانا چونەك قونسول
گیلە، اونا آیاق اوستە باش ساغلیغی ویرەك؛ چونکہ آروادی
ئولوب، اورادان دا گیدەك سیزە سحرە کیمی اوینا یاخ.
من بیر قدر فکرلشدیم و یورە گیمدە رضا قولى نین
تکلیفینی او قدرده بگنمەدیم و دیدیم:

— رضا قولى، دنیا دا بیر شئی وار که، هر بیر عارف آدم
اوندان گرک خبردار اولسون، البته، سن که، دییرسن
قونسولون آروادی ئولوب، البته، الله جمیع ئولنلرە رحمت
ایلە سین و ئولى صاحبینی یوخلاماق انسانیتین بیرینجی
شرطی در، و لاکن سن گرک بونى بیلەسن که، ئولى
صاحبینی او یرده یوخلاماق لازمدی که، سنین یوخلاماقینا او
محتاج اولای، اما، اللهها شکر، ایران قونسولی و جمیع یر
اوزینین قونسوللاری بیر بویوک اشخاصلار. سن سعی
ائت ایلە بیر کسی یادا سال و ایلە بیر کسین ئولى سینین
اوستینە گیت که، سنی اورادا گوزلیه بیل سینلر و اورایا
سنین گیتمگین یا گیتمەمگین یادا دوشسون. اما، والله، ایندی
قونسولون حیاطیندە قورولان پلاو قازانلارینین خاطرەسى

ایچون شهرین تمام اعیانی و غیر اعیانی بو ساحات دولو-
شوبلار قونسولخانهیه و بلکه ده هله سنه اورایا داخل اولماغا
مجال ویرمیهلر. بیرده قارداش، باخ، سوزین آچیغی، بیزهارا،
قونسول هارا؟ بیز بیربالاجا، معلم، او—عالی بیروجود، آخر
دیوبلر—کبوتر باکبوتر، دیمیوبلر—کبوتر باخوروز.
قارداش، الهی سهوهرسن، گل قویاخ گیدهك ایشیمزه.

اما گوردوم که، موعظهم بیر نتیجه باغیشلامادی. چونکه
رضاقلی قولیمی بوشلایوب ایستهدی اوز اقلاشا. من دایاندیم،
اما او اللی آلتیمیش قدم اوز اقلاشاندان سونرا من ده بونین
دالینجا گیتدیم. رضاقلی چوندی و منیم گلمه گیمی
گورنده دایاندی. من اونا چاتدیم و دیدیم:

—باخ، رضاقلی، گیدیرم، اما کیشی کیمی گرک سوز
ویرهسن که، آیاق اوسته فاتحه ویروب قایداق.

رضاقلی بونا راضی اولدی و گیتدیك. شهر باغی
ایله قولسولخانهنین فاصلهسی آز ایدی. کوچه قاپوسیندا
اوز اقدان تك بیرجه آدام گورسه نیردی. سونرا گوردیك که،
بو همان قاراولدر که، همیشه الی توفنکلی قونسولخانهنین
کشیگینی چکیر.

بیز تعجب ایله دیك که، بو گونکی گونده قونسولون
قاپوسیندا آرتیق آدام گورسه نمیر. یاوقلاشوب ایستهدیك
قاراولدان بیر مطلب ئوگره نهك؛ بو آدام اوجا بوی، قارا،
چوپور و چوق چیرکین بیر شئی ایدی و بیزیم شوزومیزه
هیچ بیر جواب ویرمه دی.

الله راست سالدی، نائب جعفر دالاندان قاپویا طرف
چیخوب بیزه سلام ویردی. بیز بوندان قونسولون ایوده
اولماغینی سوروشدیق. نائب جعفر دیدی که، قونسول
ایوده در. بیر قنراو بیزیم اوزومیزه پاخدی و بیر قنر بیز

اونین اوزینه باخاندان سونرا نائب جعفر بیزدن سورو-
 شدی که: یقین قونسول ایله ایشینیز وار؟
 من بیر جواب ویرمه‌دیم. اما رضا قولی دیدی:
 —بلی، وار.

منیم خیالیما گلدی که، کیشی اولان کسده بیر آز-ماز
 جرئت گرک اولسون و توزیمی یغیشدیروب مردمردانه
 نائب جعفر دن سوروشدیم که، نه ایچون بو گونکی گونده
 قونسولون خدمت شریفینده آدام-زاد گورسه‌نمیر؟ نائب
 جواب ویردی که، گون اورتا نهاریندان سونرا حضرت
 خلاق الممالک (قونسولون آدی ایش)،—چون بیر طرفدن
 قونسولخانه اموراتینین قیوداتی، بیر طرفدن حضرت اشرفین
 سیننی نین تقاضاسی—دخی آخشام وقتلری اوقدرده شکایتچیلره
 یا غیر بیر ایشه اوقات صرف ایده بیلیمیر. و لاکن بیر
 صورتده که، زحمت چکمی سینیز، خوب، بورادا بیر قذر ایاق
 ساخلاینیز، ایچریدن بیر خبر گتیریم.

نائب گیردی ایچری، بیز قالدیق قاپودا. خوب، بونه
 اولسون؟ قونسولون آروادی بو گون وفات ایدوب. گنه
 نیجه اولسا، قونسول آروادی در. و قونسولون اوشاقلارینین
 آناسی در. بو نیجه اولان ایشدر که، بو گون خطیر آخشامی
 بورادا بیر نفر آدام تاپیلما سین.

نائب جعفر دالانین ایچری سیندن بیزی چاغیردی و بیز
 ایکی میزده اونین دالینجا بیر اوتاقدان کچدیك گیتدیك،
 زال اوتاغینا داخل اولدیق و دوردیق قاپونین آغزیندا. نائب
 جعفر بیزه التفات ایله‌دی و اوتورماغا یر گوستردی. من
 قورخا-قورخا یومشاق مخمر قره‌سلولارین اوسته اوتوروب
 اوילה قویولاندیم که، دیدیم تا بورادان منی قالدیران اولما سا،
 توز-توزیمه دورا بیلمه‌یه جگم. دیه‌سن رضا قولی دا منیم
 گونیمه ایدی.

همین بویوک زال اوتاغی اعلا فرشلر ایله دوشه نیشدی. قاباق استولین اوسته اعلامخردن ئورتوک سالی نیشدی و استولین اوسته تک بیرجه لامپا قویولمیشدی. لامپانین اطرا- فینا دورت دانه کول قابی دوزولمیشدی. بورادا بیزدن سوای بیر کس یوخدی. من لاپ تعجب قالدیم و یاواشجا رضا قولی یه دیدیم:

—بیز بورایا نیه گلدیک؟— رضا قولی گوز ایله دی که، دینمه ییم. ایچری اوتاغین قاپوسی آچیلدی واللی-اللی بش یاشیندا بیر اوجا بوی، چینلی و نشانلی بیر ایران صاحب منصبی گیردی بیزیم یانیمیزا. من تک بیرجه دفعه بونی گورمیشدیم. بو همین ایران قونسولی خلاق الممالک ایدی. بیز هر ایکیمیز دوردیق آیاغا و قونسول چوق خوشحاللیق ایله بیزه سلام دا ویردی. کئفیمیزی ده سوروشدی، ئوزی ده آغزیندا بیر شئی شیرین-شیرین چگنه یردی، من بیلمه دیم که، نه دییم، رضا قولی دا مات-مات باخیردی. قونسول جنابلاری بیزه اگلشمگی تأکید ایله دی و سوروشدی که، «نیه دینمیر سینیز؟» من ینه دینمه دیم، رضا قولی دا دینمز-سویله مز گوزینی یره دیکمیشدی، آخردا رضا قولی بیر بیله نطق باشلادی:

—جناب قونسول، گرک بونی بیلیمیش اولاسینیز که، بو بش گونلیک دنیای فانی یه بیز اوندان اوتری گلمه مشیک که، نه قدر دنیا وار، بیزده دنیادا مین ایللر یاشییاق و ابداً ئولمیه ک. خیر، بیله دگل، اللهه شکر، سیزی ئورگه تمک اولماز، خداوند عالم هر بیر یارانمیشینا بیر معین عمر قرار و یروب و معین اجل تعیین ایدوب که، هره ئوز وقتینده بیر بهانه ایله ئولوم شربتینی ایچه جکدر. بیله اولان صورتده، سیز که، اللهه شکر، بیزدن ده یاخشی بیلیر سینیز که،

بونلار هاموسی الله مصلحتی حر. و او مصیبت که، بو گون
سیزین باشینیز اگلوبدر، الله تعالی...—قونسول بو یرده
دیک آتیلدی و «نیجه مصیبت» دییوب گلدی رضا قولی نین
یانینا:

—یوخسا، موسقوادان بیزیم اوشاقدان پیس خبر ایشیتیمیزیز،
یوخسا اوبدبختین باشینا بیر ایش گلوب، نه اولوب، نه
خبر وار؟..

قونسول بو سوزلری دینده ایچری اوتاقدان بیر
بویوک شیوهن قویدی و سنلی بیر مسلمان خانیمی (قونسو-
لون آروادی ایمیش) دیزلرینه چیرپا-چیرپا ایسته دی ئوزینی
سالا بیزیم یانیمیزا. اما بیزی گورهن کیمی ینه گری
قایتدی. یازیق آرواد نعره تپه-تپه چیغیر یردی:

—آنان سنه قوربان، سلطان بالا (موسقوادا کی اوشاغین
آدی ایمیش). یقین که، بالام ئولوبدی. یقین که، سلطان
بالام الیمدن گیتدی، وای، وای..

سککز-دوققوز یاشیندا بیر اوغلان الینده بیر گمیرتد-
نمیش آلما بیزیم یانیمیزا گلوب اويله بر کدن آغلاماغا
باشلادی که، گویا اتینی کسیرلر. قونسول نایب جعفری
هارایلادی. جعفر تلهسیک گیردی ایچری و باشلادی
گوزلرینی بهرلتمگه. قونسول اونا حکم ایتدی که، بو
ساعت دورمایوب منشی میرزا حسنی گتیرتسین که، موسقوایا
تلغراف یازیلسین.

من لاپ ئوزیمی ایتیردیم. ینه رضا قولی مندن قوچاق
ایمیش؛ چونکه قونسولون قباغینا بیر قدم قویوب اونا دیدی:
—عالی جناب خان حضرتلرینین خدمتینده آند ایچیرم
عزیزلریمین جانینا که، موسقوادا کی اوشاغینیزدان یانا من
بیر سوز ایشیتمه میشم. آنجاق من بو گون معلم ایوانوفین

خانیمیندان ایشیتدیم که، سیزین، عایب اولماسین، باغیشلاینیز، دیدیلر که، آروادینیز بو گون وفات ایدوب.

دییه سن ایش دوزهلدی. چونکه نائپ جعفر او ساعت ئوزینی اورتالیغا آتوب و قوللارینی یوخاری قالخیزوب سئوینه-سئوینه، گویا که، بیر مژده گتیروب، دیدی:

— هه، هه، آی خان، سنی حضرت عباس، اوشاخلارین یوره گینی سیخما، لاپ سنی آرخایین ایلپیوم، بو گون (نائپ جعفر ایچری اوتاغا گوزینین یانی ایله باخدی سونرا یاواشجا دیدی) خان، بو گون حلیمه وفات ایدوب.

خان بو سوزی ایشیتجک ایله غیظ ایله چیغیردی که، بیرده گوردیم که، من قاپونین آغزیندایم و چیغیرا-چیغیرا بو سوزلری دیدی:

— آی جهنمه وفات ایدوب، گورا وفات ایدوب! رحمتلیگین اوشاخلاری، (بیزه اشاره ایتدی) اول لازم گلیر مخبر اولماق که، آیا اوئولن آرواد منیم نهیمدی، رحمتلیگین اوشا-خلاری، بلکه بویکه لیکده ولایتده منیم هر کوچهده بیر صیغه، متعم اولاجاخ (بورادا قونسول ایچری اوتاغا طرف باخدی) لازم دگل مگر یقین ایتمک که، آیا بو وفات ایدهن کیمدی و منیم نهیمدی. رحمتلیگین اوشاغی، هله آدلارینی معلم قویوبلار، اما گور نهیه مشغولدرلار.

هیچ یادیما سالا بیلیمیرم که، من نه حالتده چیخدیم دالانا. رضاقولی دا منیم دالیمجا گلیردی.

کوچهیه چیخاندا قابو قار اوولینا بیلیمیرم من نیه دیدیم:— سلامت قال! اما او هیچ بیرسوز دیمه دی، گویا دویورمیش که، بیز ویل آداملاریق.

قونسولخانه دان بیر قدر اوزاقلاناکیمی نه من رضا-قولییه، نه او منه بیرسوز دیدی. یولوموز بیزیم ایوه طرف

ایدی، اما حاجی خلیل کوچه‌سینین باشیندان رضا قولی
ئوزینی آیری یولا دوندردی. دیدیم: — به هارا گیدیرسن؟ —
رضاقولی دایاندی و باشلادی منیم اوزیمه باخماغا. صفتی
اوילה پورتمیشدی که، دییه‌سن بو ساعت حمادان چیخوب.
بیر آز منه باخاندان سونرا دیدی:

—اولا، او ایوانوف معلمین آروادینین آتاسینا لعنت که،
منیم باشیما بو قدر اویون آچدی. و ایکنجی قونسولون
ئولن آروادی دا تون به‌تون دوشسون، قالان آروادی دا
تون به‌تون دوشسون.

بو سوزلری دییوب قورتارانندان سونرا اوچ دفعه
یره توپوردی.

هر چند بویله سوزلری دانیشماق، علی‌الخصوص ثولی
دالینجا، پیس ایشدر، اما بیر منفعتی او اولدی که، رضا
قولی‌نین حرصی دییه‌سن بیر قدر سویودی.

من بیر سوز دییه‌دیم، یاپیشدیم یولداشیمین قولیندان،
آپاردیم بیزیم منزله. اما شاه‌مات اویونوموز باش دوتمادی؛
چونکه نه منیم حوصله‌م ئوزیرینده ایدی، نه ده رضاقولی‌نین.

بلکه ده قایتاردیلار

یای فصلینی ایکی دفعه من باکودا کچیرمیشم. معلوم که، ایستیدن یایدا ایوده اوتورماق اولمیر، هامو توکولور بولوارا. من ده غیر یارانمیشلار کیمی هر گون بولوارا چیخمیشام، چونکه دریانین سرین یئلیندن سوایی باکونین ایستیسیندن بیر غیر نجات یوخذیر. و هر وقت بولوارا گلنده گوزیم او اوزده، بو اوزده اولوب که، دوست-آشنایا راست گلوب اونلارلا وقت کچیریم. چون آخشاملار قادینلارین وجودی ایله نه گزمگه مجال و نه اگلشمگه یر تاپماق اولور، اونون ایچونده من بولوارا گوندوزلر گلردیم و آسوده لیکله گزوب، دولانوب، آخشاملار دخی منزلیمه استراحت قایداردیم؛ بیر صورته که، دها باغ و باغچالاردا گئجه لر قادینلار ایله اوقات ضایع ایله مگه منده دخی والله حوصله ده قالمایوب.

گوندوزلرده بولواردا راست گلدیکلریم ئوزیم کیمی قلم صاحب لریندن و تیاترو خادم لریندن اولوردی.

* *

دورت-بش ایمل بوندان قاباق باکودا یای فصلی بولواردا گزه ن وقت تیز-تیز بیر بویله حالا راست گلردیم:

بولوارین دالدا یرینده، (نابهره ژنی) کوچه یه طرف،
 آغاجلارین دیینده دورت نفر مسلمان گورمردیم و من
 بونلارین قاباغیندان کچنده چوخ وقت بونلارین بیرینین
 الینده روزنامه گورمردیم و قالان اوچ نفرینی بونین روزنامه
 اوخوماغینا قولاق آسان گورمردیم، اما منه بیر شئی بورادا
 غریبه گورونردی: نظریمه بویله گلردی که، بونلار
 سوچلی آدام کیمی تیز-تیز او طرفه بوطرفه ظن ایدیرلر،
 گویا بیر کسدن احتیاطلاری وار، یا بیر آدام گوزله بیرلر.
 آخردا ایش آچیلدی، من بونلاری تانیدیم، تانیشدا
 اولدیم و حتی مصاحبده اولدیم و بونلاری تانیماغیم و
 دوست اولماغیم بو منوال ایله عمله گلدی.

* *

بیرگون، حتی تاریخی ده یادیمدا دیر که، مین دوققوز
 یوز ایگیرمی اوچینجی ایلین ایون آیینین ۱۲ سینده تورک
 تنقید-تبلیغ تیاتروسیندا خدمتده اولان مشهور آذربایجان
 آرتیستی بالاقاداشی بیر ایشدن ئوتری آختاریردیم، ایوینه
 گیتدیم-یوخدی. چیخدیم بولوارا که، بلکه اورادا گورم.
 جمعیت از ایدی، چونکه قوللوق وقتی ایدی. دریاکناری
 ایله بیر باش دولاندیم و چوندیم ایمدیکي تراموای
 کوچه سینه طرف و اوزاقدان گوردیم که، همان دالدا یرده
 همان دورت نفر همیشه گوردیگیم آداملار اوتوروبلار.

من ایسته دیم قاییدام، بولواردان چیخام، چونکه دوغروسی
 بونلاردان دخی بدگمان اولمیشدیم.

الله راست سالدی، بالاقاداش اوزاقدان منی گوروب
 گلدی یانیم. من هر بیر دانیشیقدا قابق بالاقاداشا
 همان دورت نفری نشان ووروب سوروشدیم که، بلکه

اونلاری تانییا (بالاقاداش باکولی دیر). بالاقاداش او طرفه
دقت ایله باخاندان سونرا باشلادی گولمگه و منه دیدی:
— آها، موللا عمو، یاخشی اولدی، سنی گرك آپارام
اونلارین یانینا.

دیدیم:
— گیتمه نم.

بالاقاداش دیک باخدی یوزیمه و ینه دیدی:
— سن ثوله سن، اونلاردا قیامت وار، گرك سنی
اونلار ایله تانییش ایلییم.

اول من دایاندیم و گیتمک ایسته مه دیم، اما آرتیست
رفیقیم باشلادی الیمدن چکمگه، بیر آز یاووقلاشدیق و
اوتورانلارین بیری آیاغا دوردی و بالاقاداشی سسلهدی،
یتیشدیک، سلام ویردیک، هاموسی قالخدیلا آیاغا و بیزه
ئوز یرلرینی تکلیف ایتدیلا. اگلشدیک.

بالاقاداش منیم بارهمده اونلارا بویله معرفلیک ایتدی:
— بو منیم عزیز و قدیم دوستیم موللا نصرالدین
عمودیز که، البته، بونین او مزه لی ژورنالینی سیز نیچه
دفعه لر ایله گوله-گوله اوخومیسینیز و اوخویا-اوخویا
گولمیسینیز.

هاموسی دقت ایله یوزیمه باخیردیلا و بلی، بلی
دییردیلا.

بوندان سونرا بالاقاداش یوزینی منه طرف دوتوب،
اونلاری دا بوجور باشلادی منه تانیتماغا:

— موللا داداش، سن بیر بو نامرد دنیائین ایشینه
باخ که، بو اگلشن دوستلاریم بیر-ایکی ایل بوندان
قابق هره سی بیر نیچه میلیون پول دیمیردی، اما ایندی
آلله دان گیزلی دگل، سندن نیه گیزلی اولسون که، شورا

حکومتی ایندی بو بیچاره لری پاپروس پولینا محتاج ایلییوبدی. آی نامرد دنیا!

و بورادا بالاقاداش باشلادی بو بدبختلرین آدینی بیر-بیر سادالاماغا. بونین روایتیندن معلوم اولدی که، بونلارین بیری باکولی حاجی حسدیر که، اوقتیابر انقلاب-بیندان قابق اونین باکودا اون دورت کاروانسراسی و یوز اوتوزیدی تیکیلیسی واردی که، ایمدی حکومت هاموسینی الیندن آلوب و بوقوجا کیشینی ایمدی یومیه روزیسینا حسرت قویوب.

اونین یانیندا اوتوران سابونچیلی امیدبگوف دیر که، ایشیتیمیش اولارسان؛ چونکه اونی تانیمایان یوخدی، اونین قباقلاردا ایله یاریم میلیون تک بیرجه نفتدن مداخلی اولاردی. بو طرفده اگلشن و روزنامه اوخویان جوان مشهور میلیونچی و اون تاجری تلف خان بک اوغلی دیر، بونی دا گرك ایشیتیمیش اولاسان، روسیه نین هر بیر بویوک شهرینده بونین آتاسینین بویوک-بویوک دیگرمانلاری واردی و نیچه پاراخودی. باخ، هله بو دریادا ایشله دیگینی من ئوزیم گورمیشم. باخ، منیم بو یانیمدا اوتوراندا منیم کوهنه دوستیم و گنجه ملکداری حاجی سلطان دیر که، نیقالای وقتینده نر-نر نریله یردی و مارتینوف غرادا-ناچالنیکه کوچه ده اويله بیر شاپالاق ووردی که، سسی دوز پتربورغا گیتدی چاتدی، گنه او وعده حاجی سلطان آغایا باتا بیلمه دیلر. گرك آخر ایشیتیمیش اولاسان.

بالاقاداش بو سوزلری دییوب قورتاردی و سونرا اوتورانلارا طرف اگیلوب یاواشجا اونلارین بیرینه بویله دیدی:

— حاجی حسد آغا، هیچ بیر ذره قمر فکر ایلمه مین، سیز ئوله سینیز، ساخلیا بیلیمیه جکدر، هاموسینی قایتاراجاقلار.

من بورادا بالاقاداش دان شوروشديم كه، او نه يى دير
ساخلايا بيلمه يه جكلر و كيم ساخلايا بيلمه يه جك؟

آرتيست رفيقيم منه بويله جواب ويردى:

— موللاعمو، باخ بوگون آيين نيچه سى دير، بلى، اون
ايكىسى دگلمى؟ ياديندا ساخلا، باخ سوز بورادا قالسين
(سسینی بیر قىر آلچاقلاتدی)، دوستلاريمین ايشینی خراب
گورورم، انگليزلر برك ياپيشوبلار چيچه رينين ياخاسيندان
و دييرلر: يا بورجينى وير، يا چكيل كنارا.

من بورادا گوردیم كه، تازا تانیشلاریم بالاقاداشین
سوزلرينه اويله يوره كدن شادلانيرلار كه، گويا بونلارا
پير بويوك مژده خبرى كتيروبلر.

من پير سوز ديمه ديم، سبب بوكه، بو تازا تانیش
اولديغيم آداملارى ايمدى بيرينجى دفعه دير كه، گورورديم.
بالاقاداش ينه يوزينى اوتورانلارا طرف دوتدى و
ديدى:

— تلى خان بك زاده، ديه سن سنده تازا خبر وار، من
گورورم كه، غزته يه چوخ دقت ايله باخيرسان. هر نه سوزين
وار، دى و موللاعمودن ينه آرخاين اول. اوخو، گوره ك
نه وار، نه يوخ.

تلى خان بك اوغلى اطرافا باخاندان سونرا ياواشجا
مندن سوروشدى:

— موللاعمو، بوگونكى خبرى سن ايشيتميسن؟

ديدیم:

هانسى خبرى؟

ديدى:

— پس انگليز حكومتينين موسكوايا ويرديگى نوتا-
سيندان خبرين يوخدى؟

دیدیم:

خیر، خبریم یو خدی.

تلفی خان بك اوغلی ینه اطرافینا دقت ایدندن سونرا
جیبیندن بیر ازیک غزیتہ چیخارتدی. باخدیم کہ، بو ہمین
باکودا چیخان «رابوچی» غزتہسی دیر.
بالاقاداش تلفی خان بك اوغلینا طرف یاووقلاشوب،
یاواشجا دیدی:

— قورخما، آدام-زاد یو خدی، اوخو گورہک نہ خبر وار.
تلفی خان بك اوغلی باشلادی غزتہنین بیر یریندن
اوخوماغا، اورادا بویله یازیلیمیشدی: انگلیز پارلمانیندا
لورد کئرزون دان عملہ لہر نمایندہسی ماتروش سئوال
ایدیرکہ، آیا حال حاضردا انگلیز و شورا مناسبتی نہ
صورتہ دیر و لورد کئرزون ماتروشا بویله جواب ویروب:
«بیر صورتہ کہ، شورا لار حکومتی چار حکومتینین بورجی
بارہ سیندہ معین بیر وضعیتہ بولونماغا یاووقلاشمیر،
انگلیز و شورا مناسباتینین آیدینلاشماق امیدوارلیغی
ہلہ چوخ اوزاق گورونور».

اگلشنلرین بیر-ایکیسی سہوینجک دیدی:

— گوردین؟ آکیشی، واللہ، چوخ چکمہ جک.

بالاقاداش، نیجہ کہ، ہمیشہ تیاترو صحنہ سیندہ جماعتین
قاباغیندا مکالمہ دہ اولوب دیر، بورادادا اوتورانلارا یوزینی
دوتوب شاعرانہ بیر حالتہ دیردی:

— باخ، من وقت قویمیشام: پایزین اورتا آیینا کیمی-
دیر، اوندان آرتیق چکمز-ہامو یاواشجادان بیر سسلہ
دیدی:

— انشاللہ، انشاللہ...

بیر یاریم ساعته قنر بورادا اگلشدیک و آخری بونوغ
صحبتلردن سونرا بیر ی بیریمیزه انشالله دییه-دییه
آیریلدیک.

بو منوال ایله همین دورت نفر عکس انقلاچیلارلا
من مصاحب اولدیم. چون بونلار بیلیردیلر که، منیم عیالیمین
دورت مین دیسیاتین سولی یرینی حکومت آلودور، بو
سببدن منی ئوزلرینه هم درد قرار و یروب هیچ سری
و هیچ بیر تازا خبری مندن گیزله میردیلر و هردن بیر
بولواردا منه راست گلنده منی چوخ بویوک التفاتله
ساخلاردیلار، ئوز یانلاریندا اگلشدیرمردیلر و صحبتله
دوتاردیلار.

من بونی دییه بیلیمه رم که، بو دورت نفر مصاحبین
مجلسی مندن ئوتوری او قدرده شیرین ایدی، اما
اونلاردا اولان غریبه-غریبه خبرلردن ده کئجه بیلیمیردیم.
مثلا، پولشا حکومتینین قوشوننی شورالار توپراغینی کچوب
بیر نیچه شهرینی آلودیر؛ انگلیز گمیلری گلوب دایانوب
آرخانگهلسق شهرینه، آنتانتا حکومتلری متفقا شورالاری
احاطه ایدوبلر، موسقوانین ئوزینده چوخ بویوک و پنهان
داخلی قاریشیقلیقلار وار... بیر گون ینه دوستلاریم بولواردا
منی گوروب ئوز یانلارینا دعوت ایله دیلر:

— هه، موللاعمو، بلکه سنده بیر تازا خبردن-زاددان
اولا؟..

من دیدیم که غزتهلرده یازیلاندان سوایی بیر شئی
بیلیمیرم.

امیدبکوف ایسته دی بیر سوز دیستین، اما او طرفه
بو طرفه باخوب دایاندی. اوچ-دورت اشقول اوشاغی
اویناشا-اویناشا کچیردیلر. امیدبکوف ینه اطرافا باخاندان
سونرا مندن سوروشدی:

— پس موللاعمو، سن بو غزته لری که، اوخو یورسان،
پس او یازیلاردان هیچ بیر اشاره چیخارتمیرسان؟
دیدیم:

— بیلیمیرم نهیی دییرسن؟
امید بگوف ینه جیبیندن بیر ازیک غزته چیخارتدی،
همان «رابوچی» غزته ایدی و باشلادی بیر یریندن
اوخوماغا: «آخر نفت مدیری سهره بروفسکی گیدیر آمریکایا،
اورادان تازا اختراع اولونمیش. بوروغ ماشینلاری آلوب
گتیر سین».

من دیدیم که، بورادان من بیر اشاره آنلامیرام. امید
بگوف بیر آز گوله-گوله منی بویله باشا سالدی:
— موللاعمو، سهره بروفسکی آمریکایا بوروغدان ئوتوری
گیتیمیر، گیدیر باکو نفت معدنلرینی ساتسین امریکا
میلیونچیسی روقفه لله ره.
قالان اوچ نفر مصاحبده بونی تصدیق ایلهدیلر و
مندند سوروشدولار:
— عقلین نه کسیر؟..

دیدیم:
— عقلیم بیر شئی کسمیر.

* *

بختلریندن شکایتچی دورت نفر مصاحبلریمله آخرینچی
گوروشمگیمیز یادیمدان چیخمیر.

بیر گون گزه-گزه منده، آرتیست رفیقیم بالاقاداشدا
بولوارا چیخدیق. بیز اورتا خیاباندا گوروشوب، بیر باش
گزدیک و ایسته دیک اگله شک. بورادا اوزاقدان گوردیک
که، پالیتیقاشناس حریفلر همان دالدا یرده ینه اگلشوب

صحبته در لر. بالا قداش قاه- قاه ايله گوله- گوله منى ينه
 اونلارا طرف چكمله باشلادی و من هوس ايله تابع اولديم
 و گيتديك، همیشه کی کیمی خوش- بش، اگلشديك. بو
 گونکی تازا خبرده بو ایدیکه، اولا، لورد کهرزون چیچه-
 رینه ينه تازا بیر اولتیماتوم ویروب و ایکینجی خبرده
 بو ایدی که، انگلیز حربی گمیلری باتومین قاباغیندا
 یوزمکدهدیر و گمان آپارماق اولار که، باتومی بو گون-
 صباح توپا دوتالار و اهالی ده قاچیر عثمانلی توپراغینا.
 بیر قدرده بو نوع دانیشیق لاردان سونرا من دورديم
 آیاغا، بالا قداش دا منه باخدی و هر ایکی میز قالانلارا خدا-
 حافظ ايله دیک و بورادا حاجی حسد آغا منیم الیمی سیخاندا
 بویله دیدی:

— ایح، الله کریمدیر، بلکه ده قایتاردیلار.

بو بیر نیچه سوز که، من اونی بیچاره حاجی حسدن
 ایشیتدیم،— منیم ایچون بیر یادیگار قالدی و بیز ايله
 اونلارین مابینینده بیر تاریخ اولدی. و دورت نفر
 مصاحبلریمیزدن آیریلوب بولوارین اورتا خیابانینا چونندن
 سونرا آرتیست رفیقیم بالا قداش نیچه که، همیشه صحنه ده
 اوخویوب اویناماغا عادت ایدوبدیر، ئوز- اوزینه چیتمیغی
 دوتدی و بیر نیچه یاد آدامین گوزینین قاباغیندا اوخویا-
 اوخویا و چیتمیق چالا- چالا دوشدی اویناماغا و اوینایا-
 اوینایا بویله اوخویوردی:

« بلکه ده قایتاردیلار،

بلکه ده قایتاردیلار».

هر ایکی میز گوله- گوله بولواردان چیخدیق و «پاراپیت»
 باغیندا آیریلدیق.

بالاقاداش دالداڤان منى چاغيردى، من بونا چونوب
باخاندا ظالم اوغلى بورادادا بير دفعه ديدى:
«بلكه ده قايتارديلار».

من گوله-گوله گيتديم منز يليمه.

* *

آخر سوز

داخى منيم اميديم كسيلير و منيم كيميلرده چوخلارى
دخى مأيوس اولوب، هره ياواش-ياواش ئوزينه ايش
آخارماغا باشلاير:

يوخسا بير وقت واردى كه، من ده و منيم دورت نفر
همصحبترلریم ده هر گون و هر ساعت منتظر ايديك و
قولاغيميز سسده ايدى كه، باخ بوگون-صبح ايش بير
طور اولاجاق كه، منيم عياليهمين دا دورت مين ديسيياتين
سولى توپراغيني ئوزينه قايتاراجاقلار و منيم بو دورت
نفر بولوار مصاحبلريمين ده مليونلارا دگن املاكىنى و
نفت معدنلرينى ئوزلرينه قايتاراجاقلار.

گوزله ديك، گوزله ديك-آخر بير شئى اولمادى.
هر گون گوروشوب دانىشارديق، غزته لرى قورتدالار-
ديق كه، بلكه بير اشاره تاپاق، آروپادان و توركيه دن
گلنلردن خبر دوتاردیق كه، بلكه بير طرفدن گلر و
ايشلرى بير قاعده يه قويا لار. يوخسا، والله، انصاف و
مروتدن كناردير كه، آغابگين يا جهانگير خانين اون مين
ديسيياتينيندن ئوزينه بارى مين ديسيياتين ده ويرميه لر،
ياموسا نقي يوفين ايكي يوز اوتوز يدى اعلا تيكيليسينى
اليندن آلاسان و اونين وارثينه بارى بش اون ايو قايتاروب

ویرمیه-سن که، زحمته عادت کرده اولمامیش او بی چاره
 زحمت چکهگه مجبور اولماسین و جماعت ایچینده خجالت
 چکه-سین. و مختصر، همین مصاحبلریمله تیز-تیز گورو-
 شوب دانیشاردیق، دردلشردیک، بیر-بیریمیزه اورهك
 دیرهك ویرمردیک و همیشه آیریلاندا امدوارلیقلا
 آیریلاردیق که، انشاءالله، مرادیمیزا چاتاریق و انشاءالله،
 شاید، ایش اوپله گتیردی که، بلکهده ملك-معاشیمیزی
 قایتاردیلار ئوزوموزه.

«بلکهده قایتاردیلار».

بو ایدی گئجه-گوندوز بیزیم دیلیمیزده ازبر اولان
 سوزلر.

* *

ایمدی-ده که، شورا حکومتی ئوز یرینده دوروب و
 ایمدی دخی من و منیم سابقده دولتمند دورت نفر
 مصاحبلریم دخی هر یاندا انیمیزی کسدیک و ایمدی
 دخی دورت مین دیسیاتین سولی توپراغین قدیم صاحبترین
 قایتاریلماغینی، یوز اون یدی تیکیلی-نین ئوز صاحبینه
 قایتاریلماغینی و اون دورت پاراخودین و نفت معدنلرینین
 کوهنه صاحبترین قاییتماغینی واحد کیمی شاعرلر نظمه
 چکوبلر، موسیقی بسته کارلاریدا همان شعرلری نوتایا
 دوزوب موسیقییه سالوبلار و هر ضیافت مجلسینده هر
 بیر تویدا و قوناقلیقدا سازنده و نوازندهلر چالیرلار
 و خوانندهلرده اوخویورلار:

«بلکهده قایتاردیلار،

بلکهده قایتاردیلار».

جوانلاردا چیتمیق چیرتیرلار.

يان توتەگى

جوان وقتلر يىمىدە من ايرواندا ناچالنيك ديوانخانىسىدا قوللوق ايدىردىم. قوللوقومون آدى ديلمانچليق ايدى؛ يعنى شكايته گلن كندليلرين سوزىنى ناچالنيكه روسجا ترجمه ايدىم، ناچالنيكىن ده سوزىنى تور كچه يتيىمىز دىم كندليلره. شكايتهچى اولمايان وقتىدە ناچالنيك طرفىندىن پريستولارا ويوزباشيلار حاكملر وغير كاغدلار يازاردىم و كاغدلارنى ئوز اليمىلە يازاندان سونرا وىرەمىز دىم ناچالنيك قولچىكردى، گوندىرەردىك ئوز يىرىنى.

بىر گون ديوانخانىدە اوتتوروب يازىردىم. يولداشلار يىمىن چوڭى روسلار ايدى؛ آنچاق بىر-ايكى نفر مسلمان مىرزا-لارنى ھەر ئوز ايشىنىدە مشغول ايدى. گون اورتا وقتى ايدى. بورادا بىردىن منىم باشىما بىر ايش گىلدى؛ اوتتوردىم يىردە آقوشقادان گوردىم، ديوانخانىدە حياطينا چوڭلى كند جماعتى گىلمىدە. بو طبعىدىر: ياراشار، قىضا ناچالنيكى ديوانخانىسىدا ھىمىشە كندلى اولسون، امامنى تعجبلىدىرەن ايكى شىي اولدى: بىرى بو ايدى، جماعت حدىدنى آرتىق گىلدى و ايكنجى دە بو ايدى، كندليلرين بىر چوڭىنىن اليندە بىر شىي گوردىم: اوزاقدان چوبوق ساپىنا اوخشايدىم، اما آقوشقايا ياووق گىلدىم و دقتايله باخوب گوردىم، كندليلرين اليندەكى يان توتەگى دىر.

تعجب! مگر بونلار هاموسی چوباندرلار؟ و اگر چوباندرلار، توته کلرینی نیه اللرینده گتیروبلر و نه مناسبت ایله بورایا بوگون جمع اولوبلار و کیم بونلاری چاغیروب؟...

من، نیجه که، ناچالنیك دیلمانچی، بورج بیلدیم چیغام حیاطا و بو احوالاتدان خبردار اولام. حیاطا چیخان کیمی جماعت توکولدی اوستیمه و باشلادی شکایتی:

— آی آغا، بیزه نچرنیک آغانین رحمی گل سین، بیز کرمه چاتاق جماعتیندنیک. هیه بوتوته کلری ایسته یر سینیز، باخ، بش-اون دانه ییغوب گتیر میشیك، واللہ، باللہ تاپیلیمیر، چوبانلارین چوخی داغدادر، هره ئوز توته گینی گوتوروب آپاروب. ساروانلار کندینه ده آدام گوندمر میشیك. دییرلر اورادا اوستاسی وار، اولسا قایتدیروب گتیره جکلر. یوخسا ایروانی ووردوق بیر-بیرینه، آنجاق بش-اوچ دانه تاپدیق. من بیرشئی باشا دوشمه دیم؛ چونکه نه قدر فکر ایله یر-دیم، یادیم دوشمیردی که، ناچالنیك دیوانخانه سی کرمه چاتاق جماعتیندن یان توته گی ایسته میش اولسون. و نیه ایسته سین؟ من بو فکریمی جماعته دیدیکده، قابقدا دوران کندیلر بویله بیان ایتدیلر که، گویا ناچالنیك دیوانخانه سیندان حکم گوندمر یلوب کرمه چاتاق یوزباشی سینا که، بوگون، یعنی ایون آیینین ایکسینده ایرواندا کی قازاق قوشونیندان ئوتری اللی دورت دانه یان توته گی جماعتدن ییغوب گوندمر سین.

من داخی دا تعجب ایله دیم و سوروشدیم که، پس هانی ناچالنیك حکمی و یوزباشی ئوزی هارادادیر؟ بو حینده بیر قازاق بویوگی، یانیندا بیر نیچه قازاق، اولنلارین دالینجا کرمه چاتاق یوزباشی سی عبدالکریم

الینده شاللاخ، اونین دالینجا یاساؤولی حیدر علی وبونلارین دۈ
 یانلارینجا بیرنیچه نفر کرمه چاتاق آغ ساققالی هجوم
 چکدیلر دیوانخانهیه و قازاق بویوگی غیضلی، اوجاسس ایله
 ناچالنیکی سوروشدی و جواب آلمایوب، سوخولدی
 ناچالنیکی کابینه سینه، یانیندا کیلاردا بونین دالینجا.
 بورادا منی تعجب لندیرن بو اولدی که، ایمدی گلن
 قازاقلارین بیرینین الینده دورت دانه فلهیتا، یعنی یان
 توته گی واردی. بونلار داخی چوبانلار چالیدیغی ساده
 یان توته گی دگلدرلر؛ چونکه فلهیتا دیدیکده دوگمه لی،
 اوزون وشوه کیمی قارا توته کلردر که، عسکری موسیقی
 دسته سینده بونین ئوز یری وار.
 چوخ غریبه کندلیلر بیر یاندان، بو قازاقلاردا
 بیر یاندان، بونلار هاموسی بوگون بیزه یان توته گی
 داشییرلار.

من معطل قالمیشدیم و هیچ مجال ایله مه دیم که، هوشیمی
 باشیما ییغام بورادا ناچالنیکی چوخ اوجا و چوق آجیقلی
 سسینی ایشیتدیم:

—میرزا عباس!— منی چاغیریردی.

جلد ئوزیمی یتیردیم ناچالنیکی اوتاغینا و گوردیم
 که، قازاق بویوگی اگلشوب ناچالنیکی یانیندا و قالان
 آداملاردا کناردا صف چکوب دوروبلار. ناچالنیکی او یله بیر
 حالته منیم اوزیمه باخیردی که، دییوردیم بوساعت دوروب
 منی ییه جک. حرصیندن کیشی نین گوزلری قیزارمیشدی.
 و منه بیر قدر دیک-دیک باخاندان سونرا الینی اوستولین
 اوستینه طرف اوزاتدی و سوروشدی.
 —بونه دی؟

من کئفلی آدام کیمی قاباقجا اوستولین اوستینده بیر شئی
 گورمه دیم. اما اوستولین اوستینده کیلر همان دورت دانه

خله يتا ایدی، یعنی یان توته کلری ایدی که، بایاق قاز اقلارین
الینده گور میشدیم.

ناچالنيك بيرده دیدی:

— بونه دی؟

من جواب ویردیم که بونلار فله يتادر، یعنی یان توته-
گی در. ناچالنيك بویله گلای گذار باشلادی:

— پس سن که کئفلنمگه عادت کرده ایمیش سن، نه جرئت
ایلیوب منیم اداره مه قوللوغا گیردین.

من جواب ویردیم:

— جناب ناچالنيك، بیزیم شریعتیمیزده کئفلنمک منع در
و سیز جنابین حضوریندا من اوغلطی ایله مهرم و ایلیه ده
بیلمه رم.

اوله که، بوسوز منیم آغزیمدا ان چیخدی ناچالنيك یریندن
حیک آتیلدی، اوستولین اوستیندن بیر یازیلیمیش کاغذ
گوتوردی و منه طرف بیر قدر اگیلوب آز قادی کاغذی
سوخا منیم آغزیم و چیغیردی:

— اوخو!

ایمدی منیم یادیمدا دگل که، من او کاغذی نیجه
اوخودیم؛ چونکه گوزلریمی توز بورومیشدی؛ اما کاغذین
مضمونی بویله ایدی:

«حکم. کرمه چاتاق یوزباشی سینا. ایروان قضا ناچالنيکی
طرفیندن. حکم ایدیرم البته والی البته، ایون اینین ایکی-
سینده ایروان شهرینه جعفر آباد محله سینده اولان قازاق
قوشونینین بویوک افسری پولفوننيك آفاناسیوفین حضور
شریفلرینه اللی دورت دانه یان توته گی (فله يتا) جماعتدن
پیغوب گوندره سن؛ چونکه همین قوشه نلار همان تاریخده،
همان یان توته کلرینه مینوب کذاکیر کندینه یایلاعا

گیده جکله و مبادا - مبادا بوايشی تخایره سالاسان که، مسئلایت
آلتینا دوشرسن. والسلام!

ایروان ناچالنیکی پتروف».

دیما، همین حکم یازیلوب بیزیم دیوانخانه دان؛ حکمه
قول چکوب همین بیزیم ناچالنیکیمیز پتروف و حکمی ده توز
دست خطی ایله یازان کیم در؟ من بدبخت، من یازیق، من
باشی بلالی میرزا عباس فرضعلی یوف، یعنی ایروان
ناچالنیکی بین دیلمانچی.

* *

هه، یاواش - یاواش هوشیم باشیما جمع اولور وایمدی
یوخوایله حقیقتی سئچیرم. ایمدی بیلیرم که، گناه کیمده در،
کیمده دگل و آنجاق ایمدی قانیرام که، مطلب نه اوسته در
وایمدی گورورم که، بو فسادی توره دن کیم ایمیش. والله،
بالله، اگر ناچالنیکی یارینه من اولایدیم، یاپیشاردیم بولعنته
گله میش دیلمانچ میرزا عباسین بوغازیندان (یعنی توزیمی
دییرم ها) و اوقدر سیخاردیم که، بوغولاردی و بوغولوب
تولندن سونرا عقلی باشیما گلردی.

* *

احوالات بویله ایمیش: هر کس ایسته ییر همین قیل -
قالین اصلیندن خبردار اولسون، آشاغیدا یازیلان بیر نیجه
سطری زحمت چکوب اوخوسون.

ایکی آی بوندان قابق ناچالنیکی دن اذن آلوب گئتمیشدیم
کندیمیزه آنامین زیارتینه. اورادا من بیر هفته قالدیم،
اما نیجه قالدیم؟ عمو اوغلو پیرویردینین برکتیندن او یله
یادیم گلیر که، کندیمیز بهشتین بیر گوشه سی ایدی:

پيرويردى بىرمهارت ايله يانتوته گى چاليردى كه، اونين چالماغينا قولاق آساندا منيم يمك - ايچمك يادىما دوشميردى. عمو اوغلو مین پيشهسى قويون ساخلاماق ايدى وقويونلارى كورد چوبانلارينا تاپشيرميشدى. بونينلا بويله، ئوزى ده هميشه قوينلار يانين يانيندا اولاردى وغير چوبانلار كيمى بودا يان توته گىنى چالماغى عادت ايله ميشدى. اما پيرويردينين چالماغى ئوز كه بىر چالماق ايدى وچوخ اتفاق دوشردى كه، قونشو كندلردن بونين يان توته گى چالماغينا قولاق آسماغا گلرديلر و منيم ئوز يمين بوچالغى يا او قدر هوسيم واردى كه، داخى دويلا بيلميرديم. آخردا من ئوزيم ده بىر بويله مشقه دوشديم كه، ئوزيمه بىريان توته گى اله گتوروب باشلايم ياواش - ياواش چالماغا كه، بلكه، پناه اللهه، منده بىر اويله خوشبختليك يوز ويردى كه، من ده پيرويردى كيمى چالان اولديم. عمو اوغلو م بو خيالىمى بيلن كيمى ئوز يان توته گىنى باغيشلادى منه و منيم بىر هفته ماذونيتيم قورتاراندا سونرا توته گى سليقه ايله باسدیم پامبوغين آراسينا، قويديم بىر بالاجا قوتى ياكه، يولدا آراباداسينماسين و گلدیم ايروانا. بورادا منزلده قوتودان توته گى چىخارتديم و اوست - باشيمين توزينى سيلمه ميش ويولدان راحت اولماميش باشلاديم توته گى چالماغا. اما، حيف و حيف! نه قدر پوفله يرم، توتهك هيچ بىر سس وىر مير. دوداغيمى گاه بويله توتورام، گاه ياووخدان چاليرام، گاه بىر آز اوزاقدان اوفورورم - توتهك آنجاق كوروك كيمى فيسيلدايىر، آنجاق بىر سس چىخارتمير. داخى يورولوب بىر قدر مايوس اولديم. توته گى قويديم اوستولين قوتوسينا، چىخديم گئتديم ديوانخانه يه. قوللوغيمى قورتاروب گلدیم ايوه و چوركدن قاباق ينه گوتوردیم توته گى و ينه ايسته ديم چالام - خير، چالينمير.

دیدیږ: بلکه توتەك يولدا خراب اولوب؛ دقت ايله او طرفه
 بو طرفه باخدیږ، خیر، سلامتدر، اما چالینمیر. الله اکبر،
 ینه یورولدیږ و قویدیږ کنار. چورەك یدیږ و چیخدیږ
 گیتدیږ گزمگه. و قایدوب گلندن سونرا ینه ایسته دیږ
 امتحان ایلیم، خیر، چالینمیر. باری پروردگار، بونه بدبختلیك!
 نیه سن منی او یله بیر نعمتدن محروم قیلیرسان که، او
 نعمتی سن هر بیر چوبانا کرامت ایلهمیسن؟ من نه گناهین
 صاحبی یام؟

وبویله- بویله اللهی چاغیرماق ینه بیر فایدا باغیشلا-
 مادی؛ چونکه بوخیر دعادان سونرا نه قدر اللشدیږ، توتە گیم
 چالینمادی. یادا سالیرام پیرویردینین چالماغینی: بویله
 دوتوردی، ساغ الینی بویله قویوردی، سول الی ايله بویله
 یاپیشیردی، بارماقلاری بورادا اولوردی، دوداقلارینی بویله
 یوموردی، او که، بونلاری بویله ایلیردی، من ده بویله
 ایلیرم، پس نیه بوشوغریب توتەك اونین الینده چالینسین،
 منیم الیمده چالینماسین؟

* *
 *

بیرگون سحر یریمدن حوردیږ، گشیندیږ، تیزبیر
 استکان چای ایچدیږ که، گیدم دیوانخانه یه قوللوغیم او احتیاط
 ایچون توتە گی گوتوردیږ دایادیږ دوداغیم. آها!... قوربان
 اولدیغیم توتەك چالیندی، یعنی بوندان بیرسس چیخدی،
 همان سس ایدی که، پیرویردینین کندیمیزده چالماغینی یادا
 سالیردی. آخ، هاراداسان، عمو اوغلی، سنی بیر قوجاقلیادیږ
 و باسایدیږ باغریما، دویونجا ثوپه یدیږ!

ساعته باخدیږ: قوللوغیمین وقتیندن یاریم ساعت کچیردی.
 توتە گی بیرنیچه دفعه ثوپدیږ، سلیقه ايله قویدیږ قوتی یا

و قاجدیم. په- په نه گوزهل دنیااگونین ایستی سی، کوچه نین
توزی، آداملارین یاخشی، یاپیس حر کتی، داغ، داش، اوتلار
و آغاجلار گویا بونلارین هاموسی بوگون دیل بیر اولوبلار
که، منه مبارک بادلیق ویرسینلر که، بوگون منیم توته گیم
سس چیخار دوب.

دیوانخانه یه یتیشدیم، یولداشلاریمین جمعیسینه سلام
ویردیم و بیر-ایکی سینین قولاغینا پیچیلدادیم که، بوگون منیم
توته گیم چالینوبلر. اوتوردیم کلغذ-کوغذی چیخارتدیم.
باشلادیم یازماغا. اما هر نه که یازیرام، هیچ بیلیمیرم نه یازیرام.
هر کس ایله دانیشیرام، بیلیمیرم نه دانیشیرام؛ چونکه فکریم
توته گین یانیندادیر. ساعتی چیخارتدیم قویدیم اوستولین
اوسته که، گوریم ساعتین شمارهلری نه وقت گلوب اوچین
اوستینده دوراقلار که، بورکیمی گوتوریم قاچیم ایوه.
بو آرادا ناچالنیك منی چاغیردی و بویله دیدی:

— گوتور بوساعت بیر حکم یاز کر مه چاتاق یوز باشی
سینا که، ایون آیینین ایکیسینده البته والی البته، جعفر آباد
محلہ سینده اولان قازاق قوشونینین بویوک افسری پولقوونیک
آفاناسیوفین حضور شریفلرینه اللی دورت دانه آرابا
جماعتدن ییغوب گوندمر سین؛ چونکه قوشونلار همان
تاریخده همان آرابالارا مینوب کناکیر کندینه یایلاغا
گیده جکلر و بو ایشی مبادا تاخیره سالاسان که، مسئولیت
آلتینا دوشرسن، والسلام».

من ناچالنیکه «باش اوسته» دییوب، گیتدیم حکمی یازدیم
و گتیردیم ناچالنیکین قاباغینا قویدیم. بودا بیر-ایکی سطر
باشدان و بیر ایکی سوز آخیردان اوخودی و قلمی گوتوروب
قول چکدی قایتاردی منه. اما بیرجه بونی دیدی که، «تیز،
تیز، بوساعت گوندمر». حکمی همان دقیقه دفتره سالدیلا،

قویدیلار پاکه‌ته و گوند مردیلر. اما آرابا نه‌در، زاد نه‌دیر؟ اوگون منیم بئینیمه بویله-بویله سوزلر چوخ چتین گیره بیلردی؛ چونکه اوگون منیم فکر-ذکریم معض یان توته‌گی‌نین یانندا ایدی و اوگون مندن ثوتری یان توته‌گیندن سوایی هیچ‌بیر شئی یوخدی و اولادابیل‌مزدی. و گور اوگونی منده اولان یان توته‌گیندن عشقی نه‌قدر غلیظ ایمیش‌که، ناچال‌نیکین حکمنده آرابا عوضینه یان‌توته‌گی یازمیشام.

حکمه گیدوب کرمه چاتاق یوزباشی‌سینا چاناندان سونرا اودا حکمی ویروب میرزاسینه اوخودوب و جماعته خبر ویروب‌لر‌که. ناچال‌نیک جماعتدن الی‌دورت‌دانه فله‌یتا. یعنی یان‌توته‌گی ایسته‌ییر. هامو معطل قالوب، آیا، بوقدر یان توته‌گینی هارادان ییغماق ممکن‌در و آیا، گور‌مسن، قوشونا بوقدر یان‌توته‌گی نه‌لازم‌در؛ چونکه آخر یان‌توته‌گینی مینمک اولماز، بوآت‌دگل ایششک‌دگل. و آخردا یوز باشی و کند میرزاسی‌که جماعت ایچینده هامودان چوخ بیلن‌ایمیش‌لر. جماعتی باشا سالی‌ر‌لار‌که، یقین قوشونلارین موسیقی دسته‌سینین چالغیلارینین خرچینی حکومت ایسته‌ییر کند جماعتنین عهد‌سینه قویسون.

بیر‌قدردنه دانیشیق‌دان و مصلحتدن سونرا بویله قرار قویور‌لار‌که. جماعت ایچیندن اوچ نفر آغ‌ساققال سئچوب گوند‌مر‌سین‌لر شهره‌که، بازاری گزوب نه‌قدر تاپ‌سالار یان‌توته‌گی آل‌سین‌لار، و چوبان‌لار‌دان‌دا هر نه باجار‌سالار ییغوب آپار‌سین‌لار. و بوندان علاوه غوبر‌ناتادا بیر عریضه یاز‌دیر‌سین‌لار‌که، بوندان سونرا قوشونلارین موسیقی دسته‌سینین خرچینی جماعتین اوستینه یخماسین‌لار؛ چونکه کرمه چاتاق جماعتی چوخ کاس‌دیر.

* *

ایرواندا جعفر آباد محله سینده اوتوران قازاخ قوشونلاری
ایونین ایکسینده کناکیر داغینا یایلاغا گیده سی ایدیلر
و ایروان ناچالنیکندن همان گون اللی دورت آرابا ایسته-
مشدیلر و ناچالنیکن قازاخ بویو گینه جواب گلمیشدی که،
لازمی قرارداد اولنوب و وقت معینده اللی دورت آرابا
حاضر اولاجاق.

همان ایونین ایکسینده آرابالار گوزله نن وقت قازاخ
بویوگی پولقوونیک آفاناسیوفا عرض ایدیلر که، کرمه
چاتاق یوزباشی سی دورت دانه فلهیتا گتیروب. پولقوونیک
بو ایشه تعجب ایدیلر و فلهیتالاری قبول ایتمه یوب آرابالاری
سوروشور. یوزباشینین دا که، آرابادان خبری یوخ، اودا
ناچالنیکن حکمینن نشان ویریر. حکمده آرابا یازیلما-
یوب، یان توته گی یازیلوب.

پولقوونیک بیر نیچه دفعه آیاقلارینی یره دوگندن سونرا
ویوزباشی نین آتاسینی بیر نیچه دفعه سوگندن سونرا
یوزباشینی دا اونین یاسا وولنی دا وگتیردیکلری یان توته-
کلرینی ده گوتوروب بیر نیچه قازاق عسکرلری ده اونلارین
دالینجا گیدیلر ناچالنیکن دیوانخانه سینده که، گورسونلر بونه
عمل در.

* *

خلاصه.

اما ناچالنیکن و منیم باشیما بومعرا که نی آچاق یان
توته گیندن ده آخر دا او یله بیر مطلب حاصل اولمادی: آخر دا
بویله معلوم اولدی که، یان توته گی چالماقدا عمو او غلوم
کیمی مهارت گوسترمک و قولاق آسانلاری واله ایتمک
منه خدای تعالی دان قسمت دگل ایمیش.

بیر قدرده کچندن سونرا موسیقی یه اولان هوسیم
اوقر آزالدی که، باشی بلالی توته گی بالمره گوزدن سالدیم.

فیلیه تونلار

تفلیس، ۷ آپریل

سیزی دییوب گلمیشم، ای مسلمان قارداشلاریم! او کسلری دییوب گلمیشم که، منیم صحبتیمی خوشلامیوب، بعض بهانه‌لر ایله مندن قاچوب گیدیرلر، مثلاً، فالاً باخدیرماغا، ایت بوغوشدیرماغا. درویش نقلینه قولاق آسماغا، حمامدا یاتماغا و غیر بونوع واجب عمل‌لره. چونکه حکمالر بویوروبلار: «سوزونی او کسلره دی که، سنه قولاق ویرمیرلر».

ای منیم مسلمان قارداشلاریم! زمانی که، مندن بیر گولمه‌لی سوز ایشیدوب، آغزینیزی گویه آچوب و گوزلرینیزی یوموب، او قدر «خا-خا!..» ایدوب گولدینیز که، آر قالدی باغیرساقلارینیز یرتیلسون و دستمال عوضینه اټکلرینیز ایله اوز-گوزونیزی سیلوب، «لعنت شیطان!» دیدینیز، او وقت ایله گمان ایتمیون که، ملانصرالدینه گولورسینیز.

ای منیم مسلمان قارداشلاریم! اگر بیلیمک ایسته‌سه‌نیز که، کیمین اوستینه گولورسینیز، او وقت قویونیز قاباغینیزا آیینه‌نی و دقت ایله باخینیز جمالینیزا.

سوزومی تمام ایتلوم، آنجاق بیرجه عنرم وار: منی گرک باغیشلیاسینیز، ای منیم تورک قارداشلاریم که، من سیز ایله تورکین آچیق آنا دیلی ایله دانیشیرام. من

أونى بىلىرم كە، تورك دىلى دانىشماق عىبدىر و شىخىپىن
علمىنىن آزلىغىنا دلالت ايدىر. اما ھردن بىر كىچمىش
گونلرى ياد ايتمك لازمدىر: سالىنىز يادىنىز اوگونلرى
كە، آنانىز سىزى بشىكدە ىرقاليا-ىرقاليا سىزە تورك
دىلىندە لاي-لاي دىيىردى و سىز قولاق آغرىسى سىببىنە
ساكت اولموردىنىز. آخرى بىچارە آنانىز سىزە دىيوردى:
«بالا، آغلاما، خورتدان گلر، آپارا!» و سىز دىخى جانىنىزىن
قورخوسىندان سىنىزى كسوب آغلاماقدان ساكت اولور-
دونوز.

ھردن بىر آنا دىلىنى دانىشماق ايله كچمىشده كى گوزەل
گونلرى ياد ايتمگىن نە عىبى وار؟

«ملانصرالدىن»، ۷ آورىل، ۱۹۰۶، نومرە ۱.

نیه منی دویورسینیز؟

آ ملالار، نیه منی دویورسینیز؟ اولمیا مندن قورخور-
سینیز؟ اولمیا قورخورسینیز که، اگیلوب جماعتین قولاقینا
بیر نیچه سوز پیچیلدايام، بیر نیچه مطلبلردن آگاه ایدهم؟
اولمیا قورخورسینیز که، مجموعه مین ورقلرینی نوکرلر
سموار آلیشیقی ایده- ایده و شکیللرینی اوشاقلار اوینادا-
اوینادا آخردا جماعت گوزینی آچوب بعضی ایشلردن
خبردار اولای؟

اولمیا سیز باشا دوشیرسینیز که، بیر مملکتده ایکی
پادشاه و بیر عصرده ایکی ملا اولای بیلمز: یا ملاخسرالدین،
یا ملانصرالدین.

هیچ عیبی یوخلور، دویورسینیز دویینیز. اما بونی دا
بیلینیز، ای ملالار که، گونلر دولانار، سولار آخار، زمانه
ته زله نر و آخیردا یتیم-یسیر و کئچل-کوچل قارداشلاریم
دوستی ایله دشمنی نی تانییوب همان یوغون دگنکلری
سیزین الینیزدن آلا و باشلار... دخی دالیسینی دیمیرم.
و بودا او وقت اولای بیلر که، کئچل-کوچل، تومانچاق
و بانبیلی، بیت و سیرکه لی قارداشلاریم سیز ایله منیم
تفاوتیمی باشا دوشه لر. هرچند که، سیزده ملاسیر و منده
ملایم، لاکن بیزیم آرامیزدا بیر بالاجا فرق وار.

باش آغریسی دا اولور، اما بو باره ده بیر نیچه سوز
دیملی لازم گورورم.

بیزیم تفاوتیمیز بیر نیچه قسم دیر:

اولا، من ملا اوللا-اولا مسلمان قارداشلاریما وعظ ایدن وقت دییورم: بیر الله ستایش ایدین، بیرده پیغمبره و اماملارا اطاعت ایدین. اما سیز دیورسینیز: اللهدا ستایش ایدین، پیغمبرده، اماملارادا، ملالارادا، درویشلرده، ایلان اوینادانلارادا. فالاباخان، طاس قوران، دعا یازان، جادوکن، همزاد، احنه، کلپله، دمنه، شیطان، دیو، مریخ، سریخ، تریخ، اماخ، ساشان، کوفله قوردی، مغمغ موزالان-بونلارین جمله سینه ستایش ایدین!

ایکینجی: منده ملایم، سیزده ملا، اما من مسلمان قارداشلارا دییورم: ای مسلمانلار، گورینیزی آچین، منه باخینیز. اما سیز ملالار دیورسینیز: ای مسلمانلار، گورینیزی یومینیز، منه باخینیز.

اوچونجی، من بیر مسلمان اوشاغی کوچه ده گورنده دییورم: بالا. بورننین فیرتلیغینی سیل، و همان اوشاق آرخالیغنین سول قولیله باشلیور بورننین سیلمگه. اما سیز ملالار همان اوشاغی گورنده دیورسینیز: گده، قریشمل، قاچ اتانا دی که، وعده ایلهدیگینی بو گون گوندرمه، بیر ایله بد دعا اوخورام که، یریدیگی یرده داشا دونه.

دور دینجی، منده ملایم، سیزده ملا سیز. اما بیر بالاجا تفاوتیمیزدا بودور که، من هیچ اولماسا بیر پارچا قالین کاغذ اوسته بیر نیچه ناغیل-نوغول یازوب ایلان قورباغا شکلی چکورم و پایلسورام مسلمانلاراکه، اوغول-اوشاق شکلره باخوب گولسونلر و نوکرلر کاغذینی آلیشیق ایدوب آسانلیقلا اوجاغی یاندرسونلار. اما سیز ملالار دیورسینیز: اوشاقلاریندا جانی جهنمه، نوکرلرینده.

سيز ملالار دىپورسينيز:

ملت نيجه تاراج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟
دشمنلره محتاج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟
قوى من توخ اولوم اوزگه لر ايله نهدى كرم؟
دنيا و جهان آج اولور- اولسون نه ايشيم وار؟

سس سالما، ياتانلار آييلار، قوى هله ياتسون!
ياتميشلاري راضى دگيلم كيمسه اوياتسون.
تك- تك آييلان وارسهدا حق داديما چاتسون!
من سالم اولوم، جمله جهان باتسهدا باتسون!
ملت نيجه تاراج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟
دشمنلره محتاج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟

سالما ياديما صحبت تاريخ جهانى!
ايام سلفدن ديمه سوز بيرده، فلانى!
حال ايسه گوتور مئيل ايليوم دولمانى، نانى!
مستقبلى گوزمك نه گرک، عمردى فانى.
ملت نيجه تاراج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟
دشمنلره محتاج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟

اولاد وطن قوى هله آواره دولانسون،
چيركاب سفالتله الى- باشى بولانسون،
دول عورت ايسه سائله اولسون، اودا يانسون،
آنحاق منيم آواز شائيم اوجالانسون.
ملت نيجه تاراج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟
دشمنلره محتاج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟

هر ملت ايدير صفحه دنيادا ترقى،
ايلر هره بير منزل-ماواده ترقى.
يورغان-دوشه گيمده دوشه گر ياده ترقى.
بيزده ايديريك عالم رؤياده ترقى.
ملت نيجه تاراج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟
دشمنلره محتاج اولور- اولسون، نه ايشيم وار؟
[«ملانصرالدين»؛ ۲۸ آوريل، ۱۹۰۶. نومه ۴،

باکولیلره

آی باکولیلر! آله خاطرینه مندن ال چکینیز! من خطا
ایله مدیم که، گلدیم بیرپاره مضحکه‌لی نقل‌لرایله سیزی
گولدورهم که، کونلینیز آچیلسون و خورگینیز یاخشی
حله گیتسون. یوخسا من گلمدیم که، اونى-بونی اوزیمدن
اینجیده‌م.

ایشین ابتداسیندا فالی بد ووران او ایوی خراب
دمده‌مه کی اولدی: گوتوروب او قدر یالان-پالان یاردی که،
جمیع باکو اهلی مندن روگردان اولدیلار.

دمده‌مه کی آرادان چیخان کیمى باکونین روسقو-تاتارسقى
اشقولاسینین پاسلئدنی قیلا سینین اوچئنیقلىرى * گلدیلر
میدانه و اوز معلملریندن او قدر افترا دوزلندیلر که، من
ایندی ده خجالت چکیرم.

بوینوما آلیرام که، بویوک سهو ایتیمیشم و بونی ده عرض
ایدیرم که، منیم بو سهویمه محض شاگردلرین مکتوبینین
خطینین و املا انشاسینین گوزه‌لیگی باعث اولدی. والا
بیردن-بیره احوالاتی تحقیق ایتمه‌میش مکتوبی درج
ایتمزایدیم.

* مون صنفین شاگردلى.

حقیقت، چوخ وقت انسان بیر شئین ظاهرینه چوخ تیز آلدانیر. بندهده همچنین، دخی نه بیلیدیم که، همین گوزل مکتوبین باطنی کذب و بهتان ایله دولی در. سوزین واضحی، همان منه گلای یازان شاگردلردن من ئوزوم چوخ آرتیق درجهده دلگیرم. اولاً، کوچوکهارا، بویوکدن شکایت ایتمگی هارا؟ سیز نه بورجدر که، اوشتیلر چتیره چاسایه کیمی اسپات ایله میرلر*؟ اونلار اوخومیش آدامدیلار، اینته لیغینت درلر. اوبرازوواننی** آدامین گئجه ساعت دورتدن ایرهلی یاتماغی هارادا گور- سنوب؟ وسیز نه بیلور سینیز که، ساعت دورد کیمی معلملرینیز نهیه مشغول اولورلار؟ بلکه ایله حقیقت احیا ساخلیورلار؟ بلکه گئجه لر شورا برپا ایدوب ملت دردی چکیرلر؟ مادام که، بونلاری سیز بیلمیر سیز، گلای ایلمگه نه حقینیز وار؟ بلی، اگر حقیقتده بیزیم اوخومیش لاریمیز گئجه لر قلوبلاردا لهو و لعب ایله وقتلرینی کچیروب ساعت دورد کیمی یاتمیالار و گونوز ساعت اوندا دوروب قراسنی یابلوقو*** کیمی شیش-میش گوزلرینی آوا-آوا اشقوالین قاپیلارینی آواریت**** «ایده لر»، اولوقت گلای ایتمگه بلکه بیر آز حقینیز اولار.

اما بیلیرم که، یالان دیور سینیز...

بلی، بونلار هامیسی کئچن سوزدی.

ایندی ده بیر آیری بامبیللار اورتالیکا آتیلوبلار: ایندی ده

پریقاشیقلر***** ایستیورلر «ملانصر الدینه» دادانسونلار.

* معلملر ساعت دورد کیمی یاتمیرلار.

** سوادلی، علم اوخوموش.

*** قیرمیزی آما.

**** آچیرلار.

***** عامل، صاحبکارین امرینی یئرینه یتیرن.

آفارداشلار، آخر بیر دیینیز گوروم، منیم نهوجیمه که،
سحرلر ساعت آلتی دا قانتوره گلوب آخشام ساعت اون دا
آزاد اولور سینیز؟ دخی من نه ایدیم که، سیزین مسلمان
خوزینلرینیز جمعه گونلری ده سیزی قاتورلار قانتورا،
قاپیلاری باغلیورلار و لامپا ایشیغینا سیزی ایشله دوب،
الله یار ادا ن گونه سیزی حسرت قویورلار؟ منیم نه بورجوم
دی که، مواجبینیز آز، زحمتینیز حددن آرتیق و راحتلیکنیز
ابدا یوخلر.

والله، معطل قالمیشام، بیلیمیرم یازیم، یایوخ؛ یازماسام سیز
انجیه جک سینیز، یازسام دا، «پیروی روسقو-تاتار سقی اشغو-
لانیین پاسلئدنی قیلا سینین اوچئنیقلری» کیمی سیزین ده
یولداشلارینیز باشلیا جاقلار «حیات» و «ارشاد» ین ستونلاریندا
ثبوته یتورمگه که، ملا عمو سهو ایدوب، بیزیم خوزینلر
جوانمرد، انسان دوست، رحملو، کرامتلو، بیزیم حالیمیزا
یانان و بیزلری ئوز اولادی کیمی صمیم قلبدن ایستین و
ویته دن، دور نووودن آرتیق حریت طرفداری درلر.
والله، معطل قالمیشام: بیلیمیرم یازیم یایوخ. گنه یازماماق
مصلحت در.

اداره‌میزین احوالاتیندان بیر نیچه سوز

آشنالاریمیزدان بعضی سیبزه مکتوب گوندروب خواهش آیدیر که، اونلارا اداره‌میزین احوالاتیندان بیر نیچه معلومات بیلدیرک؛ مثلاً، نیچه مشتریمز وار، کیم در بو مشتریلر، هانسی شهرلردن مجموعه‌میزه آرتیق هوس ایلله آبونه یازیلورلار، نه قسم مکتوبلر بیزه گوندریلر والخ...

مجموعه‌میزین دوردوئجی نومره‌سی ایگرمی‌بش مین نسخه قدرینجه چاپ اولوندی. بو ایگرمی‌بش میندن اون- سکزمین دورتیوز اوتوز ایکی نسخه دوققوز آیلیق، آلتی آیلیق و اوچ آیلیق مشتریلره گوندریلیر. قالانی تک- تک ساتماق ایچون اوزگه شهرلره یوللانور.

مشتریلرین یاریسیندان چوخی ایران اهلی در. بیلله که، خراساندان باشلامیش، طهران، اصفهان، تبریزه کیمی همین شهرلره، حتی کندلره اون‌بش میندن زیاده مجموعه‌میز گیدیر. بونون اون‌اوچ مین آلتی یوز دوخسانی ایللیک آبونه اولانلاریمیز در. قالانی تک- تک ساتیلیر. (گرك قونشیلاریمیز «حیات» و «ارشاد»ین احوالی بو حسابلارا یاق اولال). اون‌مین نسخه کیمی «ملانصرالدین» قافقاز و روسیه مسلمانلارینین آراسیندا نشر اولونور. («ارشاد» و «حیات» دا بو حسابدا اولمالیدرلار). بیزه ان چوخ آبونه ویره‌ن

شهرلرین اولینجی سی نخچواندر؛ بورادا ایکی مینه تک مشتریمیزوار، علاوه مین بش یوز نسخه دن که، هر هفته بورادا ساتیلیر. نخچواندان سونرا باتوم، دانا باش، ولادی قافقاز و گوروس شهرلری در. اوچ مینه یاووق نسخه میز قریم، قازان، اورنبورغ و غیر شمالی مسلمان شهرلرینده و کند-لرینده داغیلیر. (سوز یوخ که، دیلیمیزین بیر اولماغی چوخ شرطدر). بیر قدر مشتریمیز باکو، گنجه، شماخی و غیر شهرلرده وارمیز در.

اداره میزه گوندریلن مکتوبلر هر بیر دیلده یازیلور: روسجه، فرنگجه، لاتینجه، یاپونجه، کتای، هندی، عرب، فارس، آوسترالیا، پاتاغونیا... غرض، در دسر اولماسون، یتیمیش ایکی ملتین دیلینده یازیلیمیش مکتوب اداره میزده تاپماق اولار. (البته، علمین چوخ اولماغی شرطدر).

سوز یوخ که، سوروشور سینیز، پس بویتمیش ایکی ملتین دیلینده یازیلان کاغذلاری بیز نیجه اوخویوروق. یالان دییه بیلهریک که، جمله سیننی اوخویوروق. کیتای و پاتاغونیا دیلینده یازیلان مکتوبلارین صاحب لرینه همیشه خبر ویریریک که، ئوزلری تغلیسه گلوب یازدیقلارینی اوخوسونلار. قالانلارینی قویوروق قباغیمیزا و خره بین واسطه سیله باشلیو-روق نقطه لرینی گوتوروب ئوزیرلرینه دوزمگه، یا اینکه غارت ایستیه نه قاریت، کوره ک ایستیه نه کورک و قورباغا ایستیه نه مجموعه گوندریریک.

بیزیم رایمیزه قالسا، بونلارین عیبی یوخدر. شرط خطین گوزللیگی در، و حال اونکه، اداره میزه گلن مکتوبلارین جمله سی گوزهل خطیله یازیلیمیشلار. انصافی اهلی مجموعه-میزین ۴ نجی نومر سینین بشمینجی صحیفه سیننی یادیناسالوب بوسوزلری تصدیق ایدر. واقعاً، ایرانندان گلن یازیلار

خطین گوزہللیگی بارہ سینده مثل سیزدرلر. من گمان
ایدیرم که، بونلار هامیسی اولا، حروفاتیمیزین گوزللیگیندن
و ثانیاً، ایرانین حماملارینین سولارینین تاثیریندن در.
مشتریلریمیزین جملهسی مسلماندر. غریبه بوراسی در
که، دونن، اتفاقا، روس تانیشلاریمیزین بیرسی ادارهمیزده
آبونه دفترینه باخوب تعجبلی منه دیدی:

آ ملانصرالدین، نه چوخ روس و پولیاق مشتریلرینیزوار؟
من دیدیم:

— بالام. هیچ بیریده یوخلر.
آشنام آبونه کتابینی قباغیما ایتهلایوب، دخی آرتیق
تعجب ایله دیدی:

— به بو «افلار» و «اسکی» لر مگر مسلمان آدلا-
ریدرلار؟

گوردوم که، حقیقت، آشنام دوغری سویلیورو دیدرم:
— عزیزیم، هیچ اورگینی سیخما، بونلار هامیسی
اوتوشر...

«ملانصرالدین»، ۵ مای، ۱۹۰۶، نومه ۵.

ایران قونسوللاری

یتیشسه داشلارا فریاددادیم، داشلار آغلارلار،
بنی نوع بشر، سن پس نیچون فریادا یتمیرسن؟
شاکی

مجموعه میزین نشرینی باشلیاندا انیدیہ کیمی ادارہ میزه
باکودان و ایروان دان یوز اون آلتی کاغذ گلوب. کاغذلرین
باشیندا یازیلوب: «ایران قونسولخانه سیندان شکایت» و
آخیریندا امضا قویولوب: «ایران اهلی»، یا اینکه «ایران
فعله سی». بو کاغذلرین هیچ برینی بیز چاپ ایتمه میشیک.
نیجه که، اوخوجیلاریمیزا معلوم در و چاپ ایتمه جه ییک.

چاپ ایتمه مگیمیزین یکی سببی وار:

اولینجی. اولینجی بودر که، بیز ایسته میریک قونسوللری
ئوزومیزدن اینجیده ک. نفوذ اهلی نه ساتاشماقی و گوجلری
آداملارا دولاشماغی بیز اولدن ئورومیزه روا گورمه میشیک.
معلومدر که، قونسول کیمی متشخص و احترام صاحب لریندن
احتیاط ایتمک، هر حالدا لازمدر: دوغریسی، قورخوروق!
مکتوبلاری چاپ ایتمه مگیمیزین ایکینجی سببی ده بودر-
که، یوز اون آلتی کاغذین هامی سینا بیز دقت ایله باخوب،
بیر کلمه دوغری سوز تاپا بیلمه دیک: باشدان آخره کیمی
یالان، بهتان، نقل مکان، فلان...

مثلا باکودان کربلائی فرج یازیر که، ویرخنی تازه-
 پیرسقی کوچهده فونسولخانه فراشی میخانهنین قاپوسیندا
 کئفلی و الینده چاخیر ایلده دولی استکان منیم قباغیمی
 کسوب مندن دورت منات ایسته‌دی. دیدیم: والله، من بیر
 فعله آدامام، پولوم یوخدی. فراش آجیقلا نوب چاخیری سیدی
 اوستیمه و منی چکه-چکه آپاردی نائبین یانینا. سوزین
 قورتارانی، مندن دوگه-دوگه دورت منات آلوب یولا
 سالدیلار، ها چیغروب-باغیردیم که، آخر بو پولی نه سببه
 مندن آلیزسینیز؟ جواب ویردیلر که، اولا اوندان اوتری
 آلیریق که، سن ایران اهلی سن، اکینجی اوندان اوتری
 آلیریق که، انجهمن خیریه ایچون اعانه پولی گرک ویرسن.
 سونرا نه قدر آختار دوم قونسولی تایام، شکایت ایدم،-یول
 ویرمه‌دیلر.

بیز بیر نمونه ایچون بونی یازیریق، قالان یوز اون
 بش کاغذادا بو جور هدرن-پدرن دن سوایی اوزگه بیر
 مطلب یوخدی.

مثلا ایرواندان اوستا علی یازیر: ایروان قونسولی
 فراشلارین بیر نیجه دسته‌سینی نائبین سر کرده‌لیگی ایلده
 دوزوب نخچوان یولینا، بیر نئچه دسته‌سینی اوچ کلیسه
 یولینا. نئبلر اللرینده گونلیک، فراشلار اللرینده زوغال
 آغاجی یولین کناریندا دوزولوب سچردن آخشاما کیمی
 منتظر درلر. بلی، گورورلر که، اوزاقدن بیر نیچه آدام
 توز-توپراق ایچینده، بئلی بو کولمیش، چوخوسی آباق
 یالین و هامیسی پیاده، جیریق-مریق پالتاردا باشلارینی
 آشاغا اگوب یاواش-یاواش گلیرلر. نایب و فراشلار
 بونلارین قباغینا یریب اولسور و شورلار که، هارالی‌سینیز؟
 اگر جواب ویردیلر که، روس، رعیتی ییک،-جانلاری

قورتاردی: یوخسا دیسه لر که، ایران اهلی ییک، آشلاری پیشوبدی. نائب اول ئوز الیله باشلیور یولچیلارین جیبلر-ینی آختارماغی. اگر بیریسیندن ناراضی لیق علامتی گور-سنسه، فراشلارا حکم اولوناجاق که، وورسونلار. ایله اتفاق دوشور که، یولچیلارین بعضی سی بی ادبلیک ایدیپ اوزه دورور. اونى آخردا آپاریرلار ایروانا قونسولین حضورینه. مثلاً، مشهدی حیدر قلی یازیر که، منی آپاردیلار قونسولین یانینا و عرض ایله دیلر که، بو کیشی چوخ دانیشیر. قونسول حرصلنوب دوردی آیاغا. هیچ یادیمدان چیخمیر، قونسول ئوزی بیر اوجا آدامدی، اما من آلچاق آدامام. قونسولین قیچلاری از قالیر من بویدا اولسون. غرض، قونسول حرصلنوب گلدی منیم یاووقیما و ساغ آیاغینتی قالدیروب، چکمه سینین دابانیله باشیمدان ووروب، پاپاغیمی سالدی یره و سونرا یومروقیله چیپلاق باشیما او قدر ووردی که، از قالدیم ئوله.

صباحکی گونی بیر کله قند آلوب منی باغیشلادی و گنا هیمدان کچدی. دیدیم: خان، ئوز آرامیزدی، دونن منی چوخ برک دویدین. خان گور منه نه جواب ویردی: داداش، من ئوز که قوللقچیلار کیمى مفتہ ییوب یاتان دگلم؛ همیشه آنیمین تری آخا-آخا من پادشاهها خدمت ایله میشم.

خلاصه، قالان یوز اون بش کاغذدا بو مضمونده نوغ-نوع افترا و یالان!

سوزوم اوراسیندا در که، بوجور بهتانلار ایران قونسو-لارینین باره سینده چوخ دیلوب و یازیلوب. همین بهتانلارین بیریده ابراهیم بگین ایرانین خارجیه وزیرینه دیدیگی در:

«بخدای پناه میبرم از این وضع ناگوار، که هر جا قدم نهی پر است بادل سوختگان ایرانی، که دود آهشان روی

سپهر را تیره و تاریک میکند، از تعدیات داخله میگریزند
در خارجه بظلمهای بدتر از آن گرفتار میشوند. بهرجا و
هرده، که در مالک روم و روس میرسی، خواهی دید، که جمعی
بیعار و بیکار بنام فراش دوریکی را گرفته، اسمش را گونسل
گذاشته اند و باتفاق آن کمر بتاراج غارت این بیچارگان
آواره از وطن بسته اند*» (سیاحتنامه ابراهیم بک)

«ملانصرالدین». ۱۴ ایول، ۱۹۰۶، شماره ۱۵.

* بوخوشا کلمه این وضعیتن آلاسه پناه آپاریرام که، هریره قدم قویورسان،
اورا آه ناله لری ایله فلکین اوزونو قارالدان اوره گی یانیقلی ایرانلیلارلا
دولودور. اونلار وطنده کی ظلمدن باش کوتوروب قاجیرلارسا، خارجه اوندان
با ترنه راست گیرلر. روم و روس مملکتلرینده هارایله، هانسی کنده یولون
دوشسه، بیر ییغین عارسیز، آوارا آداملارلا راست گیرسن که بیر نفرین اطرافینا
ییغیشیب، آدینی دا قونسول قویوبلارو اونونلا بیرلیکده بو وطندن آواره
دوشموش یازیقلاری سویوب تالاماقلا مشغولنورلار.

ایرانلیلاره

دونن ایران اهلیندن بیر نفر دوستوم منده گور نه
دییور: دییور، آملانصرالدین، سن بیز ایرانلیلاری
ایسته میرسن.

دیدیم-نه در دلیلین؟-جواب ویردی که، بیزه مجموعه-
نده چوخ ساتاشیرسان.

دیدیم-عزیزیم، به کیمه ساتاشیم؟ جواب ویردی که،
فرنک لره ساتاش، انگلیس لره ساتاش، آمریقالیلارین
عیبلرینی یاز، شوپسیار جماعتینه دولاش.

دیدیم:-باش اوسته، دخی بوندان سونرا ایرانلی آدی
دیلیمه گتورمنم. اما دوستومدان آیریلاندان سونرا سوز
ویرمگیمه پشیمان اولدوم، چونکه چوخدان فکریمده وار
ایدی بیر احوالات یازام، بودا ایرانلیلار باره سینده در.
هرچند دوستوم گنه مندن رنجیده اولاجاق، اما چارهمی
یوختدر.

بلی، کچک مطلبه.

باکودا ایران اوشاقلاری ایچون تازه بنا اولیئان «اتحاد»
مکتبیینین گشادیندا جماعت اوشاق کیمی باشلادی آغلاماغا.
بو سوزی ایشیدندن منی بهت آپاروب: بیتلمیرم
اینانیم بو خبره، یا اینانمیوم؟

مکتببن گشادینا شاد اولماق لازمدر، من بیلهسی، نه
اینکه، تاسف ایدوب غمگین اولماق.
چوخ تعجب: ایرانلی-آغلاماق، بو ایکی معنی بیر
بیریله اویهور.

سوز یوخ که، نهایت سیز شادلیقداندا آغلاماق ممکن در،
اوندادا گرک بیله باشا دوشک که، ایرانلیلر مکتببن
آچیلماغینا او درهجهدهشاد اولدیلار که، باشلادیلار آغلاماگی.
دوغریسی، بودا عقله سیغیشمیر.

بیرجه بوراسینی من باشا دوشه بیلیمیرم که، پس
ایندی یه کیمی هارادا ایدیلر بو گوز یاشلاری؟ هارادا
ایدی بو گوز یاشلاری ایران مملکتی غیرتسیز حاکملر،
بی عار وزیرلر و بی مروت روحانیلرین برکتیندن اجنبی
حکومتلره پامال اولاندا؟ هارادا ایدی بو گوز یاشلاری
تبریزده دول عورتلر، یتیم و فقیرلر توپراق یینده؟ هارادا
ایدی بو گوز یاشلاری طهراندا حریت مجاهدلرینین
قانلاری کوچهلرده سویرینه آخاندا؟

هانی منیم ایرانلی دوستیم که، منه دییور: ایرانلیلره
ساتاشما؟ قوی بیر گلسون منه جواب ویرسون گوروم،
هاردا ایدی او گوز یاشلاری؟

من سنی ایله بیلیمزدیم، ای ایرانلی دوستوم! من گوز-
لیوردیم که، سن منه دییه جاک سن: آی ملانصرالدین، سن نه
یاخشیشی کیشی سن!

من ایله بیلیمزدیم که، منه یار اولاجاق سان،
عالمده منه یار وفادار اولاجاق سان.
من ایله خیال ایتیمیش ایدیم، آه، برادر!
ایراندا اولان غم لره غمخوار اولاجاق سان.

درد دلمی آننامیوب خردجه آخر،
مندن نه بیلیم کیم، بیلله بیزار اولاجاق سان.
بیچاره وطن تار و قارانلیقدا قالاندا،
اغیاره گیدوب شمع شب تار اولاجاق سان.
سوز ویرمز ایدیم من سنه، ای دوست دل آزار،
بیلسیدیم اگر بیلله دل آزار اولاجاق سان.
سرمست می و مطرب و تریاکسن ایندی،
بیر وقت آییلوب آخری هشیار اولاجاق سان.
مغرورسن ایندی، خبرین یوخدر ئوزوندن،
الدن وطنین گئتسه، خبردار اولاجاق سان.
خوار ایله دی غفلت سنی اغیار یانیندا،
یاتدیقجا بو غفلتده گنه خوار اولاجاق سان.

«ملانصرالدین»، ۲۹ سئنتیابر، ۱۹۰۶، نومه ۲۱.

میمونلار

حریت و حقوق دعواسی دوشندن ایندی یه تک هیچ بیر مسلمان مجلسی اولمیوب که، اورادا بیر اوبرازووانی* مسلمان آیاغا دوروب دییه سون: «حکومت قویمور مکتبلرده آنا دیلیمیزی اورگنک».

هله مزه سی بودر که، بو نطقلرین هامیسی اوروں دیلینده سویله نور و نیه اوروں دیلینده سویله نور، بو سردننه ایندی یه تک هیچ کس باش آچا بیلمیوب. بلی، کچک مطلبه.

بیر ساعتلیغا توتاخ که، حکومت قویمور مکتبلرده آنا دیلیمیزی اورگنک. توتاخ که، بونی حکومت قویمور. پس آنا دیلیمیزی ایسته مگی، آنا دیلیه مزه محبت ایتمگی، آنا دیلیمیزی خوشلاماگی کیم قویمور!۱

من ایندی یه تک هیچ بیر یاندا گورمه میشم که، ایکی اوبرازووانی مسلمان بیر ی-بیر یله گوروشنده مسلمانجا دانیشسونلار. اما حکومتین قانون و قراردادلارینین ایچینده هیچ بیله بیر قرارداد یوخی که، ایکی مسلمانین بیر ی-بیری ایله مسلمانجا دانیشماغینا مانع اولسون. پس بونی کیم قویمور!۲

* سوادلی، ضیالی.

بیر ساعتیغا توتاخ که، حکومت قویمور مکتبلرده آنا
دیلمیزی اوخویاق. توتاخ که، بونی حکومت قویمور.
پس کیم بیزی ئوز دیلمیزدن اوتانماغا و ئوز دیلمیز
ایله دانیشماغی عار بیلیمکه وادار ایدیر؟
مگر بونی دا حکومت ایدیر؟

بیر تبریزی تفلیسه گلوب بیر هفته بورادا قالماقنان
آدینین آفرینا «اوف» قونداریر. مگر بونی دا حکومت ایدیر؟
نه وقت حکومت قرا داوی یا پرستاو گوندروب که،
گئت گور، فلان مسلمان اوغلینا نه آد قویوب و قیزینا
نه آد قویوب و حکومت نه وقت مسلمانن مجبور ایدوب
قیزینن آدینی فاطمه عوضینه «فاتیا» قویسون و اوغلینن
«حسن» آدینی دگیشدیروب «غاسانقا» ایله سون.

دیل باره سینده حکومت ایرمنیلره ایتدیگی رفتارین
اوندان بیر حصه سینن بیزه ایتمیوب.

۱۸۸۴ نجی ایله باغلانان ارمنی مکتبلری آنجاق بیر
نیچه ایل بوندان ایره لی آچیلدیله. اما بونیله بیله هیچ
کس ایندییه کیمی گورمیوب که، ایکی اوخومیش ایرمنی
بیری-بیریله روسجا دانشسون.

ایندی گل مسلمان عالمینه: گیدیرسن بیر رفیقین
قاپوسینن دوگورسن، بیر بالاجا قیز چیخیر، سوروشورسان:
آغان ایوده؟ قیز «پاپا» دییه-دییه قاچوب آتاسینن چاغیریر.
گیریرسن ایچری و قیزین کئفینن سوروشوب دییورسن:
«ماشالله، منور خانیم، نه یکه قیز اولميسان؟» گورورسن
قیز قاش قباغینن سالدی. سونرا معلوم اولور که، قیزا
گرك «واریا» دیدین، منور دیدین آجیغی گلدی.

حتی آخر وقتده ایران مأمورلری دا یاواش-یاواش
آدلارینن چوندرمکه یاشلیورلار: حاکم ولایت ارده بیل

حسن قلی خان جعفر خانوف، نائب قونسولگری گنجه و بادکوبه در قریه داناباش میرزا حیدر سلیم خانوف وغیره. ایشلر بو سیاق در.

آخردا همین «غاسانقا» لار و «واریا» لار بویویوب مجلسلرده باشلیجاقلار هارای تپوب چیغیرماغا: «آی امان، قویمایین، حکومت آنا دیلیمیزی اور گنمگه مانع اولور». بیر وقت نخودادا «ملت پرستلر» مجلسلرده بو جور نطقلر سویلدیلر، اما ایندی همان «ملت پرستلر» جناب دیرفتورلارا و غوبرناتلارا تکیه ایدوب، آنا دیلینین معلم-لرینی قاپازلایوب سالدیلار ایشیگه.

بلی، عزیزیم، بو ایشلرین آدینا «مسمان ایشی» دییه لر.

«ملانصرالدین» ۲۷ نوایبر، ۱۹۰۶، نمره ۳۱.

محمد علی شاه و بت پرستار

محمد علی شاه ایران تخت و تاجینی قبول آیدندن بری
اداره میزه تبریزدن بیر نیچه دفعه کاغذ یازوب سوروشوبلار
که، نه سببه بیز تازه پادشاهین شکلینی مجموعه میزده
چکمیریك؟

کاغذ صاحب لرینه بیز جواب ویردیك که، تازه پادشاه
ایران ملتینین یولیندا نه خدمت گوستروب که، بیز اونون
شکلینی مجموعه میزده چك؟

بوبره ده بیزه تبریزدن یازدیلار که، بوندان آرتیق دخی
نه خدمت اولار که، محمد علی شاه نه قدر که، تبریزده
ولیعهد ایدی، گویچك اوشاقلار کوچیه چیخا بیلمز دیلر؟
کاغذ صاحب لرینه بیز جواب ویردیك که، بونین عیبی
یوخدی.

بیر آز کچدی، گنه تبریزدن یازوب سوروشدولار
که، نه سببه بیز تازه پادشاهین شکلینی مجموعه میزده
چکمیریك؟

کاغذ صاحب لرینه بیز جواب ویردیك که، تازه پادشاه
وطن اوغروندا نه بیر یادگار قویوب که، بیز اونون شکلینی
مجموعه میزده چك؟

بو باره ده بیزه تبریزدن یازدیلار که، بوندان یاخشی
دخی نه یادگار اولسون که، محمد علی شاه بیر نیچه ایل

تبریزده قالماق ایله ایرانین داغلارینی و داشلارینی چورک
عوضینه یدیرتدی تبریز اهلینه که، انگلیس حکومتینه
دخی بیر شئی قالماسون؟

کاغذ صاحب‌لرینه بیز جواب ویردیک که، بونین‌دا عیبی
یوخدی.

بیر آز کچدی طهران‌دان بیزه کاغذ گوندروب س-و-
روشدیلار که، نه سببه بیز تازه پادشاهین شکلینی مجمو-
عه‌میزده چکمیریک؟

کاغذ صاحب‌لرینه بیز جواب ویردیک که، تازه پادشاه
مشروطیت یولیندا نه جد و جهد ایدیر که، بیز ارنین
شکلینی مجموعه‌میزده چکک؟

بو باره‌ده بیزه طهران‌دان «مجلس» روزنامه‌سینین ۳۲-
نجی نمره‌سینی گوندروب یازدیلار که، بوندان ارتیق نه
جد و جهد اولار که، تازه پادشاه تبریزدن اون یکی مین
نفر شامسئون قولدورلارینی آپاروب دوزوب اطرافینا و
مجلسین‌عضولرینه یول ویرمیر که، شاهین حضورینه یتیشوب،
زن‌ادان تورهمیش وزیرلرین خیانتینی پادشاه‌ها عرض ایتسونلر؟
بیز کاغذ صاحب‌لرینه گنه جواب ویردیک که، بونین‌دا
عیبی یوخدر. سونرا گنه بیزه تبریزدن و طهران‌دان یاز-
دیلار که نه سببه بیز تازه پادشاهین شکلینی مجموعه‌میزده
چکمیریک و حال اونکه، تبریز و حتی قفقاز روزنامه‌لری
تازه پادشاهین شکلینی‌ده چکیرلر و هله اوتون شائینده
تعریف و تحسین‌لرده سویلیورلر.

کاغذ صاحب‌لرینه بیز جواب ویردیک که، بونین‌دا عیبی
یوخدی؛ اوندان اوتری که، مسلمان ادیبی و محرری الینه
قلمی گوتورنده بیر بویوک و نفوذلی آدمین باره‌سینده
مدح و ثنا یازماسا، یقین که، بیژدی و آتاسیندان و انا-
سیندان خبری یوخدی.

بو سبباره گوره بیز محمد علی شاهین شکلینی چکماک ایسته میردیک. اما بو گونلرده تبریز مطبوعاتینین در و جواهر لریندن بیر نسخه کچدی الیمیزه. همین ورق تبریزده نشر اولونان «ملی» روزنامه نین بیر نومره سی در. بو نومره نین مضمونی باشندان آیاغا عبارتدر تازه پادشاهه دعا و ثنادن و اونا عبادت ایتمکدن.

روزنامه صاحبی همین نومره ده یازیر که، بو نسخه ایرانلیلر ایچون بیر طلسم در: هر کس بونی بیر پارچه ایچینه بوکوب، سول قولی اوسته تیکسه، جمیع خطادن و بلادن محفوظ اولار.

«ملی» روزنامه نین مشتری لری واقعاً چوخ خوشبخت در. لر، اوسببه که، یوروپا عالمینده ایندی یه تک هیچ بیر روزنامه مشتری لری نه بیر بيله هدییه گونلر میوب.

محترم «ملی» روزنامه سینه باخوب بیزده محمد علی شاهین شکلینی چکدیک و باکو محالینده کی نوخانی پیرینه آند ایچیریک که، اگر آستارادا ایران رعیتی همین شکلی بیر پارچه ایچینه بوکوب، سول قولی اوسته تیکه و ایران مأمور لری گلوب همان رعیندن ایکی یوزاللی تومان ولی عهدین تخته اگلشمگی ایچون مژده طلب ایده، همان ساعت مأمور داشه دونه ر و رعیتین یاخاسی قورتازار.

بو شرطیله که، هردن بیر پادشاهین شکلینی پارچه نین ایچیندن چیخاردوب قویا قباغینا و دییه: «حیف اولسون سنه، ای منیم گوزل وطنیم!»

باش یارماق

«ارشاد» غازیته سینی اوخویانلار همین غازیته نین ۱۸-نجی نومر مسینده، ایکینجی صحیفه نین اوچونجی ستونیندا یازیلان سوزلری البت که، اوخودیلا. اورادا بیله یازیلوب: «باش یارماق، زنجیر وورماق، قاسم اوطاقی گزدير مك عادتلرينين جمله سی آرتیق بیر گناهدر و بونلار اسلام شریعتینده هیچ بیر کتابدا و قانوندا یوخلر و هر کس که، بو ایشلری عمله گتورسه، بیوک گناهکار حساب اولونور.

بو سوزلره شهر قاضی سی میر محمد کریم آقا، آخوند حاجی ملا روح الله، آخوند جواد، آخوند علی اکبر، آخوند شیخ محمد جواد، آخوند حاجی قوام، آخوند حاجی ملا آغا، آخوند میر محسن، آخوند ملا ابوالقاسم جنابلری یککل راضی اولوب امضا ایتدیلر».

بیر ایل بوندان قباق بو سوزلری من یوخی داگور- سیدیم و گیدوب قونشولیکیمیزدا ملا ابراهیمه دیسیدیم که، منیم یوخومی تعبیر ایله، یقین که، ملا ابراهیم منه دیهردی: «سن یوخی دا دلی اولوبسان».

یازیخ جماعت، بیچاره عوام، یازیخ مسلمان ملتی، بی- نوا مسلمانلار! دخی نه اویون قالدی که، بیز ملالار سیزین باشینیزا گتورمه میش اولاق؟ بیچاره مسلمانلار! بیرگون

دیپوریک: «قائیق آغدر»، - دیپورسینیز: - بلی. صباح
کئفیمیز ایستینده دیپوریک: «قائیق قارادی - دیپورسینیز:
- بلی».

یازیق مسلمانلار!

باکوده قاضی لر بویورورلار که، باش یارماق گناهر،
دیپورسینیز: - بلی؛ نخچواندا قاضی لر بویورورلار که:
یارماق گناهر، - دیپورسینیز - بلی؛ اردبیلده آخوند
میرزا عبدالله بویورور که: «قارداشین عورتینی آلماق
و یتیم لرینی کوچه یه سالماق ثوابدر» - دیپورسینیز - بلی؛
دانا باش کندینده ملا جعفرقلی بویورور که: «بوغلارین
قباغینی ووردورماق حرامدر» - دیپورسینیز بلی. بیچاره
مسلمان ملتی!

بلی، باکو قاضی لری، بویورورسینیز که، باش یارماق
گناهر! چوخ عجب! پس ایندی یه تک بوسوزلر هارادا
ایدی؟ پس بیلدیر نه دیپوردینیز؟ به اوچ ایل بوندان
ایره لی نیه دسته قباغیندا دولانیردینیز و باش یارانلار
دیپوردینیز: «اده، کربلایی حسن، برک وورا» پس نیه الینیزه
دستمال آلوب آغ کوینک لرین قانینی سیلیردینیز که، گوز -
لرینی آچوب بیرده باشلارینا وورسونلار؟ پس نیه راضی
اولوردینیز بیچاره حمالار، فعله لر و آلهین کسب بنده -
لری ئوز اللری ایله ئوزلرینی ناخوش ایلوب آیلار ایله
معالجه یه محتاج اولسونلار و کسب روزی دن قالسونلار؟
پس نیه راضی اولوردینیز اجنبی لر تماشا یا گلسونلر
و مسلمانلارین بوجور ایشلرینی گوروب و عکسلرینی
گوتوروب، کتابلر باغلاسونلار و تمام یر یوزینده بیزی
«وحشی» آدی ایله آدلاندرسونلار؟

یازیق مسلمانلار!

بوئون بیر یوزونده هیچ بیر مملکت، هیچ بیر طایفه
منیم خیالیمه گلمیر که، اورادا بیر روحانی یا بیر عالم چیخا
منبره و آغزینا گلنی دییه و جماعتده گوزلرینی یوموب
و آغزینی گویه طرف آچوب دییه: «بلی، بیلهدی، قربانین
اولوم».

منیم یقینیمدر که، اگر باکو جماعتینین یزینه پاتاغونیا
جماعتی ده اولسیدی، یا سیبیرین میشده یاشیان طایفه لریندن
بیری اولسیدی، گنه ملالرین بوسوزلرینین قباغیندا بیر
جواب ویرمردیلر؛ دییه ردیلر که: آخر آی آغالار، بونه سوز-
لردی دانیشیرسینز؟ بو یکه لیکده ظرافت اولماز. ایندی یه
تک بیزه بویوردونیز: «مسلمانچیلیق عبارتدر باش یار-
ماقدان و ملالارا ستایش ایتمکدن». اما ایدی اوزگه جور
دانیشیرسینیز. بیزی اله دولامامیسینیز که؟

بی چاره مسلمانلار!

بلی، بلی، مسلمان قارداشلار، آخردا گله جک سینیز منیم
سوزیمه: من بیر نیچه آی بوندان قباق دیمیشم که، ملالا-
رین هامی سینا بیل باغلاماین؛ من دیمیشم که، اونلارین
ایچینده حقیقی ملا، یعنی دوغرچیق ملا چوخ آزدی؛ من
سوزه دیمیشم که، ئوزونیز درس اوخوینیز، اوشاقلارینیزی
اوخودینیز و گورونیز که، دنیا دا نه وار، نه یوخ، دیمیشم که،
یالانچی ملالارین سوزینه آلدانماینیز.

بلی، مسلمان قارداشلار، ایندی باکودا سوزه قاضی لر
دیورلر که، مسلمان کتابلاریندا باش یارماق یازیلمیوب؛
اما بیر ایل بوندان قباق سوزه دیوردیلر که، مسلمانین
یتمیش ایکی مین کتابی وار و بو کتابلارین اصل و معتبری
«اختیارات» کتابی در و بو کتابدا یازیلوب که، تبریزین

كناريندا بىر چشمه وار كه، هر باش ياران گيدوب بو
چشمهده باشينين ياراسيني يوسا همان دم ياراسى ياخشى
اولار.

اما ايندى بو سوزلر هارا، اوسوزلر هارا!!!
هله نهلر گورهجك سيز!
نهلر ايشيدهجك سينيز!
يارىق مسلمانلارا

«ملانصرالدين» : ۱۰ فورال، ۱۹۰۷، نومه ۱۱۱

ایروان سمناریاسی و قاضی نین نطقی

ایروان مخبریمیز «آناش قورباغا» ایروان قاضی سی
آخوند ملا محمدباقر آغا قفقاز جانشینی نه سویله دیگی نطقین
صورتینی گوندروب اداره میزه که، ۷-نجی نومرده چاپ
ایدهک. نطقین صورتی:

«ای غرافی آغا، سن الله، بیر انصافی ایله، آخر بوسمیناریا
که، ایرواندا وار، آخر، بویور گورهک، بونی کیمدن
اوتری حکومت آچوب؟ اگر بویورسانیز که، ایروان
جماعتیندن اوتری آچوب، ایله ده پس دی بویور گیدهک
سمناریایه ودفتری توکک قباغیمیزا، باخاخ گورهک ایله ده
بورادان مسلمانلاردان نیچه اوشاق معلم لیگه چیخیر. دی بویور
رحمت چک، گیدهک باخاخ، من ثوزوم بو سمناریادا قرخ
سککز ایلدی شریعت درسی دییورم و نه زحمتلر چکمیشم.
من گونده سمناریادا یرمی-اوتوز کافر و مردار اوچتلار
ایله ال-اله ویرمیشم! والله، بیله بیلسیدیم که، آخری بیله
اولاجاق، هیچ وقت بوزحمتلره قانلاشمازدیم. ایندی گور
ایشین آخری نهیره چانوب: بیریره که، مسلمان ایستیور
مکتب آچسون-معلم یوخ. اودر «قویلارده» مدرسه معلمی
درس عوضینه اوشاخلارا افسون یازوب پایلیور که، ایلان
سانجماسون.

آی غراف آغا، آخی بیله اولماز، بیزیم جماعت یازیخدی،
نیه سمیناریانی دولدوروبلار اوروک اوشاخلاریله؟ آخرمینیم
غیرتیم قبول ایله میرکه بوایشلر بیله اولسون! آخریازیق
جماعتین امیددی وگوز تیکه جگی منیم کیمی رئیس لردی!«
اداره دن:

هله اول بونی دیک که، الله جناب قاضی آغا کیمی
ملتپرستلرین کولگه سینتی بیزیم باشیمیزین اوستیندن اسگیک
ایله مه سون، یا اینکه، بیزیم باشیمیزین اوستینی بونلارین
کولگه سیندن اسگیک ایله مه سون. آمین، یامعین!
ایندی گلک ایروان سمیناریاسینا.

ایندی دوز یگرمی بش ایلدی که، همان سمیناریا ایروان
شهرنده آچیلوب که، اورادان ایرمنی و مسلمان معلمری
چیخوب، کندلرده معلم اولسونلار.

بو یگرمی بش ایلین مدتینده ایروان سمیناریا سیندان
سککز نفر یاریم مسلمان اوشاغی شهادتنامه آلوب و معلم لیگه
چیخوب. دیمک، هر ایل بیر مسلمان اوشاقی نین اوچدن بری
معلم لیک شهادتنامه سی آلوب.

اما اولدن آخره تک ایروان سمیناریا سی روس اوشا-
قلاری ایله دولو اولوب. همین روس اوشاقلاری سمیناریانی
قورتارانندان سونرا گیدوبلر، مثلا، داناباش کندینه
معلم لیگه. کندیلرده ایله بیلوبلر که، اوچتیل گلوب،
اوشاقلاری توتوب سالدات آپارسون و قورخولاریندان
اوشاقلاری کرمه قالاخلارینین ایچینده گیزلدوب، اوچیتله
دیوبلر که: «بیزیم کندده هیچ قدیم دن اوشاق اولماز».

آخردا که، ایندی کندیلر داش آتیرلار.

بوساعت ایروان غوبرنیاسیندا سورمه لی محالیندان
سواهی هیچ یاندا معلم تاپیلمیر. سورمه لی محالینین

معلملرینین سوزینی دانیشمیریق، بونلار که، اللهویر گیسئی
کیمی بیرشئی در. اما، دی گل نخچوان ولایتینه. په، په، په!
مثلا، «ایت قاپان» کندینین معلمی میرزا حیدر در که، اول
ایرواندا پامبوق آلیش ویریشی ایلهردی و کندلیلردن
پامبوق آلاندا بیر چکی سینده قازانچ ایدهردی، بیرده حساب
گورنده. «قورباغه لی» کندینین معلمی کربلایی قاسم دی
که، نخچواندا ایکی ایل بوندان ایره لی فایتون سورهردی.
داناباش کندینین معلمی....

هله بونلار قالسون....

دیملک که، معلم تاپیلیمیر، اوندان اوتری که، سمیناریادان
اوج ایلده حقیقنا-حقیقنا بیر مسلمان معلمی چیخیر.
گنه روسیه ده ایلده بیر دوما چیخیر، اما بورادا ایلده
بیر معلمده چیخیمیر... اوندان اوتری که، سمیناریا دولی در
ساری-ساری روس اوشاقلاری ایلده. الله میروبیف دیر قنورین
وجودنی بی بلا ایله سین که، نیچه ایل بوندان ایره لی ایروان
سمیناریاسیندا دیر یقتور ایدی. بیر مسلمان اوشاغی گلوب
عریضه ویره ردی که، من ایستیورم سمیناریایا گیرم.
جناب میروبیف اگلوب دقت ایلده باخاردی جوانین اوزینه
و عریضه سین قایتاروب ویره ردی و دیهردی: بالا، سنی
گونوره بیلیمم. اوندان اوتری که، قاشین قراحر.

همان جناب میروبیف در که، ایندی غوری سمیناریا-
سیندا مسلمانلارا شریعت درسینی روس دیلینده اوخودور.
اما صداقت ایلده عرض ایدیرم، قاضی ولایت ایروان
جناب ملامحمد باقر آغا بو یگر می بش ایلین مدتنده ایروان
سمیناریاسیندا شریعت درسی دییه-دییه و ایلده دوققوز یوز
منات مواجب آلوب، مردار مناتلاری صابون ایلده یووا-یووا
عزیز عمرلرینی ملت یولیندا فدا ایدوبلر.

بلى، سەيناريا يىگرمى بىش ايلدى آچىلوب. بويىگرمى-
بىش ايلين مدتینده يىگرمى ايکى مين بىش يوز مردار منات
حولدى کيسهيه، سىککزياريم مسلمان معلمى داغيلدى
اويانا-بويانا و آخرى...

آخردا ايروان جماعتينين باشچيلارى محمد آغا شاه
تختنسقىيه ديديلر:

—اگر سن دومادا پادشاه طرفدارى اولسان، بيز سنى
ئوزوميزه وکیل سئچهريک، اولماسان، بيزه لازم دگل سن!
آخردادا بيله اولدى.

«ملانصرالدين» : ۱۷ فورال، ۱۹۰۷. نومره ۷.

ظرافت

اولینجی دفعه من «ارشادین» ۶۵-نجی نومر سینی او-
خویاندا، ایله بیلدیم که، شماخی دیپوتاتی نجفی یحیی اوغلی-
نین مکتوبی و آقایوفین بو مکتوبه جوابی جدی صورته
یازیلوبلار. اما ایکینجی دفعه اوخویوب گوردیم که، نجفی
یحیی اوغلی نین دا مکتوبی ظرافت نین یازیلوب، آقایوفین
جوابی ده ظرافت نین یازیلوب.

هر کس ایستیور که، بویازیلارین ظرافت، یاجدی اولماقلا-
رینی باشا دوشسون، «ارشادین» ۶۵-نجی نومر سینی
تاپسون و نجفی یحیی اوغلی نین مکتوبی ایله آقایوفین
جوابینی بیرده اوخوسون.

نجفی یحیی اوغلی نین مکتوبی «ارشاد» اداره سینه یتیشن
وقت آقایوف ایله بیلوب که، بومکتوب ظرافت نین یازیلوب
و بو سببدن آقایوف ده گوتوروب ظرافت نین جواب یازوب.
«ملانصرالدین» دن قباق بيله ظرافت لر یوخ ایدی؛
ایندی هامی «ملا نصرالدینه» باخوب، باشلیوبلار ظرافت-
نین یازماغا.

باشلیاق نجفی یحیی اوغلی نین مکتوبیندان. اما بورادان
بیر حاشیه چیخوب بونی دا عرض ایدیریک که، بومکتوبی
نجفی یحیی اوغلی یازمیوب، بو مکتوبی حاجی مجیدافندی
یا ئوزی یازوب، یا ئوز یاروق آداملارینین بیرینه یازدیروب؛

اوندان اوتری که، نجف یحیی اوغلی بوجور کغذلاری یازا بیلن آدام دگل و بونی شماخی لی قارداشلاریم تصدیق ایده بیلهر.

هله بونین عیبی یوخر. بيله حساب ایدهك که، نجف یحیی اوغلی ئوزی یازوب، کئچک مکتوبین مضمونینا: نجف یحیی اوغلی یازیر که: «بو معظم الیه شخصین (یعنی قاضی مجید افندی نین) ملت یولینده، اتحاد، اتفاق، ترقی و معارف یولیندا گوستردیگی سعی لری وایتدیگی جد و جهدلری بیر-بیر تعداد ایتمگی آرتیق بیلیرم». انشالله، نجف یحیی اوغلی بو سوزلری گولمک دن اوتری دیور؛ اوندان اوتری که، ملتین اتحاد و اتفاقی یولیندا حاجی مجید افندی نین سعی محض بو اولوبدر که، ئوز سیقریتاری* غایبوا یر آچماقدان اوتری گئجهده بیر دفعه نجف یحیی یوفی گوندروب انسیقتور** لیونتیوفین ایوینه که، سنی و شیعه اوشاقلاری ایچون ایکی علم الهی معلمی ساخلاسون و بو جهتن شماخی لیلارین ایچینه سنی و شیعه مسئلهسی سالوب.

ترقی و معارفده گلنده حاجی مجید افندی نین باره- سینده بیز بونی عرض ایده بیلهریک: اولاً، جناب حاجی مجید افندی جمعه مسجد مدرسه سینین نظامینی پوزدی و ملالارا وقف دن ویریلن مواجب و اعانه نی کسیدردی که، قاضی ابراهیم خلیل افندی نین اولادی مدرس لیک ایدوب شهر تلنمه سونلر و حاجی مجید افندی نین نفودینی اسکیلتمه- سونلر.

اگر جناب نجف یحیی یوف ترقی و معارف یولیندا چالیشماغی بونا دیبر، دخی بو بیر ئوزگه ایشا یوخسا

* کاتبی»

** مفتش»

حاجی مجید افندی ھانسی مدرسہ نی زمانہ گورہ ترتیبہ
 قویدی و قرخ-اللی ملایا تعلیم ویردی؟ نہ رقت منتظم،
 دواملی، متعدد مدرسی بیر مدرسہ وجودہ گتوردی،
 سوایی اوبدان کہ، حاجی سی اوغلی ایچون بیر یالانچیق
 مکتب اچدیردی و اودا کہ، مؤمن مسلمانلارین دعاسینین
 برکتیندن قویدی گیتدی ایشینہ.

بیر-ایکی نوم و اقراسیندان و بیر نچہ دولتی تانیشلار-
 ریندان سوایی حاجی مجید افندینین کیمہ فائدہ سی دە گدی؟
 بیلارینی عصمتلی میزلارا اووشدیران حمید پاشالاری
 و حاجی مصطفی لاری و غیر یولداشلارینی مجلسلرین
 صدر بنده اگشدیرن، ایکی قات اولوب اونلارا حرمت و
 تعظیم گوسترن و بو صورتلہ اونلارین بد عمل لرینہ رونق
 ویرن حاجی مجید افندی دگل می؟

هر ایل دولتی حاجیلارا کاغذ یازوب فقیرلرین حق
 اولان زکوة پوللارینی بیغان بی سواد و نادان ملالارا شہ-
 ۵۲۸

ہتنامہ ویرن حاجی مجید افندی دگل می؟
 بلی، ہلہ بونلارین عیبی یوخر، کئچک نجفی یحیی
 یوفین مکنوبینا.

جناب نجفی یحیی یوف دیور کہ، حاجی مجید افندینین
 ایوی مواجب ایلہ تیکیلیموب؛ چونکہ یگرمی بیش منات
 مواجب ایلہ اللی مین مناتلیق ایو تیکدیر مک اولماز.

«ملانصرالدین» بو دوغریلیقدا سوزین قباغیندا دخی
 بیر سور دانیشماغا عاجزدر. ولاکن سوز بوراسیندا در کہ،
 حاجی مجید افندینین غیر بیر یردن، غیر بیر ملک و عاشدان،
 غیر بیر کند و کسکدن مداعلی یوخر. پس اللی مین
 مناتلیق، یا یگرمی بیش مین مناتلیق ایو مگر گوبہ لک در
 کہ، توز-توزینہ یرین التیندان پیرتدایوب چیخسون.

اما، اوز آرامیزدی، دیاللی کندینین باره سینده نجفی یحیی اوغلی بیر آز ظرافت ایلپور؛ اوندان اوتری که، حاجی مجید افندینین دیاللی کندینده کی آتادان قالما ایوی محض ایکی- اوچ دانه بالاجا ثورتولی دن عبارتدی. هله بونون عیبی یوخی، بودا هله قالسون. جناب نجفی یحیی اوغلی یازیر که: «من جمیع اسلام طرفیندت وکیلیم».

بورادا بیر سوز یادیمما دوشدی: داناباش کندینین ملاسی مرحوم ملا. تارقلی همیشه دیهردی که، داناباش کندی یر اوزینین گوبه گی در؛ یعنی مرکزى در. یازیق ملا تارقلی، الله سنه مین رحمت ایلده- سون، ایندی ساغ اولایدین و گوره یدین که، دنیا دا شماخی دا وارایمیش و بو شماخی دا یحیی یوفلر وارایمیش که، ئوزلرینی جمیع اسلام طرفیندن وکیل حساب ایلپورلر. یازیق داناباش کندی، بهسن نه وقت یحیی یوفا وکالت- نامه گوندر دین؟

واقعاً، هر کس نجفی یحیی یوفین مکتوبینی اوخوسا، ایلده بیلده جاک که، یحیی یوف ظرافت ایلپور و بی چاره آغا یوف دا ایلده بیلوب که، یحیی یوف ظرافت ایلپور و آغایوف دا یحیی یوفا باخوب گوتوروب ظرافتنن جواب یازوب. ایندی یازیق شماخی لیلار دا ایلده بیلیرلر که، آغایوفین جوابی جدی بیر جواب در؛ مثلاً، آغایوف یازیر: «استاد کلمیمیز اولان حاجی مجید افندی».

«ملا نصر الدین» ده اقرار ایدیر که، حاجی مجید افندی استاد کامل در. بونادا دلیلیمیز بودر که، حاجی افندی ایندی کیمهی هیچ بیر حقیقی عالمی یا ووقینه قویمیوب، حتی مجلس عضولرینین ایکی سینی ده قدرت سیز و جاهل ملالاردان تعیین

ايلتديروب كه، سرلرينى و پولتيقاسينى آچماسونلار و اونا قول كيمى تابع اولسونلار؛ نيجه كه، ايمدى اولورلار.

سونرا آغايوف گنه ظرافتنن يازير: حاجى مجيدافندى عالم اسلامه بيوك-بيوك خدمتler ايتمگه جمله مسلمانلارين عهدسینه عوض اولميان منتلر قوييميشلار. جانلارى ايله، ديللري ايله، قلملري ايله بو دايرهده فداكارليقلار ايدوبلر و بو جهتن ملاذالمؤمنين و ملجاء المسلمين* درلر.

يقين كه، بى چاره شماخيلى لارين هيچ فكرينده گلميوب كه، بوسوزلر گولمكدن اوترى يازيلوبلار.

بلى، جانلارى ايله فداكارليق ايدوبلر. بلى، جانلارى ايله، يعنى بدنلري ايله، يعنى فداكارليق ايله-ايله ارييوب چوپه دونوبلر.

بونى شماخيلى لار بيزدن ياخشى بيلرلر. آخردا ثولمهديك، بونى داگورديك كه، شهرت پرستليك، طمعكارليق، طرفگيرليك، تن پرورليك، مستبدليك و محب رياستليك كيمى طبيعتلارين صاحبينه ملاذالمؤمنين و ملجاء المسلمين آدى قويديلار.

بيرده آغايوف دييور كه، حاجى مجيد افندى نين باره-سينده «ارشاد» اداره سينه گوندريلن يازيلارى «بيردسته قايرميشام، انشاءالله، حاجى افندي نين حضورينه تقديم اولونار».

بوسوزلرده ظرافتدر؛ اوندان اوترى كه، غازيته چى ليك وظيفه سيني آغايوف هامى دان ياخشى بيلير.

بو ايشلارين هاميسيني آدام ملاحظه ايليپنده آدامين يادينا، مثلاً، زنگه زور آجلارى دوشور. سونرا آدام ثوز-ثوزينه دييور كه، دخى نيه اوره گيمى سيخيرام. شماخى دا كه، «ملجاء المسلمين» وار، دخى نيه اوره گيمى سيخيرام؟!

*مؤمنلرين حاميسى و مسلمانلارين پناهى.

سونرا آدامين يادينا وحشى قافقاز مسلمانلارى دوشور؛
آدام گنه ئوز- ئوزينه دىيور كه، دخى نه غم ايلييورم، شماخى دا
كه، «ملاذ المسلمین» وار.

سونرا آدامين يادينا اجنبى ملتارين آياغينين آلتيندا
پايمال اولان و ياواش- ياواش متروك اولماغا اوز قويان
مسلمان ملتارى دوشور، گنه آدام دىيور كه، نيه غصه
ايلييورم، شماخى دا حاجى مجيد افندى كيمى «پناه گاهيميز»
وار.

سونرا آدامين يادينا گنه چوخ- چوخ شئيلر دوشور؛ اما
سوزى مختصر سويله مك بونلارين هامى سيندان ياخشى در.

«ملانصرالدين»، ۲۱ آپريل، ۱۹۰۷، نومه ۱۶.

«ترجمانین» فتوای

محترم «ترجمان» غازیته سی ۳۶-نجی نومرہ سینده خبر ویریر که، دومانین مسلمان عضولریندن ۵ نفر وکیل اسلام مذهبینی آتوب، «ایشچیلر» مذهبینی قبول ایلوبلر و ایکی نفر وکیل گنه مسلمانچیلیقدان چیخوب، «ساسیال-دیموقرات» مذهبینه داخل اولوبلار.

«ترجمانین» بو سوزلرینی اوخویاندا کئچن گونلر یادا دوشور:

ایل یاریم بوندان قباق تفلیسده بیر پاره مسلمانلار قیرمیزی بایداق گوتوروب، «یاشاسون حریت!»-دییوب کوچهلری دولاناندا بویوک ملالاریمز جماعته بویوروردیلار: «باخمایین بو ادهقلرین سوزینه، بونلار مسلمانچیلیقدان چیخوبلار!»

ایله ایندی «ترجمان» دا بيله بویورور. یازیق حاجی میرزا حسن آغا، نیه سنی قانیر اوسته میندیروب تبریزدن چیخاردوب قوودیلار؟ سنن گناهین نه ایدی، سن نه دیوردین که؟ سن دیوردین که، «بو مشروطهچیلر یولدان چیخوبلار». پس سنی نیه بو گونه سالدیلار که، «ترجمان» غازیته سی کیمی سنن هم مسلکین واریمش!

«ترجمان» یازیر که، «ایشچی لر» ین مر امانامه سی شریعتہ ضدکر، اوندان اوتری که، ایشچی لر خصوصی ملک لرین رحمت-کش لره تقسیم اولونماسینی طلب ایدیرلر و بیلہ اولان صورتده ملک صاحب لری راضی اولمیا جاق لار و اونلاردان آلینان ملک لر غصب اولاجاق لار و بو ملک لرده نماز قیلماق اولمیا جاق.

دیمک، «ترجمانین» فرمایشیندن بو چیخیر که، مثلاً، بوتون ماکو خانلقیندا تک بیر مرتضی قلی خان قیلدیقی نماز درست در. اگر ماکو توپراغینین ایستر بیر قاریشی دا رعیتین بیرینه ویریلہ و بورعیت همان قاریش یرده نماز قیلا، نمازی باطل اولاجاق.

خلاصہ، «ترجمان» همان نومرہ سینده چوخ سوزلر دانی شیر؛ مثلاً، باشلیوب کچن ترک پادشاهلاریندان و تعریفلہ یہ-تعریفلہ یہ گلوب چیخوب آخره. مثلاً، یازیر که، الله اونلارا رحمت ایلہ سون، بیزیم ایچون گوزہل-گوزہل عادت لار قویوب گیدوبلر.

بلی، حقیقت، الله اونلارا رحمت ایلہ سون! اوندان اوتری که، بیزیم ایچون گوزہل «عادت لار» قویوب گیدوبلر. اما، نعوذ بالله، منیم یادیم ایلہ گلیر که، کچن ترک پادشاهلاری قولدور باشی کیمی بیرزاد ایمش لر. منیم بیلہ یادیم گلور که، اونلارین بیرجه دفعه ده فکر لارینده اولمیوب بیز بی چاره یہ بیر گون آغلا سونلار. منیم بیلہ یادیم گلیر که، اونلارین آرزو و مشغله لری عورت بازلیق، اوشاق بازلیق و ملتین سعادتینی ئوز نفسلرینه قربان ایلہ مک ایدی.

الله اکبر، الله اکبر!

«ترجمان» کچن پادشاهلاری تعریفلیور، «تازه حیات» ایندیکی پادشاهلاری تعریفلیور؛ اما بو نا انصاف لر بیرجه بونی دیمیرلر که، پس بیز یازیغا نه قالسون.

هه، یادیمما دوشدی، قوی دییوم، سونرا یادیمدن چیخار؛
«تازه حیات» ۷-نجی نومره سینده بیزی ده زور نان چکیتر که،
عثمانلی سلطانینا سجده ایلپهک و یازیر که، «ملانصرالدین»
و جمیع مسلمان غازیتهلری عثمانلی سلطانینی ذات عالی
حساب ایدیر»

یاریق «تازه حیات» نه ایله سون، کو کمر دن تازه گلوب
و «ملانصرالدینین» نه یازیلارینی گوروب، نه ده شکل لرینی.
بلی، «ترجمان» دان دانیشریق.
تا نه دانیشاق؟!.

«ملانصرالدین»، ۲۸ آپریل، ۱۹۰۷، نومره ۱۷.

قائقام شلخ الاسلاملنا اكلل دانه آچلق مكلوب

اوللنجل مكلوب

جناب شلخ! من ائلده تك اشلده رءللم كه، بعضل درس اوخوملش مسلمان خانلملارل سلز هوروشه كلنده سلز اوللار ايله اوتوروب صحت ائلورسلنلزل و او خانلملاردا اوزلرل آچلق سلز ايله اوتوروب آءام كلمل صحت ائلورلر. و بوندان دا علاوه من اشللدرءللم كه، سلز هرءن بلر كلدرسلنلزل قلز مكلبلرلنه و اورادا اوخولان اون بش-لكرمل لاشلندا مسلمان قلزلارل ايله هوروشوب دانلشلر-سلنلزل؛ وحتل دوشنده اوللارا درس ده اوخودورسلنلزل.

بونلارل من اشلتملشءللم، اما ائلانملرءللم. اولدان اوترل كه، مسلمان عورتلنلن اوزكه كلشللل اوزل آچلق هورسنمكل خلاف شزلعت درو بلل اولاندا من هلچ ائلسته-ملرءللم ائلانام كه، اوزل آچلق مسلمان عورتل ايله سلز هوروشورسلنلزل و دانلشلرسلنلزل.

اما ماللن ۲۷-نجل كونل ساعت اون بلر ده سلز جنا-بلنلزل من هورءللم ءفللسلن انستوت مكلبلنده و اورادا درس قورتاران قلزلارا شهادءنامه پائللورءلر و سلز ده اورالا دعوت ائلهملشءلر. و سلز اورادا اون بش-لكرمل لاشلندا مسلمان قلزلارل ايله هوروشءلنلزل و دانلشءلنلزل.

نه دانیشدینیز، نه دانیشمادینیر—اوندا ایشیم یوخدر، اما سوز بوراسیندادر که؛ دانیشدینیز.

جناب شیخ! من سیزدن توقع ایدیرم که، منی باشا سالاسینیز گوره که همان اون بش-یگر می یاشیندا مسلمان قیزلاری نین اوزی آچیق کیشی لر ایله و هابیله سیز جنابینیز ایله دانیشماقلاری خلاف شریعتدر، یا یوخ؟ معلوم شئی-در که، بیزلر عوامیق و سیزین آیقلارینیز بیله نی بیزیم باشیمیز بیلمز. آنجاق بیز بونی بیلیریک که، همان مکتبلرده مسلمان قیزلاری یگر می یاشا چاتانا کیمی دوققوز ایل درس اوخویورلار و بو دوققوز ایلین مدتیnde دوققوز مین کیشی ایله و معلم لر ایله اوزی آچیق گوروشوب دانیشیر-لار و سیز جنابینیزدا بو ایشلری گوره-گوره و بیله-بیله گنه همیشه اوزینیزده بویورور سینیز همان یراره و مسلمان قیز لازیله گوروشوب دانیشیر سیز و اونلار دوشنده «مرحبا» دا دیور سینیز.

جناب شیخ، چوخ توقع ایدیرم که، بویوراسینیز گوره که بو ایشلر نه ایشدر؟

ایکینجی مکتوب

جناب شیخ! همان انستیتوت مکتبینه درس اوخویان قیزلارین درس تمام ایله مک شهادتنامه لرینه سیزده باخیر-دینیز و سونرا همان شهادتنامه لره منده باخیردیم. ایرمنی، روس و گورجی قیزلارینین شهادتنامه لریندن بئله معلوم اولور که، ایرمنی، روس و گورجی قیزلاری ئوز گه درس-لردن علاوه علم الهی و آنا دیلی ده اوخویوبلار؛ اما مسلمان

قىزلار يېنىن شەھادەتنامەلەرىنىدە يازىلۇپ ئىلم ئالەمى و ئانا دىلى
ئوخۇمىوبلار.

جىناپ شىخ! باغىشلەپ سىنىپ مەنى، بو ئىشلەرى ياخشى
قاندا بىلمىپم و سىزىن ئايغىنىز بىلەننى بىزىم باشىمىز بىلمىز.
ئاما سىز بونى دا بىلىپ سىنىپ و گورور سىنىپكە، ھەم سىز
بويوردىغىنىز مەكتەپ ھەر مەكتەپ قىزلارنى ئوز دىنلەرىنى
و دىلەرىنى درس وىرەر، ئاما ئىستەمىرەر، مەكتەپ
ئايى ئون بىش مەنەلىق بىر مەسلمان مەلىمى ساخلا سونلار،
ئىگىرىمى ياشىندا مەسلمان قىزلەرى درس ئوخۇيۇپ قورتا-
راندە مەسلمانچە ئادەلەتنى يازا بىلسونلار و مەسلمانچەلىقدا
ھىچ ئولماسا بىر نىچە سوز ئورگەنسولار.

باغىشلەپ سىنىپ، جىناپ شىخ، بو سوزلەرى سىزدەن سورۇشماق
بى ئادەتتە! ئاما سىز مەكتەپ فەيتوندا گەندەنە مەن ئىلە
بىلدەپم، سىز گەيدىر سىز مەكتەپ رەئىسى ئىلە دەوا-مەر كە
ئىدە سىنىپكە نىيە مەسلمان قىزلارنى مەسلمان دەرسى ئوخۇ-
تمورلار. ئاما ئىندە بىلە مەلۇم ئولور، سىز ھىچ كەس
ئىلە دەوا ئىلەمىوب سىنىپ و مەھس قىزلار ئىلە سەھىت ئىلمەگە
بويور و سىنىپ.

و بۇدا مەلۇم ئولور، ئىندە ئىگىرىمى ئىلدەن چوخ-
دەك، ھەر ئىل مەكتەپ بويور و، قىزلار ئىلە سەھىت
ئىلەمىوب سىنىپ، بونى گور و سىنىپكە، ئىگىرىمى ياشىندا مەسلمان
قىزلەرى مەسلمانچە ئادەتتە بىلمىرلەر سىز ئونلارنى چوخى
ئىلە ئورۇسچە ئادەتتە سىنىپ. ئاما ھىچ كەس ئىلە دەوا
ئىلەمىوب سىنىپكە، نىيە مەسلمان قىزلارنى ئورۇسلاشدىرلەر.
جىناپ شىخ، مەن قاضى ئاغا مەر كىمىم ئاغا بويوردىغى كىمى
«كەس» ئولا-ئولا گەنە مەسلمان قىزلارنى يازىغىم كەلدە و

مکتببین رئیسینہ دیدیم کہ، نیہ مسلمان قیزلارینا علم الہی
و آنا دیلی اوخوتھورسینیز،—اما سیز مسلمانلارین شیخی
اولا-اولا بو بارہدہ ہیچ کسہ بیر سوز دیمہدینیز.
سن اللہ، جناب شیخ، بویورینیز گورک بونلار نہ
ایشدی؟

آهان گونی در، جناب شیخ! بونلار تہ ایشدر؟

«ملانصرالدین»، ۲ ایون، ۱۹۰۷، نومره ۲۲.

بیر بوچقا سو

باکودا چورنی غورود فعله لرینه

آغا فعله لر، گنه دیلینیزی اوزادوبسینیز!
«تازه حیاتین» ۹۱-نجی نومره سینده شکایت ایدیر سینیز
که، ز اوودین مدیری گونده سیزه- اللی ایکی نفره بیر بوچقا
سو ویریر. یازیر سینیز که، سودان اوتری قاپی- قاپی
دیله نیر سینیز و بوندان دا سوایی چوق آرتیق- اسکیک
سوزلر یازیر سینیز...

البت، بونلاری یازا- یازا سیز ایله خیال ایلور میش-
سینیز که، بو سوزلری اوخویانلار سیزین حالینیزا یانا جاقلار
و سیزه یاز یقلاری گله جک و سیزین مدیر نیز و سرکار نیز
سیزه رحم ایلیه جک.

بیر بوچقا سوا

مگر بیر بوچقا سو اللی ایکی نفر فعلیه آذر؟ نه سببه
قناعت ایله میر سینیز؟ مگر گونده واعظلردن ایشید یگینیز
بود گل می که، «قناعت کیم یادر»؟ مگر بیر بوچقا سو-
آذر؟

پس معلوم اولور که، اسراف ایلور سینیز؛ یوخسا من
هیچوقت اینانا بیلمه نم که، بیر بوچقا سو اللی ایکی نفر
فعله کفایت ایله میه.

لازم دی قناعت ایلهمك، قناعت، قناعت! بیر بوچقا سو
ظرافت دگل، بوش-رط ایلهمکه، هابیراوجدان توکوب
ایچمیه سینیز؛ یوخسا هرهنیز الینیزه بیر قاب آلا سینیز که،
«منه سو! منه سو!»، دخی بورادا، البت که، بیر بوچقادا
گورمز، ایکی بوچقادا گورمز.

مثلا، گوتورهك مسلمانلاری بیر بوچقا سو حساب
ایلیهك، بیر باخین گورون نه قدر سیزین کیمی سوسیز
آداملار توکولوبلر همین بیر بوچقا سو یون اوستینه:
یوزاون اوچ میلیون مرثیه خان، بو قدرده واعظ، یتیمیش ایکی
میلیون خان، بك و زاوودچی، قرخ دورت میلیون سید،
ایکی یوز میلیون درویش، اوچ یوز میلیون دعا یازان،
رمال، فال آچان، طاس قوران، گوبك یازان، بورون پوفلوین،
مسلمان حکیمی، مکتب ملاسی، خیرات قوناقلاری، شیخلر
(مثلا قبه شیخی)، غرض، دخی ده کیم لر، دخی ده کیم لر...
سککز یوز قرخ دورت میلیون باراما قوردی توکولوبلر
بیر بوچقا سویین اوستینه، یعنی مسلمان ملتی نین اوستینه
وهیچ بیر شکایت ایلهمیر که، «سوآزدی».

اما بیر بوچقا سو الی ایکی نفر فعله نی گورمور.
یوخ، بیرجه، انشالله، مدبرنیزه یازارام سیزی قویار
دمیر یولا، آرارار یوروپانین قارلسباد یایلاقلارینا، اورادا
سرین سولاری ایچوب کوکه لر سینیز، انشالله، سیزی
گونده ررار. پیاتی غورسقه، دره چیچکه، آباستومانا.
یوخسا بیله شئیلر خیالینیزدان کچیر.

هله اوتانماز-اوتانماز گوتوروب شکایت ده یازیر سینیز
و بیزی روس حکومتی نین نظرنده «بی آبر» ایلهمور-
سینیز. ماغیل ایندی یه تک ئوزومیزه گوجیله بیر آدقاز انه پشدیق؛
ماغیل ایندی یه تک ادبلی لیکده هیچ ملت بیز مسلمانلار تک

شهرت تاپمامیشدی. محمد آغا شاه تختلی بویوران کیمی،
سیزده حیاسینز دوما وکیل لریمیز کیمی ایستیورسینیز
آدیمیزی باتیراسینیز.

آلله باعثین ایوین یخسون!

آلله سیزینده آدینیزی ایله باتیرسون که، دخی هیچ
مجلسده و آدام ایچینده حرمتینیز اولماسون، آلله سیزین
یکه-یکه اوجا و عالی عمارت لرینیزی باشینیزا اوچورتسون،
ای اللی ایکی نفر فعله! آمین دین دیلار لال اولماسون!
بونلارین هامیسی کچدن سونرا گلین من سیزه
حیر تاپماجا دیوم: هیه بیلدینیز نه سببه سیزین باشینیزا
یوقدر «ایت اویونی» گتوریرار؟
هیه بیلدینیز؟

اوسببه که، سیز اللی ایکی نفر فعله هامینیز بی سواد-
سینیز. لوطی-لوطی یانا، دوزونی دیون، بیلهدی یایوخ؟
ئوز آرامزدی، اوشکایتی ده «تازا حیاته» اوزینیز یاز-
میوبسینیز، ئوز گه سینه یاز دیروبسینیز.

من سیزین هامنیزی تانییرام، سیزین ایچنیزده بیرجه
کربلایی حسنقلی حقیقنا-حقیقنا آدینی یازا بیار؛ اودا که،
ماشالله، آدینی یازاندا «حسنقلای» عوضینه «هدرن» چیخیر.
اما بیر شئی ده وار:

ایندی، مثلا، توتاخ که، خدانکرده، بیردن اوشاقلارینیزی
قویاسینیز درس اوخویالار («جامع عباس» کتابینی دیمیرم ها!);
بلی، مثلا، اوشاقلارینیزی قویاسینیز تازه آچیلان مکتبلرده
پالتارلاری گودهك تازه معلملردن درس آلار (اما بوراسی
یاخشی دگل که، یرین آلتیندا کی اوکوزه شک گتوره-
جکلر); بلی، اوشاقلارینیز اوخویالار وسونرا، توتاخ که،
ایله سیزین کیمی چورنی غورود فعله سی اولالار.

اوندا ایشلر خراب اولاجاق: اوند ااگر اونلارا بیر
بوچقا سو گتورسه لر و دیسه لر که، «جانیز چیخسون، آز
ایچین!» - اوند ا همان سیزین اوشاقلارینیز یاپیشاقلار بیر-
بیرینین الیندن و سس سسه ویروب اوجادان اوخویاقلار:

«عرفانیمیز لا چکدیک راه نجاته مشعل»
«وجدانیمیز دان آلدیق فرمان کردگاری»

«ملانصرالدین»، ۱۲ آوگوست، ۱۹۰۷، نومه ۳.

باتداخ

بیر نیچه دفعه غازیته لرده اوخودوم که، «فیوضات»ین
باغلانماغینا سبب «آخوند چکر که» اولوبدر.
اما اوخودوم و چوخ تعجب ایله دیم؛ اوندان اوتری که،
آخوند چکر که بیر بالاجا، مظلوم، ضعیف و ملایم چکر که در
و بو چکر گهنی بیز چوخدان تانییریق. بو بیر قولدوقچی
چکر که در واختیاری ئوزینده دگل: آغا بویورور «سور
ده ریه- سور ده ریه»، والسلام.
ایندی گورمک نیه «فیوضات» باغلاندی.

* *

راویان اخبار و ناقلان شکر شیرین گفتار بیله روایت
ایدیرلر که، بیر گون وارایدی، بیر گون یوخ ایدی، یر
یوزینده آلهدان باشقا هیچ کس یوخ ایدی؛ آنجاق بیر
عثمانلی حکومتی وارایدی، بیرده ایران حکومتی. ایران
حکومتینده مشروطه وارایدی، اما اعثمانلی حکومتینده یوخ
ایدی. عثمانلی حکومتی باخوب گوردی که، ایرانین مشرو-
طهسی جماعتی بیر آزیولدان چیخاردیر، مثلا، امام جمعه لرین

آمبارلارینی بوشالديرلار، مین ایللیک خانلاری یریندن
 اوینادیرلار، ارومیه‌نین مجتهدی حجة الاسلامی شهردن
 قوورلار، پادشاهدان حساب- کتاب ایسته‌ییرلر و قویمورلار
 وزیرلر مملکتی ئوز باشلارینا ساتسونلار،- بو ایشلری
 گورندن سونرا عثمانلی پادشاهی ئوز- ئوزونه فکرلشدی
 و دیدی که، والله، بونین هیچ چاره‌سی یوخدر، گرک
 قویمیا ایراندا مشروطیت باشا گله و بیزیم مملکتهده
 کئچه.

گونلرین بیر گونی عثمانلی قوشونی، ناغافل، گئجه‌نین
 یاریسی، خلوت‌جه، هامی‌دان بی‌خبر، دینمز- سویله‌مز ایران
 سرحدینی کچوب توکولدی ارومیه ولایتینه و باشلادی
 یتیم- یسیر، آج- اوج، لوت- عریان، ضعیف و مظلوم و
 بیچاره ایران رعیتینی قیرماغا.
 مطلب قالسون بورادا، بیز کچه‌ک باکویه.

باکو پادشاهی‌دا عثمانلی پادشاهی کیمی، ایران مشرو-
 طیتیندن چوخ‌دان بری اور کوردی. بلی، قورخوردی که،
 ایران مشروطیتی باکویه سرایت ایدوب، بونی‌دا پادشاهلیق
 تختیندن سالایره؛ ایله که، عثمانلی پادشاهینین ایرانا هجوم
 چکدیگینی ایشیتدی دخی بیلمه‌دی که، شادلیغیندان نه‌ایله‌سون.
 بیر- ایکی گون فکرلشوب خاص مشاورینی چاغیردی یانینا،
 اونونلا مصلحت لشه‌ندن سونرا قرآنی قویدی آخوندچکر گه-
 نین باشینا، و دیدی:

—دورما، بوساعت یتیر بونی عثمانلی پادشاهینا. (چونکه
 بیلیردی سلطانین یانیندا قرآن تاپیلماز).

آخوند چکر گه باش اگوب گوتوردی قرآنی، چیخدی
 نفت ویشقاسینین باشینا، اوزون چونردی عثمانلی‌یه طرف
 و «یاالله!»- دیوب، دوز هوپاندی دوشدی «ایلدیز»ین

اوسته. و گتوردیگی قرآنی یتوردی سلطانین حضورینا و کیمین طرفیندن گتیردیگینی سلطانا عرض ایلدی. سلطان قرآنی آلوب قویدی کنار، چکر گه یه دیدی: «بویور اگلش». چکر گه اگلشدی. سلطان باش کاتب تحسین پاشایا دیدی: «آخوند چکر گه یه قلیان گتیر». آخوند چکر گه مشغول اولدی قلیان چکمگه و سلطان باشلادی صحبت و سوروشدی: — آغا چکر گه، باکوده نه وار، نه یوخ؟

— هیچ زاد، ساغلیغین! — سلطان گنه سوروشدی: — گنه آزدان — چو خدان نه وار، نه یوخ؟ — چکر گه جواب ویردی:

— سلطان ساغ اولسون، باکوده چوخ نفت وار، قاریوز وار، قصاب وار، یاخشی غزتله ر یازیلیر، یاخشی ملالار وار... سلطان غزیده آدی ایشیدن کیمی عجله ایله دیدی: — هله دایان، دایان! منه دی گورهم، او «فیوضاتی» چیخاردان کیمدر؟

ملا چکر گه جواب ویردی که، «فیوضاتی» چیخاردان همین قرآنی گونده رن باکو پادشاهی در. سلطان غیظه گلوب چاغیردی باش وزیرینی و دیدی: — دی، جلال انسی زاده یه گتورسون او «فیوضاتین» ۱۱- نجی نومره سینی.

سلطان فیوضاتین ۱۶۲- نجی صحیفه سینی آچوب، قویدی آخوند چکر گه نین قباغینا که: «اوخو». آخوند چکر گه گوردی که، همین صحیفه ده بو سوزلر یازیلوب:

«روسیه انقلابیندان سونرا کره ارضین ان مختلف جهتلرینده مطلقیتلر بیر-بیر مشروطیه ته منقلب اولماغا باشلادی: اوروپادا باغان شبه جزیره سینده بالاجه قراطاغ پرنسی بالاجا ملتینه قانون اساسی و حریت ویریب شورای

مليہ ايچون مجلس مبعوثان گشاد ايتدی. آسیادا ایران اولکه سینده دارالرین دارات مطلقیتلرینه خاتمه چکیلوب، مجلس شورای ملی ایله ایران ملتینین سعادتینه گنیش یوللار آچیلدی. هندوستاندا گرك برهمن وبودیلهر، گرك مسلمانلار حقوق مقدسه بشریه لرینین توسیعی اوغریندا جدا مجاهدهیه باشلایوب، حریت استقلاللرینی طلب ایتمک اوزره درلر. آفریقانین اوته کی باشیندا دونن مجاریبه نتیجه سینده استقلاللارینی غائب ایدن بورلر بوگون انگلیز بایراغی آلتیندا ینی دن حریتده نائل اولوب، مجلس مبعوثان اصولی ایله اداره اولونماغا باشلایورلار. آفریقانین برکی باشیندا مصر اهالیسی آخر الامر حریتین قدرینی آنلایوب، مصر ایچون بیر مجلس مبعوثان گشادینی طلب ایدیورلر... گورولیور که، همان ترکیادن باشقا هیچ بیر یرده مطلقیت پایدار اولامیور؛ چونکه روسیا حریتین ضربه سینده تاب گتیره میورلر. بوضورتله ترکیانین اوزرینه هر طرفدن برسیل خروشان حریت هجوم ایدرک آنی مهیب بیر گردابین ایچینه دوشیریورلر که، او گردابین گشتی مطلقیتین غرق و نابود اولمه سیله ناخدا سینین دا بیوک تهلکه لره دوچار بولنمه سی محق قدر... بونی سلطان چوخ گوزهل آنلیور. ایشته آنلادیغی ایچوندر که، روسیا دumasی طاغیدیلیر کن قربانلر کس دیریور».

آخوند چکر که اوخویوب قورئان دان سونرا دیدی:
—سلطان ساغ اولسون، آندا اولسون سنین عزیز باشینا که، بیزیم باکو پادشاهینین بو سوزلردن اصلا و قطعاً خبری یوخلر؛ چونکه ئوزی بی سواد آدمین بیریلر.
سلطان بیر آز حرصلندی، بیز آز آتیلوب-دوشدی، بیر آز قیشقیردی، یوگوردی، توپوردی و بیر قدر ساکت

اولاندان سونرا گوتوردی قلمی، قولتوق جیبیندن بیر تیکه
کلغذ چیخارتدی و عینگینی مبارک بورتونا تاخوب باشلادی
باکو پادشاهینا کلغذ یازماغا.

کلغذی دورت قات بوکوب ویردی آخوند چکرگه نین
الینه و دیدی که، فرمانیمی تیز یتیرمسن سنی بورایا
گوتدرن باکو پادشاهینا.

آخوند چکرگه هوپ ایلایوب اورادان سیچرادی باکو
ولایتینه.

(انشالله مابعدی وار)

«ملانصرالدین»، ۱۸ نوایبر، ۱۹۰۷، نومه ۴۲.

اوت

ایلین هر فصلی نین بیر حسنی وار؛ اما قیشین لذتی
بیر اوز گه در.

بو قدر وار که، شاعر لر بهار فصلی نی هامی دان آر تیق
دوست توتورلار. کتابلار دا همیشه اوخوموشیق که:
وقت بهار است خیز تا به تماشا رویم....

یا بیر اوز گه یرده اوخویوروق:
مبارک باد مرغان چمن را
نوا سنجان رنگین انجمن را
که عهد نوبهار آمد طرب جوش
نوی گل کرد دوران کهن را....

بونلار هامی سی کهنه سوزلردی و کهنه سلیقه دی. من
اینانمیرام که، بیزیم عصرین شاعرلری بهار فصلی نی،
مثلا، قیش فصلیندن آر تیق توتالار. دوغری در، کندلرده
و بالاجا شهرلرده قیشین اوقدر بیر صفاسی یوخدر، اما
تفلیس کیمی یرده قیش بویوک بیر غنیمت در و دیمک اولار
که، بهشت ده وعده اولونان لذتارین هامی سینی تفلیس ده
قیش دا اله گنورمک اولار.

بیر آی بوندان قباق قافقازین هر بیر یریندن ایرمنی
جماعتی وکیل لری جمع اولمیشدی لار تفلیسه که، ایرمنی

آجلارینا سرداردان پول ایسته سونلر. همین وکیللر یانلا-
ریجه اوزون-اوزون عریضه لر، سیاهی لار گتورمیشدی لر.
کندلرین آدلارینی، آجلارین سایینی و ایسته دیکلری
پولین قدرینی آدبا-آد، کندبه-کند، هامی سینی تفصیلا
یازوب یکه-یکه کتابلار باغلامیشدی لر و بو عریضه لری و
سیاهی لاری ماش-ینادا سلیقه ایله چاپ ایلیوب گتوروب
قویمیشدی لر سردارین قایاغینا. ایرمنی وکیللری ایسته-
دیکلری پولین قدری ایکی ملیون یاریم دی.

او گونلرده من تفلیس ده کوچه ایله گیدرکن ایروان
خانلارینداندا گوردیم و قاراباغ بکلریندن ده بیر نیچه
دسته گوردیم. و گورنده یقین ایله دیم که، بونلاردا گلوبلر
مسلمان آجلارینا سرداردان پول ایسته سونلر. اما معلوم
اولدی که، بونلارین هیچ بیر ی پول ایسته مگه گلمیوب.
ایروان خانلاری نهدن اونری تشریف گتورمیشدی لر، بیلمه-
دیم، اما بونی بیلدیم که، قاراباغ بکلری نهدن اوتری
گلوبلر.

قیش دا تفلیس جنتین بیر گوشه سینه اوخشییور. تفلیس
ده سیرق اویونی همیشه قیش دا باشلانیر. اوندان اوتری
که، مسلمان بکلری و ملکدارلاری اوزگه وقت کندلرده
رعیتدن بهره ییغماقا مشغول اولورلار؛ آنجاق قیش فصلی
بی کار اولای بیلرلر. کنده ده قیش دا اوتورماغین نه معناسی؟
بیر یاندان آج کندلی لرین آغلاشماسی، بیر یانداندا ایله
همان عورت-اوشاخ، همان عورت-اوشاخ، همان عورت-
اوشاخ. غرض که، هیچ بیر لذتی یوخدی...

دیقابرین ۲۷-ده ایرمنی وکیللری سردارا عریضه
ویریردی لر و ایله همان گون قاراباغین قوجا و جوان بکلر
لری سیرق ده اولینجی جرگه ده اوتوروب سیرق قیزلارینین

چیلپاخ توپوخلارینا تماشا ایلپوردیلر. ایرمنی وکیل لرینین
 بیرى آغلایا- آغلایا آج ایرمنی لرین احوالینی سردارا نقل
 ایلپوردی؛ بکلرده قاققیلدی- قاققیلدی قیزلارین اویناما-
 غینا چپیک چالیردی. ایرمنی لر دیپوردیلر: «آمان گونی
 دی، سردار، بیزیم آجلارا پول ویر».
 بکلر دیپوردیلر: «اوخقای، لیزاجان، قاداوی آلیم!»

* * *

بیز گنه دیپوریک که، قاراباغین کندلرینده مسلمانلار
 آجیندان آغلاشیرلار. بیز بونی نیچه دفعه یازمیشیق وهیچ
 کس بیزه جواب ویرمیوبدر که، بوسوزلر یالاندی. وهیچ
 کس ده دینمیر.

بیز نیچه دفعه یازمیشیق که، کچن ایل باکودا ییغیلان
 قرخ بیش مین مناتدان ایندی یه تک بیرجه نفر مسلمان
 آجی نین قارنی دویمیوب. بیز نیچه دفعه یازمیشیق که، باکودا
 کچن ایل قورولان اعانه قامیسیاسی قرخ بش مین مناتدان
 آنجاق ایکی واغون اون گوندردی زنگه زوراکه، پوتی ایکی
 مناتدان ساتیلسون و مین مناتدا گوندردی قاراباغا. بو
 مین مناتداندا هله هیچ بیر آجین خبری یوخدی. حساب
 و کتابدا که، ماشالله، مسلمان ایچینده عادت دگل. قوتاردی
 گئتدی.

هر بیر مسلمان غازیته سینی آلیرسان الینه، گورورسن
 که، یازیلوب: ماشالله، فلان میلیونچی، ماشالله، فلان ملت
 پرست، ماشالله، فلان خان، فلان بک، فلان حاجی، فلان
 کرتنکله...»

اما هیچ کس یازمیر که، بیر یاندان مین لرحه مسلمانلار
 آجیندان آغلاشیر و بیر یانداندا مین- مین مناتلار خرجه-

ئىرلار قوناخلىقلار، شەرت احسانلارينا، قارانقىنە، پستە-
باداما، بارىشنىا و ماداما، سوزى بىر دفعە دىيەلەر آداما!
بونلار ھامىسى ئوز يريندە؛ اما بودا وار كە، قىش
فصلى نەقەر گوزل اولسادا، گنە بهار فصلينە برەكتا او
سببە كە، بهاردا اوت بيتير و آجلارين دخی باكو ميليونچى-
لارينا احتياجى اولمور.

ايله چوللر ياشىل لانان كىمى، آرواد سحريريندن دررور
و آج ياتمىش اوشاخلاريني اويادوب دىيور: وقت بهار است
خيز، تا به تماشا رويم!...

«ملانصرالدين»، ۲۷ يانوار، ۱۹۰۸، نۆمەر ۴.

مەرت - مەرت

واجب و لازملی بیر مسئله وار که، اونا هیچ دقت ایله-
میریك و قولاق آسمیریق، دییوریک: «آخ، نیجه اولاجاق
اولسون!»

سوزیم بوراده در که، بو آخر وقت لرده بیزیم یتیشمیش
قیزلاریمیزا ار تاپیلیمیر و بیر نیجه ایل گوزلیورلر- آخر-
دادا هر کس راست گلیر- گیدیرلر، اما چوخی دا قالیر
ایوده و ئوزینه لایق اوغلان تاپا بیلیمیر که، گیتسون.
(دولتلی قوجا کیشیلرین کیفی دی ها!)

بونین سببی نه در؟ نیه قیزلاریمیز چوخالوب وایوله-
نن جوانلاریمیز آزالوب؟

بونین سببی بودر که، اوغلانلاریمیز گیدوب یوروپا
درسی اوخویورلار و یوروپا تربیه سی آیلرلار. بونلارین دا
بیر پاراسی درسی قورتاروب، وطنه قایدوب گلنده ئوز
یانلاری جا روس، یهودی، یا غیر بیر ملت لرین قیزلاریندان
بیرینی سئچوب گتوریرلر و کابین کس دیروب ئوزلرینه
عورت ایلیورلر.

جوانلاریمیزین دا بیر پاراسی قایدوب گلیر وطنه که،
بورادا ئوز سلیقه سینه موافق بیر مسلمان قیزی تاپوب
آلسون. اما گزیر، دولانیر، خبرله شیر و آخردا گورور که،

درس اوخومیش و تربیه تاپمیش مسلمان قیزی یوخلر.
 بیر نیچه ایلده گوزلیور، گوزلیور و لاپ آخردا یا بودا
 گیدیر بیر روس قیزی، یا یهودی قیزی تاپیر، یادا که،
 «جهنمه، گور!» دییوب، گیدیر بیر مسلمان قیزی آلیر.
 بلی، قیزی آلوب گتوریر ایوه و ئوز-ئوزینه دییور
 که، «بلکه بیر طور اوتوشهك!»

بیرگون سحر تیزدن عورت یریندن دورور، ایستیور
 گئینسون گیتسون آتاسی گیل، کیشی سوروشور که، نه یه
 گیدیرسن؟ عورت جواب ویریر که، «بو گئجه یوخی گور-
 میشم، گیدیرم آنا دییه، گیتسون ملا حاخویردی یه کتبه
 باخدیرسون». کیشی دییور که، «ناحق یره زحمت چکوب
 گیتمه، اوندان اوتری که، یوخی دان هیچ بیر شئی بیلیمک
 اولماز».

عورتین بو سوزلر خوش-ینا گلیر و اریندن کوسور
 و ایکی گون اری ایله دانیشمیر.

بیر نیچه گونده کچیر. بیرگون کیشی دقت ایلیوب
 گورور که، عورتی گونوزلر آیاغینا جوراب گئیمیر وقار-
 داشی نیندا و غیر یاد کیشی لرینده یانیندا آیاخلاری چیپلاخ
 دولانیر؛ اما، سوزیوخ، اوزینی و باشینی چارقات نان برک-
 برک گیزلیور. اری دییور که، «عایپدی، آیاخلارینا جوراب
 گئی»، عورت جواب ویریر که، «سن الله، اتمیزی توکمه،
 ایوده آدام جوراب گئیمز، آدام یاسا گیدنده، یا حمامه گیدنده
 جوراب گئیر».

بودا کیشی نین آجیغی نا گلیر و بوردادا کیشی ایکی
 گون عورتیندن کوسوب دانیشمیر.

بیر نیچه گونده کچیر. عورت گورور که، همیشه آخشاملار
 اری قباغینا کتاب قویوب اوخویور، یا بیر کاغذ گوتوروب
 یازیر. عورت بی کار اوتوروب باشلیور تهسنه مگه. بیر آز
 کچیر، عورتین یوخوسی گلیر و کیشی ده کتابیندان و کا-
 غذیندان ال چکمیر. بیر آز دا گوز تلپندن سونرا عورت
 حرصلی گیریر اری نین اوتاغینا و باشلیور بوجور مذمت
 ایله مگه: «آکیشی، سن اولسان الله، بو کتابلاری و کاغذ-
 لاری تولا جهنمه، آز بو جین لرین و شیاطین لرین مرت-
 مرت دانیش، جانینا یازیغین گلسون! بونده دی یوخونی
 ئوزی نه حارام ایلیور سن که، نه بیلیم نه وار؟ بیر جانینا
 یازیغین گلسون، بیر اوسان، آی بو کتاب-میتابی ایجاد
 ایلیه نین ایوی ییخیلسون».

* *

بو بیر لازملی و گنه لازملی مسئله در. اگر بو مسئله نی
 ایله بو حالتده قویساق، اوخومیش جوانلاریمیزین هیچ
 بیر ی مسلمان قیزی آماز. بو درده ده بیر چاره تاپماق
 لازم در؛ ایله بوساعت تاپماق لازم در، صباحه ده قویماق اولماز!
 بیزه قالسا، بیز بونا ایک ی چاره بیلیریک:

(۱) بونین بیر چاره سی بودر که، اوغلاریمیزی دخی
 بوندان سونرا یوروپا تربیه سینه قویمیماق، مثلا، نهر امین،
 اوردو بادین جوان اوغلانلاری همیشه تبریزده «علم» تحصیل
 ایلیورلر و وطن لرینه قاییدوب گلندن سونرا ایوله نیرلر
 و عمرلرینین آخیرینا کیمی ده خوش بخت یاشیورلار.

یا گرک بيله اولاً؛

۲) یادا که، اوغلانلاریمیزی یوروپا درسینه گوندرنده قیزلاریمیزی دا قویاق درسه که، هیچ اولماسا، یوروپا علمیندن و تربیه سیندن باری یاریمچیق دا اولسا، بیر آز اوخوسونلار و اورگنسونلر.

بیز بیلە قانیریق و بیلەده دییوریک. هرکس نه جور قانیر، ایلەده قانسون.

«ملائصرالدین»، ۱۰ فورال، ۱۹۰۸، نومه ۶.

میهروبیلار

ایله همان سوزلردی که، ایشیدیریک.
هر بیر غازیتنه‌نی الیمیزه آلساق، گوره‌جگیک که، ایله
همان سوزلردی که، ها ایشیدیریک؛ مثلاً، هر بیر راستیمیزا
گلن غازیتنه‌نی آچوب اوخویاق:

«قرینه‌لر ایله مست اولوب جهالته اویلاق نه گوردیک،
نه قازاندیق؟ هانسی گونومیزی خوش کچیردیک؟ هانسی
نجات یولینی آچدیق که، بیزدن سونرا گلن‌لرده بیزیم
گونیمیزه دوشمسون؟ خارجی‌لر دیسه‌لر «بیز علم اوخویوب
صنعت او گرن‌دیک، انسانیت حقوقینی آنلایوب بیر-بیریمیزه
رحم ایتدیک، آدام ثولدور مکن قاقوب یتیمه و فقیر-فقرايه
کومک ایتدیک و اولادیمیزی اوخودوب بیزدن سونرا گلن‌لر
ایچون روزی یولی گوسته‌ردیک، سیز نه ایله‌دینیز؟»
بیز هانسی خوش عمل‌لریمیز ایله اونلارا جواب ویره‌ک؟»
والخ...

ایله همان سوزلردی که، روس-یاپون دعواسیندان
ایندی‌یه تک ایشیدیریک... ایله همان سوزلردی.
ایندی مسلمان قارداش‌دا بوجور سوزلری ایشیدنده،
دینمز-سویله‌مز غازیتنه‌نی بوکور، قویورکنارا و «اح»
دیوب دورور گیدیر ایشینه، و چوخ عجب ایلیر؛ اوندان

اوتری که، بونلارین هامی سینا بیزیم محله ده دییورلر
«بوش-بوش دانیشماق».

بیر ناخوشین اوسته حکیم گتورنده حکیم اول یاپیشیر
ناخوشین نبضیندن و سونرا قولاغینی قویور دوشینه و
دییورکه، سنین آزارین، مثلا، قیزدیرمادی، یا اینکه، بوغاز
آغریسی در. اگر حکیم بهرجه بوسوزاری دیندن سونرا،
دوروب قویوب گیتسه و آزارلی یا بیر معالجه یولی گوستر-
مهسه، بیز حکیمه چرت قپک ده ویرمه ریک؛ اما حکیم آزارلی
نین آزارینی بیلندن سونرا، قیزدیرمایا خینه ویریر،
بوغازی آغرییانین بوغازینا یود سورتور، خالیرا توتانا
بوتین داواسی ویریر، یارالی نین یازاسینا یود و فورم
سورتور. بو داوالارین جمله سی بیر نوع زهردر که، آزارلی-
نین بدنینه داخل اولاندا ناخوشلیقین میقروبلارینی، یعنی
ناخوشلیغا سبب اولان حشراتی پوچا چیخاردیر که، آخردا
آزارلی شفا تاپیر.

بیزیم بعضی بوش بوغاز یازیچی لاریمیزدا اوخشپورلار
همان طبیبلره که، آزارلی نین نبضینه باخاندان سونرا
«خدا حافظ» دییوب، بورك لرینی آختاریرلار.

* *

قرینه لر ایله ملتیمیزین شیرین جانینا میلیونلار جا
آج میقروبلار داراشوب قانینی سورماقدادر. و محض بو
حشرات در ملتی خسته ایدن، محض بومیقروبلاردر اسلامی
بدنام ایدن!

«نجات، نجات» دیمک ایله نجات یولی ئوز- ئوزینه تاپیلماز،
«مکتب-مکتب» دیمک ایله مکتب ئوز- ئوزینه آچیلماز و

آچیلسادا «جامع عباس» کتابیندان سوایی اورادا بیرئوزگه درس ویریلمز.

مفته-مفته «نجات»، «مکتب» دیمک ایله فاطمی یا تومان اولماز! لازمدر میقروبلاری ملتین بدنیندن کنار ایله مک! یوخسا نه گوزیاشی توکمک ایله آزارلی شفا تاپار، نه دعا یازماق ایله!

«ملانصرالدین». ۲مارت، ۱۹۰۸. نومه ۹.

دیوار

شکر اولسون الهه که، شیطانلارین برکتیندن گنجه
شهری بیر ایله حاله دوشوب که، مسلمانلار شهردن باش
گوتوروب قاچماق ایستیورلر.
احوالات بیلدر که، مسلمانلارین بد خواهلاری حکومت
دانوس* ویروبلر که، گنجه نین جنوب طرفینده کی داغ
کندلرینده مسلمانلار چوخلیجا تفنک و آزوقه ییغوبلار که،
دعوا باشلاناندا همین تفنکلری و آزوقه نی مسلمانلار
ویرسونر عثمانلی قوشونینا. بو دانوسا گوره حکومت
قوشون گوتوروب، گیدوب همان مسلمان کندلرینی
حتی قبرلرینه کیمی سوکوب آختاروب و بیرشئی تاپمیوب.
چوخ شکر اولسون الهه!
بیز قلبدن شکر ایدیریک که، مسلمانلارین باشینا
بیله-بیله ایشلر گتوریرلر.

شیرین یوخونین خاصیتی در: برك یاتانی چاغیرماق
ایله آیلماز، بیر تپیک وورسان گهر نه شهر، اکینجی تپیک ده
گوزلرینی آچار، اما اوچونجی تپیک ده دورار آیاغا.
اگر تاریخه نظر ایله سهک، باخوب گورهریک که، یر
یوزینده ملت لرین چوخی نین آیلماغی «تپیک» قانونی ایله
عمله گلوب.

* معلومات.

گوتورهك آللهين كیتای طایفه سینی.

دورت مین ایلدرکه، کیتایلی قارداشلاریمیز شیرین یوخی دا ایدیلر. میلادیه تاریخیندن ایکی یوز آلتی ایل قباق، کیتایلی لار مملکتلرینین اطرافینا اوجا و اینلی دیوار چکدیلرکه، اجنبی طایفه لار گلوب بونلاری شیرین یوخی دان اویاتماسینلار؛ چونکه بیلیر دیلرکه، همیشه دوران اوکوز یاتان اوکوزین باشینی آیاخلار.

بیز مسلمانلاردا اطرافیمیزا بیر دیوار چکمیشیک و بوتون عالمی نجس و ثوزومیزی گل دسته ریحان حساب ایدوب، ایسته میریک بو دیواری آشوب کئچک کزارا و گورهك نه وار نه یوخ دنیا دا.

اما بونی هر دقیقه و همیشه اونودوروق که، همین دیوار محض اوزومیزه بیر حصاردر، اونودوروق که، بو دیواردان اجنبی ملتار چوخ آسانلیق ایله آشوب بیز یاتانلاری باسلیا جاقلار.

همچنین کیتای دیواری.

ملیونلار ایله تیکیلیمیش کیتای دیوارینی اول دفعه میلادی تاریخینین مین ایکی یوز هشتادنجی ایلینده چینگیزخان آشوب قوشونونی توکدی ویاتمیش کیتایلی-لاری ازدی.

بو اولینجی تپیک ایدی، یاتمیش لاری گهر نه شدیردی. مین آلتی یوز قرخ دور دونجی تاریخده مانجور طایفه سی توکولوب کیتایلی لاری گوته کله دی.

ایکینجی تپیک ده کیتایلی لار گوزلرینی آچدی لار. اوچونجی تپیک بونلار ووران یاپونلار اولدی لار که، مین سککز یوز دوخسان آلتینجی ایله ده دعا ایلیوب کیتایلی-لاری ناپدالادی لار.

اوچونجى تپىك دن سونرا كىتايلى لار دوردىلار آياغا.
 ايندى بونلار بىر دره جده ترقى يه يوز قويوبلار كه،
 يوروپانين جميع حكومتلرينى قورخويا سالوبلار.
 و محض بو سببه گنجه شيطانلار ينين دانوسلارينا و بو
 دانوسلار يين اوجيندان باشيميزا گلن قضا و قدره بيز صدق
 دلدن شكر ايديريك. بلكه بيله-بيله «تپىك» لار بيزيم
 كور گوزلر يميزى آچالار او گوزلر يميزى كه ايندى يه تك
 خمارلانماقدادرلار. بلكه گنجه دشمنلر يميزين بر كتيندن
 گوزوميزى آچوب گوره كه، اطر افيميزا چكديميز ديوار يين
 ايچينده قوخميش باتلاقلار يين عفونت يندن عمله گلن حشرات
 مين ايل لر در قانيميزى سورماقدادر؛ بلكه گوره كه، هر
 كندهده و هر شهرده بىر «پيغمبر» ظهور ايدوب در يميزى
 سويماقدادر؛ بلكه گوره كه، قاخاى ده حاجى شيخ محمدلر،
 آريشده صمدلر، شماخى محاليندا حميد پاشالار، كوردميرلى
 شېخ مصطفى لار، سليمان اوستالار، گنجهده سيدلر، قبهده
 شيخ محمودلر، قازاخدا، شىكى ده، داغستاندا «مقدس»
 لوطى لار ئوزار ينى «شيخ» آدلانديروب، جوانه عورتلر يميزى
 اله سالماخدا و كيشى لر يميزين جيبلر ينى بوشالماقدادرلار.
 محض بو سبب دن گنجه شيطانلار ينين مسلمانلارا
 ايتديكلرى ظلم لر ينه مين لر جه شكر ايديريك. نه قدر كه،
 گوزلر يوخى دادرلار، هيچ بىر شئى گورمز لر، اما آچيلاندان
 سونرا چوخ شئى گورمز لر.

فیلسوفلار

آخر وقتلرده غرب عورتلری باره سینده مسلمان غار-
ینه ارینن بیر پاره سینده بیر نیچه مقاله لر گوزومه ساتئشیر.
بو مقاله لرین مضمونیندان بيله آنلاشیلیر که، غرب عور-
تلرینن هامی سی حیا و عصمت سیز عورتلر در؛ دیمک که،
جمله سی فاحشه کیمی بیر شئی در لر.

منیم بو باره ده هیچ بیر اعتراضیم یوخدر، هیچ بیر
سوزوم یوخدر؛ چونکه من ده ایله بیلیرم که، یوروپا و
آمریکا عورتلری تماماً فاحشه در. اما گنه هردن بیر خیالیم
گلر دی که، بلکه بو عورتلرین ایچینده هیچ اولماسا بیر-
ایکی خیالی عورت تاپیلا. اما تازا فیلسوفلاریمزین سوز-
لریندن بيله معلوم اولور که، هیچ بیر یه تاپیلماز.

شکر ایدیرم الله که، تازا یازیچی لاریمیزین بر کتیندن
منیم گوزلریم آچیلدی و او شئیلری که، من بیلیردیم،-
ایندی بیلدیم، یوخسا منیم غرب عورتلری باره سینده
اولان ظنیم حقیقتده باطل ایمش؛ من اونلارین خصوصیندا
سهو ایلپور میشم. من ایندی یه کیمی ایله بیلیردیم که،
دوغری در، یوروپا عورتلرینن هامی سی فاحشه در لر، اما
اونلارین ایچینده گنه هیچ اولماسا بیر نفر ژاندارق

آدیندا فرنگ قیزی الینده شمشیر جهاده چیخوب، فرنگستان
وطنینی دشمنلرین هجومیندان محافظه ایدوبدور.
افسوس، افسوس! ایندی معلوم اولورکه، بودا
فاحشه ایمیش!

۱۸۸۵-نجی ایله، گونلرین بیرینده، بلغار فعله لریندن
جوان بیر قیزالینه قیرمیزی بایراق الوب شهرین میدانینا
چیخدی و وطن پرورانه نطقلر ایله بلغارلاری اوילה
هچانا گتیردی که. ایکی-اوچ ساعت ایچینده باشینا ایگر می
میندن آرتیق فدائی یغیلدی و همین فداثیلرله عثمانلی
مأمورلرینین اوسته هجوم چکوب، جمله سیننی قوودی و روم
اٹلی شرقی ولایتینین عثمانلی الیندن چیخوب بلغارییه
کچمگینه باعث اولدی.

حیف که، بیزم محررلریمیز دیورلر بودا فاحشه در!
من ایندی یه کیمی ایله بیلهدیم که، روسیه عورتلری:
دوغری در، هامی سی عصمت سیز و وفاسیزدرلر، اما اونلارین
ایچینده هیچ اولماسا گنه وولقونسقایا یا اینکه ترویدسقایا
کیمی بیر- 'یکی عورت ئوز ارلرینه نسبت وفالی اولوبلار
و ارلرینی حکومت قاتورقا * تنبیهی ایچون سبیره گوندم
رنده بونلارین عورتلری ده روس پادشاهیندان نه زحمتلر
ایله اذن الوب، نه مصیبتلر ایله سبیره گیدوب و نه
بدبخت لیکلر ایله سبیر حبسخانه لرینده ارلری ایله برابر
عمرلرینی باشا ویروبلر. و حال اونکه، هر بیر یسی
دولتلی کشی نین قیزی اول-اولا ایایه بیلردی کی، اریندن
بوشانوب، بیر ئوز گه سینه گئتسون و بونادا روسیه قانونلاری
همیشه یول ویریر.

* سورگون.

حیف، حیف! ایندی معلوم اولور که، بو عورتلرده
فاحشه ایملرلا

من بیلیردیم که، غرب عورتلر، ی دوغری در، هامی سی ناموس
و عصمت سیز عورتلر در؛ اما ایله گمان ایله ردیم که، بونلارین
ایچینده گنه هیچ اولماسا مین لرجه تاپیلار که، علم، فن و
معارف عالمینده اجتهاد ایدوب هر بیر ی ثوز ملتی و
وطنی نین افتخارینا باعث اولوبلار. بونلارین آدلارینی اگر
باشلیاق یازماغا. — گرك او وعده بیر یکه کتاب چاپ ایلیک
بودا بیز لره نه لازم؟

آخ، آخ، من نه بویوک سهو ایلیور میشم! ایندی فیلو-
سوفلاریمیز ثبوتایتوریرلر که، غرب عورتلرینین جمله سی
فاحشه درلر.

آخ، آخ!! منیم هیچ دنیادان خبریم یوخ ایملش!!!
منیم یادیمدر که؛ «حقوق نسوان» مسئله سی یوروپادا
چوخ دانیشیلوب، هله نه اینکی غازیته لرده دانیشیلوب،
حتی بو مسئله نی مذاکره ایدن یوروپا عالم لری بویوک
کتابلار باغلیوبلار. مشهور قانت ایله دژون میل آدیندا
یوروپا فیلوسوفلارینین عورت مسئله سینده د'یر یازیلاری
یکه بیر کتاب شکلینده یوروپا دیل لرینین هامی سینا
ترجمه اولونوب.

ایندی من یوروپا فیلوسوفلاری ایله بیزیم مسلمان
فیلوسوفلارینین یاز دیقلارینی توتوشدورورام و منیم نظرمه
بیر نیچه شئی گلیر:

اولا، عورت مسئله سی باره سینده یوروپادا سوز دانیشان
عالم لر بوتون یوروپا و آمریقادا مشهور فیلوسوفلار در که،
کتابلاری بیر نیچه دیله ترجمه اولونوب. اما بیزیم
ایچیمیزده آخر وقت لرده عورت مسئله سینین کشف ایلمینار

محض باققالار ايله نوحه خوانلار يميز در كه، ايندى يه كيهى
اونلارين اډلارى يازيچيلىقدا هيچ ئوز محله اهلينده
معلوم دگيل.

ايكىنجى، يوروپا فيلوسوفلارى عورت مسئله سيني
دانشاندا چوخ ملتارين عورتلاريندن صحبت آچوبلار، اما
هيچ بير ملتين عورتلارين باره سينده ادب سيزليك ايله
و خوارلىق ايله دانشميو بلار: اما بيزم فيلوسوفلارين
يازيلارى باشندان آخره كيمى غرب عورتلارينه فحش ديمك
و حرمت سيزليك ايله دانشما قدر.

اوچومينجى، يوروپا علماسينين عورت مسئله سينه داير
يازيلاريني اوخوياندا گورورسن كه، بو ظالم لر دنيانين
هر بير گوشه سيندن خبر ويريرلر؛ اما بيزم فيلوسو-
فلارين يازديقلاريني اوخوياندا ادام ايله بيلر كه، ديه سن
بونلار باكو و تفليس شهرلرينين گئجه لر قارالايق كوچه-
لرينده گزه ن بير پاره كئفلى روس آرواتلاريندان سوايى
دنيادا هيچ بير ئوز كه عورت گورميو بلر.

و يقين كه گورميو بلر!!
والسلام!

اوزون دانشماق لاغلاغي نين پيشه سى در. اودر كه، بير
سوزومده قالدى، اونى دا مختصر ديه جگم: ملایا ياراشان
«شكيات» و «تيمم» دن وعظ ايتمك در، اما فيلوسوفلىق دا
فيلوسوفلارين ايشى در.

رحمت ليك «آگهى» ياخشى ديوب.
«درجهان دو چيز دشوار است نزد آگهى:
لحن صوت بى اصولان، بحث علم ابلهان».

دیل

من ایندی یه کیمی اینجیه ردیم او مسلمانلاردان که،
ئوز دیلرینی بیله- بیله بیر- بیرینه روس دیلینده مکتوب
یازیرلار.

اما ایندی اینجیمه نم.

دارالفنون قورتارمیش جوانلاریمیزین هامی سی روس
دیلینده یازی- پوزی ایلپورلر؛ مسلمانجا سوادى اولانلاردا
ایلپور، اولمیانلاردا ایلپور.

اوللر من بونا راضی اولمازدیم، اما ایندی راضییم.
حتی غاریته مدیرلریمزدن بیزه ایندی یه تک بیر نیچه کاغذ
گلوب: بولارین هامی سی روسجا یازیلوب، معلم رفیق-
لریمزده بیزه روسجا کاغذ یازیرلار. از قالوب که، ملا-
لاریمزدا روس دیلینده ارسال مرسول ایده لر؛ اما ایله میرلر.
محض اوندان اوتری که، روسجا بیلیمیرلر.

بو ایشلره اوللر من تعجب ایله ردیم، اما ایندی
ایله میرم. سببی وار:

مسلمان یازیچی لاریندان منیم بیر نفر دوستوم وار که، قباقلاردا
منه کاغذ یازاندا همیشه ترک دیلنده یازاردی اما ایکی
هفته بوندان ایره لی همان دوستومدان بیر کاغذ آلدیم؛

بو کاغذ روسجا یازیلیمیشدی. رفیقیمیز دونن بیر واجب ایشدن اوتری گلمیشدی اداره‌میزه و صحبت آراسیندا آخرنجی کاغذینی روسجا یارماغی نین سببینی سوروشدیق. رفیقیمیزین جوابینی بورا دایا زیریق که محترم اوخوجی-لاریمیز اوخوسونلار و اوخویاندان سونرا همان سوزلری جیب دفترلرینه یازسونلار که، باری بیزدن سونرا گلنلر ایچون بیر یادگار قالسون.

رفیقیمیز بيله جواب ویردی:

«جناب ملانصرالدین، من بیلیرم که، شخص گرك ئوز دیلنده دانیشسون و ئوز دیلینده یازسون. اما من مسلمان حروفاتی ایله یازی-پوزی ایلمه‌مگی دخی بالمره تر گیتدیم، وبونا اکتفا ایله میوب، اولادیمادا وصیت ایده‌جگم که، مسلمان دیلی ایچون تازا بیر حروفات ایجاد ارنولمویونجا مسلمانچه بیر کلمه سوزده یازماسونلار.

منیم فاطمه آدیندا بیر باجیم وار که، همیشه آنام ایله بیر یرده کندمیزده اولار. باجیمین بش یاشیندا بیر آزارلی اوغلی وار ایدی که، منیم خواهشیمه گوره باجیم اوغلینی گتورمیشدی بیزه که، همی بیر-ایکی ای بیزه قونق اولسون، همی ده ایرون حکیم لری اوشاغا معالجه ایله سوبلر. آنام و باجیمین اری اسماعیل بک قالمیشدی لار کندده. باجیم فاطمه ده حامله ایدی و دوغماغینا بیر نیچه گون قالاندا اری اسماعیل بک له گلدی ایراوانا. اوشاغا روسو حکیم معالجه یلیوردی.

فاطمه دوغدی و بیر اوغلی اولدی.

بیر گون کچندن سونرا پوچتا یولیم دوشدی و بیر

آچیق کاغذ آلوب کندیمیزه ملا جعفر رفیقیمیزه مختصر یازدیم:

«آناما دی که، فاطمه نین اوغلی اولدی».

کاغذی سالدیم قوطی یا.

ملا جعفر کاغذی آلیر و ایله بیلیر که، من یازمیشام فاطمه نین اوغلی اولدی، یعنی وفات ایله دی؛ چونکه ملا بونی بیلیرمیش که، باجیم ایراوانه گلوب ناخوش اوغلینا معالجه ایله تدیرسون و حامله اولماغینی یا بیلیمیرمیش، یا خیالیندا دگلایمیش.

اول ملا جعفر ایسته میر بوجور پيس خبری آناما یتورسون، حتی مندن ناراضی اولوب که، قوجا عورته من نیه بوطور غم لی خبری یازیرام.

خلاصه، اوچ گون کچندن سونرا ایوده اوتورمشدبق، گوردیک قاپی دوگولور و بیر عورته اغلییر. قاپی آچیلان کیمی بیچاره آنام «بالاواي!» دییوب، ئوزونی چیرپدی یره و بی هوش اولدی.

من اوساعت ایشی دویدیم و باجیمین بویوک اوغلینی و تازه دوغدیغی اوشاغی داگتوروب قویدیق آنامین قوجا-غینا. هاندان-هانا یازیق عورت گوزلرینی آچدی و باشلادی اوشاقلارین ایکی سینی ده اوپوب قوجا خلاماغا.

—الله ملا جعفره انصاف ویرسون.

—الله مسلمان حرفاتینی دا ایجاد ایدنه رحمت ایله سون!

رفیقیم سوزینی دییوب قورتاردی.

من ده سوزیمی قورتاریرام و آنجاق بونی دیمک ایستیورم:

هر کس روسجا، یا اینکه ارمنی و گورجی جه، یا اینکه یوروپالی لار ایشله تدیکلری حرفات ایله یازی یازماق بیلیر،- بیزیم

سوزلاریمیزی باشا دوشهر. وبیلهر که، نه دیوریک. اما هر کس
بودیللرین هیچ بیرینده باسواد دگل، – یقین که، بیلیمیه عک
نه دیوریک.

* *

اول من تعجب ایلهر دیم که، بیر آز روسجا «نیت-
پیت» دیین جوانلاریمیز مسلمانجا باسواد اول-اولا روس
دیلینده یازیر؛ اما ایندی دخی تعجب ایلهمیرم.

«ملانصرالدین»، ۱۲ مای، ۱۹۰۸، نومه ۱۹.

سرمه

بیر نیچه وقت دن بری اداره مېزه گلن کاغذلرین چوځیندا
بیزدن سوروشورلار که، «مسلمانلارین آخری نه آلاجاق»
«ارشاد» غازیته سی ده ۷۹-نجی نومر هسینده بیر بيله شئی
یار میشدی.

دوغرداندا، ترکیده سلطان حمید کیمی بیر بدبختی،
ایراندا مدهلی شاهین وجودینی، افغانستانی، فارسی، باکو-
نی، دانا باش کندینی گورهن ایچون بيله سئوالی ویرمک
تجرب دگل؛ چونکه هر بیر یانا هر بیر طرفدن باخاندا
گوروکور که، ایشلر بیر آز شولوخدی

«ارشادین» همان نومر هسینده احمد بک دییور که، «بیزی
دنیا دا ذلیل و آخرتده بی چیز ایدن جهالت در»

هله دنیا دا ذلیل اولماغیمیز توتاخ که، دوغری دی، اما
آخرتده بی چیز اولماغیمیز ا اگر آقاییوفین الینده بیر ثبوت
وارسا بویورسون؛ یوخسا قوری سوز ايله بیزی نا امید
ایله مگه حقی یوخدر.

اوخوجی لاریمیز دان التماس ایدیرم که، ارشادین ۷۹-نجی
نومر هسینده احمد بک بی کارچی لیکدان یاز دیقی آنتی ستونلی
باش مقاله یه دقت ایتسونلر. نه بیلیم، «خلفای راشدین»
بيله گلدی، «نبی السیف» بيله گیتدی، تیمور، نادر، فلان
و بهمان.

قادران آلیم، آقاییوف، ایندی یای فصلی دی، ایندی بیلده.
بیلده مقاله لرین وقتی دگل؛ ایستی دن آدامین باشی شیشیر.
غازیته نی یا کتابی آپیرسان که، ایکی سطر اوخویاسان،
همان ساعت آدمی یوخی باسیر.

یایین بو ایستی سینده کیم در آلتی ستونلی مقاله نی
اوخوین؟ هله اوچ هفته بوندان ابره لی ده «رشادین» ۶۷-
نجی نومره سینده «غریبه منظره» ادلی بی کارچی لبق مقلا-
لهسی وار ایدی؛ او وعده دینمه دیک، «خطر» ایله دیک.

ای منیم عزیزیم، ایندی یایدی، ایندی سوزی فیصفا
دیمک لازم دی. باخ، مختصر، «نیه بیز دنیا دا حوارو ذلیل
اولموشوق؟» والسلام. دخی بورادا تاریخ-ماریح لازم دگل؛
چونکه اونسیزدا خلقین یوخوسی گلیر.
نیه ذیل اولموشوق؟ والسلام.

آند ویریرم اوخوجی لاریمیزی اللهه و پیغمبره که،
آچسونلار «هلیة المتقین» کتابی نین ۱۶-نجی صحیفه سینی
و گورسونلر که، اورادا سرمه چکمک فرائضیندن نه لر
یازیلوب:

«از حضرت امام رضا منقول است که هر که را ضعف
در باصره بهمرسد، هفت میل از سرمه سنک در وقت خواب
در چشم کشد: چهار میل در چشم راست و سه میل در چشم
چپ» یعنی امم بویوروبلر که، هر بیر مسلمانین گوز-
لری ضعیفی دوشسه گرک یاتان وقت دورت میل سرمه ساغ
گوزینه چکه و اوچ میل سول گوزینه.

«و در روایت دیگر فرمود که، سرمه کشیدن قوه جماع را
زیاد میکند»

بونى ترجمه ایله مگه اوتانیریق.
ایندی گدک مطلبه.

نیه ذلیل اولموشوق؟

اوندان اوتری که، گوزلریمیز اودره جده ضعیف لشوب
که، دنیا دا هیچ بیر شئی گورموریک.

نهدر بونین چارسی؟

اگر «حلیة المتقین» کتابی نین نصیحتینی قبول ایله-
سدن، بونین چارسی گئجه لر یاتاندا گوزومیزه یدی میل
سرمه چکمک دی.

یوخسا، احمد بک یازان کیمی، بیر یاندان دییوریک
که، امام بیله بویوروب، بیر یانداندا گوزومیز ضعیف-
له شنده قاچیریق روس حکیمی نین یانینا.

والسلام.

اوکه، قالدی نه بیلیم ده میر یول، تیلیفون، تیلیگرام-
بونلارین معناسینی اهدیک باشا دوشمور.

یوروپا ملت لرینی الله تعالی بیز مسلمانلار ایچون
خدمتچی قرار ووروب: قوی جانلاری چیخسون، مین-مین
زحمت لر ایله ده میر پول ایجاد ایله سونلر. بیر آز قارا پول دی،
آتارام اغزینا، مینوب گیدرم زیارتیمه.

بلی، احمد بک دییور: جهالت، جهالت!

یوخ، والله، نه قدر جانیم ساغ دی دییه جگم: سرمه، سرمه!..

«ملانصرالدین»، ۹ اییون، ۱۹۰۸، نومه ۲۳،

سكز يوز موللا

«سعدت»، نشر معارف، «اتحاد»...

آخرنجی ایکی ایلین مدتی‌نده چیخان غازیت‌لریمزین ستونلری بو سوزلر ایلله دولی‌در. همیشه مسلمان غاریته-لرینین کهنه نومره‌لرینه گوزوم ساتاشاندا، ایلله هاگورورم که، یازیلوب: ماشا‌الله، «مکتب‌سعدت»، مرحبا، «مکتب‌نشر معارف»، «زنده‌باد مکتب اتحاد».

اما بیرجه سهو‌بور ادا ایلله‌میشیک که، اجنبی ملت‌لرین گوزلرینین قباغیندا پاپاغیمیزی الیمیزه آلوب اورا چکه-چکه مکتب‌لریمیزی تعریف ایدنده لازم ایدی که، همیشه‌بوندا آخردا دییه‌ک: «الله بدنظر دن ساخلاسون».

منیم گنه اعتقادیم بونادر که، آداما گوز وورالار.

ایرمنی‌لر گوردیلر که، باکونین مسلمان جماعتی باشلیوبلار یاواش-یاواش شهر مکتب‌لریندن، غیمناز یالاردان و غیر مکتب‌لردن اوشاخلاریننی چیخاردوب، «سعدت»، «اتحاد» و «نشر معارف مکتبینه» گوندرمگه، چوخ عجب، بونلاردا دینمهز-سویله‌مز گونوروب شهر اداره‌سینه‌عریضه ویردیلر و عریضه‌لرینده یازدی‌لار که، ایندی، شکر‌اللهه، مسلمان قونشولاریمیزا دخی شهر مکتب‌لری لازم دگل؛ چونکه، اللهه‌شکر، ایندی اونلارین سعدتی، اتحادی و نشر معارفی وار، بیز ایرمنی جماعتی شهر اداره‌سیندن توقع

ایدریک که، بیزه شهر خرچی ایله اون ایکی مکتب آپیلسون.
ایرمنی لرین عرضینی شهرده قبول ایله ذی؛ چونکه کشی لرین
سوزی حق در.

ایندی گوروریک که، ایرمنی لر ایچون اون ایکی مکتب
آچیلور و حاضر شهر مکتب لریندده مسلمان ارشاخلاری
کوچوب گیدیرلر «سعادت»، «نشر معارف» و «اتحادین»
ابتدائی مکتب لرینه.

هله شهر مکتب لریندن علاوه، غیر مکتب اردن ده مسلمانلار
قاجماغا باشلیوبلار. مثلا، بوایل باکونین «ریالنی» مکتبه.
یوزاللی امتحان توتان شاگردلرین آنجاق التی نفری
مسلمان ایدی؛ هابیله غیمنازیالار، تجارت مکتب لری و غیرلر.
ایندی گنه غازیته لریمیزده ایله بیر اوجدان ها اوخووروق؛
ماشالله، «سعادت»، مرحبا، «نشر معارف» یاشاسون «اتحاد»
مکتب لری. اما غیر ملت لرین گوزی نین قباغیندا بوسوزلری
یازا- یازا البت گرک بونی دا یازاق: «دشمنین گوزی
کور اولسون، الله بدنظر دن ساخلاسون».

من دیورم که، بوایل قوتایس غیمنازیاسیندا گورچی
طایفه سیندان التمیش نفر جوان قورتاروب، اما بوتون
قافقازدا غیمنازی قورتاران مسلمان شاگردلرینین سایى
التمیشا چاتماز.

ایرمنی لر قالسون کناردا، یهودی اوشاخلاری قافقازین
وسطی مکتب لرینده مسلمان اوشاخلاریندان چوخ در. بونلار
اوخویوب اولاجاقلار اینجینار، طبیب، یوریست و هر قسم
منصب صاحبی.

و حال اونکه، سعادت، نشر معارف، اتحاد، بهجت، جنت،
ملائکه، حوری و غلمان بو مکتب لرده اوخویان یازیق
اوشاخلار نه ئوزلری، نه آتالاری و نه ده مکتب صاحب لری

بیلیمیرار که، مکتبی قورتارانندان سورا شاگردلرین آخری
نه اولاجاق. اوندان اوتری که، بومکتبلرین هله ایندی یه نك
پروغرامی یوخدر.

(اما فورمالارینا نه دیمشم، آخ، نه فورما، نه فورما،
کاش من ده اوشاخ اولایدیم!..)

ایندی بو ایشلرین وجودی ایله اگر الیمیزه بیردوربین
آلوب، گله جگه باخساق، گوره ریک که، دورت ایلدن سونرا
«سعادت»، «نشر معارف» و «اتحاد» مکتبلریندن سککزیوز
ملا و اردبیل حاکمی چیخاجاق.

اما بونی دا گوره ریک که، گوزه ل مملکتیمیزین هر بیر
اختیاری، ثروتی و نعمتی کئچوب قونشی لاریمزین الینه.
اودر که، من گنه دییورم: باکونین مقدس مکتبلرینی
همیشه تعریفلیینده، گرك احتیاط ایچون همیشه بونی دا
آرتیراق:

«الله بدنظردن ساخلاسون».

«ملانصرالدین». ۲۳ ایون، ۱۹۰۸، نومه ۲۵.

تملق

کلمکتهدده چیخان «حبلمتین» روزنامه‌سی اوچونجی نومره‌سینده یازیر که، سلطان عبدالحمید انسان دگل، بلکه ملائکه کیمی بیرشٹی در.

یازیر که، سلطان عبدالحمید «در قطار اولین رجال سیاست عالم بشمار است»، یعنی سیاست‌عالمینده اولینجی آدم‌لاردان حساب اولونور. و یازیر که، «هرچند اوروپالی لار سلطان عبدالحمیدی مستبد و مخالفی مشروطیت حساب ایلئوردیلر، اما سلطان‌دان آرتیق مشروطه‌خواه هیچ بیر پادشاه دنیا یا گلمیوبدر».

سوزیوخ که، ایندی «حبلمتینین» ۳-نجی نومره‌سینی هر بیر ایرانلی اوخویوبدر و ایندی هر بیر ایرانلی بو عقیده‌ده اولاجاق که، سلطان عبدالحمید ملائکه کیمی بیر شٹی در، سیاست‌عالمینده اولینجی بیر وجوددر و مشروطه خواه پادشاهلارین هامی‌سیندان آرتیق مشروطه‌خواه در.

«حبلمتینین» سوزلری دوغری در و هرچند که، محترم روزنامه دیدیگی سوزلرین هیچ بیرینه بیردلیل گتورم میوب، اما بیز لازم بیلیریک بورادا مطلبی بیرآز اچاق که، اوخوجی لار یاخشی باشا دوشسونلر.

سلطان عبدالحمید تخته اگله‌شدن ایندی‌یه تک عثمانلی ممالکتی اوزقویوب پارچالانماغا و پوچا چیغماغا. بیز بونی

گوروريك و بيليريك؛ چونكه عثمانلى مملكتى بيزه-اووق
 در، اما «حبل المتين» بونى گورمور و بيلمير؛ اوندان
 اوتري كه، عثمانلى ايله كلكتنهين فاصلهسى چوخ در.
 ولاكن بيز گنه تصديق ايليوريك كه، سياست عالمينده
 سلطانين مثلى يوخر؛ سبب بو در كه، مملكتى پوچا چيخار-
 دا- چيخاردا گنه سلطان عبدالحميد مسلمانلار ايچينده او
 قدر محبت قازانوب كه، حتى بيزيم ديلقير نخوده و شما-
 خى ده سلطان آدى چكىلن كيهى، گر ك هامى دورا آياغا.
 سلطانين مشروطه خواه اولماغينادا سوزوميز يوخر.
 دوغرى در، ايندى يه تك سلطانين حكمى ايله زندانلاردا
 چوروين مين-مين مشروطه خواهلارين آه و نالهسى كلكتنه
 چاتا بيلمويوب؛ چونكه كلكتنه چوخ اوزاخ در. اما بيز بونى
 بيليريك، چونكه عثمانلى بيزيم قونشى ليقه ييز دادر.

* *

«صالتا از جانب خود و نيابتاً از طرف ملت مشروطه-
 خواه ايران از اين بخشش مشروع و عنايت خسروانى به
 پيشگاه اقدس اعليحضرت سلطانى عرض و اظهار تشكر
 مينمايم...»

بونى يازير «حبل المتين»، چونكه بى چاره ايله بيلير
 كه، عثمانلى مشروطه سيني يار ادان- سلطان عبدالحميد در.
 بيز درد ايليوريك كه، ايرانلى لار ايچينده، اولينجى
 در جهده حرمت قازانان روزنامه يوخارى داكى سطرلر ايله
 نوز صحيفه لر ينى لكه لنديرير.

بويوك آداملارا تملك ايله مك- ميرزا دادى كيمى مرثيه
 خوانلارين پيشهسى در.
 اما «حبل المتينه» ياراشماز.

شیطان

شیطان، شیطان، شیطان...

مسلمان عمرنده بیر قدم قویا بیلیمیر، هیچ بیر ایشه یاپیشا بیلیمیر که، اورادا شیطان اولماسون. دنیانین هیچ بیر نقطه سینده، هیچ بیر طایفه آراسیندا شیطان او قدر موددا دگل که، بیز مسلمانلارین آراسینداخ. هر بیر ایشده، هر بیر مقامدا مسجد و منبر لردن باشلامیش - ایولریمیزه، کوچه لریمیزه تک ئوز قیلریمیزی شیطانین آدی ایله دولدورمیشیق.

بیلکه فرض ایدک که، ایندی رمضان داخل اولدی. واعظ - لریمیز منبره چیخوب اول خانلاریمیزا، اغنیالریمیزا، قولی چوماقلی لاریمیزا و قوچی لاریمیزا رحمت اوخویوب، آخرده دییه جاک لر «الله شیطانا لعنت ایله سون!»

بالاجا اوشاخلاریمیزی «خورتدان» دان و «دامد اباجا» دان قورخوزان کیمی، مسلمانلاری «ایام طفولیت» ده شیطانان قورخوزوبلار که، بیر - بیرینی ئولدورمه سون و بیر - بیرینین تو یوغونی او غورلاماسون.

بالاجا اوشاخلار گئجه لری اتمیوب شیلتاغ ایلیپنده آنالاری ایسته میوبلر شیرین یوخودان آییلوب اوشاغا سوت ویر - سونلر، یا گورسونلر نیه اوشاخ آغلییر، و بلکه اوشاغی

بیره سانجیر، یا بلکه بیر ئوز گه دردی وار. تنبل آنالار
اوشاغی خورتدان دان قورخوز و بلار که سسینی کسوب یاتسون.
اوشاخ، دوغری در، ساکت اولوب. اما اون بش یاشا چاتانا
کیمهی اوشاخ ایله بیلوب که، دنیا دا بیر خورتدان وار
که، گئجه لر گلوب آغلییان اوشاخلاری گوتوروب آپاریر
قارانیق میشلره...

همچنین بویو کلریمیز...

نیچه-نیچه قرینه لردن بری مسلمان ایله خیال ایلیر
که، «شیطان» آدیندا اونین بیر دوشمنی وار که، همیشه
ایستیور اونی یولدا چبخارتسون. مسلمانین تصویرینده
بو شیطان بیر حیله گر مخلوقدر، باشیندا بیر تسکلاه وار،
مثلا، نخچواندا بالاجا اوشاخلار باشلارینا قویان کیمی بیر
شئی در و بو تسکلاهی اوجی بیزدر و اوجیندا زنقرو
آسیلوب و بو شیطانین گودک پالتاری وار و شیطانین
قویروغی وار و گوزوندن بیژلیک یاغیر و بیر گوزی ده
کوردی و بیر گون بو کور شیطان ایسته دی بنی اسرائیل
قومیندا بیر صیصا آدیندا بیر عابدی یولدا چبخارتسون
و فکرلشدی، فکرلشدی، آخردا بیر قیزی خسته ایله دی
و قیزین قوملرینه دیدی که، بو قیزین دواسی همان
عابدین الینده در و قیزی آپاردیلار عابدین یانینا و ملعون
شیطان عابدی یولدا چبخارتدی.

و گنه روایت در که، اسلامبولدا ایرانلی و قفقازلی
حریت پرستلری بش یوز لیره جمع ایله میشدیلر که،
گوندرسونلر تبریزین فقراسینا و ایستیبور دیلر بو پول
لاری قاستیللی آدیندا بیر روم تاجری واسطه سی ایله
گوندرسونلر، اما کور شیطان گیدوب ایکی نفر شخصین

پالتارینی گئیوب، (بو ایکی نفرین بیر ی دستمالچی و بیر ی ده حاجی حسنعلی در) بلی، بو ایکی نفرین پالتارینی گئیوب گیدوب قاستیللی یه گیزلینجه دیوب که، او پول گیدیر سستارخانا پادرون- تفنگ آلمانغا، خبر ویرهریک رحیمخان سنین ایوینی و قانتورینی تبریزده داغیدار. و بومنزوال ایله کورشیطان قویهور پیغیلیمیش پوللار گوندهریلسون تبریزه.

ئوز که بیر ملت دشمن دن احتیاط ایلینده مسلمان شیطان- دان قورخور. ئوز گه لری میشه ده آیی دان احتیاط ایلینده مسلمانین یادینا «دیو» دوشور؛ چول لرده بیر یسی قورددان قورخاندان مسلمان «غول بیابانی» دان قورخور؛ ئوز که ملت بیر قاراندلیق یرده هیچ بیر شئی دن قورخمیاندان اوتوز بش یاشیندا ایگیت مسلمان «جن» دن قورخور. «جن» دن، «پیر» دن. «مار» دن، «جعل» دن، «سیاه» دن، «حناجه» دن، «طرفان» دن. «ثعلب» دن.... دنیا و عالمدن مسلمان قورخور.

همیشه مسلمان آلله ی کومگه چاغیراندان دیور که، «باری پروردگار، سن منی شیطانندان ساخلا، «پناه آپاریرام اللهه رجیم دن».

«ترقی» نین همان آدمی ایله خیال ایلهمه سون که، بو- رادا شیطانندان مراد قاراباغ و نخچوان شیطانلاری در. بورادا شیطانندان مراد همان کور شیطاندر که، تسکلا- هیندان زنقروو آسیلوب؛ همان کور شیطاندر که، مسلمان کتابلارینین هامی سیندا اونین تعریفی وار، همان کور شیطاندر که، ایندی بو ساعت قارا یازی کندینده «ملا

«دعواسی» سالوب و آخردا ایش اویره چاتوب که، ملالارین
ایکی سیده گلوبلر تفلیسه و هرهمسی دالینا اوچ کله قند
آلوب، بیری قندی داشییور قونسولخانهیه، بیری داشییور
شیخ الاسلام ادارهسینه!
الله شیطانا لعنت ایلهسون!
هله چوخ چکهر...

«ملانصرالدین». ۱۵ سئنتیابر، ۱۹۰۸، نومه ۲۷.

میسوئرلر

غازیتهلر خبر ویریرلرکه، بویاخین وقتلرده قازان شهرنده اسلام مذهبی نین علیهنه چالیشان روس میسیو-ئرلری نین ییغینجاغی اولاجاق و بویغیشماغا حکومت طرفیندن اذن ویریلوب.

بیز بوبارده بلکه هیچ دانیشمایدیق؛ چونکه بوسوزلر کهنه سوزلردر و اوقتیا بر مانیفیستلی بیر مملکتده بوجور «حریت ادیان» ایشلرینی چوخ گورمیشیک.

اما بیرجه شی وار:

داخی بوندان سورا هیچ کس روس تاتارلارینی قیناما-سون که، حکومت مکتبلریندن قاچیرلار و روس مدنیتیندن بهره مند اولماق ایسته میرلر. هله کچن وقتلرین سوزینی دانیشمیریق که، قاپاز گوجینه محمدین و حسنین آدلارینی خاچ پرست دفترینه یازوب مسلمانلاری ایوان پیوئر-ایلیوردیلر.

هله ایندی نین سوزینی دانیشاق. ایندی نه گوروریک؟ ایندی ده بونی گوروریک که، مثلا، تسارسین شهرنده ایلیودور آدیندا بیر کشیش هر قدمده مسلمانلارین گوزینین قاباغیندا محمد پیغمبرین شریعتینی ادب سیزلیک ایله تحقیر ایلییور و قازاندا میسیوئرلر آچیق آچیغینا ییغیشیرلار که، مسلمان دینی نین ضدینه مذاکره ایله سونلر، اما بیزیم

یقینیمیز در که، اگر قازان تاتارلاری عریضه ویروب حکومتدن
اذن ایستییه لر که، ییغیشوب بیر جمعیت خیریه آچسونلار،
حکومت اونلارا اذن ویرمز.

بونداندا ایشیمیز یوخدی - بودا کهنه سوزدی.
اما هردن بیر قازان تاتارلاریندان گلای ایشتمیشیک که،
روس مکتبلریندن قچیرلار. بوبیر آشکار مطلبدی، اوندان
اوتری که، قازان تاتاری بیلده دییور:

روس مکتبینی آچاندا حکومتدی، میسیونرلری بیزیم
اوستیمیزه گوندردن ده حکومتدی؛ پس ایله ده من اونین
مکتبی نی ده ایسته میرم.

اما روس تاتارینداندا توقع ایلئوریک که، مشته اولما
سونلار که، گویا بیز اونلارین سوزینی تصدیق ایلئوریک
و دیئوریک که، دؤغرونداندا آجیغنان اوشاخلارینی حکومت
مکتبلرینه گوندرمه سونلر. یوخ، گوندرسونلر و بونا ایکی
سبب وار: اولینجی بو که، قوی روس دیلینی اوخویوب
گورسونلر که، کشیش لر نه قایر یرلار و ایلئودور کیمی
کشیش لردن اینجیه نده حکومته شکایت ایلمگی باچار سونلار
و میسیونرلر یازدیقلاری کتابلارا روس دیلینده جواب
ویره بیلسونلر.

مثلا، من ایندی روسجا اوخومیشام و بو خبری روس
غازیته لرینده اوخودوم و بیلدیم. اما آند ایچه بیلهرم که،
اوردوباددا اللی دورت ملا و دوخسان دورت سیدین بیریده
بیلیمیر که، قازان شهرنده میسیونرلرین مسلمانلار علیهنده
ییغینجاغی اولاجاق.

ایکینجی سبب ده بودر که، دنیا دا هیچ بیر شئی همیشه لیک
دگل: بیر وقت اولار که، میسیونرلر ثوزلری ضیالی روس
جماعتیندن اوتانوب قویوب گیده لرلر ایشلرینه.

نیچه قان آغلاماسون داش بوگون، قییرخیلیر گورنیچه مین باش بوگون

بلی، باشلار باشلیوبلار قییرخیلماغا. ده لاک دکانلار یزدا
مجال یوخر. عاشورا گونی ایکی یوز یتیمیش میلیون
باش یاریلاجا.

ولاکن بونلار هامیسی کهنه سوزلردر. اما بورادا بیر
مطلب وار که، بلکه اوخوجیلاریمیز اونى ایشتمه مش اول.
بو باره ده لازم بیلیریك بیر آز دانیشاق.

پر یوزینده غریبه بیر احوالات باش ویرنده یوروپانین
فنی جمعیتلری چوخ خرچلر چکوب آداملار گوندیرلر
که، تازا وقوعاتى علم وفن طرفیندن اوگرنسون و سورا
جمعیته عرض ایله سون.

بیله لیک نن یوروپادا علم وفن ترقی ایلیوب.

مثلا، آمریقانین فلان شهرنده گون تمام توتولا جا.
قبا قجا همان شهره هر مملکتین جغرافیا جمعیت لریندن
دسته-دسته عالم لر گوندیریلور که، گونین توتولماق
شرلرینی دخی ده یاخشی اوگرنسونلر. مثلا، ایتالیا دا مثلی
اولمیان زلزله اوز ویروب. همچنین، گنه عالم لر اورایا
دولوشورلار که، زلزله نین حکمتلرینی ممکن قدر ثوگرنسونلر.
عاشورا ایشلریمیز یوروپالی لارین نظرنده ایله بیر
غریبه واهمیتلی احوالاتر که، بوباره ده اونلار ایندی یه تک

نیچه جلد کتابلار یازوبلار. ایرانین و قافقازین بویوک مسلمان شهرلرینده محرملیکده یوروپا جمعیتلرینین عضولری همیشه پیش از وقت حاضر اولارلار و عاشورا گونی قلمی و کاغذی جیبلرینه قویوب چیخارلار اوجا دیوارین اوستینه و تماشا ایلایوب، ایشیتدیکلرینی تفصیلا یازارلار؛ و گور-دیکلرینی فوتوغرافیا یه عکس لرینی گوتوروب آپارارلار- بوقسم سیاحلارین بیرری دونن گلمیشدی اداره میزه بوجناب لیسابون شهرنده بیر جمعیتین عضویدر. اونین بوایل قافقاز اگلمگیندن قصدی اوچ مطلب ئوگر نملک در. اولاً: اگر باش یارماق شرعا لازمدر نه سببه باشلارینی یارانلارین ایچینده ایندی یه تک بیرجه عامه لی ملا گور-سنمیوب؟

ایکینجی: همیشه وقتلرینی قمار و چاخیر مجلسلرینده کچیره ن مسلمان «اینته لیغینتاری» نه قصد ایله عاشورا گونی دسته قباغینا دوشوب باش یارانلارین قانلارینی دستمال لاری ایله سیلیرلر؟

و اوچونجی: سبب نه در که، باش یارانلارین هامی سی عبارتدر محض گدا- گودالردن، باققالاردان و چاققالاردان و بونلارین ایچینده بیر نفرده معارف اهلی گور سنمیر؟ بیز بوسئوال لار اجواب ویره بیلیمه دیک وقوناغیمیز چیخوب گیتدی. بو حینده قولاغیمیزا هاتفدن بوسسلر گلدی:

بوگونلرده ایران دا استبداد ایله عدالت برک چار پیشیر. بکه بیر ملتین دینی، ناموسی، حقوقی، وطنی تهلکده در. کومک سیز لیک اوجوندان اولابیلر عدالت طرفی باسیلسون. اولوقت میلیونلار جا مظلومین دادو فریادی بوگون کیندن آرتیق، گو گاره قالخا جاقدر. بیر اودوم سو به حسرت قالوب

جان ویرەن بالالارین، قارینلاری یرتیلان آنا- باجی لارین
حالی کربلا وقعە سیندن آشاغا قالمیاجا قدر!

بوگون کربلا میدانی- آذربایجاندا کی وطن پرورلیک
میدانی در. هر کیمین اورە گینده بیر جزئی دین، ناموس،
وطن حسی وارسا، اورانین قیدینه قالمالیدر. آخیتمالی
قانلاریمیز، احسان ایتمه لی پوللاریمیز وارسا، گوزو ووزون
قاباغیندا یوره کلز پارچالیان آذربایجان ماتمگاهی دورور!
بوگون ان بویوک عبادت، ان بیرینجی دین و وطن-
پرورلیک اورایا کومک ایتمکدر که، هم الله، هم ده حضرت
حسین راضی قالسون. یوخسا، تفلیسین، باکونین کوچه-
لرینده قیش-قیرا- قیش-قیرا گزوب یالانچیلقدان باشیمیزی
جیزوب بیر آز قان آخیتماق حسین اولادینا و رستم نسلینه
یاراشان ایگیتلیک دگلدر.

بوگون کربلا میدانی آذربایجان میدانیدر.

«ملانصرالدین» ۱۱ یانوار، ۱۹۰۹، نومه ۱۱

زنجیر

«ترجمان» غازیته‌سی نین دیدیگی کیمی، بیلیم‌یورم بیزیم قافقازدا و بالخاصه تفلیس شهرنده نه حال وارکه، بورادا هریریندن قالخان «ملتین قباغا» گیتمه‌مه‌سینی مسلمانلارین الفباسینا، املا‌سینا اسناد ایدرک، بونلارین باشینا گتیر-مدیکلری اویون قالمیور. میرزا فتحعلی، می‌رزازا رضا، غوسپودین شاه تختینسقی هپ تفلیس‌ده تور‌یورلر!..»

بو سوزلری یازیر ترقی‌نین ۳۱-نجی نومره‌سینده محترم ادیبیمیز علی‌بک حسین‌زاده جنابلری.

دوغرودر، قافقازدا چوخ غریبه حال وار؛ اما تک بیر تفلیس دگل، قافقازین باکو شهرنده بیر غریبه خاصیت وارکه، هر بیر اهل قلم باکو شهرینه داخل اولور، بیر کلمه سوز ایله‌ده، بیر اشاره ایله‌ده ایسته‌میر «جرگه» دن بیر قدم کنار اچیخسون و یازدیق لارینی اول بیر قویور قباغینا و ئوز-ئوز یله مصلحت ایلیر که، «گوروم بو یازدیقلا-ریم قوچی باشی‌لارینا، مرثیه خوانلارا و قصابلارا خوش گله‌جکمی؟» ایله که، گورور «خوش گله‌جک» گوتوروب ویریر مطبعه‌یه که، دوزوب چاپ ایله سونلر.

بو سوزلر دلیل‌سینز دگلر.

معلوم‌شتی‌در که، عالم‌لریمیز و شهرتلی یازیچی‌لریمیزین چوخی باکودادرلار. تفلیس‌ده و غیر شهرلرده آنجاق

میرزا فتحعلی کیمی و شاه تختینسقی کیمی خیردا-مردایاز یچی-
لاریمیز اولوب. نه وقت باکودا تازا سوز، تازا بیر فکر،
تازا بیر مسئله اورتایا قویولوب؟ توتاخ که، بو مسئله لری
قالخیزانلار «هر بیر یریندن قالخان اولوب»، پس مسئله لر
ئوزلری نیجه؟

بیز اینانا بیلمه نیک که، مثلا، حجاب مسئله سینى حسین
زاده جنابلری او جور باشا دوشور، نیجه که، ایچینده یاشا-
دیغی باکو جماعتی؟ اما باکو جماعتی بونی بیلیمیر؛ او
سببه که، بو باره ده حسین زاده جنابلرینی دا ئوز «جرگه»
سینده گورور.

قیزلاریمیزی ۹ یاشیندا اره ویروب، مکتب عوضینه بیر
پهلوانین اوتاغینا کوچورتک مسئله سی دوشوب. نه
دانیشوبلار بو باره ده باکو عالم لریمیز؟ یوخسا بونلار هامیسی
خیردا ایشلاردر؟ تفلیس «یریندن قالخانلاری» الفی بام مسئله سی
باشلیوبلار. باشلیانلار هله هیچ، پس مسئله نین ئوزی نیجه؟
بیز بونا تعجب ایتمیریک که، حسین زاده جنابلری الفبامیزین
بالمره ده گیشیلیمگینه فتوا ویرمیر؛ اوندان اوتری که، باکودا
اوتورا-اوتورا بیله سوزی بیردن-بیره دانیشماق اولماز.
باکودا آنجاق معلم لرین کتابلارینین بیر نیچه قصورینی
بهانه ایلیوب عبدالله جودتدن اذن المامیش یازدیقلاری
کتابین اوستینه قلم چکمک اولار.

بیز بونا تعجب ایلمه میریک، اوشئی که، بیز اونا تعجب
ایدیریک بودر:

۱. اگر یر یوزنده جمیع ملت لرین الفی باسینی قاباغیمیزا
قویساق، باخوب گوره ریک که، قدیم فارس لارین میخ
یازیلارینین، هندی لرین «دیوانا غاری» الفباسی نین، یاپو-
نلارین «قاتاقانا» الفی باسی نین، ایرمنی لرین، یهودیلرین،

روسلارین «کیریل» الف باسی نین و بوتون یورپا الف با-
لرینین ایچینده تک بیرجه بیز ایشلتدیگیمیز نسخ (عرب)
الف باسی درکه، باشدا یازیلان حرفلر بیر جور یازیلیر،
اورتادا بیر ئوزگه جور، آخردا بیر ئوزگه جور وعلیحده
یازیلاندادا بیر جور یازیلیر. من ایله قانیرام که، بو جور
الف بانین صاحبی بلکه «هیرو غلیفه» ده گرك شکر ایله سون.
تعجب که حسین زاده جناباری بو باره ده بیر سوز
دانیشمیر!..

۲. محترم ادیبیمیز انگلیز لرین املاسی نین آدینی قویور
«عجیب»؛ اما بیزیم املایه هیچ اولماسا، «بیر آز عجیب» ده
دیمک ایسته میر. بونین عیبی یو خدر. بیزه ممکن در بو
شکدن چیخماق؛ اما بو جور تازا خبری ویرهن گرك
اونو تمیا که، ایندی «ترقی» ده بو مژده نی ایشیدن اوزون
اتک لر چیتمیق چالوب اوینیورلار که، «باخ، بیز نه قدر
انگلیز لردن خوش بختیک».

۳. حسین زاده جناباری دییورلر که، الف بانین چتین لیگی
ترقی یه مانع اولای بیلمز و بونادا یاپونیالی لرین مدنیتین
«اوج بالاسینا» چیخماقلارینی دلیل گتورور. اولای، مقاله صاحبی
اوخوجی لاردان بونی گیزله دوپ که، یاپونیالی لار بو ساعت
بو فکرده درلر که، قدیم الفبالری ایله یازیلیمیش کتابلارینی
جیروب یاندرسونلار و «لاتین» حروفاتینی ایشلتمگه
باشلاسونلار (قراناتین قاموس الاعلامی، جلد ۸ صحیفه ۵۳۴۶).
بوندان بیله آنلاشیلیر که، هله یاپونیالیلار اوج بالایا
چیخمیوبلار؛ چونکه ایندی اوج بالادا اولمیش اولسالار، ایله ده
تازا الف باننی قبول ایلیندن سورا، گرك اوچوب قالخالار
هوایه. ثانیایا، توتاخ که، من گورورم منیم یولداشیم آیاغیندا
زنچیر «بیر فند» ایله چخوب بیر دیواری آشدی او طرفه،
۵۸۸

مگر دخی من آیاغیمدا کی زنجیردن خلاص اولماغا گرك
چالیشمییام؟

۴. الف بانی آقادیملارده گیشمز و اثر لرینی عبدالحمید
خان ثانییه «تقدیم ناچیز عبودیتکارانه» ایدن شمس الدین
سامی کیمی «اربابی» بولنان خوات ده گیشمز. اربابلر و
آقادیملار اللی و یوز ایلدن سورا گوره جک لر که، میرزا
فتحعلی لرو «غوسپودین» شاهتختینسقی لری یوخی دان گوز-
لرینی آچان قیرمیزی ساققالازین همتی ایله الف بانی
ده گیشوبلر. توتاخ او وعده آقادیملار و «ارباب» لری بیر آز
گوله جکلر؛ اما بیله ایشلر تاریخده گورسنن بیر حالدر:
۱۷-نجی عصرده ان شهرتلی طبیب پروفیسور ریولان
اینانا بیلمیردی که، غاروییه کیمی بیر نامعلوم شخص بدنده
قانون حرکتی نین قانونینی و حکمتینی کشف ایده بیله.
(پیساریفین اثر لرینین ۴-نجی جلدنده ۴۷۴ صحیفه سینده
بیله تمثیل لری چوخلر)

بو سوزلری یازاندان سونرا بیز ثوزومیزی بورجلی
بیلایریک بونی دا دیمکه که، ایکینچی ایل کتابینین حسین
زاده کیمی بیر ادیبین طرفیندن تنقید اولماسینا بیز کتاب
صاحب لری ایله بیر یرده هر حالدا تشکر ایتملی ییک و همان
تنقیده گوستریلن قصورلارین بیر نیچه سینی تصدیق
ایلیوریک.
بو بسدر.

دخی بو بارده بوندان آرتیق دانیشماغا مجموعه میزده
یر یوخلر. لاکن امیدوار یق که، یولدیشیمیز نعمان زاده نین
بو خصوصدا دخی تفصیله جی جوابینی اوخوجیلاریمیز ترقی ده
اوخویالار.

غو غول

بو آخر وقتلرده جمیع مسلمان غازیتهلرینده مسلمان قار-
داشلارین گوزینه بیر بيله سوز ساتاشوب: «غو غول».
ایندی مسلمان قارداشلار اوخویوب بیلدیلر که، غو غول
بیر مشهور روس یازیچی سینی آدی در؛ بیلدیلر که، بو
یازیچی یوز ایل بوندان ایرهلی آنادان اولوب؛ بیلدیلر
که، مضحکه نویسلیکده بو شخصه برابر روسیهده هله بیر
کس تاپیلمیوب؛ بیلدیلر که، غو غولین خدمتی روس مطبو-
عاتینا و روس ملتینه اودرهجهده اولوب که، مرحومین دوغولما-
غنین یوز ایللیگینی روسیهده کندلرده موثریق لر*
ایشیدوبلر.

ایندی ده منیم فکریمه بیر بيله شئی گلیر: سوزیوخ.
کوچرلی جنابلارینین اچیق و معنالی مقاله لریندن، عزیز
جنابلارینین شیرین ترجمه لریندن و غیر یازیچی لاریمیزین
غو غول بارمیسینده ویردیکلری معلوماتدان اوخوجی لاریمیز
همین یازیچی نی بیر نوع تانییدیلار و بلکه یاخشی تانییدیلار.
اما من بونی ایستیورم دیهم که، گنه بونینله بيله،
یعنی بو یازی-پوزی لارین وارلیقی ایله، روس دیلینی
بیلیمه ن اوخوجی لاریمیز ایندی هله گنه بیلیمیرلر که، بو
یازیچی نین آدی نه در.

* کندیلر.

مثلاً، یازیچی لاریمیز یازوبلار «غوغول» و ایلە خیال ایلوبلر که، بوسوزی جمیع مسلمانلار اوجور اوخویاجاق، نیجه که، مرحومین ایلە اصلی آدی در.

دیماک، مقاله صاحب لریمیز بیرجه شئی یاددان چیخار. دوبلار؛ بیرجه بونی یاددان چیخار دوبلار که، غوغولین باره سینده یازدیقلاری مقاله نین باشیندا گرك بیر بیلە خبر. دارلیق ایلە یدیلر که، ای مسلمان قارداشلار، یوز ایل بوندان قباق روسیه ده بیر شخص آنادان اولوب و روس مأمورلرینین باره سینده بیر ایلە قومیدیا یازوب که، اونی ایندی ده آدام اوخویاندا ایلە بیلیر که، نخچوانه، شیشه یه، و بوتون قافقاز کندلرینه و بالاجا شهرلره حکومت طرفیندن ریویزور* گلیر.

غرض، سوزوم بۇرادا دگل.

من دییورم که، مقاله صاحب لری بوز سوزلردن قباق گرك جماعته دییه یدیلر که، آی مسلمان قارداشلار، بو ادیبین باره سینده من سیزه چوخ سوز یازا بیلهرم، اما..

اما بیرجه شئی منی عاجز ایلر: من بیلیمیرم مرحومین آدینی نیجه یازیم که، سیز اوخویا بیله سینیز؟

من یازیرام غوغول. بلکه الله راست سالا، بیر آدام بو سوزی ایلە اوخویا نیجه که، شاعرین آدی در؛ اما بیلیرم که، بیرینیز بیر جور اوخویاجا قسینیز، بیرینیز ئوزگه سیاق اوخویاجا قسینیز، بیرینیز بیر باشقا طور اوخویاجا قسینیز و آخردا بیلە معلوم اولاجاق که، بیچاره یازیچی نین آدینی سیز مسلمان قارداشلار یوز قیرخ دورت جور اوخویو بسینیز.

* مفتش.

ايله بيرجه بونى ديمك ايستيورديم؛ ديمك ايستيورديم
كه، قلم صاحبلريميز هر نه يازيرلار- يازسونلار، - چوخ
چوخ ساغ اولسونلار؛ اما بونى گرک ياددان چيخارتماسونلار
كه، هله ايندى مسلمانلار گنه غوغولين آدينى بيلميرلر.
بونى هيچ كس گرک ياديندان چيخارتماسون.

«ملانصرالدين»، ۵ آوريل، ۱۹۰۹، نومه ۱۴.

آهنربا

آهنربا - یونانجا مقناطیس، روسجا ماغنیت؛ بو بیر جوهر در که، ده میری جلب ایدیر، یعنی توزینه طرف چکیر. تمثیل گوتورسهك - دخی ده آچیق سویله میش اولاروق. مثلا، قافقاز ولایتی. هامی یا معلوم در که، آهنربا ده میری توز طرفینه چکن کیمی قافقازدا ایران مأمور لرینی بورای جلب ایدیر، یعنی توز طرفینه چکیر. آهنربا ایله قافقازین بیر اوخشاری دا وار: ارباب فنونه معلوم در که، آهنربانین مرکزی قطب شمالی یه یاووق بیر نقطه در.

قافقازدا ایران مملکتینه نسبت قطب شمالی سمتینده در. آهنربا ایله قافقازین بیر اوخشاری دا وار: آهنربا ده میری چکندن سورا، دخی ئوتورمك بیلیمیر. قافقازدا ایران مأمورینی توز طرفینه جلب ایلیندن سورا گنه اوتورمك ایسته میر.

اما آهنربا ایله قافقازین خاصیتلرینده بیر فرق وار: آهنربادا جلب ایتمك خاصیتی بیر حکمت در؛ لکن قافقازین جلب ایتمك خاصیتی محض بیر دیپلوماتی مسئله سی در. آهنربانین حکمتینی علمالر کشفی ایتمکده عاجز درلر؛ اما قافقاز آهنرباسی نین حکمتینی حل ایتمك اولار.

بو مسئلهیه مشغول اولماغا هوسی اولانلار ئوز ملاحظه-
لرینی یازوب ادارهخیزه گوندرسه لر، چاپ ایدهریک و آخردا
ئوز فکری میزی ده یازاریق.

دیمک، مختصر، بونی لازمدر آچماق که، آیا، نه سببه
قافقاز ولایتی ایران مامورلرینی آهنباکیم یی ئوز طرفینه
چکیر و چکندن سورا، دخی اوتورمک بیلیمیر؟ بيله که،
هر بیر کس که، ایراندا بورا یا دوشور، قیرکیمی یاپیشوب
دخی ال چکمک ایسته میر.

مثلا، داناباش نائبی افستریا پای تختینده ویس قونسول
اولماق ایسته میوب داناباش کندینده قالماغی بهتر بیلیر.
«قورباغالی» شهرینین ویس قونسولی ئوز مقامینی پتر-
بورغ قونسول ایقیندان آرتیق حساب ایلیر. «دهوولی»
شهرینین قونسولی بیر اینده سفیر لیک منصبینی قبول ایلهمک
ایسته میر.

نه در بونین سببی؟

ایتالیا سفیری طهرانا عریضه گوندروب توقع ایدیر
که، اونی قافقازدا «دونقوز بییهن» شهرینه قونسول تعیین
ایلهمونلر. پتر بورغ سفیری نیچه ایلر چالیشیر که، اونی
قافقازا گنرال قونسول گوندرسونلر.

نه در بونین سببی؟

بلی، دخی آغالارا در دسر ویرمیهک؛ آنجا ق ایلهم عرضیم
بور ادا که، نه در بو ایشلرین سببی؟
آمان گونی در، منه بیر جواب.
(والله مابعدی وار).

كج قاييرقا

نوروهچ غازيتلري يازيرلار كه، وكيل سئچمك ايچون
آرواتلار اختيار آلديلار. خريستيانيا شهرندن سئچيلن
۸ سس ديموقرات ديپوتاتينين ايكي سي آرواتدر.
آمرىقا غازيتلري يازيرلار كه، بورانين آرواتلار جمعيتى
حكومه طلبنامه ويروب دولت قولليقلاريندا كيشيلر ايله
بىر اختيار صاحبي اولماقلاريني و پوليسا قولليقلاريندا
گيرمگى ايستيرلر.

چىقاغو شهرنده بش قىز، حكومه بىلديرير كه، اگر
آرواتلارا تمام مساوات ويريلمهسه، اونلار هيچ بىر وقت
اره گيتميه جكلر وچاليشاجاقلار كه، بوتون آمرىقا قىزلاريني دا
ئوزلرينه كومكچى چاغىروب، كيشى لرى بايقوت ايله سينلر.
آجانم، من بو خبرلرى اوخوياندا ئوزومى يا يوخودا
ويا «گېناتيزم» يعنى سحرلنميش حساب ايدىرم. هه، هه!
اما آرواتلارين بودرهجه حياسيزليقلاريني،—دين ومشقت

ديمشكن—دنيا ياراناندا بويانا هيچ ايشيدوبسينيزمى؟
آروات هارا، مساوات هارا؟ اگر اونلارا مساوات لازم
اولسايدى، الله اونلارى ساچى اوزون، عقلى قيى
ياراداردىمى؟ اگر اونلارا مساوات لازم اولسايدى، ايله
اونلارى يوزلرى تو كسىز ياراداردىمى؟ آروات—ديدين؟

دخی نه والدی که، اوتانمیا- اوتانمیا حق- حقوق دا آخزار- سینلار.

والله، من بیلیمیرم که، بیزیم بعضی احمق یازیچیلار نه ایستیورلر؟ دییه سن حق و مساوات کیشیلریمیزین باشیندان داشوب که، هله آرواتلارادا پای آختاریرلار!

فرضاً احتمال ایدوب دییه که، بیزدن سوایی بوتون دنیانین آرواتلاری ئوزلرینی ئولدوروب چالیشدیقلاری و اونلارا بیرچوق کیشیلرده یاردیم ایتدیقلاری ایچون بیر آز حق و اختیار ویریلسین. لاکن، بو ایران یازیچی لارینا نه دوشوب که، ئوز- ئوزلرینی زحمت، حبسه سالوب آرواتلارمیزین دردلرینی چکیرلر و گوتوروب، تبریزده چیخان «صحبت» غازیتمده یازیرلار که:

بیر ملت بیر اعضا حکمنده در.

اگرچه آتامیز حضرت آدم عورتی ئوز قابیرقاسی بیلردی و هر یرده یانینچاق دولاندیز یردی، اما بو ایش بیزیم غیر تیمیزه سیخیشمادی، دیدیک:

قابیرقاسیز دولانماخ، کج قابیرقادان یاخشیدر.

کج قابیرقانی ایوده گیزلتدیک. البته، اعضادن که بیرزاد اسگیک اولسا، شکست حکمنده در.

نیجه که، شکست آداملاری آدم یرینه قویمازلار، بیزی ده اوبیری ملتله آدام یرینه قویمورلار. قالهیشوخ معطل! هم کونلیمیز آدم اولماق ایستیر، هم ده عارمیزا گلیر که، کج قابیرقانی ئوز عضومیزدن بیلکه.

یا اگرک الله بو غیرتی بیزیم الیمیزدن آلا، بیز ده عورتلری- کج دنده- ئوز عضومیز بیلکه، یادا کی، بیزدن ئوز گه جمیع دنیا مخلوقینین الله قلبینه سالا، اولاردا بو کج قابیرقانی ایوده قویالار. او وقت بیزی عیجر، شکست گوزونده

گورمزلر. اگرچه بولاپ چتیندر: تمام دنیا توپ-توپخا-
له اریله بیغیشالار،- کج قابیرقانی یرنده اوتوردا بیلیمزلر.
هریرده حاضر- ناظر اولماقلاری بس دگل، وکیل اولماغادا
چالیشیرلار.

هله، عقللی آدم‌لار دییرلر که: «هرمملکته مشروطیت،
علم تربیت گلسه، عورتلرین قافاسینا گیره».
بونی ایشیدنندن عورتیمه تاپشیرمیشام قافاسیندان متوجه
اولسون که، تربیت گیرمه‌سون».

سیدحسین

بوسوزلری، گنه ببر ایمان‌سینز مسلمان یازسایدی...
نه ایسه.

آخر، هیچ بیلده‌شئی اولارمی که، هم ثوزون «سید»، هم آدین
حسین اول- اولا گوتوروب او یله مسخره و هدرن- پلرن
یازیرسان!

بونلارا هیچ دییه‌ن یوخ که، ای بابا، بیرتیکه‌چوره‌گین
وارسا، اوتور راحتیه، ایکی گونلیک دنیا‌دا کئیفینه باخ،
خلق نه‌جور، سنده اوجور. کیلیمه بورون، ایلنن سورون.
یوخسا، نه‌در، کج قابیرقادان اوتری ایران مشروطه‌خانه‌سینا
یعنی سیدالمحققین و شیخ‌السلیمینین حبس‌خاناسینا گیرمک!
نه‌دی‌یهم، والله، سنده مستحق‌در!

اوغلانلار باره‌سینده بیر شئی یازسایدین، گنه... نه‌ایسه...
مثلا، «ایران‌نو» یین ۴۹- نجی نومر سینده یازیلان کیمی،
گوتوروب یازایدین که، سیدعبد‌الغنی تنگابنی پسر-ری
شانزده ساله‌را اغوا نموده چهارشب قبل پنهانش کرده
حالا میگوید بطرف مازندران رفته است. مادر بیچاره‌پسر،
باناله وزاری، بنظمیه تظلم نمود. ژاندارم مخصوص بادسته

سرباز مأمور و روانه طرق مازندران نموده که پسر را رجعت دهد».

باخ، نه‌دیمیشم! بیل‌خبر یاز که، هامینین خوشینا‌گل‌سین. آخر، قیزین ثوزی نه‌در که، دردی نه‌اولسون؟ مگر آتالاریمیزین سوزی یاددان چیخوب که. «کوی دولاغیم ساغ اولسون، تاپیلده‌ایان قیز اولسون» بیور و بلار.

یوخ، اگر بئینینه گیروب که، گراک قیزلاردان اوثری بیرزاد یازاسان، باری، «شرق» ین ۲۲نچی نومر مسینده کی احوالاتی یاز که: علی‌خان نام بخانه یوسفخان رفته در صورتیکه عیال یوسفخان در خانه نبوده و چاقوئی در دست داشته. دختر زن یوسفخان را از الة بکارت نموده. که پسر بعد از اطلاع از واقعه، پدر و مادر طرفین و دختر پسر را بجهة تحقیق و کشف چگونگی حاضر نموده، تحقیقات ابتدائی بعمل آورده.

برای تحقیق دختر را بنزد دونفر قابله فرستادند جواب دادند که این کار سابق است، دخلی به‌دیروز ندارد. همسایگان تعجب می‌کنند که این دختر «حجاب‌الر‌عایه» به‌عمل شنیع، همیشه چه‌گونه مرتکب می‌شد.

«ملانصرالدین» ۸ نوایبر، ۱۹۰۹، نومره ۴۵،

ارث

ارث ايکي قسم در:

ياخشى، عالي عمارت، گوزل باغ، ايچينده نوع-نوع
ميوه آغاچلاري، ايوين ايچينده هر قسم اشياء.

و بئلهده 'ولا بيله' كه، بيريسى نين آتاسى ئولن گوندن
اوچ گون سورا بورج صاحبلرى گلوب ديه لر كه: چيخ
ايودن، بورانى آتان بيزه ساتوب .

ايرانى بيز ايندى احوالدا گوروريك كه، بورج
صاحبلرى گلوب دوروبلار ايرانلى لارين باشى نين اوسته
و دييورلر: چيخون بورادان، بورانى آتالارينيز بيزه
ساتوبلار .

الله جميع وفات ايدوب گيدن آتالارا رحمت ايله سون!
اما سوز بوراسيندادر كه، لازم در آتالارا تفاوت قويماق:
بعضى آتالارا كه، اولادينين فكرينه قاييرلار، - بونلارا بير
جور رحمت اوخوماق لازم در؛ بعضى آتالاردا دييورلر: اولادين
جاني جهنمه! - بونلار ادا بير جور رحمت اوخوماق لازم در.

اما تفاوتى گرك اولسون.

بو مسئله يه نيجه كه، لازم در دقت ايله ميريك. ايرانلى-
لار ياپيشوبلار ملا نصرالدينين ياخاسيندان و ايله بيليرلر
كه، ملا نصرالدين اولماسايدى، انگليس حكومتى ايرانا

باج ویره‌جك ایدی، تا دیمیرلر که، خیر، بابا، والله،
بالله، بيله دگل. ایران چوخذان ساتیلوب. اگر حرصینیز
جوشه گلوب، آختارون مرحوملرین قبرلرینی تاپون و
بیربالاجا داش یردن گوتورون، دورون قبرین باش داشی-
نین اوستینده و سککز. دفعه دیققیلدا دوب حافظین بو
شعرینی بایاتی شیراز هواسی ايله اوخویون:

درد غم اون کسی که مرد عقول

نه به راه نه شیوه نه عدول

بامدادان که ماه هفت حصار

نه زلی، توسباغا، چالار سنی مار

یعنی ای رحمتلیک لر، سیز که، بورادا قبرین دریچه-
سیندن ایندی حوری و غلمانلار ايله زبرجد دانه لرینی
سایر سینیز، نه روادر که، بورج صاحب لری بیزی وطن دن
چیخار دالار؟

الله سیزه «رحمت» ايله سون.

هنر، هنر ایچوندر، هنر بیر الله ایچوندر، بیرده او
کس ایچوندر که، ایرانی ساتان آنالاریمیزین قبرینی نشان
ویره. والله، بیر آز فکر ايله مک لازم در.

بیز محمد علی دن اینجییوریک که، نیه تبریز ده گویچک
اوشاقلارا قارا گئی دیروب محرم ایکنه گوند یردی مسجده
که، شمع یاندیروب دوز سوزار تاخچالارا؛ مکر مسجد مطرب
یریدر؟

یوخ، یوخ، محمد علی دن ناحق یره اینجییوریک: وطن
چوخذان ساتیلیمیشدی و محمد علی اولمیایدی، ناپالیون
گلیدی، - بیر چاره تاپا بیلیمیه جک ایدی.

ایندی هیچ بیر شئی قالمیوب، مگر که، آدام اولاق و
پاپاغیمیزی قباغیمیزا قویوب، گوره کیمدر ایرانلی لاری
یتیم قویانلار؟

ایرانی اجنبیلره سائانلار اوکسلردرکه، بیز اونلارا همیشه رحمت اوخویوریق: بیر طرفدن پادشاهلار مملکتی خرجه مگه مشغول اولوبلار، بیر طرفدن ده «علمای گرام» میز «شرعی» مسئله لر ایله بوتون عمریمیزی مشغول ایدوب، دنیامیزی الیمیزدن آلوبلار و آنجاق بهشته داخل اولماغا نسیه بلیت ویروبلر. بونلاردا که کئچه، یا کیچمیه. الله اعلم.

تمثیل ایچون گوئورهك بخارا شهرینی. ایله بیلکه، بورا بیر ایراندر، مثلاً امیر حضرتلری بیر ساعتایغا ایران پادشاهی، مثلاً، ناصرالدین یا مظفرالدین شاه. بلی، ایندی گلهك علمایه. الشیخ الفاضل المفتی دملا عبدالرازق شاه حضرت جناب عالی لری ده اولسون نجفی الاشرف مجتهدلریمیز. ایندی من مسلمان قارداشلاردان بیرجه بونی سوروشا- جاغام؛ اما، من ثولوم، انصاف ایله جواب ویرون:

سوال

ناصرالدین ار، مظفرالدین لر وطنی یاواش- یاواش تورغا* قویاندا نه وقت علمامیز طرفیندن عوام جماعته اشاره اولوندی که، «ای یازیقلار، هوشیار اولون! وطن الدن گیدیر؟»

همچنین بخارا علماسی. مسلمانلار ایله هریرده بیر جور در.

* *

من سوزومی قورتاریرام. مشهدی قارداشلار منه گولله یاغدی رینجا یاخشی اولاردی که، بیر یاریم ساعت منیم خاطرهم ایچون فکره گیدی دیلر، بوخسارستم پهلوان کیمه

* حراج.

قوللارینی چیرمیوب دوشورلر میدانا و قوجا ملانصرالدین
ینی دعوایه چاغیروب میدان سولویورلار، نیجه که، شاهنا-
مهده یازیلوب:

«منم پهلوان ایلرم نعره من
نه چارید شاعر، چرن یا پرن»
بو لامذهبین ملانین ژورنالی
وورون، ئولدورون، آی گده، سبزالی!
ساغلیق اولسون، گذه دانیشاریق.

«ملانصرالدین»، ۷مارت، ۱۹۱۰، نومه ۱۰.

اعتدالیون

قورخما، عثمانلی جه یازمیرام، تور کجه ئوز دلیمیزده یازاجاغام، یوخسا باشندان «اعتدالیون» سوزینی گوروب ایله خیال ایله رسن که، بیزده «عثمانلی لاشدیق»؛ یعنی «عربلشدیک»، یعنی معتبر قلم صاحب لرینین جرگه سینه سو- خوالدیق. ماشاالله، غازیته لریمیزی گورنده آدامین «تاماهی» دوشور. لاپ ایله بیل که، تازا عثمانلی دا چیخان «حکمت» غازیته سی در که، مرحوم ملکوم خان دییه ن کیمی، ماشاالله، آدینی دا اوخوماق اولمور که، بیله سن باری نه غازیته در. بلی، گنه عثمانلی پادشاهی نین تعریفی باشلانیر. نه اولار، قوی باشلانسون، اما دخی دیمه که، «ذیانین یوخ یردن وجوده گلمگینه باعث سلطانیمیز در».

و بیرده من بیلیمیرم که، بو تشویشه سبب نه در و بیلیمیرم، کیم سنین سلطانینی پیسلیور که، سن اونا رد یازیرسان و بو تعریفی و تحسینی کیمه یازیرسان؟

*
* *

ایندی یه کیمی یوخاریدا دیدیگیم سوزلر «من بابت» هیچ در؛ اوسوزی که، دوغرودان و «جددن» یازماق ایستیورم، یعنی ظرافتی کنار قویوب یازماق ایستیورم، اوسوزلر همان آشاغادا کی سوزلر در که، ایندی عرض ایدیرم.

اگر ایرانی بیر دقیقه‌لینکده یورپا ايله تطبیق ايله-
سهك، یعنی توتوشدورساق، چوخ مزه‌لی نتیجه قباغیمیزا
چیخار.

مثلا، بوجور دانیشاق:

نیجه‌که، آغالار معلوم‌در، یوروپادا هر نه قدر فرقه‌وار،
هر نه قدر مسلك و عقیده عمله‌گلیر- بونلار هامیسی بیر
جور قاعده و قانون ايله باشا‌گلیر، یوخسا باشی چو-
والدان دگل. اما ایراندا بونلار اتفاقی بیر شئیر: بیر
گون فلان آغا فلان مجلسده پلاودن قباق بیر سوز فرمایش
ایدوب، دخی قورتاردی گیتدی.

- یعنی بوسوزی آغا فرمایش ايله‌دی؟

- بلی، بلی.

- یعنی سن ئوز گوزین ايله ایشیتدین؟

- بلی، بلی.

- یعنی سن ئوز قولاق‌لارین ايله گوردین؟

- بلی، بلی، صحیح‌در.

* *

دیملک اولار که، ایندی ایراندا پاپاقلارین فاسون‌ی اوقدر
آرتیق دگل، نه قدر که، جور- به‌جور مسلك‌لر موددادر؛
مثلا، مشروطه پرست، مشروعه پرست، انقلابیون، اجتماعیون،
چوخ گوزهل، ایندی سیز مگر بیلیر سینیز می که، ایرانلی
مثلا، «اجتماعیون» دینده نه دیملک ایستیور؟ مگر ایرانلی
مشروعه ايله مشروطه‌یه تفاوت قویور؟ خیر، قویمور و
چوخ یاخشی ایلیر که، قویمور؛ چونکه تفاوت قویانلاردا
هیچ ئوزلری بیلیمیرلر که، نیه تفاوت قویورلار.

گنه سوزیمیز بورادا دگل؛ سوزوموز بورادادر که،
قوی نیچه فرقه اولور- اولسون، نیچه مسلک اولور اولسون،
لاکن بو مسلک لره ایدان باش ویریر،- من اونی بیلیمک
ایستیورم و هنر ایسترکه، بیر الله بندمسی منی باشا
سالا گوردم که، بو مسلک لره ایدان توروور؟

— هله گوزین آیدین اولسون:

— هه، نه وار؟

— نه اولاجاق، جانینا ساغلیق.

— دیورلر ایراندا بیر فرقه ده عمله گلوب.

— سن الله!

— والله.

— اونین آدی نه در؟

— اعتدالیون.

دوغردان، لاپ ایله بیل که، یوروپادر، ایله بیل که، مثلا،
آلمانیدا مارقس در. همان مارقس که، اجتماعیون- عامیون
مسلکی نین بانی سی و آتاسی حساب اولونور. دوغردان،
بو ایراندا دخی نه لر قالدی که، باش ویرمه میش اولسون؟
هیچ آلمانیدان گئری قالمیر.

— ایندی من آخر منتظر قالدیم! آخر بیر دی گوروم
که، بوتازا فرقه نین یارادیجی سی کیمر؟ یعنی کیمر
اعتدالیون فرقه سینین ایجاد ایدن؟

طهراندا وزیرزاده و کارگذار رحیمزاده جنابلری،
تبریزده ده ثقة الاسلام حضرت عالی لری در.

ایندی گورک بو فرقه نین مرامنامه سی نه در:

اول بیر لغته باخاق: اعتدالیون- «دال» سوزینر عمله
گلیر. معلوم در که، ملالارین یان جیب لری دن سوایی بیر
دانه گیزلین دال جیب لری ده اولور. جمعیت خیریه ده، یامعارف

ایشلریزدن اوتری پول ییغانداملالار اللرینی یانجیبلرینه
سالوب و جیبلرینین توربالارینی چیخاردوب چورك قو-
ریسینی سیلکیرلر دیوارین دیبینه و آند ایچیرلر که،
«والله، بیر قپیگیمده یوخدر» اما پوللاری دال جیبلرینه
گیزله دیرلر.

اودر تازا فرقه نین آدینی قویوبلار «اعتدالیون»، یعنی
جماعتین پولینی دال جیبلرینه قویانلار.
والله، اوقدر سوزوم وار که، قورخورام هامیسینی یازام،
چوخ اوزون اولار. بورادا پیس آداملارا بیر لعنت اوخویوب
دوروب یاتاخ؛ چونکه گئجه نین یاریسیدر.
یا الله..

«ملانصرالدین»، ۲۵ آپریل، ۱۹۱۳، نومه ۱۷.

قانلی فاجعه

یوخ، عزیزیم، قانلی فاجعه بودگل که، داشکند
جوارینده گدک قریه‌سی اهالی‌سیندن آلتیمیش یاشلی جان
بک مرادوفین اون‌دورت یاشیندا عورتی جوان نوکری
ایله قوشولوب قاچور و مرادوفین بیرنفر قومی باشینا
اون بش نفر وحشی تورکمن ییغور، گیدیر قیزی و اوغلانی
دوتور، تیکه-تیکه دوغرییور.
خیر، قانلی فاجعه بودگل.

یوخ، یوخ، من ثولوم، ایله دانیشما، والله کوسهرم؛
قانلی فاجعه بودگل. قانلی فاجعه بودر که، یوخاریداکی
احوالاتی نقل ایلیه‌ندن سورا اداره طرفیندن یازیرسان
که، «بو اوغوردا توکولن قانلارین باعشی ۱۲ یاشینداکی
قیزلاری یتیمیش یاشینداکی قوجا کیشی‌اره نکاح ایدن
ملا نمالردر».

بودر قانلی فاجعه، منیم گوزومین نوری!
اگر بوسوزلری یازاندا هوشین یاشیندا دگل ایدی—
سوزوم یوخ؛ یوخسا قانا-قانا یازمیش اولسان، دی قولاق
آس:

دنیا یاراناندان شماخی‌دا شاگردلر معلمی دوگن‌گونه
کیمی هیچ بیر ایله اتفاق دوشمیوب که، بیرملانین یانینا

گلوب، بالاجا بیر قیز اوشاغینی آلتیمیش یاشیندا کیشی یه نکاح ایتمک ایستیینده ملا بیر دقیقه دایانا. و منیم بوسوز- لریمی ایله ایندی بو ساعتده هر بیر ملا اوخوسا، گنه باشا دوشمیه جک که، دخی نیه گرك دایانسون و نیه همان ساعت صیغه نی اوخوماسون.

ملانه قانیر قانلی فاجعه نه دیمک در؟ داشکندین فاجعه- سینین آدی تک بیرجه سینین یانیندا «قانلی فاجعه» در؛ اما ملانین و ملانمانین نظرینده شرعی حکمی عمله گتور- مک تر؛ چونکه زانی و زانیه نین قتلی هر حالدا واجب در. قوی «حقیقتین» ۱۵۱-نجی نومره سینین دردونجی صحیفه- سینده کی «قانلی فاجعه» احوالاتینی اوج یوز میلیون مسلمان اوخوسون،- تک بیرجه سندن سوایی. هر بیر مسلمانین بورجی اودر که، تیکه- تیکه دوغرانیمش اون دورت یاشیندا قیزا و اوغلانا صدهزار اعنت اوخویوب دیسون: «مرحبا ترکمن لره، ماشاالله بيله مجاهدلره» بودر قانلی فاجعه.

سن ایستیورسن که، ملالاریمیز آلتیمیش یاشیندا کیشی یه ۱۴ یاشیندا قیزلاری نکاح ایله مهسونلر.

چوخ عجب، الله آتانا رحمت ایله سون.

ایندی گل آچاق آخوند ارس زاده نین «تشریح الفرائض» کتابی نین ۱۳-نجی صحیفه سینین- بيله یازیلوب:

«اگر در ققوز یاشا یتمه میش بیر قیزی آتاسی، یا آنا باباسی اره ویره اری اوندان، او اریندن ارث آپارار».

به نیه دینمیرسن؟ بیردی گوروم، کیم سنه دیوب که، ۱۴ یاشیندا قیزی آلتیمیش یاشیندا کیشی یه ویرمک اولماز؟

ئون گه شهرلری بیلیمیرم، بیزیم کوچه ده حاجی ملیکون یتیمیش

دورت یاشی، عورتی گوللی نین ۱۲ یاشی وار؛ بیلدیر
عورتین بیر اوغلی اولدی، آدینی قویدیلار حسن.
بودر قانلی فاجعه.

مشهدی نورعلی التمیش یاشیندا بیر کیشی در. کچن
ایل دوققوز یاشیندا بیر قیز آلدی.
بودر قانلی فاجعه.

اللهین گوگده گزه ن آیی هر گئجه نیچه-نیچه قانلی
فاجعه لره شاهد اولور. و اگر کیشی لرین اوتاغینا زور
ایله چکوب آپاردیغیمیز بالاجا قیزلارین گوز یاشلارینی
بیر یره ییغسان، تازا بیر عمان دریاسی عمله گله ر.
بودر قانلی فاجعه.

بونلارین هامیسینی گوره-گوره و بيله-بيله وایشیده-
ایشیده، گونده گوبه لك کیمی آرتوب توروین یازیچی-
لاریمیز یازیرلار، یازیرلار، یازیرلار، هریاندان یازیرلار:
یردن، گوگدن، حریتدن، شریعتدن، پولیتیقادان، ایراندان،
توراندان، الفاظ، عبار، شخص، امضا، شهرت، آده نظم،
قافیه، گنه الفاظ، گنه عبار...

اما عورت لریمیزدن بیرجه سوزده یوخ.
چونکه آغالارین خوشینا گلمز؛ آغالارین دا خوشینا گلمه سه،
هنه خیر ایله مز.

باغیشلا، بیلمه دیم، غلط ایله دیم.
بودر قانلی فاجعه.

عثمانلی ایله ایتالیا دعواسی

اوخوجی لاریمیزا عرض اولسون که، آفریقا قطعه‌سی نین، شمال طرفینده، آغ دنیزه یاپیشیقلی عثمانلی نین بیرولایتی وار که، اونا یوروپالی لار تریپولیس دییورلر. اما تورکلر طرابلس غرب آدلانديریرلار (تورکیاده، بیروت ولایتینده عثمانلی نین طرابلس شام آدیندا بیر شهری ده وار).

طرابلس غربین احوال تاریخیه‌سی چوخ قاریشیق در، بورادا چوخلی دعوالر، اغتشاشلر یوزویروب؛ اگر هامیسینی یازساق، اداره‌میزه گوندریلن اوزون مقاله‌لره یر اولماز. نجاق مختصرجه بونی عرض ایده‌ک که، طرابلس غرب تاریخ میلادیه‌نین ۱۸۳۵ - نجی ایلینده اکینجی دفعه تورکیه حکومتی طرفیندن فتح اولونوب، عثمانلی مملکت‌لرینه داخل اولوبدر. و بویتیمیش بش ایلین مدتینده، سلطان حمید عصرینده چاپدان چیخان کتابلارین روایتنه گوره، بو ولایتین آسایش و حسن اداره‌سی محافظه اولونوبدر. اما اللهین کتابینا باخاندا، طرابلس غربین عثمانلی لارا خدمتی محض بو اولوبدر که، حمیدین و پاشالارین حرمخانه‌لرینه بو ولایتدن چوخلیجا قوللار گوندریلوبدر.

به هر حال، طرابلس غرب عثمانلی لارین در.

بس گوره‌ک ایتالیا نه ایستیور؟

والله، بیزده هیچ بیلیمیریك نه ایستیور. آنجاق ایله اونى
ایشتیدیک که، ایتالیا حکومتی غافلدن گمی لری گوندهروب،
طرابلسی توپا توتوبدر و ایندی بوساعت شهرى ضبط
ایلیوب گیروب اوتوروب ایچینده. بيله بیخیالیغی بیزهیچ
سیدآغا دده گورمه میشدیک.
کچهک مطلبه:

طرابلس غرب ولایتی 23° ایله 33° عرض شمالی و
 6° ایله 23° طول شرقی آرالاریندا دوشوب، حدودی -
شرقه مصر، شمالدا آغ دنیز، غربده تونس و صحرای
کبیر و جنوبده گنه صحرای کبیردر. اما بیر نیچه ایل
بوندان اقدم قاراباغدا میژیوانیه * اولاندا، یعنی گنجه
معکمهسی مخصوصی یراولچنار واسطهسی ایله اهالی نین
ملکلرینین سرحدلرینی معین ایتماک قصدی ایله اولچوب
یازاندا، قاراباغین بیر نیچه بگی اسپور ** گورسه دوب،
قونشولارینین سرحدلرینی کیچوب آپاروپ تاگیدوب
چخدیلا طرابلس غرب مملکتینه. بوسبدن طرابلس غرب
حدودی ایندی یه کیمى اسپورنى قالمیشدی که، آخردا ایتالیادا
ئوزینی سوخدی اورتالیغا.

طرابلسده اهالی نین مقداری بیر میلیوندان بیرآز
اسگیکر و مساحتی سطحیهسی بیر میلیون مربع کیلومیتردن
بیرآز آرتیقدر. بورادا مکتب یوخدر، اما مسجد وار.
قباقلاردا قیزلاری مکتبه قویمازدیلار؛ اما آخر وقتلرده که،
باکودا مسلمان غازیتهلری قیزلاریمیزین اوخوماغینی لازم
بیلوب یازدیلا، اووقتدن بهری طرابلسده قیزلار اوهرمهده
آزادایق قازاندیلار که، انگلتره خانیملاری حکومته قارشو

* مرزقویما
** مباحثه.

«دوروب، یوموروق گوجی ایله اختیارات طلب ایدنده یر یوزینده هامی دان اول طرابلس قیزلاری باش قالدیر دیلار (اسلام ملت لرینین قیز تربیه سینین برکتیندن).

ایندی هله ایتالیا نه دییور؟

هیچ زاد دییور، ایله بیرجه بونی دییور که: من گوجلی یم. اما ظالم اوغلی قباقدان بونی دویمیشدی که، گرمانیادابونا راضی در، آفستریادا راضی در.

آی بیج حرامزاده، بیرجه دوشه سن الیمه، سنی گونلروم سمرقنده، سنی اورادا «بوزبالا» بز ییوب، ویرهلر آغ ساققال-لارین، چال ساققاللارین، قارا ساققالارین الینه، رمضان گئجه لری اوتورالار سننن صحبتته، سورا یاتوب سحر تیز دنده دوروب چیخاسان بازارا، قادژی قافقارین استامبول صحبتینه راست گله سن.

آخ، نامرد ایتالیا! آخ چورت-مورت، لعنته گلمیش!

* *

حربیه متخصصلریندن طرابلس ایله گوزهل آشنا اولان «پیر ذات» فر. چایتونخ» غزته سینده دییور که: طرابلسین مدا-فعه سینده تورکلر ایله برابر یرلی عربلر ان شدتلی بیر قوه تشکیل ایدیورلر. عربلر ۱۸ یاشیندان ۶۰ سننه قدر هپسی عسگر در. بویله عرب عسگری حال حاضر دا ۳۰-۴۰ مین نفره بالغدر که، عثمانلی عسگری ایله برابر ۶۰ مین نفر کتله عسگریه تشکیل ایدیور دیمکدر. محمودشوکت پاشا حضرتلری طرفیندن اوچ سنه دن بهری اصلاح ایدیلن وسون سیستم توپلار و میترا لیلرله مسلح اولان بو عسکر ایتالیا نلارا یونگول مال اولامیاجا قدر.

هله بوندان سوایی، تورکلرین یکی طرفدن بویوک آرخالاری وار: بیر ایروانین سبز کارباغلارینن صاحب لری که،

پیشہ لزی قمہ و خنجر لرینی مسلمانلارا گوسترمک درہ
بیریدہ امیر بخارا حضرتلریدر.

اوکہ، ایروان باغبانلاریدر، بونلار گوزلیورلرکہ،
اون دورت شاہی اوچ قپیکدن اوتری ووروشان ملاعلی شرایع
ایله حاجی ملباقری باریشدیروب، سورا کومگہ گئٹسونلر.
امیر حضرتلریده بوبارده علمایہ مراجعت ایدوب، مصلحت
سوروشوب، آخردا بیله تدبیر توکوبلرکہ، بخارامسلما
نلاری طرفیندن عثمانلی یه ذیلده کی قرار اوزره کومک
گوندریلسون:

کشتی جنگی زره پوش، یعنی تشخیص تمیز خون فلان
از خون فلان.

توپ سریع الحرکہ-تحقیق مسائل جنایت.

تلگرام بی سیم-ادای حروف از مخارج.

تیلیفون-استبرأ.

غرامافون-شکیات.

کشتی هوا-خروس عرش.

واغون-آداب بیت الخلا رفتن.

آفتوموبیل-عمله موتا.

قونقه ایلیق تریق-خر دجال.

ویله سفیت-انتظار در تشهد.

کراخانہ ماہود و غیرہ-مبطلات صوم و غیرہ

ووداقاچقا-در مقدار آب کر.

کشتی تحت البحر-غسل ارتماسی.

آدریس: تورتسیا، نادراف اوبشیشتوا. امضا: بی ادب

اوشاق... مابعدی چوخ وار: غار، غار، یعنی زهرمار.

بوملانصرالدین، دیبہ سن، دہلی اولوب! پناه اللہہ.

مبارك بادليق

روسیه حکومتی نین ده گیشیلیمگی بوساعت دنیا وعالمه معلوم در.

روایتین مختصری بودر که، نیچه مدتدن بری بیردسته ظالم بیریره جمع اولوب و ئوزلرینه بیر باشچی قرار و یروب مینمیشدیلر جماعتین بونینا و نفس آلماغادا اذن و یرمیر-دیلر. آخردا ایله اولدی که، مظلوملرین آه و ناله سی عرشه قالخدی.

بلی، زمانه دولاندی و دگرمان ترسه سینه چورولدی: پادشاهی تختدن سالدیلار، وزیرلری دوستاق ایتدیلر و جماعت وکیللری اختیاری ئوزالینه آلوب باشلادی مملکتی ئوز سلیقه سی ایله اداره ایتمگه.

ملت لر اولدی آزاد، گون چرخدی و ایکی بایرام قاریشدی بیر-بیرینه. و من ایستیوردیم صمیم قلبدن اوخوجولاریما مبارک اولسون دییم؛ ایله ایستیوردیم اغزیمی آچام،-بیردن قلبیم سیخیلدی.

آخ دنیا، آخ وفاسیز دنیا! سنده خوشبخت لیک یوخدر، نیچه که، شاعر دیوبدر: «دراین دنیا کسی بیغم نباشد...» من بو ایکی بایرامین مناسبتی ایله ایندی کیمه مبارک بادلیق گوندریم؟ ملت لرین آزاد اولماغینا اوره کدن شاد

اولان ايله اولمياني من نه طور تانييوم؟ دوغري در، حریت
ياخشى شئى در، اما کيمه و کيمدن اوترى؟

بیزیم مسلمان جماعتی عبارتدر بیر نیچه صنفدن. بو
صنفلرین بیر نیچه سی ایچون حقیقتده ایندیکی انقلاب
بیر بویوک نوروز در؛ اما انصاف نن دانیشساق گومریک که،
غیر صنفلرین رأینجه بو وقوعاتین ئوزی بیر قارابیرام در.
قارداشیم، بیر نظرینه گتور، گور باشیمیزین صاحب-
لرینی! مگر انصاف در میلیونچی لاری عملهلرین امیدینه
قویماق؟ بوگون بازار اتازار ئیس تعیین ایدیرلر. - کیمی؟
- بیر تشخص-زاد بيلمیین و ادى ایندی یه نك اعیانلار
مجلسینده دانیشیلیمیان بیر الله بنده سینى.

پهه، بودا اولدی منه حریت!

قارداش، بیر انصاف ايله، ایندی کوچه ده اوشاقلار مسا-
وات دیوب باغیریرلار، اده مساوات نه دی و اعیانیمیزین
و خانیمیزین بیر پارهلری نیچه بو درده تاب ايله سون؟
سن هله گوتور یکه-یکه چینوونیکلریمیزی که، ایلده
بیر دفعه پادشاهلار آد قویولان گونی مسجد گلنده اللهین
ایوینده ایسته میر دیلر ئوزلرینی مسلمانا اوخشادالار. ایندی
اونلار نیچه بو درده تاب ايله سونلر که، او یاز یقلارین همان
ایستکلی پادشاهی بو بی چاره لری یتیم قویدی!

سن گوتور میدالی آخوندلاریمیزی. پس بو یاز یقلار
نه ايله سونلر؟!

و بونلاردان دا سوایی هله ایچیمیزده نه ندر آناسی،
آناسی، مسلکی و مذهبی معلوم اولمیان ذاتلر وار که، اونلار
نه اینکه مبارک بادلایق... خیر، الله اونلار صبر و یرسون، صبر!
و گیرم که، بیر وقت اولاجاق که، بیزیم بالاجا اوشاقلار-
ریمیز بونلارین یاخاسیندان یاپیشوب روس وزیرلریندن

حساب ایستیمین کیمی حساب ایستیه جک لر. ولاکن هله بیز
ایندی نین سوزینی دانیشاریق و خداوند عالم دن استدعا
ایتدیگیمیز بودر که، بوگونگی گونده محترم اوخوجی-
لاریمیزی شاد ایدوب، باشیمیزین صاحب لرینه صبرویرسون-
او که قالدی بوندان سورا نه اولاجاق و نه ایلهملی ییک،
بو باره ده الله قویسا یاواش- یاواش دانیشاریق؛ هیچ تلسمک
لازم دگل: الله تعالی صبر ایلینلری دوست توتار.

«ملانصرالدین»، ۹مارت، ۱۹۱۷، نومه ۵.

خوشبختلیک

الله تعالی بیز مسلمانلاری خوشبخت یارادوب.
بیر فکر ایله و گورکه، هیچ زحمت چکمه-چکمه
هر نه که، دنیادا وار،-هر بیر شئی بیزیم اختیارمیزدادر.
گوتوردمیریولی، تیلفرافی، تیلفونی و غیر بونین کیمی
شیطان ایشلرینی،-بونلارین اختراعیندا نه که، زحمت
چکمه میشیکی، بلکه بونلاری یوروپالی لار سوموک سیندیروب
ایجاد ایدنده بیز آیاخلاریمیزی سویوق سویا اوزادوب اون
سککز ساعت افطارین انتظاریندا اولوردیق، اما آخردا
الله تعالی بیزی بو دنیا نعمت لرینین هیچ بیریندن محروم
قیلمادی؛ چونکه حقیقت دهده بیز خوشبخت ایک.

ایندی گوتور بوتازا حکومت مسئله سینی و هیچ بو
بارده شبهه اولایلمز که، دخی بوندان سورا آزاد ملت-
لرین ایچینده آزاد یاشیان ملت لرین بیریده بیز مسلمان
قارداشلار اولاجاییق. اما سن اونی دی که، آخر غیرلری
بو آزادیقی مفتی که، آلمیوبلار. معلومدر که، ایش بویره
چاتانا کیمی پتروغراد و ماسقوا شهرلرینده مین لرحه جان-
لار تلف اولوب، چایلار دولی سی قانلار آخوب و بوندان
سواپی نه قدر محنت لر و زحمت لر چکیلوب و چکیلمک ده در.
اما آخردا گنه بو آسوده لیک و آزاده لیک و آزاده لیک لرین
ثمره سی اول و آخر گنه بیز ده که، چاتاجاق و نیجه ده که،

چانمیا بیلەر؟ ایندیکی آزاد ملتەر، البته که، بیزی یاددان
چیخارتمازلار؛ اوسببه که، بیز دنیانین ان خوش بخت ملت-
لریندن ایک.

اگر انصافی اورتالیغا قویاق، باخوب گوره ریک که، بو
دبیله ن سوزلرین ئوزی ایله بیر حقیقت در که، بو حقیقت دن
یوخاری هیچ بیر غیر حقیقت تاپیلماز و تاپیلا بیلمز.
ایندی سن گوتور پایتخت لرده قان توکن روس ملتینی؛
یعنی محض روس ملتینی. اونلار نه ایستیورلر؟ اونلار که،
مسلمان دگل لر؟ مگر کهنه روس حکومتی اونلارین دا مسجد-
لرینین اختیارینی ئوز الینه آلوب، ملالارینی و مفتی و
شیخ الاسلام لرینی بیر قاقارد* ایله توولیوب مسلمان ملتیندن
آیرمیشدی؟ پس اونلار نیه قانلارینی آخیدیرلار؟ مگر ده لی-
در اونلار؟ مگر نیقولایین حکومتی اونلارین مملکتلرینده
عشق آباددان تورکستان، سارتسین و اورینبورغا کیمی
ایستیوردی بیر آز مدته بوقدر اهلینین فکرلرینی روسلاش-
دیروب، دین لرینی خاچپرست لشدیروب، توپراقلارینی
ایچری روسیه اهالیسینه تقسیم ایدوب، بیر آز مدته نیچه
میلیون مسلمانی یر یوزیندن یوخ ایله سون؟!

و ایمی دی یه تک هانسی بیر ایش ده، هانسی بیر خدمته
هانسی بیر اداره ده و دیوانخانادا، کیم بونی بیلیمیر که، هر
یاندا بیز مسلمانلارین اختیاری غیر ملت لره نسبتاً یاریمه چیق
و بلکه یوخ اولوب در؟!

بونینله بیله آزادلیق یولیندا قان توکن لره تماشا ایله:
اونلارین ایچینده بیرجه نفرده مسلمان یوخدر؛ سبب بودر
که، «ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند» که، سن
آخر دا بو آزادلیقی ئوز کفی مبارکینه آلاندا سورا باری

* نشان.

بونی یادیندا ساخلیاسان که، مارتین اونومینچی گونی، یعنی
بیزیم نوروز بایرامی نین ایکیمینچی گونی پتروغراد شهر-
ینده آزادلیق یولیندا شهید اولان آزادلیق قربانلاری دفن
اولوبلار.

بیزده گرك عهد ایدهك که، «آزاد روسیه» آدلانان آزاد
وطنیمیزین ملت لری جرگه سینده بیزده همان مارتین
اونونچی گونی آزادلیق قربانلارینی یادا سالوب، اونلارا
الصالحات باقیات بابتیندن فاتحه اوخوماق، و اونلارین ساغ
قالانلارینی بیر سس ایله آلقیشلییوب چاغیراق:
یاشاسون آزاد وطنیمیزین آزاد ملت لری!

«ملانصرالدین». ۱۶مارت، ۱۹۱۷. نومه ۶.

آزادی وجدان

روسیه انقلابین بر کتیندن توروین آزادلیقلارین
بیری ده وجدان آزادلیقیدر.

آزادی وجدانین ایکی معناسی وار: بیرى بودر که،
منیم عالمیمده من گیزلیجه حس ایله دیگم شئیلری نه جور که،
ئوز عقلیم کسیر و انصافیم قبول ایدیر اوجورده قانیرام و
اونا گوره ده عمل ایلیورم. من، مثلاً، یاخشینی یاماندان
ئوز قانا جانیما گوره سئچیرم؛ اونى بیر ئوز گه سیندن
سوروشمورام، من گورورم که، بیر شیشه قابی الیمدن
یره سالسام سینا جاق؛ دخى سالماغى روا گورمورم، منیم
یتیم اوشاغا رحیم گلیر؛ چونکه او اوشاق صاحبسیزدر
و بو باره ده دخى منه زور یوخدر.

اللهی تانیماق و اونا ستایش ایله مک، همچنین منیم
گیزلی حسیمدر؛ یعنی منیم وجدانیم نه جور که، منه یول
گوستریر، اونا گوره ده من الله عبادت ایلیورم، دخى
بو باره ده منه همچنین گوج و حکم یوخدر و اولادا بیلمز.
بو، آزادی وجدانین بیر معناسی.

ایکینجی معناسیدا بودر که، بیز گوردیک ۱۳۳۶-نجی
ایل محرمین امام تعزیه سینده.

نه گوردیک؟ گوردوک که، دنیا و عالم بیر بیرینه دگوب،
کوچه و بازار مملو، دسته لرین نعره سیندن قولاق توتولور،

داغلار آز قالير لرزه يه گلسون، مبارك قانلارينا غلطان
 آغ كوينكرين «واملتا» فريادي، قيام قيامت، طوفان نوح،
 آرواد-اوشاخلارين، لوطي و جيبگيرلرين و مسلمان چينو-
 ونيك لرينين سینه وورماقلاری قاریشوب بیر-بیرینه! دخی
 نه عرض ایلوم، جمیع اغیارملتلر جمع اولوبلار تماشایه،
 باخیرلار، باخیرلار، باخیرلار وئوز گونوللرینده کیم نه بیلسون
 نه لر سویلیورلر؟!

خلاصه، بو حینده نه در منیم یادیما دوشن؟
 منیم یادیما دوشن بودر که؟ ای دادبیداد، بودستگاهین
 ایچینده، دییه سن، مسلمان انته لیگینتی، یعنی مسلمان اوخو-
 موشلاری گور سنمیر.

پهه! بیلده ایش اولابیلر می؟ پهه، من ئوزومی اولدوررم!
 آگده، دورما، بیردسته آدام گوندر و بونلارین الینه
 اوخوموشلارین سیاهیسینی ویر، گئتسونلر اونلاری ایولریندن
 چکه-چکه گتورسونلر آغ کوينك مجلسینه.

دیمک که، آزادی وجدانین ایکینجی معناسی بودر که،
 من گورنده که، بیر مسلمان اینته لیگینتی شاخسی دسته سینه
 یاپیشمیر، منیم وجدانیم منه دییور که، اوبی چاره یولی
 آزوبدور، بیر الی ده گه نکلی گوندر، اونی زور ایله گتور-
 سون.

اودر که، بوایل حریتین سایه سینده اوجلال که، بیزیم
 شاخسی دستگاهیندا وارایدی، کهنه زمانلاردا یوخ ایدی.
 یاشاسون حریت، یاشاسون آزادی وجدان!

آذربایجان

آخ، اونودولمیش وطن، آخ یازیق وطن!
دنیا لر تیتیره دی، عالم لر معلق آشدی، فلک لر بیر-
بیرینه قاریشدی، ملت لر یوخیدان اویانوب گوزلرینی
آچدی لار وپراکنده دوشمیش قارداشلارینی تاپوب، داغیلیمیش
ایولرینی بنا ایتمگه یوز قویدیلار.

بس سن هاراداسان، ای بی چاره وطن؟!
دنیا و عالم ده گیشیلدی، معنالر ئوز گه تعبیر اخذ ایله دی،
یعنی بیزیم دیلجه سویله سهك، اوشئیلر که، اصل معنالرینی
ایترمیشدی، قاییدوب اصلینی تاپدی، انالله وانا الیه راجعون؛
اما بونا هامی قائل اولدی که، وطن، وطن، وطن، دیل،
دیل، دیل، ملت، ملت، ملت!... دخی بودائرهلردن کنارینی
نوع بشر ایچون نجات یولی یوخلر.

بونيله برابر، یعنی باوجود اینکه، هر سوز دانیشیلدی،
هر مطلبه ال وورولدی، هامی پهلوانلاریمیز ئوز هنرلرینی
چخارتدی لار میدانا، و لاکن، بونيله برابر، بوقدر وار که،
بیرجه لازمه لی سوز که، منیم زنده زهله می آپاریر،- همان
سوز آذربایجان وطنیمین اوستینده در.

بعضی وقت اوتورورام و پاپاغیمی قباغیما قویوب فکره
گیدیرم، خیالاتا جومورام، ئوزومدن سوروشورام که:
— منیم آنام کیمر؟

—ئوز- ئوزومده جواب ويريرم كه:
—منيم انام رحمتليك زهربانو باجي ایدی.

—دیلیم نه دیلدی؟
—آذربایجان دیلی در.
—یعنی وطنیم هارادر؟
—آذربایجان ولایتی در.

دیمك، چونكه دیلیمین آدی ترك آذربایجان دیلی در،
بيله معلوم اولور كه، وطنیم ده آذربایجان ولایتی در.
—هارادر آذربایجان؟

—آذربایجانین چوخ حصهسی ایراندا در كه، مرکزی
عبارت اولسون تبریز شهرندن؛ قالان حصه لری ده گیلان دن
دوتوب، قدیم روسیه حکومتی ایله عثمانلی حکومتی داخل-
لرنده در كه، بیزیم قافقازین بویوك پارچهسی ایله عثمانلی
کردستانیندان و بایزیددن عبارت اولسون.

بیلیر سینیز بو صحبت هارادان یادیما دوشدی؟ بو صحبت
اورادان یادیما دوشدی كه، کچن هفته تفلیس ده مسلمان-
لارین ملی قومیته سینده بیر مسئلهیه باخیلیردی كه، آیا،
بیزیم بومجلس ده نه دیل ایله گرك مذاکره اولونسون! بیری
دیدى روسجا، بیری دیدى عثمانلیجه، بیری دیدى ایرمنیجه.
آخر دا بيله قرار قویدی لار كه، ترك دیلی معلم لرینین و
معلمه لرینین چوخوسی تور كچه دانیشماغی یاخشی باشا میر،
بو سببدن بونلارا اذن ویریلسون كه، روسجا دانیشسونلار.
او كه، قالدی روس دارالفنونى اوخویوب باشا چیخان
بعضی عضولر،—بونلار ادا اذن ویریلمدی كه، روسجا
دانیشسونلار. و حقیقت ده من كه، گیلوب سوموك سیندیروب،
ایل لر ایله کفرلر ایچنده الیمی مردار پرافیسورلارا ویره-
ویره علم اوخوموشام، انصاف درمی كه، بوگون کی گونده ده

او خودو غوم علمی گیزله دیم و روسجا دانیشمییوم؟ هر چند
مجلسده اوتوران اصناف لار و حتی آخوندلار روسجا
دانیشیلان مطلب لری باشا خوشموردیلر، جهنمه دوشموردیلر،
گورا دوشموردیلر.

اوکه، قالدی باکو قورولتای لاریندا اولان سلیقه، بو
بار هده یاخشی سی بودور که، هیچ دانیشمییام. اونسیز دا دشمنیمیز
چو خدر، خبردار اولارلار و گلوب باخوب و قورولتای لاریمیزدا
اولان نظم و نظامی گوروب بیزه گوز وورارلار؛ چونکه
نه دن سه بیزیم بدخواه لارین هامیسی بدنظر در.

* *

آخ، گوزهل آذربایجان وطنیم! هارادا قالمیشان؟ گل، گل،
بیر گل گور بیزی زور نان روسجادانیشدیر ان تورک قارداشلار
نه ایستیورلر؟! آی توپراق چوره گی ییه ن تبریزی قاردا-
شلاریم، آی کئچه پاپاق خویلی، مشکین لی، سرابلی،
گوروسلی و مورو سلی قارداشلاریم، آی بیتلی مراغلی،
مرندلی، غولستانلی، غول بیابان وطن داشلاریم، ای وحشی
اردبیللی، قلخانلی برادرلریم! گلون، گلون، گلون، منه
بیریول گوسترون! والله، عقلم چاشوب! آخر دنیا و عالم
ده گیشیلدی، هر بیر شئی قایدوب ئوز اصلینی تاپدی، هر
مطلبه ال وورولدی، گلون بیزده بیر دفعه اوتوراق و کئچه
پاپاقلاریمیزی اورتالیغا قویوب بیر فکرله شهک، گورهک،
هارادر بیزیم وطنیمیز؟!

گلون گورهک بئشیک ده یاد ملت لرین سودینی اممیش
و وطنیمیز دن یادیر قامیش و ملتیمیزین روحیندان خبر سیز بیر
پارا ملت باشچی لاریمیز سیزه نه گون آغلیاجاق در؟!
نیه ساکت سیز، ای منیم لوت - عریان وطن قارداشلاریم؟!

ملت

«ملت» لفظی ایراندا یوخدر. نه قدر که، قاموس لاری ورقله دیم، نه قدر که، جماعت ایچینده دولاندیم، ملت سوزینی نه ایشیتدیم، نه ده بیر کتابدا گوردیم. اویرده که، بیر اغت کتابیندا گرك یازیلایدی «ملت»، اوراداملت عوضینه یازیلوب «شخص». اویرده که، سوز دوشنده گرك ملت سوزی دانیشیلا- اورادا «اشخاص» لفظی استعمال اولنور.

ومحض بوسبب دن در که، بیز لرده ملت قورقی لاری شخصی قورقی لار شکلنده ظهوره گلیر، ملی ایشلریمیز عوضینده شخصی دستگاهلر پیدا اولور. بو صحبتون بیر مختصر تاریخی وار.

قدیم عصرلرده بيله ایش؛ یعنی ملت عبارت ایش بیر شخص دن، یا بیر نیچه شخص دن. ملت یوخ حسابندا ایش. تاکه، اورتانجی عصرلرین اوایلینده مشهور فیلسوف دیموقریت برینجی دفعه اولراق سویله دی: ملت! ملت! و بیان ایتدی که، هر مملکتون تک بیرجه صاحبی وار که، اونون آدی ملت در.

بیر قدر وقت بوصحبت گنه فراموش اولدی، تاکه، میلادی تاریخی نین مینیدی یوز دوخسان اوچونجی ایلینده

یر یوزینین ان نجیب ملت لریندن حساب اولینان فرنگستان
جماعتی گنه بیرسس ایله دیدی: ملت، ملت!

وبوندان سورا فرنگستان ملت پرست لیگی سایه سینده
یریوزینده چوخ-چوخ ملت ار تربیه اولوندی، ملت چی لیک
و آزادی خواهلیق بایراغی جمیع مملکت لره سرایت ایله دی
واونلارین جمله سینده بیزده یونگولواری حرکت گلدیک.
و لاکن بیرجه فرقی بورا دادرکه، بیز دخی ایسته مه دیک
غیراره تقلید ایده ک، بیز توزومیز ایچون مخصوصی بیر
آزادلیق فابریقاسی بنا ایتدیک که، بو فابریقادان چیخان مال
فرنک و یوروپا آزادی خواهلیغینا اوخشاماسون، نیجه که،
مثل ایچون، شیشه کارخانه سی، یاکه، عبا فابریقاسی. چونکه
غرب متاعی ایله شرق متاعی مابیننده همیشه بیر فرق
وار، همچنین غرب آزادی خواهلیغی ایله بیزیم آزادی خواه-
لیغیمیز داهمان تفاوت عمله گلدی که، بیز آزادلیق بنالریمیزین
بنووره سینی اشخاص اوستینده تیکدیک؛ ملت اوستینده
تیکمه دیک.

اونیچون بو اون بش ایلون مدتینده هر وقت که، توزوموز
ایچون بیر آزادلق بنا گذارلیقی ایسته مشیک ایلیه ک، توزوموزه
توز ایچیمزدن بیر شخصی سلطان قرار ویر مشیک و اوسلطان دان
اذن حاصل اولما میش دینمگه و دانیشماغا اختیارمیز اولمیوب
و بونین آدینی قویه وشیق آزادلیق!

اوکه، قالدی ملت-اودا کنار دان قالوب باخا-باخا؛
چونکه کنار دان باخماغا مین-مین ایل لرله عادت ایدوب،
من هیچ دیمیرم بو فابریک لرین هانسی یاخشی در،
هانسی پیس در؛ هر کسون مثیلی هانسینی چه کهر، اونی
قبول ایله ر. بویور آغا، مرحمتون آرتیق.

اگر مئیلون چکیر، بونی گوتور، مئیلون چکیر اوبیرینی
گوتور؛ ایله ایکی سی ده فابریک مالی در. آنجاق بونی بیل
وایشیت که، مملکت و جماعت جمیع افراددان عبارت در،
یوخسا اوجیز ویزچی و تکانچی، باشماقچی و کومورچی،
اولوت بامبیلی قارداش لاری نظردن سالوب، بویوک اشخاصی
ئوزوه بت قرار ویرسن، سنون آز ادلیق فابریقاوون متاعی
غیرملت لر ایچینده اوقدر رواج تاپماز و آخردا فابریقوی
باغلاماغا مجبور اولوب معطل قالارسان. اوندی دخی من دن
کوسمه.

«ملانصرالدین»، ۲۰ آفرال، ۱۹۲۱، نومه ۱۰۰

فاحشه‌خانه

من تبریزه گلمه میشدن ایله بیلردیم که، فاحشه‌خانه پیس شئی در؛ مثلاً، تغلیس ده گوروردیم که، فاحشه‌خانه‌نی ایرمنی-لرده توز محله‌لرینه قویموردیلار، گورجی‌لرده وروس‌لاردا توز محله‌لرینه قویموردیلار. مسلمانلاردا قباچا قویوردیلار، اما گوردیلر که، خاچ‌پرست طایفه‌لری قویمورلار؛ بونلاردا فکرلشدیلر، فکرلشدیلر، آخردا استخاره‌دن سورا قرار قویدولار که، فاحشه‌خانه‌نی توز محله‌لریندن کنار ایتسونلور. اما ایله که، من گلدیم تبریزه، گورحوم که، بوشهرده مسلمان محله‌لرینده دورت یرده، فاحشه‌خانه وار وبی‌عیا قیزلار بالقونا چیخوب، مدرسه‌یه گیدن اسلام بالالارینی قوناق دعوت ایدیرلر.

ایندی من‌ده، دوغروسی، چاشمیشام، بیلیمیرم، فاحشه‌خانه یاخشی شئی در، یاپیس شئی در؟ اگر دییوم که، یاخشی شئی در، آخر توز آرامیزدی، انصاف‌نان دانیشاق گورم‌ریک که، یاخشی دگل؛ اوسبته که، اولاً، فاحشه‌خانه ملتون اخلاقینی خراب ایدیر. ثانیاً، اورادا جوان‌لار ناگهان بلالره دوچار اولورلار وعلاجی اولمیان دردلره دوشورلر. ثالثاً، بیزیم شریعتیمیزده بیله-بیله قبیح ایشلری گناه کبیره جرگه‌سینده یازوب. پس بیله اولان صورته‌گنه معطل قالمیشام. بعضی وقت توز-توزیمه دیدورم که، خوب، اگر فاحشه‌خانه پیس شئی در،

نیه بس مندن سوایی بونی بیر کس دانیشمیر؟ مگر مندن
سوایی بو شهرده عقللی، حیالی وعصمتلی ادام یوخدر؟
گورهرگون همان فاحشه خانه نون قباغیندان نچه مین مومن
و آبرولی مسلمان بنده لر کچوب گیدیر، نیه بس اونلار
اعتراض ایله میر؟ مگر بو شهرده هامی دان قوچاق من اولدوم؟!
خیر، بيله دگل، بلکه تفلیس ده و غیر شهرلر ده روسلار،
ارمنی لر، گورجی لر و یهودیلر سهو ایلیور، بلکه اونلار
غفلتده لر، بلکه فاحشه خانه لر غنیمت بیر شئی در؟
من، دوغریسی، چاشمیشام.

آمان گونی در. منی باشا سالون گوروم، من دهلی اولمو-
شام، یا خلق دهلی اولوب؟ قوربان اولوم سنه، بیر منی باشا
سال، یوخسا دهلی اولارام!
آخ، آخ!...

«ملانصرالدین»، ۲۰ فیورال، ۱۹۲۱، نومه ۱.

بیکارلار محله‌سی

تبریزده بیر گون بازار ایله گیلردیم، گوردوم کوچه‌نون
ساغ طرفینده و سول طرفینده دیوار دیبینده ایله هی
آدامدی اوتوروب باخور. سوروشدوم:
— بونلار نیه بورادا اوتوروبلار؟

دیدیلر:

— بیکاردورلر.

اوتورانلارون بیر پاره‌سی که، عورت-اوشاق‌دورلر،
آلرینی آچوب، گلوب‌گیدنن چورک پولی ایستیوردیلر.
قالانلاری‌دا کیمی بیتله‌نوردی، کیمی مورگیلیوردی.

بو حینده مالیه غلاملارینون بیر قوئتوغوندا بیر
دولی تلیس، ایچینده دورت مین تومان پول‌گلدی‌گیردی
بیر یکه و عالی عمارته. من ایسته‌دیم بیلم که، بورا هارا
دور و هانسی اداره‌دور. گیلردیم ایچه‌ری، گوردوم که، بیر
نیچه اوتاق‌دا چوق اشخاص اوتوروب. کیمی قلیان چکور،
کیمی ایسه بیکار‌چیلیقدان مورگولیور. سوروشدوم:

— بورا هارا‌دور؟

دیدیلر:

— کار‌گذار‌خانه‌در.

دیدیم:

— یعنی نئجه کار گذار خانه؟

جواب ویردیله که:

— بورا همان اداره دور که، اگر بوا اداره اولماسا، آذر-

بایجان اموراتی معطل قالار و هیچ بیر انجام تاپا بیلمز.
دیدیم.

— خوب، یعنی بو اداره نون وظیفه سی ندور؟

دیدیلر:

— بو همان اداره دور که، اجنبی قونسول لاری محض

بو اداره نون واسطه سیله آذربایجان حکومتیله رابطه ده بو-
لور.

دیدیم:

— چوخ گوزل، داخی بو عظمتده اداره یه نه لزوم؟ بو

صورتده که، ایکی- اوچ قونسول ایله سئوال- جوابدا اولماق

ایچون تک بیرجه مامور کفایت ایدردی؛ مثلاً تغلیس کیمی

بیر بویوک مرکزده همان بیر نفر مأمور اون دورت قونسولا

جواب ویریردی و جواب آلوردی، اوزیده ایالتون قولتو-

غوندا بیرجه اوتاقدا بیرمنشی ایله اگله شوردی و آیدا

ایکی سی بیرلیکده آنجاق یوز تومان دولتن حقوق آلیردی.

من خیالاتدا ایدیم که، گوردوم مالیه غلامی تلیس ده-

کی پولی توکدی یره و باشلادی بیکار آغالارا پایلاماغا.

من دیدیم:

— خوب، اگر مقصد پولی بیکارلارا پایلاماق دور، بس

کوچه ده بیکار آدام چوخودی، سبب ندور که، بو پول کر-

گذارخانه بیکارلارینا حلال اولوب، کوچه سائل لرینه حرام

اولوب؟

آغالارون بیرری که، قلیان چکوردی، اوزینی منه دو-

توب دیدی:

— ملامو، البته، بونون سببی وار. سببی بودر که، همین کار گذار خانه، دوغرو دور، ایندی بیکاردور و بیکار اولا-
اولا آیدا دورت مین تومان حقوق آلور؛ اما بیزیم کار گذار-
خانه میز کچه جکده وطنه چوخ خدمت ایلوب. اگر سن آجی کورپی واقعه سینی یادا سالسان، ئوزونده بو مطلبی تصدیق ایلر سن و بیلر سن که، بو پوللار بیزه حقیقتده گرک حلال اولسون. اما، سن، ملامو، اگر بی غرضانه دانیشماق ایستیور-
سن، گرک بونی دا بویوراسان که، آذربایجانون غیرنقطه-
لرینده اون دورت بیله بیکار کار گذار خانه لر وار. بس نیه سنون گوزون آنجاق بیزی گورور؟ بس اونلارا نه دیور سن؟
من بو آغانون جوابیندا معطل قالدوم، آنجاق شیخ علیه الرحمه نون سوزی یادیم گلدی:

ایلیور کوچه ده تلاش چورک
صبح و ظهر و عصر عریانی چند.
گرتورا درب هشت باشد جای
سائلان دوزخ اختیار کنند.
اما ئوز آرامیزدی، منی حیاطدن سویه- سویه بسال دیلار
کوچه.

فرقه‌لر دعواسی

الله ثولنلر وزه رحمت ایلسون، رحمتلیک ننه‌م ایرانون
فرقه‌لر دعواسیندن غریبه حکایه‌لر ایلهردی. من اولدا
اوشاق ایدیم، عقلیم کسمیردی، اما ایندی بیلیرم که، او
وعدهلر ایران‌دا نیچه غریبه-غریبه فرقه‌لر وار ایمیش.

رحمتلیک ننه‌م نقل ایلیه‌ردی که، یوز اللی ایل یونندان
اقدام که، ایران ایندیکی وقتیندن بیر آز قار‌نلیق‌ده ایمیش،
او وعده ایران‌دا ایندیکی علم، معارف و تمدن یوخ ایمیش.
او وعده‌لر آزادی‌خواه فرقه‌لرده وار ایمیش؛ یعنی او وعده‌لر
ساسیال دیماقرات‌دا وار ایمیش، دیماقرات‌دا وار ایمیش، اتحاد
اسلام‌ده وار ایمیش، تنقیدیون‌دا وار ایمیش، اعتدال‌دا وار
ایمیش و یتیمیش ایکی مین، یاخود یتیمیش ایکی مجاهد
انجمنی وار ایمیش.

الله برکت و یرمیش بو فرقه‌لرین ئوز گه بیر وظیفه‌سی
یوخ ایمیش، محض بیر-بیرینی ازوب یوخ ایلهمک فکر-
یندن سوایی.

من اولدا اوشاق ایدیم و رحمتلیک ننه‌م دن سوروشاردیم
که، آی‌ننه، پس مگر اوفرقه‌لر آزادی‌خواه دگل‌میش‌لر؟
ننه‌م دییه‌ردی: بلی، بلی، آزادی‌خواه فرقه‌لر ایدی. من
دییه‌ردیم که، آی‌ننه، والله، باشا دوشمورم، چونکه اوشاغام،

عقلم کسمیر، اما بیزیم مدرسه کتابلاریندا یازیلوب که،
آزاد بیر مملکتده هر بیر شئی آزادتر، و مسلکده او
جمله دن.

ننهم دییهردی که، آی بالا، دوغری دییورسن، اما او
وعده از ادلیق ایله اونا دییور دیلر که، هانسی فرقه که، گوجللی
اولدی و ایش باشینا کچدی، غیر ضعیف فرقه لری ازوب
یوخ ایله مکه آزادیمیش.

من دییهردیم، ننه، آخر من ایشیتیمیشم که، اجنبی مملکت-
لرده بيله دگل. مثلاً، بیر مملکت که، ثوزینی آزاد حساب
ایلیور، اورادا هر بیر فرقه ثوزی ایچون تشکیلات عمله
گنوروب، هیاتینی آشکار صورتده میدانا قویور و بو
فرقه لرین هانسی بیر یسی که، قوت تاپوب، حکومته صاحب
اولور، دیگر فرقه لری نه اینکه یوخ ایله مک فکرینه دوشمور،
بلکه همان فرقه لردن حکومت اداره سینه نماینده دعوت ایدوب،
مملکتی قوالیتسیا* صورتینده اداره ایلیورلر.

یادیمدا در که، من بو سوزلری دیننده رحمتلیک ننه
قباقجا اسنهردی، سورا دییهردی: «لعنت سنه کور شیطان»
سورا دییهردی:

— بالا، دور یرووی سالیم یا تاخ، گئجه دن چوخ کئچیر.
الله سیزونده تولنلروزه رحمت ایلسون.

(«ملانصرالدین» ۹ مارت، ۱۹۲۱، قومه ۲)

تيكان

بیرگون بیزه بیر عبالی قوناق گلدی و سلام ویروب
ایسته‌دی اوتورا. منده ایستیوردیم اوتورام، بیردن گوردیم،
قوناق بیردن دیک دوردی آیاغا. من چوخ خجالت چکدیم؛
چونکه خیالیم گلدی که نوکریمیز ایوی سوپورنده سو-
پورگه‌نین تیکانی درشوب فرشین اوستینه و باتوب قونا-
قون یوموشاق یرینه، من چیخدیم دالانا و نوکری چاغیر-
دیم و باشلادیم مذمت ایله‌مکه که، ای نامرد، سن نیه منی
خجالت ایلیورسن که، ایوی سوپورنده سوپورگه‌نین تیکا-
نینی فرشین اوستینه سالیرسان؟!

نوکر آند-آمان ایله‌دی که، سوپورگه‌نین تیکانی
یوخدی که، یره دوشه و خلقین جانینا باتا.

خلاصه، گیردیم ایچری و ایسته‌دیم اوتورام. اوتوران
کیمی گنه قوناغیمیز بیردن دیک قالخدی. من بو دفعه،
دوغریسی، لاپ خراب اولدیم و غیظه گلوب، گنه چیخدیم
نوکری چاغیردیم و گنه باشلادیم مذمتی و گنه گیردیم ایچری
و گنه ایسته‌دیم اوتورام، گنه قوناغیمیز دیک اتیلدی، دوردی
آیاغا.

من بودفعه داهی قیزارا-قیزارا باشلادیم فوناقدان عثر
ایسته‌مکه که، بو تبریزون ایو قوللوقچی لاری چوخ بی‌تربیه

و بی قابلیت در لر که، آدمی بیلہ بیر عزیز وجودلارین یانیندا
اوتاندير برلار. قوناغیمیز بیر سوز دیمه‌دی و باشلادی مندن
احوال پرسانلیق ایللمگه.

بو حین ده دوستلاریم دان بیر نفر اوتاغا داخل اولدی و
ایسته‌دی اوتورا و یره چوکن کیمی قباقکی قوناغیمیز گنه
دیک آتیلدی. من دخی حقیقت پریشان اولدوم و یاواشجه
دوستوما اشاره ایدوب دوردوم آیاغا و چیخدیم چوله. دوستوم
دا منیم دالیمجا گلدی. من دالاندا دوستومی چاغیردیم و
مطلبی محرمانه بیان ایلهدیم. دیدیم که:

— بو اوتاقدان اگلشن محترم وجودین یانیندا من شر-
مسار اولموشام و بیلیمیرم نه وسیله ایلہ اوندان عذرخواه-
لیق ایدیم.

دوستوم دیدی:

— نه وار و نه واقعه اتفاق خوشوب؟

من تیکان مسئله‌سینی دوستوما عرض ایلهدیم. اماهمین
بو سوزی ایشینجک دوستوم قاه-قاه چکوب گولدی و گو-
لوب قورتاراندا سورا بیلہ فرمایش ایلهدی:

— عزیزیم، ملاعمو، سن بو ولایتین چون وضعینه بلد
دگل سن، اونینچون سنه بیلہ اشتباه لر یوز ویریر؛ مطلبین
واضحی بودور که، همان محترم عبالی قوناقون آلتیندا تیکان-
زاد یوخلور و نوکری ناحق یره اینجیدیرسن؛ سبب بودر
که، بیزیم یرده آتا-بابادان بیلہ بیر قاعده وار که، مجاسده
اگلشمک ایستیینده، او بیری شخصین وظیفه‌سی در که، یریندن
دورسون آیاغا. سن یقین که، هر دفعه اگلشمک ایسته‌میسن
همان قوناق سنه احترام گوسترمک بابتیندن قالخوب آیاغا؛
یوخسا آرخایین اول که اونین یومشاق یرینه تیکان-زاد
باتمیوب.

من بارماغیمی دیشله‌دیم و مطلبی باشا دوشدیم؛ اما
دوستوما دیدیم که:

— خوب، من آخر بیر دفعه یوخ، اوچ دفعه گوردوم که،
قوناق دیک آتیلدی.

دوستوم جواب ویردی که:

— بلی، اوچ-دورت دفعه سهل‌ئر، سن سحر دن آخشاما
کیمی ایکی یوز دفعه ده اوتورماق ایسته‌سن، سنین عبالی
قوناقون یریندن همان سیاق دیک آتیلوب دوراجاق و سن
همان قرارنان ایکی یوز دفعه‌ده ایله خیال ایلیه‌جک‌سن که،
قوناقین یوموشاق یرینه تیکان باتوب. یوخسا نوکرده
گناه یوخدی. تبریز سوپور گه‌سینین تیکانی اولماز.
من او‌گونى چوخ فکره گیتدیم.

«ملانصرالدین»، ۹ مارت، ۱۹۲۱. نومه ۲.

ایراندا لقب‌لر

بونى هیچ بیر کس انکلر ایتمز که، ایرانون بودر جهده
ترقى تاپماغینا و غیر مملکت‌لر ایچینده شهرت قازانما-
غینا آنجاق و گنده آنجاق لقب‌لر سبب اولوبدر. واقعاً،
بو ساعت دنیانون هر بیر یرینده ایرانون لقب‌لنمیش اشخا-
صی‌نون صحبتی دوشنده هر بیر کس قورویوب قالیر و
چونکه اورالاردا بوقسم بویوک آداملار آز تاپیلور، اوننیچون
بخیل‌لیک‌لریندن آز قالیر جانلاری چیخسون (جهنمه چیخسون،
گورا چیخسون).

ایندی من عرض ایدیم، گور غیر بیر مملکتده بيله-
بيله باش صاحب‌لاری وار، یا یوخ؟ مثلاً:

۱. غضنفر الملك - بو آغا همان وجوددر که، آتیللادان
باشلامیش ناپلیون، گیندین بورغ و انور پاشا بوآغادان
تعلیم تاپوب، بو وجودون دست‌پرورده‌لری‌در.

۲. وکیل الممالک - یوروپا محارب‌ه‌سیندن سورا پاریس‌ده
قرار ویریلن تاریخی صلح قونفرانسیندا جمیع دولت‌لر
ویبروویلسونی بی‌قابلیت بیلوب، قونفرانس صدرتینه همین
آغانی دعوت ایتدیلر (هله بودا چم - خم ایلوب گیتمیردی).

۳. حکیم اعظم - انگیلتره‌ده اوقسفورد دارالفنونیندا
طب لیقسیالاری ایراد ایدیردی. بو آغانون شاگردلریندن

مشهور دوقنور هوخمان، دوقنور شاولمی، دوقنور ربیان،
راقود، نه لاپوس و غیر لرینی روایت ایدیر لر.

۴. ضرغام خلوت - اوخوجی لاردان عنر ایستیورم؛
چونکه جمیع خلوت لقب لرینی معنا ایتمکدن حیا ایدیرم.
شاید عورت - اوشاغون نظرینه چاتا، یاخشی اولمیا.

۵. مزین السلطان - یعنی سلطانی بزییهن. ایندی
بونیدا الله بیلرکه، نه طور و نه وقت بزییور. دخی بیزه
معلوم دگل.

۶. فیلسوف الممالک - سوقراتون، دیقارتون، و قارل
مارقسون فیلسوفیالارینی تنقید ایله دی ویریوزینده بودایر ده
بیرینجی اولراق اجتهاد ایتدی (باری خدایا، سن توزون
حفظ ایله!)

۷. فتح الممالک - یئنگی دنیانی، جنوب اوستریالیانی
و قطب شمالی ده چوخ عالم لر فتح ایتدی.

۸. لسان الدوله - ایرانون دانیشماغی محض بو آغانون
وجودینا باغلی در. و چون آغا اغلب اوقات تریک نشئه سی
عالمینه مشرف اولور، اوسبیدن یوز ایلدن آرتیق درکه،
ایران لال حسابیندادر.

آخ، نیقالای!

من بونا چوخ تعجب ایلورم که، ایرانلی لارون بعضی سی
نیقالایی پیس سورلم که، گوی نیقالای مستبد بیر پادشاه
ایمش. بو گلای- گذاری از ادملت ار ایلهمگه حق لری وار،
البته، نیقالای از ادلیقون دشمنی ایدی. اما، بیر بونی لازم در
دیمک که، ایا، هر سوزی انصافنان دانیشماق لازم دی، یاباشی
چوالدان. اگر انصافنان دور اق دانیش ماغا. والله، بلله، بیز
ایرانلی لارون نیقالایی پیس له مگه هیچ حقیه یز یو خدر؛ چونکه
آدام آداما دییه: ئوز آنیندا نیری گورمورسن، خلقین
آنیندا یلی گورورسن

آخ، نیقالای! آندا ولسون الاها، من نیقالایی قلبیمون
درین یر یندن آرزو ایدیرم.

ایندی سوروشون گوره ک، نیه ونه سببه آرزو ایدیرم؟
اذن ویرسن، بوساعت سببنی بیر- بیر قویارام قباغیوا و
بورادا اوج سبب وار:

۱. قولموق شرافت مأبوا عرض اولسون که، نیقالایون
سلطنت دوره سینون لاپ استبداد وقت لرینده گنه روسیه
ملنینون اوقدر حرمتی و احتیاری واریدی که، الله او
حرمت و اختیارون هیچ اولماسا یا یسینی بیز ایرانلی لارا،
پایلا یوب قسمت ایله سه، پاپاغیمیزی مین دفعه گویه اتاریق.

جانیم سنه دیسون، نیقالای عصر نده هله روسیه مشروطه ویریلمه‌میش زماندا روسلارون جمیع ملکی اداره‌لری ملت وکیل‌ارینون الینده ایدی که، روسجا همین وضع اداره‌نون آدی زیمستوودر. مثلاً، کندلرون معارف ایشلری، شفائیه ایشلری، مالیات ایشلری، یول ایشلری (نیچه که، بیزقازی-قازی دیوریك فواید عامه،- بدنظر، یوم گوزلرووی)؛ بلی، بو ایشلر ملت وکیل‌اری طرفیندن اداره اولنوردی. بوبیر (اما بارماقووی یوم یادوندان چیخماسون).

ایکینجیسی بودور که، شهر لارده نیقالایون استبدادز مانیندا جمیع بلدییه اداره‌لری ملت وکیل‌ارینون اختیاریندا ایدی. بو، ایکی (یوم بارماقووی).

قالدی اوچونجیسی. بونی عرض ایلوم، صحبتی قور-تاروم (یوخسا اوزون اولسا، یازیق‌سان، یوخون‌قاچار).

اوچونجی ده بودر که، نیقالایون عصر نده، هله مشروطه-دنده قباق، عدلیه حاکم‌ارینون جلسه‌لرینده اوچ نفر نظامی حاکم‌لرون مقابلینده ملتون مختلف طبقه‌لریندن انتخاب اولونمیش، اون‌ایکی نفر ملت وکیل‌لری نه یولدا رای ویر-سه ایدیلر، رسمی حاکم‌لر همین وکیل‌ارون رایلرینه موافق ایشه انجام وفتوا ویرمگه مجبور ایدیلر. (اما قور-خورام باشا دوشمیه‌سن، چون گورورم اسنیورسن).

آخ، نیقالای، گور بختون نیچه یاتوب که، سنی ایرانلی-لاردا مستبد حساب ایلورلر.

اما، ئوز آرامیزدی، نیقالایون بیر بیوک عیبی وار ایدی؛ عیبی ده بو ایدی که، راسپوتین آدیندا بیر لوطینی اوتور تمیشدی ئوز یانیندا، سحر قایقاناخ، آخشام صدر دوگوسیندن پلوو

وقليان (هله بلكه ترياكده). جوهللاغي راسپوتين كورا-
ذهين پادشاهى ايله تسخير ايلاميشدى كه، بير اوقات روسيه
مملكتينون پادشاهينى راسپوتين بيلرديلر (اما روسيه نونده
ايوينى راسپوتين يخدى).

بو باره ده ايستيورديم بير سوز دانيشام، اما، والله،
قورخورام، بلله، قورخورام، قارداش، زورا سالما، قورخورام.

«ملانصرالدين» ۸ ماي، ۱۹۲۱، نومره ۷.

توستی

یر یوزینده ایکیجه شهرده حمام لارون تولانباریندا پهین یاندریرلار: بیر نخچواندا، بیرده تبریزده. یر یوزینده جمیع حمام لار یانفت ایله قیزیر، یا اودون ایله. حتی دیلقیر مراغهده، خویده و غیر شهرلرده حمام اودون ایله قیزیر. و یر یوزینده بیر شهر یوخدور که، اونون توستی سی قونشی یا اذیت ایله سون.

یر یوزینده بیر ملت قالمیوب که، پهینی چکی ایله ساتین آلوب، اکین یرلرینه توکمه سون. بیرجه تبریزده پهین مفتهدر؛ چونکه تبریز ولایتینده اکین اولماسا، الله تعالی یوخ یردن بیزه چورک ویرم. و چون پهین مفتهدر، اوسبدن ده حمامچی لار اودونا پول ویرمیرلر؛ چونکه پول ویرسه ار، حمام صاحب لری اوقدر دوات قازانا بیلمز لر که، ایندی قارانیرلار.

ملته تفاوت ایله میر؛ اگر منیم اجلیم تمام دگل، حمام توستی سی که، منی ایندیدن اولدورمز. اونی چون تک بیرجه نفرینده فکرینه گلمیر که، دنیا دا یاشاماق عبارت دگل اوندان که، سحر دکانه گیدوب آخشام آب گوشتی بیوب یاتاسان. سن که، حمامون، قوخیمیش پهینون عفونتلی توستی- سینون ایچینده یاشیاجاقسان، دخی نیه توز که ملت لری

بگنمیرسن که، اونلار حماملارینون توستی سی ایاله قونشولاری
بوغهورلار؟

هریان توستی در؛ مجاس لرده و ایولرده دخانیات و
مشروبات توستی سی، کوچه لرده حمام توستی سی، معنویات دا
موهومات توستی سی، روحده و قلبده کثافت توستی سی!...
خلاصه، ملت توستی ایچینده بوغولماقدار! و بوغولا-
بوغولا نجاتا منتظر در.
کیمدن؟

—هر بیر وجدان صاحبیندن، هر بیر حقیقی وطن دوستدان،
هر بیر نوع بشره رحمی گلن لردن.
ملت بوغولور، توستی لر ملتی هر طرفدن احاطه
ایلیوب. اگرداد- فریادا تیز یتیشمه سهز، ممکن در که، ملتدن
بیر اثر قالمیا.
تلسمک لازم در!

«ملانصرالدین»، ۸ مای، ۱۹۲۱، نومه ۷.

انقلاب لازم

دوستو موز محمد علی نی عبث یره ئوزو موز دن کم التفات
ایدوب ایراندان قوودوق، نه اولدی نتیجه سی؟- بیر دیلقیر
پارلمان.

بونینان بیر شئی اولمیا جاق، گنه انقلاب لازم.
او وعده من خام ایدیم، او وعده قانون اساسی یازیلاندا
من سئوینیردیم که، ایراندا دوزلدی، امید ایددیردیم که،
آخردا ایرانلی لاردا نفس چکه بیله جکلر؛ اما ایندی بیلدیم
که، او قانون اساسی نه دن عبارت ایمیش: بوندان عبارت ایمش
که، شریعت مدار لر ملت و کیل لرینین ایچینده طراز اول لیک
مقامینی توتسونلار.

بو اولمادی! بیله قانون اساسینین اوسته جزیق چکمه لی!
ایرانی گزدیم و گوردو گومی گوردوم، بیلدیگیمی
بیلدیم. یادا سالیرام محرم الحرام بساط لرینی، یادا سالیرام
رمضان المبارک جلالینی، یادا سالیرام شهنشهر تاجگذار-
لقینی، نظره گتوریرم جهالت دن توروین قسم- قسم وحشی ایک
و بد بختلیکلری و گنه دیورم: بو اولمادی، چاره لازم!

ظلمات چوخ درین در، قار انلیق نهایت قالین در. بورادا
چوخ-چوخ توپ-تفنگ لازم. بیلیمیرم، باروت آتشی می،
بیلیمیرم، معارف توپی می، بیلیمیرم، مدنیت تکاملی، یادینامیت
انقلابی، یابلکه ایکی سی ده لازم،- به هر حال انقلاب لازم.

وبو مطلبين بيزه آرتيق دخل تصرفى وار. زيرا كه،
بوتون شرقين قارا بولودلارى بيزيمده مسلمانلارين مدنيت
و مهارف گونينين قباغيني توتور. بورادا اورانين پارچه
سى منزله سينده در.

پس هرايكى بابت دن بيز صبر سيزليك ايله ايران انقلابينا
منتظر اولاق گرك و بو حال نه قدر كه، دوام ايدير، اميدوار
اولا بيلميه جگيك تيز بير وقت ده فكر لر ايشيقلانا، موهومات
داغيلا و بيچاره ملت اوز قويا نجات يولينى آختاروب
تا پمانغا.

صبحتيمى قورتاريرام و ايراندا قويوب گلديگم جميع
آزادى خواه و شور اطلب يولداشلاريمى و دوستلاريمى يادا
سالوب، اونلارا صميم قلب دن سلاميمى تقديم ايديرم.

«ملانصرالدين»، ۱۹ نويابر، ۱۹۲۲، نومه ۳.

رشید الممالک

ایران‌دان روسیه توپراغینا ایکی معتبر قوناق گلوب: بیرری تقریباً اون ایل بوندان قباق جلفا یولی ایلہ تفلیسه وارد اولوب، قافقاز جانشینی وارانسوف داشقوف ایلہ گوروشوب اوپوشندن سورا قافقاز معدن سولارینا معالجه یه مشرف اولوبدر. اوپهلوانین آدی حاجی صمدخان مراغه‌یی شجاع الدوله در که، نیقالای حکومتینین ایران آذربایجانیندا ساغ‌الی ایدی، همان حاجی صمدخان روسیه قونسول‌لارینین کولگه سینده روسیه قوشون‌لارینین کومک‌لیگی ایلہ یوزلرجه ایرانلی باشی کسدی و مین‌لرجه گناهسینز اهلینین ایوینی داغیتدی.

او اردهانین مثللی بوگونلرده آستارا طرفیندن باکویه وارد اولدی وچیکا طرفیندن حبس‌خانه یه گوندریلدی.

بو پهلوانیندا آدی رشید الممالک در که، خلخال طرفینده

ایکی مین ایران رعیتینین قانینی توکوبدر.

اما بوایکی ملعونین قضا و قدرلری بیرری-بیرینه

چوخ اوخشیور: حاجی صمدخان همان ایل قافقازدا بوغاز

آغری سیندان مردار اولدی. بیلہ معلوم اولور که، بوبیری

جلادین اجلینده بیرانگل وار؛ چونکه اینانا بیلمیریک بو

ظالم اوغلی توره‌تدیگی حدسینز جور و ستمین مقابلینده شورا

حکومتینین الیندن قورتاروب بیرده آزاد یاشیاییلہ.

(لعنت الله على القوم الظالمين)

اصل مقصد نه ایمیش

بوگونلر ده مسجدلرین بیرینده بویوک یغینجاق وار ایدی. جمع اولانلار هاموسی باکودا یاشییان ایرانلیلار ایدی. من ده توزیمی بیر سیاقه مسجده سالدیم. معلوم اولدی که، جماعتین بورایا توپلاشماغینا سبب تبریز آزادی خواهلاریندان محمد حسن علی زنوزی نین تازه لیكجه طهراندان قاقاق صورتینده بیرنوع گیلان دان کچوب توزینی باکویه سالماسیدر. بونین گیزلی کلمگی نین سببی رضاشاهین هر بیر نقطده قوچی لارینین طرفیندن بونین تعقیب اولونماغیدر.

ساعت ۱۲ ده محمد حسن علی زنوزی منبره چیخدی و قولتوق جبیندن بیر نسخه روزنامه چیخاردوب جماعته سلام ویردی و باشلادی:

—بن بو دقیقه توزومی خوش بخت حس ایدیرم که، بیر چوق قورخولاردان سونرا بورادا وطن قارداشلاریم ایله گوروشمک و دردیمی اونلارا آچوب سویله مک بنه میسر اولدی. عرض ایدیرم که، قلبیمده وروحیمدا اولان منیم معنوی یارام نه قدر تهلکه لی ده اولمیش اولسا ایدی، بو مجلسده منیم جمیع دردلریم شفایاب اولاجاق در.

صحت دنیا خلق اولوناندان بو وقته دک ایرانلیلارین باشینا گلن مصیبتلر اوستینده در. بوگونکی گونده اطرا- فیمیزدا کی قونشو ملتler آزادلیق نفسی آدیقلاری حالدا

بیز بختی قارا ایرانلیلاردا بو آزادلیغین یاووقلاشماغینا امید وار اولماق ایسته یوردیک که، تام بووقته بیر نفر مارنداس رانلی ئوزینی شاه اعلان ایتمکله ینه بیز اهالینین باشینا بویوک بیر داش سالدی. الاله ویروب بو آغیر داشی ئوز اوستیمیزدن قالدیروب کنار ا توللامایینجا بیز بوداشین آلتینده آه-زار ایده جگیک.

بو سوزلردن سونرا محمدحسن علی زنوزی الینده کی روزنامه نی آچوب دیدی:

قارداشلار، سویله دیگیم سوزلر کهنه در. تازا صحبت بوراسیندادر که، بوساعت ایراندا فارس ملتچیلری دانیشماق-دادرلار.

فارس ملتچیلری دییورلر که، احمدشاهی بیز اوندان اوتری تختدن یندیرمه دیک که، شاهلیغی بیز دوست دو تمیریق، خیر، اوندان اوتری یندیردیک که، قاجارلار تورک نسلیندن درلر.

سوزومین ثبوتی ایچون بن سیزه بیر وثیقه گتیرمیشمه بو-گیلاندا رضاشاهین طرفدارلارینین پولی ايله نشر اولونان «سلامت» روزنامه سیدر. گورین همین روزنامه اوچونجی شماره سینده نه یازیر:

«مقصد از خلع احمدشاه-نه اینکه تبدیل اصول اداره نظامی به جمهوریت بود. نه، نه، نعوذ بالله- بلکه تعویض طائفه قو لدور آسیای قاجاریان تورکی به سلاله طاهره نجیب پهلوی فارسی بود».

بوفارس ملتچیلرینین سوزی.

قارداشلارا بنده سیزی بورایا دعوت ایدوب هامینیزا دییورم: بیز او ملتچیلره بیله جواب ویرملی یک که: بیز ایران آخر با یچانلیلاری ایچون فارسلاردا قارداشدر، تورکلرده

قارداشدر، ایرمنی، روس، گورجی، یهودی—هامیسی قارداش،
یولداش درلر. اما بیرنفر تورک—ایله که، پادشاه اولدی—
بیزیم ایچون زیبیلدر، بیرنفر روس، ارمنی، یهودی،
گورجی ده ایله که، پادشاه اولدی بیزیم ایچون ینه زیبیلدر—
هابیله، بیر فارس دا بیزیم ایله قارداشدر؛ اما هله که، تخته
چیخوب پادشاه اولدی، ینه بیز ایران تورکلری ایچون
زیبیل اولدی.

بورادا ناطق نطقینی قورتاروب آلقیشلار آلتیندا آشاغی
خوشدی.

خلق داغیلماغا باشلادی. بنده دوروب یولا دوشدیم.

«ملانصرالدین». ۲ یانوار، ۱۹۲۶، نومه ۱.

مناجات

ای یرین، گوگین، دنیاو آخرتین پادشاهی! آخر بیر
ئی گوریم هارداسان؟

آندا اولسون سنین جانینا، ئوزینی ایله ساخلیورسان که،
سنین وارلیغینا چوخلاری شک گتیرمک ایستیورلر.
سن، البته، ایستیورسن که، سنه اعتقاد ایتسونلر، سنه
عبادت ایتسونلر؛ اما بونونلا برابر، ئوز وارلیغینی هیچ
بیر شئی ایله بروزه ویرمک ایسته میرسن.

دوغریدر، سنین بیوک مملکتینده نیچه-نیچه وزیرلرین
و مینسترلرین وار که، جماعت آراسیندا اونلارا پیغمبر
دیورلر؛ اما، والله، اونلار ئوزلری سنین باره نده هر سی
مختلف بیر سوز دیمیشدر و سنین وزیرلرین امتینه
یتیردیکلری قانونلار اوقدر بیر-بیرینه ضدر که، هیچ
بیلیمیرسن هانسینا اینانسان.

مثلا: دیورلر سن رحیم وعادل بیر پادشاهسان؛ اما
بیر کس تاپیلمیوب که، اونا بیر مصیبت ال ویرنده، سن
اونین دادینا یتیشه سن؛ نه قدر چوللرده و صاحبسز یرلرده
مظلوملارا حدسز ظلملر یتیشوبدر، اما هیچ بیر کس نشان
ویره بیلمز که، بيله بیر مظلومین فریادینی ایشیدوب،
اونین دادینا یتیشه سن. بونین ایچونده چوخلاری سنین
وارلیغینا شک گتیرمک ایسته یورلر.

نیچه ایل بوندان قاباق بی نماز قولدورلار آلتاران دره-
سینده اوچ نفر مومن و بی گناه سیده راست گلوب اوچینی ده
ئولدیرمیشلردر. پس نیه قویدین؟ نیه او قولدورلارین
الینی فوری قوروتما دین؟

ینه او بیر ی طرفدن کو کمر سیدلری گیدوب اوتوریرلار
یولین کناریندا. هر بیر بی نوا مسافری سویوب وار-یوخینی
آلوب، یولا سالیرلار. هر کس ده اوزه دوروب چوق دانیشاند،
ووروب ئولدییرلر.

اگر بوایشلری گوریرسن، نیه بس دینمیرسن؟ اگر
باجار میرسان وعاجز سن، پس نیه سنه «قادر» دییورلر؟
بونلار هاموسی کیچندن سورا آخر بیردی گوروم
هار داسان؟ یرده می سن؟ اگر یرده سن، یرین هاراسینداسان؟
اگر گوگده سن، گوگین هاراسینداسان؟ اگر یرنی مخفی
ساخلاماق ایستیورسن-نیه؟ بونین دا سببینی بیلسه که نه عیبی
وار؟

بیر صورتده که، نه دینیرسن، نه دانیشیرسان، نه یرینی-
یور دینی بیلدییرسن، نه وار لغیندن بیر خبر گونده یرسن،
نه جسم سن، نه جوهر، نه عرض-دیمک، نه یرده سن، نه گوگده،
نه عادل سن، نه ظالم، نه بیوک سن، نه کیچیک، نه یاخشی سان،
نه پیس، داخی بیر یوللیق دیگیلن که، «انسانلار، بندن ال
گوتورونیز، بن یوخام، یوخام، یوخام».

بیرجه بونی دی، بیزده سندن ال گوتوره که، داخی نه بیز
سنی ناراحت ایده که، نه ده سن بیزی توولا. بیز گیده که
کسب چیلیغیمیزا، سنده گیت آلهلیغینا.

«ملانصرالدین». آپریل، ۱۹۲۶. نومه ۱۵.

مەندرجات

صحیفە

۳	نشریاتدان
۴	شرقین بویوک ادیبی

درام اثرلری

۲۷	ئولی لر
۸۰	آنامین کتابی
۱۳۷	کمانچه
۱۴۹	دەلی ییغینجاغی

نثر اثرلری

۱۹۳	داناباش کندینین احوالاتلاری
۳۱۳	پوچت قوتوسى
۳۲۵	کیشمیش اویونی
۳۴۱	اوستا زینال
۳۶۰	ایراندا حریت
۳۸۴	قوربانعلی بك
۴۱۲	قوزی
۴۲۱	خانین تسبیحی
۴۲۹	زیراما
۴۳۶	باققال مشهدی رحیم
۴۴۱	بوز
۴۵۰	شعر بلبیلری
۴۶۲	قونسولون آروادی
۴۷۰	بلکه ده قایتاردیلار
۴۸۱	یان توتەگى

فیلمیہ نوالار

۴۹۳	تغلیس، ۷ آپریل .
۴۹۵	نیہ منی دیورسینیز؟ .
۴۹۹	باکولیلره . . .
۵۰۵	ایران قونسوللاری .
۵۰۹	ایرانلیلره . . .
۵۱۲	میمونلار . . .
۵۰۲	اداره میزین احوالاتیندان بیر نیچه سوز .
۵۱۵	محمدعلی شاه وبت پرستلر . . .
۵۱۸	باش یارماق . . .
۵۲۲	ایروان سمیناریاسی وقاضی نین نطقی . . .
۵۲۶	ظرافت . . .
۵۳۲	«ترجمانین» فتواسی . . .
۵۳۵	قافقاز شیخ الاسلامینا ایکجی دانه آچیق مکتوب .
۵۳۹	بیر بوچقا سو . . .
۵۴۲	باتداخ . . .
۵۴۷	اوت . . .
۵۵۱	مرت - مرت . . .
۵۵۵	میکروبلار . . .
۵۵۸	دیوار . . .
۵۶۱	فیلسوفلار . . .
۵۶۵	دیل . . .
۵۶۹	سرمه . . .
۵۷۲	سککیز یوز موللا . . .
۵۷۵	تملق . . .
۵۷۷	شیطان . . .
۵۸۱	میسئونرلر . . .
۵۸۳	نیجه قان آغلاماسون... . . .
۵۸۶	زنجیر . . .
۵۹۰	غوغول . . .
۵۹۳	آهنربا . . .
۵۹۵	کج قابیرقا . . .
۵۹۹	ارث . . .
۶۰۳	اعتدالیون . . .
۶۰۷	قانلی فاجعه . . .

Чәлил Мәмжәдгулузаде
(*Молла Нәсрәддин*)

СЕЧИЛМИШ ЭСЭРЛӘРИ

Джалил Мамедкулизаде
(*Молла Насреддин*)

ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

(на азербайджанском языке)

Баку · 1967

Рәссамы *Ф. Гулијев*

Бәдии редактору *Н. Бабајев*

Техники редактору *Ә. Мирчәфәров*

Корректору *М. Р. Вилаји*

Јығылмаға верилмиш 6/VII-1966-чы ил. Чапа имзаланмыш 20/II-1967-чи ил. Кағыз форматы 84×108^{1/32}. Физики чап вәрәги 20,5. + ^{1/16}. ч. в. јапышдырма шәкил. Шәрти ч. в. 33,72. Учот нәшр. вәрәги 37. Сифариш № 860. Тиражы 7000. Гијмәти 1 м. 38 гәп.

Азәрбајчан Дөвләт Нәшријјаты, Бақы, һүсү һачыјев күчәси, № 4.

Азәрбајчан ССР Назирләр Совети јанында Мәтбуат Комитәсинин 26 Бақы комиссары адына мәтбәәси, Әил Бајрамов күчәси, № 3.

